

Barcode - 99999990316852
Title - Shri harirai van muktawali Vol.I
Subject - Devotional
Author - Harirai
Language - gujarati
Pages - 511
Publication Year - 1899
Creator - Fast DLI Downloader
<https://github.com/cancerian0684/dli-downloader>
Barcode EAN.UCC-13

IMPARATIYA VIDYA BHAVANA

નિ.સી.ગો ધી.૬ શ્રીઅનિરુદ્ધાચાર્ય-અભિવાદ-અન્યમાલ

પુષ્પ ૧.

શ્રીકૃષ્ણ :

શ્રીહરિરાય-વાહુમુક્તાવલી

(મૂલ સાથે ગૂઝરાતી અનુવાદ)

ભાગ ૧ લો

(દેહકર પપ અન્ધોનો સમૃદ્ધ)

અભિવાદક :

કેશવજીભ કાશીરામ શાસ્ત્રી

અગવલન : સાંગરેશ (કાશિગાંધી)

દાન : ગીતાખગી-અમદાવાદ

પ્રકાશક :

રતિલાલ મોહનલાલ દોશી

મન-શ્રીપુષ્ટિમાર્ગિય પુસ્તકાલય

નરિયાદ

વિ. ગં. ૧૯૬૩

મુદ્રણ ૨. ૧-૪-૦

શ્રીવલ્લભાગ ૧૪૮

नि. लि. गोस्वामिश्रीमदनिरुद्धाचार्यचरणाः

॥ श्रीबालकृष्णो विजयते ॥

अर्पणपत्रिका

अपि तन्मूर्धन्यदायार्थं वर्यं—श्रीमद्भगवद्भक्तवैश्यानामव-
तार—भक्तिमार्गाण्यमातृषु—शुद्धाद्वैतग्रन्थवादनिरूपक—श्रीम-
द्भक्तलाचार्यचंशावतंस—नित्यलीलारथ—गोस्वामिवर्य—श्रीम-
न्मुरलीधरतनुज श्रीभालकृष्ण—श्रीमदनमोहनसेवैकपरायण
शुद्धाद्वैतकेसरी—शुद्धाद्वैतव्यस्यति—शुद्धाद्वैतभूषण—शुद्धाद्वैत-
सहस्रांशु—वेदान्तविद्यालङ्कार—पण्डितमण्डलेश्वर—पण्डितेन्द्र—
सर्वतन्त्ररसतन्त्र—वेदान्तसुधाकर—छायाधनेक—उपपद्यालङ्कृत
नित्यलीलारथ गोस्वामिवर्य श्रीमदनिरुद्धाचार्य भट्टाद्वयना
गरण्यकमलभां

कोईथी पण्य निरुद्ध न होवा छता निजलक्षणोना उत्कट
प्रेमथी लकतहृदयभां सदैव निरुद्धता, प्रभर भाभिक विद्धता,
अनेउन्माचार्यता, प्रभाण्यपुरःसर प्रमेयनी आविष्कारकता अने
नटपुरस्थ वैष्णवजनता परनी अपविमेय कृपाद्युता, अे वगेरे
अनेक शुष्णोथी आकर्षित धयेला अमे नटपुरस्थ वैष्णवो आ

श्रीहरिराय—वाङ्मुक्तावली

अप्रेम अर्पण करी हुनकृत्यतानो अनुलप करिये छिये.

अमे छिये

आपना अपरिमित नदणी

व्यवस्थापको—श्रीयुष्टिभार्गीय पुस्तकालय—नडियाह

नि. लो. गो. श्री ६ श्रीहरिरायचरणाः।

जन्मोत्सव.—भाद्रपद वदि ५

ઉપોદ્ઘાત.

(લેખક:—ધીરજલાલ વ્રજદાસ, સાંકળીયા એડવોકેટ)

શ્રીહરિરાયજી શ્રીવિઠ્ઠલેશ્વર પ્રભુચરણના દ્વિતીય પુત્ર શ્રીગોવિંદરાયજીના પુત્ર શ્રીકલ્યાણરાયજીના પુત્ર હતા. એમનું પ્રાકટ્ય સંવત ૧૬૪૭ના સાદરવા વદ ૫ ને દિને થયું હતું. એઓ ૧૨૦ વર્ષપર્યંત ભૂતલ ઉપર ગિરાજયા હતા. એમને બ્રહ્મસળધ આપનાર શ્રીગોકુલનાથજી હતા. જેમ ગુરુ તેમ શિષ્ય બને, હ મેશાં ભગવદ્લીલાનાં અનુસંધાનમાં મસ્ત રહેતા. શ્રીગોકુલનાથજી શ્રીસુખોદિનીજીનું સતત અવગાહન કરતા, અને સેવાના અનવરસનો સર્વ સમય તેમા જ વ્યતીત કરતા એ વાત પ્રસિદ્ધ છે. તેમ શ્રીહરિરાયજી પણ હંમેશાં પ્રભુની લીલાનું જ ચિંતન કરતા. ‘શ્રીભાગવતપ્રતિપદમણિવન્ભાવાશુંભૂષિતામૂર્તિઃ’ એ નામથી શ્રીગુસાંઈજીએ શ્રીસુખોદિનીજી તેમજ તેના પ્રણેતા શ્રીવલ્લભાચાર્યજીની મુક્ત કંઠે પ્રશંસા કરી છે એમણે શ્રીસુખોદિનીજીનો અત્યંત ઉડો અભ્યાસ કર્યો હતો અને તેનું ફલ શ્રીટિપ્પણીજી દ્વારા આપાને આપ્યું છે તે ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે શ્રીગુસાંઈજી જેવો ઉડો અભ્યાસ શ્રીસુખોદિનીજીનો અન્ય કોઈએ કર્યો નથી.

શ્રીગોકુલનાથજી શ્રીસુખોદિનીજીના વ્યાખ્યાતા તરીકે સંપ્રદાયમાં પ્રસિદ્ધ છે અને શ્રીહરિરાયજીએ તે ૨૫૬ શબ્દોમાં જણાવી દીધું છે કે ન ચ દૃષ્ટા સુચોદિની ધૃત્યાતઃજન્મ મૂતલો

આધુનિક વાચકોને પણ શ્રીસુમેધિનીનો અમતકાર તરત
 અનુભવમાં આવે છે અને અનારો તો નિશ્ચિત મત છે કે
 શ્રીસુમેધિનીજી જેવી ટીકા શ્રીભાગવતપર ખીજી એક પણ
 થઈ નથી અને વિદ્યાવર્તા માગવતે પરીક્ષા એ
 વાક્યાનુસાર શ્રીવલ્લભાચાર્યજીનું પાદિત્ય અદિતીય દે
 વાદ્રપતિની ખામતમાં આ કૃષ્ણ આશ્ચર્ય નથી શ્રીમદ્ ભાગ
 વતમાં સ્થલે સ્થલે લગવાના સ્વરૂપ અને એકદંતિ દે
 શુદ્ધોના પશ્ચિમ કરાવનાર એ ટીકા વાચકની ખાતરી કેવી
 આપે છે કે ભાગવત સામાન્ય અથ નથી, પણ વેદકદંપ
 વૃક્ષનું કદ છે, ભગવદ્ રૂપ છે. ને લગવાને પ્રાપ્ત કરવાને
 શ્રીભાવના અવગાદન નિવાય અન્ય કથાની અપેક્ષા નથી
 પ્રભુકૃપાથી મનમ શ્રીસુમેધિનીજી પ્રસિદ્ધ થઈ ગયા છે
 અને જે ગુણિતમાર્ગે વૈષ્ણવો ખગ ભાગ્યવાન છે, તેઓએ
 તો એ ભગવત સ્વરૂપને અવશ્ય પેતાને ઘેર આનંદથી
 પથરાવવું જોઈએ જેમ બાલક અજ્ઞાનથી અગ્નિનો સ્પર્શ
 કરે તોપણ તેના પર અગ્નિની અસર થાયજ, તેમ જે
 વૈષ્ણવના ઘેર શ્રીસુમેધિનીજી ગિરાજતા હોય તેના પર
 શ્રીવલ્લભાચાર્યજીની અને શ્રીકૃષ્ણની કૃપા અવશ્ય થાયજ.
 જેમ શ્રીવલ્લભાચાર્યજીના અને શ્રીકૃષ્ણના ચિન્તા દર્શન
 અને સ્પર્શ ઠરી જાજાજન કૃતાર્થ થાય છે, તેમ તેથી વિશેષ
 શ્રીસુમેધિનીજીના દર્શન અને સ્પર્શથી કૃતાર્થ થાય જ,
 કારણકે ચિત્ર તો માત્ર આધિભૌતિક સ્વરૂપ છે, અને
 શ્રીસુમેધિનીજી તો વિચારપ્રધાન હોવાથી આધ્યાત્મિક

સ્વરૂપ છે પણ હવે તો માન દર્શન અને સ્પર્શથી સતોષ ન માનતા શ્રીમુખોધિનીજી સમજવાનો પ્રયત્ન વૈષ્ણવોએ કરવો જોઈએ તેને માટે સરલ ભાષાતરની અપેક્ષા છે, તે શિદ્ધ કરવાને માટે વૈષ્ણવોએ કટિબદ્ધ થવું જોઈએ

મુળર્થ, સુરત અને અમદાવાદમાં એવા શ્રીમાન વૈષ્ણવો છે કે જેવો પ્રભુની અને વૈષ્ણવોની સેવા કરવાને ઉત્સુક છે, તેમને સારીરીતે સમજાવવામાં આવે કે સૌથી ઉત્તમ સેવા શ્રીમુખોધિનીજીનું શુદ્ધ સરલ ભાષાતર કરાવી તેને પ્રકટ કરી વૈષ્ણવોને ઘેર પધરાવી આપવામાં છે તો તેઓ ઉત્સાહથી એ કાર્ય કરેજ સપ્રદાયમાં ભાષાતર કરવાને યોગ્ય શ્રેણીઓટો અને શાસ્ત્રીઓ ધણા છે તેમને એ કાર્ય જોઈથી આપવામાં આવે તો સમગ્ર શ્રીમુખોધિનીનું ભાષાતર એક વર્ષમાં પ્રકટ થઈ શકે પણ ઉત્સાહવગર કોઈપણ સારું કાર્ય નિષ્ફળ થતું નથી, અને ન જ દાગડા સુવોધિની વૃથા તજજન્મ મૂતલે એ શ્રીહરિરાયજીના વાકયા નુમાર વૈષ્ણવોનો ભૂતલ ઉપર જન્મ વૃથા જાય છે

શ્રીહરિરાયજી સેવાનિષ્ઠ હતા એટલે એમનું ચિત્ત ભગવદ્લીલામાં સદા પરોવાયલું જ રહેતું એવા સેવાનિષ્ઠને જે અનુભવ થવા જોઈએ તે એમને થતા એવી ગાથા સપ્રદાયમાં છે શ્રીપુરપોત્તમજીએ શ્રીનાથજીને મોતીની મોજડીઓ ઉણ્ણકાળમાં ધનવેલી તેને લીધે શ્રીનાથજીને શ્રમ થવાથી શ્રીહરિરાયજીને પોતે ખબર હતી અને શ્રીહ-

રિશયજીએ નિજમદિરમા જઈ તાત તે કઢાવી નાખી
 વળી શ્રીહરિશયજીની કથાની શ્રોત્રી દોષ ડોસીએ પોતે
 શ્રવણ કરેલી બીના કહી નક્ષાવવાથી શ્રીપુરુષોત્તયજીને
 અમૂક બાળતમા સશય નિવૃત્ત થઈ ગયો એ વાત પણ
 સપ્રદાયમા પ્રસિદ્ધ છે પણ શ્રીહરિગાયજીનો સપ્રદાય
 પર મુખ્ય ઉપકાર તો એમના નાના નાના પ્રકરણ થયેને
 લીધે છે અમારા પરમ મિત્ર લગવચ્ચણપ્રાપ્ત શ્રીમમતાલ
 ગણપતિરામ શાસ્ત્રી કહેતા કે 'પુણિમાર્ગનો અભ્યાસ
 શ્રીહરિશયજીના ગ્રંથોથી શરૂ થવો જોઈએ', અમને પણ
 અનુભવથી એ વાત સત્ય લાગે છે શ્રીમહાપ્રભુજી શ્રીકૃષ્ણ
 ધિનીમા કહે છે કે કેટલાક જીવો માત્ર શરીર મુખ્ય માની
 જીવે છે, કેટલાએક હિંદુઓને મુખ્ય માને છે અને
 કેટલાએક અત કરણને મુખ્ય માને છે અત કરણને
 શ્રોતાવવાગ પ્રેમ છે અને તે શ્રીવલ્લભાચાર્યજીના નિઃસંધાન
 સપ્રદાયમા મુખ્ય સાધન છે શ્રુતિમા કહ્યું છે કે આત્માથી
 જ આત્માને જોળખી શકાય છે મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત અને
 અહંકાર આ માને પહોંચી શકતા નથી, અને આમ હોવાથી
 યોગશાસ્ત્ર ચિત્તવૃત્તિનો નિરોધ કરવાનું કહે છે ધ્રાવલ
 ભાચાર્ય આ સર્વ સ્ત્રીકાર છે પણ આગળ જઈને રિખવે
 છે કે શરીર હિંદુ, મન બુદ્ધિ, ચિત્ત, અહંકાર એ સર્વ
 નકામા નથી, પણ એ સર્વનો ઉપયોગ પ્રભુના હાસલવધા
 કરવાનો છે એ વાત અક્ષરવ્રતા પરમિદમ્ એ શ્લોક
 ના સુખોધિનીમા શ્રીમહાપ્રભુજીએ સ્પષ્ટ સમજાવી છે

ભકતના શરીર, ઇન્દ્રિય, અંતઃકરણ વગેરેને તદ્દન નિર્દોષ કરીને પ્રભુ કૃપા કરી ભક્તના શરીરને પોતાના તનુ તરીકે વરે છે, અને તે ભક્ત પ્રભુ સાથે સર્વ દામબોગ કરે છે, એ વાત શ્રુતિમાં પણ પ્રસિદ્ધ છે જો દેહ, ઇન્દ્રિય, અંતઃકરણ વગેરે નકામાજ હોત. માત્ર બંધન કર્તા જ હોત તો કૃપાલુ પ્રભુ જીવની સૃષ્ટિ કરત જ શું કરવા! એ બાબત પણ શ્રીવલ્લભાચાર્યજીએ સુબોધિનીમાં સ્પષ્ટ સમજાવી છે.

આ સર્વનું જ્ઞાન શ્રીહરિરાયજીને સંપૂર્ણરૂપે હતું. એટલુંજ નહિ પણ એમને એ બાબતનો સંપૂર્ણ અનુભવ પણ હતો. અને પોતાના નાના નાના અંશેથી એ જ્ઞાન પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવોને, મન પર બહુ સહેલી રીતે કસે એવી રીતે આપ્યું છે પ્રભુનું સ્વરૂપ શું, રમનું સ્વરૂપ શું, સંયોગરસ શું, વિપ્રયોગ શું, ભક્તિ કેટલા પ્રકારની, સુક્તિ કેટલા પ્રકારની, સેવાનો વિધિ, બીજા લૌકિક વૈદિક માર્ગોથી પુષ્ટિમાર્ગનું તાત્ત્વ્ય વગેરે હબરે બાબતો એટલી ઝીણવટથી શ્રીહરિરાયજીએ સમજાવી છે કે પ્રભુએ જો એમને ભૂતલ ઉપર ન મોકલ્યા હોત તો પુષ્ટિમાર્ગનું સૌંદર્ય અને નિર્મળતા સામાન્ય ભકતજનો સમજી શકતજ નહિ તેમાં પણ પોતાના ભ્રાતા શ્રીગોપેશ્વરજીના ગૃહભગ પ્રસંગે તેમના ઉપર જે શિક્ષાપત્રો એમણે લખ્યાં છે તે તો સર્વપુષ્ટિ માર્ગના સિદ્ધાંતોથી ભરપૂર છે. એટલું જ નહિ

પણ સંસારના હુ ખચી સતત પીડિત જનોને આશિર્વાદ સમાન છે, હુ ખમા દિલાસો આપે છે, ખરા પ્રભુસુખને ચપ્પાડે છે સપ્રદાયનો મમં સમજાવે છે, અને આનંદમગ્ન કરે છે એમની સહસ્રોભાવના માનસી સેવામા પ્રભુસંબધના સિન્ન સિન્ન ભાવના અનુભવરૂપ છે, અને આમાન્ય ભક્તને સંસારમાથી ચિત્તને ખમેરી પ્રભુમા દેમ લખાડવુ તેના દ્રષ્ટાંતરૂપ છે અલૌકિકમન સિદ્ધો સર્ગાર્થે શરણં દ્વરિ એમ જે વિવેકધૈર્યાશ્રય મા અલૌકિક મનની નિહિની વાત શ્રીવક્ષમા આપે કહી છે, અલૌકિકસ્ય વાને દિ આય સિદ્ધ્યેન્મનોરય એમ સેવા ફલમા અલૌકિક ભાવના દાનની જેવાત કહી છે, ગોકુલે ગોપિકાના ચ સર્વેષાં વ્રજવાસિનાં યત્ સુખ મમમત્ તન્મે મગધાન્ વિ વિધાસ્યતિ એમ નિરોધવ્રદાણમા જે સુખની તીવ્ર આતિ પ્રકટ કરી છે, જે સુખ શ્રીચરોદાણ, વયસ્યો, શ્રીગોપીજન અને ગાયો વગેરે મજવાસીઓ અનુભવતા હતા તેનુ કંઈક ભાવ આ સહસ્રોભાવના કંગાવે છે

એમ કહેવામા આવે છે શ્રી હરિરાયજી પ્રમેયમાર્ગથી હતા અને શ્રીપુરુષોત્તમજી પ્રમાણમાર્ગથી હતા જે કે આમાન્ય રીતે તે મત્ત લાગે, પણ સપ્રદાયના કોઈ પણ વિદ્વાનને એટલુ તો સ્વીકારવુ પડશે કે શ્રીપુરુષોત્તમજી એ પ્રમેયને છોડ્યુ નથી, અને શ્રીહરિરાયજીએ પ્રમાણનો ત્યાગ કયો નથી સીધા સરવ ભક્તોને શ્રીહરીરાયજી તરત આકર્ષણ કરે પણ જેને વિદ્યાનુ શુમાન હોય તેમનું શુમાન

બુલાવી તેમનો મહ તોડી આ સંપ્રદાયનાં પ્રમાણ પ્રમેય
 સાધન અને ફલને સમજાવવું એ કાર્ય શ્રીપુરુષોત્તમજીએ
 કર્યું છે તે અદ્વિતીય છે. એમના વેણુગીત ઉપર લખેલા
 બંને પ્રકાશ, ફલપ્રકરણપરનો પ્રકાશ, તેમજ જમરગીત તેમજ
 રાજસ પ્રમેય પ્રકરણ ઉપર લખેલો પ્રકાશ ઠોઠ પણ વિરોધી
 વિદ્વાનનું માન મહંન કરી તેને પુષ્ટિમાર્ગને મારે માન ઉત્પન્ન
 કર્યા વિના નહિ રહેશે. કથા હમાસ્તે શ્લોકઉપર શ્રીવિઠ્ઠલેશ્વરે
 જે સુંદર કારિકાઓ લખી છે, તેનો પ્રકાશ એટલો બધો
 ચિત્તાકર્ષક છે કે જેઓ પ્રમેયમાર્ગીય હોય તેમને પણ
 એમના પ્રમેયના ઉંડા જ્ઞાન મારે માન ઉત્પન્ન થયા વિના
 રહે નહિ. એમના પ્રમાણવિષયક જ્ઞાન વિષે તો બે મત હોઈ
 શકેજ નહિ કેમકે અણુભાષ્યપરના પ્રકાશમાં જે પાંડિત્ય
 ઘોતન થાય છે, તે અન્યત્ર જણાવું મુશ્કેલ છે, એટલુંજ
 નહિ પણ એમણે બાદરાયણસૂત્રના સર્વ ભાષ્યોની જેવી
 સમક્ષા કરી છે, તેવી ભારતવર્ષમાં કે ભૂતલપર બીજા
 કોઈએ કરી નથી. એમનો શ્રીસૂબોધિની પરનો પ્રકાશ
 એવો વિદ્વત્તા ભરેલો છે, અને એમના વાદ ગ્રંથો એવા
 પ્રમાણપુરઃસર છે, કે અન્ય સંપ્રદાયનો કોઈ પણ વિદ્વાન
 તે સર્વ વાંચ્યા પછી પુષ્ટિસંપ્રદાયની સામે આંગળી કરી
 શકે નહિ ‘સર્વજ્ઞ, હૃદિ ઇશ્વરજ્ઞ, કૃતકૃત્ય’ એવા શ્રીયોગિ-
 ગોપેશ્વરજીએ અણુભાષ્યપરના પ્રકાશપર નિમિનામની અતિ
 વિસ્તૃત સુંદર ટીકા લખી છે, તેમાં દરેક ઉપનિષદનું

અર્થમાં શ્રીશંકરાચાર્યે ફેરફાર કર્યો છે તે શાંકરવેદાંતીઓ પોતે જાણે છે તેથી તેઓએ કહ્યું છે કે—

न स्तौमि तं व्यासमुपमर्थं सम्यङ् न सुत्रैरपि यो वचन्व ।
विनापि तैः संग्रथिताखिलार्थं तं शंकरं नौमि सुरेश्वरार्थम् ॥

વળી આધુનિક સમયના પ્રખર વિદ્વાન ડો० સર ભાંડારકર પોતાના Shaivism, Vaishnavism નામના ગ્રંથમાં સ્પષ્ટ કહે છે કે એકલા શ્રીવલ્લભાચાર્ય જ પ્રભુનું સ્વરૂપ પરિણામ માને છે, અને એજ બાહરાયણ વ્યાસનાં સૂત્રને બરાબર અનુમરીને અર્થ કરે છે. (૨) સામાન્યરીતે ભક્તિ અને શૃંગાર એકેકના વિરોધી ગણાય છે, તેનું એકય શ્રીવલ્લભાચાર્યે જેવું સાધ્યું છે, તેવું અન્ય આચાર્યે સાધ્યું નથી. પ્રભુ માત્ર નિષ્પ્રકારક પ્રકાશ કે સપ્રકારક આત્મા નથી, પણ સ્વરૂપ છે, શૃંગારરૂપ છે, અને સંયોગ અને વિપ્રયોગાત્મક પોતેજ છે એમ રાસપંચાદ્યાયીના શ્રીમુખોદિનીજીમાં, વેણુગીતમાં તેમ અન્યન ઘણે સ્થલે. તૈત્તિરીય ઉપનિષદ તેમ અન્ય ઉપનિષદોને આધારે, સિદ્ધ કર્યું છે. જો શ્રીવલ્લભાચાર્ય ન થયા હોત તો કામદેવ બેઠો બેઠો રહ્યા કરત, અને ભૂતલના સર્વ ધર્મો ઓઘડપંથી હોત, સૌંદર્યવિહીન અને કલાવિહીન હોત. વિપયાનંદ અને ભજનનંદનું તારતમ્ય મનુષ્યો સમજ્યાજ નહોત. (૩) કર્મમાર્ગનું પણ ખરું સ્વરૂપ શ્રીવલ્લભાચાર્યજીએ જેવું સમજાવ્યું છે તેવું

ખીન કોઈ આચાર્યે સમજાવ્યું હોય નથી પણ તે
 નિત્ય છે, અને યજ્ઞની સામગ્રી તેમ ક્રિયાની નિત્ય યજ્ઞ
 માત્ર પ્રજ્ઞ થાય છે, એ સમજાવનાર શ્રીવલ્લભાચાર્યજી છે
 તેમ શુદ્ધ અદ્વૈત જ્ઞાન પણ એમણેજ સમજાવ્યું છે ઉપ
 સ્થિતિવચ અર્થે અવસ્થામા જગત્ બ્રહ્મરૂપ છે, જડ
 અદ્વૈત શુ અજડ અદ્વૈત શુ, તે સર્વ વિસ્તારપૂર્વક વિવે
 ચન કરી એમણે સ્પષ્ટ સમજાવ્યું છે (૪) વેદને યોગ
 સ્થાન આપી ભાગવતમાર્ગની ઉત્તમતા એમણેજ સિદ્ધ
 કરી છે (ગુપ્તોદિની ૨-૧-૨) કવિયુગમા વેદમાર્ગ નષ્ટ
 થયેલો હોવાથી માત્ર ભાગવતમાર્ગથીજ મોક્ષ છે, એમ
 પોતે દૃઢતાથી પ્રતિપાદન કર્યું છે એ માર્ગમા ઉચ્ચ નીચ
 કોઈ છેજ નહિ, આકાલ પશુ ભગવાનને બંધે તો તે
 ઉત્તમ વર્ણાશ્રમ ધર્મ તો બાલ શરીરને વિદેશાનેજ છે
 જીવ ભગવાનનો અશ હોવાથી ભગવત્તમેવાજ જીવનો મુખ્ય
 ધર્મ છે, વર્ણાશ્રમધર્મ નથી, એમ નિશ્ચયપણે પોતે ૪૫૦
 વર્ષ પહેલાં જણાવી દીધું હતું લૌકિક વૈદિક ચાપિ કાપ
 યયાત્ તેષુ નાન્યથાએ વાક્યથી હાલના અજ્ઞાની પુષ્ટિમાર્ગી
 ચો ભડકે છે, પણ શ્રીવલ્લભાચાર્યને લેશમાત્ર પણ ભય તો ચો
 નથી બ્રાહ્મણ વગેરે જાતિ નથી, પણ જેનામા શાસ્ત્રવ્યવેશના
 પ્રવેશ હોય અને બ્રાહ્મણના ધર્મ શુદ્ધ નીતે પાળતો હોય
 બ્રહ્મજ્ઞાન ધરાવતો હોય, તેજ બ્રાહ્મણ એ ઉપનિષદ
 અને મહાભારતમા વર્ણવેલું સત્ય શ્રીગુપ્તોદિનીમા પોતે
 દૃઢતાથી જણાવી દીધું છે આજના શૂદ્રવૃત્તિવાળા, વેદનો

ઉચ્ચાર કરવાને પણ અયોગ્ય, અસાની પ્રાહ્મણ્યને પોતે પ્રાહ્મણ્ય તરીકે સ્વીકારતા જ નથી. પણ હાલના સર્વે બ્રાહ્મણો માત્ર પ્રાય છે એમ પોતે નિર્બંધમાં કહે છે. (૫) શ્રીશૂદ્રનો વેદમાં ઉદ્ધાર જ નથી. વૈશ્યનાં શુદ્ધ કર્મ કરનાર કેટલેક જન્મે ક્ષત્રિય થાય, પછી કેટલેક જન્મે ક્ષત્રિયનાં શુદ્ધ કર્મો કરવાથી પ્રાહ્મણ્ય થાય, ત્યારે કેટલેક જન્મે મોક્ષને યોગ્ય થાય, એ માનવધર્મશાસ્ત્ર શ્રીકૃષ્ણના જન્મથી કયારનું નકામું થઈ ગયું છે, જીવો સ્વતઃ મોક્ષને યોગ્ય હવે રહ્યા જ નથી. હવે તો શ્રીકૃષ્ણનાં શાસ્ત્રથી જ મોક્ષ છે. અને તે આ જ જન્મમાં શ્રી, વૈશ્ય, શૂદ્ર અને ચાંડાલ ભક્તને પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, પ્રાહ્મણ્યજન્મની અપેક્ષા જ નથી, ભગવાનની કથામાં જેને રસ નથી, તેનો પ્રાહ્મણ્યજન્મ પણ નકામો છે, એમ પોતે સ્પષ્ટ આજ્ઞા કરી છે.

ये भक्ताः शान्तरहिताः क्षोशद्द्विजमन्धवः ।

तेषामुद्धारकः कृष्णः स्त्रीणामत्र विशेषतः ॥

નુતોમિની, ભા. ૧૦૨-૧૦૭ ના

એ કારિકાથી શ્રીકૃષ્ણનું કૃપાનિધિપણું પોતે પુરવાર કર્યું છે, અને સ્ત્રીઓ અંતઃકરણપ્રધાન હોવાથી પ્રેમને માટે સર્વસ્વ અર્પણ કરવાને તત્પર હોવાથી પુષ્ટિમાર્ગમાં તેમને પ્રથમ સ્થાન આપ્યું છે. (૬) પુષ્ટિમાર્ગમાં દીનતા અને નિઃસાધનતા મુખ્ય છે. સ્ત્રીહૃદય આવશ્યક છે. પોતે શ્રીભાગવતના સારસ્વ રાસસ્ત્રીભાવપૂરિત વિગ્રહ છે,

પ્રતિદક્ષુ નિદુન્ગની લીલાના રસથી સુપૂરિત છે, એમના
 આન્નિધ્યમાત્રથી-શ્રીસુખોદિનીના આવગાહન માત્રથી શ્રીકૃષ્ણ
 પર પ્રેમ થાય છે, અને ગીતામાં મન્મના વિગેરે મ્લેહકોમાં
 કહેલી કૃષ્ણપ્રાપ્તિ સહજ થઈ જાય છે, પ્રભુ ભક્તને વશ
 થઈ જાય છે, અને મુદ્ધિથી અધિક, મુદ્ધિથી શરૂ થતી
 સર્વ આશિષતું દાન પોતે કરે છે. (૭) જે શ્રીવદ્વલ્લભાચાર્ય
 પ્રકટ થયા ન હોત તો પ્રભુના સાક્ષાત્સંબંધમાં જીવો
 કદાપિ આવી શકત નહિ જે પ્રભુની એકેક દ્વારીમાં કદોટા
 બ્રહ્માંડો છે તે પ્રભુને મજવામીઓ અને ગોપિઓ કેવી રીતે
 ખેલાવે છે અને નચાવે છે, તેનાં બે સુંદર પદો નીચે
 આપીએ છીએ:-

કેન મુદ્ધન ઇન મજવામીનકો, વદન વિરંચિ શિવ રોષ;
 શ્રીહરિ તિનકે હેત, પ્રકટે માતુષ વેષ, મુઠ

જ્યોતિરુષ જગધામ જગત્પુર, જગત્પિતા જગદીશ;
 યોગ દ્વા જપ તપ વ્રત દુર્લભ સો ગૃહ ગોકુલ ઇશ ૧
 ભકે ઉદર લોકત્રય જલધન, પય તત્ત્વ ચૌખાન;
 જાલક વહે મૂલત મજપલના, યશુમતિ ભવન નિધાન. ૨
 એક એક રોમ વિરાટ કેટિસમ, અનંત કેટિ બ્રહ્માડ;
 તાહિ ઉછગ લીયે માતયશોદા, અપને નિજ ભુજદંડ. ૩
 રવિ શશિ કેટિકલા ભવલોચન, ત્રિવિધતિમિર ભાજિભાત;
 અંજન દેત હેત સુતહે અમુ, લેકર કાજર માત ૪

ત્રિપદ કરી કર્ણામય, બલિ છલિ હીયો હે પતાર;
 દેહરી ઉદ્ધાંધી શકત નહિ સો પ્રભુ, ખેલત નંદબુકે દાર. ૫
 અનુદિન શ્રવત સુધારસ પંચમ, ત્રિતામણિ શ્રીધેનુ;
 સો તજિ યશુમતિકો પથ પીવત ભક્તનકો સુખ દેનુ. ૬
 વેદવેદાંત ઉપનિષદ્ પટરસ અર્પત ભુકતેં નાહિ;
 સો હરિ ગ્વાલળાલમંડલમેં, હસિહસિ બુઠન ખાહિ. ૭
 કમલાનાયક વૈકુંઠદાયક, દુઃખ સુખ જિનકે હાથ;
 કાધે કમરી લકુટ નગ્ન પદ, વિહરત વન વચ્છ સાથ. ૮
 કરણ હરણ પ્રભુ દાતા ભુકતા. વિશંકર જગ જાનિ;
 તાહિ લગાઇ માખણુકી ચોરી, ગાંધ્યો નંદબુકી રાની. ૯
 બકી બકાસુર શકટ તૃણાવત અધ-ધેનુ વૃષભાષ;
 કંસ કેશીકો યહ ગતિ દીની રાખ ચરણુકી પાસ. ૧૦
 ભકતવત્સલ હરિ પતિત ઉદ્ધારણુ રહે સકલ ભરપુર;
 મારગ રોકિ પયોં હરિ દારે પતિતશિરોમણિ સૂર. ૧૧

ધન્ય છે આવો અનુભવ કરનાર યશોદામાતાને ! ધન્ય
 છે આ અનુભવ કરનાર ગ્વાલળાલોને ! ધન્ય છે એ ગાયો
 અને વત્સોને ! અરે, એ પ્રભુના સંબંધમાં આવેલી પૂતના,
 બકાસુર, શકટાસુર, તૃણાવત, અધાસુર, ધેનુકાસુર, વૃષભાષ,
 કંસ, કેશી, સર્વને ધન્ય છે !

બની સહજ યહ તૂટ હરિકેલિ ગોપિનકેં,
 સુપને યહ કૃપા કમલા ન પાવે,
 નિગમ નિરધાર ત્રિપુરાદહૂં વિચાર રહ્યો,
 પગ રહ્યો શેષ નહિ પાર પાવે.

૧

કિંનરી બહુર અરૂ બહુર ગંધવંની,
 પનગની ચિતવન નહીં માંઝ પાવે,
 હેત કર તાર વે લાલ ગોપાલસો,
 પકર પ્રજ્યાલ કપિ જ્યેં નચાવેં. ૨

કોઈ કહે લલન પકગવ મોહિ પાવઢી,
 કોઈ કહે લાલ બલ લાહિલે,
 કોઈ કહે લલન ગહાવ મોહિ સોહની,
 કોઈ કહે લાલ ચઢ જાઈ સીદી. ૩

કોઈ કહે લલન દેખો મોર કેસે નચે,
 કોઈ કહે જમર કેસે ગુજારે,
 કોઈ કહે પોર લગ દૌર આઘો લાલ,
 રીઝ મોતિનકે હાર વારેં. ૪

જો કહ્યું કહે મજ વધૂ મોઘ સોઘ કરન,
 તોતરે બેન બોલન સુહાવેં,
 રાય પરત વરતુ જળ સારી ન ઉઠે તબે,
 ચૂમ મુળ જનની ઉરસો લગાવે. ૫

બેન કહી લેખી પુન ચાહિ રહત વદન હમ,
 સ્વભુજ બિચ લે લે કસોલેં,
 ધામ કે કામ મજબામ મળ ભૂલ રહી,
 કહાન બલરામકે સંગ ડોલે. ૬

સૂર ગિરિધરન મધુચરિત્ર મધુપાનકે,
 ઓર અમૃત કહ્યું આન લાગે,

और सुख रंझो होन छिछा करें,
मुक्ति हों होनगी पारी लागे.

७

परप्रदाने होरडेथी गांधवाना अद्वैतिक सामर्थ्यवाणां
श्रीयशोदा माताने, 'કપિ'ની માફક નચાવનાર શ્રીગોપીજનને
અને એ સર્વ લીલાનો અનુભવ અને દર્શન કરનાર શ્રીસૂર-
દાસ જેવા ભાગ્યવાન ભક્તોને મુક્તિની શી પદી હોય !?
મુક્તિમાં તો સર્વ ઇન્દ્રિયો નકામી થઈ જાય છે, દેખતી
આંખને અધકારમાં નાંખવા જેવી છે, એ વાત અક્ષરવત્
શ્લોકમાં વેણુગીતના સુખોદિનીમાં શ્રીવલ્લભાચાર્યજીએ
જણાવી દીધી છે.

શ્રીવલ્લભાચાર્યના પુષ્ટિસંપ્રદાય અને શ્રીકૃષ્ણચૈતન્યના
ગૌડસંપ્રદાય સિવાય અન્ય કોઈ આ સૌંદર્યનો અનુભવ
ભૂતલ ઉપર કરી શક્યું નથી. એતું તત્ત્વજ્ઞાન તો વદન્તભ-
સંપ્રદાયમાં જ છે. પ્રભુલીલાનો સાક્ષાત્કાર કરાવનાર પુષ્ટિ-
સંપ્રદાય ભૂતલના ભૂષણરૂપ છે. (૮) શ્રીકૃષ્ણના જન્મથી
વેદની પ્રાર્થના પ્રજ્ઞાલિંગનો હપયોગ હવે રહ્યો નથી, શમ,
દમ, નિતિદ્ધા, ઉપરતિ વગેરે સાધવાને જુદો પ્રયત્ન કર-
વાની અપેક્ષા નથી. એમ પોતે સુ. ૧૦-૩-૮ માં પ્રતિપાદન
કયું છે, અને વૈદિક ભટિતથી કૃષ્ણભક્તિની વ્યવસ્થા તદ્દન
જૂદીજ છે એ વાત ૧૦ ઉ.-૬-૩૨ માં નાગ્નજીતીના પ્રસ-
ંગમાં પોતે જણાવી દીધી છે હવે તો હૃદયને આંખોમાં-
રૂપિમાં-લાવી બહાર પ્રજ્ઞનાં દર્શન કરી તેનાંજ સજનદીર્ઘન

સેવા સદા કરવાનાં છે એ વાત પોતે વેદસ્તુતિના સુબોધિ-
 નીમાં હૃદયથી પ્રતિપાદન કરી છે. (૬) કલિયુગમાં મન્યાસ
 પ્રભુના વિરહરસના અનુભવને માટે જ લઘુ શકાય, નહિ
 તો પતિત ધવાય. આવા આવા કર્મના સારરૂપ, જ્ઞાનના
 સારરૂપ, બ્રહ્મના સારરૂપ, વેદના સારરૂપ, સર્વશાસ્ત્રોના
 સારરૂપ, ઉત્તમોત્તમ વિચારો શ્રીવલ્લભાચાર્યે પ્રકટ કર્યા
 છે, અને એ સર્વ વિચારોના સારરૂપ રસરૂપ ભગવાન
 કૃષ્ણને અમારાં હૃદયમાં સદાને માટે પધરાવ્યા છે. શ્રીવલ્લ-
 ભાચાર્યે પ્રકટ ન થયા હોત. પુષ્ટિમાર્ગ એમણે પ્રકટ ન
 કર્યો હોત, તો દૈવી ભૂલો જગતમાં ચપ્પણીની માફક આમ
 તેમ રખડત, ફાંફાં મારત, અને ક્યાંયે વિશ્રામ ન મળ-
 વાથી હૃદય ન ઠરવાથી ઝૂરી ઝૂરીને મરત. દૈવીસૃષ્ટિ બ્યર્થ
 થઈ જત. કૃષ્ણસેવારૂપ, કૃષ્ણકથારૂપ, કૃષ્ણકીર્તનરૂપ, કૃષ્ણ-
 શુભગાનરૂપ પુષ્ટિસ પ્રદાય પ્રકટ કરનાર આનંદનિધિ શ્રીવલ્લ-
 ભાચાર્ય ભૂતલ ઉપર ન પ્રકટયા હોત તો ભૂતલ ભાગ્યહીન
 રહેત. આ સર્વ શ્રીહરિધનચરણ સારી રીતે જાણુતા હતા,
 અને એમણે 'હુંભાવ પુંભાવ'નો ત્યાગ કરી, સ્વીકારવનો
 અનુભવ કરી, હીનતા, નિઃસાધનતા, રસરૂપ પ્રભુનાં સ્વરૂપ
 બ્રહ્મનાં સ્વરૂપ, મુક્તિનાં સ્વરૂપ અને અન્ય પુષ્કળ વિષ-
 યો પર વિપુલ સાહિત્ય પ્રકટ કરી પુષ્ટિમંત્રપ્રદાયને અને
 ભૂતલને ઉપકારશ્રસ્ત બનાવી મૂક્યું છે.

શ્રીકૃષ્ણાર્પણમમ્.

શ્રીકૃષ્ણઃ૬

પ્રસ્તાવના

શ્રીપુષ્ટિમાર્ગીય પુસ્તકાલયના ઉપક્રમથી સમ્પ્રદાયના પરમ મર્મજ્ઞ શ્રીહરિરાય મહાઅભુજીયે રચેલા ગદ્યપદ્યાત્મક ફૂટકર ગ્રંથોનો એક સર્વશ્રેષ્ઠ આજે વૈષ્ણવો સમક્ષ ગૂજરાતી અનુવાદ સાથે રજૂ કરવામાં આવે છે. શ્રીહરિરાયજીયે વૈષ્ણવ જનતા ઉપર અનુગ્રહ કરીને સહસ્રાવધિ અમૂલ્ય ગ્રંથો સમ્પ્રદાયને ભેટ કર્યા છે. આમાનો આડમો ભાગ પણ અઘાપિપર્યન્ત પ્રસિદ્ધ થઈ નથી શક્યો. પોઠશ ગ્રંથો ઉપરની આપશ્રીની ગદ્ય કે પદ્ય સ્વરૂપે બિરાજતી ટીકાઓ- માંની કેટલીક, શિક્ષાપત્રો, તેમજ વૃહસ્પતિસરિત્સાગરમાં છપાયેલા ૧૧૪ ગ્રંથો અને માસિકામાં છપાયેલા ફૂટકર ગ્રંથો સિવાય ઘણાંયે સાહિત્ય હજી અપ્રસિદ્ધ 'પડયું' છે. શ્રીપુષ્ટિમાર્ગીય પુસ્તકાલય નડિયાદના કારોબારી મંડળે એવો નિર્ણય કર્યો છે કે જેટલા મેળવી શકાય, તેટલા પછી હસ્તલિખિત દશામાંના કે મુદ્રિત દશામાંના પ્રથમ

તો ફૂટકર ગ્રન્થો મેળવી મૂળ સહિત છેવટ ગૂજરાતી શબ્દાર્થમાત્ર સાથે છપાવી પ્રસિદ્ધ કરવા. એ રીતે આ પ્રથમ ભાગ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

સમ્પ્રદાયનો અર્જુભૂત એવો એક પણ વિષય બાંધી નથી રહેતો, કે જેના બિપર શ્રીહરિરાયજીએ પ્રકાશ ન પાડ્યો હોય. આ સર્વગ્રંથમાં સ્વીકારવામાં આવેલા ગ્રન્થોથીજ એ વસ્તુ સમજી શકાશે. શ્રીહરિરાયજી મુખ્યત્વે પ્રમેયવાદી છે; એટલે એમના પ્રમાણનું સ્વરૂપ સમજાવનારા ગ્રન્થોમાં પણ અન્તે આપશ્રીનો એક પ્રમેય તરફજ વળેલો પ્રાપ્ત થાય છે. પ્રમેય હરિરેવૈકઃ એ તો આપશ્રીનું પરમ તત્ત્વ છે, એ અતતત અત્યન્ત સ્ફુટ સ્વરૂપમાં શ્રીહરિરાયજીના પ્રત્યેક ગ્રન્થગ્નમાંથી તરી આવે છે.

અમે જે ક્રમે આ સર્વગ્રંથ તૈયાર કર્યો છે, તેમાં પણ ઉપદેશાત્મક પ્રમાણપર ગ્રન્થો ગારભમાં આપ્યા છે અને તે પછી પ્રમેયપર ગ્રન્થો આપવામાં આવ્યા છે; જોકે એક-તાલીયમા ગ્રન્થથી એ ક્રમ શિથિલ બને છે અમને તો આશ્ચર્ય એ થાય છે કે ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારના અધિકારીયોનાં હિત પણ શ્રીહરિરાયજીના લક્ષ્યમાંથી સરી જવા નથી પામ્યાં; અને તેથીજ દ્વિવિધ ભક્તિ અને દ્વિવિધ મુક્તિ જેવા વિષયો પણ એઓશ્રીએ જણાવે જતા નથી કર્યા. 'સ્વમાર્ગિય શરણુ સમર્પણુ એવાદિ નિરૂપણુ' જેવા ગ્રન્થોમાં એકડે

એકથી માંડી બધી વસ્તુઓ પ્રમેય પર્યન્તની બતાવીને તે
શ્રીહરિરાયજીએ હદ બંધ કરી નાખી છે. આપશ્રીનો સર્વ
આમાન્ય બધાજ અધિકારીયો માટે એકજ ઉપદેશ છે કે:-

“અવિતમાર્ગસ્થિતેઃ શ્રીમદાચાર્યપદસંશ્રિતૈઃ ।

સેવ્યમાનં સદામાર્ગેનિરોધં સાધયેદ્ ધુમ્ ॥૧॥

(સ્વમા. સ્વ. સ્થા.)

ભક્તિમાર્ગમાં સ્થિતિ કરી રહેલા, વળી શ્રીમહા-
પ્રભુજીના પદને આશ્રયે રહેલા, મહાનુભાવી ભક્તોયે સેવાતા
નિરોધની સદૈવ સાધના કરવી.

આમાંથી આપણને ‘નિરોધની સાધના’ એ વસ્તુ નડશે,
કેમકે એમાં સાધનદશાનો ગન્ધ જણાય છે; વસ્તુસ્થિતિયે
એ સાધનદશા નથી; પ્રભુના પરમાનુગ્રહે શ્રીમદાચાર્યચર-
ણાના શરણરૂપી પરમ ફલની પ્રાપ્તિ પછીના ક્રમમાનનું
આમાં સૂચન છે. પ્રભુની કૃપા વિના માર્ગપ્રવેશજ શક્ય
નથી; શરણથીજ પ્રભુનો ફલાત્મક અનુગ્રહ જીવને પ્રાપ્ત
છે. અધિકારભેદે કમિશ્ન સાધનો આમ છતાં નથી, એમ
કહી શકાય તેમ નથી.

ગૃહીત્વા નામઘરણં ગત્વા સર્વં સમર્થં ચ ।

સેવાસાર્થકાસિદ્ધયૈ દેહાદીનાં તથા પુનઃ ॥૨॥

અન્યથાવિનિયોગાય ક્રિયતાં તનુચિરાજા ।

તથા તુ માનસો સિધ્યેત્ સેવાઞ્ન ફલરૂપિણી ॥૩॥

સમપ્રદાયમાનું મમત્ર કર્તવ્ય શ્રીહરિરાયજીએ ‘સ્વ
 માર્ગિય શરણ સમર્પણ એવાદિ નિરૂપણ’ અન્ધની ઊપરની
 એ કારિકામાં દેંકમાં આપી દીધું છે; નામશરણ જેને
 આપણે શરણુદીક્ષા કહિયે છિયે, તે પ્રથમ કર્તવ્ય; સર્વ-
 સમર્પણ કિંવા બ્રહ્મસમ્પન્ન એ દ્વિતીય કર્તવ્ય, અને
 પછી દલાત્મક માનસીની મિદ્ધિ માટે તતુજ્ઞ અને વિતત્ત
 એવા એ તૃતીય કર્તવ્ય. આ કર્તવ્યોમાંથી બ્રહ્મ થતાં કશું
 સિદ્ધ ન થઇ શકે. પરંતુ આ બધામાં અનુબ્રહ્મ એ પ્રધાન
 છે. શ્રીમહાપ્રભુજીની, તે સ્પષ્ટ આજ્ઞા છે કે- ‘અનુબ્રહ્મ
 પુષ્ટિમાર્ગે નિયામકઃ !

શ્રીહરિરાયજીએ સ્વમાર્ગ મર્યાદાનું નિરૂપણ કરતાં આ
 વિષય ઊપર બહુ સારો પ્રકાશ પાડ્યો છે. આપશ્રી આજ્ઞા
 કરે છે કે “આ માર્ગમાં ધર્મ તે ત્યાગસ્વરૂપે રહેલો છે
 તેજ ધર્મ જ્યારે નિવૃત્તિને બદલે પ્રવૃત્તિમાં કવનો દાય
 ત્યારે તે પ્રભુના આશ્રયકબ્જરૂપે રહેલો છે. આ માર્ગમાં
 એવા માનસી જાણવી. જે પૂજા છે તે પણ કર્મમાર્ગ
 કરતાં જુદાજ પ્રકારની જાણવી. આ માર્ગમાં પ્રભુની આજ્ઞાને
 બરોબર ઊઠાવવી, તેજ ધર્માનુષ્ઠાન; અને પ્રભુએ શ્રીમહાપ્રભુજી
 સમક્ષ પ્રકટ થઈ ‘મિદ્ધાન્ત રહસ્ય’માં જે આજ્ઞા કરી છે.
 તેજ પ્રમાણ. આ માર્ગમાં પ્રમેય વસ્તુ માત્ર પ્રભુજી છે,
 સ્વર્ગ વગેરે કશું પ્રમેય નથી. વસ્તુસ્થિતિયે પ્રભુ મિવાય
 અન્ય કોઈની પ્રાપ્તિની આ માર્ગમાં જીવને ઇચ્છા નથી

એ પ્રમેયપ્રાપ્તિને માટે સાધન જે કંઈ હોય તે તે પ્રભુનો માર્ગ અને જે સાધન તેજ ફલ. આ માર્ગમાં સાધનપૂર્વેજ ફલ રહેલું છે. એ પછી સાધનરૂપેજ ફલપ્રાપ્તિ છે આ માર્ગમાં પ્રભુમેવામાં પ્રવૃત્તિ કરવી તેજ સાચો માર્ગ છે. અન્ય સર્વ પ્રવૃત્તિ એ ત્યાજ્ય છે સર્વ દેહ સમ્બન્ધી તેમજ ઇન્દ્રિય સમ્બન્ધી જે કંઈ કર્તવ્ય તે પ્રભુસેવા ખાતરજ. શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રજીએ યુદ્ધભૂમિ ઉપર અર્જુનને જે વાત કહી, તે ઉપરથી સ્પષ્ટ થશે કે મર્દશાસ્ત્રી ધર્મેનો ઉપદેશ કરે ત્યારે પ્રભુએ સર્વધર્મેના ત્યાગનો ઉપદેશ કર્યો. આ વિરુદ્ધ ક્રિયા એજ આ માર્ગમાં ધર્મ, એટલે ઇન્દ્રિયાદિકના સમગ્ર ધર્મેના ત્યાગપૂર્વક દેવજ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રજીનું અનન્ય શરણુ એજ આ માર્ગમાં ધર્મ. ખડું જોતું આ માર્ગને ત્યાગ આપોઆપોજ ઇષ્ટ છે; કેમકે મેવા કરવામાં તદ્દલીન થયેલા ભક્તને પોતાનાં દેહાદિકની પણ લેશમાત્ર અપેક્ષા રહેતી નથી. ભયેજ સ્થલે પ્રભુના ધર્મેનોજ વિચાર આવ્યા કરતો હોવાથી આવા ભક્તને મર્વત્ર ભગવાનજ રહેલા છે, તેવી સમજ સ્ફુરે છે. ઇન્દ્રિયોનો સમ્બન્ધ તેમજ અન્ય પદાર્થોનો સમ્બન્ધ આ ભગવદ્બુદ્ધિથી નષ્ટ થઈ જાય છે. આ જગદાદિની સ્ફૂર્તિના વિષયની વાત કરતાં પણ તે જગદાદિનું વિસ્મરણજ આ ભક્તિમાર્ગિજ મર્યાદામાં રહેલું છે.”

આવા ત્યાગાત્મક ધર્મેનોજ સમાશ્રય ભક્તિમાર્ગિય જીવને કરણીય છે; સામાન્ય અધિકારથી માંડી ઉચ્ચાધિકાર

મૂઢી પહોંચવામાં આજ સક્રિય ગઈ ત્યાજ નિયામક છે.
 આપણે સંસારમાં પડ્યાં છીએ અને તેથી અનેક જાતનાં
 પ્રલોભનો આપણે સમક્ષ આવી આપણને વિચલિત કરી
 દેવાનો પ્રયત્ન કરે છે; પરંતુ પ્રભુનાં અનન્ય શરણ લેને
 પ્રાપ્ત છે, એને સુદેલીયો નથી. આમ છતાં સામાન્ય અધિ-
 કારીઓને માટે શ્રીહરિશયણે અનેક સ્થળે ભારે સાવ-
 રોતી રાખવાનો ઉપદેશ આપ્યો છે. જેને પ્રતિબંધક
 વસ્તુઓ છે, એનો અનેક સ્થળે આપે ઉલ્લેખ કર્યો છે.
 ‘સ્વમાર્ગી’ય. શ. સમ. મે. નિરૂપણ’ ગ્રન્થમાં આપ આજ્ઞા
 કરે છે કે:-

“મન્યાશ્રયો નૈવ કાર્યો નૈવાન્યત્ર સ્યતો વ્રજેત્ ।
 પ્રાર્થના નૈવ કુત્રાપિ કર્તવ્યા મગવત્યપિ ॥૧૮॥
 અવિશ્વાસો ન કર્તવ્યો વ્રહ્માસ્ત્રસ્ય નિર્દર્શનાત્ ।
 લોકિકે વૈદિકે ઘાપિ કાર્યે સર્ગ વિવર્જયેત્ ॥૧૯॥
 યથાકથંચિત્કર્તવ્યં મારણરાત્ર માત્રનમ્ ।
 સર્વં મમતાં ત્યક્ત્વા સર્વં કાર્યં પ્રસાધયેત્ ॥૨૦॥
 લોભ ચ હ્રદયે નૈવ કુર્યાત્, પ્રાર્થં વિ સંચયેત્ ॥૨૦૧॥

પ્રભુ સિવાય અન્ય કોઈનો પણ આશ્રય ન કરવો,
 પાતાની મેળે તો આશ્રય માટે ક્યાંય પણ ન જવું. બીજાની
 પાસે પ્રાર્થના ન કરવી; એ તો ઠીક પણ ખુદ પ્રભુ પાસે પણ
 પ્રાર્થના ન કરવી; કારણ કે તેથી પ્રભુમાં અવિશ્વાસ થવાનો

પ્રસન્ન હોયો થાય છે. રાવણના પુત્ર ઇન્દ્રજિતે બ્રહ્માસ્ત્રમંત્ર
 પ્રયોગથી એક ત તણાવતી હનુમાનજીને બાંધ્યા હતા: પરંતુ
 તેને સર્જી થઈ કે આ તાંતણે હનુમાનજી તોડી નાખશે તો?
 યાસ, આટલાજ અવિશ્વાસથી પેલા તાંતણામાંથી બ્રહ્માસ્ત્રની
 શક્તિ છુટ થઈ અને હનુમાનજી મુક્ત થઈ ગયા. આ
 ઉદાહરણ લઈ પ્રભુમાં કદી અવિશ્વાસ ન લાવવો. પ્રાર્થના
 કરવાથી અવિશ્વાસનો ભૂંડ થાય છે. ‘હે પ્રભુ! ફલાણું
 આપો થા કરો,’ એટલી માગણીથી જીવને એટલું તો થયુંજ
 ને કે પ્રભુ આ આપવામાં કે કરવામાં ચોક્કસ નહીં હોય!
 અને માગ્યા પછી એ ન મળ્યું તો પ્રભુમાં અવિશ્વાસ થાય
 ને? જે થવાનું હશે, તે તો પ્રભુના નિયમન મુજબ થશેજ;
 માગ્યે કાંઈ તેનામાં ફેરફાર થવાનો નથી. તો માગ્યે શું વળે?
 લૌકિક અને વૈદિક કર્મોમાંથી પણ સર્જને દૂર કરવાની જરૂર
 છે; કારણ કે તેટલું પણ પ્રભુમાં અવિશ્વાસજનક થાય છે,
 બેશક આપણે લોકોમાં રહ્યાં છિયે, તેથી લૌકિક વૈદિક કરવાં
 તો પડે છે; તે કરવામાં પણ એ આપણા ઉપર એક મોટા
 બોજરૂપ છે, એવી ભાવના કરવી; બધામાંથી મારાપણું
 બિઠાવી ભૂંડ કાર્ય કરવું તો તે લૌકિક-વૈદિક પ્રભુમાર્ગમાં
 નડતરરૂપ ન થાય. અને લોભ તો કદાપિ ન કરવો; કેમકે
 તે આકાંક્ષા ઉત્પન્ન કરે છે અને તેથી પ્રભુ પાસે માગવાની
 ઇચ્છા થાય છે, જે અવિશ્વાસજનક છે; મારે જે કાંઈ
 પ્રભુકૃપાયે-પ્રભુની ઇચ્છા મુજબ મળી રહે, તેનાથીજ
 સંતોષ માનવો.

આ માર્ગજ લાવાત્મક છે. ‘માર્ગસ્વરૂપ નિર્ણય’ માંજ શ્રીહરિશયજીએ એ વસ્તુ સ્ફુટ સ્વરૂપે બતાવી છે. આ લાવ માત્ર લાવતાંથી સિદ્ધ છે. આ લાવનાના ત્રણ પ્રકાર શ્રીહરિ-શયજીએ નિર્દેશ્યા છે. આમાંથી પ્રથમ સ્વરૂપલાવના આ છે. ‘પ્રથમ’ દશામાં જે લોકોએ સ્વરૂપનો કંઈ પણ અનુભવ કર્યો નથી, સ્વરૂપનું માત્ર શ્રવણ કર્યું છે, તેમણે યોગની માફક પ્રભુના સ્વરૂપનો વિચાર કરવો. આ સ્વરૂપલાવના કરતાંજ લગવાનનો અનુભવ થાય છે, ત્યારે પ્રભુ સાક્ષાત્ અથવા તો નાદદ્વારા સમગ્ર લીલાંઓથી સમન્વિત થઈ જતવના દૃઢવાકાશમાં પ્રકટ થાય છે.’ એ પછીની લાવના તે લીલાલાવના. ‘લીલાલાવનામાં ભકત સ્વયં લીલારૂપ બની જાય છે, એટલે કે લીલાની આ શક્તિથી દેહાદિકની સર્વ ક્રિયામાં, જ્ઞાનમાં, સર્વ પદાર્થમાં અન્યથારૂપ પ્રતીતિ થતી હોય, તેમાં પણ પ્રભુનીજ લીલાતું જ્ઞાન થઈ જાય છે.’ આ પછી ત્રીજી તે લાવલાવના છે. આ ત્રીજા પ્રકારની લાવનામાં તાપકલેશ એ મુખ્ય વસ્તુ છે. જે તાપકલેશ ન થાય તો દેહાદિકની નૂતનતા સમ્ભવી રાકતી નથી અને તેથી પૂર્ણવિયોગાત્મક કેવલ લાવાનુભવ થતો નથી. એમ કહાય માનો. કે આ ત્રીજા વિયોગામિથી દેહાદિક બની જશે તો લાવનો અનુભવ શી રીતે થઈ શકશે? પણ વિચારવામાં આવે તો સ્પષ્ટ માલૂમ પડશે કે તાપકલેશનો નિવારક વિયોગ પણ સ્વરૂપાત્મક હોવાથી એ વિયોગજ દેહાદિકનો સંરક્ષક બનશે; વસ્તુસ્થિતિયે તો તાપકલેશથી દેહશુદ્ધિ

થાય છે. એ રીતે દેહ શુદ્ધ થયા પછીજ અત્યાત્મ ભક્તને
અચાનક સ્વરૂપનો આવિષ્કાર ત્રીજના ઝખકારાની માફક હૃદયમાં
થઈ જાય છે. એથી વિશેષ જીવને બીજૂં શું ઈષ્ટ હોય ?

આવી જાતની કેટિ સર્વાત્મભાવથી પ્રાપ્ત છે. એ
સર્વાત્મભાવનું વિવેચન કરતાં શ્રીહરિશયજી આજ્ઞા કરે
છે કે:-

सर्वेषामिन्द्रियाणां हि देहादौर्मा तया पुनः ।

आत्मभावो भगवति संभावः स कथ्यते ॥२॥

અધી ઇન્દ્રિયોનો તેમજ દેહાદિક સર્વનો ભગવાનમાં
જે આત્મભાવ-અનન્યભાવ, તે સર્વાત્મભાવ.”

ચોતાનો બીજામાં જે સમ્બન્ધ, તેનો જે વિચાર અને
‘આ અમારા ભગવાન’ એવી ‘જાતનું’ જે સમ્બન્ધીપણું તેની
અસ્તુતિ, તેનું નામ તે આત્મભાવ. આપણાં જે દેહ-ઇન્દ્રિયો,
તે પ્રત્યેકની પ્રભુને વિશે લેશ થકુ આકાંક્ષા ન હોવી
જોઈયે. જો આકાંક્ષા રહે તો ઇન્દ્રિયો અને ઇન્દ્રિયોના
વિષય એવી ઇન્દ્રિયોના ભાવની સ્થિતિ રહેવાથી સર્વપણું
ન થાય, આથી કરીનેજ સર્વાત્મભાવમાં દેહાદિકની સ્ફુરણ
ન હોવી જોઈયે. ઇન્દ્રિયોના વિષયોના ત્યાગ વિશે પ્રભુની જે
આજ્ઞા છે, તે એવા અતુલિત સર્વાત્મભાવની સિદ્ધિ કરાવવા
માટેજ. જો હૃદયમાં કામ-વિષયની સ્થિતિ હોય તો તેવા

કામભાવથી-વિષયાપેક્ષા રહેલી હોવાથી સર્વાત્મભ
સિદ્ધ ન થાય. એકજ વસ્તુ આમાંથી તરી આવે છે
સકામતામાં દ્વિધાભાવ છે; અને તેથી અનન્યતાનો અર્પ
જે સર્વાત્મભાવ, તે કદાપિ સિદ્ધ થતો નથી.

આમ પ્રભુપ્રાપ્તિમાં પણ સકામતા ત્યાજ્ય છે, તો પદ
લૌકિક દશામાં સકામતા ત્યાજ્ય હોય તેમાં શી નવાઈ
અને તેથી શ્રીમદ્વાચાર્યચરણોયે વિષયત્યાગનો સાર્વત્રિક
ઉપદેશ કયો છે. અલૌકિક કામથી પ્રભુપ્રાપ્તિ નથી થતી
એમ નથી, પણ તે પણ દ્વિધાભાવજનક હોવાથી ઉપયોગી
નથી; વસ્તુસ્થિતિયે કામભાવમાં પ્રવૃત્તિ છે અને સર્વાત્મ-
ભાવમાં નિવૃત્તિ છે.

આ બધી તો આમ અતિ ઉચ્ચ કોટિની વાતો છે,
ત્યાંસૂધી પહોંચવાના આ કાળના જીવોમાં અધિકાર છે કે
નહીં, તે જાણવું જ હું તો મુશ્કેલીભર્યું માનું છું. બેશક
પ્રભુના અનુગ્રહથી એ બધું જ શક્ય છે, પરંતુ તે મનુષ્ય-
બુદ્ધિથી સમજી શકાય, એવી વસ્તુ હોય તેમ મારું માનવું
નથી. એટલેજ આધુનિક જીવોયે તો માર્ગમાંથી કેમ
ચલિત ન થવાય, તેવી સાવધાની રાખવાની આવશ્યકતા
છે. તે માટે આ સદ્ગ્રંથમાં છપાયેલા દુ.સર્ગ વિજ્ઞાન પ્રકાર,
કામાખ્ય દોષ વિવરણ, સ્વમાર્ગીય શરણુ સમર્પણ સેવાદિ
નિરૂપણ, બહિર્મુખત્વ નિરૂપણ, બહિર્મુખત્વનિવૃત્તિ,
કથાશ્રવણબાધક નિર્ણય, સત્સર્ગ નિર્ણય, સ્વમાર્ગમર્યાદા

નિરૂપણ, શ્રીપુષ્ટિમાર્ગલક્ષણ, પુષ્ટિમાર્ગીય મર્મ નિરૂપણ, એ વગેરે ગ્રંથોનેજ મારી રીતે હૃદયમાં ઊતારી અધિકાર સિદ્ધ કરતા કરતા અને લૌકિક પ્રતિબંધોમાંથી બચવાને માટે અવિરત પ્રયત્નશીલ થતાં થતા આગળ વધવાનું છે. અધિકાર વિના આગળ વધવાનો પ્રયત્ન કરવાથી આ લયનાં કાળમાં વિપરીત ફલ મળવનીજ ખ્હીક છે.

આ સદ્ગ્રંથમાં પ્રભુના રસાત્મક સ્વરૂપનું નિરૂપણ કરનારા અનેક ગ્રંથો નિરૂપાયેલા છે. રસશાસ્ત્રના શાસ્ત્રીય જ્ઞાન વિના એ પ્રક્રિયા સમજાય તેવીજ નથી, અને અધિકારને અભાવે કમસમજ માણસ તેમાંથી ઊલટૂંજ સમજી જોસે તેવી સ્થિતિ છે. આનું જ્ઞાન હુ શક્ય તો નથીજ અને તેથીજ સદ્ગુણના અનન્ય શરણની અનિવાર્યતા રહી છે. ભગવન્માર્ગમાં પ્રેમપૂર્વક રહી મહાત્માવી વિદ્વાન આચાર્યોના ગ્રંથોનું પરિશીલન કરતાં ઉત્તરોત્તર જે અધિકાર પ્રાપ્ત થતો આવે તે પ્રમાણે વર્તવાનું છે. શ્રીમહાપ્રભુજીએ તત્વાર્થદીપ નિબંધના સર્વનિર્ણય પ્રકરણમાં લક્ષિતમાર્ગીય જીવોએ કરવાનાં ત્રણ અતિ આવશ્યક કાર્યોનો નિર્દેશ કર્યો છે અને તે આ છે:-

સ્વધર્માચરણં જ્ઞાત્યા યિધર્માઽથ નિવર્તનમ્ ।

इन्द्रियाश्वविनिग्रहः सर्वथा न त्यजेत् त्रयम् ॥૨૩૮॥

શકિત પ્રમાણે અનાસકિતપૂર્વક સ્વધર્મનું આચરણ, પરધર્મમાંથી તદન નિવૃત્તિ અને ઈન્દ્રિયરૂપી ઘોડાઓ ઊપર

કાળુ, આ ત્રણ વસ્તુનો કદાપિ ત્યાગ કરવાનો નથી. આપ આગળ જઈ આજ્ઞા કરે છે કે ક્રીડા-ખેલના ઉદ્દેશથી પણ આ ત્રણેયમાં જરાયે શિથિલતા આવવા દેવી નહીં. શ્રીહરિ-શયણ તો ત્યાંસૂધીની આજ્ઞા કરે છે કે- કૌતુક ખાતર પણ જેનાથી ઇન્દ્રિયો તેના વિષય તરફ ખેંચાય, પરોપ-કારાદિધર્મો ખાતર પણ જેનાથી ઇન્દ્રિયો તેના વિષય તરફ ઘસડાય, તેનાથી સર્વનાશ થવાની પૂરી શક્યતા છે; માટે કોઈપણ સંયોગમાં ઇન્દ્રિયો ગિપરનો કાળૂ, છોડવો નહીં. અન્તે એજ ઇંદ્ર કે:-

[શાહલવિકીડિત]

સેવાતત્પર, શ્રે કથામિય થતાં, સત્સર્જને શોધતાં,
બ્યાપારો પર છોડતાં, પ્રભુ તણા ભાવે રસાવેશતા
ને દૈન્યે મિયતા કરી, અસત જે આલાપ, તેને ત્યજ્યે,
અત્યાતિ પ્રભુદર્શને જટ લહો, આચાર્યભક્તાશ્રયે.

इति नाम ।

તા. ૧-૩-૩૭
મીઠાખળી-અમદાવાદ

વૈષ્ણવચરણરમેભિલાષી,
કેશવરામ કા. શાસ્ત્રી

શ્રી કૃષ્ણ

નિત્યસીત્તાસ્થ ગો.શ્રીદ અનિરૂદ્ધાચાર્યજીનું

જીવન ચરિત્ર.

જગતના ઇતિહાસમાં નોંધવા લાયક હજીએ ઘણાં એવાં
કુટુંબો હશે કે જેમણે સદીઓ સુધી
સમાજ અને ધાર્મિક, સામાજિક કે રાજનૈતિક
પુષ્ટિ સંપ્રદાય કાર્યોમાં મોટામાં મોટો ફાળો આપ્યો
છે. ઇતિહાસના ચિત્રપટ ઉપર તેમનાં
ચિત્રો અંકિત થયાં છે. પણ ઇતિહાસ-કારો હજી સુધી
તેમને ઓળખતા નથી. એવુંજ એક કુટુંબ શ્રીમદ્ વલ્લભા-
ચાર્યજીનું છે શ્રીવલ્લભવંશે ૪૫૮ વર્ષ સુધી. સતત
ધાર્મિક આંદોલનોમાં રસ રેડ્યો છે; ધાર્મિક મંત્ર-યોને
સજીવ બનાવ્યાં છે અને વ્યવહારિક-ધાર્મિક તત્ત્વો (practical
religious principles) જગતને આપ્યાં છે.

શ્રી વલ્લભવંશે રજપુત રાજવંશેને પુણ્યતમ માર્ગે
દોર્યા; મોગલ સલ્તનત સામે લડત ચલાવી, હિન્દુધર્મ પ્રત્યે
માનની લાગણી પેદા કરી કાજીઓને ન્યાય તોળવાના આદર્શો

અર્થાત્ બ્રાહ્મણોને ઉપનીષદ્-જુની વિચાર પરંપરા અર્પી નવાં તત્ત્વો સમક્ષ માનની લાગણી ધરાવતા કર્યા. સન્માર્ગના રક્ષક વિદ્વાનોને નવી-સરખી, પણ જુનામાં જુની વિચાર સરણી તે આછે એમ વિદ્વદ્भिः सर्वथा आव्यं ते हि सन्मार्ग-रक्षकाः એવો નીડરપણે ઠંઠરો જાહેર કર્યો અને વિદ્વેષુ હસ્તયુગલં પુરતો નિઘાય કહીને વિનવ્યા પણ ખરા.

સિકંદરલોદી અને કૃષ્ણદેવરાજા, અકબર અને મહારાણા પ્રતાપ, તેમજ વીર ક્ષત્રાણી દુર્ગાવતી, જહાંગીર અને મહારાજા જોધાજી ઔરંગઝેબ ને બુદ્ધેલખંડના તરકેસરી અંપતરાય અને છત્રસાલ, એ મર્વ ઉપર સમાન રીતે પ્રતી-જ્ઞાની છાપ પાડનાર જે કેઈ એકજ વંશ મફલ નીવડયે હોય તો માત્ર એક શ્રી વલ્લભવંશજ છે. શ્રી વલ્લભવંશે આચાર્ય તરીકે ૪૫૦ વર્ષના ઇતિહાસમાં દરેક રીતે મફ-ળતા મેળવી છે.

આચાર્ય એટલે ધાર્મિક તત્ત્વોને મુખ્યવસ્થિતપણે જનતાને સ્વીકારવા લાયક કરી આપે તે. જે સમયની ફેરબદલીને અંગે ધાર્મિક તત્ત્વોના સ્વીકારમાં કે ધાર્મિક વ્યવહારના આવરણમાં અવકચતા ઉભી થતી હોય અને તેનું કારણ સામાજિક, રાજનૈતિક કે ધાર્મિક ગમે તે હોય પણ તેની સામે વ્યવસ્થિત રીતે જુએશ ઉઠાવી તે સમયના સમાજની બુદ્ધિમાં ઠસવી શકાય તે રીતે જુનામાં જુના પણ નિત્ય-અપરિવર્તનીય તત્ત્વોનેજ નવી બાષામાં રજૂ

કરીને પણ બહેર કરી શકે, નહિ કે તે તે પરિસ્થિતિને શરણે થાય આતુ' નામજ ક્રાન્તિ-revolution કે સુધારે-reformation શ્રી વલ્લભવશે અનેક વેળા તેવી ક્રાન્તિને અપનાવી છે, ઉપજાવી પણ છે, પણ મૂલે કુઠારઃ જેવું કદીએ થવા દીધું નથી. એજ ક્રાન્તિકારનો અને ખરા સુધારકનો આદર્શ.

બીજી રીતે કહીએ તો જગતના ઇતિહાસમાં એવો એકેય વંશ નથી કે જેણે ચોતાના આહિત્યની સેવા ૪૫૦

વર્ષ સુધી અવિચ્છિન્નપણે કરી હોય.

જન્મ અને એવા પરમ પુનીત જગદ્વંશ શ્રી બ્રહ્મા જીવન વલ્લભાચાર્યજીના વંશમાં એ વંશની પ્રતાપિતા, પ્રગલ્ભતા, વિદ્યતા, દીર્ઘ-

દર્શિતા, કાર્ય-કારિનાને ઉર્જિત દીર્ઘિતિને વિશેષ દીપાવી શકે તેવું એક બાલક ભારતવર્ષના પશ્ચિમ છેડે બેટા-શંખોદ્ધારમાં સં. ૧૯૪૭ ના ભાદ્રપદ શુકલ, ૧૨ (વામન દ્વાદશી, ને દિને, જે સમયે ભગવાન ત્રિવિક્રમે વામનરૂપે ત્રણ લોકને માપી લીધા, અને આસુરી મહત્વા-કાંક્ષાને પાતાલમાં દાટી દીધી હતી, તેજ સમયે બ્રહ્મણ વંશમાં આચાર્ય રૂપે પ્રકટ થયેલા વામનજી-જેમ ભગવાન ત્રિવિક્રમ ભાગવતી પટીયસી રાજનીતિથી નિરુદ્ધ ન થતા રાક્ષસી મહત્વાકાંક્ષા નષ્ટ કરી શક્યા-તેમ યયા નામા તથા ગુણઃ ઉદ્ધિતને સાર્થક બનાવતા શ્રીમદ્ અનિરુદ્ધાચાર્યજી ગોસ્વામી શ્રી

શ્રીમુરલીધરજીને ત્યાં શ્રીરૂકિમણીજી માતૃશ્રીની કુખે પ્રકટયા.
બાળપણથીજ તેમની પ્રતાપિતા તરી આવતી હતી.

ચંજાપવીત સંસ્કાર થયા, અને વિદ્યાધ્યનનો આરંભ
થયો. તેવાજ અરમામાં નટપુરના પ્રતાપી

ગો. શ્રીમજરત્નલાલજીને ત્યાં કોઈ
આત્મજ ન હોવાથી કોઈ પ્રતાપી ને
ભાવિ વિદ્વાન જોશ્વામી બાલકને ગોઠ

લેવાનો વિચાર કરી ગયા હતા. મહારાજશ્રીની મંદિરા શ્રી
લાલમણીજીના વંશમાંથીજ ગોઠ લેવાની હતી દૃષ્ટિ દેંદ્રતા
ગો. શ્રીઅનિરૂદ્ધાચાર્યજીનું વરણ થયું. આત વર્ષના આ
બાળકને જોઈને નહીઆદના જોષિ આદિત્યરામે ભવિષ્ય
જાખ્યું કે આ બાલક ભવિષ્યમાં મહા પ્રતાપી નીવડશે,
અને વંશજીવ જનતાના ભાગ્ય વિષાતા આ આત વર્ષના
જોશ્વામી બાલક બન્યા.

નહીઆદના મંદીરમાં ગોઠ લેવામાં આવ્યા ને તિલક
કરવામાં આવ્યું.

ત્યારબાદ આપશ્રી નહીઆદ ખીર જ્યા, ને શબ્દ
રૂપાવલી આદિઅન્યોતું અધ્યયન કર્યું. વિદ્યાધ્યયનમાંથી

વિદ્યાભ્યાસ ને લેતા મહલ-કુશ્તીનો આપને ધણો શોખ
બાલકીડા હતો. વગર પલોટાયેલા (unbroken)
ઘોડાને અંકુશમાં રાખવાની પણ

તાલીમ આપે સારી લીધી હતી, જેનું પ્રદર્શન દરેકને
દિવને ધણીય વાર મેદાનમાં થતું હતું.

પ્રાદ્યુષે વિદ્યાધ્યયન સમયે અને ગૃહસ્થાશ્રમમાં પ્રવેશ કર્યા પછી પણ જે ગુરુભક્તિ રાખવી જોઈએ તેનું સંપૂર્ણ પરિપાલન આપશ્રીએ કર્યું હતું. વિદ્યાધ્યયનમાં ઉપકારક વિદ્વાનો પૈકી પંડિત મધુરાંમસાદ શાસ્ત્રી, પંડિત શીવશંકરજી, શાસ્ત્રી હરિશંકરજી, મોહનલાલ શાસ્ત્રી, દુર્લભજી શાસ્ત્રી, ગુજરાતી ભાષાનો એકઠો ઘુંટાવનાર રણછોડદાસ બાપુજી શાહ, વિજયરામ શાસ્ત્રી તથા પ્રા. મગ્નલાલ શાસ્ત્રી વિગેરેને બહુજ સારી રીતે સન્માનતા, એટલું જ નહિ પણ તેમ મદ્દલાલ મનસા સ્મરારામ એવું મંગલાચરણમા લખી ઇતિર આગ્રાયેને માર્ગદર્શક થતા

આપને સાહિત્ય વાંચવાનો અને સંસ્કૃત અન્યો વાંચવાનો એટલો બધો શોખ હતો કે તેઓ જણાવતા કે “જે હું ચારેક કલાક વાંચું નહિ તો મહને કંઈ ગમેજ નહિ.” જે સમયે કાદ જરીની પેઠે અપૂર્ણ, નિવૃત્તિ પૂર્ણ

સાહિત્ય
રસિકતા

પેઠે સ્વેચ્છાપૂર્ણ અન્વૃત્તિ વાક્યોનો વરસાદ વરસતો ત્યારે તે માંભળનાર જનતા ચિત્ર લેખિત અવસ્થા અનભવતી. આપને અસ્કૃત ભાષામાં ગદ્ય ને પદ્ય (કાવ્યો)

લખવાનો ઘણો શોખ હતો તેમના ‘શુદ્ધાદૈતમંજરી,’ ‘પ્રમેય-રત્નાર્ણવ’ તથા ‘પૃષ્ઠિમાર્ગ લક્ષણાનિ ટીકા’ વિગેરે નાના મોટા અન્યો આશરે ૪૦ હશે એમ ધારવામાં આવે છે, જેમા ઉપનિષદ્ ભાષ્યો જેવા વિદ્વત્તાપૂર્ણ અન્યોનો પણ સમાવેશ થાય છે.

સોળ વર્ષની નાની વયથીજ આ કળા આપને
વરી ચૂકી હતી. પ્રથમ વૈષ્ણવ પરિષદમાં આપને 'અગ્નિનંદ
ભાગ લેવાની ફરજ પડી, કારણકે
વરતૃત્યકળા આચાર્યોએ ભાષણ કરવાંજ લેખ્યે
એવું મંતવ્ય રૂઢ થઈ ચૂક્યું હતું. પ્રો.

મમલાલ શાસ્ત્રી, શાસ્ત્રીજી બદરીનાથ વિગેરે સંપ્રદાયના
મર્મસ વિદ્વાનોની તથા હજારો માણસની મેદની સમક્ષ
જરાપણ શ્રેષ્ઠ પામ્યા વિના "કેસરી" જેમ વાદળોને અવાજ
કરતાં સાંભળીને ગર્જે તેમ આ "શુદ્ધાદૈત કેસરી"એ
હંમેશાને માટે વાદગાર એવું પ્રવચન કર્યું. આપનો અભ્યાસ
પણ બહુ ન હતો પણ પ્રતિભાસંપન્ન પુરુષને કંઈજ અગમ્ય
નથી હોતું. પ્રો. મમલાલ શાસ્ત્રી એક બાલ આચાર્યની આ
વાણી સાંભળીને આનંદ પામ્યા, અને શ્રીમદ અનિરુદ્ધાચાર્ય
તરફ માનની લાગણીથી બોલ લાગ્યા.

તેવામાંજ આપની ઈચ્છા પ્રો. મમલાલ પામે અણુભાષ્ય
શીખવાની થઈ. આપના સુખામ્નિ વસવાટ દરમિયાન

શ્રી ગોકુલનાથજી, શ્રીદેવકીનંદનાચાર્યજી,

વિદ્વદપરિચય પંડિત બલભદ્રશર્મા, પંડિત સુદર્શના-
અને ઉપપદ પ્રદાન ચાર્યજી વિગેરે ઘણા વિદ્વાનોનો પરિચય

થયો. ત્યારબાદ પટણા, કલકત્તા.

સુખામ્નિ, આદિ ઘણાં સ્થળોએ વ્યાખ્યાનો કર્યા હતાં જેના
પરિણામે આપ શુદ્ધાદૈતકેસરી-શુદ્ધાદૈતવાચસ્પતિ

—શુદ્ધાદ્વૈતસહસ્રાંશુ—વેદાન્તસુધારક—વેદાન્ત વિદ્યા-
સંકાર—પણ્ડિતમણ્ડલેશ્વર—પણ્ડિતેન્દ્ર—સર્વતન્ત્ર
ચરતંત્ર આદિ સુવર્ણ પદક સહિત ઉપપદોથી અલ-
કૃત થયા હતા.

સુરતમાં લાલબાવાના ઉપનયન સંસ્કાર સમયે
શ્રીવજરત્નલાલજીએ છપ્પન લોગ કર્યો હતો. તે વખતે અનેક
ગોસ્વામીબાલકો, ખુદ પ્રથમ ગૃહના તિલકાયિત
શ્રીગોવર્ધનલાલજી પધાર્યા હતા, ધ્રીઅનિરૂદ્ધાચાર્યજી પણ
ઉપસ્થિત થયા હતા. તે વખતે સભામાં શ્રીગોવર્ધનલાલજી-
એજ સરાહના કરી હતી કે “શ્રી અનિરૂદ્ધલાલજી અમે તો
તિલકાયિત છીએ પણ ત્હમે તો “વિદ્યા તિલકાયિત” છે.

પોતાના બાલ આચાર્ય પ્રત્યે સંપૂર્ણ માનભરી લાગણી
દર્શાવવા નટપુરસ્થોએ મદ્રાસી વેવાઇને
પ્રથમલગ્ન આમન્ત્ર્યા. વિવાહ ખેલ રચાયો. મહાજને
વ્યવસ્થાનું બીડું ઝડપ્યું. લાઉસાહેબ
હેસાર્મના પૌત્ર શ્રીયુત્ ગિરિધરદાસ મંગળદાસ ઉર્ફે
તાતાસાહેબને સર્વસત્તા સોંપવામાં આવી. અને
શ્રીમહાલંકમી વહુજી સાથે સંવત ૧૯૬૪ના માર્ગશીર્ષ શુકલ
દશમીના રોજ લગ્ન થયું. લગ્ન સમારંભ એવો તો ઉજવાયો કે
આનાં પ્રત્યક્ષ દર્શન કરનાર જો બાણ કે શ્રીહર્ષ હોત તો

મોટું કાવ્ય રચત, દુકંઠમાં આવું ઉત્સાહભર્યું લગ્ન ન મૂતો
 ન મવિવ્યતિ એ ઉદ્ધિતનો અનુભવ તે સમયે ધયોજ હશે.
 આ નવ પરિણિત યુગલ ઘણી રીતે સુખી હતું.

ગૃહસ્થાશ્રમમાં પ્રવેશ કર્યા પછી ધન અને વહુનાં
 મોહપાશમાં એક બાવિ મહાન આચાર્ય
 સાંપ્રદાયિક કુમાર ન પડે માટે સ્વાધ્યાયપ્રવચનમાં
 પ્રવૃત્તિઓ ન પ્રવર્તિતવ્યમ એ સંદેશ શુદ્ધનોએ
 પાઠવ્યો, અને સ્વીકાર્યો. દર એકાદશીએ
 પ્રવચનો આરંભાયાં. લલ્લુભાઈ પારેખ વિગેરે વૈષ્ણવોની
 તલાઈ લઈ ચં. ૧૯૧૫માં શ્રી પુષ્ટિમાર્ગીય પુસ્તકાલયની
 સ્થાપના કરી. શ્રીમાધવતીર્થ શંકરાચાર્યજી સાથે ઉભા
 થયેલા વિવાદમાં બહેરમાં શાસ્ત્રની ચેલેન્જ ટેંકવાની પહેલ
 કરી હોય તો પહેલું નામ શ્રી અનિરુદ્ધાચાર્યજીનું છે.

Man proposes and God disposes સાંપ્રદાયિક
 પ્રવૃત્તિઓની હોશ અને ઉમેદ ઉપર પડે
 જામનગર પડ્યો. મનનાં મનમાં તમનો તનમાંજ રહી
 ગાદીનરીન ગઈ. આ સમયે રા. બ. લલ્લુભાઈ જેવા
 સાચા સલાહકારો જે મહારાજશ્રીને મળ્યા
 હોત તો જામનગરની જંગલમાંથી ખગિત મુક્ત ગડેત.

જામનગરની જન્મજામો ફસાયા પછી ઘણું ગૌરવ
 સંપાદન કર્યું. પણ કેટલાક સમય સુધી
 નિષ્ક્રિયતા નિષ્ક્રિયતા પ્રાપ્ત થઇ. ફલતઃ કાવ્ય-
 અને સાહિત્યનો બ્યાસંગ ઓછો થયો; પણ
 વિદ્યાભ્યાસ ન્યાયમિમાંસા, શાંકરવેદાન્ત, જૈન અને
 બૌદ્ધદર્શનોનો સારો અભ્યાસ કર્યો જેના
 પરિણામે મહારાજશ્રીએ એક અદ્વિતીય શુદ્ધદૈત દર્શનીક
 વિદ્વાન્ તરીકે ખ્યાતિ મેળવી.

મહારાજશ્રીના જન્મદિવસે આશીર્વાદ આપવાને જામ-
 નગરના મહામહોપાધ્યાય શાસ્ત્રી
 ગોપાલતાપિની ભાષ્ય હાથીભાઈ પણ આવ્યા હતા.
 અને ત્યાં, 'શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રાભ્યુદય નાટક'-
 નારાયણોપનિષદભાષ્ય ની ભેટ આપી. તેજ દિવસે
 સભામાં નાટકના નામ ઉપર
 વિવેચનો કર્યો હતાં પણ 'નામ મોટું ને દર્શન મોટું'
 એવું આ પુસ્તક હોવાથી મહારાજશ્રીએ પોતાની કલમ
 ઉપાડી. ગોપાલતાપિની ભાષ્ય રચી, ત્વસિદ્ધાંત પ્રતિપાદન
 કરીને ઈતર સિદ્ધાંતનું સચોટ ખંડન કર્યું. શૈલી પહેલાંના
 ભાષ્યકારોની જેમ રાખેલી હોવાથી હિતિ ચેત હિતિ કેચિત્તનાં
 વચનોથી પૂર્વપક્ષો કરી સિદ્ધાંત પ્રતિપાદન કર્યો, મુદ્રણ
 પણ ઘર્ષ ચુકચું; જેની પ્રતિ શાસ્ત્રીજીને પણ મળી ચુકી
 હતી. ત્યાર બાદ નારાયણોપનિષદભાષ્ય રચ્યું જે હજી વ
 અમુદ્રિત છે.

તેમનાં પ્રથમ વહુજી જે ઘણાં સેવાસિક તથા સાહિત્ય
 રસિક તથા પતિબુદ્ધ પરાયણ હતાં
 પ્રથમ વહુજીનો તે પાછળ કેઈ પણ પ્રગત મૂકવા વિના
 લીલા પ્રવેશ ને લીલાપ્રવિષ્ટ થયાં. દુઃખમાં દુઃખ ઉમેરાયું,
 બ્રહ્મવાદ મંદીર પણ મહારાજશ્રી ઇશ્વરચ્છાનેજ આધિન
 થયા. આપશ્રીની લાયજેરીમાં હરતલિખિત તથા મુદ્રિત
 ઘણાં પુસ્તકો હતાં, તે સર્વને આપશ્રીનાં વહુજીના સ્મરણ
 ચિહ્ન તરીકે એ શ્રીમતીજીના જ નિવાસસ્થાનમાં બ્રહ્મવાદ
 મંદીર ખેલી ત્યાં પધરાવ્યાં.

કનિષ્ઠ ભ્રાતા આદિ સંબંધીઓના સમજાવવાથી આપ-
 શ્રીએ દ્વિતીય લગ્ન સં ૧૯૮૮ના કાર્તિક
 દ્વિતીય વિવાહ સુદી ૧૫ ના રોજ શ્રીમહાલક્ષ્મીવહુજી-
 અને ની સાથે કર્યું. તે વખતે નહીઆદના
 ઉપપદ પ્રદાન વંચુવાએ એક સભા ભરી, જેમાં પરિ-
 છીત યુગલને પધરાવવામાં આવ્યું અને આપશ્રીએ ગોપાલ-
 તાપિની ઉપનિષદ દ્વારા શ્રીકૃષ્ણચંદ્રાચ્યુદય નાટકનું અંકન
 કરેલું હોવાથી મહારાજશ્રીને 'પરિદેસેદ્ર'ના ઉપપદ સાથે
 સુવર્ણપદક ઉપપદથી વિભૂષિત કર્યાં.

શ્રુતવાયુરમાં મહાત્મા ગાંધીજી દ્વારા અણુતોના મંદિર
 પ્રવેશ સંબંધે જ્યારે સત્યાગ્રહ
 સનાતનધર્મ પ્રવૃત્તિ શરૂ કરાવ્યો ત્યારે આપશ્રીએ એ
 તથા પ્રવૃત્તિ ધર્મવિધ્યાંસક હોવાથી
 ઉપપદ પ્રદાન મકિય ફાળે આપવાનાજ હેતુથી

પોતાના શાસ્ત્રી હરિશંકરજીને પાઠઝ્યા હતા. નહીંઆદમાં વર્ણશ્રમ સ્વરાજ્ય સંઘની શાખા સ્થાપી. દિવાન બહાદુર ચીમનલાલ મહેતા, શેઠ શ્રીકીણુભાઈ તથા ભાઉસાહેબ તાતાસાહેબ વિગેરેની સલાહથી ખેડ જીલ્લા વર્ણશ્રમ સ્વરાજ્ય સંઘનું અધિવેશન ભર્યું, જેમાં આપશ્રીનેજ અધ્યક્ષસ્થાન સોંપવામાં આવ્યું હતું.

થોડા સમય પછી પૂ. ગો. શ્રીજોકુલનાથજીની અધ્યક્ષતાએ તથા આપની સ્વાગતાધ્યક્ષતાએ મુંબઈ પ્રાન્તીય સંમેલન ભરવામાં આવ્યું હતું તે સમયે શ્રીજોકુલનાથજી ઉપરાંત ગો. શ્રીવલ્લભલાલજી મહારાજ, ગો. શ્રીરણુછોડલાલજી મહારાજ, શ્રીશંકરાચાર્ય ભારતીકૃષ્ણતીર્થજી, શ્રીજયેન્દ્રપુરીજી, શ્રીરામાનુજમતાનુચારી શ્રીદેવનાથકાચાર્યજી પણ પધાર્યા હતા. શ્રી અનિરુદ્ધાચાર્યજીનું સ્વાગતનું અંતે ઉપસંહારનું સંસ્કૃત ભાષામાં લલિત વ્યાખ્યાન સાંભળીને મહારાજશ્રીના પાંડિત્યથી આકર્ષાઈ શ્રીશંકરાચાર્યજી શ્રી ભારતીકૃષ્ણતીર્થજીએ આપને કુંકુમ તિલક કરી, પુષ્પમાલા કંઠમાં આરોપી અને ‘સર્વતન્ત્ર સ્વતન્ત્ર’ના ઉપપદથી વિભૂષિત કર્યા. નોંધવા જેવી વસ્તુ એ છે કે શ્રીકૃષ્ણદેવરાજની સભામાં શ્રીમદ્દલભાચાર્યજીને સર્વ આચાર્ય સમક્ષ ‘મહાપ્રભુ’ ઉપપદથી વિભૂષિત કરવામાં આવ્યા હતા. ત્યારપછી આ બીજેજ દાયલો છે કે સર્વ આચાર્યોની સમક્ષ આપશ્રીને ગ્યા પદવી અર્પણ કરવામાં આવી છે.

સંવત ૧૯૯૧માં શ્રી પુષ્ટિમાર્ગીય પુસ્તકાલયનો રજત
 પુષ્ટિમાર્ગીય પુસ્તકાલયનો મહોત્સવ ઉજવાયો, સાતેય
 રજત મહોત્સવ દિવસનું પ્રમુખસ્થાન સ્વીકારી
 વૈષ્ણુવોને તથા બહારગામના આવેલા વૈષ્ણુવોને ઉપદેશનો
 લાભ આપ્યો હતો.

આપશ્રી આશ્રય લેનારને સારા આશ્રયી, દૃઢ નિશ્ચયો
 અને શ્રીબાલકૃષ્ણલોક આશ્રયી હતા. અપ
 સ્વભાવ ને એટલું જ બોલતા. ભગવન્નામનો જપ
 માત્રું ભવન સર્વથા ચાલુ જ રહેતો, સાહિત્ય વાંચવાનો
 એટલો બધો શોખ હતો કે પોતે ઘણીય
 વાર બહાર કરતા કે જે 'દિવસે હું વાંચું નહિ તે દિવસ
 મહારે માટે દુર્દિન સમજવો.' આપ નીતિશ . (Political)
 હતા ને કહેતા કે 'લોકોને Politics શીખવા માટે ધણીય
 મહેનત પડે છે. પણ હું તો પૈસાના ભોગે Politics
 શીખ્યો છું.' વાર્તાલાપમાં સ્વસંપ્રદાયનું જોખન કરતા. યોગ્ય
 સ્થળે વિવેકી અને મળતાવડા હતા. આપનો ખોરાક બહુ જ
 સાદો ને પહેરવેશ પણ સેવોજ હતો. અને આપશ્રી પૈસા
 કરતાં પ્રભુ સેવાને વધારે પ્રાધાન્યતા આપતા તથા શાસ્ત્ર
 મર્યાદાઓ રહી પોતાના દિવસો નિર્ગમન કરતા.

આપશ્રી જામનગર પધાર્યા. કેાણ બાણતું હતું કે
 આચાર્યશ્રી હવે નહીંઆદ્યા વૈષ્ણુવોથી
 ત્રીલા પ્રવેશ આધિભૌતિક દૃષ્ટિએ હંમેશાને માટે વિદ્યમ

થાય છે. કેટલોક વખત માંદગી લોગળ્યા બાદ એક નિઃસંતાન
વિધવા વહુજીને મૂકીને સંવત ૧૯૬૨ના માગશર વદ ૭
ને દિવસે લીલાપ્રવેશ કર્યો સાંપ્રદાયિક લાવનાએ આધિદેવિક
દૃષ્ટિથી આપણી વચ્ચેજ બીરાંજે છે; પણ આપણા દૈવદુર્લિ-
પાકને લીધેજ પ્રકટ દર્શન આપતા નથી.

પૂ. પા. મહારાજશ્રીએ વૈષ્ણવોના લાભાર્થે જે સંસ્કૃત
ગ્રંથો લખ્યા છે તેનું મુદ્રણ કરાવી શકાય તેજ આપણે
તેમના પાંડિત્યની યોગ્ય કહર તથા યત્નિચિત સેવા કરી
શક્યા છીએ એમ મનાય.

પુસ્તક કેમ છપાયું ?

ન હિ કશ્ચિત્ ક્ષણમપિ જાતુ તિષ્ઠત્યર્કમકૃત એ શ્રીમદ્-ભગવદ્ગીતાકારના સિદ્ધાન્તેજ અતુસરીને આ પ્રવૃત્તિ આરંભાયેલી છે એમ કહીએ તોપણ અતિશયોક્તિ નથીજ. સારા કર્મોમાં અને નિષ્કામ કર્મોમાં આ યોજના થાય તો કર્મ બન્ધનમાંથી પણ મુક્ત થવાય એ પણ સિદ્ધાન્ત આ મન્ય છપાવવામાં જળવાય છે.

શ્રીપુષ્ટિમાર્ગીય પુસ્તકાલયના આદ્ય સંસ્થાપક અને વૈષ્ણવોને તથા ઇતર જનતાને પોતાની વિદ્વતાથી આકર્ષી નહીઆદમાં અખંડ જ્યોત પ્રકટ કરી હોય તો શ્રીમદ્ અનિરૂદ્ધાચાર્યજી મહારાજથીજ હતા. તેનો પ્રકાશ દર મુધી સંપૂર્ણ પડોંચે તે પહેલાં તો તે જ્યોત તદ્દન છુપાઈ ગઈ તે એટલે મુધી કે પોતાની પાછળ કોઈ પ્રજા પણ નથી. છેલ્લા દશકાથી નહીઆદમાં તેમની પ્રવૃત્તિ પ્રશંસનીય હતી. આપશ્રીએ પોતાના જાહેર પ્રવચનમાં એમ જણાવેલું કે “શ્રીહરિરાયજીના શિષ્યાપત્રો, તથા તેમના નાના પણ તત્ત્વ મન્યોના ઉપર ધણું લખાયું છે” આ વિચારોનાં બી વાળ્યાં પણ તે અંકુરિત ન થયાં તેવાજ અરસામાં આપે નિત્યલીલા પ્રવેશ કર્યો. આપના તરફની નટપુરના પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપકોની પૂજ્ય જુદિને લીધે કંઈ સેવા થાય એ ઉમેદ હતી, પણ દ્રવ્ય સંકેચને લીધે તે વસ્તુને અમલમાં મૂકવાને હિંમત ચાલતી ન હતી.

ઉપકાર સ્મરણ

શ્રી હરિરાયજીના અન્યોને માટે ઉપરોક્ત . તમન્ના ભ. માતરના પારેખ મંગળદાસ ખીમચંદને તથા ખેડાના શાસ્ત્રી શ્રીચુત વજવલલ શર્માને પણ હતી. પુસ્તકાલય દ્રવ્ય મળે તેનીજ રાહ જોતું હતું. ચિન્તિત વિષયમાં તે બન્નેના અતુલ ઉત્સાહે અને સહાયે આ પ્રવૃત્તિને અતિશય વેગ આપ્યો છે. તે તેમની ઇચ્છા વિરુદ્ધ પણ જણાવવું પડે છે, કાર્યની શરૂઆત થઇ અનુવાદ કરવાને માટે પણ સેવાલાવનાની દ્રષ્ટિએ પેઢીગત વૈષ્ણવ માંગરોળ નિવાસી કેશવરામ શાસ્ત્રીએ સરળ અનુવાદ કરી આપવાને બીડું ઝડપ્યું. દ્રવ્યનો હિસાબગણી અમે ૩૦૦ પૃષ્ઠ આપવા માટે જાહેર કર્યું હતું, પણ વૈષ્ણવોએ અણીને વખતે નીચે પ્રમાણે આર્થિક સાહાય્ય કરી કે જેના પરિણામે કંઈક વધુ પાનાં આપી શક્યા છીએ જેથી વૈષ્ણવો તે સર્વના ઋણી છે.

આર્થિક સહાય આપનારનાં નામ

- ૧ ગો. વા. જેકીશનદાસ દામોદરદાસ ગાંધી ૧૨૫-૮-૦
નવસારી,ના સ્મરણાર્થે હા. જગમોહન-
દાસ દામોદરદાસ ગાંધી.
- ૨ હરજીવનદાસ પુરષોત્તમદાસ ટ્રસ્ટના ૧૦૦-૦-૦
ટ્રસ્ટીઓ ભ. મોતીલાલ ગોવીંદલાલ
તથા ભ. માણેકલાલ મણીલાલ અમદાવાદ

૩	ગો. વા. બાપુજીભાઈ વિઠ્ઠલદાસ ઊમરેઠ,ના સ્મરણાર્થે હા. પટેલ ચુનીલાલ ગોકળદાસ	૫૧-૦-૦
૪	ભ. ચંદુલાલ ત્રીલોચનદાસ બામુદીવાળા નહીઆઈ.	૫૧-૦-૦
૫	ગો. વા. વિઠ્ઠલદાસ છગનલાલ ઘોડાના દસ્તી ભ. મોહનલાલ લલ્લુભાઈ ઘોડા	૫૦-૦-૦
૬	ભ. જમનાદાસ લલ્લુભાઈ દેસાઈ અમદાવાદ.	૨૫-૦-૦
૭	ઘોડાના એક વૈષ્ણવ	૨૫-૦-૦
૮	ભ. ભાઈલાલભાઈ સાંકળચંદ નહીઆઈ	૨૫-૦-૦
૯	ભ. કેશવલાલ ગીરધરદાસ દાણી ”	૨૫-૦-૦
૧૦	ભ. મણીલાલ છગનલાલ શાહ. ”	૨૫-૦-૦
૧૧	ભ. વિઠ્ઠલદાસ મોતીચંદ માંગરોળ	૫-૦-૦
૧૨	ભ. નાથાભાઈ હરિભાઈ ખરાંટી	૪-૦-૦
		૫૧૧-૦-૦

સદરહુ ગ્રન્થોના અનુવાદોમાં જે અનુવાદો છુટકે
માસિક વિગેરેમાં છપાયા હતા તે અનુવાદોને પણ એકત્રિત
કર્યા છે. વળી બીજા સ્વતંત્ર અનુવાદો પણ આપ્યા છે.
બીજા ભાગના સાહિત્ય માટે તૃતીયગૃહ પીઠાધીશ્વર ગો.
શ્રીવૃજભૂપણ્ડલાલજીમહારાજ તથા શ્રીગદ્ગુલાલજી સંસ્થા-
દાસશ્રીચુત્ ધીરુભાઈ વિગેરેએ જે સાથ ને ઉત્સાહ આપ્યો.

છે; તે અત્યંત અવકારદાયક ને સ્તુત્ય છે. એ સર્વે
ગોસ્વામી મહારાજશ્રીઓ તથા વિદ્વાન્ ગ્રંથયુએટો
તથા શાસ્ત્રીઓ, મંગળદાસ પારેખ, કર્મીટીના મેમ્બરો
તથા હરિશંકર શાસ્ત્રી વિગેરેનો સહૃદય આભાર માનું છું.

જેટલું સાહિત્ય અમારી પાસે એકત્રિત છે તે સર્વનો
અનુવાદ આપતાં ગ્રંથનું કદ બહુજ વધી જવાની ભીતિ
લાગવાથી તથા એક આમલું દ્રવ્યનું રોકાણ નહિ કરવાની
અચ્છાથી આ ગ્રંથ ફક્ત પપ અન્યનો અનુવાદ આપી
સમાપ્ત કર્યો છે. પણ જો આ ગ્રંથના અનુવાદનો શિષ્ટ
આદર થશે તથા કેાઇ ઉદાર ગૃહસ્થ સેવા ભાવનાએ દ્રવ્યમાં
સાહાય્ય કરશે તો બીજો ભાગ પણ બહાર પાડવામાં વ્યવ-
સ્થાપકો પાછી પાની નહીજ કરે એમ હું ખાત્રી આપું છું.

શ્રીયુત કેશવરામ શાસ્ત્રીએ અનુવાદ કરવાનું બીડું ઝડપ્યું
ન હોત તો દ્રવ્ય એકલથી અમે આ ગ્રંથ બહાર પાડી
શકત નહિ. તેમની અનંકવિધ પ્રવૃત્તિઓમાંથી ફાજલ
સમય પાડીને પણ અનુવાદ ઉપરાંત મૂક સંશોધન વિગેરે-
નું જે કાર્ય કર્યું છે તે સર્વને આધારેજ અમે ઝડપથીજ
કામ પતાવી શક્યા અત એવ વૈષ્ણવો તેમજ પુસ્તકાલયના
વ્યવસ્થાપકો તેમના ઋણી છે. પ્રભુ તેમને આવી નિઃકામ
સેવા કરવાને વધુ અનુકુળતા પ્રાપ્ત કરી આપે અને તેમને
ત્રિવિધ દુઃખથી મુક્ત રાખે એ પ્રભુ પ્રતિ અભ્યર્થના.

અંતમાં જેમણે અમને કંઈપણ સાહાય્ય કરી છે તે સર્વનો આભાર માનવાની તક લઉં છું.

અન્યને બહાર પાડવામાં બહારાત પ્રમાણે અમે કંઈક મોઢા પડ્યા છીએ, તેનું કારણ પ્રેસ વિગેરેની અનિયમિતતા છે તે માટે હું કર ચુગલ જોડી વૈષ્ણવોની દયા માગું છું. તે ઉપરાંત જે કંઈ ભૂલ માલુમ પડે તેને વાંચકો મુધારી લેશે અને જો અમને જણાવશે તો ખીજી આવૃત્તિમાં મુધારો કરવા પ્રયત્ન કરીશું. અંતમાં જે કંઈ સેવા આપ સર્વના ચરણમાં રજુ કરું છું તે શ્રીબાલકૃષ્ણ પ્રભુની કૃપાથી છે અતઃ એવ એઓશ્રીના ચરણોમાં શીર સુકાવી વિરમું છું.

ડાહોતસવ,
મં. ૧૯૯૩

રતિલાલ મોહનલાલ દોશી
મંત્રી,
શ્રીપુષ્પિમાગીય પુસ્તકાલય,
નડીયાદ.

શ્રી કૃષ્ણઃ શરણં મમ । શ્રીવલ્લભાય નમઃ ।

પુષ્ટિમાગીય સસ્તુ સાહિત્ય.

વૈષ્ણવોને માટે સોનેરી તક !

લગભગ પાંતર કિમ્મતે આજ્ઞેજ ખરીદે.

શ્રીમદ્દલભાચાર્યજી પ્રણીત

ત્રિવિધ નામાવલી.

બાલલીલા પ્રથમ ભાગ. કિં. ૦-૨-૩

મૌલલીલા દ્વિતીય ભાગ કિં. ૦-૨-૦

રાજલીલા તૃતીય ભાગ કિં. ૦-૨-૦

પોસ્ટેજ અલગ. પચીસ પુસ્તક ખરીદનારને પચીસ રકમ
કમીશન આપવામાં આવશે,

—: અનુવાદક અને પ્રકાશક :-

ચીમનલાલ કીશોરદાસ શાહ બી. એસ. મી.

બી. એ એલ. એલ. બી. પાટાપોલ; નડીઆદ.

(પૂ. પા. ગો. માત્રકો તથા સામ્પ્રદાયિક વિદ્વાનો તથા યુજ્જરાતના
પ્રમિદ પત્રકારોના અભિપ્રાયથી પરિપૂર્ણ)

ધનિક વૈષ્ણવ મનુષ્યોને પણ આ કાર્યમાં મદદ કરવા ખાસ
વિજ્ઞાપિત છે. જો કેાઈ બન્ધુ પચીસ રૂપીઆની મદદ કરશે તો
કિમ્મતમાં ૦-૦-૬ ઘટાડી ફેરામાં આવશે. જેતાના પૈસા કેટલાય
અન્યમાર્ગે વ્યય કરતા હશે, તો તેમને હાથ આ એક હિતમ તક
આવી પહોંચી છે. માટે તેનો લાભ લેવા બૂઝવું નહિ વધુ માટે
લખો યા મળે.

ચીમનલાલ કીશોરદાસ શાહ.

પાટાપોલ, નડીઆદ.

સાંપ્રદાયિક પુસ્તકો ખરીદશો ક્યાંથી ?

તેના માટે સર્વોત્તમ સ્થાન

એકજ

શ્રી પુષ્ટિમાર્ગીય પુસ્તકાલય

નડીઆદ.

પુ. સંપ્રદાયિક, જુનાં તેમજ નવાં, સંસ્કૃત,
મજ વિ. સર્વ પુસ્તકો અમારે ત્યાંથી મળશે.

મંત્રી

શ્રી પુષ્ટિમાર્ગીય પુસ્તકાલય; નડીઆદ

તા. ક્રિસ્તીય સેવાના ભાવિક વૈજ્ઞાનિક અંધારોને લાપજેરી
અંગે મહા આપી પ્રકાશન કાર્ય હવેથી પ્રમાણીકરણે મરદ
કરી આપવા નિર્ણય છે.

अनुक्रमसंगिका

प्र.सं.क्र.	प्र.सं.	पृष्ठ
१	मार्गस्वरूपनिर्णयः	१
२	स्वमार्गीयकर्तव्यनिरूपणम्	२
३	स्वमार्गीयसाधनरहस्यम्	१७
४	भक्तिमार्गं पुष्टिमार्गस्वनिश्रयः	१०
५	भक्तिर्देविध्यनिरूपणम्	२२
६	स्वमार्गीयभक्तिर्देविध्यविवेकः	२४
७	स्वमार्गीयसुक्तिर्देविध्यनिरूपणम्	२८
८	स्वमार्गीयमेवाफलरूपनिर्णयः	३०
९	पुष्टिमार्गीयस्वरूपनिरूपणम्	४०
१०	स्वमार्गीयस्वरूपस्थापनप्रकारः	४२
११	श्रीमत्प्रभोश्चिन्तनप्रकारः	४३
✓ १२	स्वमार्गीयशरणसमर्पणमेषादिनिरूपणम्	४५
✓ १३	पुष्टिपथसमनिरूपणम्	१०३
✓ १४	श्रीपुष्टिमार्गलक्षणानि	११०
१५	ग्रन्थसंबन्धवाक्यकठिनांशविश्लेषनम्	१४०
१६	अष्टाक्षरमन्त्रपूर्वपक्षनिरासः	१४५
✓ १७	स्वमार्गमार्गादानिरूपणम्	१४८

१८	स्वमार्गैरहम्यनिरूपणम्	१५४
१९	मधुराष्टकनात्पर्यम्	१५७
२०	सर्वात्मभावनिरूपणम्	१६०
२१	निवेदनतात्पर्यार्थः	१६६
२२	स्वमार्गमूलनिरूपणम्	१७०
२३	मूलरूपसंशयनिराकरणम्	१७७
२४	श्रीमत्प्रभुप्राकट्यहेतुनिर्णयः	१८०
२५	श्रीगुरुपौनसमन्वयविभक्तिनिर्णयः	१८३
२६	स्वमार्गीयभावनास्वरूपनिरूपणम्	१९२
२७	स्वरूपतारतम्यनिर्णयः	२०४
२८	अन्तरङ्गबहिरङ्गप्रपञ्चविवेकः	२१३
२९	भावसाधकबाधकनिरूपणम्	२१७
३०	श्रीकृष्णशब्दार्थनिरूपणम्	२२०
३१	श्रीमत्प्रभोः सर्वान्तरत्वनिरूपणम्	२३५
३२	श्रीमत्प्रभोः प्रादुर्भावप्रकारनिरूपणम्	२३८
३३	भगवत्प्रादुर्भावमिहान्तः	२४६
३४	प्रभुप्रादुर्भावविचारः	२५३
३५	प्रभुप्राकट्यविचारः	२७४
३६	श्रीमत्प्रभोर्वर्णननिरूपणम्	२८६

प्र. था. क्र.	ग्रन्थ	पृष्ठ
३७	अष्टाक्षरमन्त्रार्थः	२९१
३८	गद्यार्थः	२९३
३९	पुष्टिमागीयध्यानप्रकारचिवेचनम्	२९५
४०	जपममये स्वरूपध्यानम्	३००
४१	स्वमार्गधारणद्वयनिर्णयः	३०६
४२	स्वमार्गीयसन्न्याससर्वलक्षण्यनिरूपणम्	३१३
४३	जन्मवैफल्यनिरूपणाष्टकम्	३२१
✓ ४४	दुःसङ्गविज्ञानप्रकारनिरूपणम्	३३०
✓ ४५	कामाख्यदोषविवरणम्	३६०
४६	निष्कामलीला	३८१
✓ ४७	बहिर्दुग्धत्वनिरूपणम्	४१३
✓ ४८	बहिर्दुग्धत्वनिवृत्तिः	४१७
४९	भगवत्प्रकृतिवर्णनम्	४२१
✓ ५०	कथाश्रवणबाधकनिर्णयः	४२३
✓ ५१	सत्सगनिर्णयः	४२८
५२	गवां स्वरूपवर्णनम्	४३७
५३	कार्पण्योक्तिः	४४७
५४	मदस्यागहेतुः	४६०
५५	मार्गशिक्षा	४६८

શ્રીકૃષ્ણાય નમઃ ॥

શ્રીગોપીજનવલ્લભાય નમઃ ॥

શ્રીમદાચાર્યચરણકમલેભ્યો નમઃ ॥

શ્રીદરિધનમદાપ્રમુચરણકમલેભ્યો નમઃ ॥

૧. અથ માર્ગસ્વરૂપનિર્ણયઃ । ૬

સ્વમાર્ગઃ સર્વથા જ્ઞેયઃ સર્વેભ્યોઽતિવિલક્ષણઃ ।

તત્સ્વરૂપં તુ દુર્જ્ઞેય સ્વનામર્થ્યેન સર્વથા ॥૧॥

ખીજી બધા માર્ગો કરતા અતિ બુદ્ધાન્ત પ્રકારનું જોઈ લક્ષણ છે, તેવા આપણા પુષ્ટિમાર્ગ-શુદ્ધાદૈત ભક્તિમાર્ગનું દરેક રીતે જ્ઞાન મેળવવું જોઈએ. (જેવ એમ ધારનો હોય કે હું મારા મામર્યાથી આ માર્ગના સ્વરૂપનું જ્ઞાન મેળવી લઉં તો તે ભૂનભરેલું છે.) આ માર્ગના સ્વરૂપનું પોતાના મામર્યાથી દરેક રીતે જ્ઞાન મેળવવું તો અત્યન્ત મુશ્કેલ છે. ૧.

इति चिन्ताकृपायुक्तः कृष्णः स्वास्यं चकार ह ।

प्रकटं सर्वसामर्थ्यसहितं विधिवद् भुवि ॥२॥

—(જેવ પોતાના સામર્યાથી માર્ગજ્ઞાન મેળવી શકે તેમ નથી) તેવા પ્રકારની ચિન્તાને લીધે પરમકૃપાયુક્ત પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રજ્યે

આ પૃથ્વીના તન વિપન્ન બધાજ પ્રજાના સામર્થ્યને ધરાવત પેતાના
મુખારવિન્દ (ના અવતાર રૂપ શ્રીવલ્લભાચાર્ય મહાપ્રભુજીને વિધિ-
પૂર્વક પ્રાકટ્ય આપ્યું. ૨

“રસો વૈ સ” इति श्रुत्या कृष्णो भावात्मको मत ।

तथा तदाम्य मन्तव्य भक्तानुभवतोऽनुगै ॥३॥

“રસો વૈ સ । તે પ્રભુ કેવલ આત્મક છે” એ શ્રુતિનાં
મુજબ પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રજી ભાવાત્મક છે, તેજ પ્રમાણે શ્રીમદા-
પ્રભુજીના અનુમાયી વૈષ્ણવો શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રજીના મુખારવિન્દ (ના
અવતારરૂપ ભગવાન શ્રીવલ્લભાચાર્ય મહાપ્રભુજી) ને ભાવાત્મક માન્યો,
મનમ કે આપખીના ભક્તોને તેના આચાર્યશ્રીના ભાવાત્મક ગ્રંથનો
અનુભવ થયેલોજ છે. ૩

तेन भावात्मको मार्ग सर्वोऽपि प्रकटीकृत ॥

તે આ શ્રીમદાપ્રભુજીએ આ ભાવાત્મક સમગ્ર ભક્તિમાર્ગને
પ્રકટ કર્યો છે- (આના રાગરૂપવાળા ભક્તિમાર્ગનો પ્રકાશ શ્રીમદા-
પ્રભુજીજી છે. તે પૂર્વે ભક્તિમાર્ગ ભૂતકાળે જ પડે હતો પરંતુ જે
સ્પષ્ટ ગ્રંથરૂપવાળો ભક્તિમાર્ગ જોઈએ, તેવો તે નહોતો હતો.) -અગ્રજી
હતો તેને પ્રાકટ્ય આપ્યું. ૩૩.

मुख्यो हि ब्रह्मसम्बन्ध , स भावात्मक एव हि ॥४॥

આ માર્ગમાં પ્રથમ પડેલા બ્રહ્મસંબન્ધ (અર્થાત્મા જેને
પરમાત્મા, શ્રીમદ્ ભાગવતમાં જેને ભગવાન અને શ્રુતિવેદમાં જેને
બ્રહ્મ કહેવામાં આવે છે, તે પરમકૃપાળુ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર પરબ્રહ્મ સાથેનો

સમ્બન્ધ (- આ માર્ગમા નામકરણ દીક્ષાદારા શરણુનો અવિકાર
 થયા પછી માર્ગદીક્ષાના અંતરમા ગુરુદ્વાર જે કરાવનામા આવે છે,
 તે જીવોદ્ધાનના દારમૂત રૂપા સમ્બન્ધ) તે ભાવાત્મકજ ૭ (શા
 માટે ભાવાત્મક ?) ૪

માવો વિવાહતો નાર્યા યથા સ્વપુરુષ ભવેત્ ।
 તથા મમ પતિ કૃષ્ણ રૂતિ સમ્બન્ધતોઽત્ર હિ ॥૫॥

જે પ્રમાણે વિવાહ થતા નારીને પોતાના પુરુષમા ભાવ
 થાય છે, તેજ પ્રમાણે અહીં તેના પ્રકારના સમ્બન્ધને લીધે શ્રી-
 કૃષ્ણચન્દ્રજી માન આપી ૭ -(ફ તેનો દામ ૬) - એવો ભાવ
 બને છે ૫

યથા સ્વમર્તૃસમ્બન્ધે તમ્યા નિર્દુષ્ટતા તથા ।
 મગવદ્ભાવસમ્બન્ધે દેહસ્વાત્મવતામિહ ॥૬॥

જે પ્રમાણે પોતાના ભગવાની સાથેના સમ્બન્ધમા પત્નીને
 નિર્દોષપણુ છે, તેજ પ્રમાણે પ્રભુ સાથેના ભાવાત્મક આ જ્ઞાન-
 સમ્બન્ધમા* દેહ-ધનાદિમા જેન અદમ્યુદ્ધિ છે તેવા જીવોને (પણુ)
 નિર્દોષપણુ ૭ ૬

‘ ચાળડાલી ચેટાજપત્ની ’ત્યાદિના પ્રમુખોદિતમ્ ।

*અહીં મૂલમા દેહસ્વા વગેરે પાદ ૭ કાનો હામા ન જોઈયે, દેહ
 ધન આત્મામા મમતા રાખનારને પણ જ્ઞાનસમ્બન્ધથી નિર્દોષપણુ
 પ્રાપ્ત થાય છે એવો અપેક્ષ આશય છે

पूर्वदોપસ્તદા નૈવ સમ્બન્ધઃ પ્રતિવન્ધકઃ ॥૭॥

“ચાણ્ડાલી રાજરાણી મની હોય અને વળી રાજ્યે તેને માનીતી કરી હોય; તેમ છતાં કોઇવાર રાજા તેનું અપમાન કરે એટલે કે કદાચ તેનો ત્યાગ પણ કરે તો તેથી તેના ચાણ્ડાલીપણ-માથી શું જન્મતું?” — એ એક વડે શ્રીમહાપ્રભુજીએ ખુલાસો કર્યો છે. આ રીતે પૂર્વ સ્થિતિમાં કોઇપણ દોષ હોય તેપણ (રાજા જેમ ચાણ્ડાલીને પણ રાણી બનાવી શકે છે; ચાણ્ડાલી માથે સમ્બન્ધ મળી શકે છે, તેમ) તે સમ્બન્ધમા — પ્રભુ સાથેના સમ્બન્ધમાં કોઇપણ પ્રતિબન્ધ લાવનાર થઇ શકતો નથી. ૭.

તस्या યદ્યાન્યસમ્બન્ધે તદ્વનુચ્છિદ્યક્ષણે ।

સ્ત્રસ્ત્રામિભુજનદાને ચ સ્વદેહાદન્યયોગતઃ ।

મહાન્ દોપસ્તથાત્રાપિ મન્તવ્ય મગવજ્જનૈઃ ॥૮૩॥

તે સ્ત્રીને જે પ્રમાણેડું અન્ય કોઇ સાથે સમ્બન્ધ બાધતાં, પતિનું ઉચ્છિદ્ય ન બાનાં, પોતાના મ્વામીને પોતાનું આધેલું દેતા

ખૂલમાં અહીં સમ્બન્ધઃ એમ પ્રથમા વિભક્તિ છે; પ્રથમા કરતા અમમી વિભક્તિ હોવા વધુ સમ્ભવ છે; કેમકે કોઇ સમ્બન્ધ બાધક હોઇ ન શકે. બાધકતા અર્થે એવી વસ્તુ હોય તો તે પૂર્વદોષ હોઇ શકે.

અહીં મૂળમાં તસ્યાર્થ ધાન્યસમ્બન્ધે એવો પાઠ છે. ભ્રમ નર-જાતિના સર્વનામની અંત્રે જરૂર નથી, અહીં વાલ મારીતી છે એટલે તસ્યાજ નેપથ્યે. અર્થ કોણ ? સ્ત્રીને પતિના આશ્રમસમ્બન્ધમા દોષ કિયો ? પતિને આપાના પદાર્થ પત્ની આશ્રવિયે તો દોષ થાય;

અને પોતાના દેહથી અન્ય પુરુષનો (અયોગ્ય) યોગ થતા મહાન દોષ ઉત્પન્ન થાય છે, તેજ પ્રમાણે આ રથને પણ (બ્રહ્મમગ્નન્ધ યથા બાદ અન્ય કોઈ દેવ સાથે મગ્નન્ધ ગણતા, પ્રભુ-પ્રમાદી ન લેતા, પ્રભુને પોતાનું અર્ધું આધેવ-ભોગવેલું સમર્પિત કરતા અને મ્વદેહથી અન્ય દેવની આગધના ચાત્ર ગણતા) મહાન દોષ ઉત્પન્ન થાય છે, તેવું ભગવદીશોએ જાણવું. ૮૩

यथा मय्यस्थिताभिः सार्पयत्यात्मानमुत्तमम् ।

तथा सम्बन्धिभिः कृत्वा सर्ववस्तु समर्पयेत् ॥૮૩॥

જે પ્રમાણે વન્યે રૂંદેથી (દ્વિતી)યાથી સ્ત્રી પોતાના ઉત્તમ આત્માનું પતિને મગર્પણ કરે છે, તેજ પ્રમાણે મગ્નન્ધી જન-દ્રાગ જાંથી લેવાની કરાવી જાંથી વન્દન પ્રભુને મગર્પણ કરવું. ૮૩.

स्वानन्यतानुसम्बन्धाभावो बावक इष्यते ॥૮૪॥

પોતાનું પ્રભુમા જે અનન્યપણું, તે અનન્યપણાના મગ્નન્ધની સ્થિતિજ ન હોય તો તે (આત્મમગર્પણાદિકમા) પ્રતિગન્ધક થઇ પડે છે. ૧૦.

यथा सम्बन्धिभिः साकं स्वपातिव्रत्यरक्षणम् ।

પણુ તો યનો મેળ કેમ મેળાવો ? એટલેજ મશ્કવ છે કે તસ્યા ચયાન્યસમ્બન્ધે એવો પાક હોય. અન્યદોગત થી બન્યસમ્બન્ધ પુનરકત થાય છે, તેમ માનવાનું નથી. સમ્બન્ધ અને યોગ જુદી વસ્તુ છે. સમ્બન્ધ=પરપુરુષ સાથે વતચીતો કરવી યોગ=પરપુરુષ સાથે પત્નીત્વે વર્તન.

તથાત્ર બ્રહ્મસમ્બન્ધચિન્તન તાદૃશૈર્જનૈ ॥૧૮॥

જે પ્રમાણે મગા-દાસા ગોની મદ્યથી સ્ત્રી પેતાના પતિવ્રત -
પણાનુ રક્ષણ કરે છે, તમ પ્રમાણે જીવે તદ્દસી જનોની સાથે રહી
(તેઓની મદ્યથી) બ્રહ્મમન્દ્યો (તે દગા ન જાય તેનું આમ
ધ્યા ॥ ૧૫ ॥) વિચાર કરા કરે ૧૧

અનન્નત્રૈવ હિ મ્યેય યત્ર તત્સદ્સમ્ભવ ।

તં દુઃકં તા સ્વદુઃકલો, તાત્ પરામૃશ્ય સર્વસેન્ ॥૧૯॥

આથી ત્યાજ રહેતું કે જ્યાં ત્યાં તાદૃશી ભગવતીનોના
મદ્યગી મન્માનના હાથ આપા તાદૃશી ભગવતીનો કનિકાળમા
દુઃખ છે તેઓની બરોમર પરાદા કરી પછી તેઓનો મત્યં
કરના રહેવું (શ્રીકૃષ્ણાચાર્યે દુઃખ નિવાનત્રકાનિરૂપણ-અન્યમા
વચન અને ભગવદ્દીવાન તાત્ત્વમ્મ નિરૂપણ છે, તેનું અહીં અનુ-
અધા ॥ ૧૫ ॥) ૧૨

“અન મ્યેય હરિસ્થાન” इति प्रमुक्च स्फुटम् ।

यतो भाव सुसरक्ष्यो, वर्धनीयश्च सर्वथा ॥१९॥

શ્રીમદ્દાપ્રભુજીનું (અક્ષિરધિનીગા) - “આથી કરી જે પ્રમાણે
ચિત્ત દૂષિત ન થાય ... તેને દગિભગવાનના ધ્યાનમા
રહેવું - એ મુદ્દ વચન છે, મન્મજકે રોકે રીતે ભાવનું મરી નેત
રક્ષણ કરવાનું છે અને તેને વધારતા જવાનો છે ૧૩

सत्रीजभावो वचनैर्यावृत्तिरहितै सदा ।

પ્રેમાસત્તિવ્યસનતાં લભતે મજનક્રમાત્ ॥૧૪॥

(ભક્તિવર્ધિનીમા શ્રીમદ્દામ્બુજ્યે) બીજલાવ દહ કરવાનો ક્રમ
ખતાયો વ્યમન દશા સુધીનો જે ક્રમ ખતાવ્યો છે. તેજ પ્રમાણે)
રનિડપી બીજ અદિત થયેસે ભાવ દુન્યવી ધાધસાની જેમા અસર
નથી, તેવા વગનોયે ક્રમી ભાજનના ક્રમે પ્રેમ. આસક્તિ અને
વ્યમનની દશાને મેગવે છે ૧૪ (માગાન્ય વાચકોને આ વિષય
અમઝવો હોય તો ભાગ્યકરિ દયાગમભાષન ભક્તિપોષણ અહીં વધુ
ઉપયોગી થઈ પડશે અથવા શાસ્ત્રીજી ચીમનલાલ હરિશંકરે રચેલ
પુષ્ટિમાર્ગોપદેશિકાના બીજ લાગમા તો આ વિષય જીવરનો પાઠ
તેના ક્રમતાયે વધુ ઉપયોગી થઈ પડશે)

તદર્થે સેવના પ્રોક્તા, સાપિ માનાત્મિકા પુત્ર ।

તત્માપ્યફલરૂપોઽપિ પ્રમુર્ખાત્મકો મત ॥૧૫॥

તલ્લોચાપિ તથામૃતા મન્તવ્યા રસકોવિદૈ ॥૧૬॥

તે બીજલાવને દહ કરવા માટેજ સેવા નિર્દેશવામા આવી
છે આ સેવા પણ વળી ભાવરૂપજ છે આ ભાવાત્મક સેવાનો
ફલરૂપે રૂઢેલા એવા પ્રભુ પણ ભાવાત્મકજ છે. તે પ્રભુની ભીસાને
પણ અમિકજનોયે —(રસશાસ્ત્રની મર્યાદા વળણનારા ભક્તોયે)— તેવાજ
પ્રકારની ભાવરૂપ વાચ્યો ૧૫ફ.

તસ્માદ્દેવ સ્વાચાર્યચરણૈરુપકાશિતમ્ ॥૧૬॥

ભાવાત્મકં હિ વેત્તવ્ય વિદ્વદ્ધિરિહ સર્વથા ।

યથા મૂઝ, તનો જાતં કાર્યં નાપિ તથા મર્વેત્ ॥૧૭॥

તેથી ડીને આપણા આત્માર્ચનગ્ને શ્રીમદ્દાપ્રભુજીને જે કાંઈ પ્રકાશિત કૃષ્ણ, હ, તેને અહીં દે- રીતે વિદ્યાનેયે આરંભજ નાણુ, કાગણુ જેનું મગ હોય તેનું જ તે મુખમાથી ઉત્પન્ન થયું કામ પણુ થય (પ્રથમથીજ જાણ હોય તો હવટ મૂકી બધું જાણડપજ રહું આ પ્રથમથી સદૃશીય તે બધું મૂક રહેવા) ૧૭

સ્વાચાર્યમ્નત્કૃતો માર્ગસ્તત્પ્રાપ્ય પુર્યોત્તમ ।

તત્ત્વમપુષ્પપાસદ્યમિતિ મન્તવ્યમુત્તમે ॥૧૮॥

આપણા આચાર્યના હો, એમણે નિર્મારેનો માર્ગ, એ માર્ગથી મેળસાતા પુષ્પોત્તમ એ બધુંય અતિ હાડટ જાણથી સરચ છે એમ ઉત્તમ અધિકારીયોયે જાણુ ૧૮

સ્વાચાર્યશરણેનાંતરખેમૈગવજ્ઞને ।

અતાવાનંવ વિજ્ઞેય સિદ્ધાન્તોઽત્ર વિચક્ષણે ॥૧૯॥

જેમને પોતાના આચાર્ય શ્રીમદ્દાપ્રભુજીનું જાણુ પ્રાપ્ત થયું કે, જેમનું લગવનમાર્ગમા વળ્યું થયું છે (ગણુને જેને પોતાના કીરી અધિકારી છે) તેના વિચક્ષણુ લગવદાયોયે અહીં આરંભેજ નિદાન્ત જાણી લેવાની જરૂર છે ૧૯

૨. સ્વમાર્ગાયકર્તવ્યનિરૂપણમ્ ॥

अथ श्रीवल्लभाचार्यकृपया विनिरूप्यते ।

सन्मार्गनिष्ठकर्तव्यं स्वसन्तोषाय सर्वथा ॥१॥

હવે શ્રીમદ્ વલ્લભાચાર્યચરણની કૃપાએ કરી દરેક રીતે આપણને સન્તોષ થાય એ ખાતર સન્માર્ગમાં જેને નિષ્ઠા છે, તેવા જીવોને કર્તવ્ય સારી રીતે નિરૂપવામાં આવે છે. ૧.

सत्यः कृष्णः सदानन्दो भवतैकहृदयाश्रयः ।

तद्भावात्मा तथाभूतः सर्वलोलायुतः सदा ॥२॥

સદાનન્દરૂપ (અત્-નન્દ, ચિત્-ચેતન અને આનન્દ-અન્તર્યામી- તે ત્રણે રૂપ), ભક્તના હૃદયને એકજ આશરારૂપ (અથવા તે માત્ર ભક્તનુંજ હૃદય જેને આશ્રય-સ્થાનરૂપ = પ્રભુ માત્ર ભક્તનાજ હૃદયમાં બિરાજે છે તેવા), વળી ભક્તોના ભારરૂપ ભાવાત્મક ગરબ સીલાઓથી ભેડાયેલા એવા શ્રીકૃષ્ણગન્ધર્વનું મૈત્રેય મેવન કવૂં. ૨.

अनुरागस्त्रिधा लोके श्रवणादर्शनात्तया ।

X X X ॥૩॥

ત્રેકાંગી અનુરાગ ત્રણ પ્રકારે ઉત્પન્ન થાય છે:- ૧. શ્રવણ, ૨. દર્શન અને ૩. પ્રત્યક્ષ વાતચીતના પ્રસંગથી. (અહીં મૂળમાં ઉત્તરાર્ધ ત્રુટિત થાય તેમ લાગે છે.) ૨૩.

તાસાં ય. સહજો રાગઃ સ એવ ભગવાનજ. ।

નન્દમ્ય ભવને જાતઃ સુલ્લનાય મૂતલે ।

તન્મ્વરૂપં તથા વતુ શ્રુતયોઽપીહ નેશતે ॥૪॥

યતોઽમિવૃત્તિર્વચસાં મનસા સ્ત્વરૂપતા ।

કિંચિદાનાયચરણપ્રસાદાત્તનિરૂપિતમ્ ॥૫॥

(અહીં તે લોકિક ગિયતિ નથી; અલોકિક ગિયતિ છે, તેથી) તે શ્રીગોપીજનોને જે સહજ અનુગમ હતો, તે અનુગમરૂપજ એવા અજ્ઞાના ભગવાન ભૂતના ગિપર અખૂટ દાન કરવા માટે નન્દના ભવનમાં પ્રકટ થયા. તે પ્રભુનું જે સ્વરૂપ, તેનું અર્થ વણુને કરવાને વેદ પણ અમર્થ નથી; કેમકે વાણી માત્ર બહારની વાત કની શકે છે; મનજ માત્ર સહરૂપતા મેળવી શકે છે અહીં હ જે કાંઈ નિરૂપું છું, તે માત્ર શ્રીમદાચાર્યચરણોની કૃપાથીજ. ૫.

અર્થ બુધ્વા સ્વબુદ્ધયૈવ મયા કિંચિન્નિરૂપ્યતં ॥૬॥

મારી અબ્ધ પ્રમાણેજ અર્થને અમઝીને અહીં માનવરૂ કાંઈ નિરૂપવાનો પત્ત કચાગા આવે છે. ૫૬

ગોપિકાનામેવ યો ભાવઃ સ યશોદાદ્વસંસ્થિતઃ ॥૬॥

યશોદાઽપિ ચ તદ્ભાવરૂપૈવેતિ વિબુધ્યતામ્ ।

નન્દસ્તરીયાસ્તદ્ભૂમિસ્તદગૃહં તદ્દર્શનં ચ યત્ ॥૭॥

તદુત્સવસ્તથા સર્વં તત્ર તદ્ભાવ એવ હિ ॥૭૧॥

જે ગોપીજનોને લાગ, તે લાગજ યશોદાજીના ખોળામાં
થિતિ કરી રહેના છે (=માતાત્મક પ્રભુજ ખોળામાં ખેલી રહ્યાં છે)
શ્રીયશોદાજી પણ તે લાવડપજ છે, એમ જાણો. શ્રીનન્દરાયજી, તે
વજ્રભૂમિ, તે ઘડ, તે ધન, તે જન્મોત્સવ, તેમજ ત્યાં જે કાષ્ઠપણુ
રહેલું, તે અગત્ય તે ગોપીજનોના લાવડપજ છે.

સોતિઽગુપ્તો વહ્નિ સ્થાતુ ન શક્નોતીતિ મેલનમ્ ॥૮॥

પૂર્વરૂપેણ નૈવાસ્તિ, તતો મેદનિરૂપણમ્ ।

ઉત્પત્તિઃ કેવલસ્યેતિ સ્પષ્ટ નૈવ નિરૂપિતા ॥૯॥

તે લાવ અતિ ગુપ્ત છે, ખદાગર ગદી શક્તોજ નથી આવી
થિતિ હોવાથી પૂરંડપ સાથે તેનો મેળ નથી. એટલેજ અહીં
લાવનું પૃથકપણું નિરૂપણ છે. ઉત્પત્તિ માત્ર કેવળ લાવનીજ હોઈ
શકે; એ મારેજ એ લાવોત્પત્તિ અષ્ટપણું રહેવામાં નથી આવી ૯.

અતો હિ ગોપિકાભાવઃ સામગ્રીસહિતસ્તથા ।

પ્રકટ સન્ધ્યજે ચક્રે લીલાં સ્વાનન્દરૂપિણીમ્ ॥૧૦॥

આ મારેજ મર્વ સામગ્રી-પરિકરથી સુકત એવા આ ગોપી-
જનોના લાવડપ શ્રીકૃષ્ણગુગન્દ્રજીએ પ્રકટ થકને વજ્રભૂમિમાં પોતાના
અતૌકિક આનન્દરૂપે રહેલી લીલા કરી ૧૦.

અવતારચર્ચિત્રં યત્ પૂતનામારણાટિકમ્ ।

પ્રાદુર્ભૂય સ્વય કૃષ્ણઃ પુનઃ સર્વં ચકાર હ ॥૧૧॥

પૂતનાને માગી નાખી, તેમજ ખીખ અસુરદિકને માર્યા, તે

વગેરે જે અવતારનીવા તે શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રએ પોતેજ પ્રકટ થઈને
બંધી કરી ૧૧.

તદેવ રૂપિત સર્વ તત્ત્વ પ્રકરણોક્તમે ।

“કસ્યાધિનૂતનાયન્ત્યા” इति सन्दर्भमस्तथा ॥૧૨॥

દશમસ્કન્ધના - ઉત્તમ તામસ કૃષ્ણપ્રકરણમાં “કસ્યાધિનૂ પૂતના-
યન્ત્યા”- કોઈ પૂતના બની અને કૃષ્ણકૃપ બનેલી બીજી જોખીને મતન-
પાન કરાવવા કાગી”- એ વગેરે અન્યમન્દમે કરી તે સમગ્ર
અવતારચત્રિજ સા કહેવામાં આવે છે. (અપ્પ છે કે - અહીં જે
જોખીજનોએ વિરદદશામાં લન્મય બની કૃષ્ણલીલા કરી બતાવી, તે
ભાવાત્મકજ છે) ૧૨.

अतो हि भावरूपत्वं लीलामात्रस्य युज्यते ।

यथा श्रुत्या गुणद्वाराऽगुणवानपि रूढ्यते ॥૧૩॥

तथा भागवतेनापि सहज तच्चिरूप्यते ।

अवतीर्णचरित्रेण विभेदज्ञापनं तयो ॥૧૪॥

આયોજ કરીને જેટલીલીવા, તે બધીજ ભાવકૃપ હતી, એમ
માનવુંજ યોગ્ય છે વેદમાં એવા કેટલાયે પ્રમણો છે, કે જે ગુણ
ગદિત હોવા છતાં ગુણુદ્ નિદર્શન કરાવતી વખતે પ્રભુને
નિર્ગુણ કહેવામાં આવ્યા હોય છે; તેજ પ્રમાણે અહીં પણ કોઈ
કોઈ એવો પ્રસંગ હોય તેજ રીતે ભાગવતજમાં પણ અવતાર-
ચરિતથી ભાવકૃપ અને ભાવાતિરેકકૃપ ચત્રિનો બેદ આપવા
સહજ ભાવકૃપપણું નિરૂપવામાં આવ્યું છે. ૧૪.

તદપિ શ્રોમદાચાર્યકૃપયૈવ વિવૃધ્યતે ।

તસ્ય સૈવૈવ કર્તૃયા માત્રમેવા હિ માનસો ॥૧૬॥

તે વાત પણ શ્રીમદાચાર્યચરણો ની કૃપા રહેજ નહીં તમા આવે તેમ છે માટે તે શ્રીમદાચાર્યચરણોની સેવજ કરી જે ભાનાત્મક શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રની મેના છે, તે તા માત્ર માનસી છે ૧૫

સ માવો દુર્લભસ્તસ્ય કથ સેવા ભવેદિહ ? —

— ઇતિ ચેત્તત્ર યુજ્યેત સમાધાનમિદ પુન ॥૧૬॥

તે ભાનાત્મક પ્રભુ તો દુર્લભ છે તેની મેના અહીં આ લોકમા કવી રાતે થઈ શકે ? — આમ જો હોય તો આ આ સમાધાન યોગ્ય છે — ૧૬

માવો હિ સહજ સિદ્ધ સ્વામિનીધ્વવ સર્વથા ।

તસ્ય ચાન્યસ્થિતસ્યાત્ર કથ હૃદ્યાગતિર્ભવેત્ ॥૧૭॥

સદજ એવો જે ભાવ તે તો માત્ર સ્વામિનીયોગાજ સિદ્ધ છે આમ ઇતગ્મા (સ્વામિનીયોગા) રહેના તે ભાનૂ આવવૂ આપણા જેવાઓના હૃદયમા કયાથી થાય ? ૧૭

ન વા તથાવિધાન્યેષા યોગ્યતા તેન વલ્પ્યતામ્ ।

અતસ્તાસા પ્રસાદેન કથચ્ચિત્તુ ભવેદપિ ॥૧૮॥

તે સ્વામિનીયોગા જેવા પ્રકારની યોગ્યતા છે, તેવી યોગ્યતા બીજાઓમા હોઈ શકે તેમ નથી હા, માત્ર તે શ્રીસ્વામિનીયોગી કૃપા થાય તો કાઈક થાય ખરી ૧૮

हरिश्च नरस्याम्य कठिन तत्प्रसादनम् ।

તમ્માત્કૃપાનિધિ. કૃષ્ણ. સ્વામ્યમાવિશ્વકાર હ ॥૧૯॥

પ્રભુની જે પ્રમાણે તે આગિનીયો કૃપા મેળવ્યા શક્તિમાન થઈ, તે પ્રમાણે આ આપણે માનવીયોને પ્રભુની પ્રત્યક્ષ કૃપા મેળવતી મુશ્કેલ છે. તે ખાતરજ કૃપાના ભણ્ણારે એવા શ્રીકૃષ્ણ-ચન્દ્રચંદ્રે પોતાના મુખારવિન્દના અવતારરૂપ શ્રીમદ્દાપ્રભુ શ્રીવલ્લભ-ધીશ્વરપ્રભને પ્રાર્થ્ય આપ્યું. ૧૬.

સ્વામિનીહૃદયસ્યમ્ય ભાવરૂપસ્ય ચન્મુલ્લમ્ ।

આવાગ્નિરૂપ તદ્વાચ્ય સ ભાવો વિરહાત્મક ॥૨૦॥

સ્વામિનીયોના હૃદયમા રહેલા ભાવરૂપ પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રચંદ્ર જે મુખ, તે ભાવાત્મક અગ્નિરૂપ ભણ્ણુ અને તે ભાવાગ્નિ તે વિરહરૂપ છે ૨૦.

તદાનાય તદાત્મા સ્વસાન્નિધ્યફલભાવન ।

અમ્મત્પ્રમુ કદા શ્રીમદાચાર્ય શિરસિ સ્થિત ? ॥૨૧॥

તે વિરહાત્મક ભાવન દાન કરવા ભાવાત્મક, વળી પોતાના આનિધ્યથી કવભાવ કરનાર આપણા મદાપ્રભુ શ્રીમદાચાર્યચરણો ક્યારે આપણા મન્ત્રકે જીપર જિગરે ? ૨૧.

તન્નિવેદનતમ્નસ્ય સન્નિધાનાદ્ ભવેદસૌ ।

ભાવસ્તથાવિધો મુલ્યસેવાસાધનતાં ગત ॥૨૨॥

શ્રીગદાપ્રભુહદાગ પ્રભુને આત્મનિવેદન કરાતા તેઓશ્રીના
માનિષ્યદી મુખ્ય મેવાના સાધનરૂપે ગ્રંથો નેવા પ્રકારનો ભાવ
ઉત્પન્ન થાય ખરો ૨૨.

તત્સિદ્ધિર્ગોકુલાધીશે સર્વવસ્તુસમર્પણાત્ ।

તત્સિધ્યતિ મ્વસર્વસ્વવિનિયોગેન સર્વથા ॥૨૩॥

તે ભાવની મિદ્ધિ ભારેજ થાય કે બ્યારે શ્રીગોકુલાધીશ પ્રભુ
શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રચંદ્રને મર્વ વસ્તુનું સમર્પણ કરવામા આવે. તે સર્વ
વસ્તુનું સમર્પણ ભારેજ નિદ્ધ થાય કે બ્યારે દરેક રીતે આપણે
આપણા મર્વસ્વનું પ્રભુને નિવેદન કરી ચૂકિયે. ૨૩.

તદર્થ કાયિકી સેવા તત્તુવિત્તયુતોદિતા ॥૨૩૨॥

તે મારેજ તત્તુજ્ઞ અને વિત્તજ્ઞથી યુક્ત એવી કાયિકી ભગ-
વત્સેવા કહી છે. ૨૩૨.

एव तन्मानसः सर्वं कुर्वन् चिन्ताविवर्जितः ॥२४॥

सेवापरस्तथा कुर्वन् वियोगानुभवं हृदा ।

सेवानवસરે યદ્વદ્ ગોચારણગતે હરો ॥૨૫॥

सन्न्यासेन विधेया म्यादनुभूतिः परा पुनः ।

આત્મ્યન્તિકવિયોગસ્ય, પરા કાષ્ઠા ફલસ્ય સા ॥૨૬॥

આ પ્રમાણે પ્રભુમાજ જેનું ચિત્ત છે, તેવો જીવ ચિન્તાથી
તદન ગહિત થઈ, સેવામા તત્પર ગદી હૃદયથી પ્રભુના વિરહનો

અનુભવ કરતો રૂઢ વ્યારે પ્રભુ જોવારૂગ પધાયા હોય, સહે
 તેની ભાવના કરી સેવના અનમરમા પ્રભુના તેમ પ્રકાશના
 વિગ્હનો અનુભવ સન્યાસપૂર્વક કરવો, અર્થાત્ દુનિયાના બંધન
 કાર્યોમાથી ચિત્તને છાંયી સર્વ સેવાના અનમરમા પ્રભુના આત્મ-
 ન્તિક વિગ્હનીજ ભાવના કર્યા કરી, — આજ રૂપની પરામર્શ,
 હ્રદયમા ઠેઘી ટાય છે. ૨૧.

एव विज्ञाय विधिना वह्निना सदाहव ।
 ताम्रिन्य बहुभाचार्याश्चिर तिष्ठेत्समाहितः ॥२७॥

આ પ્રમાણે સારી રીતે સમગ્રી વિધિપૂર્વક પ્રસાદી પદાર્થોથી
 પોતાનું ભોગનાદિક કરી હ્રમેશા પ્રભુમા આદ્યમુક્ત રહી બરોબર
 ધ્યાનપૂર્વક શ્રીમદાચાર્ય શ્રીવલ્લભાચાર્યજીનો આશ્રય કરી બિનિ
 કરી ૨૭

इति श्रीवल्लभाचार्यप्रसादेन निरूपितम् ।
 सदा सन्तोषतः स्वान्ते स्थापनीय प्रयत्नतः ॥२८॥

આ પ્રમાણે શ્રીમદાચાર્યઅમરુ શ્રીવલ્લભાચાર્યજીની કૃપા વડે
 આ મેં કર્યું છે. આને હ્રમેશા પ્રયત્નપૂર્વક પોતાના હ્રદયમા
 જીવોને સ્થાપવું. ૨૮.

૩. સ્વમાર્ગીયસાધનરહસ્યમ્ ॥

શ્રીમદાચાર્યમાર્ગોડયં નિઃસાધનફલાત્મકં ।

તત્ર તદ્માવને ભાવસાધનં તત્કૃપાવતામ્ ॥૧॥

આ શ્રીમદાચાર્યવચ્ચે શ્રીવલ્લભાચાર્યજીનો માર્ગ કોઈપણ સાધન વિનાજ રૂણરૂપ છે. શ્રીમદ્દાપ્રભુજીની જેના બિપર કૃપા છે, તેવા જીવોને આ માર્ગમા શ્રીમદ્દાપ્રભુજીનું ચિન્તન તે જ ભાવના સાધનરૂપે છે. ૧.

સ ભાવઃ સદ્ગુણહિન્યાન્ન ભવિષ્યતિ સર્વથા ।

સદ્ગુણ્ય સાધનં સર્વરાગાભાવો ગૃહાદિષુ ॥૨॥

તે ભાવ સદ્ગુણ વિના કદાપિ થઈ શકશે નહીં. એ સદ્ગુણ સાધન ગૃહ-સ્ત્રી-પુત્ર-ધન વગેરેમા રૂઢેલા સર્વ પ્રકારના રાગનો અભાવ, એ છે. ૨.

રાગાભાવસ્તુ સતતં સેવયા તત્કૃપાવતામ્ ।

તત્કૃપાસાધનં સા તુ ભવેત્તત્તોષણેન હિ ॥૩॥

જેના બિપર શ્રીમદ્દાપ્રભુજીની કૃપા છે, તેવા ભગવદીયોની મતન એવા વડે રાગનો અભાવ થાય છે. શ્રીમદ્દાપ્રભુજીના અનુમદ્દર્શ સાધનરૂપ એની તે એવા શ્રીમદ્દાપ્રભુજી તુટ થવાથી મિદ્ થાય છે. ૩.

તત્કોપણ તુ તદ્ભક્તિભાવવર્ધનનો ભવેત્ ।

ભાવો હિ માર્ગસર્વસ્વં કર્તવ્યં તસ્ય રક્ષણમ્ ॥૪॥

શ્રીમદ્દામ્રબુઝના તુષ્ટ થયાનો લાભ તેઓથી તમ્હની બાકિયા
લાવતી વૃદ્ધિ થકી થાય લાવ એ ભક્તિમાર્ગના સર્વસ્વ-રૂપે
રહેલો છે તે ભાવનું રક્ષણ કરવું. ૪.

સંવાપિ સતત ચિત્તે, ભાવનાત્મા તદા ભવેત્ ॥૪૩॥

ચિત્તમાં અતત મેવા હોય ત્યારે હવે ભાવનાઉપ જાને છે. ૪૩.

‘નિવેદનં તુ સ્મર્તન્યમિ’તિ મત્તાધનં પરમ્ ॥૫॥

‘તાદૃશૈ’રિતિ વાક્યેન સક્લસાનાપ્યપેક્ષિત્ ।

સ એવ માધન મટ્ટો મોક્ષોઽસ્મિન્માર્ગ એવ સ્વ ॥૬॥

‘મમોત્તમે’તિ વાક્યેન, તદ્ભાવે વૃથાલિપ્તમ્ ॥૬૧॥

‘‘દમેશ આત્મનિવેદનનું સ્મરણ કર્યા કરવું’’ એ નિર્ણય
અન્યમાં જે પદ્મ માધન હતું છે, ત્યાં ‘તે તાદૃશી જગત્કીયોની
માથે રહી કરવું, તેમ કરવું છે; તે વાક્યથી આ બાકિયામાર્ગમાં
મટ્ટગતી પણ જરૂર રહી છે. તેજ માધનાત્મક મૂળ તે આપણા
આ માર્ગમાં મીઠાચતુષ્કોઈમાંના ‘ઉત્તમસ્ત્વંક પ્રબુદ્ધા જાનેલા
સખ્ય-ચિત્તના યાવ,’ એ વાક્ય અગાળે મોક્ષઉપ છે; તે જાગવહીયનો
મટ્ટ ન થયો તો બધુંજ ફોગટ છે. ૬૩.

તત્પ્રમાન્સર્વ પન્નિન્યાજ્ય સત્ત્વદ્વેન મદા હરિમ્ ॥૭॥

સેવયેદાન્તરેણાપિ વાહ્યેન મનસા પુન ।

સ્વન ફલ હિ સત્સંગ્ વિદિત્વા વિદધીત હિ ॥૮॥

તેથી સર્વનો ત્યાગ કરી સત્સંગપૂર્વક મદેન અન્દરના અને
જ્ઞાનના એમ બન્ને પ્રકારના ચિત્તથી પ્રભુની સેવા કરી તે સત્સંગ
જાતેજ ફળપ્રાપ્ત છે, તેમ જાણી મધૂ કરવું. ૮.

૪. ભક્તિમાર્ગે પુષ્ટિમાર્ગત્વનિશ્ચયઃ ।

પુષ્ટિમાર્ગઃ ફલ યત્ર સ્વય સાધનતા વ્રજેત્ ।

સાક્ષાત્પરોક્ષભેદેન સ દ્વિધા વિનિરૂપિત ॥૧॥

જ્યાં ફળ જાતેજ સાધન થઈ રહે, તે પુષ્ટિમાર્ગ આ પુષ્ટિ-
માર્ગ સાક્ષાત્કાત્મક અને પરોક્ષકાત્મક એમ બે પ્રકારનો રહેવામાં
આવે છે ૧

આવિર્ભાવદશાયાં હિ સાક્ષાત્ત્વેન નિગદ્યતે ।

અન્યથા તુ પરોક્ષત્વાત્તથૈવ હિ નિરૂપ્યતે ॥૨॥

પ્રભુ જ્યારે ભૂતલ લિપ્ત બિરાજતા હોય છે, ત્યારે જે પુષ્ટિ-
માર્ગની ગિતિ છે, તે સાક્ષાત્કાત્મક છે, પરંતુ જ્યારે પ્રભુ ભૂતલ
લિપ્ત નથી બિરાજતા હોતા ત્યારે પરોક્ષકાત્મક છે (શ્રીકૃષ્ણ-
વત્તા સમયનો અનુગ્રહ તે સાક્ષાત્ અને શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રશ્ચ સ્વધામમા-
વધાર્યો પડીનો અનુગ્રહ તે પરોક્ષકાત્મક. અત્યારે આ પાછળનો
પરોક્ષકાત્મક પુષ્ટિમાર્ગ અગ્નિત્વમાં છે) ૨

માનાતિરિક્તમાર્ગત્વમેવ તત્ર વ્યવસ્થિતિઃ ॥૨૩॥

— આ માર્ગ પ્રમાણીયો પર છે, એમ વ્યવસ્થા નીચી
(કેમકે તેમાં માત્ર અનુગ્રહ જીપરજ આધાર છે.) ૨૩.

— સંગ્રહ —

તત્રાય મશય —કુળ્ળઃ ફલં સાક્ષાત્કૃતઃ સ્વયમ્ ॥૩॥

યાયાત્સાધનતાં નૂનં રસલીલાસુ સર્વશઃ ।

પરોક્ષે ભક્તિમાર્ગે હિ કયં સાધનના હરેઃ ॥૪॥

અનાવિર્ભૂતરૂપત્વાદ્દર્શનમ્યાપ્યભાવતઃ ।

તદભાવે કથં તસ્ય પુષ્ટિમાર્ગત્વમુચ્યતે ॥૫॥

અન્યથા સાધનૈઃ સિદ્ધૌ મયદિવ તથા ભવેત્ ॥૬॥

— આમ! આ પ્રકારનો મંશય જિભો યાય છે કે — વાત !
માક્ષાત્ કેવરૂપ થયેલા પ્રભુ શ' જાતેજ બધી રમણીલાઓમાં માધન
પણાને પામે છે? (માત્ર કે સાક્ષાત્ લીલાઓમાં પ્રભુ પોતે માધનરૂપ
બને ખરો થય) પરોક્ષ ભક્તિમાર્ગમાં હરિનું સાધનપણુ કેવી રીતે
રાખ્ય હોઈ શકે? કેમકે તેમાં પ્રભુના સ્વરૂપનો આધિકાર પાગ નથી
હોતો કે પ્રભુના દર્શન પણ નથી થતા; અને આવી ગિયતિ હોવાથી
એટલે પ્રભુ હાજર ન હોવાથી પુષ્ટિમાર્ગ પુષ્ટિમાર્ગ કેમ કદી
સકાય? પ્રભુની ગેરહાજરી હોવાથી જો સાધન કરવામાં આવે તો
યહી પુષ્ટિમાર્ગ ઝલો કયા? આમ થતા તો તે મર્ણાભાર્ગ થઈ
ચૂક્યો! પડે.

સિદ્ધાન્તસ્તુ—હરિઃ સાક્ષાદ્રસાત્મા શ્રુતિસમ્મતઃ ॥૬॥

સોઽપિ શૃંગાર એવાન્તિ, સ ચાપિ દ્વિવિધો મતઃ ॥૬૧॥

સિદ્ધાન્ત એ છે કે શ્રુતિયોગે જેને સમ્મતિ આપી છે, તેવા પ્રભુ સાક્ષાત્ રસાત્મક છે; તે પણ શૃંગારરસરૂપ. તે શૃંગાર-રસાત્મક પ્રભુના પણ બે પ્રકાર: ૧. સંયોગ અને ૨. વિપ્રયોગ. (સંયોગ અવતારદશામાંજ અને વિપ્રયોગ અવતારદશામાં તેમજ અનવતારદશામાં પણ.) ૬૩.

एवं सति हरेर्भक्तिमार्गे पुष्ट्यभिधे मतः ॥७॥

વિયોગઃ સાધનં યસ્માત્સ સ્વરૂપાત્મકો મતઃ ॥૭૧॥

આમ હોવાથી પુષ્ટિમાર્ગ 'એવું' જેવું નામ છે; તેવા ભક્તિ-માર્ગમાં પ્રભુનો વિયોગ-વિપ્રયોગ, એજ સાધન છે; કેમકે તે વિપ્રયોગ ભગવત્સ્વરૂપાત્મક કલ્પો છે. (વિપ્રયોગાત્મક પણ પ્રભુજ છે.) ૭૩

तस्य साधनता हि स्वरूपे साधनं मतम् ॥८॥

અતોઽન્ન પુષ્ટિમાર્ગત્વં નિષ્પ્રત્યૂહં વિભાવ્યતામ્ ॥૮૧॥

આ વિપ્રયોગનું જે સાધનપણું, તેજ સ્વરૂપવિષયક સાધન છે. આથીજ આ પુષ્ટિમાર્ગ છે, એમ નિઃમન્દેહ બાણો. ૮૩.

૫. ભક્તિદ્વૈવિધ્યનિરૂપણમ્ ।

ભક્તિદ્વિધા પદામ્બોજવટનામ્બુતમેન્ન ।

પ્રથમા શીતલા ભક્તિર્યતઃ શ્રવણદીર્ઘનાત્ ॥૧॥

તત્રૈવ મુખ્યસમ્બન્ધ સુલભો નારદ્યાત્પિ ॥૨॥

વનપુકમવતી અને વનમ્મવતી આમ ૨ પ્રકારે ભક્તિ
કે પહેલી ભક્તિ શીતલ છે, કારણકે તે જ મનુષ્ય અને પ્રીતિનથી
મુખ્ય સમ્બન્ધ છે (મુખ્ય સમ્બન્ધ પાદ લેતા - તે અભ્યાસ-નિ જ
તેવા ભક્તો । મુખ્યથી અભિન્ન છે ભક્તો તે જ મુખ્ય માને છે) -
આ ભક્તિ ॥ ૧ વગેરે ભક્તોમાં સુલભ છે ૧૨

દ્વિતીયા તુલ્ભા ચમ્પાધરામૃતસેવનાત્ ॥૩॥

તદનાવમાવનારૂપા વિદ્યાનુભવાન્નિકા ।

ગાપમોમન્તિનોના ચ સા દત્તા હરિણા સ્યત ॥૪॥

દ્વિતીય વત ॥૩૫૪ ॥ ભાક્ત દુન ભક્ત મુજકે તેમાં મનુષ્ય
અધરામૃત સેવન છે તે મનુષ્ય ભાવની ભારણકે દુલ્ભો છે
વગી વિદ્યાના અનુભવરૂપ છે હરિયે જાને તે શીતજમીભક્તિનીયો
આપેશી ૪

તદર્શ કરુણ રૂપ્ણો ભાવાત્મા સ્વામ્યસુત્તમમ્ ।

ભાવાગ્નિરૂપ જગતિ વૃષયાવિશ્વકાર સ ॥૫॥

શ્રીલ્હમાગ્યાનાચાર્યાન્ વિશ્વોદ્ધારકતે વત ॥૬॥

તે ચિદ્દાત્મા ૪ ॥ ૧૫ ॥ કુળની ભક્તિ આપના મોટેજ પરમ
કામરૂપે ભાવાત્મક પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણસ્વરૂપે કૃપા વડે કરીને વિશ્વનો
દિક્કાર કરવા ખાતર પોતાના હૃદય મુખારવિન્દરૂપ ભાવાત્મક
અગિ ૧૫ ॥ ૧૫ ॥ શ્રીનૃસિંહાચાર્યજી ॥ આ જગતમા અનિર્ણય કર્યો ૪૩

દર્શયિત્વા સ્વવદન વચનામૃતચિન્દુષિ ॥૧॥

વેણુનાદૈરિવ સ્વૈયાન્પાયયિત્વાધરામૃતમ્ ।

મુસારવિન્દરૂપા તા ભક્તિ ભાવાત્મિકા દદૌ ॥૬॥

વચનરૂપી અમૃતના ચિન્દુઓએ કરી પોતાના મુખા વિન્દના
જનતાને દર્શન કરાવી પ્રભુને વેણુનાદ વડે જે પ્રમાણે સ્વકીય ગોપ
ગોપીજનેને અધરામૃતનું પાન કરાવ્યું તે પ્રમાણે દૈવી જીવાને
મુખાવિન્દરૂપ ભાવાત્મક ભક્તિનું દાન કર્યું ૬

તથાવિધમ્સ્વવદનભક્તિદાનેન ચાલિતાન્ ।

ઉવજોવાનન્તરગાન્ કૃતાર્થાન્ વિદધે હરિ ॥૭॥

તેના પ્રકારના પોતાના રહસ્યવિન્દના અન્યાર શ્રીમદ્દાપ્રભુજીની
ભક્તિના દાને કરી દગિભગવાન અતરૂપ સકલ દૈવી જીવાને
કૃતાર્થ કર્યો ૭

एवविधस्वरूपान् श्रीनृसिंहात्म्यान् कृपानिधीन् ।

आश्रितोऽहं विनिश्चित्य ऐहिकं पारलौकिके ॥८॥

આ ભોલે મમ્મન્ધી અને પગલોલે મમ્મન્ધી દરેક કાર્યમા પાકે
નિશ્ચય કરી આવા પ્રકારના કૃપાના ભાગે શ્રીવદમાત્માન્ય જોતો
મે આશ્રય કર્યો છે ૮

૬ સ્વમાર્ગીયભક્તિદ્વૈવિધ્યવિવેકઃ ।

અથ શ્રીકૃષ્ણવદનાચાર્યસશ્રિતચેતસા ।

નિરૂપ્યતે તન્માર્ગીયભક્તિદ્વૈવિધ્યમદ્મુતમ્ ॥૧॥

શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રના વદનાવતાઃ શ્રીમદ્દામ્ભુજને આશ્ચરે છે ત્રિ
જેનુ જેવો હૈ શ્રીમદ્દામ્ભુજના માર્ગમા રહેની અદ્મુત જે પ્રકાર
ભક્તિનુ આવી નિરૂપણ કરે છે ૧

વેદસિદ્ધા સ્વતન્ત્રા ચ દ્વિધા ભક્તિ પ્રતીયતે ।

સૃષ્ટિવાક્યૈસ્તયા ભેદબોધકૈ શ્રુતિમૂર્ધભિ ॥૨॥

સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ બતાવનારા વાક્યો આ બેદને બતાવ
હૈવ્યતમ શ્રુતિવાક્યોથી વેદસિદ્ધ આ સ્વતન્ત્ર એવી ૨ પ્રકાર
ભક્તિ છે ૨

૧. વેદસિદ્ધ ભક્તિ

માહાત્મ્યજ્ઞાનમાવાશ્યા પ્રથમા પ્રતિપદ્યત ।

પુમર્થપ્રતિપાદ્યત્વાદ્દુત્તેમોક્ષોપયોગિની ॥૩॥

પ્રેક્ષી વેદસિદ્ધ ભક્તિ પ્રશુના માહાત્મ્યજ્ઞાન અને ભ ૧ એ
બ નેથી મિદ્ધ થાય છે વેદ એ પુરુષાર્થનુ પ્રતિપાદન કરનાર
હોવાથી આ ભક્તિ મોક્ષ નામના ચતુર્થ પુરુષાર્થની મિદ્ધિ આપ-
વામા ઉપરોગી છે ૩

આત્મવત્પ્રિયતા તત્ર બોધ્યતે મેદ્બોધનાત્ ।

માહાત્મ્યજ્ઞાપનં ચાપિ સૃષ્ટિકર્તૃત્વબોધનૈઃ ॥૪॥

તેમાં એવળાનો ખ્યાલ હોવાને લીધે જેમનું લક્ષન કરવામાં આવે છે, તે પ્રભુ આત્મા જેટલાજ વ્યાપ્ત હોય છે, તેવી સમજ છે. પ્રભુએ સૃષ્ટિ વગેરેની રચના કરી છે, એ વગેરેના જ્ઞાનને લીધે પ્રભુના માહાત્મ્યનું તેમાં જ્ઞાન છે. ૪.

શબ્દાર્થોઽપિ તથૈવાત્ર પ્રકૃતિપ્રત્યયોદિતઃ ।

પ્રત્યયાર્થઃ પ્રેમ ચોક્તં સ્ત્રીભાવે તદ્વિધાનતઃ ॥૫॥

મજ્ઞવાતોઃ પ્રકૃત્યર્થઃ સ્પષ્ટ एव हि सेवनम् ।

‘સાયુજ્યકામ્યયે’ત્યુક્તંઃ પરં તત્સાધનં મતમ્ ॥૬॥

અહીં ‘લક્ષિત’ શબ્દમાં મૂળ ધાતુ મજ્ અને ક્તિન્ પ્રત્યય ને અર્થ કહે છે, તેજ અર્થ છે. સ્ત્રીભાવમાં પ્રેમનું વિધાન હોવાથી અહીં પ્રત્યય ક્તિન્ નો અર્થ (જે ક્રિયાવાચક પ્રત્યય લાગ્યો છે તેનો અર્થ) પ્રેમ છે. મજ્ ધાતુનો મૂળ અર્થ તો સ્પષ્ટ રીતે ‘નેરા કરવી’ તે છે. ‘લક્ષન સાયુજ્યની કામનાથી કરે છે,’ એવું શ્રીમદ્દાપ્રભુચર્યે ને કહ્યું છે, તે હતુએ તે સંધા કરવી; એજ મોટામાં મોટું સાધન છે. ૬.

પ્રેમાપિ સાધનં કૃષ્ણપ્રાકટચૈકમયોજનાત્ ॥૬૩॥

શ્રીકૃષ્ણચાન્દ્રહતા પ્રકટ થવામાં પ્રેમ પણ કારણરૂપ હોવાથી તે પ્રેમ સાધન છે. ૬૩.

૨. સ્વતન્ત્રભક્તિ

एतद्विच्छिन्ना चान्या तादृशलक्षणलक्षिना ॥७॥

अन्यथा नैव भक्तिः स्यादतः सात्र निरूप्यते ।

वेदेन बोधिता सापि श्रुतिरूपाभिरेव हि ॥८॥

ઊપર જે વેદમિદ્ધ ભક્તિ કહી, તેવાજ લક્ષણે ધરાવતી હતા તેનાથી જુદા પ્રકારની બીજી ભક્તિ છે. એવાં લક્ષણવાળી ન હોય તો ભક્તિજ ન થાય એ માટેજ તે બીજી સ્વતન્ત્ર ભક્તિનું નિરૂપણ અહીં કરવામાં આવે છે. આ ભક્તિનો પ્રમાણ વેદેજ જણાવ્યો છે અને શ્રુતિરૂપા ગોપાલગનાઓએ તે કરી બતાવી છે. ૮.

सृष्टिवाक्यैरिवात्रापि माहात्म्य प्रतिपादितम् ।

‘मैवं विमोऽर्हती’त्याद्यैः सर्वभावनिरूपकैः ॥९॥

‘गतिस्मिते’त्यादि वाक्यैરભેદાઝ્ઞાવબોધનમ્ ॥૧૦॥

પ્રથમ ભક્તિમાં ઉપનિષદોમાં આવતા ‘પ્રભુએ સૃષ્ટિની રચના કરી’ તેવા આશયનાં વાક્યોની મારફત અહીં પણ આ સ્વતન્ત્ર ભક્તિમાં પ્રભુના માહાત્મ્યનું પ્રતિપાદન છે; વળી રામપંચાધ્યાયીના પ્રથમ અધ્યાયમાં ગોપાલગનાઓએ પ્રભુનાં, ઘેર ચાલ્યા જવાનાં કથનના જવાબમાં પૂર્ણ ભાવનું સૂચન કર્યું છે. જે ‘મૈવં વિમોઽર્હતિ’ (મા. ૧૦-૨૧-૨૧) તેમજ ‘ગતિસ્મિત’ (મા. ૧૦-૨૮-૨૨) જે વગેરે વાક્યોમાં સ્પષ્ટ દેખાય છે; એ મર્મ ભાવને જણાવનારાં વાક્યોથી ગોપાલગનાઓ જે અભિપ્રત્ય દર્શાવે છે, તેનાથી તેઓના ભાવનું બોધન છે. ૯.

માત્રોઽપ્યેવંવિધસ્તત્ર યજ્ઞાત્મસ્ફૂર્તિનાશનમ્ ॥૧૦॥

શબ્દાર્થોઽપિ તથાભૂતઃ સેવાપ્રેમસમાહતઃ ॥૧૦૩॥

અહીં આ બીજા પ્રકારમાં જેમાં આત્મસ્ફૂર્તિ -આત્માના અદ્ભુતભાવ- નો તેવો પ્રથમ પ્રકારની ભક્તિ જેવોજ ભાવ રહેલો છે; પ્રથમ પ્રકારની માદકજ મજા=મેલા અને તિ=પ્રેમ એવો શબ્દાર્થ પણ રહેલો છે. ૧૦૩.

અન્ને ભક્તિનો તદાવત

પરન્તુ માનસી સેવા સ્ત્રીભાવઃ પ્રેમશબ્દિતઃ ॥૧૧॥

અસ્તિ તદ્દાવવેજાત્યં સર્વભાવપ્રબોધનાત્ ।

અતઃ એવાત્ર સાયુજ્યસદૃશં કામમોજનમ્ ॥૧૨॥

મોટો તદાવત એ છે કે પ્રથમ પ્રકારમાં સેવા ક્રિયાત્મક (practical) છે, જ્યારે અહીં માનસી સેવા (theoretical-mental) છે. પ્રેમ શબ્દ ત્યાં સામાન્ય છે, જ્યારે અહીં પ્રકારમાં સ્ત્રીભાવે છે, (અહીંનું ભજન ગોપાડ્ગના જેવું છે, જેમાં ભક્તભા સ્ત્રીત્વ અને પ્રભુમાં પતિત્વની ભાવના છે.) ત્યાં ભાવ સામાન્ય છે, જ્યારે અહીં સર્વોત્તમભાવ-ગોપાડ્ગના જેવો છે, આથીજ અહીં ભગવાન સાથે મધેચ્છ સીદ્ધાનુભવ છે, તેને સાયુજ્યની સાથે મરખાવેત્ર છે. ૧૨

નૈવાસ્તિ સર્વભાવેનાથેદે તદનુમાવનમ્ ।

સ્વતન્ત્રતા ચ વિજેયા વેદાવોપનતસ્તંથા ॥૧૩॥

ફલ્લાનપેક્ષતાનોઽપિ મન્તવ્યાતિવિચક્ષણેઃ ॥૧૩૩॥

અનાંતમસ્ય હોવાને કીચે અભેદ દોષથી ભેદભાવનું અહીં નથી. વેદમા આવા પ્રકારના સર્વોત્તમાવર્ત સૂચન હોવાથી આ ભક્તિ સ્વતન્ત્ર છે. અહીં વળી કલની અપેક્ષા વર્ગી (ત્યાં તે એટલું પહેલા પ્રકારમા તે સાધુન્યાત્મક ચતુર્થ પુરુષાર્થ મોક્ષની ક્ષમ તરીકે અપેક્ષા રહેલી છે;) તેથી અતિ વિચક્ષણ એવા વિદ્વાનોએ આને સ્વતન્ત્ર જાણવી. ૧૩૩.

દ્વૈવિધ્યમિદમેવાત્ર ચરણામ્યધિભેદતઃ ॥૧૪॥

મક્તિભેદપ્રકથનાત્સર્વત્ર વિનિરૂપિતમ્ ।

શ્રીમદાચાર્યદામાનાં હૃદયે ભાસતે પરમ્ ॥૧૫॥

પ્રથમ ભક્તિ ચરણભક્તિ છે, બ્યારે બીજી ભક્તિ મુખકમલની છે. આ બે ભેદે ભક્તિના ભેદ કહેવાથી સર્વત્ર જે આ બે પ્રકાર રહેલા છે, તે શ્રીમદાચાર્યચરણોના મેલકેના હૃદયમા જણાય છે. ૧૫.

~*~*~*~

સ્વમાર્ગીયમુક્તિદ્વૈવિધ્ય નિરૂપણમ્ ।

જીવાનાં કૃષ્ણસમ્બન્ધો મક્તિમાર્ગે વિમોચનમ્ ।

સ દેશ જીવવિહિતો મગવદ્વિહિતસ્તથા ॥૧૬॥

છેલેને શ્રી કૃષ્ણચન્દ્રણ સારથે સમ્બન્ધ થાય તેવેજ ભક્તિ-માર્ગમા મોક્ષ રહે છે. તે મોક્ષ-ભક્તિમાર્ગીય મોક્ષ બે પ્રકારનો છે: ૧. અવધૂતિથી સાધ્ય અને ૨. પ્રભુકૃતિથી સાધ્ય. ૧.

જોયસ્મ કૃષ્ણસમ્યન્વે માર્ગેનિષ્ઠતયા કર્માત્ ।

પ્રવેશઃ પરમાનન્દે, તદ્દિ સામુજ્યશદ્વિત્તમ્ ॥૨॥

માર્ગમાં નિષ્ઠ રાખી ક્રમે કરી જીવને કૃષ્ણસમ્યન્વે થતાં
પરમાનન્દમા જે પ્રવેશ તેજ સામુજ્ય. ૨.

દૃષ્યપ્રવેશાયા મુક્તિઃ સા સદ્યોમુક્તિરુચ્યતે ।

ન તત્ર મદ્યતસહિતઃ કશ્ચિદ્ધે સાધનનમઃ ॥૩॥

શ્રી કૃષ્ણચન્દ્રકાન્તો જીવમા પ્રવેશ થવાથી જે મોક્ષ તેજ
સદ્યોમુક્તિ તદ્દેવાય છે. આ મદ્યોમુક્તિમાં બહુતને માધન તરીકે
કહેવો આમ માધનક્રમ નથી હોતો. ૩.

અત્યન્તકૃપયા કૃષ્ણો વિશતે સ્વપ્રમેયતઃ ।

તદૈવ તત્ર મદ્યનિ મુક્તતાવેશનક્ષણે ॥૪॥

અન્તર્ગૃહસ્થામુચ ચયા પુણ્યપાપક્ષયઃ કર્માન્ ।

રાસસ્થામુ તથાવેશાદમદ્યનમુક્તતાક્ષણાત્ ॥૫॥

પોતાના પ્રમેય-મળે કરી પ્રભુ શ્રી કૃષ્ણચન્દ્રકાન્ત અત્યન્ત કૃપાએ
કરી બહુતમા પ્રવેશ કરે છે, ત્યારેજ પ્રવેશ કરવાની પળે ત્યાં
મુક્ત-મુક્તપણું થાય છે. દાખલા તરીકે—

વેણુમાન થતા પણ જે ગોપીજનો પોતાના ઘરમાથી બહાર
ન નીકળી શક્યા તેમને ક્રમે કરી પુણ્ય અને પાપનો ક્ષય થયો,
પરંતુ જેઓ શ્રી કૃષ્ણચન્દ્રકાન્ત પાસે પહોંચી ગયા તેવા રાસમા રહેલા
ગોપીજનોને પ્રભુના આનેશમાનથી ક્ષણમાત્રમા મુક્તપણું થયું. ૪-૫

અનનૈવ પ્રકારેણ જ્ઞાતવ્યા મોક્ષયોર્પિદા ।

જીવમ્ય મગવત્પ્રાપ્તિઃ પૂર્વા મગવતઃ પગ ॥૬॥

આજ પ્રકારે જન્મે મોક્ષનો બેઠ બાળનો; આમાં પહેલા પ્રકાર તે જીવને પ્રભુની પ્રાપ્તિ થવી તે મોક્ષ, તેજ સાયુજ્ય અને જેમાં પ્રભુનો જીવમાં પ્રવેશ થયો તે પર મોક્ષ-તેજ સહોમુક્તિ. ૬.

અત એવામ્મદાચાર્યૈરુક્ત સાન્ન્યાસનિર્ણયે ।

‘અહિચ્ચેત્પ્રકટઃ સ્વાત્મે’ત્યાદિના મુક્તિલક્ષણમ્ ॥૭॥

આપીજ શ્રીમદ્ભગવાદ્વાચાર્યૈર્ણયે સન્ન્યાસનિર્ણયમા “ અહિ-
ચ્ચેત્પ્રકટ સ્વાત્મા જે આત્મા જ્ઞાત પ્રકટ હોય અને તે અગ્નિની
માફક બધારે પ્રવેશ કરે, ત્યારે અકલ જન્મ નાશ પામી નામ છે,”
જે વગેરે સ્લોક કરી મુક્તિ-મોક્ષનાં લક્ષણ બતાવ્યાં છે-(તેજ આ
સહોમુક્તિ). ૭

૮. સ્વમાર્ગાયસેવાફલરૂપનિર્ણયઃ ।

અથ શ્રીવલ્લભાચાર્યમાર્ગસર્વમ્વરૂપિણી ।

સેવા સસાધના સર્વા રૂપ્યતે સનિદર્શના ॥ ૧ ॥

હવે શ્રી વલ્લભાચાર્યજીના માર્ગમાં સર્વસ્વ-ઉપ એવી મહત્ત્વ
સેવા સાધન માયે અને સ્વરૂપ માયે કહેવામાં આવે છે: ૧.

ચેતસ્તત્પ્રવણં સેવા માનમી ફલરૂપિણી ।

પ્રોક્તા નિરોધરૂપા સા બ્રજસ્થંધેવ દૃશ્યતે ॥૨॥

પ્રભુમા ચિત્તને પરીની દેવુ, તેનુ નામ મેરા (ગ્રંથે પ્રકારની સેવામા જે જેથી 'માનમી' તે કવરપ છે નિરોધ સ્વરૂપે હૃદયમા આવેલી તે માનમી મેરા) તે માનવમાથીયોમાજ દેખાય છે ૨.

પ્રમેયવલ્લભસ્તેષુ નિરોધ પ્રમુખા કૃત ।

તત્ત્વરૂપ તુ ભાવનાનુભાવસ્તુ તદાત્મન ॥૩॥

પ્રમેય-બલને લીધે ઉત્પન્ન થયેલો એવો જે નિરોધ તે પ્રભુએ તે પ્રજાસીયોમા મુખ્યો તે નિરોધનુ અગ્ર બાધી તેનો અનુભવ જે ભાવાત્મક હાય તેનેજ. ૩.

માવસ્તુ વિપ્રયોગેણ તાપક્લેશૈર્વિચારણમ્ ।

તદોદ્ભવ પ્રભોસ્તત્ર હૃદયે મ્યાદ્રસાત્મન ॥૪॥

નિન્દ કરી તાપકલેશથી (પ્રભુથી જ વિપ્રયોગ પડ્યો છે, પ્રભુ ક્યારે મળે, એ વગરની તાલાવેલીથી પ્રભુસમ્બન્ધી) વિચાર અવસ્થામા આવે તે ભાવ આવી ભાવાત્મક સ્થિતિ બ્યારે થાય ત્યારે અમાતમા પ્રભુનો ભક્તના હૃદયમા આવિર્ભાવ થાય ૪.

વાહ્યાસ્કૃતૌ વિયોગેન રસે હૃદયદેશમે ।

રસાત્મકપ્રભોસ્તત્ર પ્રાદુર્ભાવ મ્વતો મ્ભવેત્ ॥૫॥

નિન્દ કરી બાહ્ય પ્રાર્થના પદાર્થોની શુદ્ધતા ન થતા વિપ્રયોગ-અમ હૃદયમા પ્રકટે ત્યારે અમાતમા પ્રભુનો મેળે ત્યા પ્રાદુર્ભાવ થાય ૫

તેનૈવ પ્રભુણા સર્વલીલાનુભવતો હૃદિ ।

રસાત્મકસ્વરૂપસ્ય સ્થિતિસ્તૈકાલિકી ભવેત્ ॥૬॥

તેજ પ્રભુ હૃદયમાં સકલ લીલાઓ અનુભવ કરાવે એટલે
રસાત્મકસ્વરૂપ પ્રભુની હૃદયમાં સ્થિતિ મર્તકાળમાં રહે. ૬.

एवमेव स्थितिज्ञेया स्वामिनीहृदयेषु हि ।

सेवाम्मदाचार्यैर्वर्णेनमामीत्यत्र रूपिता ॥७॥

આવાજ પ્રકારની સ્થિતિ શ્રીસ્વામિનીઓ-પ્રભુડગનાઓના હૃદ-
યોમાં જાણવી. શ્રીમદ્દાચાર્યે 'તમામિ હૃદયે શેષે' (સુ. ૧૦-૧-૨ કારિકા)
હૃદયમાં શેષનારાયણ જપતી લીલાઓ દીરસાગરમાં સ્વપ્ન સ્વતા
અને સદા લીલાઓ-રૂપી લક્ષ્મીથી સેવાના કલાનિધિ પ્રભુને નમન
કરું છું-આ તેજ ભાવાત્મક સ્થિતિ કહી છે ૭.

स्वतन्त्रभक्तान्तं वाच्या येष्वेव भगवत्स्थितिः ।

एवमेव हि तद्भक्तेः स्वातन्त्र्यं नान्यथा भवेत् ॥८॥

यतो न हि प्रभोस्तत्र बहिः प्रकट्य मियते ॥८३॥

જેઓમાં આવા પ્રકારની પ્રભુસ્થિતિ હોય છે, તેને સ્વતન્ત્ર
ભક્તો કહેવા. આજ રીતે તે ભક્તિ પણ સ્વતન્ત્ર; બીજી રીતે તે
સ્વતન્ત્ર ન થઈ શકે; ક્રમકે આ પ્રકારની ભક્તિમાં પ્રભુ હૃદયમાં
જ પ્રકટે; બહાર પ્રાકટ્ય નજ હોય. ૮૩.

स्वतन्त्रा भक्तिरधुना व्रजस्त्रीष्वेव दृश्यते ॥८४॥

રાસમ્થાતુ તથાન્યત્ર સ્થાપિતા સ્વમુલામ્બુજે ।

તદાશ્રયવતા તૃણા તત્કૃપાતો મવિવ્યતિ ॥૧૦॥

યતો મગવતા પ્રોક્ત તાન્પ્રત્યેવ સમર્પણમ્ ॥૧૦૨॥

તે નાતન્ત્રલક્ષિત શ્રીમદ્ભાગવતમા ગણીનાના મગ્નનાઓમાજ દેખાય છે, તેમ છતર અંગે પણ છે તે સતન્ત્ર લક્ષિત પ્રજ્ઞના મુખારનિન્દના અવતાઃ શ્રીમદાપ્રમુછમા પ્રમુખે સ્થાપી છે શ્રીમદા પ્રમુછને આશરે જયેલા ભગવદીયેને શ્રીમદાપ્રમુછની કૃપાથી ચામ, અંગે તેના આશરે આવેના જીવેને ઉદ્દેશાનેજ પ્રમુખે નમર્પણુની આરા કરી છે ૧૦૨

શ્રીમત્પ્રભોસ્તુ તદ્દાનમાચાર્યેભ્યો ન સશય ॥૧૧॥

અન્યેષુ તત્કૃપાતસ્તુ મવિવ્યતિ ન સશય ॥૧૧૩॥

શ્રીગુમાપ્રજ્ઞને જે ભાવપ્રાપ્તિ-સ્વતન્ત્ર લક્ષિત થઈ તે અમ દાચાર્યેભ્યે શ્રીમદ્ભાગવદીયે પ્રમુદાગ થઈ, તેમા કશો શક નથી. બીજાઓમા શ્રીગુમાપ્રજ્ઞની કૃપાથી તે પ્રાપ્તિ થશે, તેમા કશી સંકા નથી ૧૧૩.

કૃપા હિ માર્ગરચ્યૈવ નિશ્ચિતા મવતિ ધ્રુવમ્ ॥૧૨॥

તત્રાટાવધિકારત્વાત્પ્રથમ યત્સમર્પણમ્ ।

તદાચાર્યેભ્ય એવોક્તમનસાદ્દ્વારક મવેન્ ॥૧૩॥

આપણા હિપર કૃપા નહીં નિશ્ચિત થઈ ત્યારે સમજતી કે જ્યારે આપણી માર્ગમા રુચિ થાય તેના આગમમા અધિકાર પ્રાપ્ત કરવા

માટે જે આત્માસમર્પણ-પ્રહસમ્બન્ધ થાય છે, તે શ્રીમદ્દામ્બુજ દ્વારાજ કરવું તેમ કહેવામાં આવ્યું છે; કેમકે શ્રીમદ્દાચાર્યચરણદ્વારા થાય તેજ પ્રી. ૧૩.

અતસ્તેમ્યસ્તદ્વિધાય પ્રેમસેવાં પ્રસાધયેત્ ।

તમ્યાધિકારરૂપત્વાદાધિકારિકરૂપિણી ॥૧૪॥

તન્નુવિસ્યુતા સેવા સમર્પણફલો હિ મા ॥૧૪૩॥

માટે શ્રીમદ્દાચાર્યવચ્ચે શ્રીમદ્દામ્બુજદ્વારા આત્મસમર્પણ દીક્ષા લઈ પ્રેમસેવાની સિદ્ધિ કરવી. તેવા કારણે અધિકાર પ્રાપ્ત થતા અધિકારને અનુરૂપ એવી તન્નુ-વિસંગ મેવાથી ઉક્ત માનની મેવા તે સમર્પણને અન્તે પ્રાપ્ત થાય છે. ૧૪૩.

સમર્પણ તુ યતિ વિનિયોગેન સાર્થકમ્ ॥૧૫॥

વિનિયોગાદ્દેવ પ્રેમાસક્ત્યાદિ ચાલિલમ્ ।

કૃપાવિશેષાદ્ વ્યસન પ્રપન્નૈ વિસ્મૃતે યત્ ॥૧૬॥

મર્ચ પરતુતા વિનિયોગર્થે સમર્પણ સાર્થક થાય છે, ખામ કૃપા થતા પ્રપન્ન-જગત્ત્વે વિનિયોગ થતા વ્યસન-દશા પ્રાપ્ત થાય છે. ૧૬.

અયમેવ નિરોધો હિ માનસી સેવનાયિ વા ।

આમત્કેલ્યમનાદૌ તુ કારણત્વં હિ ગમ્યતે ॥૧૭॥

આજ નિરોધ અથવા આજ માનસી સેવા. વ્યસન વગેરે દશામાં આસક્તિ એ કારણરૂપ છે; (અયમ રત્નિ, મહી પ્રેમ અને

ત્યારાવીસા પ્રભુ સુખદાન દેરા અમર્યા થાય અને ફરી
અમર્યાનું ફક્ત મળે ત્યારથી વચ્ચેના સમયમાં અમર્યાનાઓને
તાપ-કલેશ ફરેવામાં આવ્યો છે. ૨૧.

આવિર્ભાવો हि वास्त्येऽपि स्वेष्टरूपस्य, तेन हि ।

सर्वाभिरग्रे भाव्यामिर्लीलाभिः सुखसम्भवः ॥२२॥

પોતાને દષ્ટ એવા રૂપનો આવિર્ભાવ વાસ્ત્યકાલમાં થઈ શકે
છે; તેથીજ દરે પછી થતી અમર્યા લીલાઓથી સુખનો સમ્ભવ છે ૨૨.

‘यत्तर्ह्यङ्गनं’त्यादिमिस्तु तदेव विनिरूपितम् ।

अग्रे क्रमेण सर्वोऽपि निरोधः सुनिरूपित ॥२३॥

‘યત્તર્હ્યઙ્ગનં’-(લા. ૧૦-૭ મે.) વગેરે પ્રમણે કરી તેજ વાત
માર્ગ રીતે નિરૂપવામાં આવી છે. આગળ જતા ક્રમે કરી અમર્યા
નિરોધનું પણ નિરૂપણ કરવામાં આવ્યું છે ૨૩

निरोधेऽपि न यास्विच्छा तामा मुक्तिर्निरूपिता ।

अन्तर्गृहगतानां तु तथा देहविधारणम् ॥२४॥

प्रभ्वच्छातः स्वतो नेति स्यापयित्वेति चादितम् (?) ॥२४ई॥

નિરોધ છતાં અમર્યા કાળે જોયો વિશે પ્રભુની ઇચ્છા હતી તેવા
જોવાઈનાઓને મોક્ષ આપ્યો, તેમ ફરેવામાં આવ્યું છે વેણનાદ
થયે જે જોવાઈનાઓ ધનમાંથી બંદાર ન નીકળી શક્યાં તેઓમાંનાં
બધાજ મોક્ષ નથી પામ્યા; તેઓના દેહ ટકી રહ્યા તે પ્રમુદ્ધાચારીજ,
તેઓની ઇચ્છાથી નહીં. ૨૪

મુક્તિમ્નુ પ્રમુગ્ધા મ્મસ્મિન્નિતરસરયોજન સ્વત્ ॥૨૫॥

સમ્યોગાપુમ્બાર્થ દિ તતો નિષ્વાસન કચિત્ ।

અનુભૂત તયા સ્તીલાસ્તસ્વરૂપે વ્યવસ્થિતિ ॥૨૬॥

મધુ રહે ગયાગનો અનુભૂત કરાવના માટે જાતે પોતામા
૫મ્મે નુ ગાયે જોડી દધુ પછી કોઈવાગ પોતામાથી બહાર ધરી
લીનાઓનો અનુભૂત કરાવી પોતા ॥ ૨૫૫મા વ્યવસ્થા કરી દેવી
તેનુ નામ મુક્તિ (- સાયુજ્ય મુક્તિ) ૨૬

કમ્બલિસ્તતો િતા પ્રમોર્ભત્તરદિ મ્થિતિ ।

ચાવહીઝા કૃતિર્નિ ગર્ભવરૂપનિગોજનપ્ ॥૨૭॥

કમાત્મક લામિત તે આ મુક્તિ કરતા જુદાજ પ્રકારની છે,
તે જો કે પ્રભુ પોતે બ ત ॥ હૃદયમા મ્થિતિ કરી રૂંડે વળી જોડલી
લી ॥ મો કરી હાય તે વધી ગઈ બહતના હૃદયમા જોડી દે ૨૭

આત્મ્યન્તિકો વિયોગેઽય સર્વત વિનિરૂપિત ।

અત્ત્વન્તુ તુ નદુભા સેવાયામપિ સર્વયા ॥૨૮॥

દાપરાધ્યસત પ્રોત્ત દાને ચાય इति स्फुटम् ।

માનમાનવહેસ્તુ પ્રાદુભાગાદિનિશ્ચિત્ ॥૨૯॥

આ આત્મન્ત વિયોગન (ધે યથે નિરૂપણ ા આપે ભાગે
સે ૧મા ૫ ૧ આ ૨ ૬ ૧ આ માટે ૮ ૬ ૧ - અમરખોજથી મિદ્ કરી
૨ કાય તેનુ મ્થ છે દાન મિદ્ કરવામા વિપ્રયોમ ॥ ૨૭૭ છે આ

દાન-સમર્પણ પ્રભુના સુખારત્નિદા ૧૬ આવિદે વેક અગ્નિમ્નઃ ૧૮
પ્રાકૃત્યથી નહીં થયું છે. ૨૮

તદાશ્રય. સદા કાર્ય સર્વનાથેન સર્વથા ।

અભિવ્યનિ તદેવાત્મચિત્વાસમયુનાં ગુણાન્ ॥૩૦॥

સમ્પૂર્ણ બાધથી દરેક ગુણે ત શ્રીમદ્દાપ્રબુદ્ધનો મદૈર આશ્રય
કરવો તે શ્રીમદ્દાપ્રબુદ્ધના આત્મચિત્વાસવથી મનુષ્યાને તેથી
આશ્રય સિદ્ધ થશે ૩૦.

કૃપાસાધ્યમત સર્વે, તથાચેન્ન કૃપા ભવેત્ ।

મુક્તિરેવ ફલં તમ્ય સાયુજ્યમિત્તિનિશ્ચય ॥૩૧॥

આથી મર્મ માત્ર કૃપાથીજ આથી શકાય તેમ છે હવે જો
તેવા પ્રકારની કૃપા ન થાય તે તેના મનુષ્યને સાયુજ્ય મુક્તિ એવું
કંઈ મળે, એમ ચોક્કસ બાબત. ૩૧

સાયુજ્યમક્ષરે નૈવ કિન્તુ તત્પુરપોત્તમે ।

મક્તિમાર્ગફલેષ્યંતન્મદમ ફલમીર્યંતે ॥૩૨॥

આ સાયુજ્ય (જ્ઞાનમાર્ગીયોની જો) અક્ષરબ્રહ્મમાં નથી,
પરંતુ શ્રીપુરપોત્તમમાં થાય છે ભક્તિમાર્ગીય નજ દુર્લભા આ
મધ્યમ પ્રકારનું ફળ કહેવાય છે. ૩૨.

‘સાયુજ્યકામ્યયે’ત્યાદિ નિવર્ત્યે’પિ નિરૂપિતમ્ ।

મદ્દત્તેર્દુર્લભતા પ્રોક્તા ‘દુર્લભે’નિ ન સોચ્યતે ॥૩૩॥

નવજુગ વામ્વત્તા (ત-નિ-) એ વાક્યમા ત-તર્થદીપનિમન્ધમા
આ વાત બતાવી છે. તેમજ 'દુર્ભમા (ત-નિ-) એ વાક્યમા ત્યાજ
ભક્તિની દુર્ભમા કહી છે, તેની વાત અહીં કરતો નથી. ૩૩.

તમ્માત્કૃપાતારતમ્યાન્ફલસુક્તમનેકવા ।

ફલદ્વયાધિકારી હિ યોગ્યમેહાદિક પુન. ॥૩૪॥

ભક્તિમાર્ગીય સેવાયા સાધારણકૃપાફલમ્ ।

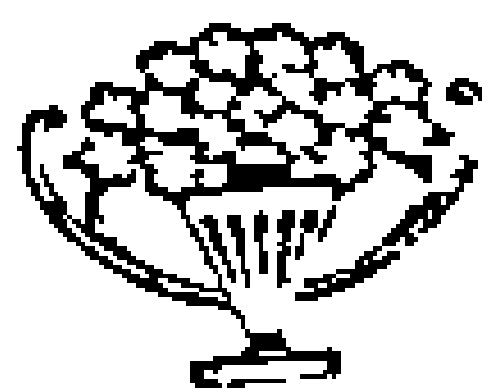
ફલત્રયેઽપિ નેવાન્તિ કાલ્પાદિકનિયમ્યતા ॥૩૫॥

તેથી અનુગ્રહના બેઠી અનેક પ્રકારનું ફળ ફેરવાય છે. બન્ને
' અને આધિકાર અને યોગ્ય ગૃહ-માર વગેરે હોવા, એ ભક્તિમા-
ર્ગીય સેવાના સાધારણ અનુગ્રહથી મળતા ફળ છે. પ્રભુ ત્રણેય ફલ
આપે, તેમાં કિયું પ્રથમ આપે, કિયું પછીથી આપે, એવો નિયમ
નથી. (ફળબલે ગમે તેવા પ્રકારનું ફળ ગમે તે મળે આપે છે.) ૩૫.

एव विज्ञाय च फलं फलसेवाश्रितैर्जनैः ।

फलदाचार्यचरणौ शरणीक्रियतां सदा ॥૩૬॥

આ પ્રમાણે ફળ વિશે વિશેષ પ્રકારનું જ્ઞાન મેળવી ફળ અને
મેવાને આશરે ગયેલા હોવાયે ફલને દેવાવાળા એવા શ્રીમદાચાર્ય-
ચરણોનો સદૈવ આમરો કરતો. ૩૬.

૧૦. સ્વમાર્ગીયસ્વરૂપસ્થાપનપ્રકારઃ ।

સમાનોય સય દદાન્મૂર્તિ સર્વાન્નશૌભનામ્ ।

કૃપ્પામ્ય બાલકૈશોરાવસ્થાપના વિશેષત્ ॥૧॥

વાલ્યમ્યૈકાકિનીમન્યા સદ્વિતીયામયાપિ વા ।

યતો મૂલ્ચારિત્ર દિ બાલ્યકૈશોરયોઃ કૃતન્ ॥૨॥

સ્નાપયિત્વા તુ વિવિત્પદ્મામૃતજગદિભિઃ ।

શહેન ચ તત પશ્ચાદ્ચન્દ્રનેનાતુલેપનમ્ ॥૩॥

પુનરુપાવરેનાપિ સ્નાપયિત્વા તદુત્તમ્ ।

સમ્પ્રોક્ત્ય સૂક્ષ્મવસ્ત્રેણ સ્થાપયેદામનોપરિ ॥૪॥

મુવચ્ચિત્ર આશ્ચક જ તેમજ કિસોગવચ્ચ નુ છે, તેથી શ્રાદ્ધ
ચન્દ્રની આમ કરી આપ્ય અને પ્રિશોર અવધામ દુદ્ધી અને
બાલ્યવચ્ચાની એક અથવા તે શ્રાવ્યગિની ગદિત એરી બીજી,
બાલ અગોગા મુકોલિન મૂર્તિ અને અમરગા જઈ સારી, પછી
વિધિ મુજબ શહેન કરી ચન્દ્રામૃત જલ વગેરેથી આન કરે ૧૨
એ પછી ચન્દ્રને લેપ કરે ૧૩ અને જલ વડે આન કરાવી
તે બાં ડીળા વચ્ચે પ્રોક્ષણ કરી (નોંધ) આસન ઉપર સ્થાપી ૧૪.

પ્રાર્થયિત્વા નિજાચાર્યાન્ ધ્યાત્વા તદ્દહ્તગમ્નિતમ્ ।

ભાવાત્મક પ્રયો રૂપ મર્વલોભાયુત મદા ॥૫॥

રક્ષમોત્તરમંગમંગ્યં તાપક્લેશયુગાત્મના ।

વદ્ધ્યાન્મહિ તથાભૂતઃ પઠેચ તદનન્તરમ્ ॥૬॥

‘અવ્યાદ્યોઽદ્વિમણિમા’નિત્યાદિન્યાસપૂર્વકમ્ ।

વિભાવ્ય સ્વામિનીરક્ષાં પ્રત્યક્ષે સ્થાપિતાદ્ગુહિઃ ॥૭॥

શ્રીમદાચાર્યચરિત્રીની પ્રાર્થના કરી, તેઓના હૃદયમાં રહેલું, સકલ લીલાઓથી યુક્ત ઓપૂં પ્રભુદં દબરો વક્ષીયોથી સેવાયેલું બાવાત્મક જે રૂપ તેનું સદૈવ તાપકલેશયુક્ત હૃદયે ધ્યાન ધરી અને જે હાથ જોડી ડાબા રહી ત્યારબાદ ભા. ૧-૬-૨૨ થી, એ ગદ્યાના શ્લોકોથી કરનામાદિપૂર્વક દરેકે દરેક અડ્ડોમાં અડ્ડગુહિ મંત્રી તેજ પ્રમાણે સ્વામિનીજીની રક્ષાની પણ ભાવના કરવી, પાકે કરવો ૫-૧૭

રક્ષામિષેણ વિરિતં માત્મમથ્યાપનં પ્રભૌ ।

સ્વાચાર્યસંશ્રિતૈન્નદ્વન્મૂર્તાવપિ હરિશ્ચિત્તિઃ ॥૮॥

પોતાના આચાર્યને આશ્રયે રહેતા ભક્તોથી આ રક્ષાને બદલે પ્રભુમા ભાવાત્મક અવગતી આપના કમવચામાં આવે છે. તેજ રીતે મૂર્તિમાં પણ પ્રભુની ચિત્તિ થાય છે. ૮.

હૃદમેવોક્તમાચાર્યૈર્મંત્રિતમાર્ગપ્રકારતઃ ।

‘તન્ન ચ મિત્ત’મિત્યાદિ, મ માવાત્મા હરિઃ સ્મૃતઃ ॥૯॥

ભક્તિમાર્ગના પ્રકારે કરી તત્સાર્યનિગન્ધ-મરંતિનુંમ પ્રક-
ગદ્યામાં મંત્રિતિપદ જે વિધાન સમ્પૂર્ણ છે, તેમાં ‘તન્ન ચ મિત્ત’ તથા

સ્થિતમ્ (ત-નિ-સર્જિત્) -તે રૂં તેમા સ્થિતિ કરી રહે
 હોય છે, એમ શ્રીમદ્દાપ્રબુધ્ધને કહ્યું છે, તે આગ તે દરિભમવાન
 બાવાભેડ કહ્યા છે. ૬

પટિત્વા તુ ત્રિસાવૃત્ત્યા શૃંગાર રચયેત્તદા ।

ચમ્પૈરામરણૈયાપિ પ્રેમ્ણા સૌન્દર્યસૂચકૈઃ ॥૧૦॥

આમ્નીયં વસ્ત્રૈર્વિવિવદાસન તત્ર માવયેત્ ।

તદુત્તરીયવસ્ત્રાણિ તતસ્તામુપવેશયેત્ ॥૧૧॥

‘તદ્દર્શનૈ’તિતત્રત્યં પદ્મપુગ્મસુદૌર્યં ચ ॥૧૨॥

ગમ્યવાર ઊપગ્ના રમ્યામ્નોત્રનો પાઠ કરી પ્રેમપૂર્વક સૌન્દર્યને
 ખીલાવનારો વસ્ત્રો અને આભરણોથી પ્રભુનો ચૂંચાર કરવો, વસ્ત્રો
 બિછાવી વિવિધપૂર્વક આમન તૈયાર કરવું અને પછી ઉત્તરીય-
 પિછાડી વગેરે વસ્ત્રો ધરાવી ‘તદ્દર્શન’ એ શ્લોકનો પાઠ કરી આ
 સ્વરૂપને પદ્મવદન. ૧૧૩.

તત સન્જીવૃત્તે સમ્પગોદનવ્યજનાટિકે ॥૧૨॥

માવયિત્વા તુ તત્રન્યસ્વામિનીવિહિતાર્ચનમ્ ।

હૃદિ કૃત્વા નિમાચાર્યાન્ દૈન્યવાનેક્તન્યરઃ ॥૧૩॥

મ્વય સમર્પયેત્ કામમાચાર્યદ્વારક જન ॥૧૪॥

ત્યારપછી નારી રીતે તેમારું કરેલા જાત-શાક-પદ્મનાદિમ
 ત્યાંજ ભિગવતા સ્વામિનીનું અર્ચન કરતા હોય તેવી જાવના
 કરી હૃદયમા આપણા આચાર્ય શ્રીમદ્દાપ્રબુધ્ધને રાખી દીન અને
 એકતાન શ્રવે આચાર્યદ્વારક જાતેજ આત્મમર્મણુ પ્રભુને કહ્યું. ૧૧૩

તામ્બૂલમુત્તમં દદ્યાદાચમ્ય પ્રોઞ્છ્ય ચાનનમ્ ॥૧૪॥

તત ઉત્થાય ચ કરૌ સંયોજ્ય વિધિવત્પટેત્ ।

કૃષ્ણાશ્રયાધિષ્ઠં સ્તોત્રં પ્રણમેદ્વણ્ડવદ્ ભુવિ ॥૧૫॥

તે પછી આશ્રમન કરાવી મુખ પોછી ઉત્તમ પ્રકારનું નાગર-
વેસનું પાન ધરાવવું. પછી ઊભા થઈ બે હાથ જોડી મીઠુશ્રાવ્ય
સ્તોત્રનો વિધિમુજબ પાઠ કરવો અને પૃથ્વી જીપર દ્વડવ-
ત્રણામ કરવા. ૧૫.

અદમ્ભઃ સર્વથાપેક્ષારહિતઃ કરુણાપરઃ ।

વિચાર્ય ઘરણં શ્રીમદાચાર્યપદસંશ્રયઃ ॥૧૬॥

સ્વસંવક્રાય શુદ્ધાય સતતં પ્રયતાત્મને ।

પ્રયચ્છેત્તત્સ્વરૂપં તુ ફલરૂપતયા પુનઃ ॥૧૭॥

દમ્ભરહિત, સર્વથા કેાપણ જાતના બદરાની આશા વિનાના,
કરુણામય અને શ્રીમદાચાર્યજીના આશ્રપવાળા તેવા જને જાક્તિમાર્ગપિ
વરણનો વિચાર કરી હમ્બેશાં જેનો આત્મા નિયમમાં છે, તેવા
શુદ્ધ પોતાના સેવકને દર્શાવે તે સ્વરૂપ પધરાવી આપવું. ૧૭.
(જોશ્યાભિઆજકાયે દિશા વિનિયે પોતાના સેવકને વિધિસ્વરૂપ
પધરાવી આપવું, તેનું આમાં સચન દેખાય છે.)

યક્તિમાર્ગસ્થિતૈઃ શ્રીમદાચાર્યપદસંશ્રિતૈઃ ।

સેવ્યમાનં સદાભાવૈર્નિરોધં સાધયેદ્ ધ્રુવમ્ ॥૧૮॥

જાક્તિમાર્ગમાં સ્થિતિ કરી રહેવા, વળી શ્રીમદાપ્રમુજના
યન્ને આશ્રમે રહેલા મદાનુજાવી જાક્તોયે સેવતા નિરોધની હમ્બેશ
નહી સંધના કરવી. ૧૮.

११. श्रीमत्प्रभोश्चिन्तनप्रकारः ॥

अथ श्रीवल्लभाचार्यचरणारविप्रसादतः ।

स्वमार्गमेव रूपस्य चिन्तने रीतिरुच्यते ॥१॥

श्रीमद्वल्लभाचार्यः ७० नां यश्चक्षुःश्रेणी कृपाशी आपातु मां भूमा
सेव्य उप प्रभुना चिन्तनी रीति इहेवाभां आवे छे. १.

विपिने विपिने वृक्षलतादिषु विशेषतः ।

परिभ्रमन्ती विरहे विवल्वा गोपचालिका ॥२॥

विस्तस्तप्तना शुष्करसना रमनायिका ।

विक्रीणकेशा सहेषा नाथ नाथेति वादिनी ॥३॥

चटपदयुगा दुःखान्नुहुषीलिनलोचना ।

लसल्लभमपट्यम्भोजविह्वलशेनकावरा ॥४॥

दृष्टवायाभिविशिष्या निश्चामप्रणामुरा ।

धरणीपतिताऽत्यन्तविरहाकुलचेतना ॥५॥

हृदि प्रादुर्भरद्वावहट्यगोकुलनायका ।

नाथोत्थास्य मामेवं मुहुर्विगलवादिनी ॥६॥

विचाररहिता चित्तचिन्ताकुलितमानसा ।

मनोजगूढभावात्मप्रियप्राकट्यकाक्षिणी ॥७॥

समन्तलीलानुकृतिरुतिस्वप्रियभावुका ।

પ્રભુના ગોપ-બામિની—આમિનીજી, રસનાથિકા તેનું હૃદયે
બામિની હૃદય ૩-૬૩.

તદેવ હૃદયસ્થાયી તદ્ભાવઃ કૃષ્ણ एवहि ॥૧૦॥

લીલાસહસ્રવલિત સામગ્રીસહિતસ્તથા ।

માદનોય સદાનન્દ સદાનન્દાદિલાલિત ॥૧૧॥

તે એક આમિનીજીનાજી હૃદયમાં આયી ભાવાત્મક પ્રભુ
શ્રીકૃષ્ણ છે. તે હૃદયમાં લીલાઓથી યુક્ત તેમજ લીલાની સામગ્રી
વાળા સદાનન્દ૩૫ નન્દ વગેરેથી સદા લાડ લેતા પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણ-
ચન્દ્રજીની ભાવના કરવી ૧૦-૧૧

इदमेवोक्तमाचार्ये सिद्धान्तस्य निरूपणे ।

‘आत्मानन्दसमुद्रस्य कृष्णमेव’ति यदुच ॥૧૧॥

‘સિદ્ધાન્ત મુક્તાવલી’માં આજ વાત “આત્માનન્દસમુદ્રસ્ય
કૃષ્ણમેવ વિચિન્તયેત્ (સિ-મુ-૧૬) આત્માનન્દ૩૫ સમુદ્રમાં રહેતા
શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રજીનીજ ભાવના કરી,” ત્યાં શ્રીમદાચાર્યચન્દ્રજીએ
આજ્ઞા કરી છે ૧૨

तदाशयस्तु विवृत कृपयैव प्रभोर्मया ।

अवगत्य जना सर्वे चिन्तयन्तु हरिं मदा ॥૧૩॥

તે વાક્યેનો આશય પ્રભુની કૃપાથી મે કહ્યો છે. આને જાણી
સકતા મનુષ્યાએ સદૈવ હૃદયગાનન ચિન્તન કરૂં ૧૩

૧૨. સ્વમાર્ગીયદારણસમર્પણસેવાદિ- નિરૂપણમ્ ।

(અનુસાર-વસંતરામ હરિકૃષ્ણ શાસ્ત્રી.)

(જે માર્ગમા જે જીવો આગીકાર થયો હોય તે જીવે તે માર્ગનું અર્થ આપણે જાણવું જોઈએ, એટલા માટે જે જીવોને આગીકાર પુષ્ટિભક્તિમાર્ગમા થયેલો છે, તેમણે પોતાના પુષ્ટિભક્તિ માર્ગમા શરણ એટલે શી, સમર્પણ અને સેવા એનું અર્થ શી વગેરે જાણવું જોઈએ. એ જાણવા માટે શ્રીહરિરાયજીએ સ્વમાર્ગીય-દારણસમર્પણસેવાદિનિરૂપણ નામનો એક ગ્રંથ પ્રકટ કરેલો છે. એ ગ્રંથના શ્રવણમનનથી સ્વમાર્ગીયમ્ ॥ સર્વ મન્યે દુર્ગા જાય છે)

અથ સ્વર્ગીયજોવાય સૃક્ષ્મરીત્યા વિનાર્થ ન ।

સ્વમાર્ગીયગ્રંથારોડય સર્વોડયિ હિ નિરૂપ્યતે ॥૧॥

હવે જોનો આગીકાર પુષ્ટિભક્તિમાર્ગમા થયેલો છે એના નિજ જીવોને મેધ થવા માટે, સદ્ધમ રીતે વિચાર કરીને આ સ્વમાર્ગીય સર્વ પ્રકાર અર્થ કરનામા ગાને છે ૧.

ગૃહીત્વા નામદારણ ગત્વા સર્વ સમર્પ્ય ચ ॥

સેવાસાર્થજ્ઞાસિદ્ધયૈ દેહાદિના તથા પુન ॥૨॥

અન્યત્રાવિનિયોગાય મિથતા તનુવિત્તયા ॥ ॥

તથા તુ માનસી મિથ્યેત્ મૈત્રાત્ત ફલમ્ભવિણી ॥૩॥

માનમી સેવા ત્રણ પ્રકારે થાય છે, તેથી તેના અધિકારી પણ પ્રકારના છે ઉત્તમ^૧, મધ્યમ^૨ અને નીચા^૩ એ ત્રણ અધિકારીના ભેદથી માણસી સેવાના એ ત્રણ પ્રકારો છે તે ત્રણ પ્રકારો માનમી સેવામાં આવી જતા હોવાથી કુલ ૬૪૩૫ છે, એટલા માટેજ તે તે પ્રકારો કહ્યા છે ૨ સેવામાં ત્રણ પ્રકારો છે ૪

સેવા તુ સા સમાનત્વાત્ સૈવાન્તે ન વિલક્ષણા ॥
ફલનાત પ્રકારાણા પશ્ચાદ્ ભવિતયોચ્યતે ॥૧॥

સેવા તો માણસી એક મગ્ગીજ છે માટે, ૬૪૩૫ થયા પછી પણ તેનીજ ગહેવાની, વિલક્ષણ થશે નહિ. જે સેવા નિરતર કરવામાં આવતી હોય તેજ સેવા પ્રમુખી કહેવાય ૬૪૩૫ બને છે, એટલે સેવામાં કાંઈ તફાવત પડતો નથી એટલા માટે સેવાના બધા પ્રકારો ૬૪૩૫ છે, કેમકે ૨૧ પ્રકારો ૬૪૩૫ માણસી સિદ્ધ થયા પછી થાય છે ૧

ચાલ્દશ વરણ તાદ્ગપ્રકારાપન્નસવના ॥
માનસી ફલરૂપેતિ તાત્ત્વ્યેન ચોચ્યતે ॥૨॥

૧ ઉત્તમ અધિકારી મીત્રજગુહરીજ છે મધ્યમ અધિકારી જે - જે માર્ગો રીતિને અનુમર્ગને ભાગપૂર્વક સેવા કરનાર છે કનિષ્ઠ અધિકારી પોતાના સ્વાર્થ માટે ભાગ વિના માર્ગની કંઈ પ્રમાણે સેવા કરનાર ૬

૨ આ સંવિસ્તર ગણના માટે ચિદાન મુક્તાવ તો બને સેવા કૃત્રિમો ગીમ માટે વચના કોઈ એ

નવુમે જેતુ નરદુ કયુ તેણ વહે પ્રકાર જેણ પ્રાણ થાય છે, એમલે ૩ પ્રભુઓ દૂપા કરીને જેણ ઉત્તમ, મધ્યમ અથવા કનિષ્ઠ અધિકારનું હાલ કર્યું હોય તેવીજ સેવા તે છત્ર કરી ૨ છ તેજ સેવા પત્રીથી દુનય માનમી થાય તે, માટે દૂલ પ માનમી સેવા અને તે પહેલાની સેવા એ બન્ને તરફના આથે કહેવાય છે, એટલે કે અધિકાર પ્રમાણે જે સેવા કલકપ માનમી બને સારે એ સેવા વિનક્ષણ છે એમ અમલવુ પહેલાની સેવાજ દુનય માનમી થઇ જાય સારમી મેવાના અંગમા દેવદાર સહ જાય તે જોમ ભાર્ય છે ૬

તે પ્રકારાનુ વિજેયા ગ્રન્થાન્ સેવાકયામિચાન્ ॥

અત્યૈવિર્કં હિ સામન્યં સાયુજ્ય પુરષોત્તમે ॥૫॥

વૈકુળ્ઠાદિષુ સેવાયા શરીરમધિજાગૃન્ ॥૬॥

સેવાના ગે તે પ્રકારે એવાદત નામના શામલપદ્યને પ્રકટ કરેલા અથથી સમજા હેવા સેવાના નણ ૫૫ છે એમ તો લોકમા આજ પણ અથલે ન લેવામા આવે તેવુ અત્યૈવિર્ક અરજીત સામન્ય, બીજુ ૫૫ સાયુજ્ય છે. શ્રીપુરષોત્તમની આથે તે નગે લેકાનુ તે, પુરુષોત્તમમા લીન થવુ તે પણ સાયુજ્ય ૫ ૬૬ આદિ ના આ વિ શરીર મળે તેથી પણ માણે આ માન મળે ૬ ને માને અધિકાર વૈકુળ્ઠમા દેહ મળવાથી પ્રાપ્ત થઇ શકે છ ૭૬

જ્ઞાતાવાનેવ માર્ગેડરિમન્ સૂક્ષ્મ સિદ્ધાન્તમદ્વય ॥૮॥

૧ આ આગામાજ આ પહેલા ૮૫મેનો જ્ઞાનાર્થયેવપરુપ નિરુપણનિર્ગેવ અન્ય જુલો

આ પુષ્ટિમાર્ગમાં હવે મંત્ર કરવામાં આવે તો અટગોજ
મિદ્ધાનોનો મંત્ર હે. ૮

શરણે જવાનો પ્રકાર

હવે જ્યારે મંત્રો જામ હે, ત્યારે પ્રભુ તેનો અંગીકાર પુષ્ટિ-
ભક્તિમાર્ગમાં કરે છે. મારે પહેલાં પ્રભુને શરણે જવું જોઈએ. પ્રભુ
પણ ગીતામાં આના રંગ છે, --

‘સર્વં ધર્મણાં પરિત્યાગ કરીને મારે એકને શરણે
આવ.’ આ શરણે ને મંત્રદાયકા શ્રીવૃંદાવલકુલના બાલકના મુખા-
વિંદ્યા શ્રીકૃષ્ણઃ શરણ મમ એ અષ્ટાશાનું મંત્ર કરવું જોઈ છે.
એનો પ્રકાર શ્રીહરિનામજી પંદર શ્લોક વર્ણવે છે--

તત્રાદ્યં શરણ યાતઃ કિં કુર્યાદિતિ નોચ્યતે ॥

શ્રીમદાચાર્યમાર્ગીયગુરુણાં શરણં મતઃ ॥૯॥

સ્વામિન્વેન હરિં સ્વ તુ સંવત્સ્યેન ભાવયેત્ ॥

લૌકિકં વૈદિકં વાપિ વિદ્યદ્યાદ્ ભક્તિસિદ્ધયે ॥૧૦॥

તમા પહેલાં જેની શરણગતિ મિલે થયેલી છે, એટલે કે જે
હવે પ્રભુને મંત્રો ગણે છે, તેણે મંત્ર કરવું જોઈએ તે કરવામાં
આવે છે. શરણે ગમેલો પ્રભુ મળ્યો કે એ શ્રીમદ્દાસજીના
મંત્રના નુસ્તાના રંગે ગમેલો તેમ જીમ્મદ પ્રભુ આપ પુષ્ટિભક્તિ-
માર્ગના આચાર્ય છે. આપનો મંત્ર તે પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ છે. એ

૧ સર્વધર્મોનું પરિત્યાગ કરીને હરિનું શરણ પ્રમ્ન ।

મંત્ર.

માર્ગના ગુરુ શ્રીમહાપ્રભુજીનાજ વરમા પ્રકટ થયેના મહાનુભાવી
શ્રીગોસ્વામિગારકો છે, મારે પરપરાથી અને માર્ગધર્મીને અનુમ
તીને તેમ ॥ દ્વગ પ્રભુને મળે જાય તે નાજો મહેરા મહેરાય

શાન્તો ગયા પડી શુ શુ કરતુ તે જખાવે છે -

કિ ૨ * ૧ પ્રમાણે શાન્તો ગયા પડી અને પ્રભુએ મને
લંધા પડી પોતાના આમી માતીક, તાથ મર્મ-દુઃખદતા ઓદરિજ
છે, અને હું એમનો સેવક છું, હમ છું, એવી ભારના કરવી
એમએ ભક્તિ એમ મેવા સેવાની મિદિ મારે લોકના વ્યવહારના
કાર્યો કરના અને વેદમા આના વર્ણશ્રમના નૈમિત્તિક ધર્મો પણ
આવના ૬-૧૦

શુ ન કરતુ ?

શુ કરતુ જોઈએ, તે તે જાણુ છું દહે મુ શુ ન કરતુ તે
જખાવે છે -

નાન્યમાર્ગાશ્રયો નૈવ દેશાતરસમાશ્રય ॥

નૈવ તૌર્યાશ્રયો નૈરામિસનં વર્તૃતાશ્રય ॥૧૧॥

બીજા માર્ગનો આશ્રય નજ કરવા પ્રભુ ત્યા ન બિચારના
હોય તેરા દેશનો આશ્રય ન કરવો હામનો ધમ એજ છે કે ત્યા
પોતાના ન્વાની હોય ત્યાજ રહેવું જોઈએ મારે પ્રમટ મારે પ્રભુ
ત્યા દશ ન ન આતા હોય, તે મેશનો આને પણ આશ્રય કરવો
નહિ એમને ભગવ નને છોડીને તૌર્યામાજ નેનાથી મારે મહેરાય

યશે એમ માનીને તીર્થનો આશ્રય કરવો નહિ. વળી અભિમાનથી હુંજ કરતાં છું, જે કરેં છું તે હુંજ કરેં છું એમ ન માનવું. પૈદિટ, તાંત્રિક માંત્રિક મંત્રો ઉપર પોતાનો બધો આધાર રાખવો નહિ. મંત્રોથી પ્રભુ મને મળશે એમ ધારીને તે મંત્રોનો આશ્રય કરવો નહિ તેમજ યજ્ઞયાગાદિક કર્મ કરીશ તોજ પ્રભુ મળશે માનીને બીજાં કર્મોનો આશ્રય ન કરવો. ૧૧.

ઉપર એમ કહેવામાં આવ્યું કે સર્વ ધર્મનો ત્યાગ કરવો. દોષનો આશ્રય કરવો નહિ, એમ કહેવાથી તો દોષ લાગે, કેમ કે જ્યારે સર્વનો ત્યાગ થાય ત્યારે દોષ લાગ્યા વિના કેમ રહે ? એ મંજય ગ્રામ થતાં આપશી આજ્ઞા કરે છે.

ચાર પુરુષાર્થો

नैव मंत्रसमाधारो न च कर्मादिकाश्रयः ॥

सर्वदोषनिवृत्त्यर्थं धर्मन्येन हर्गे दृशिः ॥ ૧૨ ॥

અધા દોષોની નિવૃત્તિ થઈ જવા માટે પ્રભુની સેવા, પ્રભુનું સ્મરણ કરવું. પ્રભુમાન ધર્મની દૃષ્ટિ કરવી. ઉપર બતાવેલા દોષનો નાશ થવા માટે ધર્મસ્વરૂપ પ્રભુ શ્રીહરિજ છે એમ મમજવું. શ્રીહરિ વિના બીજા કોઈ આશ્રય નથી, બીજા કોઈ ધર્મ નથી, એમ મમ-જવું. બીજા ધર્મો ઉપરથી આસક્તિ બિટી જાય તો પણ સર્વ દોષો વાદ્યા જાય. મુખ્ય ધર્મરૂપ પ્રભુજ છે, એમ દૃઢ થઈ જવા પછી બીજાનો આશ્રય વગેરે છોડવાથી દોષ પણ દોષ જાય નહિ. દોષની નિવૃત્તિ થવા માટે શ્રીહરિને ધર્મસ્વરૂપ જોવા એટલે કૃતાર્થ છે. ૧૨

પ્રજુભા ચા- પુરુષાર્થમાના ધર્મરૂપ પુરુષાર્થની સ્થિતિમાં માટે
 હવે મનુ દેવે, અર્થરૂપ પુરુષાર્થ પણ શ્રીકૃષ્ણે ઠ, તે અર્થથી
 ખતારે છે પુરુષાર્થ ચા પ્રાપ્તિના કે ધર્મ, અર્થ, કામ ને મોક્ષ
 ધર્મરૂપ પ્રજુજ કે, તે ઉપના અર્થો નોકથી મિદ્ધ થયુ દવે અર્થ
 ને ખીને પુરુષાર્થ છે, તે પણ ત્રીરત્નરૂપ ન, એમ ના સાર
 કરે કે —

વિવેકાદેરભાંગે દૈન્યેનાર્થસ્વભાવનમ્ ॥

સ્વકામપૂરણાર્થાય પૂર્ણાનન્દત્વવેદનમ્ ॥૧૩॥

‘‘પ્રજુ યોગાતી દન્યાર્થ ન અર્થ કમો’’ એ મિદ્ધ ત દન્યાર્થો
 ને વિવેક વિવેક, ધર્મ અને આત્મ ને પ્રાપ્ત ન થયા હોય તો
 દીનતાથી એમ મનન ન પ્રજુ અર્થકે છે અર્થ નાનનો ખીને
 પુરુષાર્થ પણ માગ પ્રજુજ કે એમ સમજવુ ‘‘ભાતો પામે પ્રજુને
 પ્રસન્ન કરવ નુ કાઈ પણ માધન દાય તો તે માન દીનતાજ છે,’’
 એમ શ્રીમદ્વાપ્તુશ્રી મુજોધિનીગ્રંથ નાસાર કરે છે વિવેક, ધર્મ,
 વચ્ચિ વગેરેથી રહિત અને પાપ કરવામા આત્મકલ થયેલા એ ન મ ।
 શ્રીકૃષ્ણજ સંભારૂપ છે એટલે સર્વેશ દુષ્ટ એવા જુગે જુગ વિના
 ખીન નાગ મ જે વે ?

ખીને પુરુષાર્થ કામ કે, માટે તે પુરુષાર્થ ન પણ પ્રજુ કે,
 એમ નાસાર કરે છે —

દરકે જુગને જુગની અને અનુભવ દન્યાર્થ થય છે અને
 સુખ કેમ મળે અને તે કાયમ દમ નહ તેવો જાનદનો કદાવો
 કેવી રીતે ન થઈ શકે એવી કામના દરેકના મનમ થાય જ,

અને તે માટે હવે અનેક પ્રયત્નો કરે છે પણ તે બધા નકામા છે. પોતાની એ કામના સરળ કરવા માટે પૂર્ણ આનન્દસ્વરૂપ શ્રીહરિજી સમર્થ છે, એમ જાણવું જોઈએ. જે પોતે આનંદથી પૂર્ણ હોય તેજ આનંદ મેળવવા માટે ચતી કામનાઓ પૂરી થકે પ્રભુ વિના બીજું કોઈ પશ્ચાન્નન્દ નથી એમ જાણીને, તેજ બધી કામના પૂરશે એમ નિશ્ચય કરીને કામરૂપ પુરુષાર્થ પણ શ્રીહરિજી છે એમ જાણવું ૧૩

મોક્ષરૂપ પણ મળુજ ? એમ આજ્ઞા કરે છે—

न साधनैर्मवेन्मोक्षो हरिरेव तदात्मकः ॥૧૩૬॥

જાણતો કરવાગી મોક્ષ થતો નથી કેમકે શ્રીહરિજી મોક્ષસ્વરૂપ છે. તે શ્રીહરિના દાસ થઈ જઈએ તો મોક્ષજ મળી ગયો એમ સમજી લેવું. જ્યારે એ દાસ પ્રભુ દ્વારા કરીને પોતાના દાસ તરીકે હવેનો અંગીકાર કરે, ત્યારે ભગવદીયપણું પ્રાપ્ત થઈ જાય. તે પ્રાપ્ત થતા મોક્ષ મળીજ ગયો એમ સમજવું. મદાનંદ શ્રીકૃષ્ણના દાસાનુદાસ અનુચરો મોક્ષની આકાંક્ષા કદાપિ ગણતાજ નથી. સારારા ક પ્રભુના દાસ થવું એજ મોક્ષ છે. અને મોક્ષરૂપ પુરુષાર્થ પ્રભુ છે એમ જાણવું તેજ ખરું જ્ઞાન છે ૧૩૬

સાધન પણ શ્રીકૃષ્ણ

દેશ વગેરે સાધનો અને ચાર પ્રકારના ચુસ્તારો પણ શ્રીકૃષ્ણજી છે એમ શ્રીહરિસાચી આજ્ઞા કરે છે—

तदीयताया संपत्ता सुक्तन्वेनैव चिन्तनम् ॥૧૪॥

અવ એવ નિરાકાંક્ષા મોક્ષતઃ કૃષ્ણસેવકાઃ ॥૧૪૬॥

દેશાવિસાવન કુળ પુરવાયશ્વર્ગુવિવ ॥૧૬॥

દેશ વગેરે માધનરૂપ શ્રીકૃષ્ણગુજ છે એમ ૧૧ મા અને બારમી સ્તોત્રથી મિહ કહ્યું છે બીજા માર્ગનો આશ્રય ન કરવો એ આપશીએ ૧૧-મા સ્તોત્રમાં કહ્યું છે. તથા એમ મિહ થાય છે કે કવિમાન નારાનોપકૃત છે, અને તેના દોષ મર્નને લાગે છે મટે તેમાં ઉત્પન્ન થોલા બીજા દોષવાળા માર્ગ કરતા આ નિર્મ પ્રભુના નિર્દોષ મહોમાર્ગમાજ રહ્યું એ વિશેષ કપાલકાંડ ૭ એ હપગ્યા એમજ ગમગ્યુ કે બાકાતમગ ના પ્રભુનું રાગુ લવામાં હાજી સાથે નથી કરવો, કમ કે એ કાનડપ નામન શ્રીદરિજ થાય છે બીજા દેરનો આશ્રય ન કરવો એમ કહવાથી દેશરૂપ પણ પ્રભુજ છે અને મધુ શ્રીદરિજ કર છે એમ કહેવાથી ન્તો પણ શ્રીકૃષ્ણગુજ છે એમ મિહ થાય કે તીર્થનો આશ્રય ન કરવો એથી મહાભીત થયુ કે, ૬ વડપ માધન પ્રભુજ છે, મટે તેનો આશ્રય કરવો મત્તનો અધાર ન ગખવો એમ કહવાથી મનડપ માધ ૧ પણ શ્રીકૃષ્ણગુજ છે એમ મિહ થયુ બીજા કર્મનો આશ્રય ન કરવો પણ પ્રભુની એવ તે કમ છે એમ માનતુ એમ કહવાથી કમરૂપ માધન પણ શ્રીકૃષ્ણગુજ છે એમ સાચીત થાય ૬ એ પ્રમાણે ૧૧-૧૨ સ્તોત્રનાથી એ ન્દ્ય તોડો છે ૩, દેશ, કાન ડ્ય, કા ન ૧ અને કમ એ છે માધનો * દોષવાળા થઈ ગયેલા છે, ૫-૬

* માધનો છે પ્રકારના છે, દેશ, કાન, ડ્ય, કર્મ, મન્દ કર્મ, એ છે માધનો જ્યારે શુદ્ધ હોય તોજ મોહ મિહ થાય છે આ સમયમાં દેશ પણ દોષવાળો કે, તેમજ ગમય વગેરે પણ દુષ્ટ છે, મટે ભક્તિનામનોજ આશ્રય કરવો, તેનો આશ્રય કરવાથી એ પ્રભુજ માધન રૂપ બની જાય છે પ્રભુ નિર્દોષ છે, એટલે એ માધનો પણ નિર્દોષ થાય છે

અકિતમાર્ગ નિદોષ પ્રભુનો નિદોષ માર્ગ દોષથી તે માર્ગનો આશ્રય કરતા, એ છ આધનરૂપ શ્રીકૃષ્ણજ છે એવો દઢ નિશ્ચય થતાં સર્વ દોષો દૂર થઈ જાય છે. તેમજ આ પુરુષાર્થરૂપ શ્રીકૃષ્ણજ છે, એ પ્રમાણે પ્રયામપૂર્વક નિરતર મનમા રમરણ કરવું કે મારા સર્વ આધનરૂપ અને મારા સર્વ પુરુષાર્થરૂપ સદાનંદ શ્રીકૃષ્ણજ છે. ૧૪-૧૫

કેમ બચશે ?

હવે બાધક વસ્તુથી પી ડાલે જાય, એ આપત્રી આત્મા કે છે —

एव मनसि सतत चिन्तनीय प्रयत्नतः ॥

प्रायश्चित्तादिषु मनिर्न कार्या शरण भजेत् ॥ ૧૬ ॥

उपस्थितेषु दोषेषु सर्वेष्वपि विशेषतः ॥

सुशक्येष्वप्यशक्येषु हरेर्गतिमद्य भजेत् ॥ ૧૭ ॥

પ્રભુનું શરણુ અદણુ કયાં પડી પ્રાયશ્ચિત્ત વગેરેમાં બુદ્ધિ ગણતી નહિ મનનના કે પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાથીજ હું પવિત્ર થઈશ, એવી ભાવના શરણે ગયા પડી ગણતી નહિ. મર્વ દોષો વળ્યા પ્રમાણમાં પણ પ્રાપ્ત થયા હોય અને તે દૂર દૂરી શકાય તેવા ન પણ હોય, તો પણ 'મારું' શરણુ માત્ર શ્રીકૃષ્ણજ છે' એમ રમરણ કરવું. એથી એમ નિશ્ચય કરવો કે પ્રભુનું શરણ લીધા પછી પણ જે નાના કે મોટા દોષ પડે, તો તેને દૂર દૂરવા માટે પ્રાયશ્ચિત્તો ન આવડતા, પ્રાયશ્ચિત્તથીજ મારા દોષ દૂર થશે એમ ન માનવા, પ્રભુને હું શરણે છું, મર્વ દોષથી ગહિત એવા માર્ગમાં પ્રભુએ મારો

અંગીકાર દ્યો છે, એમ અરજીના નામુ. શ્રીમદાપ્રભુજીએ એટલા
માટેજ આજ્ઞા કરી છે કે ‘અમકય હો અથવા મારી પેરે સકય
હો, પણ સર્વથા પ્રનુજ માઉ’ મળ્યું છે” એ ચૂકવું દિ ૧૬-૧૭

આધિક શું છે ?

સરખ મિદ્ધ સયા પત્રી નુશુ કમ્બુ તે ચૂરમસા જાળ્યાલીને,
હવે આધિક થા પડ નેવા કાર્યોની સચના કરે છે —

अन्याश्रयो नैव कार्यो नैवान्यत्र मृतो व्रजेत् ॥

प्रार्थना नैव कुत्रापि कर्तव्या भगवत्पि ॥૧૮॥

અન્યાશ્રય એટલે પોતાના સ્વામી પ્રભુવિના બીજા કોઈને આશ્રય
કરવો તે એવો અન્યાશ્રય કં પિ નજર કરવો અર્થાત્ પોતાના
પ્રભુ વિના બીજા કોઈને આશ્રય કરવાનું ન કરવો શ્રીમદાપ્રભુજી
પણ આજ્ઞા કરે છે કે, અન્યાશ્રય કદાપિ કરવો નહિ, કેમકે તે
સર્વથા બાબ કરનારો છે. શ્રીગુણાદિજી પણ આજ્ઞા કરે છે કે -
‘અન્ય દેવતાઓના મંત્રોનો ગમ પલ્લુ મારા ને આધાર કરે છે,
અર્થાત્ મનુષ્ય કપાવે છે પોતે પોતાની પ્રજાની બીજે સ્થળે મનુ
નહિ’, ત્યાં પોતાના સ્વામી વિરાજતા ન હોય ત્યાં મનુ નહિ જેવ
ત્રી પોતાની છંદા મુજબ સ્વચ્છંદપણે પોતાના પતિનું શુદ્ધ ડોહી
બીજે સ્થળે જતી નથી, તેમ પોતાના સ્વામીનું શુદ્ધ ડોહીને બીજે સ્થળે
પોતાની છંદા પ્રમાણે જરૂં નહિ, તેમજ બીજે દેશજે જરૂં
પ્રાર્થના કરી નહિ કે હાથજી મુશ્કેલી આવી પડે તો બીજાની સામે
તે મુશ્કેલી હૂં કરવા માટે પ્રાર્થના કરી નહિ ત્યારે તો શું

પણ પ્રભુ પામેજો પ્રાર્થના કરી નહિ, પ્રભુ સર્વ વ્યાપક છે, અંતર્યામી છે, નો આપણા મનની વાત શું નથી જાણતા ? આપણા દુઃખો શું નથી સમજતા ? પ્રભુ જાણે છે, સમજે પણ છે, તો આપણા દુઃખો પોતેજ દૂર કરશે, એમ માનીને પણ પ્રભુ પામે પ્રાર્થના કરવી નહિ વળી એ કરણના નિધિએ આપણને ઉત્તમોત્તમ કૃત્ય આપવાનો સંદેશ કર્યો હોય, અને એ પ્રભુ દુઃખો દૂર કરી આપણી પરીક્ષા પણ કરતા હોય, અને એ વખતે ધીરજ ન રાખતા હવશુદ્ધિથી દાઢ પ્રાર્થના કરીને કૃત્ય, ધરખાર જેવી તુચ્છ વસ્તુ મળવાનો લાભ જતો રહેશે. અને એટલાજ ફળથી એ હવ શો મળવાનો કૃતાર્થ માને છે એમ માનને માધાન્ય ફળ તરતજ પ્રભુ પોતાને કૃતાર્થ માને છે એમ માનને માધાન્ય ફળ તરતજ પ્રભુ આપશે અને મુખ્ય ભજનાનંદનું દાન કરશે નહિ; માટે પ્રભુ પાસે પ્રાર્થના કરવી નહિ, પોતાના સ્વામી અંતર્યામી છે, સર્વ જાણે છે, એ વાતમા અટક હોય તોજ પ્રાર્થના થઈ શકે અને એ વાત એકસ રીતે બુદ્ધિમા દદ થઈ હોય કે પ્રભુ સર્વ સમર્થ છે નો દાઢપણુ દિવમે પ્રાર્થના કરવાની ઇચ્છાજ ન થાય. શ્રી મહાકવિ પણ એજ આત્મા કરે છે. ૧૮.

પ્રભુમા અવિશ્વાસ ન કરવો, તે ઉપરજે કે—

અવિશ્વાસો ન કર્તવ્યો બ્રહ્મસત્યમ્ય નિર્દશનાત્ ॥

લૌકિકે વૈદિકે વાપિ કાર્યે મદ્દં વિવર્તયેન્ ॥૧૯॥

પોતાના સ્વામીમા દાઢ દિવમ અવિશ્વાસ ન લાવવો. રાવણના પુત્ર હન્ડગિતે હનુમાનજીને ગ્રાધવા માટે બ્રહ્માજી મોકલ્યું, અને તેને

માન આવી હતુમાનનું બળિયા હતા બધાયા પડી રાહસો મે
 દક્ષાઅની ઉ ૧૨ હતુમાનનું મજા રીતે બધા મારે મેલ્લા દોગડા રૂડર
 વપેરયા દન્દમિતે નિચાર ક્યો ને મર્જ ગલમો દક્ષાઅના બાતો
 કાઈ ખવાલ ન આન્યો, અને તેના ઉપર દોગડા ગાધી મેલા ૧
 હવે મક્ષાઅનુ મગ ગાલુ ગયુ અને હવે વેળુ શસ્ત્ર નુમાનો
 પણ કાઈ કરી શકશે નહિ આ દટાનથી એમ સમજવુ કે મરો
 તેમ થાય તે પણ આ રાજા પ્રભુ ઉપર અસ્થિમા ગાવો નહિ ને
 જે પ્રે ૬ તે સાહે કરે છે, એમ દદ નિદ્રમ ગાખો લૈકિક અને
 વૈદિક કાર્યોના અસન્નિ પાવી નહિ વૈદિક કાર્યો કરીને મો
 મગ મગશે, ના ૧ નામ ૧ થશે એવી પણ મન્દા રખી નહિ
 તેમજ વૈદિક કાર્યો કરીને મર્ગ મગશે એવી પણ કનડી હ ના
 રખી નિ ૧૬.

લૈકિક વૈદિક

લૈકિક વૈદિક કાર્ય ૩૧ મુદ્ધિથી કરવા, તે જગાએ ૧ -

યથાક્રમશ્ચિત્કલ્પ્યે મારવસત્ર માત્રનમ્ ॥

સર્વંત્ર મમતા ત્યક્ત્વા સર્વં કાર્યં પ્રસાધયેત્ ॥૨૦॥

લૈકિક વૈદિક નહટરે કરવા પડે તે તે કરવા, પણ માર્ગ
 કે ની વખતે તેમા આમક્રમ થતુ નહિ જેમ મજૂર ગમે તેવો કીમતી
 માલ લઈ જતો તેમ પણ તે માત્ર અધે તેનો જેમ ગમક નથી,
 તે તે માત્ર તેને જાનજ સમજે કે, તેમ તે જાતે સમજાવ જાતી
 કરવા બધે થશે મમતાનો હાથ કન્વો જેમ મજૂર થાતે ઉપ જા
 બોજમા મમતા-માગપણ-માતી તેમે તો હુ ખી થાય તેમ ને લૈકિક

વેદિક કાર્યોમા મમતા ગળતી નહિ. અને એવી રીતે એ કાર્યો હીક
 હીક સાધી લેતા જેમ મજૂરને પોતાના માથેનો ખોળો ડેકાણે પાડ્યા
 વિના એ પટ્ટુ નથી તમા એ કાર્યરૂપ મોળો ખગાવ સાધીને
 મનોપ માનવો, પોતે અવગ ઝડીને કાર્ગ કરુ ૨૦

લોભ ન હૃદયે નૈવ કુર્યાત્, પ્રાપ્ત હિ સેવ્યૈત્ ॥૨૦૧॥

હૃદયમા લોભ ન કરવો ફ યનો લાભ થનાથી તેની પ્રાપ્તિ
 માટે અનેક પ્રયત્નો કરવા પડે છે, અનેક પ્રવૃત્તિઓમા જોડાતુ જોઇએ
 છે, અને તેથી પ્રભતી સેવાથી વિમુખ થતુ પડે છે, માટે લોભ કરી
 કરવો નહિ જે આવી મળે તેમા મનોપ માનવો પ્રભુએ જોટલું
 આપ્યું હોય તેમા મનોપ માનીને તે ધનનો વિનિયોગ પ્રભતી
 મનાગા કરવો અથવા તે પ્રભત મેરામા લોભ ન કરવો. એન્સે
 - પરાતપર પૂર્ણ પુર્યોત્તમ ઉત્તમ પદાર્થના લોકતા છે, માટે
 એમની સેવા માટે જે પદાર્થો આવશ્યક હોય, તે ઉત્તમમા ઉત્તમ
 બધ આવીને અગીમર કરાવવા, તેમા દ્રવ્યની કરકમર કે લોભ
 કરવો નહિ મભુતી કાંઈથી જે મળ્યું હોય તેવાથી પ્રભતી
 મેમા નહી ૨૦૩

શરણમ્યાપિ યે ધમાન્તરિસહૌ શરણ વ્રજેન્ ॥૨૦૧॥

તિરકધૈર્થેડપિ મદા શ્રીકૃષ્ણાશ્રયપોષકે ॥

તદ્ગ્રન્થેમ્પોડગન્યાપિ પ્રવસ્નાદ્ હૃદિ માવયેન્ ॥૨૦૨॥

૨૦૧ ॥ જે ધર્મો હોય તે મિદ્ધ થતા મનો જતુ ઉપર જે
 ધર્મો જતા વાગા આવ્યા છે તે શરણે ગયેલા જુને ના ધર્મો છે

જાણે ગયા પડી હું સુ કંઈ એ તેમના બહાનુ ૭ રાજે મયા
 પહેના કે ૧૬ ધર્મો નિહ થયા જોખએ, અને તે નિહ થયા પડી
 નાખે જુ શ્રીકૃષ્ણ ૥ આશયનુ પેશન કરનાર વિવેક
 એના શ્રીદરિ પોતા ૥ ૬૭૩ મજન કરને ' જેમ જાણુ તે,
 ' મયા હું તે મદન કરના ' તે રૂં, એ જાને શ્રીકૃષ્ણનો ૬
 આશય થવાના નિતર કાળકાલે ૬ શ્રીકૃષ્ણ ૥ આશયનુ નિરત
 પેશ કરનાર વિવેક અને ધૈર્ય ૬ એ વિવેક અને ધૈર્યનુ, શ્રીકૃષ્ણ
 અને તેમના આશયનુ મદન નિરે ધર્મપ્રયત્નના આશા મનજુ.
 પ્રસાદ કરીને વિવેક ધૈર્ય અને આશય ૥ ૬૭૪મા ભાવના કરી ૨૧ ૨૨

પવમાશ્રિતપર્મોડય સમ્ભવેન નિરુપિત ॥

આશ્રય વલ્લભાચાર્યાન્ બુદ્ધિવંશ કૃષ્ણમાશ્રયેત્ ॥૨૩॥

ઉપર પ્રમાણે વિવેક ધૈર્ય અને શ્રીકૃષ્ણનો આશય જોને નિહ
 થા ૧ મયા ૭ તે ૥ ધર્મો મદનપથી જના થા આશ ૥ તે મદને પોજ
 ને કહેવામા આવે તે શ્રીકૃષ્ણનો આશય કરીને મદને કરને
 આ મુખ્ય ધર્મ છે, તે એ કે કે ધર્મદાપ્રમુદનો આશય કરીને
 જરણે જરો, જગત્ મરણને ૥ ધર્મો ઉપર પ્રમાણે જાણીને
 શ્રીકૃષ્ણનો આશય કરવો જોખએ ૨૩

* ૨૨જે મયા પહેના જો નિશય કરવો તે શ્રીકૃષ્ણના
 સ્વમાર્ગદારણદ્વયનિર્ણય નામ ૥ અથવા જાણવે કે 'મનિયુગમા શદ
 પ્રપ્તિ ભક્તિમાર્ગ આદિ માર્ગ પ્રવના પોતાના આધનથી નિહ
 થતા નથી એ ભક્તિ આદિ માર્ગ મનિયુગમા પ્રમુદ થા કરે તેજ
 નિહ થાય, માટે પ્રમુદને કરવું જુ જોખએ એમ નિમાધનપણ
 અને દીનતા એ ધર્મો નિહ થાય ત્યારે ૬ જો જુ

શરણે ગયા પછી શું કરવું ?

શ્રીકૃષ્ણનો આશ્રય કર્યા પછી શું કરવું, તે આપશ્રી તમનેના
પંક્તિ સોંપવા જણાવે છે -

અતઃ પર ક્રમેણૈવ જીવઃ કૃતસમર્પણઃ ॥

તત્સાધનાય સતતં કિ કુર્માદિતિ ચોચ્યતે ॥૨૪॥

ઉપર દેહ્યા પ્રમાણે શરણુધર્મ સિદ્ધ થયા પછી જીવે સમર્પણ
કરવું. જીવને બ્રહ્મસંબંધ થાય અને તે મર્ગ પ્રભુને મમર્પે અને
અહંતામમતા છોડી દે તે મમર્પણ કહેવાય. તે મમર્પણ કર્યા પછી,
સમર્પણના માધન માટે, મમર્પણ માર્થક થવા માટે શું કરવું
જોઈએ, તે કહેવામાં આવે છે. ૨૪

બ્રહ્મસંબંધથી શો અધિકાર મળે છે, તે જણાવે છે.-

બ્રહ્મસંબંધ-સંસ્કાર

સેવાસંસ્કારરૂપત્વાદ્વિદ્યયાત્ સેવનાં સદા ॥

બ્રહ્મસમ્યન્વિતા જીવદેહસમ્બન્ધિવસ્તુષુ ॥૨૫॥

બ્રાહ્મણના બાલકને વેદિક કર્મો કરવાનો અને વેદ ભણવાનો
અધિકાર જ્યારે તેને ગાયત્રીમંત્રનો ઉપદેશ કરીને યજોપવીત (જનોઈ)
સરકાર કરવામાં આવે છે ત્યારે મળે છે. ગાયત્રીમંત્રથી યજોપવીત
સંસ્કાર થયા પછી તે બ્રાહ્મણ બાલક વેદિક કર્મો કરવાનો અધિકાર
ધરાવે છે. એમ દર્શાવે પ્રમાણે જીવને જ્યારે બ્રહ્મસંબંધ થાય છે,

ત્યાર તે છત્ર સેનાનો અધિનાની અને છે. શ્રી હનુમાનદ્રાગ અત્તનો
 મંજુ યથા એ એક મંજુ છે. એ મંજુ અનોકિ છે, અને
 તે યથા પછીજ મેવા કન્યાનો અધિકાર મળી શકે છે, માટે મેવાના
 મંજુરૂપ અત્તમંજુ યથા પછી નિન્તર સેવા કરવી. ગાયત્રીમં-
 ત્રનો ઉપદેશ યથા પછી, મનોપતીત ધ્યાન કર્યા પછી, જે પ્રાણ
 બાવડે અંશાદિ ન કરે તો જેમ આત્મણપણામાથી દળી જાય ન,
 તેમ અત્તમંજુ યથા પછી મેવા ન કરે તો વૈષ્ણવપણું નહીં નહીં,
 માટે અત્તમંજુરૂપ મંજુરૂપ યથા પછી મેવા અવગ્ય કરી દરમ્યા,
 દેશમાં, દેશની માથે મંજુ યથેયો છે, માટે એ મંજુનો વિનિયોગ
 નિન્તર મેવામાન કરવો. ૫.

सर्वदोषविमुक्तत्वं स्वस्मिन्नपि विभावयेत् ॥

सर्वथा सर्वद्वेषापि न चाद्यादममर्षितम् ॥२६॥

तद्भक्षणे भवेदेवाब्रह्मसम्बन्धवस्तुतः ॥

सर्वत्र ब्रह्મसम्बन्धभावनानाश एव हि ॥२७॥

શ્રીમદાપ્રભુજી ગિદ્દાતગ્દ્ય અથગા આત્મા કરે છે કે - અત્ત-
 મંજુ કન્યાથી મર્વ દોષો દૂર ચાલ્યા જાય છે, મર્વ પોતાના છત્ર
 અને દેશના મર્વ દોષો નાશ પામે છે, દુશ્મની સાથે નથી, એ
 આત્મા પ્રમાણે પોતાનામા પણ એવી ભાવના કરવી કે, હું મર્વ
 દોશથી મુક્ત થઈ ગયેયો છું. છત્ર પોતે અભાવથીજ દુષ્ટ છે, પરંતુ
 શ્રીગીતાક્રમા કહ્યા પ્રમાણે પ્રભુ દોષગરિત અને અમ દોશથી,
 તેમનો મંજુ યથા પછી કોઈપણ અમથે પ્રભુને સમર્પ્યા વિનાની
 વસ્તુ પોતાના ઉપયોગમા કદાપિ લેવી નહિ મેવનો મર્મ એજ છે

૬ પોતાના સ્વામીની આજ્ઞાથી પોતા ॥ સ્વામીના ઉપયોગમા આવી
 ગયા પછી જે કાંઈ મળી જાય તેજ ઉપયોગમા લેવું જોઈએ.
 તેવીજ રીતે પ્રભુને સમર્પણ પછી પ્રમાદી અત્રજ લેવું અસમર્પિત
 પદાર્થનું જે ભક્ષણ કરવામા આવે તો બ્રહ્મભયધની ભાવનાનો
 નાશ થાય, પ્રભુને જે વસ્તુ ન સમર્પાવેલી હોય તે વસ્તુ બ્રહ્મભયધ
 વિનાની ગણાય છે પોતાને બ્રહ્મભયધ થયો છે, અને પોતે બ્રહ્મસં-
 ભય વિનાની વસ્તુને ઉપયોગમા લે. તો બ્રહ્મભયધની જે ભાવના
 છે કે, હું દોષથી નિતિ થયો છું, એ ભાવનાનો નાશ થઈ જાય
 ચતુર્થ કે દોષવાળો તે જીવ થાય માટે મર્યાદા કોઈપણ સમયે
 અસમર્પિત અન્ન લેવું નહિ. ૨૬-૨૭

અધુ પ્રભુને સમર્પણુ' એની મુક્તિ-પ્રાર્થના મમજીલુ આવે છે -

લૌકિક વેદિક વાપિ કુર્યાન્તુ સર્વં સમર્પિતમ્ ॥

અતઃ સર્વેષુ કાર્યેષુ કુર્યાદાદૌ સમર્પણમ્ ॥૨૮॥

લોકના વ્યવહારના કાર્યોમા જે વસ્તુ વાપરવાની હોય, વિશ્વા-
 દાદિક કાર્યોમા, સાતિભોજન વગેરે કાર્યોમા જે વસ્તુ વાપરવાની
 હોય તે બધી વસ્તુ પ્રભુને સમર્પણ કરીને પછી તે વસ્તુનો ઉપયોગ
 કરવો. વેદના યજ્ઞ વગેરે કાર્યોમા પણ પહેલા પ્રભુને સમર્પણ પછીજ
 જોઈતી વસ્તુઓ ઉપયોગમા લેવી, એટલા માટેજ મર્વ કાર્યોમા
 પહેલા પ્રભુને સમર્પણ અવશ્ય કરવું જોઈએ. શ્રદ્ધાદિક
 વૈદિક કાર્યોમા વિષ્ણુને નિવેદન કરેલા અનાથી બીજા દેવતાઓનું
 યજ્ઞન કરવું એમ પદ્મપુરાણમા કહે છે. શ્રીમદ્ભાગવતમા તે મિદ્ધાત
 પ્રકટ છે. વળી જે વસ્તુ જેવી રીતે સમર્પણ કરવાને યોગ્ય હોય તે
 વસ્તુ તેવી રીતે સમર્પણી. જેમ વસ્ત્ર વગેરે તે વિશે વધારે ખુલાસો
 આગળ આપવામા આવશે ૨૮

यथा समर्पणे वाच्य यतया तत्तत्सर्वयेत् ॥

यज्ञाद्विषु विवाहादौ प्रदर्श्य निखिलं हरेः ॥२९॥

गृहीत्वैव तदादेशं पश्चात् कार्याणि साधयेत् ॥२९३॥

યતયાગાદિકમા અને વિવાહાદિકમા મર્મ પદાર્થો પ્રભુ મમક્ષ ધર્યા, અને પ્રભુની આજ્ઞા લીધા પછી યતયાગાદિક અને વિવાહાદિક કાર્યો માંથી એવા એકનો ધર્મ એજ છે કે પોતાના રત્નામીને દેખાડ્યા વિના અને તેની આજ્ઞા થયા વિના કાંઈ પણ કાર્ય સ્વતંત્ર રીતે કરવું નહિ એજ પ્રમાણે અહીં પણ પ્રભુને નિવે ન કર્યો વિના નામપણ લૌકિક વૈદિક કાર્યો સ્વતંત્ર રીતે ન કરવડ, પરંતુ સર્વ નિવેદન કરીને આપની આજ્ઞા મેળવીનેજ નર્મ કામ કરવું એ સેરકનો મુખ્ય ધર્મ છે. ૨૯૩.

પોતે જે પદાર્થનો ઉપયોગ કર્યો હોય, તે પદાર્થ પ્રભુને મમર્પણે નહિ એમ આજ્ઞા આજ્ઞા કરે છે —

ન મર્ધનુક્ત વૃણાય સમર્પ્યમિતિનિશ્ચય ॥૩૦॥

અર્ધનુક્ત એટલે જે પદાર્થ આપણા ધર્મા હોય, જેમ કે વસ્તુ, વસ્ત્ર વગેરે, તેમાંથી થોડો ભાગ પોતાના વપરાશમા લીધેલો હોય તો, તે લીધેલો—આખો લીધેલો અર્ધનુક્ત પદાર્થ મદાનદીકૃષ્ણને કદાપિ મમર્પણે નહિ એમ નિશ્ચય કરવામા આવ્યો કે, મિત્તાપ્રભુજી આજ્ઞા કરે છે કે -દિવના દેવ શ્રીહાકુન્જને અર્ધનુક્ત શરિ મમર્પણે નહિ. આ ઉપરથી અર્ધનુક્ત પ્રભુને ધર્યા હિદગિરિપ્રભુએ ના મ્હી તેમા મુખ્ય કાગળ પણ મદજમા જાણી માય છે ૩૦

આ ન્યને એવો સંય થાય છે-પહેલા કહું કે પ્રભુને સમર્પણ વિના કાંઈ પણ વેળુ નહિ પ્રભુને ન સમર્પણેથી વસ્તુ લઈ દેવી, ત્યારે જગમાં જે વસ્તુ આવશે તે પ્રભુને સમર્પણેજ, પ્રભુને સમર્પણ વિના પોતાના ઉપયોગમા આવી જતા જાત્રી જેવો પદાર્થ પ્રભુને સમર્પણનો વખતજ ન આવવો જોઈએ. ત્યારે વખતજ નહિ આવે તો પછી એમ કહેવાની શી જરૂર છે કે અર્ધભુક્ત વસ્તુ પ્રભુને નજર ધરવી ? વૈષ્ણવના ધર્મા દરેક પદાર્થ પ્રભુને નિવેદન કર્યા પછીજ ખીમ કાર્યોમા વપરાય છે પહેલા વપરાતોજ નથી. પહેલા વપરાય તો અર્ધભુક્ત થયેવો કહેવાય, અને તે પ્રભુને ન ધરવો એમ કહેવું પણ યોગ્ય કહેવાય, પરંતુ પ્રભુને સમર્પણ વિના કાંઈ લેણુંજ નહિ એમ પડેલા કહ્યું છે, તેથી પ્રભુને નિવેદન કર્યા વિના વૈષ્ણવો કાંઈ લેતાજ નથી, તો પછી તેમના ધર્મા અર્ધભુક્ત કાંઈ વસ્તુ ધરોજ નહિ, અને નહિ થાય તો પછી તે પ્રભુને ન ધરવી એમ શા માટે કહેવું ? જે વસ્તુ અર્ધભુક્ત થવાની નજ હોય તે પ્રભુને ન ધરી એમ કહેવાની શી જરૂર છે ? અર્ધભુક્ત વસ્તુ થવાની હોય તો ન ધરવી એમ કહેવું જોઈએ. પણ અર્ધભુક્ત થવાનીજ ન હોય તો તેની ના ખાડવાની કાંઈ જરૂરજ નથી આ મંત્રાય ગામ થતા મહાધાન કરે છે —

ન સામિભોગ સપ્રાપ્તો હ્યમમર્પિતવર્જનાત્ ॥

તથાપિ માનસં પૂર્વમાદાય ચ સમર્પણમ્ ॥૩૧॥

અમુક્તમયતો બ્રહ્મસમ્વન્ધિ વિભ્રમાત્ પુરા ॥

ગૃહ્ણોયાદ્વશિષ્ટં તુ પ્રમદેડપિ સમર્પયેત્ ॥૩૨॥

જો કે અર્થભુક્ત પદ્ય ન હોવાથી તેના મમર્ષાશુનો નિષ્ક
 કરવાની શી જરૂર છે, જો શી હા પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી જો
 રીતે બાળકથી નેતા અર્થભુક્ત પદ્ય મળી પાડુ મટે છે જેમ
 તેમ વૈષ્ણવ શ્રદ્ધામળધ જેને યથેચ્છા છે એવો પ્રાપ્ત ભગવદ્દીપ,
 પદ્યવાગ્દેવો બધું પ્રભુને શ્રદ્ધામળધ થતી વખતે સમર્પણ કરી
 દીડુ છે, એવું મનમાં લાવીને પહેલા ઉપયોગમાં નહિ લીધેલા પદ્ય
 પદ્ય ઉપયોગથી, જાતિથી જે પોતાના ઉપયોગમાં લઈ લ અને
 બાળક વા જે પ્રભુને સમર્પણ તૈયાર થાય તે તે ન સમર્પણ
 જેમ નહય છે શ્રીમદ્દાપ્રભુજી જે અર્થભુક્તનો નિષ્ક કરે છે, તે
 ઉપર કાલ્પી રીત પ્રમાણ થયેના અર્થભુક્તનો કહે છે વસ્તુતઃ
 અસમર્પિત પદ્ય ન લેવો, જેમ કહેવાથી પ્રાપ્ત પદ્ય પ્રભુને સમર્પણ
 વિના લેવાયજ નહિ આ લેવાય તે અર્થભુક્ત ઉપયોગમાં લીધા
 પછી બચેલા પદ્ય પદ્ય ગણાયજ નહિ, તે પછી તે પ્રભુને સમર્પણ
 નહિ, તેવો પ્રશ્ન ન હોવાય, પણ પ્રાપ્ત વૈષ્ણવ જેમ મનમાં
 માત્રી બેસે કે મે પદના બધું પ્રભુને સમર્પણ છે, હવે પ્રભુને સમ
 ર્પણની શી જરૂર છે, એવી જ્ઞાન્તિ તે વૈષ્ણવને થાય અને પ્રાપ્ત
 પદ્યનો પોતે ઉપયોગ કરે અને બાકી વધેલો જે ભગવદ્દીપમાં
 વાપરે તે તે વાપરવો નહિ જેમ શ્રીમદ્દાપ્રભુજી તે આગાતુ' સુક્ષ્મ
 જીડુ નહય છે, તેથીજ અસમર્પિત અને અર્થભુક્ત એના ને કોઈ
 કર્મને તેનો નિષેધ કયો હ ૩૨-૨

મિદ્ધાતગ્ન્ય પ્રથમ અસમર્પિત વસ્તુ વર્જી અને અર્થ
 ભુક્ત પદ્ય પ્રભુને ન સમર્પણ જેમ ને અનુ છે, તેજી જીડુ નહય
 શ્રીકૃષ્ણગણ પતાવે છે -

તદગ્ને વર્જિતં મેદેનાર્થમુક્તમમર્ષજન્ ॥

અસમર્પિતવસ્તુનામત્ર સામાન્યનુચ્યતે ॥૩૩॥

મુરતેત્યનેનાત્ર ભોગ્યો વસ્તુભોગો નિરૂપ્યતે ॥

સ ચોપયોગરૂપો હિ તસ્માદ્મેદો વિમુખ્યતામ્ ॥૩૪॥

અિદ્ધાતરણ્ય અથમા અમમર્પિત વસ્તુ વર્જીવી એમ સામાન્ય રીતે આપા કરી છે, એટલે કે એમા વર્જીવી, કેવી રીતે વર્જીવી, કયા કાર્યમાં વર્જીવી, એ બધું નથી, માટે અર્થબુક્ત પદાર્થ પ્રભુને ન અમર્ષવો એમ બીજી વાર આપા કરી, એમા અર્થ એટલે અર્થ પ્રમાણમાં બુક્ત એટલે ભોગવેલી વસ્તુ, તે અર્થબુક્ત કહેવાય છે. ભોગ કરવા લાયક વસ્તુનો ભોગ પ્રભુને તે વસ્તુ સમર્પ્યો વિના કરવો નહિ, એવો પણ આદય છે ભોગ એટલે ઉપયોગ, મતલબ કે જે વસ્તુનો પોતે ઉપયોગ કર્યો હોય તે વસ્તુ પ્રભુને સમર્પવી નહિ, તેમજ જે વસ્તુ પ્રભુને સમર્પાયેલી નથી, તેનો ઉપયોગ થોતે પણ કરવો નહિ, એવી રીતના બેદનો બધા પાસ રહેવાથી જાવાય મદિદ્ધ મદિત થશે, એમ બાબતું. ૩૩-૩૪.

પ્રભુને નિવેદન કર્યા પછી તે પદાર્થ પોતાના ઉપયોગમા કેટલાક લેતા નથી, તેનું કારણ બતાવે છે:—

નિવેદિતપદાર્થાનાં ગ્રહણં માર્ગમંદત. ॥

પૂજામાર્ગનિષેધાનામજ્ઞાનવસરો ઘતઃ ॥૩૫॥

પ્રભુને નિવેદન કરેલા પદાર્થોનું ગ્રહણ કરવું, કારણ કે આ સેવામાર્ગ પૂજામાર્ગથી બુદ્ધો છે. સેવામાર્ગમા પદાર્થ પર પૂણું પુરવો-

તમની સેવા છે, માટે નિવેદન કરેલા પદ્યો પોતાના ઉપયોગમાં લઇ શકાય છે. પૂજ્ઞમાર્ગમાં એ પુરોહિતમતા અંશની, અવતરેની, કલાઓની પૂજા કરવામાં આવે છે, માટે તેમાં નૈવેદ્ય લઇ શકાતું નથી. સેવામાર્ગ અને પૂજ્ઞમાર્ગ એવી રીતે જુદા હોવાથી પૂજ્ઞમાર્ગની રીતિ સેવામાર્ગમાં આવી શકે નહિ. દષ્ટાન્તઃ-પૂજ્ઞમાર્ગમાં એકું લગ્નું છે કે-મારી પામે મરેલા રીસાનો ઉપયોગ બીજા કામમાં કરવો નહિ એમ ભગવાન આજ્ઞા કરે છે, તો તે આજ્ઞા પૂજ્ઞમાર્ગ માટેની છે, પણ તે સેવામાર્ગમાં લાગુ પડી શકે નહિ. મામદાપ્રભુજી આજ્ઞા કરે છે કે-નિવેદન કર્યા પછી તે ઉપયોગમાં ન લેવું એમ જો કહ્યું છે, તે પૂજ્ઞમાર્ગ માટે છે એમ સમજવું, સેવામાર્ગમાં પ્રભુને સર્વ નિવેદન કરવામાં આવે છે, 'પુત્રદિ, શૈલ, પ્રાણ વગેરે બધું પ્રભુને નિવેદવું.' જ્યાં 'જો આ લોકમાં બહુજી હટ હોય, પોતાને અત્યંત પ્રિય હોય, તે સર્વ પ્રભુને અર્પણ કરવું.' વગેરે વાક્યોથી સર્વ અમર્પણ કર્યા પછી પોતાના ઉપયોગમાં તે લઇ શકાય છે, માટે સેવામાર્ગમાં પૂજ્ઞમાર્ગની રીતિ અંશ રાતી નથી. ૩૫.

एवं जन्मावधि नृणां भावनानो भविष्यति ॥

सर्वत्र ब्रह्मसम्बन्धो गङ्गातोऽन्यत्रदेविव ॥३६॥

જન્મવર્ષાન્તે જોતી ભાવના ચરાચી મનુષ્યોને સર્વ સ્થલે બ્રહ્મસમ્બન્ધ થશે. જેમ ગંગાજીવી બીજા જલમાના દોષો દૂર થાય છે, અર્થાત્ તે જલ ગંગારૂપ થાય છે, તેમ ઉપર કહ્યા પ્રમાણેની ભાવના કર્યાથી મનુષ્યોને સર્વ સ્થલે બ્રહ્મનો સમ્બન્ધ થશે, એટલે નિર્દોષપણ પ્રાપ્ત થશે સર્વ રીતે તે દોષગ્રહિત થતશે ૩૬.

ચિન્તા નિવેદિભિર્નૈવ નવરત્ને નિર્મિતાઃ ॥

તત એવાવગત્યેહ કાર્યાં હિ વિનિશ્ચયઃ ॥૩૭॥

નવરત્ન અન્ધમા જેવા જેવા પ્રકારની ચિન્તાઓ શ્રીમદાપ્રમુ-
દ્ધો નિરૂપણ કરેલી છે, તે નવરત્ન અન્ધથી સમજીને કદાપિ તે
ચિન્તાઓ વૈષ્ણવોએ કરી નહિ એવો નિશ્ચય છે. જે જે ચિન્તાઓ
થાય તે ન કરી. ૩૭.

તતો હિ જાતસંસ્કારઃ સર્વચિન્તાવિરર્જિતઃ ॥

આશિવત્ તત્કૃતિ પશ્યન્ સુખ સેવાપરો ભવેત્ ॥૩૮॥

જે પ્રમાણે બ્રહ્મમન્થનૃપ મંદાર યથા પછી સર્વ ચિન્તા-
ઓથી રહિત થઈને આશીની પેઠે ભગવાનની કૃતિને જોતાં જોતાં
સુખથી મેનામા તત્પર થવું. ૩૮.

એવા કેમ કરી ?

ઉપર પ્રમાણે શબ્દ અને મમર્ષણનું વિવેચન કરીને હવે
મેવાવિધિનું નિરૂપણ આપશી કહે છે:-

મેવાવિધિઃ સમગ્રોઽપિ ક્રમેણૈવ વિલિખ્યતે ॥

પ્રકારોત્તમતઃ પૂર્વ મૂર્તૌ સેવા વિધીયતે ॥૩૯॥

મમગ્રહ સેવાવિધિ પણ અનુક્રમે લખવામા આવે છે. મેનાને
અંગે જે જે કાંઈ કરવાનું છે, તે મર્વ લખાય છે. પહેલા ઉત્તમ

પ્રકારે મૂર્તિ નિઃસેવા કરી એમ ક'વામાં આવે છે ભક્તિવદ્વતી
ઉત્તમ પ્રકારથી સેવા કરી એ એમ જ ક'વામાં આવે છે ૨૮

મૃતો નગતો જ્ઞાન માકારાયંશતો મતમ્ ॥

| ભક્તિમાર્ગપ્રસારેણ જ્ઞાનતન્તુ તપામતા ॥૩૦॥

ભક્તિમા ભગવાન માન આપી ભગવાન ભક્તિમા પ્રેરે । પ્રેરે
છે તેથી થાય કે એમ પ્રેરે તો છે અર્થાત્ મૂર્તિમા નામવાન ॥
આવેશ થાય છે એ આવેશ સાકાર આવેશ કે અકે મનિ મ માર
છે ત્યારે સામાન્ય મૂર્તિમા ભગવાન ૧૦૧ મામા આવેશ થયેને હોવાથી
મૂર્તિમા ભગવાન જ્ઞાન થાય છે એમ ક'વામાં મારે કે ભક્તિ
માર્ગ ॥ દૃષ્ટિએ તે માનવાનુ ૧૦૧ ભક્તિમાર્ગ ॥ ૩૦ । પ્રમ એ ન
મૂર્તિ અનુચ્ચડપ છ મૂર્તિ છુટી છ અને તેમા ભગવાનો ૧૦૧
આવે થાય છે એમ માનવાનુ નથી મ જાતજ મૂર્તિ આપ્ય છે
તે અનુચ્ચડપજ એમ જ ક'વામાં ૩ ૪૦

પૂજામાર્ગે ભવેન્મન્ત્રવિધાનાત્ પૂજ્યસેવનમ્ ॥

વિરાધા ભક્તિમાર્ગેડય પુન્નપોત્તમરુપિણ ॥૪૧॥

મણિસ્પર્શેન તામ્રાન્નિમોવર્ણમેદ તત્ત્વતઃ ॥

જાસ્ત્રત્ કૃત સર્વ માશ્વાત્ કૃત્તે કૃત્ત મહત્ ॥૪૨॥

પૂજામાર્ગમા મન્ત્રવિધિમા પૂજ્ય સ્વાગોનુ ગાયત્રી ૧૦૧
વેદમા જે જે દેશમાએ મારેના જે જે મારા ૧૦૧ ૧૦૧ જે જે
મોટાથી તે તે દેશમાએ નુ પૂજન પૂજામાર્ગમા ક'વામાં આવે ૧
પૂજામાર્ગે કરતા ભક્તિમાર્ગમા વિશેષ ગા છે મનિ ગાયત્રી ૧૦૧

પુત્રોત્તમ-સ્વરૂપ થાય છે. જેમ પારસમણિના સંગથી લોખંડ વગેરે
ધાતુ સુવર્ણરૂપ બની જાય છે, તેમજ મૂર્તિ પણ સાક્ષાત્ મુદ્ગ-
સ્વરૂપ થાય છે. એ કારણથીજ ભક્તિમાર્ગમા સેવા મુખ્યત્વે કરીને
ભાવ વડેજ થાય છે. અને એ ભાવ વડે એ અરૂપમા જે કાંઈ સેવા
દેખાયા આવેલી હોય તે આપણે શ્રીકૃષ્ણનીજ સેવા અર્થ, એમ
જાણવું. ૪૧-૪૨

સેવા એ રીતે થાય

મેસાના જે પ્રકારે આપશી વર્ણવે છે -

મેવા તુ તસ્ય દિવિયા ત્યાગાત્યાગવિભેદતઃ ॥

અત્યાગેઽપિ તથાત્વં હિ વ્યાવૃત્તેસ્ત્યાગતઃ ધુરા ॥૪૩॥

પણુની મેવા એ પ્રકારની છે. એક મેવા તો મર્વનો ત્યાગ
કરીને થઈ શકે છે અને બીજી મેવા સર્વનો ત્યાગ કર્યા વિના થઈ
અડે છે, માટે ત્યાગ અને અત્યાગ એવા બેદથી સેવા એ પ્રકારની
છે. વ્યાવૃત્તિ એટલે મુદ્ગઅધર્માનુસાર સર્વ પ્રવૃત્તિ કરવી તે. એ
વ્યાવૃત્તિનો ત્યાગ કર્યા પહેલાં અત્યાગ દેશામા પણ ત્યાગ કરવાપણું
તો છેજ, તે આગળ જોવામા અપણુ કરે છે. ૪૩.

વ્યાવૃત્તાવપિ ચ પ્રોક્તો માનસસ્ત્યાગ ઉત્તમ ॥

અત્યાગપક્ષે ગાર્હસ્થ્યમનુકૂલં તિ સાધનં ॥૪૪॥

ગૃહે સ્થિત્વા સેવતાર્ય મ્વધર્મેણૈવ મર્વથા ॥

કુલ્પણં મજેત્રતોઽર્મૈર્ગ્ગાહનયોનિતા ॥૪૫॥

જ્યારે ગૃહસ્થ ત્રણમા પણુનિયતિ હોય એટલે કે ગૃહસ્થ ત્રણની
 પ્રવૃત્તિ આજ કાલ તો પણ મનથી મરગો ત્યાગ કરવો એ ઉત્તમ
 છે. આપણે છતાં પણ તેમા આશ્ચર્ય ન ગણતા પ્રભુમા મન
 જોડી દેવ તે મનથી મરગો ત્યાગ કરેલાય ન અને તે કરવો ઉત્તમ
 કે મરગો ત્યાગ ન કરવો હોય તે પાપમા ગૃહસ્થ શ્રમ મધનમા
 અનુકૂળ નોંધાયે. એટલે કે મેવાદિત્ત સાવનોમા સ્ત્રીપુત્રાદિક
અનુકૂળ હોવા નોંધાયે ગૃહમા ગૃહીને મેવા કરવા માટે મરગો
 વડા નિતર શ્રીકૃષ્ણનું ભજન કરવું નો ગાથમાં કરે તો નિન-
 થોનિમા એનો જન્મ થાય છે. માટે ગૃહમા ગૃહી પેતાના ધર્મ
 નો નિતર શ્રીકૃષ્ણમેવા કરી ૪૪-૪૫

કળમૂર્તૌ યથાલ્લઘૈર્દ્રવ્યં સમ્પૂર્ણયદ્ભિન્નમ્ ॥

પૂર્વ મ્યાન મન્દિરાદિ તથા મિહાસનાન્તિ ચ ॥૪૬॥

ભગવાનની મર્તિમા વચાથોગ પાપ યથેના કરવો વડે શ્રીકૃષ્ણનું
 પૂજન કરવું શ્રીમદ્વાપ્તુત નિયમમા બન્યા કરે છે ૩-૧૬૧
 અને જોડવા હિવાગ-પદાર્થો મળી આવ્યા હોય તે વડે શ્રીકૃષ્ણનું
 ભક્તિપૂર્વક પૂજન કરવું અર્થાત્ ભગ્નિમાર્ગની મર્તિમા પ્રમાણે
 જે પદાર્થો મળી આવે તે પદાર્થો વડે ભગવાનની પ્રતિમામા મિગજવા
 શ્રીકૃષ્ણનું પૂજન કરવું, ૧૬

પૂજનમા પદાર મેવાના પ્રમાણ સાથે મેવાનિ ૬૬ ૬ -

સમ્પાદ્ય ભોગમામર્ગો હરિમુત્યાપ્ય મચ્ચત ॥

પ્રાતરાશ્વય સર્વાપિ સેવા પૂજા વિગીયતામ્ ॥૪૭॥

પહેલા તો મ્યાન એટલે મદિત્ત-આદિ અને મિદામન-આદિ
 મપાદન કરીને અને ભોગ મરવાની આગથી પણ તેમજ મરગે

સમ્યામત્વા શ્રીહસ્તિને જગાડવા સુદારી મંદિરપત્ર કરીને પ્રભુને
મિરાજવાનું મંદિર, અને મિંદામન પણ સ્વચ્છ રીતે તૈયાર રાખવું
ભોગ ધરવાની સમગ્રી પણ તૈયાર રાખવી. પછી પ્રભુને જગાડવા.
પ્રભુને સમ્યામાંથી જગાડીને સ્વાર્થા સાયંકાલ પર્વત બધી મેવા
કરો. પ્રાત કાળથી મેવાનો અને પૂજનો જે કમ છે, તે પ્રમાણે કરો.
આપશ્રીએ તો પ્રતઃપદમા પ્રાગંભમા મેવાનો કમ કરી ગીતે છે, તે
માત્ર મંદોપમા ઝડાવવા બાગ તરીકે જણાવીને, એમ આજ્ઞા
કરી કે સેવાપૂજતા તે કમ પ્રમાણે મેવાપૂજન કરે. ૪૭.

મેવામા અને પૂજમા જો જો છે, તે આપશ્રીએ પ્રથમ
જણાવ્યો છે તો પણ અને તેનું કરીને વિશેષ અપહીકરણ કરે છે:-

✓ સેવાયાં લૌકિકી યુક્તિસ્તથા સ્નેહો નિવામકઃ ॥

પૂજાયાં તુ વિનિઃ સ્નેહવિરુદ્ધઃ ઇતિ નિશ્ચયઃ ॥૪૮॥

મેવા કરવામા લૌકિક યુક્તિ જાણવી જોઈએ. જેમ કાઠ
લૌકિક પાનક સવારમા ત્યારે બેઠે છે, ત્યારે તેની માતા પુત્રનેદને
તીધે તે બાળકને માટે આગપાણ તૈયાર કરી રાખેવા ખાવાના
પદાર્થો આપે છે, તેમ પ્રભુમા આવભાવ રાખીને પ્રભુને જગાડવા
પડેવા ભોગસાગડી એદઆવથી મિલ કરી રાખવી. એ સેવા કર-
વામા લૌકિક યુક્તિ અને એદ યુગ્ય છે. એ સેવામા એદજમવે નિયમો
કરો આપે છે. જેમ માતા પુત્રને એદથી લાક લગાવે છે, પાળે છે,
પોષે છે, તેમ તેજ લાવથી પ્રભુની મેવા કરવી. પૂજન કરવામા
આવે છે, ત્યારે તેમાં યુગ્ય શાન્તતા વિધિને માનવામાં આવે છે.
શાન્તમાં હંડા જવથી પ્રભુને આનંદ કરાવવાનું લખ્યું છે, માટે ગમે

તેથી શીતનકાળી કલુમા પણ પ્રભુને હજી જલથીજ મનાવે. ગર-
વણુ, એમ પૂજનમાર્ગમાં છે ત્યાં વિધિને એટલે શાસ્ત્રમાં જે રહેલું
છે, તેને મુખ્ય મનાવવા આવે છે, એટલે વિધિ એટલી વિસ્તૃત છે
કે એટલુંકદ છે, એમ વિચાર કરવામાં આવતો નથી. એટલી
વિસ્તૃત વિધિન મુખ્ય નિશ્ચય માનીને ભગવાનની પૂજા પૂજનમાર્ગીય
હો. ૧૨ ૭ ૪૮

ગુરુ મના હોય ૧

ગુરુ મના મના જોઈએ, તેના અબધમાં મના પ્રભુએ વિધિ
ધર્મા જેવી રીતે આજ્ઞા કરી છે તેવી રીતે શ્રીદરિગયણ પણ અદિ
આજ્ઞા કરે છે —

ગુરુશ્ચ મતિમાર્ગીય કુળ્લસવાપરાયણ ॥

ત્રીભાગવતતત્ત્વજ્ઞો દમ્ભાન્નિરહિતો નર ॥૫૨॥

ગુરુ ભક્તિમાર્ગને અનુમંતિ. જોઈએ, જ્યાં શ્રીકૃષ્ણની
સેવામાં પગાયણ જોઈએ, તેમજ શ્રીભાગવતના તત્ત્વો જાણવાના
અને દમ્ભ-હોવા કરવા. વગેરથી નિવૃત્તિ એના ન તે ગુરુ
કહેવાય ૪૯

હવે જાણેલા ગુરુ ૧ મળે તો મમ મનુ તે અપમા
જણાવે છે —

॥ તદ્દમાવ તયામૃતોપદેશોઽત્ર નિયામક ॥૪૨॥

ઉપર જણાવેલા સદ્ગુર ન હોય તો તેવા સદ્ગુરુએ જે ઉપ-
દેશ કરેલો હોય તે પ્રમાણે ચાલવાથી સર્વ કાર્ય મિદ્ધ થશેજ.
અર્થાત્ ઉપર જેમનું વ્યવસ્થા વર્ણન કરવામા આવ્યું છે તેવા ગુરુના
આજ્ઞાઓ એવા ગુરુએ જે ઉપદેશ આપેલો હોય તેજ નિયમરૂપ
છે એમ માનવું. નિયમમા રાખનાર ગુરુ ન હોય તો તેમના ઉપ-
દેશને નિયામક તરીકે માનવો.

અથાપુનિક્તીયાનામતગામૃતતોડપિ દિ ॥૬૦॥

ઉપદેશસ્તયામૂનગુરોરિવ કલિવ્યતિ ॥

યદિ દુઃમજ્જદોષેણ નાન્યથા ચેદ્મવેન્મતિઃ ॥૬૧॥

હવે જે આધુનિક તીર્થરૂપ ગુરુએ ઉપર જણાવેલા ગુરુ
જેના નથો, તો પણ તેઓ જે ઉપદેશ આપે છે, તે તો પહેલા
વર્ણવેલા સદ્ગુરુએજ કરેલો ઉપદેશ આપે છે, માટે હાલના ગુરુઓ
તેવા ન હોવા છતાં પણ તેમની પામેથી જે ઉપદેશ લેવામાં આવે
તો તે ઉપદેશ, જે દુઃખરૂપી દોષથી બુદ્ધિ બ્રહ્મિય થઈ નહિ હોય
તો, પહેલા બતાવેલા મુખ્ય સદ્ગુરુના ઉપદેશની જેમ જ રહેશે. જે
બ્રહ્મ પુરુષોની મંગલિયો બુદ્ધિ દુષ્ટ થઈ જશે, તો તે ઉપદેશ
દ્વિતીય થશે નહિ ગુરુ ગમે તેવા હોય પણ તેઓ જે ઉપદેશ આપે
હે, તે ઉપદેશને પ્રમટ્ કરનારા ગુરુ એવા હે તેજ વિચારવું જોઈએ,
અને દુઃખરૂપી થયવું જોઈએ. ૫૦-૫૧.

તેવાયામપિ ગમ્નાદમુગ્ધગોક્તઃ વનો વિધિઃ ॥

મ ત્વ મર્મયા નાન્યઃ વલ્પિતઃ વજ્રમાયક ॥૬૨॥

મના વિષ પશુ જોયો વિષિ તમા ગુરુએ રૂપો દેવ તેજ
 વિષિ મગજવો હોય જાગાવેના નક્કો જોમા સેય તેમ અમમો
 મના સી જે પ્રણાનિષાળ સી હોય તેજ માણે નાનનુ (શ્રીનહા ૧૩)
 હોયે શ્રીસાધુઓ શ્રીગોકુલધામજી, શ્રીનિગમજી, આ
 અનુભવીઓએ મેવા સી રીતે મરી જોયો એ મારે અથા
 પ્રત કરીને જે આજ્ઞા કરી હાય તે વિધિ પ સમજી અનુભવ
 ખરા વિધિ તેજ હ બીજે થી બીજે મારી દેના ફલ વિધ
 મરી મારતા થી પેતા હિ જનના માયન હોય હિ આ માર
 મને મેસમા જલ હો પ્રાપ્ત હોયો કે તેથી મ વિધ
 થાય હિ ૧૦

નુદ્ધેગાર મપ્રેમ કૃષ્ણમૃતારવ્યવ્રતિ ॥

વન્ધરાધરણૈવાપિ નયોપદરણૈરપિ ॥૬૩॥

મથા સ્વરૂપમોન્મયં સ્વમોરોધક મમત્ ॥૬૪॥

હોય ન થય તેમજા મારે પ્રેમમાદત શ્રીકૃષ્ણ ॥ ૬૫ પગ
 ગાયકારો ધગનરા વસ્ત્ર તથા આગરણ મને મિહાગન પીછામ
 આધી પ્રમો રુદામવા નન્ધકા હો અતિની રત બધી
 મરી મ પ્રણના મારપ ॥ મરતા તેનાના નારી મેમનરી થાન
 પ્રણુ ॥ અવપતી નુદ્ધગાને નિ ખીતે ત્યારી પાછુ દત્તાનુ મા
 થાય નહિ પાછું

મતો હિ મરના પ્રાક્ત ચેતન્નત્પ્રવળ દો ॥૬૫॥

લીલાવિશિષ્ટરૂપ હિ તદર્થ સવનોષ્ઠમ ॥

અત માધનતા પ્રાક્ત તનુવિત્તનમેવમે ॥૬૬॥

શ્રીહરિના લીલાયુક્ત ૨૧૩૫મા ચિત્તનું પરાણુ', તેનું નામ
 એવા છે, એમ સિદ્ધાન્તમુક્તાવલીમા કહ્યું છે તેથી પ્રભુની મુદ્ગતાથી
 પોતાનું મન પ્રભુમા ગ્રહે તેની ગતિ સુંગાર કરવા. એવાને ઉદ્યમ
 તેને માટેજ છે એવા એવી રીતે કરી જોઈએ કે પ્રભુમા મન
 પરાવાસેનું ગ્રહે તેની ૨૧૩૫ એવાના સાધન તરીકે, દેહથી અને
 દ્રવ્યથી કરવામા આવતી એવાને માનવામા આવે છે. તનુજાવિતન
 સેવા માનસી કમગ્ધ સેવનું સાધન છે, એમ સિદ્ધાન્તમુક્તાવલી
 અથમા શ્રીમદ્દાપ્રભુજીએ કહ્યું છે. ૫૮-૫૫

एवमन्नादिवस्त्रानुपयोगे प्रसाधिने ॥

भार्यादीनामानुकूल्ये तै सेवामेव कारयेत् ॥६॥

એ પ્રમાણે અન્ન વગેરે વસ્તુનો પ્રભુમા ઉપયોગ સિદ્ધ કરી
 જતાવના સ્ત્રી વગેરે જો એવાને અનુકૂળ હોય તો તેઓ પાસેજ
 સેવા કરાવવા. મીઠુસંહિત શ્રીનાથજીની પ્રાર્થના કરે છે કે - 'હું
 રૂઝબોચન, અમારા ધનવેના પદાર્થનો ભોગ આપે કરવોજ
 જોઈએ. જો નહિ કરે તો પુષ્ટિમાગીય મર્પદા નહ થઈ જશે'
 અન્ન વગેરે વસ્તુનો એવી રીતે જ્યારે પ્રભુમાંજ ઉપયોગ સિદ્ધ
 થાય, તો સ્ત્રી વગેરે પણ જો અનુકૂળ હોય તો તેમની પાસે પણ
 પ્રભુની સેવાજ કરાવવી ૫૬

स्वय कुर्यादुदामिनतया नृपा पुन म्रियन्ते ॥

अपकीर्तिभयात् कृष्णसेवावैयुग्यसम्भवात् ॥७॥

૧. અસ્પદીયપદાર્થનો ભોગ કર્યામ્લચિત્ત દિ । બન્યથા માર્ગમર્યાદા
 નક્ષત્રમ્ભોગગોચર ॥ (ગણરમ)

સ્વકૃતબ્રહ્મસંબન્ધ વિભાવ્ય હૃદિ સર્વથા ॥

તત્પોષણ પ્રકુર્વતિ રુષદેહવદાનુ ॥૧૮॥

ભાર્યા આદિની ચિતિ જો હિ ભીનપણ રૂપે ન જોતી દેવ
તો પોતે મેરા કરી જોઈએ સ્ત્રીપત્ર આદિ મેરા નથી હિ ભન
જો તો પોતજ મેરા કરી, કેમકે હિંમોન ચયેવાઓને અથદ
કરીને મેવામા જોડવાથી મેવા મગગા વ્યગ્રત જો છે, અંતે મગ
અગમગ ન થઈ રહેનો સ્વધર્મની દાનિ થવથી થનારી અપકીર્તિ
ભય પણ થાય હ મારે જો સેવાથી વિમુખ થાને મેમે તેને નેવજ
રીતે દેવા દાને પોતે મેરા કરી પદવા મ્હાનના ઉદ્ધા પો પો
મળધ બીજા મ્હોર આથે પણ કષ્ટ રાકાય છે એવે કે ભાર્યા
આદિ મેરાથી હિંમોન રાય તે મેમનો ત્યાગ ન કરવો પણ
પોતાજ મરવું, મકે ત્યાગ કરવાથી એમના ગામીર્તિ થાય તે
અપકીર્તિના ભયથી ત્યાગ ન કરવો અપકીર્તિનો જો ભય હું થ મો
મેવામા પણ વ્યગ્રતા મેટસે હિન્નુ મન મ્હો, મારે તેજે નુ પોતાજ
કરવું રોગી દેહવાગાની પેડે ગાતુર રહેને દુખી થકેને તેવ પે રાગ
મરવું જી આદિ મેવા ન કરે તેવા દુખ તો થાય, પગલુ ને
મેવામા બીજા કચ્છત નથી મ ના અને પોતે કલમગમ મેરા મ
એવો હદયમા વિચાર કરી નવથા નેનુ પોતાજ મ ૧ ૧૧-૧૮

યદ્યાપુરા કૃષ્ણમેવા વતૈ ન ટદનિ મ્વત ॥

તદા તેષા પરિત્યાગ કર્તવ્ય રતિ નિશ્ચય ॥૧૯॥

જો તે આમુર હોય અને પોતાને કૃષ્ણમેવા ન કરવા દે,
તો તેઓ પરિત્યાગ કરવો એવે નિશ્ચય હ જી આદિ ના ૨

ભાવવાળા હોય, પોતે સેવા કરે નહિ અને આપણને સેવા કરવા
 કે પણ નહિ, તો તેના અચુરનો ત્યાગજ કરવો, એ મિદ્ધાંત છે. ૫૬.

भक्तिमार्गे न वम्बन्यमनर्त्तं सह सर्वथा ॥

अंगीकृत्यापि च स्मार्तवर्जन भक्तिमार्गिभि. ॥६०॥

ભક્તિમાર્ગમાં એવો નિયમ છે કે, જેઓ ભક્ત ન હોય
 તેઓ સાથે કદાપિ ભક્તોએ વ્યવહાર નહિ. સ્વીકાર કરીને પણ
 અતિમા કહેલા ધર્મનો ત્યાગ ભક્તિમાર્ગમાં જનોએ કરવો; કારણ
 કે ધર્મશાસ્ત્રથી પણ ભક્તિશાસ્ત્ર અવધ છે એવી મર્યાદા છે,
 મન્યાન્વિષ્ટ શાસ્ત્રથી પણ ભક્તિશાસ્ત્ર અવધ હોવાથી ભક્તિ-
 માર્ગમાં જનો અંગીકાર થયેલો છે, તેઓએ આનંદધર્મો ત્યજવા. ૬૦.

वर्मशास्त्रात्तु बलवद् भक्तिशाम्भिमितिस्थिति. ॥

नित्त हर्गे प्रतिष्ठाप्य वृत्तियत्न च कारयेन् ॥६१॥

सर्वथा वृत्त्यभावे तु यामं सेवापरो भवेत् ॥

वृत्ते महजतामिदृચૈ કૃષ્ણમાચરતો ભવેત્ ॥૬૨॥

ચિત્ત શ્રોહિમાં રાખીને વૃત્તિ મેળવવા માટે પ્રયત્ન કરાવવો.
 પોતાનો તો વ્યાપારાદિક ઉદ્યમ ચાલી રહ્યો હોય, તો તેને માટે
 પોતે પ્રયાગ ન કરતા બીજા પામે તે વત્ત કરાવવો; અને પોતાનું
 ચિત્ત શ્રોહિમાં રાખવું. જો વૃત્તિ મુદ્દયે હોયજ નહિ, તો એક
 પ્રકાર સુખી મેલાપગમણ ધરને રહેવું. એટલે કે બીજા સમયમાં
 જનિ (મેળગાર) માટે ઉદ્યમ કરવો. જો વૃત્તિ મદજમાજ મિદ્ધ

થતી દીપ તેા માત્ર શ્રીકૃષ્ણમ આશ્રિત નાખીનેજ નેત્રુ લેખએ
તેા પડી વૃત્તિ માટે થોડો પગ પચાય કગ્ગ પ્રગલ્ભ નહિ ૬૧-૧૨

વિમુખતા

હવ્યર્થમપિ ચત્તનં નાતવૈમુગ્ધચારણે ॥

શ્રીમાનગતપાઠ ચ વિદધ્યાન્નિયમેન દિ ॥૬૩॥

શ્રીદગ્ધિની સેવા માટે પ્રગલ્ભ કગ્ગા લેરતો ગમય શ્રીદગ્ધિની
વિમુખ થવાયુ તેથી વૈમુખ્ય દોષ ઉત્પન્ન થયો અને તેના નિરા
ગ્ય માટે નિયમપૂર્વક શ્રીમદ્ભાગવતનો પાઠ કરવો ૬૨

નિત્તક્ષોમન્વૈમુગ્ધામાવાય પરપ સદેન ॥

માનયેદપિ કૃષ્ણોક્તમિત્યેયોતમાદમિટયે ॥૬૪॥

ચિત્ત ખગલના બિચારી શ્રીદરિદ્રા વિમુખ થ વચાય છે,
તેથી પણ વૈમુખ્ય દોષ ભાગે છે તેનો નાશ કરવા માટે જે દાર્ઢ
આપત્તિ આવી પડ તે મદન ક રી કેમ મોટ ચચા કરી જમ
કાષ્ટના તન્મથી કાષ્ટ તાડા દિ કરાગા આવે તો પગ ને મદા
મન ૧ કેમ ખગલ પુરોએ નિહો દીપ ગાયના અપમાન મો
વેતુ દોષ, મોષ દુષ્ટ પુરુષે કપડો આપ્યો દોષ ૧ થી કરેલી દીપ
અથવા મારો દોષ ૨ આપ્યો દોષ, જરિ-આવતી ગણ ગારી-માગરી

૧ નિત્તોઽવમાનિતોઽવદિ પ્રત્યઽમૃગિતાથદા । તદિત ચન્નિદદા
વા વૃત્ત્યા વા પરિહાપિત ॥ નિવિત્તો મુચિત્તો વાડદૈન્દુર્ભવ પ્રદક્ષિ ।
અથ-કામ અજગલ કામના-દામુદરેત્ ॥

દીધી હોય, કોઈ થુંકવું હોય, મ્હા કરી મધું હોય, મૂંઝોએ એવી
ગીતે ઘણે પ્રકારે હેરાન કર્યો હોય તે। પણ દુઃખમા આવી પડેલા
અને કલ્યાણની ઇચ્છાવાળા માણસે પોતા વડે પોતાનો ઉદ્ધાર કરવો
એમ શીમદલાગવતમા ઉદ્ધવ અત્યે ભગવદ્વાક્ય છે. મારે પ્રભુના
એ વાદ્યને હિસાબની સિદ્ધિ મારે અવશ્ય માનવું. પ્રભુએ કહ્યું
જે મેં-’ હું ‘અભુન’, મારો ભક્ત તારા પામતો નથી.’ ૬૪.

વૈરાગ્યં પરિતોષં ન લીલામાત્રાગ ભાવયેત્ ॥

જન્મનોઽધ્યન્તિમત્વં વૈ કૃતાર્થત્વં ન ચિન્તયેત્ ॥૬૫॥

લોભ ન ગડે મારે વૈરાગ્ય અને અંતોષની ભાવના કરવી.
કાંચ કે કામ અને લોભ પ્રભુની પ્રાપ્તિની આટે આવનાર એ
મહાન પડાગ છે. તેને દૂર કરવા મારે વૈરાગ્ય અને અંતોષની ભાવના
કરવી વળી મારો આ હેતુ જન્મ છે એમ જાણવું, તેમજ પ્રભુ
મારે માથે ગિરાળો છે મારે હું કૃતાર્થ છું એમ પણ સમરથ્ય કરવું.
અભિમંથન કરવાથી મર્વ હોયો દૂર થઈ જાય છે, મારો હેતુ
જન્મ છે, દબાવે વર્ષના તિયોગ પછી પ્રભુનો સંજોગ થયો, મારે
હું કૃતાર્થ છું એમ દરતાથી માનવું. ૬૫.

શેષાચિન્તાર

જ્ઞ નિશ્ચિત્ય ચિત્તેન નિર્મપેક્ષો દ્વાનગઃ ॥

ચિરંતનઃકમળ કૃત્વા વિશ્વામં પિતૃતદ્ભગૈ ॥૬૬॥

૧. જ્ઞાન્તેય પ્રવિજ્ઞાનીદિ ન ને મનઃ પ્રણયતિ ॥ (ગીતા)

સેવયેત્તત્પરો મૂત્વા યુત્તયા લૌકિકયા પુરા ॥

દેશજાલૌ વિચાર્યેવમવમ્થા ચ પ્રમોરપિ ॥૬૭॥

ઉપર કહ્યા પ્રમાણે ચિત્ત વડે નિરાય કરીને આ લોક અને
પરલોકની અપેક્ષા ગળ્યા વિના અંતઃકર્મ ચિત્ત કરીને શ્રીકૃષ્ણ
માતાપિતાવત્ વિશ્વાસ રાખવો. જેમ માતાપિતામા આવકને એવો
વિશ્વાસ હોય છે કે તે માટે ખૂંટ નહિ કરે, તેમ પ્રભુમા પણ
વિશ્વાસ રાખવો કે એ માટે માન્ય કરશે એવો દૃઢ વિશ્વાસ
રાખીને તત્પર થઈને પડેલા લૌકિક યુક્તિ વડે મેરા કરી લૌકિક
યુક્તિ એમ કે પ્રભુને બાવબાવમાં મેવવા અથવા તો એક પતિ
શ્રતા. જો જેમ પતિની સેવા કરે છે, તેમ પ્રભુની સેવા કરી.
દેશમાવનો પણ વિચાર કરવો. જેવો દેશ દેય, જેવો સમય હોય,
શીતઋતુ, ઉષ્ણઋતુ કે ગમે તે હોય તેનો પણ સેવમા વિચાર
કરવો. અને પ્રભુની અવગણનો વિચાર કરવો જે અવગણના
અવગણ હોય તે અવગણને અનુદા મેરા કરી બાવબાવમાં કે
મિશ્રાવમ્થા એના વિચાર કરીને તત્પર મેરા કરી ૬૮-૬૭.

તદર્થે ચર્મવલ્લન કૃતિસા ચ પન્નિગર્જેત્ ॥

ક્રબ્ધે સમર્પયેન્નૈવ સ્વિષ્ટ દ્વાપિ પ્રયત્નત ॥૬૮॥

સેવા માટે વ્યર્થ વચન કહેવું નહિ; એટલે એકવું નહિ એ
સુખરતાહોય છે એ હોય મોટામા મોટો છે. મારી કૃતિથીજ આ
બધું બને છે, એમ પણ માનવું નહિ જે જીવકૃતિથીજ મિદ્ધ થઈ
હોય તેનો પરિત્યાગ કરવો. જેમ કે ‘સાધનમપતિથી પ્રભુ દદાપિ
પ્રસન્ન થતા નથી,’ એમ શ્રીકૃષ્ણોપનિષદમા કહ્યું છે, તેમજ

બહુજન કલેશ કરીને પ્રયત્નથી જે મેળવ્યું હોય તે પ્રભુને સમર્પણું નહિ, જે મેળવના સેવાથી વિમુખ થઈને ધણીજન કલેશ પ્રાપ્ત કરીને પ્રયામ કરવો. પરંતુ હોય તે પ્રભુને સમર્પણું જોઈએ નહિ. ભગવાન કહે છે કે:—‘ભકતો થોડું પણ પ્રેમ વડે મને જે ધરે છે, તે મને ઘણું થઈ પડે છે. અલ્પજન દેખાતું અને મને ઘણું ધરે તે તેમને મને મંત્રોત્તર થતો નથી; એટલે કે ભક્તિ વિના જે મને ઘણું પણ ધરાય છે, તે મને મંત્રોત્તર આપવા પરતું નથી.’ ૬૮.

दृष्टं लोके तथा न्यम्य यच्चिरं नितचिन्तितम् ॥

तद्वै समर्पयेद् वक्तव्यं बलिमन्त्रि सर्वथा ॥६९॥

લોકમાં જે બહુ ઈષ્ટ હોય, લોકો જેને બહુ દુઃખતા હોય, અને પોતે ઘણા અમર્યાબિલમાં વિચારી રાખેલી હોય તે વસ્તુ પ્રભુને ભક્તિથી અમર્યાબિલ. એ વસ્તુ અર્પણ એવામંજીથીજ દોવી જોઈએ, બીજી નહિ, એ આમ ધ્યાનમાં રાખવું. ‘જે ઈષ્ટ હોય, દત્ત (આપેલું) હોય, કૃપા (દોમેલું) હોય, કપેલું હોય, જે આગળું હોય, જે પોતાને પ્રિય હોય, તે મને અર્પણું; મને આપવાથી તે અનન્નરૂપ થાય છે.’ એમ શ્રીભગવાન કહે છે. ૬૯.

वशानामेव मेवा बहिर्गमोऽपि मुख्यवत् ॥

कार्यो बुद्धिः कृष्णकार्ये वज्रप्रशालनादिके ॥७०॥

તેમજન લયારે બીજાની મેવનો અમર ન હોય ત્યાં બહુજની મેવા પણ મુખ્ય મેવની પેડે કરવી. પ્રભુનાં શીઝરના અને બીજાં જિહાવવાનાં વસ્તોનું કલ્યાણ કરવું—આદિ મેવા પણ મુખ્ય મેવા-રૂપ પ્રભુને કરવી. ૭૦.

કાલે કાલદ્યયે કાલત્રયે કુર્વતિ સંવનમ્ ॥

શ્રધ્ધર્મમાનરેદ્ધં નિન્ય નૈમિત્તિકં તથા ॥૭૧॥

એક વેળાએ, બે વેળાએ અથવા તો ત્રણ વેળાએ પ્રભુમેવા કર્મી જેટલી વાર પ્રભુની મેવા અને તેટલી વાર કર્મી, શ્રધ્ધર્મનું આચરણ કરવું નિત્ય અને નૈમિત્તિક કર્મ પણ શ્રધ્ધર્મનું અંગ હોવાથી કરવું, નિત્યકર્મ સંધ્યાવંદન વગેરે છે. નૈમિત્તિક કર્મ ક્રોધ-પણ નિમિત્તને લીધે કરવામા આવે છે, જેમ કે પોતાને ત્યાં પુત્રનો જન્મ થાય તો તેને અંગે જે જાતકર્મ આદિ ચાકરો કરવાના છે તે કરવા નિત્ય અને નૈમિત્તિક કર્મો એ બન્ને મુખ્ય છે; શ્રધ્ધર્મનું અંગ હોવાથી તેનું આચરણ પણ કરવું. ૭૧

નિવૃત્તિપ્રત્યેષૈર વિધર્માદિતિ નિશ્ચય ॥

ધર્મમિદ્ધાવપિ પુનર્વૈશિષ્ટ્યાન્ કૃણ્યધર્મન. ॥૭૨॥

પોતાના ધર્મથી જે નિવૃત્તિ થાય, જે કાર્યથી પોતાના ધર્મને બાધ નહીં, તે ધર્મથી આશ્રયપર્વક નિવૃત્તિ ગણી, એવો નિશ્ચય છે. વૈષ્ણવોના મુખ્ય ધર્મ ભગવાનેવા છે, મેવામા જે પ્રતિ-બંધ નાખતાને ધર્મ હોય તે વિધર્મ કહેવાય એ વિધર્મને આશ્ર-ધથી ત્યાજ દેવો, એમ નિદાન છે કમન તેના ધર્મથી ધર્મની ગિદ્દિ થાય તો પણ મુખ્ય ભગવદ્ધર્મ છે, તેથી ભગવદ્ધર્મનું સર્વ ધર્મથી વિશે-ષ રાખું છે. એ ભગવદ્ધર્મનું આચરણ કરતા સર્વ ધર્મો નિષ્ઠ થઈ જાય છે. તેમ મહત્તમા જલસેવન કરવાથી આખા વૃક્ષને પુષ્ટિ મળે છે, તેમ સર્વ ધર્મનું મળ જે ભગવદ્ધર્મ, તેનું આચરણ કરવાથી સર્વ ધર્મોની સિદ્ધિ થાય છે; માટેજ ધર્મથી શ્રેષ્ઠ ભગવત્તમેવા છે. ૭૨.

इन्द्रियाद्यविनिर्ग्राह कर्तव्य सर्वथा मत ॥
 परोपकारधर्माणा दौर्बल्य न विभावयेत् ॥७३॥

છદ્રિયોપી વોડા મલજ બનનુ હોય છે, માટે તેનો મારી
 ને નિગ્રહ મર્યાદા કરવો એવો મત કે મતનુ કે પોતે છદ્રિયોને
 વગર થયું નહિ પણ છદ્રિયોને પાતાને આધીન ગણી, શ્રીમદ્દા
 પ્રભુજી આજ્ઞા કરે છે કે - 'નિર્ગ્રાહ આવેશ તેના ચિત્તમાં
 થયો છે, તેના પુરુષમાં પ્રભુનો આવેશ થતો નથી' વગી કહ્યું છે
 કે - 'દગ્ધ ગ્વગ્ની વાસમાયો ક્ષેત્રિયને વર થઈને માર્યો જાય
 કે, પતંગિયો ફીટનું કપ કોઈને નેત્રદ્રિયથી માર્યો જાય કે,
 ભમગાઓ મુગધ માટે નામિત્રિયને વર થઈને મરે છે, મીન-
 માછલાં જલના આદથી માટીમાંથી મરે જ, એ પ્રમાણે એક
 એક છદ્રિયની ગદ્ગદતથી વિપરના એકેક પ્રાણીઓ મરે છે, તો
 જે માણસ પાંચે છદ્રિયોને ગદ્ગદતમાં નહીં રહે અને એનો નિગ્રહ
 કરે નહિ તેની શી દશા થાય ?' તેમજ પરાપકારના જે ધર્મો
 જવા નહીં રૂના ધર્મશાળા, મદામત જેને ભગવત્તેરાકપ ધર્મ પાસે
 દુર્નમ છે, કાગળ કે એ પરાપકારના ધર્મનું ફક્ત માત્ર નવગ છે,
 એ નવગનું મુખ તો ત્યાંમુખી પુણ્ય હાય છે, ત્યાંમુખીજ મન
 વ, પત્રીથી આ મોકળા આનંદ પડે છે ભગવાન શ્રીગીતાક્રમાં
 ગાતા કરે છે કે - 'તે પુણ્યથી લોભે વિશાળ એવા નવગનાકને
 ભોગનીને પુણ્ય ખૂબી જતા મૃત્યુરોકમાં પ્રવેગે છે.' તો એવા નાગ
 નત દગ આપનારા પરાપકાર આદિ ધર્મો અવિનાશી અને એકમા
 એક દગ આપનારા ભગવત્તેરાકપ ધર્મ પાસે દુર્નમ હોયજ, એમ
 મું આશય ૮૭ ૭૩

કરવો કોઈનિમિત્તને લઈને પણ ન કરવો, એટલે કે મેલે આર્ય માટે
શ્રીભાગવતનો પાઠ ન કરવો. પોતાના પ્રયત્નથી, પોતેજ નિરંતર
શ્રીભાગવતનો પાઠ કરવો. આજ આજા શ્રીમદ્દામ્રબુદ્ધએ નિવ-
ધમા કરી ✓

નિસક્રમાસા

અર્થભેદાનિમિત્તેન સ્વપ્રયત્નેન ભવેન્ના ॥

મેવાન્તર્ગતપૂજાદ્દશસ્વચ્છાદિ ધાર્યેન્ ॥૭૮॥

મવામા પણ અન્તર્ગત અને પૂજની પણ અગત્ય રૂપ
ચક્ર આદિ મુદ્રાઓ ધારણ કરવી જાન્યકાદિ મુદ્રાઓ મેવામા પણ
આવશ્યક છે અને પૂજામાર્ગમા તે અગત્ય છે, માટે તે અત્ય
ધારણ કરવા તુલસીકાંઠની માળા પણ ધારણ કરવી તેમજ નિવક
પણ ભગવત્ચિહ્ન હોવાથી અવશ્ય ધારણ કરવું. શ્રીમદ્દામ્રબુદ્ધ
નિવધમા આ વિષયપરતે વિશેષ વિસ્તારપૂર્વક આજા કરે છે —
“ જાણ, ચક્ર આદિ મુદ્રાઓ ગોપીચંદનથીજ ધારણ કરવી એ
પૂજાનું અંગ છે. તેમજ તુલસીકાંઠની માળા અને નિવક પણ
ધારણ કરવું, કેમકે તે પૈગમ્બરના ચિહ્નરૂપ છે. ”

ઉપરના શ્લોકના પ્રકાશમા શ્રીમદ્દામ્રબુદ્ધ આજા કરે છે કે,
“ જાણ, ચક્ર આદિ મુદ્રાઓ ધારણ કર્યા વિના જે પુજા પૂજા કરે
છે, તેણે કરેલું પૂજન નિષ્ફળ થાય છે અને કોઈને પણ પ્રમના
થતા નથી. ” તુલસીકાંઠમાળા જે ધારણ ન કરે તો તેને માટે વ્યવ
છે કે — “ જે કોઈ તુલસીકાંઠમાળા ધારણ કરના નથી, તે ન્વાર્થી

જામ અને પાપયુદ્ધિઓ (શ્રીહરિના) કાઢીથી અગ્નિથી મજાને
 મંડી પાછા ફરતા નથી આરા અનેક વચનોથી સિદ્ધ થાય છે
 તુલસી । ભાસા યજોપરીતની પેઠે ધારણ કરવી

તિન આ પ્રમાણે મનુ - દહની મગખી લીગીથી ગયો ।
 નિવિ. ૧૧ આપણ જેનું તિનન લનામ્મા કમનુ દાતીમા મગવસ આ
 આપણસાથે તિનન મનુ વાગના પામ્મા જેનું તિનન ભુજા ઉપર
 મનુ બીજા તિન । નિસા ૧૧ આગર જે । ૧૧ ૭૮

જયતી યાત્રા

चिह्नाह् रमीमाला धारा तिस्त्रमा च ॥

वैष्णवा मननैराङ्ग्यान्निप्रतमासेत् ॥७०॥

उत्सवत्वन ५ ण्णाष्टम्यानां वतमानत् ॥

तन्येष्टप्रभुत्सवत्वन निशात सवथा मनम् ॥८०॥

એકાદશી આદિ નવ વૈષ્ણવ મન પ્રમાણેજ કરના દશમીનો
 વે. ૧. આવે એવી ગીત એકાદશી મન કરુ એ. ૧. ૨ દગમ પપ-
 પચાસ ૧ ધડા ઉપ ત મે. ૨ પત પાજ ને વધે તો તે એકાદશી
 વિસ ત ૧ મા તા હા રીતે વિસે નત માનતુ એ પ્રમાણે
 વૈષ્ણવગત પ્રમાણે એકાદશી આદિ નવો મ્વા મ્માદી તેનુ નવ
 રમુ ૧૧ ૧૧મ્વતો ઉ મપ માનીતે મ્વુ આજે નવ ૧૧મ્માનુ
 ૧૧મ્વ થયુ છે, અજ મહાઅનન-ઉ મળો દિ. ૧, એમ
 માળી ૧૧ કરુ ગા મ આલ્ય વખતે હોય નોજ તે વિમે વત
 મ્વ ૧ આલ ૧ વખતે ૨ તમ હેય અં પડી આમ હોય તો તે

તિથિ ન માનતા ખી ૭ તિથિ ૭ ઉત્તમ ના વિ એ પ્રમાણે ગમ
 નવમી, તુમિહયતુર્દશી અને વામનદ્વા શીને દિવસે ઉત્તમ માનીને
 નત નવુ અને જન્માષ્ટમીની પેઠે મૃત્યોન્ય વખતનીજ તિથિ ગ્રહણ
 કરવી. ખીજા પણ જન્મદિ ૧ આદિ દિવસો પણ ઉત્તમવૈ
 તરીકે જાણ્યા, જેમ શ્રીમદ્વાપ્તગુણો પ્રામદ્ય-મહોત્સવ, શ્રીગુણ
 ગુણો કલ્યાણિ એ બધા દિવસો ઉત્તમ તરીકે માનવા. ૧૪-૮૦

निर्णयोऽपि तथा कार्यो जयन्तीघनवन्न हि ॥

एव कुर्वन् गृह्णन्तु कृतार्थं म्यान मदाय ॥८१॥

૧ તથા પગ સુસાત્ત ૧૫ મમદ પીજ નવી એ વિના ખીજા
 ઉત્તમો શન્દપુષ્કિમા આત્મા ૧૫૫૫૫૫૫૫ એટલી ૬ ૭ તનો નિશ્ચય
 જયન્તીઘનવત્ ન થાય જન્માષ્ટમી ૧૫૬ ઉત્તમોગા જેમ ઉ થા ૧
 તિથિ માનવામા આવે છે, તમ તે ઉત્તમમા નથી એ ઉત્તમોમા
 કાષ્ઠક વેગાએ નક્ષત્ર મુખ્ય છે, મમદ-મુખ્ય છે, તિથિ પણ
 કેવલિત + ૫૫ ૬

એ પ્રમાણે ઉપર કહ્યા પ્રમાણે આ ૧૫ ૬ ૧૧ શુદ્ધ
 તથા થાય છે એમા કશો મદાય નથી ૮૧

अन्नवागी-दानप्रद-संन्यासीना धर्मो

सम्भवे साधनाना म्याहुनम्यप्रहचारिणो ॥

यनेम्यागात्मको मार्गस्तीवाग्निविमोचण ॥८२॥

ગૃહસ્થાશ્રમીનો ધર્મ ઉપર કલ્હો, હવે બ્રહ્મચારી, વાન-
 પ્રસ્થ અને સંન્યાસીનો ધર્મ જતાવે છે. ગૃહસ્થાશ્રમ પંત્રીનો
 આશ્રમ તે વાનપ્રસ્થ આશ્રમ જે ગૃહસ્થાશ્રમ પહેલાં તે બ્રહ્મચર્યા-
 શ્રમ છે, એ જાનને આશ્રમવાળાઓને માધનો મળતા હોય તે
 ઉપર જણાવેલો મેવાગાર્ગ તેઓને માટે અતુક્ય છે, એટલે કે
 સાધનોનો મંલય હોય તે બ્રહ્મચારી અને વાનપ્રસ્થ સેવા કરવી
 જોઈએ તેથી આશ્રમ મંન્યન્ન શ્રમ છે. મંન્યાન્તાશ્રમમાં રહેનારા
 મંન્યાસીનો માર્ગ ત્યાગતપ છે. મર્ગ છોડીને એકલા જ રહેવું એવો
 ત્યાગતપ માર્ગ સંન્યાસીનો છે તે માર્ગમાં મુખ્ય તીર્થાટન છે;
 અર્થાત્ મર્ગનો ત્યાગ કરીને તીર્થની યાત્રા કરવી. એ મંન્યાસીનો
 મુખ્ય ત્યાગતપ માર્ગ છે ૮૭

મંન્યાસીના બીજા પ્રયોગનું વર્ણન ૩૭ :-

મૃતન્ત્ર મહ્મગૃહિતો નિત્યપર્ગટકમ્વથા ॥
 તદ્દિનાત્તપ્રતિગ્રાહી નિર્લજ્જો નામ કીર્તયેત્ ॥૮૮॥

મંન્યાસીએ મૃતન્ત્ર ગીતે રહેવું જોઈએ. કોઈને વગ ન થતા
 નોન્ન્યાસીજ મૃતન્ત્ર રહેવું, મંગથી રહિત થવું કોઈનો સંગ ન
 કરવો અને આગમિત ન ગણવી નિત્ય પર્ગટન કરવું. એકને એક
 રૂકાણે રહેવું નહિ, પરંતુ દેશેદેશ ફરતા રહેવું. જે દિવસે જોઈવું
 અન્ન જોઈએ, તે દિવસે તેટલુંજ અન્ન લેવું, એટલે દિવસ ચાલે
 તેટલુંજ અન્ન મહત્ત્વ કરવું, મર્યે વધારે અન્ન ગણવું નહિ.
 કોઈની પણ વાગ્દેશ મુખ્ય વિના ભગવાનના મંત્રોનું
 પ્રાર્થન કરવું. - ૩

अव्यग्रचित्तं कृष्णैकप्रादुर्भावप्रयोजनं ॥८४॥

અર્થ આશ્રમ મારે ગોઠી બીજો ધર્મ જાનવે છે -

विश्लेषाद्यदि दोषाणां सम्भवे सकलाश्रमे ॥८५॥

21

ત્રી આદિ જે પ્રતિદૂત હોય, તેા ગૃહાદિકનો ત્યાગ જુદી રીતે કરવામા આવે છે. સંન્યાસીએ ત્યાગ કેવી રીતે કરવો, તેનું વર્ણન હિમર કરી ગયા હવે ત્રી, પુત્ર આદિ જે સેવામાં વિગ્ર કરતા હોય, એવાને અતુદ્ધર ન હોય તેા તેના ત્યાગનો પ્રકાર જુદો છે. તે ત્યાગ કેવી રીતે કરવો અને ત્યાગ કર્યો પછી શું કરવું, તે પ્રકાર ત્રીએના શ્લોકોમા આપણી જાણાવે છે:-

શુદ્ધત્યાગ કથારે ?

અનેનૈવ પ્રકાશ તીર્થપયટનં મતમ્ ॥

માયાંતિપ્રાતિવૃત્ત્યે તુ વિન્નસ્ત્યાગો વિધીયતે ॥૮૬॥

ત્યક્ત્વા સ્વમથનં ગત્વા યત્ર ભાગવતા મનાઃ ॥

હરિસ્થાને તર્કાયાશ્ચ કૃષ્ણસેવાક્રયાપ્રિયાઃ ॥૮૭॥

કૃષ્ણાર્યો સર્વથા ત્યક્ત્વા ગૃહં મનનવાચકમ્ ॥

તૈઃ સદૈવ વસેત્ કૃષ્ણસેવાકૃતિક્રયાદિભિઃ ॥૮૮॥

એવાથી પ્રતિદૂત ભાર્યાદિકનો ત્યાગ કરીને, અર્થોત્તર પોતાના ધર્મનો ત્યાગ કરીને, જે રથને ભગવદીય જનો રહેતા હોય તેવા હરિના રથાનમા જઈને, શ્રીકૃષ્ણની સેવા અને કથા જોને અત્યન્ત પ્રિય છે તેવા ભગવદીયો જ્યાં હોય તે ગયાનમાં જઈને શ્રીકૃષ્ણરૂપ પ્રેમજનનવળા યવું, તથા ભગવદીયો જ્યાં હોય તેવા ભગવન્મંદિરમાં રીતે માત્ર શ્રીકૃષ્ણરૂપ અર્થની અગિયારાવળા યવું. એવાને જાણ કરનામ ગૃહનો તે મર્થયા ત્યાગ કરીને તેવા ભગવદીયો સાથે શ્રીકૃષ્ણની રૂઝા રાખનાર પુરુષે બલનમાં બાધ કરનારા ધરનો

તો અરથા ત્યાગજી ડ-વો અને તવા લગવદીયેતી માથેજ રહવું
માથે મહીમે શ્રીકૃષ્ણગતીમે ॥ થા અરિયા તત્ત ૧૭ થવું ૮૬ ૮૭ ૮૮.

તુ મહાતુષ્ટદમ્બાન્નમમ્વ-મમ્બાન્નમના ॥

મન મમાધનન્નિષ્ઠન્ સાવકાનતયા હર્ગે ॥૮૯॥

અમગ મોટા રાધી જે વિમુ ૧ હાથ નેવાનો મગ, ૧૪
૧૫, તે મોટું પડરતું, આમ્મ વિનાતું, ગમીતું ૨ એતું વગરે દુષ્ટ
૧૫ આ ૧૫ આ ૧-૧ સાદી નહિ તેનું અન્ન ૧ આ જધાના સખધથી
ભારાગા થ ૧ ને 'તું, એ મધા સેનામા બાદક હેવાથી તેના
મગથી બીતા નહવું એજ ૧૫થી માધ ૧૫ આ એજ રાખ ૧
અને આ ૧૫ તપજે શ્રીરમિયા ત ૧૭ થમને ૧૨ેતું ૮૮

તન સવાકથાસસ્ત્યા મર્વથા પ્રામિસ્તમા ॥

નૈરાન્ન મસ્મિન્નિ વાયા હાટવાધકમમ્બવ ॥૯૦॥

તની ગીતે સે ૧ અને ૧ થામા અ મન્નિ થ મર્થ ઉત્તમ પ્ર મિ
થાય એની ગીતે સેનામા ૨ ૧ કયામા ૧૫ ત ૧૨ પ્રેમ થવાથી ઉત્તમ
રીતે ભગવતપ્રાપ્તિ થાય ૧૫ જે હે થ ૧૧ મારેતો બાધ થવાનો
અભવ હોતો તો એમતમા ક હિ ન નહવું એકાન્નમા મરેવાથી
ચિત્તની અગ્નિગતા વગેરે થાયતો એકાન્નમા ગિયતિ ૧૫ ૨૦ રી ૮૦

રક્ષત્વ હરેન્ન સ્વસદ્ગેડપિ ચ યામ્યતિ ॥

અથવા કેવલ શાન્ત્ર શ્રીભાગવતમાદરાન્ ॥૯૧॥

શ્રીહરિ રક્ષણુદાર છે, માટે એકાંતમાં ન રહેતાં બીજે રથસે
જો જાય અને ત્યાં બીજનો સંગ થતાં પણ શ્રીહરિનું રક્ષણુદારપણું
તો પ્રાપ્ત થશે. એકાંતમાં ભય લાગવાથી બીજનો સંગ કરે અને
બીજના સંગથી જો કોઈ બીજે રંગ લાગે તો શ્રીહરિ તેથી રક્ષણ
કરશે, એટલે કોઈપણ પ્રકારનો ભય રાખવો નહિ અને ભગવત્સેવા-
પરાયણ થઈને રહેવું.

જો ઉપર કહેલા ધર્મો ન બની શકે તો માત્ર શ્રીભાગવત
શાસ્ત્રનું આદરપૂર્વક ત્રણે કાલમાં સેવન કરવું. જેમ પ્રભુનાં સ્વ-
રૂપની સેવા કરવામાં આવે છે, તેમ ધણાજ મતથી શ્રીભાગવતની
સેવા કરવી. શ્રીભગવાનની સેવા બે પ્રકારની છે: એક સ્વરૂપસેવા
અને બીજી નામસેવા. સ્વરૂપસેવા ઉપરના શ્લોકોમાં વર્ણવી છે. નામ-
સેવાનું સ્વરૂપ આ શ્લોકોમાં જણાવ્યું છે. એ પ્રમાણે સ્વરૂપસેવાની
પહેલું ધણાજ પ્રમાણથી નામસેવા ત્રણે કાલમાં કરવી. તવ વ્યથામૃતં
એ ગોપિકાગીતના શ્રીકૃષ્ણોદિનીજીમાં શ્રીમદ્દાપ્તબુદ્ધિએ એજ આશા
કરી છે કે શ્રીભાગવત ભગવાનનાં સ્વરૂપનો પરિચય કરાવે છે,
માટે તેની સેવા તે ભગવત્સેવાજ સમજવી.

ઉપર જણાવેલા ત્રણ ઉપાયોમાંથી એક પણ ઉપાયનું અવલં-
બન ન થઈ શકે તેમ હોય તો હવે એક છેલ્લો ઉપાય સચવે છે:-

ત્રિકાલં સંવયેદ્રૂપસંસ્વાપદતિયન્નતઃ ॥

પ્રકારત્રિતયાભાવે પ્રાપ્તિર્નિ ચોચ્યતે ॥૨૨॥

ત્રણે પ્રકારેનો જો અભાવ હોય તો પ્રપત્તિ-શ્રવણે જવું એ
પણ એક પ્રકાર છે. ઉપર ત્રણ પ્રકારો કલાઃ એક ગૃહમાં રહીને

શ્રીહરિ રક્ષકાર છે, માટે એકાતમા ન રહેતા બીજે રક્ષક
 નો જાણ અને ત્યા બીજનો સગ થતા પણ શ્રીહરિનું રક્ષણદારપણું
 તો પ્રાપ્ત થશે એકાતમા જાણ વાગનાથી બીજનો સગ કરે અને
 બીજના સગથી જો ૧૬ બીજને સગ લાગે તો શ્રીહરિ તેથી રક્ષણ
 કરશે, જે ૨૧ ૧૬ પણ પ્રકરના જાણ રાખવો નહિ અને ભગવત્સેના
 પાયા થઈને રહેવું

જો ઉપર હતા ધર્મો ન મળે શ્રી તો માન શ્રીભાગવત
 સામ્યનું આલંપૂર્વક ત્રણે કાવમા સેવન કરવું જેમ પ્રભુના રવ
 પત્ની મેના પ્રવામા આવે છે તેમ ધર્મ ગાજ મળથી શ્રીભાગવતની
 મેના પ્રવી શ્રીભગવાન ૧૧ સેના મે પકારી છે એક રવરૂપસેવા
 મો બીજ નામના ઉપસેના ઉપર ૧૧ શ્લોકમા વર્ણવી છે. નામ
 સેનાનું ૨૪૩ આ શ્રીભાગમા જણાવ્યું છે એ પ્રમાણ ૨૪૩પસેનાની
 ૧ વણજ પ્રમાણમાં નામસેના ત્રણે પ્રકારમા ૧૧ તવ કથામૃત
 ૧ ગોપિકાગીત ૧૧ શ્રીમુખોધિનીજીમા શ્રીમદ્વાપ્રભુજીએ ગોવ આશા
 કરી ૭ ૬ શ્રીભાગવત ભગવાનના ૨૪૩પો પરિચર કરાવે છે,
 મો તેની મવા તે ભગવત્સેના જ મમજની

ઉપર જણાવેના ત્રણ ઉપાયમાથી એક પણ ઉપાયનું અવન
 બા ન થઈ શકે તેમ હોય તો ઉપર એક છેલ્લો ઉપાય સૂચવે છે -

ત્રિકાલ સવયેદ્રૂપસવાવટતિયત્નન ॥

પ્રજાગત્રિતયાભાવ પ્રપત્તિગપિ ચાચ્યન ॥૨૪॥

ત્રણે પ્રકારો જો અમાન હોય તો પ્રપત્તિ-૩ થી જવું એ
 પણ એક પ્રકાર છે ઉપર ત્રણ પ્રકારો કહ્યા એક ગૃહમ રહીને

પ્રભુમેવા કૃત્રી તે, ખીન્ને પ્રકારે કૃત્યસેવા કથના તત્પર એવા
ભગવદીયો આથે ગદીને પ્રભુની દહેવ કચી એ હે; ત્રીજો પ્રકાર
શ્રીમદ્ભાગવતનો પાઠ છે. એ ત્રીજો અમાર હોય તે મંદ્રો પ્રકાર
પ્રભુને ગરબો જવાનો છે. ૬૦

પૂજના પ્રવાદમાં

મહાશ્યાને યત્ર પૂતાપ્રગદો જાયતે પુનઃ ॥

તત્ર તત્પરતા સ્થિત્યા કૃતાર્યન્વ ઘટા સ્થિતૌ ॥૯૨॥

ગોપાલ ધ્યાનોમા જે દેઠાણે પૂજનમાગનો પ્રવાદ છે, તે ધ્યજે
તેમાજ પગથણ ચઢને સ્થિતિ કન્યામા આવે તે કૃતાર્યપણું છે.
શ્રીમદ્ભાગવત નિર્ગંધમા આગા કહે છે - 'જગન્નાથજીમા, શ્રી-
વિક્રમનાથજીમા, શ્રીગંગાજીમા, વ્યંજેશ જાયજી આદિમા જ્યા
પૂજનો પ્રવાદ ચાલી ગયો હોય, ત્યા પૂજમા તત્પર ચઢને ન્હેવું' ૬૧

નન્વય મક્તિમાર્ગીયફલદ્ મેહો ન વિચિત્રે ॥

જ્ઞાપ્તસેવાત્પરસ્વાત્ સર્વથા દેહયોગત ॥૯૩॥

હવે જણાવેમા માર્ગમા, જે ધ્યજે પૂજનો પ્રવાદ સ્વી
ગયો છે, તે માર્ગમા જે કય છે તે કય ભક્તિમાર્ગના કય મગ
જુદું નથી, કારણ કે, તે દેઠાણે કૃત્યસેવામા તત્પરતા તેવીજ છે,
મને સર્વથા દેહનો યોગ કૃત્યસેવામા યાગ છે, તેથી ભક્તિમાર્ગના
કયથી તે માર્ગનું કય જુદું નથી. ૬૨.

તો પણ તે માર્ગમા ભક્તિમાર્ગના જે ધર્મો છે, તેથી ભવટા
ધર્મો છે, કારણ કે એ દેઠાણે (પૂજમાર્ગમા) પ્રીતિની દગા

નથી. ભક્તિમાર્ગમાં સ્નેહ અને પ્રીતિ છે, પણ તે દૃઢ નથી, માટે તે માર્ગમાં દેવતાકે હિંસા ધર્મો પણ છે.

તથાપિ માર્ગવૈધર્મ્ય પ્રીતેરદ્વિતોઽત્ર હિ ॥

ચિરકાલં સેવિતાપિ મૂર્તિવૈવિદ્યસમ્ભવે ॥૯૫॥

તદોષદર્શનાદાગ્રુ ત્યજને તદનામહાત્ ॥

સ્થાનાન્તરગતૌ નૈવ ફલં બ્રહ્માસ્ત્રદર્શનાત્ ॥૯૬॥

પૂજામાર્ગમાં ધણી કાંઈ મુઘી જે મૂર્તિની સેવા કરેલી હોય તે મૂર્તિ, જે ચિત્તમાં થોડો પણ વ્યગ્રતા, આકુલવ્યાકુલપણું આવે અને તેને લઈને દોષ દેખાય તો તત્કાલ ત્યાગ કરે છે; કેમકે તે સ્થાયે થોડો પણ વ્યગ્ર નથી. પૂજામાર્ગમાં ઘણાકાળ મુઘી એક મૂર્તિની સેવા કરી. કાંઈ વખતે ચિત્ત વ્યગ્ર થઈ ગયું, અને તે ચિત્ત સ્થિર ન રહેવારૂપ દોષ દેખાવાથી એ મૂર્તિ સેવકને ત્યાગ દે છે, કેમકે તેમાં વ્યગ્ર નથી, તેમ ધવાધી બીજા સ્થાનમાં પણ જાય તો પણ કાંઈ ક્ષય પ્રાપ્ત નહિજ થાય; કાગળ કે એક દેકાગે વિશ્વાસ ન રહ્યો તો બીજે દેકાગે ક્યાંથી રહેશે ! એમાં દર્શનરૂપ અભ્યાસ છે. એ દર્શનનું રહસ્ય પહેલાં મમજાવ્યું છે. ૯૫-૯૬.

અતો ન માર્ગસ્યોત્કર્ષો મક્તિમાર્ગેસ્ય સમ્ભવે ॥

ન બુદ્ધિમાંનત્ર યતેત્ અન્યથા તુ સ હત્તમઃ ॥૯૭॥

ઉપર જાણાવેલા કારણથી એ પૂજામાર્ગનો ઉત્કર્ષ શિદ્ધ થતો નથી. જે ભક્તિમાર્ગનો સંભવ હોય, ભક્તિમાર્ગમાં રહી

નહાયુ હોય તો હુદ્દિમાન પુરુષ પૂનર્માર્ગમા થત ન કવો. જો
 ક્ષતિમાર્ગમા રહી શકાય એમ ન હોય તો પૂનર્માર્ગજ
 ઉત્તમ છે ૮૭

ઉપર પ્રમાણે મેનામાન એમથી આગા દરીને હવે અંતનો
 ઉપમદાન કરના છું કે -

एव समाज्यं वर्गमन्या सर्वममर्पणं ॥

सवायामपि उष्णस्य मक्षेपेण निरूपित ॥२८॥

એવી રીતે આશ્રય મિદ્ધ થયા પછીના ધર્મ પ્રહરમ નધ-
 આત્મનિવેદન થયા પછીના ધર્મ અને શ્રીકૃષ્ણ મેનામા જે ધર્મ છે
 તે મક્ષેપથી નિરૂપણ કર્યા છે આશ્રયધર્મ એટલે શબ્દો ગયેનાનો
 ધર્મ, મર્મ મર્મપણુ કર્યા પછીનો ધર્મ એ મેનાધર્મ એ નવું
 ધર્મનું આ અથમા નિરૂપણ કરનામા આતુ છે ૯૮

श्रीमदाचार्यचरणशरणस्तु मदुक्तिषि ॥

अनुवादकरणाभिज्ञान्ना सर्वं विधीयताम् ॥२९॥

આ માટે ક્યત તે શ્રીમદાપ્રભુજીની વા ૧ નિમન આદિ
 અથોમા જે છે તેના અનુવાદ છે શ્રીમદાપ્રભુજીની વાણીજ આ
 મારી વાણીમા અમાયેલી છે તે વાણી વડે, જતુ જાણીને શ્રીમદા
 પ્રભુજીના અગ્ણાગ્નિદેમા શબ્દો આવેતા હોવાને તે પ્રમાણે કરુ. ૯૯

ममुद्रितनिजमार्गबोधतु

शरणगतान्विलजीवमद्रुतु ॥

નિસ્તધિતરત્નારત્નકપુર

ક્રપયતુ મે મયિ વહ્નમ પ્રભુ સ ॥૧૦૦॥

અમદાવાદે મે અમ્ર મંત્રે જે અમારતિ બોધ, તેથી
સતુષ્ઠ થયે ॥ અને ગળે આવેના સર્વ જીવોના સમુદયી સેવાયેના
ઓ નિઃસ્વાર્થે એવી જે કરેલા, તે ઉપ જે એક રમ, તેથીજ
પુર મેના ૧ શ્રીમદ્ભ માંગ દિર કૃપા કરે ૧૦૦

૧૩. પુષ્ટિપથમર્મનિરૂપણમ્ ॥

(અનુભવ-વસતરામ હરિકૃષ્ણ શાસ્ત્રી)

પુષ્ટિમાર્ગીય વૈ જાવે આશરો જક દહ થીવલ્લભાધીશકો એ
પદનો પ્રતિષ્ઠિત પાઠ કરે છે અને ‘પુષ્ટિમાર્ગના મર્મ’ એ ધોખનો
પગ પાડે છે, પરંતુ એના મૂલ પ્રકટકર્તા કોણ છે, તે વિશે
અચિત્તજ આદિતી જોવામા આવશે એક ભગવદીય તરફથી શ્રી
હનિરાય પ્રભુપ્રણીત ‘પુષ્ટિમાર્ગમર્મનિરૂપણ’ એ ગ્રંથ મળ્યો, ત્યારેજ
તે અન્ય પ્રકટકર્તાનો અને શ્રીદ્વાવિશપ્રભુનો તેનેજ અનુસરીને
પદ અચારનો નિશ્ચય કરો. શ્રીદ્વારિકેશાબ્જ માત્ર મર્મની અંખ્યા
ઓ તેના નામજ લખવે છે, ધોખમા પણ પામશ તેમજ છે, એ
હુમી પ ઓ દોગ માત્ર ગાઠવેજ સતોર માનવે પડતો હતો
જો મહ અનુભવી વિન ભગવદીયના મુખથી એ પદ હ બાહ

થર્તુ અવળુ કરવાનો પ્રમંચ પ્રાપ્ત થતો હતો, તથાપિ શ્રીહરિરાધા પ્રભચગજકુન્દ મધ્ય અન્ય ઉપવૃત્તિ થયા પછી જે અનોખ થાય છે, તે આર્જુનીયજ્ઞ છે

અથ શ્રીશ્રીમદાચાર્યકૃપયા પગ્યા મયા ॥

માર્ગમર્માણિ રૂપ્યન્તે યત કુળ્લો વશો ભદેત્ ॥૧॥

ઉત્કૃષ્ટમા ઉત્કૃષ્ટ એવી શ્રીશ્રીમદાચાર્ય શ્રીરાધામીશ્વરની કૃપા વડે માર્ગના-પુષ્ટિમાર્ગના-મર્મોના—અન્ય નિરૂપણ કૃપાગા બાજે છે, જે નિરૂપણ કૃપા સાચી આપ્યાત્ મમનદ પ્રભ વશ થાય ૧.

આદૌ દૃઢો નિજાચાર્યચરણાન્નુમ્હાશ્રયઃ ॥

પુષ્ટિમાર્ગફલ નૈવ લભ્યતે દાનમન્નરા ॥૨॥

તદ્દાનાયં હિ મર્વેપામાચાર્યપ્રકટીકૃતિ ॥

અન સાધનનિષ્ઠાં હિ મર્વાનુત્તમ્ય સર્વતઃ ॥૩॥

સ્વાચાર્યચરણામ્પોન માત્રગા દારણ દ્વિ ॥

॥ તથાપિ સાધનકૃતિરપાપણ્ડિત્વમિદ્રયે ॥૪॥

મર્મ ૧—‘અગરો પદ્મ દદ પ્રીતિતાયોતકા.’

પ્રથમ મર્મ જે છે ન, આપ્રીય શ્રીમદાચાર્ય અરુ કમવના આશ્રય કરવો. સર્વથા પડતા શ્રીમદાચાર્યચરણાન્નુમિદનો આશ્રય કૃપાનું દારણ શુ, એમ આકાશ થતા આજ્ઞા કરે છે કે, પુષ્ટિ-માર્ગનું કૃપા પ્રભુના આપ્યા વિના મળતું નથી, અર્થાત્ અર્થ વગરે કૃપા જેમ યત કરવાની મળી શકે છે, તેમ પુષ્ટિમાર્ગીય કૃપા

ભગવત્સ્વરૂપમા રહેલા અમદ આનંદનો સેવાર્થી અનુભવ કરવો તે, ત્યારે પ્રભુ દાન કરે ત્યારેજ મળે છે. અમુક કાચ કરવાથી મળતું નથી; માટે તે કૃષ્ણનું સર્વ દેવી જીવોને દાન કરવાને શ્રીમદ્દા-પ્રભુજીને પ્રભુજી જતલ ઉપર મગદ કર્યો છે, એ હેતુથી પુષ્ટિમા-ર્ગીય ડલ કૃપા કરીને આપે છે, ત્યારેજ મળે છે, એ કારણથી, ખીજા સાધનોમાં રહેલી મર્ષ નિષ્ઠાને, આસક્તિને ચોતરફથી કાઢી નાખીને, લેશ પણ તે નિષ્ઠાનો અંકુર ન ગ્રહે તેમ તેનો મર્ષાંતે ત્યાગ કરીને શ્રીમદ્દાચાર્ય-ચરણારવિંદની હૃદયમા ભાવના કરે. મધ્ય શ્લોકમા 'સાધનનિષ્ઠા' શબ્દ છે, તેનો અર્થ એ જણાય છે કે સાધનોમા નિષ્ઠા એટલે એ સાધન કરવાથી મળે ઉપમેતમ ફલની પ્રાપ્તિ થશે અથવા મારું કટપાણુ થશે, એવી નિષ્ઠા-ભાવના ત્યજી દેવી, એથી હાંધ સાધનોનો ત્યાગ કરવાનો નથી. તેજ વાતને પોતે અર્થ શ્લોકથી અપ્ટ કરે છે. તે એકદમ સાધનો ઉપર નિષ્ઠા છોડીને માથેજ સાધનોને પણ જો તિષ્ઠાંજલિ આપે તે પાખડી મળાય; માટે પાખડીમા ન ખપવા માટે હાંધપણ નિષ્ઠા-ભાવના રાખ્યા વિના બધા સાધનો પણ કરે જ્યાં. એટ માત્ર શ્રીમદ્દાચાર્ય-ચરણારવિંદમાં રાખવી. ૨-૩-૪.

મર્મ ૨-‘માનસી રીતકી મુન્યમેજ વ્યમન.’

દ્વિતીયં કૃષ્ણસંવેદ માનસી ફલરૂપિણી ॥

ચતોઽન્યનિરપેક્ષસ્ય કિ દેયં પ્રમુળાપિ હિ ॥૧॥

સર્વમાવેન સા કૃષ્ણસ્વરૂપાનન્દદાયિની ॥

તથા નિરટો ભવતિ હૃદયે રમરૂપતઃ ॥૨॥

ખીલું નર્મ શ્રીકૃષ્ણમેવા છે તનુજ્ઞ અને વિરજ્ય સેવા પત્રી
 માનમી મેવા પ્રાપ્ત થાય છે. તેજ અર્થે સમજવી. માનમી મેવા કૃપ
 આ છે પ્રેમ, આમ્મકિત અને વ્યમન એ વગર અવધાઓ છે વ્યતિનક્ષત્રના
 મેવજલપ્રતિ આતકને જેવો પ્રેમ છે, તેવો પ્રેમ પ્રભુમા પ્રાપ્ત થાય
 ત્યારે તનુજ્ઞ નવા થાય. તનુજ્ઞ મેવા અને પ્રેમ અવધા ઓળખાવર છે,
 અને એકજ અવધામાં હોય છે. તેમજ અન્દ્ર અને અકોન્પક્ષી જેવી આમ-
 ક્તિ પ્રભુ પ્રમે થાય ત્યારે ધનનો વિનિયોગ પોતાના મેમના ન્યાતરૂપ
 પ્રભુની મેવામાં થાય છે, અને તેનેજ તનુજ્ઞ મેવા પ્રભુ માની લે
 છે. ત્યારે પ્રેમ અને આમ્મકિત, તનુજ્ઞ અને વિરજ્ય મિદ્ધ થાય
 છે, ત્યારે જે ભગવદીયને કની અપેક્ષા રહેતી નથી ન માવજૂટ ન
 જ એ અતુ મ્લોકી પ્રમાણે તે મર્થથી નિરપેક્ષ અને છે, ત્યારે તેને
 કશાની અપેક્ષા રહેતી નથી, ત્યારે પ્રભુએ એને શુ આપવું જોઈએ?
 એજ વલરૂપ માનસી મેવાજ પ્રભુએ આપવી જોઈએ તે કૃપરૂપ
 માનમી મેવા અને વ્યમનાવધા ત્યારે પ્રાપ્ત થાય છે. ત્યારે પ્રમ-
 ગ્ના જેવો મર્થાત્મભાવ પણ અનુભવાય છે, અને તે વડે માનમી
 મેવા કરતા તેજ મેવા ભગવત્વરૂપના આનંદનું દાન કરે છે-પ્રભુ
 અવરૂપવાવણનું પાન કરાવે છે; તેથીજ તેવી માનમી મેવા અવૌકિક
 શૃંગારમાત્મા પ્રભુને હૃદયમાં રોકી રાખે છે, અને પ્રભુ પણ તે
 માનમી મેવાને આશીન બનીને ભક્તના હૃદયમાં રમ મકરૂપે
 બિગ્ન છે. ૫-૬.

મર્મ ૩-‘લોક-વૈદિકત્યાગ શરણ મોર્ષીશકો’

તૃતીયં લોકવેદસ્વન્યાગેન શરણગતિ. ॥

શરણમ્થમમુદારો યત્ત કૃષ્ણો નિરુપિત. ॥૭॥

एवं स्थिते स्वमात्रैकशरणे चिन्तया युतः ॥

कृष्णः स्वरूपमेव एवं ददात्यन्यानपेक्षणात् ॥८॥

ત્રીજી મમ લોકિક અને વૈદિકનો ત્યાગ કરીને પ્રભુને શરણે જવું એજ છે. સર્વધર્માન્ પરિત્યજ્ય એ શ્રીમુખતી આગાને અનુસરીને લોકિકવૈદિકને તિલાંજલિ આપીને એટલે તેમની તિલા-આવનાનો ત્યાગ કરીને પ્રભુને શરણે જવું; કાગળ કે પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણ પોતાના શરણમાં ગદેનાગએના ઉઠાડક છે, એમ શ્રીમદ્દાપ્રભુજીએ શરણધ-સંસુદ્ધારં કૃષ્ણં વિજ્ઞાપયામ્યહં એ શ્લોકથી શ્રીકૃષ્ણાશ્રયમથમાં નિરૂપણ કર્યું છે, તેથી સદાનંદ પ્રભુ શરણાગતવત્માન છે, એટલે શરણે ગયેલા જીવોનો ઉદ્ધાર કરે છે જ. એ પ્રમાણે ત્યારે જીવ માત્ર પ્રભુનુંજ અથવા પ્રભુના શરણમાર્ગનુંજ શરણ પ્રદાન કરે છે, ત્યારે પ્રભુને ચિંતા થાય છે કે આ જીવને શું દાન કરવું? શરણાગત ભક્ત તો માત્ર પોતાનુંજ શરણ પકડી ગયો છે, તેથી તેને ખીન્ન કોઈ પદાર્થની ઇચ્છા નથી એમ સ્પષ્ટજ થાય છે, તેમાં પણ પ્રભુ અપાર કરુણાના સમુદ્ર છે, તેથી તેને પોતાના સદાનંદમય, કોટિ-કંદર્પલાવણમય, અલૌકિક માધુર્યકલાજન અરૂપનું દાન કરે છે, એવા પરમ ક્યાનુ છે. ૭-૮.

મમ-૪ 'દીનતા'

નતુર્યં દીનતા મર્વમાયનામાવશોવતઃ ॥

પરમાર્તિપ્રકાશેન કૃષ્ણઃ કૌમલ્યમાનસઃ ॥૨॥

મક્તદુઃલામહઃ શીઘ્ર સ્વરૂપં પ્રાપયેન્ પુનઃ ॥

અપારકરુણાસિન્ધુર્દુઃસ્વિનાશ સુપેક્ષતે ॥૧૦॥

અનુચિત મર્મ દીનતા છે. વ્યાર સર્વ સાધનાથી હું નિતિ છું,
 મેં જ્યાં જોકે સાધન કર્યાં નથી, કે જેને જાણે પ્રભુ મને દુઃખ દાન
 કરે, એવી ગતિ ચારે તરફથી પોતાની નિ સાધનતા નજરે ત્યારે
 દીનતા પ્રાપ્ત થાય કે નજરેનાઓએ પ્રભુના અંતર્યામિ પછી પ્રભુને
 પ્રાપ્ત કરવાને અનેક પ્રયાનો કર્યા, પ્રયત્નવાનુ અનુકરણ કર્યું,
 પણ જ્યારે જોકે પ્રયામ પ્રભુપરોપના મંયોગ જેવો આનંદજનક
 થયો નહિ, ત્યારે નિ સાધનતાની મૂર્તિ થઈ અને ગદગદપ દેન્ય
 પ્રાપ્ત થયું, ત્યારે પ્રભુ પ્રકટ થયા ત્યારે હવે પ્રભુપ્રાપ્તિ માટે
 અત્યંત આર્તિ પ્રમદ થાય છે, પ્રભુ ન મળ્યાથી જ્યારે તે અત્યંત
 પીડાય છે, ત્યારે પ્રભુ પોતાના સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ કરાવે છે; કેમ
 અત્યંત અંત દરજા અત્યંત મેમવ નુકુમાર છે, અને તેમા પાત્ર ભક્તના
 દુઃખોને તો કદી મહી શકતા નથી. ભક્તોના દુઃખોને જ્યારે મદન કરવાનું
 આમર્યું પ્રભુમાં નથી, કેમકે અત્યંત મેમવ અત્યંત દુઃખવાળા છે, તેથી
 જ્યારે જ્યારે ભક્તને આર્તિ થાય છે, ત્યારે પોતે અવરૂપાત હવું દાન કરે છે.
 કેમકે પોતે અપાર કરુણાના મિત્રુ-માતર છે, તો એક મિત્રુરૂપ કરુણા
 ભક્ત ઉપર કરવાથી કાંઈ ન્યૂન થશે નહિ, માટેજ દુઃખિત ભક્તોની
 ઉપદેશ-પ્રેરણાની પ્રભુ મહી કરતાજ નથી. ૯-૧૦.

સર્વ ૦ 'નાવડ' રસ

પદ્મમ કૃષ્ણચીટાયા ભાવન છદિ સર્વથા ॥

નદ્ભાવેન પ્રમુ પ્રાપ્તો માયાત્મા ગદમેદત્ત. ॥૧૧॥

* આ વિષય ઉપર વધારે જિજ્ઞાસા હાય તો જુઓ ૩૩મું
 રજુ સુનેધિની મત્તાની દેવમંદેકં હરિપ્રેમણકમ્

ન હિ લીલા વિધોરે તુ સ્વરૂપાદતિરિચ્યતે ॥
 સ્વસર્વવર્મરૂપત્વાત્ પ્રમોર્ષદો ન યુજ્યતે ॥૧૨॥
 તથાપ્યાવિષ્કૃતે રૂપે ભેદબુદ્ધિર્નિજેચ્છયા ॥
 લોકદ્વષ્ટા તથા સૂર્યે કિરણેપુલકિતે સતિ ॥૧૩॥
 ધર્મેધર્મિપ્રતીતિર્હિ પ્રાકટ્યે રૂપલીલયોઃ ॥
 બન્તઃસ્થિતૌ તુ લીલૈવ સ્વરૂપમિતિ નિશ્ચયઃ ॥૧૪॥
 ગુણગાને તથાચાર્યેરાસત્તિવશતો દરૌ ॥
 જાતા તન્મયતા લીલામયતૈવ નિરૂપિતા ॥૧૫॥
 લીલા સ્વરૂપતો નૈવ ભિન્ના કિરણમુર્યવત્ ॥
 પ્રતીતિમાશ્રતો ભેદઃ સ્વરૂપેણ ન વસ્તુતઃ ॥૧૬॥
 કૃષ્ણઃ પ્રવિશતિ પ્રીતો લીલાયા હૃદયસ્થિતૌ ॥
 તદાન્મા સર્વતઃ સ્વીયસ્વરૂપમિતિ નિશ્ચયઃ ॥૧૭॥

પંચમ મર્મ ભાવોદબોધ છે. સદાનંદ પ્રભુની નિત્ય તથા
 લીલાની નિરંતર હૃદયમાં ભાવના કરેલી, એ પાંચમું મર્મ છે. એ
 લીલાની ભાવના કરાંધી પ્રભુ પ્રાપ્ત થાય છે, અથવા પ્રસન્ન થાય
 છે, કેમકે પોતેજ તે ભાવરૂપ છે. ત્યારે તે ભાવ હૃદયમાં આવે
 ત્યારે તે ભાગ્યવત્ત્વ પણ હૃદયમાં પહોંચે, એમાં આશ્ચર્ય શું ?
 ધણી પ્રભુથી પ્રભુની લીલા પણ લુપ્ત નથી. લીલા પણ રૂપરૂપ
 છે, એથી પણ એ લીલાની ભાવના કરાંધી તે લીલાત્મક અને
 લીલાભાગ્યત્મક પણ હૃદયમાં મિગળે એ અર્થ અત્યંત સુપટ છે.

ત્યારે લીલાના સ્વરૂપનો નિચાર કરીએ છીએ, ત્યારે લીલા પ્રભુના
 સ્વરૂપથી જુદી પાડી ગણાતી નથી પ્રભુ જુદા અને તેમની લીલા
 જુદી એવા બેઠાવાને આજ સમયનું નથી. જો પ્રભુમા બેઠ હોય
 તો તેમની લીલામા પણ બેઠ હોય. તેમ તો જાની ગણેજ નહિ કે
 પ્રભુ પણ જુદા જુદા હોય, પ્રભુ તે એક જ છે. પણ તેમના ધર્મો
 પણ છે. તે ધર્મો પણ ભગવત્સ્વરૂપથી જુદા નથી, પણ પ્રભુસ્વરૂપ
 છે એવાના સર્વધર્મરૂપ પણ પ્રભુજ હોવાથી જુદા જુદા ધર્મોને
 લઈને પ્રભુસ્વરૂપમાં બેઠી કંપના કરવી એવું નથી. સ્વસર્વધર્મ-
 રૂપ પ્રભુજ જ હોવાથી તેમા બેઠ મુશ્કેલી એ કીક નથી, પરંતુ
 પ્રભુ એવાનાજ સ્વરૂપો પ્રકટ કર છે, તેમા જે બોધુદ્ધિ જાણાય
 છે, તેમને આ સ્વરૂપ જુદું, તે બેઠ, પ્રભુની દેખાણીજ જાણાય
 છે તેમા દયાત-એમ સૂચી ઉત્પન્ન પામે તે વખતે તેના કિરણોના
 અને સૂચીમા બેઠુદ્ધિ થોની દૃષ્ટિમા થાય કે સૂચી કોમે
 છે ત્યારે તે જુદો અને તેના કિરણો જુદા એમ લોકની દૃષ્ટિમા
 દેખાય છે, એવી રીતે આજ પ્રભુ એવાનું સ્વરૂપ અને તે સ્વરૂપથી
 કરવાની રીત પ્રકટ કરે છે, ત્યારે પ્રભુના તે લીલાંય
 ધર્મો અને તે લીલાસુક્ત ધર્મસ્વરૂપ એમ બેઠુદ્ધિ થાય છે; જેમ
 શ્રીનવનીતપ્રિયજ્ઞના પ્રકટ સ્વરૂપમા જાણવીલાની મૂર્તિ મુખ્યતઃ
 થાય છે અને શ્રીગોકુલેન્દ્રના સ્વરૂપમા મુખ્યતઃ ગમ્પીનાની મૂર્તિ
 થાય છે, અને તેથી જાને સ્વરૂપમા બેઠમાય થાય છે. આ બધું
 જાણે તે તે સ્વરૂપથી તેવી તેવી બિન્ન બિન્ન લીલાઓ પ્રકટ
 કરેલી હોય, ત્યારેજ તેવી રીતોએવા આધારે તે તે સ્વરૂપમા બેઠ
 આવ મ આવ કે, જોનામેદે સ્વસ્થમંદર એ સિદ્ધાંત એવસ્થાનક
 પામે છે. આ બેઠમાય જાણે તે સ્વરૂપ અને તેવી રીત પ્રકટ
 થાય છે ત્યારેજ જાણાય છે. જેમ સૂચી ઉત્પન્ન પામે છે ત્યારેજ તેમા

અને તેના દિ-ખોમા દુદાપણું બારે છે, ઉદ્ધ. પામેના નથી દતે.
 ત્યારે તો કિરણો અને સૂર્ય જુદા છે એવું જ્ઞાન ચતુર્જ નથી,
 તેવીજ રીતે જ્યારે સદાનંદ પ્રભુ-પોતાની મદનદમય લીલા અને
 પોતે—પ્રકટ થાય છે ત્યારે તે લીલા અને તે સ્વરૂપમા બેદ-
 માન જામે છે જ્યારે પોતે અંતરૂમણુ દરે છે, ત્યારે તો લીલા
 સ્વરૂપાત્મકજ ગણાય છે એવો નિશ્ચય છે ત્યારે લીલા સ્વરૂપનો
 બીજો રહે છે, ત્યાર તો લીલા સ્વરૂપથી અલગ જામતી નથી. તે
 વખતે લીલાજ સ્વરૂપ ઇ એમ નિશ્ચય મિદાત થાય છે. શ્રીવેદુ-
 ગીતની અમાધિમા શુકદેવજી કહે છે કે ‘આવૃન્દાવનવિહારી પ્રભુના
 એવા પ્રકારની લીલાઓનું પરોપર વર્ણન કરનારા વ્રજગુણો
 તન્મયતાને પ્રાપ્ત થયા’ શ્રીમદાચાર્યવરે આ પ્રયોક્તા શ્રીમુખોદિની
 જગા તન્મયતા ગણેને એવો અર્થ પ્રકટ કરે છે ન, તન્મયતાને
 પ્રાપ્ત થયા એટલે ‘સ્ત્રીના-પ-લીલારૂપ થઈ ગયા.’ અપ્રદવન્યા કે
 નમાનન્યામાં પ્રબંધીયાનુંજ દર્શન કરતા કરતા, કીડો જેમ અમર-
 રૂપ થઈ જાય છે, તેમ પ્રભુલીલારૂપ થઈ ગયા. એથીજ પ્રભુની
 લીલા પ્રભુના સ્વરૂપથી થેડી પાત્ર જિન્ન નથી જ. જેમ સૂર્યના
 કિરણો સૂર્યથી જુદા નથી, તેમ માત્ર તે લીલા ત્યારે બદાત પ્રકટ
 દર્શિતે થઈ થાય છે, ત્યારેજ તેમા બેદ જણાય છે. વગ્નુત-ગરૂપથી
 તો જિન્ન નથીજ. દર્શન કરતી વેળાએ જામવાનું રૂપ અને
 તેથી પ્રકટ થતી જાનન લીલાઓમા તારતમ્ય જણાય છે, પરંતુ
 વગ્નુત જામવાનું રૂપ તેજ લીલા અને લીલા તેજ પ્રભુનું
 સ્વરૂપ એવો નિર્દાન છે એ સંતુષ્ટોજ તે પ્રભુની લીલા સદમમા

૧. ત્વંવિષ્ણુ મદનમા ચા દુદાવનવરિજ । સ્વરૂપા નિર્દો ગંધ
 દોદાવનવરિજ મયુ ॥ સંતુષ્ટન । = શ્રીમદાચાર્ય દ્વારા કર્યું ।

તત્પ્રવિષ્ટતયા નૈવ સ્વરૂપ મિચ્યતે તત ॥

અતોઽન્ત સ્થિતકૃણાન્તા સતત હૃદિ આવચેત્ ॥૨૦॥

છટ્ટુ મર્મ ક્રમ સુ રીતો ભાવ છે તે પણ વિગ્દી પ્રજ્ઞસુ
દરીતો ને ભાવ તેનું સ્મરણ કરવું એ છટ્ટુ મર્મ છે હા તાપ
રમણ પ્રજ્ઞ વ્યસિ વ્યાસિમહામુજ એમ સતત ઉચ્ચારણ કરતા પ્રજ્ઞરતનાઓના
નિમૂળભાવનું સ્મરણ કરતા પ્રજ્ઞા ભારતી પ્રાપ્તિ થશે. હૃદયમાં
પ્રજ્ઞાનીતાની નિ તત્ત્વ ભાવના પણ પ્રજ્ઞગનાઓના ભાવનું સ્મરણ
કર્તાઓના થશે એવીજ પ્રજ્ઞાની પણ મમ્પ્રાપ્તિ-સમ્યક્ પ્રકારે પ્રાપ્તિ
થશે, પ્રિયોગથી મયાગ થશે આ કૃત પ્રાપ્ત કરવા માટે નજજ
કર્તા વિગ્દાન-યાનુ ચિન્તાન કરે, વિગ્દાન-યાગ પ્રાપ્ત થતા
પ્રવેશભાવનું વિશ્લેષ સ્મરણ કરે પ્રજ્ઞાની લીનાથી પ્રજ્ઞનું સ્વરૂપ
જુદું નથી, જેવા ત્યા મનનો પ્રવેશ થતો નથી. ત્યારે પ્રજ્ઞસુદ-
રીના ભાવમાં પ્રજ્ઞાનીલામાં મનનો પ્રવેશ થાય છે, ત્યારે તેથી
સ્વરૂપનો ભેદ થતો નથી, નજજાઓના હૃદયમાં પ્રજ્ઞાનીતા નિતર
ઉત્તરે જ લીનાથી સ્વરૂપ જિજ્ઞાસુ નથી, માટેજ સ્વરૂપમાં મન
પ્રવેશ કરતું નથી, પણ લીનામાં પ્રવેશ કરે છે, અને લીલામાં મન
પ્રવિષ્ટ થવાથી સ્વરૂપનો ભેદ કરેતો નથી એટલા માટે જેમનમાં
નજજાન વિગ્દાન છે, જેવા નજજાકર્તા નિતર ભાવના કરવી

ઉપર ૧૧ મ્હોક ઉપર મનન કરના આ અશાય પ્રમટ થાય
કે મીલનિયચરણ પદેના ભગવતીલાની ભાવના કરવાની આજ્ઞા
કરે છે પત્રી એમ આજ્ઞા કરે છે કે - નજજાકર્તાના ભાવનું સ્મ-
રણ કરવું, તેથી જ લીનાની ભાવના અથવા તે સર્વોત્તમભાવ વિદ્ય
થશે લીલા અને સ્વરૂપ એકજ છે, જેથી મન આગમાં પ્રવેશ ન

પ્રભુના સ્મરણથી જે આર્તિ થાય છે, તેને ગુણોન જાણે કે-
દૂર કંઈ છે; અથવા તો ગુણો પ્રભુનું સ્મરણ કરાવીને વિગ્ધાવસ્થામાં
થતી અમલ પીડાને શાંત કરે છે. ભગવાન પોતે આનન્દમય છે.
એમની લીલા આનન્દમય છે, અને ગુણો, ધર્મો પણ આનન્દ-
મયજ છે તો તે ગુણોનું ગાન કરવાથી, તે ગુણોનું અર્પણ જાણ-
વાથી આનન્દ પ્રાપ્ત થાય, એમાં કાંઈ આશ્ચર્ય નથી. ૨૧-૨૨-૨૩.

મર્મે ૮ 'હૃષ્ણનામ સ્તુતે'

અદ્દમં નામમાહાત્મ્યમ્પૂર્તિ સર્વાશતો હરે ॥

તદન્યમાધનેષ્વર્યવૃદ્ધિ રફુરતિ ચેત્તદા ॥૨૪॥

આપું મર્મ શીઠરિના નામોના માહાત્મ્યની સ્તૂતિ થવી
એ છે. અન્નમિત્રાદિ મદાદુષ્ટોનો ધોર પાતકપંથગાથી ઉદ્ધાર કરનાર
ભગવન્તામજ છે. એવી નામની મહત્તા સર્વાંશે સ્તુરે. નામ સિવા-
યના બીજાં માધનોમાં આપ જુદ્ધિ થાય. નામ જેવા ચિનામણિ
પામે બીજાં માધનો તુચ્છ બામે. નામ પણ જગવદ્વપજ છે. પ્રભુ
નામ અને ઉપ, એ બન્ને સ્વરૂપે પ્રકટે છે. નામ પણ સ્વરૂપાત્મક
હોવાથી તેની મહત્તા પ્રભુસ્વરૂપથી ન્યૂન હોય નહિ. ૨૪.

મર્મે ૯ 'પલ ન આજા રરે'

નવમ વાક્યમાત્રૈકનિષ્ઠતા ત્વચિચારણાન્ ॥

યતો વાસ્યપ્રવૃત્તસ્તુ માધને વાપ્યમાધયન્ ॥૨૫॥

વિપરીત ચ વિદધન્ત્વૃણી નિષ્ઠંશ્ચ સર્વદા ॥

સ્વતો ભગવતા નૃન કૃતાર્થોત્તિયતં જન ॥૨૬॥

નવમું મર્મ લમવદ્રાક્રમાત્રમા નિષ્કા એ છે. કોઈ પણ પ્રકાર
 નો વિચાર કર્યા વિના પ્રભુની જે કાંઈ આજ્ઞા થાય તેમા તોપર
 થયું; અને તેથી વિપરીતતા જણાતી હોય તો પણ 'પ્રભુ જે કરે
 છે તે મારા સારા માટેજ કરે છે,' એવા દૃઢ વિશ્વાસથી તેમની
 આજ્ઞાને આધીન બની જવું. એમ થવાથી, પ્રભુના વાક્યને અનુ-
 મરવા માત્રથી સાધનો ન બની શકે, અથવા કોઈ વિપરીત બની
 જાય, નહિ તે કામ કરી શકાયજ નહિ, અને માત્ર મદા મૌન
 નિયતિજ થાય તોપણ ભગવાન પોતે તે જનને ફતાર્ય કરે જે.
 આમીની આજ્ઞાનું અર્થમે અવશ્યજન કરવું એ એવકનો મુખ્ય
 ધર્મ છે. એ મુખ્ય ધર્મને પશ્ચી ગણતા કદાચિત ખીન ગૌન
 દેહધર્મોને તિલાંશવિ આપવી પડે તો તેથી કાંઈ ફલહાનિ થવની
 નથી સાધનો ન બને, વિપરીત કિલ્લદુંજ કાર્ય થા જાય, અથવા
 તેા આડું નરણું કાંઈ પણ ન કરી શકાય તો પણ ભગવાન તેા
 નિશ્ચય ફતાર્ય કરવાનાજ, એમા કાંઈ પણ મંદશય નથી. દૃષ્ટાન્ત
 તરીકે ૮૪ વૈષ્ણવની વાર્તામાં વાગ્યો મીઠુભુદામ મેધનની વાર્તા.
 માત્ર શીવવ્યાધીશ્વરની આજ્ઞા માત્રને આધીન થકને ૩ દિવસ મુધી
 એકજ ટેકાણે એમને એમ બિલા ન્હા દતા. ૨૫

સર્ગ ૧૦ 'કૃતિ-વચન-વિશ્વાસ મન ચિત્ત ધાર્મ'

મતવદીપ જ્ઞાન સત્તતર્થે અનુસરે,
 ના રંગે દે દ ક્રમ સચ્ચ નાચે,

દુષ્ટિવશમર્મ દત્ત મમ ચદ નિષ્વ રહે
 મદા ચિત્તમે ધૃતિરિંગ રમે ॥

દશમ મર્મ વિધાતા યગવત્યસ્થિતો નનિ ॥

તત્ત્વમ્બન્ધિયપિ પુન કૃતે રૂપે તથાવિધે ॥૨૭॥

ચાદશો યત્ર હિ પ્રોક્ત કૃષ્ણમ્ભન હિ તાદૃશ ॥

તદીયાસ્તત્ત્વમા જ્ઞેયા પ્રતીતા અપિ ચાન્યથા ॥૨૮॥

યત્કલોતિ હરિ કૃષ્ણ સ્વર્ગિયેષુ કૃપાપર ॥

તથા તદીયા સ્વીયેષુ યત કુર્વતિ કૃપાત્મ ॥૨૯॥

તત્ત્વાધ્વિતિ ચ મન્ત્રાય યથા વિનો કૃતો સુત ॥

ઘ્તાનિ દશ મમાણિ વૈત્તિ ય સર્વથા જન ॥૩૦॥

શ્રોમતાન્નાયકૃપયા ભક્તિમાર્ગે મહામતિ ॥

તસ્ય માર્ગેશ્વર દૃષ્ણો વશો મવતિ નતલ્લભાત્ ॥૩૧॥

હમમ્બુ મમ વિધામ ડ અખિયના અતર્પામી આત્મા એ ।
ભગવાનમા અખ ડ વિધામ ગખવો, એ દશમ મર્મ છે. જેવો
વિધામ તેણે પ્રક્ટ ભગવત્સ્વરૂપમા છે, તેવે જ વિધામ રખવો,
અથવા તે પ્રભુએજ તેણે ૩૫ ધણુ છે, માટે ભગવદીયોમા તેણેજ
વિધામ ગખવો અથવા તેા તેણે સૌમિક ૩૫ જોવામા આવે તેા
૫૫ ભગવદીયોમા ભગવત્સ્વરૂપ વિશ્વાસ રાખવો જે અથ્થે જેવા કૃષ્ણ
કલ્યા છે તે ન્યારે તેણેજ ભગવદીયો ડ ગાયવા તેા જે અથ્થે જેવા
ગખવો કલ્યા છે તે અથ્થે માહુમ્બુજ તેમા યાપ ડ એમ મમમ્બુ
જો ભગવતીયો જુગી ગીતે જણુતા હય તેાપણુ તેઓ ભગવદીય
દેહાગી ભગવત્પદ ૧ ભખવા મા ભખમા ભખા તરીકેના જે

લક્ષણો હોના જોઈએ તે આપણાથી જોઈ ન શકાય અને બીજા
 ટેટનાં વિપરીત લક્ષણો જોવામાં આવે તો પણ તેમને આશીનો
 મનથી યોગે હોવાથી અત્માત્મક જ મનજવા કૃપાપરાયણ સદાનંદ
 નંદનંદન પોતાના વિજ જનો માટે જે કામ કરે છે તે સારું
 કરે છે એમ માનવું. એમ માન્યાપતાં દરેક કાર્ય પુત્રના હિતને
 મારેજ હોય છે અને માન્યાપના દરેક કાર્યો પોતાનાજ હિતને
 અર્થે છે એમ માનવાની પુત્રની પણ રૂઝ છે, તેમ જીવોએ પણ
 એમજ માનવું કે પ્રભુનો સંસંધ ધર્માત્મા મહાનબાવી ભગવદીયા
 જે કામ કરે છે તે સારું કરે છે, માટે અર્થથી પદેણ ભગવતી
 યોગ વિશ્વામ રાજવો; તેમના દોષ ન જોવા. એમના દરેક કાર્યોમાં
 ઉત્તમતા જોવી. એમ કર્યાથીજ નવમ, અષ્ટમ વગેરે મર્મે મિદ્ધ થશે.

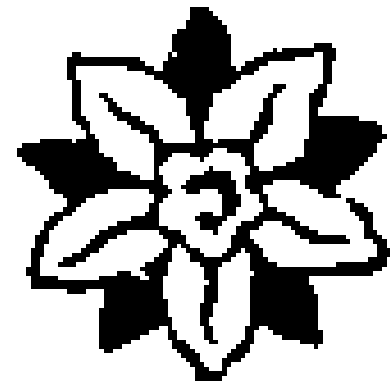
આ અધ્યક્ષે એટલું મહત્ત્વ નમજવાનું કે મર્મની ગણનાનો જે
 ક્રમ શ્રીદ્વિગમયજીએ બતાવ્યો છે, તે ચડતો ઉતરતો છે. અર્થાત્
 પહેલું મર્મ સર્વથી શ્રેષ્ઠ અને રૂપાત્મક છે અને જ્યારે બીજું મર્મ
 મિદ્ધ થાય ત્યારજ તે પણ મિદ્ધ થાય. બીજું મર્મ ત્રીજું મિદ્ધ
 થયા પછી, ત્રીજું ચોથા પછી, એમ ઉતરોતર કાર્ય-કારણભાવ
 છે. એ ઉપરથી પહેલું મર્મ પહેલાં મિદ્ધ થાય અને બીજું તે
 પછી અને ત્રીજું તેથી અનંતર. એમ ક્રમ ન લેતા, પ્રથમ દશમું
 મર્મ-વિશ્વાસ-અને ભગવદીયોમાં ભગવદ્મુદ્ધિ અને પછી અનુક્રમે
 નવમું, આઠમું, સાતમું વગેરે મિદ્ધ થાય એમ અવધાનવું, ૨૭-૩૧.

શ્રીદ્વિગમયજી અન્યતો ઉપસંદાઃ કરનાં રૂપશ્રુતિ વર્ણવે છે

વિજ્ઞાપૈતાનિ યર્માણિ શ્રીમદાચાર્યસેવકૈઃ ॥

મક્તિમાર્ગે સ્થિતિઃ કર્યાં મર્વદાતિવિચક્ષણૈઃ ॥૩૨॥

આ દસ મર્મને જે જે જન સર્વાંશે સમજે છે, તે શ્રીમદ્દાપ્રભુજીની કૃપાથી ભક્તિમાર્ગમાં મદાબુદ્ધિમાન થાય છે, ભક્તિમાર્ગમાં તેની બુદ્ધિ સારી પેઠે પ્રવર્તે છે અને તેને માર્ગના ઈશ્વર-માણીક શ્રીકૃષ્ણ તત્કાલ વશ થાય છે. શ્રીમદ્દાપ્રભુજીના કૃપાપાત્ર સેવકો અત્યંત-વિચક્ષણ હોય છે, તેઓએ આ દસ મર્મો સમજીને, અનુભવીને ભક્તિમાર્ગમાં યિતિ કરેલી. ૩૨.

૧૪. શ્રીપુષ્ટિમાર્ગલક્ષણાનિ (સટીકાનિ) ॥

ટીકાકાર-ગો. શ્રી ૬ અનિરૂદ્ધાચાર્યજી મહારાજ.

મંગલાચરણ

શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રપાદાબ્જે લભ્યે પ્રીત્યા ત્વનન્યયા ॥

પ્રણમामિ કૃપાપૂર્ણે મનોમિલિદમોદદે ॥૧॥

અનેકૈમિત્રૈયો હૃદયનહલધ્વાન્તનિકરો

ન નષ્ટો જીવાનાં વહુજનનકારી દૃઢતરઃ ॥

શુદ્ધા તૂર્ણ ચૂર્ણ તમપિ વિદ્યુર્વૈહવરા
 નુમન્નાનાચાર્યાન્ વિબુધવચન્ધ્યાન્ પ્રણયત. ॥૨॥
 ધ્રીઋણ્ણપાદપાથોજે સતત લક્ષ્મણમમ્ ।
 નિજમત્તકૃષાપૂર્ણ હરિરાયં નમામિ તન્ ॥૩॥
 તુલ્મીકાષ્ઠમાલ્યાભિઃ સર્વદા ભૂષિતાન્ નરાન્ ।
 હરિનામાક્ષરમુખાન્ નમામિ ભગવત્પગાન્ ॥૪॥

મૂઠન—સર્વમાધનરાહિત્ય ફળાતો યત્ર સાધનમ્ ॥

ફલ વા સાધન યત્ર પુષ્ટિમાર્ગે સ વચ્યતે ॥૧॥

મૂઠન—જે માર્ગમા લૌકિક તથા અલૌકિક અને મકામ અથવા નિષ્કામ સર્વે માધનોનો આભાવજ પૂર્ણ—આનન્દ—અવગ્રહ શ્રીકૃષ્ણ અન્દની પ્રાપ્તિમા માધનરૂપ છે, અર્થાત્ પ્રભુ પ્રાપ્તિમા દૈન્યજ માધન છે, તેજ શુદ્ધ પુષ્ટિમક્તિમાર્ગ છે.

ધિવેચન —સંકેત—લૌકિક તથા અલૌકિક માધન કદાચ ન હો, તથાપિ દૈન્ય પણ માધન છે, તેથી પ્રભુ નિ માધનતાથી મને જે; અર્થાત્ નિ માધનતાનુ કન ભગવાન્ છે એમ નહિ કદા ગણાય.

ઉત્તર—જે ક્ષણે જગવાન તેજ કનપ્રાપ્તિમા માધનરૂપ છે અર્થાત્ માધ્ય જગત્સ્વરૂપના લાભ પહેલા જગવાનજ માધન છે. પણ જગવદ—વ્યતિગિહન પ્રર્થી ખીલ પદાર્થના માધનતાથી પ્રહલ્ય કંગામા આવતું નથી તેથી તે જગત્ સ્ત્રી નહિ

શંકા—પુષ્ ધાતુનો અર્થ જાડા થવું તેવો છે ને તેને
તિ પ્રત્યય લાવ્યા થાય છે, તે પુષ્ટિ શબ્દનો અર્થ પુષ્ટ થવું થશે.
ત્યારે પુષ્ટિમાર્ગનો અર્થ જાડા થવાનો માર્ગ થશે પણ પુષ્ટિ
શબ્દથી ભગવદનુશ્રદ્ધાન્ય ભક્તિ કેમ કહેા છો ?

ઉત્તર—શ્રીમદ્ ભાગવતમા ભગવદ્દશાનાવતાર શ્રીમદ્વ્યાસચરણે
ન્યુટ પ્રત્યયાન્ત પુષ્ ધાતુનો અર્થ ભગવદનુશ્રદ્ધા કહેા છે.

“ લોવણ તદનુશ્રદ્ધ ” શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતામા પણ શ્રીકૃષ્ણગુરુ
શ્રી મુખર્થીજ આશા કરે છે કે “ તેષામેવાનુકર્પાર્થ ” તેમા જે અનુ-
કર્પા કહેા છે તેજ પુષ્ટિ અને ઉત્તર મીમાસાના ત્રીજા અધ્યાયમા
પણ કહેા છે. “વિશેષાનુશ્રદ્ધ” એ સૂત્રમા સ્પષ્ટ રીતે ભગવદનુશ્રદ્ધનું
અને ભગવત કૃપાનું પ્રતિપાદન કરેલું છે અને તેજ સૂત્રના
ભાષ્યના પ્રકાશમા પણ શ્રીપુત્રોગરાજએ આશા કરી છે કે આ
અનુશ્રદ્ધ પુષ્ટિશબ્દ વડે કહેવાય છે. અર્થાત્ ભગવદનુશ્રદ્ધ તેજ
પુષ્ટિ અને શ્રુતિ પણ કહેા છે, “નાયમાત્માપ્રવચનેન” આ શ્રુતિથી
જે જીવના ઉપર ભગવત કૃપા થાય, ભગવદનુશ્રદ્ધ થાય, આ મારો
દાસ છે એમ જીવનો ભગવાન અંગીકાર કરે, તેજ ભગવતપ્રાપ્તિ
કરી શકે છે આ પ્રમાણે શ્રુતિ-ગીતા-સૂત્ર-શ્રીમદ્ભાગવતાદિના
વાક્યોથી નિશ્ચય થાય છે કે પુષ્ટિનો અર્થ ખાવું પીવું ને પુષ્ટ
થવું તેવો નથી, પણ ભગવદનુશ્રદ્ધ, ભગવતકૃપાજ છે. તે કૃપાયુક્ત
જે ભક્તિમાર્ગ તે પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ કહેવાય છે માટેજ શ્રીમદ્વૈશ્વા-
નાયાર્યએ પણ ભાષ્યમા આશા કરી છે કે “ કૃતિસાધ્ય સાધનં
જ્ઞાનમત્તિરુપ યાત્રેણ ચોચ્યતે તાભ્યાંવિદિતાભ્યાં મુક્તિર્મર્યાદા; તદ્વિદિતાનામપિ
સ્વસ્વરૂપરૂપેન સ્વપ્રાપ્તિ પુષ્ટિરુચ્યતે ” જીવને માટે શાસ્ત્રે જ્ઞાન અને

કરે છે કે “અનન્યાધિતયન્તો મા યે જના પર્યુપાસતે । તેષાં નિત્યા
મિયુક્તાના યોગક્ષેપં વદામ્યહમ્” કેવલ માટેજ (મહાવ્યતિગિમ્ત દેવની
ભાવના છેાડી) અગણ્ય કરનાર માગ અનુઅહથી જેણે ભક્તિ ભેગ-
વેલી છે એવા ભક્તો જે મારીજ સેવા કરે છે. તેવા ભક્તોનું
યોગ (આ લોકમા સેવા માટે દનધાન્ય વસ્ત્ર ઇત્યાદિ) તથા દેમ
(અત્યન્ત શ્રેયોઽપ મોક્ષ) હું નાધી આપું છું. એ પ્રમાણે
ગીતા-વાક્યથી માગ સિવાય ખીણું કોઇ પણ સાધન ભક્તના
ઇચ્છિતાર્થને મિદ્ધ કરી શકનાર નથી તેમજ શ્રીમદ્વાચાર્યશ્રી
ભાષ્યમા કહ્યું છે કે ભગવાન જીવનો અગીકાર મયોદ અને પુષ્ટિ
એમ બે ભેદ વડે કરે છે. જે માર્ગમા યત્ન-આદિ સાધનોનો ઉપ-
દેશ કરવામા આવે છે તે મર્યાદા માર્ગ કહેવાય છે પુષ્ટિમાર્ગમા તે
પ્રભુવ્યનિરિક્ત કોઇ પણ પદાર્થની અપેક્ષાજ નથી ખીણું દેશ.
કાળ, રૂપ, કર્તૃ, કર્મ, મન એ છ પદાર્થ શુદ્ધ હોય ત્યારેજ
યત્નની સિદ્ધિ થાય છે. તે કર્મના ઉપભોગ માટે પુનર્જન્મ પ્રાપ્ત
થાય છે, પણ અર્ત મુખસાધ્ય હરિના ભજન કરનારને નિર્વિધે
પ્રભુપ્રાપ્તિ થાય છે. માટે કહ્યું છે કે મહાનંદ પૂર્ણ પુરુષોત્તમ
શ્રીકૃષ્ણને એક પણ નમસ્કાર કર્યો હોય તો તે નમસ્કાર નિર્વિધે
પૂર્ણ અપેક્ષા દશ અશ્વમેધની સમાન છે. દશ અશ્વમેધ કરનારને
પુનર્જન્મ પ્રાપ્ત થાય છે. પણ કૃષ્ણ-પ્રણામીને પુનર્જન્મ પ્રાપ્ત
થતોજ નથી. માટેજ શ્રીમદ્વાચાર્યશ્રી નિગધમા આશા કર
છે કે એવું બોલું પણ નથી તથા એવું સાબળવું પણ નથી -
કૃષ્ણભક્તને પુન મંસાન પ્રાપ્ત થશે હોય. માટે અનન્યાશ્રયો
ભક્તોના વિદા શ્રીકૃષ્ણ દૂર કરે છે માટે પ્રભુભજન-વ્યતિગિમ્ત
નાધન નહિ કરનારને નિનનો અભાવ જે માર્ગમા છે તેજ પુષ્ટિ-
વામિતમાર્ગ કહેવાય છે ૨.

મૂલમ્—યત્રાગીકરણેનૈવ યોગ્યતાદિવિચારણમ્ ॥

અવિલમ્બ પ્રમુક્ત પુટિમાર્ગ સ કચ્ચતે ॥૨૧॥

જો માર્ગમા પ્રભુ ત્યારે ભક્તનુ પરણુ (અગીકાર) કરે છે ત્યારે જ તેને વિં યોગ્યતા છે કે નહિ તે વિરે વિચાર કરતા નથી. અને ઘણુ કરવામા વિધાન કરતા નથી, તેજ શુદ્ધ પુટિભાગિમાર્ગ છે :

મૂલમ્—સ્વરૂપમાત્રપરતા તાત્પર્યજ્ઞાનપૂર્વકમ્ ॥

ધર્મનિષ્ઠા યત્ર નૈવ પુટિમાર્ગ સ કચ્ચતે ॥૨૨॥

જો માર્ગમા શુદ્ધિ સ્મૃતિ પુરાણ ઇતિહાસમા પ્રતિપાદન કરેલા ધર્મોનુ તાત્પર્ય ભગવાનમા વાળીને ભગવાસાક્ષરકાન્ધા અતમચરિત ધર્મોનો ત્યાગ કરી દેવન પ્રભુરૂપને વિરેજ પ્રે તાન ચિત્તથી રહેયુ, તે શુદ્ધપુટિમાર્ગ કહેવાય છે.

શ્લોક—સાસ્ત્રો ધર્મનિષ્ઠાનો ઉદ્દેશ કરે છે પણ ધર્મનિષ્ઠાનો ત્યાગ કરે તો તેમ હિપદેજ કરતા નથી. મનુષ્યમા કરુ છે કે તો આપણે ધર્મનુ નક્ષત્ર કરીએ તો ગ્રાહ્ય કરીએ. ધર્મ આપણ ગ્રાહ્ય કરે છે, અને તો આપણે ધર્મને દબાએ તો તે દબાયે. ધર્મ આપણને દબે છે તેથી એમ મિદ્ધ થાય છે કે ધર્મનિ હામાજ એવ સમાયેલું છે ત્યારે ધર્મનિષ્ઠા જો માર્ગમા નથી તે પુટિમાર્ગ કહેવાનો રીત તો તે માર્ગ અશાસ્ત્ર એમ કહેવાય ?

ઉદાહરણ—ધર્મપર વિશેષ ભાગ મુકવામા આવે છે પરંતુ પુટિપથમા તો તમામ ધર્મોનુ તાત્પર્ય પ્રમુખાજ ભગી મન, વાળી

અને દેહ વડે શ્રીકૃષ્ણ-ચરણ સેવના શ્રીકૃષ્ણ લગવાનું ગીતામાં આજ્ઞા કરે છે કે, “સર્વધર્માપરિત્યજ્ય મામેક શરણ વ્રજ । સત્ ધર્મના ત્યાગ કરીને (શરણમાર્ગમાં વિરાધી ધર્મનો ત્યાગ કરી) મારજ શરણે આવ” એ રથલે ભકતોનું લગનાવડેજ અધીનપણ સૂચવ્યું છે, પણ ધર્માધીનપણ કહ્યું નથી વળી શ્રીભાગવતમાં પ્રભુ પોતેજ આજ્ઞા કરે છે કે તે ભક્ત માગે સિનાય કાઢે પણ જાણતા નથી, અને હું પણ તે ભકતો મિનાય કાઢે પણ જાણતો નથી

વળી ગુણાતીત માર્ગમાં વિચરનારા ભક્તોનું કાનકર્મ-અવશ્યા વાધીનપણ નથી એ વિષે શ્રીવલ્લભપ્રભુ નિબંધમાં આજ્ઞા કરે છે કે કૃષ્ણના અનુમદરૂપ પુષ્ટિ કાન કર્મ અભાવનો પણ બાધ કરે છે એટલે જે માર્ગમાં કાન કર્મ અભાવનો પણ બાધ કરે ॥૨ ભગવદનુમદ છે, ભગવતકૃપા હ તેજ શુદ્ધ પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ કહેવાય છે તેથી નિર્ગુણ માગમાં વિચરનાર ભકતોની નિષ્ઠા સ્થિતિ મિનાય બીજા કાંઈ પણ પદાર્થમાં હોતી નથી તેથી, ધર્મનિષ્ઠા કયાથી હોઈ ૧૩ ? ૪

મૂળ—યત્ પ્રમુકૃતૌ નૈવ ગુણદોષવિચારણમ્ ॥
તત્કૃતાવુત્તમ-વક્ષા પુષ્ટિમાર્ગ સંવ્યયતે ॥૧॥

જે માર્ગમાં પૂર્ણ પુરતોત્તમની આત્મ, રહસ્ય કરવું, ભોજન કરવું તથા પાનાદિ ક્રિયા લોકિકના વૃત્ય દેખાવથી તે સીનામાં હીનબુદ્ધિ નથી, અને કાવીય-દમનાદિ તથા ગિરિરાજ-ધાન્યુદિ સીનામાં અન્ય બીલાગી ઉત્તમ બુદ્ધિ નથી પરંતુ પ્રમુદ્ધ સર્વ

જોતાન હિતન જાણવામા આવે છે, તેજ શુદ્ધ પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ કહેવાય છે. ૫

મૂલમ્—ત લોકવેદસાપેક્ષ્ય મર્વથા યત્ર વર્તતે ॥

સાપેક્ષતા સ્વામિસુખે પુષ્ટિમાર્ગ સ કચ્ચતે ॥૬॥

જે માર્ગમા સ્વામિસુખને ઇચ્છતાઃ ભક્તોને મૃતિ કે વેદ (કર્મશાસ્ત્ર)ની અપેક્ષા નથી, જ્યારે ભગવાન જે ભક્ત પર અનુમતિ કરે છે, તે ભક્તોની લોકમા અને વેદમા નિષ્ઠા નેતી નથી, પણ કેવળ પ્રભુના સુખનીજ અપેક્ષા છે, તે શુદ્ધ પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ છે ૬.

મૂલમ્—વરણે દૃશ્યતે યત્ર હેતુર્નાણુરપિ સ્વત ॥

વરણ ચ નિજેચ્છાત પુષ્ટિમાર્ગ મ કચ્ચતે ॥૭॥

જે માર્ગમા પ્રભુ જે જીવો અંગીકાર કરે છે, તે વળખા તે જીવના માધનનું જગ પણ કાગળ નથી, પણ પ્રભુ પોતાની મુશ્કેલીજ જીવોનો પોતાના દામપણથી અંગીકાર કરે છે, તે બાબત 'ભગવાત્મા પ્રવચને' આ શુનિધી ન્પટ થય છે, તેજ શુદ્ધ પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ કહેવાય છે ૭

મૂલમ્—યત્ર સ્વતન્ત્રતા મત્તેરાવિર્માવાનપેક્ષાન્ ॥

પૂર્વાનુભવરૂપત્વં પુષ્ટિમાર્ગ સ કચ્ચતે ॥૮॥

જે માર્ગમા વિમર્યાદાસ્થામા પ્રભુપ્રાકૃત્યની અપેક્ષા મિશ્રમ સ્વરૂપાનન્દ રૂપ આપવામા ભગવદ્ગુણગાનાદિ ભક્તિનીજ સ્વતન્ત્રતા છે, સ્વરૂપાવિર્ભાવ સખથી નસતી નિલકુલ અપેક્ષાજ નથી પ્રેમથી

કરતા અવશ્ય-કીર્તનાદિનેજ સર્વ લીલાના સુખનો અનુભવ કરા-
વનાપણ છે, મર્યાદા રૂણાધીન છે, ને પુષ્ટિ ભક્તિ સ્વતંત્ર છે; પુષ્ટિ
શબ્દથી કેાઈ અર્થે ભગવદ્-અનુગ્રહ કહેવાય છે ને કેાઈ અર્થે પુષ્ટિ
શબ્દથી અનુગ્રહજનિત ભક્તિ કહેવાય છે તે શુદ્ધ પુષ્ટિભક્તિ-
માર્ગ છે ૮

મૂલમ્—લોકવંટમયાભાવો યત્ર ભાવાતિરેક્ત ॥

સર્વબાધકતાસ્ફૂર્તિ પુષ્ટિમાર્ગ મ કથ્યતે ॥૨॥

જે માર્ગમા પ્રભુને વિષે પ્રેમાધિક્ત થવાથી ઓ પુન ઇત્યાદિ
લોકિકથી અને “ યાવજ્જીવમગ્નિહોત્ર જુહુયાત ” હવિત પર્મન્ત અગ્નિ-
હોત્ર હોમયુ, “ અદરશ સચ્યામપાસીત ” પ્રતિદિન સંખ્યા કરવી.
ઇત્યાદિ નૈદિક કર્મથી પણ બિલકુલ ભય રહેતું નથી, આરે
ભગવદ્ભાવ પ્રાપ્ત થાય છે, ત્યાર કાલ કર્મ સ્વભાવ આદિનુ બધ
તેની આગળ યાતરુજ નથી, તેજ શુદ્ધ પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ કહેવાય
છે શ્રીમદ્ભાગવતમા પણ કહ્યું છે કે, નારાયણ-પરાયણ ભગવદ્-
ભક્તો દાઢનાથી કરતા નથી તથા સ્વર્ગ, મોક્ષ અને નરકમા પણ
તુલ્ય દષ્ટિરાળા હોય છે ૯

મૂલમ્—સમ્બન્ધ સાધન યત્ર કલ સમ્બન્ધ ણ્વ હિ ॥

સોઽપિ કુર્ષ્ણેચ્છયા જાતઃ પુષ્ટિમાર્ગઃ સકથ્યતે ॥૨૦॥

જે માર્ગમા ભગવાનની સાથે દેહથી ઉત્પન્ન થયેલ મંબધ
તથા ભારથી ઉત્પન્ન થયેલ સંબધ તે દરિને વિષે સર્વ દન્દિયના
મંબધાત્મક રૂપને વિષે સાધન છે અને તે સંબધ પણ પ્રભુની
મુશ્કાળોજ થાય છે. તેજ શુદ્ધ પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ કહેવાય છે.

હે એવા અમે। આપને ખોળીએ છીએ, તેથી શુદ્ધ પુષ્ટિભક્તિ-
માર્ગ કહેવાય છે. ૧૦

મૂલમ્—મજને યત્ર સેવ્યસ્ય નોપકારકૃતિ ક્વચિત્ ॥

પોષણ માત્રમાત્રસ્ય પુષ્ટિમાર્ગઃ સ કલ્પ્યતે ॥૧૩॥

જે માર્ગમા સેવ્ય શીઠ્ઠણની મેનામા પ્રભુકૃત ઉપકારની
અપેક્ષા રાખનામા આપતી નથી, પણ શીઠ્ઠણ સેવકના હૃદય-
નિયત ભાવની વૃદ્ધિ કરે છે, તે શુદ્ધ પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ કહેવાય છે. ૧૩.

મૂલમ્—મજનમ્યાપવાદો ન ક્રિયતે ફલદાનત ॥

પ્રમુખા યત્ર તદ્દાવાત્ પુષ્ટિમાર્ગ સ કલ્પ્યતે ॥૧૪॥

જે માર્ગમા પ્રભુ ભજનનું ફલ આપતા હોવાથી ભજનનો નિષેધ
કરના નથી, કારણ કે ભક્તનો હૃદયે વિશે દૃઢ ભેદ હોય છે,
તેજ શુદ્ધ પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ કહેવાય છે. ૧૪

મૂલમ્—યત્ર વા સુખસમ્બન્ધો વિયોગે સગમાદપિ ॥

તર્વલીલાનુભવત પુષ્ટિમાર્ગ સ કલ્પ્યતે ॥૧૫॥

જે માર્ગમા ભગવદ્-વિપ્રયોગ-અવસ્થામા ભગવદ્લીલાના સ્મરણ
માન્યોજ હૃદય વિશે સગમ લીલાનો અનુભવ થવાથી સયોગાવસ્થા
કરતા વધારે ગુણ વિપ્રયોગાવસ્થામા છે, કારણ સયોગાવસ્થામા
અર્થાત્ પ્રભુના અદ્વારકારની દશામા પ્રભુ જે લીલા કરે છે, તેજ
લીલાનો અનુભવ ભક્તને થાય છે, પણ વિપ્રયોગ-અવસ્થામા તો

ભક્તનું ચિત્ત પ્રભુગાજ તણી । હાવાથી પ્રભુએ કરી તમામ
લીલાનો અનુભવ થાય છે તેજ શબ્દ પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ કહેવાય છે ૧૫

મૂલમ્—ફલે ચ સાધને ચૈવ મવત્ર વિપરીતતા ॥

ફલભાવ સાધન સ પુષ્ટિમાર્ગ સ વચ્યતે ॥૧૬॥

જે માગ મા સાધન અને ફળ વિપરીતતા છે, તેજ શુદ્ધ
પુષ્ટિમાર્ગ કહેવાય છે, જેમકે સાધનના લાવને રૂપણ છે વૃત્ત-
મુગ્ધ પ્રત્યક્ષ જાના ભગવાનની પ્રભુ-વિચિત્ર પ્રેમની પ્રાર્થના
કરે છે

‘ અહ હૈં તવ પાદૈકમૂળદાસાનુદાસો મવિતામ્મિ મૂય ।

મન સ્મરેતામુપતે ગુણસ્ત ગુણીત વાક કર્મ કરોતુ કાય ’ ॥

‘ હ ભક્તના હું ને તારા ॥૧૭॥ હું પ્રાપ્ત હું ફરી પણ
આપના ચરણારવિન્દના દામનો દામ થાઉં મારું મન આપની
ગુણોનું સ્મરણ કરે મારી વાણી આપના ગુણોનું ગૃણન કરે મારી
કાયા આપની મેરા કરે પરમ પુરુષાર્થરૂપ પદ્મ કલ્પરૂપ મોહરૂ ॥
આક્ષરકોરૂ થયા બાલ લીંગવદ-વિચિત્ર પ્રેમની યાચન કરવાથી પ્રભુ
પ્રેમપ્રાપ્તિના સાધનરૂપ ભગવાન થયા ત્યારે મધ્ય ॥૧૮॥ મધ્ય
વિપરીત ॥ ૨૫૭ થાય ૭ ૧૬

મૂલમ્—પશ્ચાત્તાપ સદા યત્ર તત્સમ્વન્ધિહતાવપિ ॥

દૈવ્યોદ્વેગાય સતત પુષ્ટિમાર્ગ સ વચ્યતે ॥૧૭॥

જે માગ મા હૃદયેના ભાવ તારાનો અનુભવ થતા હોય હતા
તે તો દૈવ્ય ભગવાન નહીં બોલે આભિમાનો મપક ન થાય

ઝોટના માટે અન્ય લીલાનો અનુભવ ન હોવાથી તાપ રહે ને, તે શુદ્ધ પુષ્ટિમાર્ગ કહેવાય છે ૧૭.

મૂલમ્—આવિમિતિ ન સાપેક્ષ દૈન્ય યત્ર હિ સાધનમ્ ॥

ફલ વિયોગજ દૈન્ય પુષ્ટિમાર્ગ સ કથ્યતે ॥૧૮॥

જે માગના ખર્ચાને કાંઈ પણ સાધનની અપેક્ષા વિનાય જીવતો દૈન્ય પ્રમદ થાય છે, તે પ્રભુના આપણોવનું કાગળ છે, તે દૈન્ય સાધન છે જગત્કાનિર્ભાવ યથા જ્યાં વિયોગથી જે દૈન્ય થાય છે તે ક્વચપ્ છે તેજ શુદ્ધ પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ કહેવાય છે તાત્પર્ય કે પ્રભુ-પ્રાપ્ત્ય પહેલાં જે દૈન્ય છે તે દૈન્ય સાધન છે, અને પ્રભુના પ્રાપ્ત્ય અનંતર જે દૈન્ય છે તે ક્વચપ્ છે ૧૮.

મૂલમ્—સમસ્તવિષયત્યાગ સવભાવેન યત્ર વે ॥

સમર્પણ ચ દેહાદે પુષ્ટિમાર્ગ સ કથ્યતે ॥૧૯॥

જે માર્ગમાં સર્વજાતે મક્કન લૌકિક વિષયોનો ત્યાગ, પ્રભુને સર્વજાતે દેહાદિકનું સમર્પણ રહેવા છે, તેજ શુદ્ધ પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ કહેવાય ૧૯

શ્લોક —શ્રીમદ્વલ્લભાગાય જી મન્યામનિર્ણય નામના પ્રથમા અંકના કહે છે “કૌણ્ડિકો ગોપિકા પ્રીતિા મુખ સાધન ચ તત્” ગોપિકાઓ પુષ્ટિમાર્ગના મુખ છે અને તે કામી હતા ત્યારે સમસ્ત વિષયોનો ત્યાગ આ માર્ગમાં હજી છે એમ તમે કેમ કહો છો ?

ઉત્તર—ગોપીજનો કામી હતા કે નહિ તેનો નિશ્ચય તે
ગોપીજનોના શ્રીમુખના વચનેથી કરવો યોગ્ય છે. શ્રીમદ્વાગ્ધ-
નમા શ્રીગોપીજનો ૩૫૧ શ્રીમુખગીત આપતા કહે છે

‘મંથં વિમોહૈતિ भवान् गदितु नृशंसं
सत्यन्य सर्वविषयांस्तद वाढ्यमूलम्॥

भक्तः भजन्व दुरवग्रह मा त्वनाम्मान्
देवो यथादिपुष्पो भजनं मुमुक्षन् ॥’

‘હે વિમોહ’ હે સમથ’ મંથ એકાન્ગ દન્દ્રિયોના વિસ્થોગે
સારી રીતે એટલે કરીથી ઉધ્ધ ન થયા પામે તેની રીતે ત્યાગ
કરી અમોઝે આપતું અગ્નારવિદ ગ્રામ કૃષ્ણ છે, માટે આપે
આપા નિર્દય વચન બોલયા યોગ્ય નથી”

આ વાક્યમા વિષય લેગ પણ દેખાતો નથી બીજે અર્થે
પણ ગોપીજનોએ કહ્યું છે

“आदुश्च तं नञ्जितनाम पठारविट
योगेश्वरैर्हृदि विचिन्त्यमगाधबोधै ॥

धमारकृपयतितोत्तरणावलम्ब

गंहजुषामपि मनम्युदयान्सदा न ॥”

‘હે નનિતનામ’ યોગીશ્વરોએ હૃદયને વિશે ચિંતન કર્યા
બાપક અંસારશી દુરાસ પડેલા શ્રવેને બહાર નીકળવા માટે

ટેકારમ આપતું ચ-લ્લાદિવિદં ગૃહને સેવા હતા એવા પણ
અમારા મનમાં અદા ઉદય પામે.” આ જગ્યાએ ગિલકુશ કામની
યાચના નથી, પણ કામનાશક ભગવદ્વચનની માગણી છે.

તેમજ આવી શંકા કરતા પહેલાં શ્રીમદ્ભાગવત દશમ સ્કં-
ધનો ૨૩ મો અધ્યાય જોવો કે ભક્તશિરોમણિ શ્રીશુકદેવજી શી
આજ્ઞા કરે છે, શ્રીશુકદેવજી કરે છે:

“વિકીરિત વ્રજવધુભિરિદં ચ વિષ્ણોઃ
શ્રદ્ધાન્વિતોઽનુશૃણુયાદ્ય વર્ણયેદ્યઃ ॥

યત્તિ પરં મગવતિ પ્રતિલભ્ય કામં
હૃદ્યોગમાશ્વપહિનોત્યચિરેણ ધીરઃ” ॥

“શ્રીકૃષ્ણચંદ્રની ગોપિકા સાથે કૃત્રી સીલને જે શ્રદ્ધાપૂર્વક
અવળું કરે કિંવા ગાન કરે, તે પ્રભુને વિશે પરા ભક્તિને પ્રાપ્ત કરીને
હૃદયના રોગરૂપી કામનો જલદી નાશ કરશે.” જે શુકદેવજી ગોપિકા-
ઓને કામી માનતા હોત તો રાસપંચાધ્યાયીના અવળુ-કીર્તનથી
કામની નિવૃત્તિ અને હિતમોચન પણ ભક્તિની પ્રાપ્તિ કેમ માનતા
શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતામાં પણ શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર અર્જુનને સ્પષ્ટ આજ્ઞા
કરે છે

“તસ્માત્સ્વપિદ્વિયાણ્યાદૌ નિયમ્ય મરતર્વમ ॥
પાપ્માનં પ્રજહિ દ્યોનં જ્ઞાનવિજ્ઞાનતાશનમ્ ॥”

‘હે ભગવદ્ગોતમ અર્જુન !’ આપણા હેતુ માટે દુઃખિયેને પ્રથમ નિયમમાં લાડીને મર્વ પાતના મુલમૂલ ગમો તુ અવસ્થ દશ” આ હેતુ માટે શ્રીમદ્ભગવાદ્યાર્થે શ્રીમુનોવિરિદમાં આપણ કે છે ૫, ‘વિષયાવિદ્યચિત્તાના વિષ્ણુવેશ મુદ્દત” એ હવેતુ ચિત્ત વિષ્યાવિષ્ટ છે, તે ૧ શ્રી ૫ ૧૫૨ ગુરોતમ સર્વ યાપનશ્રીન શ્રીહરિગો આવેશ મર્વયા ૨૦૪ કે

બીજે ૨૫ ૧ શ્રીમુનોવિરિદમાં ૨૫ ૨ કલુ છે

‘કામાદાનામરાથિલ્લે મતિર્નો વસ્યત્ત્વે દત્તિ’ ‘૭ યામુધી મામાદિ દોષો શિચિત્ત યત્તા તથી ત્યામુધી ભક્તિ દિવન થતી ૧ થી’

આ મર્વ ગિદ આપણ આપણા સહ શ્રીમુનોવિરિદ પાન દામખ્ય ૨૧૧ વિન ૭ મા આપણ કે ૧

“દોષેષુ પ્રથમ કામો વિવિચ્ય વિનિશ્ચયંતે ॥

યમ્મિન્નુત્પદ્યન્તે તમ્ય નાશકઃ સર્વેષા મત્ત ॥૧॥

વિષયાવેશહેતુત્વાત્ વિશેષોત્પત્તિનારણમ્ ॥

રજોગુણમમુત્પન્ના રજ પ્રલેપકો મુખે” ॥૨॥

‘મત્ત દોષમાં મત્ત પ્રથમ છે એ મા ૧ જે હવેતુ દિવન થાય છે, તે હવેતુ તથયા નારા કર ૬ વિષ્યાવેશતુ કાર ૧૪ કામ છે એ કામ રજોગુણમાંથી ઉત્પન્ન થતેના દોષમાં નેમા પ્રકટ થાય છે, તેના મુખમાં ધૂમન ન આવે ૬’

તેમજ અન્યનિર્ણયમા આચાર્યશ્રી આજ્ઞા કરે છે

‘વિષયાન્નાતદેહાના નાવંશ સર્વથા હરે ’

‘જે જીવોના દેહ વિવિધાક્રાંત થયેના હોય છે, તે જીવોના
‘દેહોમા કદાપિ પણ શ્રીહરિનો આવેશ થતોજ નથી તેા જેની
આગળ શ્રીહરિ પગાપગ પુરુષોત્તમ મહાપ્રાણીપ્રભુચન્દ્ર સાક્ષાત્-પ્રત્યક્ષ
હોના રે છે, જમણ મરે છે તેમા કામ-સંભાના કહેવી તેનાથી
નિર્નજીત્વ અન્ય શુ હોય શકે ? તે ગેાપીજનો મારે બ્રહ્માજી પોતેજ
આજ્ઞા કરે છે

‘ ન સ્ત્રિયો વ્રજપુન્ડર્ય પુત્ર તા શ્રુતય કિલ ॥

નાહ શિવશ્ચ શેષશ્ચ શ્રીશ્ચ તામિ સમા કચિત્ ॥૧॥

ષટ્તિવર્ષસહસ્રાણિ મયા તપ્ત તપ પુરા ॥

તથાપિ ન મયા પ્રાપ્તાન્નાસા વૈ પાદરેણવ ’ ॥૨॥

‘હિ પુત્ર હે નાગદ ’ વ્રજપુન્ડરીકો-ગોપિકાઓ તે સ્ત્રીઓ નથી,
પણ તે શ્રુતિઓ છે અને હું તથા મહાદેવજી તથા શેષજી તથા
લક્ષ્મીજી કામપણ વખત તઓની ખરોખર નથી મેં પૂર્વે સાદ્ગમન
વાર્ સુધી તપ કર્યું હતું, પરંતુ તે ગોપિકાઓની ચરણજી
મને મળી ન હતી, આ ઉદ્દનજી પણ તે ગોપિકાઓને મારે
આવી રીતે મહા

‘ વન્દે નન્દવ્રજસ્ત્રીણા પાદરેણુમભીક્ષ્ણશ ॥

યાસા હરિકૃષ્ણોદગીત પુનાતિ ભુવનત્રયમ્ ॥’

‘તે નજ્જલીઓને હું વાગે તમા હું છું. હું જે નજ્જલી
તાનુ હરિદોર્તાન નજ્જલીઓને પવિત્ર કરે છે’
તેમજ શ્રીકૃષ્ણ પોને ગોપિકાઓ માટે આત્મા છે છે

“ તા નાવિદન્મય્યનુસંગવદ્-
ધિય સ્વમાત્માનમસ્તથેદમ્ ॥
યથા સમાધો મુનયોઽદિધનોયે
નદ્ય પ્રવિષ્ટા સ્વ નામરૂપં ॥ ”

“જેમ અમરમા પ્રવેશ કરતી નદીઓ પોતાના નામ, અને
જાણતી નથી, અને જેમ અમાધિમા મનિઓ પોતાના નામને તથા
અપને જાણતા નથી, તેવીજ રીતે પ્રેમ વડે કરીને માગમા જેની
અદ્ધિ બધાયેલી છે, તેની તે ગોપિકાઓ માગ મિલન દરમિયાન
પણ જાણતીજ નથી” તો આત્મા નમ પવિત્ર પ્રેમાત્મિકા ભક્તિ ॥
પરાકાષ્ઠા પ્રાપ્ત કરનાર ગોપીજનોમા કામનો લેશ પણ કરીને એ
મદાન અયોગ્ય છે માટે પુષ્ટિમાર્ગમા સમગ્ર વિષયનો ભાગ કરી,
તે યોગ્યજ છે ૧૬

મૂલમ્—વિષયત્વેન તત્ત્યાગ સ્વસ્મિન્નિવૃત્તતામ્મતે ॥
યત્ર વૈ સર્વભાવેન પુષ્ટિમાર્ગ મ વચ્યતે ॥૨૦॥

જે માર્ગમા વિષયોનો વિચાર વડે કરીને નવ જાણેલા લગ
કરવામા આવે છે, મગત્તા પૂર્વક વિચાર-સેવ કરવાથી તો બધ
પ્રાપ્ત થાય પ્રપચ્ચ-મગત્તાતી તમામ પદાર્થ અભિરૂપ છે તે સ્તુતિ
અગ્રા કરે છે

“સ પ્તાવાનાસ ॥ યતો વા ઇમાનિ ભૂતાનિ જાયન્તે ”

ઇત્યાદિ શ્રુતિઓ તથા “તત્તુષ્મન્વયાન્ । જન્માદસ્ય ચત શાસ્ત્ર-
યોનિત્વાત્” ઇત્યાદિ બ્રહ્મસૂત્રોપાધી પણ પ્રપચતુ અભિન્ન નિમિત્તો-
પાત્રાન કાગ્ણુ બ્રહ્મ હોવાથી, પ્રપચ ભગવદ્૩૫ હોવાથી પ્રપચતી
પદાર્થોનો ત્યાગ થઇ શકતા નથી

‘જ્ઞાકી ન રમતે । સ દ્વિતીયમૈચ્છત્’ ‘एकोऽह बहु स्याम्’
‘ब्रीदार्यमात्मन इह विजगत्कृत ते । स्वाम्य तु तत्र बुधियोऽपर
ईश कुरु ’ ‘ ब्रीडाभाण्डमिद जगत् ’

એમથી ક્ષી । ચત શક નહિ તેથી તે પ્રભુએ બીજાની ઇચ્છા
કરી એમ હું બહુ થાઉં, નજી આત્મા ॥ એટલે પગલપગ પુરષોત્તમની
ક્રીડા માટે આ જગત કહેતું છે, તે જગતને જે મમતાસ્પદ ગણે
છે તે પુરુષો દુષ્ટ મુદ્ધિનાગ છે તથા નજી બીજી જગ્યાએ કહેતું
હ કે આ જગત પ્રભુની ક્રીડા માટે છે, ઇત્યાદિ શ્રુતિ-સ્મૃતિથી
સિદ્ધ થાય છે ૨ હવે ચોતે પ્રપચ૩૫ થઇ ચોતે ક્રીડા કરે છે અને
તેજ શ્રીવલ્લભાચાર્ય નિબધમા આચાર્ય કરે છે કે “સ્વતામવિભેદેન
‘जगत्क्रीडति या यत ’ અને વળી ‘ प्रपचो भगवत्कार्यस्तद्रूपो माययाभवत् ”
૩૫ નામના ભેદ વડે કરીને જે જગતરૂપે થયેલ છે અને ૩૫-
નામના ભેદ વડે જે ક્રીડા કરે છે તથા બીજે સ્થળે કહેલ છે પ્રપચ
ભગવત્કાર્ય છે, અને પ્રભુ તે પ્રપચરૂપે ચોતાની શક્તિ વડે થયેલ
છે તાત પ્રાપચિઃ પદાર્થનુ ભગવદીપત્વે કરીને મહાજ કંપુ
કાગ્ણુ મન નડે ભગવદ્ભાવથી જાનતા કમળેના પત્રથી દિતમ છે
इन्द्रियं पराशर्या’ આ શ્રુતિથી ભગવદ્ભાવ-ભાનિત પદાર્થોનુ

ઉત્તમાન અપદ્મ કહેલું છે એટલા માટે ભગવદનુબ્રહ્મ-યુક્ત વૈ શુભેતી
નેત્ર વા ઇત્યાદિ ઇન્દ્રિયો ભગવત્તમધી વિષયોનું એવન છે છે
તે જાગત અગનીના ચગ્નિથી અપદ્મ જણાશે

“ મ વૈ મન કૃષ્ણપદારવિદ્યોર્વેચાસિ વૈકુણ્ઠગુણાનુવર્ણને ॥
કરો હરેર્મંદિરમાર્જનાદિષુ શ્રુતિ ચકારાચ્યુતસત્કથોદયે ॥૧॥
મુકુન્દલિંગાલયદર્શને દશૌ તદ્મૂલ્યગાત્રસ્પર્શેઽન્નસગમ્ ॥
ધ્રાણ ચ તત્પાદમરોજસૌરભે શ્રીમદ્દુલ્ભ્યા રસના તદર્પિને ॥૨॥
પાદૌ હો ક્ષેત્રપદાનુસર્પણે શિરો દ્વિપીકશપદાભિવદને ॥

(ભા ૮ અ ૪)

પન્થ ભક્ત ગાત્ર અર્ચાપ એ પેતાના મનો શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર
પદારવિદમાજ ગણેનુ હતુ ને પાળી ॥ વૈ હ અગવાનના ગુણગા
નમાજ વિનિયોગ કરેલો હતો, તથા દાસનો પ્રભુના મંદિરની
માર્જના ઇત્યાદિ ક્રિયામા વિનિયોગ એવ હતો

નયોના પ્રભુઅપના દર્શનમા વિનિયોગ કરેલો હતો પ્રભુ-
ભક્ત ॥ ગાત્રો અર્ચ થવામા પેતાના અગો વિનિયોગ કરેલો
હતો, નામિકનો પ્રભુ-અર્ચનાદિ શ્રુતિમા વિનિયોગ કરેલો
હતો, અગુનો ભગવન્મંદિરે જતના વિનિયોગ કરેલો હતો
મન્ત્રકો દીકેશના અગા વિના વદા એવામા વિનિયોગ
કરેલો હતો

પરંતુ જીવને જાણીએ ત્યારે ન રહ્યા એવી અકલતા મમત
નોજ ત્યાગ એવો તેજ દિગ્વિત એ કાગળ ' એકસેવ મમાત્મ
इतिवाक्यम् " માગ અર્ચાપ જીવને અવિચારી ૧૫૧ છે તે

અવિદ્યા મરણાગ્રસ્ત છે. તેનો મોતથી નાશ થઈ શકે છે; મારે
લાભ માત્ર આશંકા મમતાનોજ થઈ શકે છે.

જે માર્ગમા ભગવત્સ્મૃતિનો વિષય હવ થાય છે, તે શુદ્ધ
પુષ્ટિમાર્ગ કહેવાય છે ૨૦

મૂલમ્—एवविधैर्विशेषेण प्रकरिस्तु सदाश्रितै ॥

હદિ કૃત્વા નિજાચાર્યાન્ પુષ્ટિમાર્ગો હિ બુધ્યતામ્ ॥૨૧॥

મર્વદા હૃદિના મરણાગ્રસ્ત—મરણનેજ આશ્રય કરનાર ભક્તોએ
હૃદયાન્ધકાર નાશ કરવામા નિપુણ શ્રી અગ્નિસ્વરૂપ શ્રીવલ્લભપ્રભુને
હૃદયમા ગાળીને આવા પ્રકારેજ વિશેષ પુષ્ટિમાર્ગને જાણવો

અર્થાત્ પુષ્ટિમાર્ગ વિશેષ જ્ઞાનમા ઇન્દ્ર હોય તે આચાર્ય—
શ્રીના બાહ્ય સુમેધિન્યાદિ ગ્રંથો જાણવા

જેની દેવમા હિતમ ભક્તિ છે અને જેની દેવમા ભક્તિ છે
તેનીજ ગુરુમા પણ હદ ભક્તિ છે, તેવા મહાત્માને આ કહેવાયેલા
અર્થો પ્રકાશ કરે છે. (૧)

ચેતાના નાશકના અપત આચાર્ય માલગીતમા હિતકંઠાનાના
માયાવાગ્ડપા અંધકારનો નાશ કરનાર શ્રીમદ્ વલ્લભાચાર્યચરણ
ચાગા ૫૦ કૃપા કરે (૨)

શ્રીમદ્વલ્લભાચાર્યના કૃપાળક્ષથી હૃદ મોહનાથી પણ રાહી રાકાયો
નથા, તેથી માત્ર હૃદયમા જે રહ્યું છે, તેનો પ્રકાશ અપતમાગ
કર્મ ને કર્યો છે (૩) ૨૧.

કામજાતસ્તુ ય. કલેશ. સ શામ્યેત્સ્પર્શનાદિપિઃ ।

મર્વાત્મભાવમમ્ભૂતસ્તૈર્મૈવેદ્ દ્વિગુણમ્તથા ॥૮॥

કામથી ઉત્પન્ન થનારો જે કલેશ છે, તે ઇષ્ટ વસ્તુના સ્પર્શ વગેરેથી ટાળી શકાય છે, જ્યારે આ મર્વાત્મભાવથી ઉત્પન્ન થનારો કલેશ સ્પર્શ વગેરેથી બમણો થઈ જાય છે ૮.

વિરહે ભાવનાસ્પર્શઃ કલેશકૃદ્ધિકરો યતઃ ।

લીલોદયે તાપમાવાદ્ દ્વિગુણઃ સોઽનુભૂયતે ॥૯॥

રિદ્ધિમા પ્રભુમમ્મન્ધો થોડો વિચાર આવવો, તે પણ કલેશને વધારનારો થઈ પડે છે; પરંતુ જ્યારે પ્રભુની લીલાઓનો અનુભવ થવા માટે છે, એટલે તાપ તો રૂઢિથોજ છે, તેથી કલેશ બમણો અનુભવાય છે. ૯

અતો વિલક્ષણમ્લેશાદાનન્દોઽપિ તથાવિધઃ ।

કામાર્તિતઃ પરં કુળ્ળમાયુન્યં નિત્યયોગયુક્ ॥૧૦॥

પુરુષોત્તમમમ્મન્ધો હ્યન્તર્ગૃહગતામ્વિદ્ ॥૧૦૩॥

એથીજ આ જુદીજ જાતના કેવલથી જે આનન્દ ઉત્પન્ન થવાનો તે પણ જુદીજ જાતનો. કામથી ઉત્પન્ન થયેલા કલેશથી પ્રભુનું સાયુજ્ય થાય છે, એટલે કે જે પ્રભુએ વેણુનાદ થતા પતિ-પુત્રાદિકના વિધનથી જે ગોપાશ્રમનાઓ ઘર ગદાર ન નીકળી સરી અને દેહલ્યાગ કર્યો, તે ગોપાશ્રમનાઓના નિત્યસાયુજ્યાત્મક પ્રભુ-મમ્મન્ધ થયો, તેવા પ્રકારનો નિત્યસાયુજ્યાત્મક પ્રભુમમ્મન્ધ થાય. ૧૦૩

સર્વાત્મભાવક્લેશેન સંયોગેન કૃતાર્થિતા ।

ક્લેશ એવ હિ સંયોગાધિકાનન્દાનુભૂતિતઃ ॥૧૧૩॥

સર્વાત્મભાવથી ઉત્પન્ન થનારો ક્લેશ, જેમા છે, તેવા સંયોગથી જીવ કૃતાર્થ થઈ જાય છે; ત્યારે પણ સંયોગના અધિક આનન્દનો અનુભવ થતા થાય છે તે ક્લેશજ. ૧૧૩.

યથા પ્રાકૃતદેહેષુ નિયતા કામસંસ્થિતિઃ ।

તથાડલૌકિકદેહેષુ સર્વભાવપ્રતિષ્ઠિતિઃ ॥૧૧૪॥

જે પ્રમાણે લૌકિક સ્ત્રીપુરુષોમા કામ (ઇન્દ્રિયોના વિષયો) ની સ્થિતિ ચોક્કસજ હોય છે, તેજ પ્રમાણે લોકાતીત દેહધારીઓમાં સર્વાત્મભાવની સ્થિતિ રૂઢી છે. ૧૧૪.

અત એવ નિરુપ્યન્તે નિષ્કામાન્તે વ્રજશ્ચિતાઃ ॥૧૧૫॥

“ તાદૃશૈર્ભગવલ્લોલા સર્વથૈવ હિ યુજ્યતે ।

તન્માદૈવ હિ સમ્પન્નઃ સર્વોડવ્યર્થો વિચારણે ॥૧૧૬॥

આથી કરીનેજ વ્રજની અન્દર રહેનાં ગોપીજનોમા સર્વાત્મભાવની સ્થિતિ રૂઢી હોવાથી તેઓ નિષ્કામ હતા. (કામ માત્ર લૌકિક જીવોમાજ હોઈ શકે, અલૌકિકમાં નહીં.) તેમા સર્વાત્મભાવયુક્ત નિષ્કામ જીવો માથે પ્રભુની લીલા દરેક રીતે યુક્ત થઈ શકે છે. તેથી કરીનેજ આ સમ્પન્નમા જે કંઈ અહીં વિચાર કર્યો. તેનાથી સર્વાત્મભાવ-વિષયક જે કંઈ ખુવાસો જોઈતો હતો, તે પ્રાપ્ત થયો છે. ૧૧૬.

શામાઠિલ્લણ. સર્વેમાવેત્ત-કેશમેદત. ।

મેયોગવિપ્રયોગામ્યાં તદાનન્દોઽપિ મિચતે ॥૧૬॥

અન્નેથી ઉત્પન્ન થતો એકરૂપ તાત્પર્યને લીધે મગજી સહારું
કે મર્માત્મભાવ એ કામથી તદ્દન શુદ્ધ પ્રકાશને જે તેજ ગમે
કામ એ અંગોમાત્રક જે અને મર્માત્મભાવ વિપ્રયોમાત્રક જે, તેથી
મર્માત્મભાવના પરિણામે થનારો આનન્દ પણ શુદ્ધ પ્રકાશને જે ૧૬.

પુત્રદેવોક્તમાનાયૈઃ ફલં સર્વં મમર્ષણે ।

‘તાવન્નિદાનન્દ’ત્ય નર્પ્યાઽય વિવેચિત ॥૧૭॥

શ્રીમદાપ્તબ્રહ્મણે અ.૧૪ વ.૧૧ને ઉદેશી ‘તાવન્નિદાનન્દ’ના
અર્થપર છૂં મર્મ ક્રમ મમર્ષણના વિવેચનાં નિર્દેશક છે, તે અ.૧૨-
૧૪ અદી મર્માત્મભાવવિવેચન મુખ્યત્વે મેં કર્યો છે. ૧૭.

તદામદામદામોક્તયા તદોપા મતમંદાયાઃ ।

બ્રહ્મસન્નિધિવાદયાભેદિદમ્નિષ્ક્રન્તુ કર્મણિ ॥૧૮॥

શ્રીમદાપ્તબ્રહ્મણે. જ્ઞાનાનુદાસન. ૧૭ તમ આ ઉદ્દેશના
અર્થથી અંગેયોથી મત મદા બ્રહ્મસન્નિધિવાદના અર્થને જે
મેગથી આપકીના રીતેયે આ મર્મના વિષય થકે ફરે. ૧૮.

૧૬. અષ્ટાક્ષરશરણમન્ત્રપૂર્વપક્ષનિરાસઃ ।

પૂર્વપક્ષ

અષ્ટાક્ષરમહામન્ત્રઃ શરણંકપ્રકાશકઃ ।

તન્ત્રસિદ્ધઃ કયં પુષ્ટિમાર્ગે સાધનમિષ્યતે ॥૧॥

માત્ર એક શબ્દનેજ પ્રકાશાવનારો તન્ત્ર શાસ્ત્રોમાં સિદ્ધ થયેલો એવો ‘શ્રીકૃષ્ણઃ શરણં મમ’ એ અષ્ટાક્ષર મહામન્ત્ર પુષ્ટિ-માર્ગમાં સાધનરૂપે લેવા શકે ? ૧.

વિમૃતિવાચ્ચિન્મતસ્માન્ન સિદ્ધિઃ પૌરુષોત્તમી ।

મક્તિહંમી પ્રપદ્યેત, વિરોધઃ સ્પષ્ટ એવં હિ ॥૨॥

વિમૃતિનો બોધ કરનારા તે મન્ત્રથી ભક્તિહંમમાં જેવા પ્રકારની પુરુષોત્તમ-પ્રાપ્તિ કહેવામાં આવી છે, તેવી મળી શકે તેમ નથી. તોયે મુજબનો વિરોધ સ્પષ્ટ છે:— ૨.

ઉપાસનાદ્યગમ્યન્વ તત્ત્રોક્તં પુરુષોત્તમે ।

નિ સાધનન્વમદ્ભુઃ સ્યાદ્ મક્તિમાર્ગસ્ય સર્વથા ॥૩॥

ભક્તિહંમમાં શ્રીગુમાદિબ્રહ્મે પ્રભુ શ્રીપુરુષોત્તમ, ઉપાસના વગેરેથી પ્રાપ્ત કરી શકાતા નથી, એમ સ્પષ્ટ કહ્યું છે; અને આ મન્ત્રથી પ્રભુ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે, એમ જો કહેવામાં આવે તો સર્વ-સાધનથી રહિત છે, છતાં આ મન્ત્રરૂપી સાધન આ માર્ગમાં હોય તો તેની નિઃસાધનતા ખરિદત થાય છે. ૩.

અનુગ્રહેઠ્ઠાન્વચ્ચમપેયાદ્ મગદ્ગતેઃ ।

एवं कृतं पूर्वपक्षे सिद्धान्तस्तत्र चोच्यते ॥४॥

પ્રભુનો પ્રેમ તેા માન પ્રભુના અનુગ્રહથીજ મિદ્ કરી શકાય તેમ છે, તે માન આ ગીતે લાય તાથી હમ કરકી બાય છે. આવા પ્રમાણેના પૂર્વપક્ષ છે. તેના મમાધાન માટે મિદ્ધાન્તનો નિર્દેશ કરવામા આવે છે:— ૪.

सिद्धान्त

पुष्टिमार्गप्रभोराभ्यादय हि पुनरदगतः ।

मन्त्रानुग्रहमूलत्वाद् वरणात्मा ततो मतः ॥५॥

પુષ્ટિમાર્ગના પન્મ પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રના મખારવિન્દાવતઃ શ્રીમદ્દામ્કુલદાગ આ મન્ત્ર ફરીવાર પ્રકાશિત થયેા છે. આ મન્ત્રાં મૂળજ પ્રભુનો અનુગ્રહ લેવાથીજ આ મન્ત્ર વગળા (પ્રભુએ આપણેા પુષ્ટિમાર્ગમા સ્વીકાર કર્યો છે, તે)ના આત્માપે રહેવો છે. ૫

तस्य साधनताया हि नापेयाद्धेतुता वृत्ते ।

विभूतिमात्रवाच्यत्व चान एव न गुज्यते ॥६॥

अत एवात्र न प्रोक्ता तस्य काचदुपासना ॥६३॥

આ મન્ત્ર સાધનકપ અને, તેથી વગળા આ માર્ગમા હેતુકપ છે, આ વાળને કરીા આધ આવે તેમ નથી આ કારણેજ આ મન્ત્ર માન વિભૂતિપરત્વે છે, એમ ને કહેવાય છે, તે તદ્દન અસુત છે. અને તેથીજ આ માર્ગમા આ મન્ત્રને અંગે મેહ ઉપાસનાનો વિધિ વ્રતાવવામા આવ્યો નથી. ૬૩.

યથા હિ શ્રવણાદીના મિન્નત્વ માર્ગભેદત્ત ।

તથૈવ વક્તૃભેદેન મન્ત્રભેદો નિરૂપિત ॥૭૬॥

જુદા જુદા માર્ગોમા જેમ શ્રવણાદિ નવધા ભક્તિની પણ મિન્નતા રાખી છે, તેમ આ મન્ત્રના વસ્તાના ભેદે કરીને મન્ત્રના અલગપણા ભેદ ગણે છે ૭૬.

સ્તોત્રે^૧કૃષ્ણાશ્રયે ચોક્તમિતિ શ્રીવલ્લભોઽબ્રવીન્ ॥૮॥

યથા શુભમુક્ત પ્રાપ્ત્ય પીયૂષદ્રવતોન્યતે ।

શ્રીભાગવતશાસ્ત્રમ્ય, તથાત્રાપિ વિબુલ્યતામ્ ॥૯॥

આ મન્ત્ર ૨૫ જુદા શ્રીમદ્વાપ્તબુદ્ધિયે 'આ વલ્લભે કહ્યું' એ પ્રમાણે શ્રીકૃષ્ણાશ્રય સ્તોત્રમા વિવેચ્ય છે ભાગવતશાસ્ત્રના વક્તા અધિકારભેદ અનેક હતા, પરંતુ ભાગવતની અમૃતરસાત્મકતા જે થઈ, તે તો શ્રીશુકદેવજીના મુખમાથી તે સ્પષ્ટપણે જૂદા માડ્યા એટલેજ, તેજ પ્રમાણે આ મન્ત્ર એ પૂર્વે ભયે અનેક વક્તાઓએ કહ્યો હોય હતા જ્યારે શ્રીમદ્વાપ્તબુદ્ધિયે જુદે કહ્યો, ત્યારેજ આના માધ્યમે માર્ગ ૮ થઈ સુખ્યા મળતો છે

શ્રીમત્પ્રભુમિરપ્યુસ્તમત્ત એવ દયાકૃપિ ।

‘યદુસ્ત તાત્ત્વચરણૈ’રિત્યાદિવચનામૃતમ્ ॥૧૦॥

આ માટેજ પગમ દયાલુ શ્રી ગુણાશ્રયે મહામત્તચરણમા 'શ્રી પિતાશ્રયે શ્રી કૃષ્ણ કારણ મમ એમ જે નિર્દેશ્યુ છે, તેનાથીજ આ સોકમા અને ૫ લોક-નિયમક વાતોમા નિશ્ચિન્તતા છે', એવા વચનામૃત કર્યો છે ૧૦

૧૭. સ્વમાર્ગમર્યાદાનિરૂપણમ્ ॥

ભક્તિમાર્ગમ્ મર્યાદા વિપરીતા વિશેષતઃ ।

વિજ્ઞેયા સર્વથા વિજ્ઞૈઃ પૂર્વધર્મવિમાધનમ્ ॥૧॥

બુદ્ધિજાળી પુરુષોયે દરેક રીતે ભક્તિમાર્ગની મર્યાદા જાણ
માર્ગો દરતા ખાસ કરીને કલટી છે, તેમ જાણવું. આથી આ
પૂર્વધર્મની મર્યાદાથી તેને બધું વડું છે. ૧.

= ધર્મસ્થાનાત્મનો જ્ઞેયઃ પ્રવૃત્તૌ શરણ મતઃ ।

મેત્રા ચ માનસો જ્ઞેયા પૂજા કર્મવિલક્ષણા ॥૨॥

આ માર્ગમાં ધર્મ તે ત્યાગસ્વરૂપે રૂઢેલો છે, તેમ જાણવું. તે
ધર્મ જ્યારે નિશ્ચિતને બદલ પ્રવૃત્તિમાં કરવાનો હોય ત્યારે તે
પ્રભુના આશ્રયરૂપે રૂઢેલો છે. આ માર્ગમાં મેત્રા માનસી જાણી
અને જે પૂજા છે, તે ધર્મમાર્ગ કરતા જુદાજ પ્રવૃત્તિની જાણી ર.

ધર્માન્નિકરણ યત્ર તટાક્ષાપરિપાત્નમ્ ।

પ્રમાણ મગવદ્વાચ્યૈમાવિર્મ્યોદિત દિ યત્ ॥૩॥

આ માર્ગમાં પ્રભુની આજ્ઞાને બગેજર ગ્રહણી લેવી, તેજ
ધર્મ બગેરેનું અનુદાન; અને પ્રમાણ તરીકે પ્રભુને શ્રીમદ્વાપ્રભુજી
અમક્ષ પ્રકટ થઇને જે આજ્ઞા કરી તેજ. ૩.

પ્રમેયો હરિર્મેવાત્મ, ન સ્વર્ગોદિકમુચ્યતે ।

સાધનં મગવન્માર્ગ, ફલ માધનમેવ હિ ॥૪॥

આ માર્ગમાં પ્રમેયપ્રત્ય માત્ર પ્રભુજ છે; સ્વર્ગ વગેરે કંઈ પ્રમેય નથી (પ્રભુ સિવાય અન્ય કોઈની આ માર્ગના હવને હચા નથી.) એ પ્રમેયપ્રાપ્તિને માટે સાધન પ્રભુનો માર્ગજ છે; અને કૃત્ર અને માધન એકજ (માધન અને કૃત્રની આ માર્ગમાં અનન્યતા છે) ૧.

ફલ પ્રથમતાં દેયમુક્તરં સાધનં ફલમ્ ।

સંવાદપ્રવૃત્તિસ્ત્યાગો દિ પ્રવૃત્તેર્દૂરવર્તિતા ॥૫॥

આ માર્ગમાં કૃત્ર એ સાધન પહેલું રૂકેલું જાણ્યું. એ પછી સાધનરૂપેજ કૃત્રપ્રાપ્તિ છે. આ માર્ગમાં પ્રભુમેવામાં પ્રવૃત્તિ પડેલી, તેજ ગાંધી ત્યાગએ; અન્ય મર્મ પ્રવૃત્તિ આ માર્ગથી દબાશે ગાદિ ફર છે ૫.

ત્રૈલોક્ય નાગિલ કૃષ્ણસેવાયે ન તર્કાન્દ્રિયમ્ ।

વિદ્યકલ્પનં ધર્મઃ કૃષ્ણોક્તિવિવૌધતઃ ॥૬॥

મર્મ કેદ ગમ્યની તેમજ હન્દ્રિય સમ્પન્થી જે કામ કર્તવ્ય તે કૃષ્ણસેવા આત્મ છે. (કૃષ્ણમેવા નિવાય દેદ-હન્દ્રિયનો અન્ય કોઈ પણ ઉપયોગ નથી, એ આ વાચ્યનો ભાવાર્થ છે.) શ્રીકૃષ્ણ-ચરણેયે સુદૃઢિ પર અર્જુનને જે વાત કહી, તે બિપર્યાય રૂપેજ થયે કે (અમા મર્મનો પ્રીતિર કહે, ત્યારે પ્રભુના હિપદેશે અધા ધર્મનો ત્યાગ આ) વિદ્ય કૃતિ તેજ આ માર્ગમાં ધર્મ છે. ૬.

ઇતદ્દેવાનુંતવાનાદ્ ભગવાન્ સ્વયમુચ્યવાન્ ।

યેનૈવ કૃષ્ણામ્બન્થો ધર્મઃ સોઽથ નિચ્ચન્તે ॥૭॥

સુદ્ધભૂમિ ઉપર અર્જુનને ઉપદેશવાને બહાને પ્રભુએ આજ
વાત જનાવી છે એટલુંજ અમઝો કે જેનાથી શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર સાથે
અગ્નિય યાય, તેનેજ આ માર્ગમા ધર્મ કલ્પો છે. ૭

વાસત્વે મક્તિમાર્ગે હિ તદ્ધર્મેણ વિધિર્મેત ।

ત્યાગોઽપિ સફલઃ સ્તોઽપિ યથા ભગવદિદ્ધિન ॥૮॥

બક્તિમાર્ગ દામપણામા રહેવો છે. તે દામધર્મથી બક્તિ-
માર્ગીય વિધિવિધાન છે. જે બક્તિમાર્ગીય ત્યાગ છે, તે પણ મફત
છે તે ત્યાગ જે પ્રભુએ આપ્યો જનાવ્યા છે, તેમા પ્રકારનો છે. ૮.

વસ્તુતઃ સ્વયમેવામ્ય માર્ગમ્ય ત્યાગ ટલ્યતં ।
સેવાકૃતૌ સ્વદેહાદિનિરપેક્ષત્વમાદરાત્ ॥૯॥

ખડ જેના આ માર્ગને ત્યાગ આપેઆપજ દુષ્ટ છે, કેમકે
મેવા કૃત્વામા આદરપરક પોતાના દેહાદિકેતી મંરકને સેવા પણ
અપેક્ષા નથી ૯

જ્ઞાનમાર્ગપરિત્યાગ અન્યત્વાત્મ નિરર્થક ।

મક્તિમાર્ગપરિત્યાગે સર્વ ભગવદર્થકમ્ ॥૧૦॥

જ્ઞાનમાર્ગમા જે ત્યાગ રહેતા તે અને માર્ગે છે, તે નક્કી
ન હોવાથી નકામો છે; ત્યાજ બક્તિમાર્ગીય ત્યાગમા તો બધુંજ
પ્રભુ મારે છે ૧૦

પન્માનન્દમન્વન્ધિ સફલ મયથા મતમ્ ।

ઉપકારોઽપિ સસિધ્યેદેહાઢીતા મહાત્મયો ॥૧૧॥

જે કાંઈ પણ પરમાનન્દાત્મક પ્રભુના સમ્બન્ધનું થાય, તેની દરેક ગીતે સફલતાજ છે; અને દેહાદિકે સર્વ ભગવદર્થ થતા તે મર્ચની કુતકૃતાતા પણ મિદ્ધ થાય છે. ૧૧.

सर्वत्र भगवद्बुद्धिर्भगवद्धर्मभावनात् ।

इन्द्रियाणां तथान्यस्य सम्बन्धस्य विनाशनम् ॥१२॥

જમ્બેજ ગ્યતે પ્રભુના ધર્મોનોજ વિચાર આગ્યા કરતો હોવાથી આવા ઉક્તને મર્ચત્ર ભગવાનજ રહેલા છે, તેવી સમજ ગુરુ છે. દર્શયોનો સમ્બન્ધ તેમજ અન્ય પદાર્થોનો સમ્બન્ધ આ ભગવદ્-બુદ્ધિથી નષ્ટ થઈ જાય છે. (ભૌતિક સમ્બન્ધોજ રહેતા નથી.) ૧૨.

प्रपञ्चस्फृतिसम्बन्धेऽप्येव तद्विम्बनिर्मना ।

तदग्नौ भगवद्धर्मा सर्वे सर्वप्रकारतः ॥१३॥

श्रीभागवततो ज्ञेया स्वानार्यविरुतेहि ।

अन्यथा न भवेत्સ્फूर्तिस्तद्धर्माणां हि संसृती ॥१४॥

આ જગદાદિની ગુર્તિના વિરમની વાત કરતાં પણ તે જગદાદિનું વિન્મરણજ આ ભક્તિમાર્ગેય ત્યાગમા રહેતું છે. તે આત્મરજ દરેક પ્રકારે પ્રભુના જે સર્વ ધર્મો છે, તે શ્રીભાગવતજ માથી શ્રીસુખેષિનીજદ્વારા જાણી લેવા; કારણકે પ્રભુના ધર્મોનું જ્ઞાન ન હોય તો જગદાદિમા પ્રભુના ધર્મોની ગુર્તિ થઈ ન શકે. ૧૪.

मृत्युना केन ममार् नशयिष्या तु सर्वथा ।

ज्ञापयित्वा हेर्धमां भवं दत्त्वा तयाविषम् ॥१५॥

પ્રકારમપિ વિજ્ઞાપ્ય ચક્રતઃ સર્વેસ્વતાં ચલન્ ।

પ્રપદ્યસ્ફર્તિમહિતે વિસ્મૃતિસ્વાર્થમોવકમ્ ॥૧૬॥

શ્રીભાગવતમેવાત્ર સર્વેષાં હિ ગતિર્મતા ॥૧૬૧॥

શ્રીમદ્ ભાગવતજ્ઞ મર્થ ભક્તોની ખરેખર ગતિ છે. તે શું શું કરે છે ? પોતાના ભરેલા મદાન અનુભવોથી દરેક રીતે ભક્તના સંમાર્ગે (અહ-તા-મમતા જુદીથી જે દુન્યવી પદાર્થોમાં આમંત્રિ રહેલી હોય છે, તેનો) નાશ કરે છે; પ્રજ્ઞના ધર્મેનો બોધ કરે છે, ભગવદ્-ભાવથી ભગ્નપૂર જેવા ભાવનું દાન કરે છે; પોતાના અવધી ભક્તિના મમત્ર પ્રકારનું જ્ઞાન આપે છે અને પ્રપદ્ય=જગદાદિની જે સ્ફર્તિ, તેનાં તેના વિસ્મરણરૂપ ૧૪ અર્થને ગિદ્દ કરે છે. ૧૬૩.

જ્ઞાતે તત્કલદં, તત્ર હેતુસ્તદ્ગુરુસંશ્રયઃ ॥૧૭॥

તત્ર હેતુઃ કૃપા તેષાં, તત્ર સાન્નિધ્યમિચ્છતે ।

સાન્નિધ્યે તત્ર સમ્બન્ધઃ, સ તુ સેવાકૃતૌ ભવેત્ ॥૧૮॥

જ્ઞાતે શ્રીમદ્ ભાગવતશાસ્ત્રનું જે જ્ઞાન થયું, તે કલદાપ્ત થાય છે. પરંતુ આ જ્ઞાનમાં ગુરુચરણોનો આશ્રય હેતુકય છે. શ્રી-ગુરુચરણોનો આશ્રય ક્યારે થાય કે ક્યારે તેઓની ભક્તિ ગ્રાપરૂપ થાય. શ્રીગુરુચરણોની કૃપા મારે એઓશ્રીની પામે રહેવું જોઈએ. પામે રહીને પણ ગુરુ-શિષ્યના મમ્બન્ધ રહેવું જોઈએ. આ ગુરુ-શિષ્ય મમ્બન્ધ તારેજ શક્ય કે ક્યારે ગુરુચરણોની સેવા કરવામાં આવે. ૧૮.

સેવા તદિજ્ઞિતકૃતેઃ સર્વથા તન્ન સ્થિયતિ ।

દાસધર્મેણ સેવાયાં વિધિર્નહિ નિયામકઃ ॥૧૯॥

સેવા ત્યારેજ સિદ્ધ થાય, જ્યારે ગુરુદેવ જે પ્રમાણે આજ્ઞા કરે તે પ્રમાણે કરવામાં આવે. અમુક વિધિથી સેવા કરવી તેવું નથી. આ તો દાસધર્મ છે. એટલે જે પ્રમાણે આજ્ઞા તેજ પ્રમાણે કરવાનું રહે છે; એમાં કોઈ શાસ્ત્રોક્ત વિધિ નિયામક નથી. ૧૯.

યથાકથમ્ચિત્સ્વસ્વામિસન્તોષોત્પાદનં રિતમ્ ।

તર્મિસ્તુષ્ટે ફલં સર્વં સિદ્ધમંવ ન સંશયઃ ॥૨૦॥

કેમપણ રીતે પોતાના ગુરુદેવ કેવી રીતે પ્રસન્ન રહે, તેવું કરવામાં આવે તેજ રિતમ્ છે. ગુરુ જે પ્રસન્ન થયા તો સકલ ક્ષય સિદ્ધિ સમઝવાં; એમાં કોઈ જનની રાફડા ન લાગવી. (પ્રભુ ગુરુસે થાય તો ગુરુ જન્માયે; પરંતુ જો ગુરુ ગુરુસે થાય તો પ્રભુપે ડેટા રહે, એ વસ્તુ જગજૂની છે -દરી રુષ્ટે ગુરુજાતા, ગુરો રુષ્ટે ન કથન- એ પ્રાચીનકાળમાં પ્રસિદ્ધ વાત છે.) ૨૦.

તત્સમાસ્વમાર્ગમર્યાદા વિજ્ઞાય ચ તદાશ્રિતૈઃ ।

તન્ન માર્ગે સ્થિતિઃ કાર્યા જન્યથા અશ્યતે યતઃ ॥૨૧॥

તેમાં જક્ષિતમાર્ગમાં જીવોયે પોતાના માર્ગની મર્યાદાઓ સારી રીતે જાણી અક્ષિતમાર્ગમાં ગિયતિ કરવી. જો તે પ્રમાણે ન કરવામાં આવે તો જક્ષિતમાર્ગમાં જાદુ થસનો વખત આવે. ૨૧.

૧૮. સ્વમાર્ગરહસ્યનિરૂપણમ્ ॥

‘રમો વૈ સ’ ઇતિ શ્રુત્યા રમરૂપો નિરૂપિત ।
 મ મન્તવ્ય સ્વશાસ્ત્રેણ યથા સિદ્ધસ્તથા પુન ॥૧॥
 દિવા પૂર્વમ્તુ સમ્યોગો વિરહશ્ચ તથોત્તર ॥૨૩॥

‘પ્રભુ આત્મ’ હ’ એ ઉપનિષદ-માધ્યમા જણાયા પ્રમાણે
 પ્રભુનું આત્મ અધ્યન છે તેનું આત્મ આત્મા આત્મ મુજબ જે
 પ્રમાણે સિદ્ધ થાય, તે પ્રમાણે સીકા ન હોય એ આત્મ પ્રમાણે
 ૧ પાના તે સમ્યોગમ્ અને બીજો વિયોગ ૧૩

ત્રિયાપ્રધાનસમ્યોગે રસોદ્વંધાય રૂપિતા ॥૨॥

ભાવાસ્તથાત્તરે મુક્તસ્વરૂપમપિ તાદૃશમ્ ।

ભાવાત્મક તુ, તત્પ્રાપ્તિર્ભાવપ્રાપ્તિર્ન ચેતરત્ ॥૩॥

ત્રિયા જેમા મુખ્યત્વે રૂપ છે, તેના અસ્વાત્મક શૂંચા
 રસમા અને જાગૃત કેના માટે જાવો રૂપ છે તેના પ્રમાણે
 વિયોગાત્મક શૂંચાત્મક જે અત્યંત છે, તે તેનું જ ભાવત્મક છે
 (ભાવ વિના રસનિષ્પત્તિ નથી) આ વિયોગાત્મક અત્યંત
 આત્મ એના નામજ ભાવપ્રાપ્તિ, બીજું કશું નથી ૩

સ ભાવ સર્વથા પૂર્વદેહ સ્વેનાનિવર્ત્ય ચ ।

વિદ્યધ્યાન્નૂતન દેહ સર્વસામર્થ્યસમ્પુત્તમ્ ॥૪॥

નિષ્પ્રત્યૂહ યથા તમ્ય વિયોગાનુભવો ભવેત્ ॥૨૪॥

તે બાવ પ્રથમના સરીરને પોતાને સ્વરૂપેજ રાખીને તેને જે પ્રમાણે કોઈપણ જાતની મુઝવણ વિના પ્રજુના વિરહનો અનુભવ થાય તેવા પ્રકારના સમગ્ર આમર્થ્યવાળા નવાજ સરીરમાં ફેરવી નાખે છે. ૪૩.

સ एव शब्दितः सर्वग्रन्थे रोषः प्रमुप्रियैः ॥५॥

નિરોધસ્તમ્ય મતનં પ્રપઞ્ચસ્મરણેન હિ ।

તદ્ભાવો નિરોધૈસ્ત્રીલયા ગુણગાનજઃ ॥૬॥

આ નિયોગાનુભવને વાચક જે રિયનિ, તેનેજ સીમદાપ્રવૃત્તિને નિરોધ એવી અગ્રા અર્થા છે. સતત પ્રપઞ્ચ(સ્મરણ)નું સ્મરણ કરવામાં આવે તો આ નિરોધને બધા આવે. (દુનિયાદારીમાં રમ્યા પડ્યા રહેનારોએ આ નિરોધ શિદ્ધ થાયજ નહીં.) આવા પ્રકારનો આમ ત્યજિત ઉત્પન્ન ન થાય કે જ્યાં નિરોધપૂર્વક પ્રજુની લીલા-એના અમઞ્જપૂર્વક પ્રજુના ગુણનું જ ન કરવામાં આવે. ૬.

देन्यभादतयैव स्यात्तुल्यभा भावमद्वितिः ।

प्रस्थादिदुर्लभो भावः कथं साम्यो हि तारक्षः ॥७॥

इति विन्ताकृपायुक्तश्चकार प्रादुरાનનમ્ ।

તદાશયાદિહ પ્રાયઃ સર્વેષાં તાવમશ્ચયઃ ॥૮॥

જો મોટા દીનતાની બાવના કરવામાં આવે ~ જો સર્વે દીનતાનું જ પામન કરવામાં આવે તો તેવા પ્રકારના કાવતી પ્રમિ થાય. આવા પ્રકારનો ભાવ તો સદાજી વજોને પણ મુશ્કેલીથી પ્રાપ્ત થયે તેો છે. તે અમાન્ય મનુષ્યોને શિદ્ધ રીતે રીતે થાય.

તેવી ચિન્તાવાળા પરમજ્ઞાણુ પ્રભુને ચોતાના મુખારવિન્દ ॥ અવ-
 તારૂપ શ્રીમદ્દાપ્રબુજન પ્રકટ કર્યા તે શ્રીમદ્દાપ્રબુજને આગરે
 જાયો અને ભાગે મધાને વિપ્રોગાત્મક તાપકરેશનો જન્મ થાય
 (એમજે તાપકરેશ મિત્રાય ભાવપ્રાપ્તિ શક્ય / નથી) ૮

નાપેન સર્વથા સર્વપરિત્યાગો ભવિષ્યતિ ।
 ષઙ્ગિત્યક્તેઽગ્નિઞ્ચે નૂન પ્રાજ્ઞામ્પરણ ભવત્ ॥૨॥

જો નના પ્રકારનો તાપકરેશ થાય તેજ મર્વ રીતે દુન્યવી
 સર્વ પદાર્થોનો ત્યાગ થાય અને મર્વ દુન્યવી પદાર્થોનો ત્યાગ થય
 ત્યારેજ પ્રપન્થ દુનિયાનુ મ્મ જુ દગી શકે ૮

તદમ્મૃતો તદામત્તિ સર્વથા ભવિષ્યતિ ।
 આસત્તો વ્યમનં જ્ઞાતે પર કિમવશિષ્યતે ॥૧૦॥

ફરે જો દુન્યવી પદાર્થોનુ વિમ્મરણુ મિદ્ધ થકુ કે તત્તજ
 પ્રભુમા આમત્તિ હરેક પ્રકારે થાય અને આમત્તિ થતા વ્યમન
 થકુ ચૂક્યુ તો પાત્રી માકી શ રહ્ય ? ૧૦

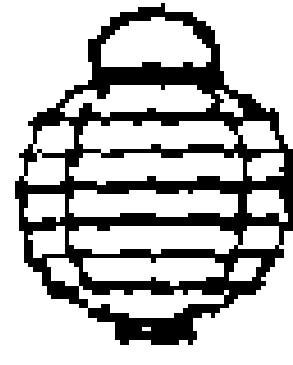
વાધિકા સૈવ સતત ન દુર્લભતમા રતિ ।
 અતો વિધેય સુધિયા શ્રીમદાચાર્યમત્રય ॥૧૧॥

પ્રભુમા પ્રેમ મુખેન નથી પન્થુ દુન્યવી પદાર્થોનુ મ્મગ્ય
 જોજ ભાગે બાધ કરનારે ૮ માટેજ મુદ્ધિયાત્રી પુરને શ્રીમદ-
 પ્રમજ્ઞન શરણુ ગમતુ ૧૧

તસ્માત્સ એવ મનુજૈરનન્યૈ. સાધનોઞ્જિતૈ ।

સર્વદા સર્વમાર્થેન સેવનોયસ્તદાશ્રિતૈ ॥૧૨॥

તેથી શ્રીમદાપ્રભુછને શરણે આવેલા અનન્ય અને તિરમાધન
હોયે હમેશા સમગ્રભાવપૂર્વક શ્રીમદાપ્રભુછના શરણુનેજ સિદ્ધ
કરૂં (અર્થના સમગ્ર પ્રભુ સેવન કરૂં) ૧૨

૧૯. મધુરાઘટકતાત્પર્યમ્ ॥

સ્વરૂપગુણભેદેન ત્રિવિધ ગામમુચ્યતે ।

મ્વરૂપ તુ રસાનન્દસ્તથા લીલાસમન્વિતઃ ॥૧॥

સ્વરૂપગાન અને ગુણગાન એના બેદે ગાન બે પ્રકારનાં રૂહેવાય
છે પ્રભુની લીલાઓથી ગુસ્ત રમાત્મક જે આનન્દ, તે સ્વરૂપ. ૧.

ગુણાસ્તુ ભગવદ્ધર્મા સ્વરૂપોત્કર્ષહેતવ ।

તે પરોક્ષે હિ ગીયન્તે સ્વામ્નાહેતુતયાત્મનઃ ॥૨॥

ગુણો એ તો પ્રભુના ધર્મ છે અને બીજર જે સ્વરૂપ રૂહેવામાં
આવ્યાં, તેની મદતના કાન્ધરૂપે રૂહેવા છે અને પોતાની પ્રભુમાં
આધ્યા કરવાના કારણે એ ગુણોનાં મન પ્રભુની પરોક્ષતામાજ
યાય છે. ૨.

સ્વરૂપં તુ તદાનન્દમત્યેકાનવર્થમથા ।

તત્તલ્લોગધ્યન્ત્રેન માધુર્યેણ વિભાલ્યતે ॥૩॥

તે અપતી તે પ્રભુના આનન્દાત્મેક અપના એ એ
અગ્ને કમી પ્રભુની તે તે કીધ ને। સમાશ્રય કરતા જતા મપુરના જે
કમી કાવના કાવના આવે છે ૩.

નિરુપ્યે તં; સમાર્ણેષુ યદા ય્યાતુ ન શક્યતે ।

તદા તેનૈવ રૂપેણ ચિદ્રે તાપસંચ્યુતૈ ॥૪॥

નિરૂપણે રસમ્યાથ માધુર્યેણૈવ ભાગતે ।

તદ્યાનુભવવેશ્વાજ રૂપેણ કલ્પન ॥૫॥

નિરૂપણ નરૂપ અને નીજે, એ બન્નેનાં અનુભવ રૂપ છે.
દવે જ્યાં એનાં એ અગ્નેશ્વર અનુભવ નિરૂપણ માટે રહી તથા
શક્યું ત્યારે તેજ એ તાપક્રમેશ્વર શુભ એવા કવે તે મપુરના જે
અનુભવ નિરૂપણ વિન્દના જાગે છે. એ એ માત્ર અનુભવથીજ જાગી
જાય તેવો છે. એટલે મત રૂપકર્ત્રનાથી અનિરૂપણ રૂપકર્ત્ર મોં
નરૂપની શક્યું નથી ૫

અન. સમ્ભૂય તા મર્ગાં ધ્યાનુનૂતરસાન્નવદ્ ૧

વિયોગભાવે સ્વં ભાવં વર્ણયન્તિ હર્ષિ તયા ॥૬॥

એટલે એ બધી લીલાઓ પ્રમદ થઈને વિયોગના અવસ્થા
કમી જેને અનુભવેલા અનુભવ જાગ નેજા પ્રભુનાં વર્ણન
કમી માટે છે ૬

તત્તલોલાન્તરદ્વયાઃ સ્મૃત્વા સ્મૃત્વા તદ્વ્રક્ત્વં ।

મતો માધુર્યરૂપેણ રૂપયન્તિ પરસ્પરમ્ ॥૭॥

અને તેથી કરી તે તે લીલાઓમાં રૂઢેશાં ગોપાંગનાઓ તે તે અંગૂઠાં રમરણ કરી તે તે અંગૂઠે મધુરતાના સ્વરૂપમાં પરસ્પર વર્ણવે છે. ૭

एकाक्षरं तथैवान्गा वदनं नयनं परा ।

एवमग्रेऽपि विज्ञेयं सम्पूर्णे मधुराष्टके ॥८॥

એક ગોપાંગનાયે પ્રભુના અધરૂં વણું કરૂં તેા બીજાંયે મુખરૂં વણું કરૂં તેા ત્રીજાંયે નેત્રરૂં વણું કરૂં. આમ સમ્પૂર્ણ મધુરાષ્ટકમાં આગળના ગ્વાંકમાંના તે તે અંગૂઠાં પણ જાણવું. ૮.

एतदेवास्मदाचार्यैरतिगुप्तं निरूपितम् ।

तद्भावभावनं सिध्येदेतद्ग्रन्थार्थभावेनात् ॥९॥

આજ અતિ ગુપ્ત વાત આપણા શ્રીમદ્વલ્લભાધીશ્વર પ્રભુયે બતાવી છે. આ મધુરાષ્ટક ગ્રન્થના અર્થની ભાવના કરવાથી પ્રભુના તે ભાવની ભાવના મિદ્દ યદ્દ રહે. ૯.

तद्बोधोऽपि निजाचार्यकृपया प्रभुकारितः ।

तादृशैर्ज्ञापितो वापि भवेन्नैवान्यथा क्वचित् ॥१०॥

તે અર્થનો બોધ પ્રભુનો કરાવ્યો. શ્રીમદ્દાપ્રભુજીની કૃપા વડે યામ કે ભગવદીયો જણાવે ત્યારે યામ; એ વિના અન્ય કોઈપણ રીતે ક્યાંય પણ ન થાય. ૧૦.

૨૦. સર્વાત્મભાવનિરૂપણમ્ ॥

કૃષ્ણમ્ ચ રૂપયા કિંચિદધૃદયાગતયા મયા ।

સર્વાત્મભાવશબ્દાર્થઃ કશ્ચનાત્ર વિવિચ્યતે ॥૧॥

હૃદયમા આવી રહેલી પ્રભુકૃપા વડે સર્વાત્મભાવ, એ શબ્દનો ઓછ કે અર્થ માગ વડે આવી વિવેચનામા આવે છે. ૧.

મર્વેષામિન્દ્રિયાણાં હિ દેહાદીનાં તથા પુન ।

આત્મભાવો મગવતિ સર્વભાવઃ સ કષ્યતે ॥૨॥

અધી ઇન્દ્રિયાણો તેમજ દેહાદિક મર્વેષા ભગવાનમાં જે આત્મભાવ=અનન્યભાવ, તેને સર્વભાવ કહેવામા આવે છે. ૨.

આત્મભાવશ્ચ સર્વેષ્વ સ્વસમ્બન્ધવિનાશનમ્ ।

સ્વસ્ય સમ્બન્ધનાસ્ફૂર્તિરસ્માક ભગવાનિતિ ॥૩॥

પેલાનો બીજાના જે સમ્બન્ધ, તેનો જે વિચાર અને ‘આ અમાગ ભગવાન’ એવી જાતનું જે અમ્મન્ધીપણું તેની અમૂર્તિ (વસ્તુસ્થિતિયે સ્વ-પરબોધનોજ અભાવ) તેનું નામ આત્મભાવ. ૩.

દેહેન્દ્રિયાણાં પ્રત્યેકમાકાક્ષારહિતા હૃદૌ ।

આકાક્ષારાં તુ વિષયે માવમત્ત્વાન્ન સર્વતા ॥૪॥

આપણાં જે દેહ-ઇન્દ્રિયા, તે પ્રત્યેકની પ્રભુને વિશે લેશ પણ આકાક્ષા ન હોવી જોઈએ (અમક તેટલો દ્વિધામાર આપ્યો.) હવે

જો આકાશ રહે તો ઇન્દ્રિયો અને ઇન્દ્રિયોના વિષય એવી ઇન્દ્રિયોના ભાવની મિથિતા રહેવાથી સર્વપણું ન થાય. ૪.

अत एव हि तद्भावे देहाद्यभूतिरुच्यते ।

स्फूर्त्या तत्रापि नै भावो भवेत्पોपादिहेतुकः ॥५॥

આથી કડીનેજ સર્વાત્મભાવના દેહાદિકની સ્પુરણા ન હોવી જોઈએ, તેમ રહેવામાં આવે છે. હવે જો સ્પુરણા થયા કરતી હોય તો તેને ઇન્દ્રિયોના પોષણાદિક (તે તેના વિષયની સમ્પૂર્તિ) ના કાન્ધુક રહેતો દ્રેતભાવનાજો ભાવ થાય. ૫.

तथैव विषयत्यागः सर्वनासाधनाय हि ।

कामभावे कामफले भावतो नहि सर्वता ॥६॥

સર્વપણુને મિદ્દ કરવા માટેજ ઇન્દ્રિયોના વિષયોનો ત્યાગ છે. કામ-વિષય હોય તો કામનું ફળ થાય અને તેના કામભાવથી (જેના વિષયાપેક્ષા રહેલી છે, તેવી મિથિતાથી) સર્વપણું સિદ્ધ ન થાય. ૬.

‘अहं भगवतः सर्व’ इति सर्वात्मभावनाम् ।

‘प्रभुर्मम’ इति भावो हि कामभावो यतो मतः ॥७॥

સર્વાત્મભાવનો અર્થ એ કે- ‘હું સમગ્ર પ્રભુનો છું.’ તેથી જિજ્ઞાસુ કામભાવ એ કે- ‘પ્રભુ મારા છે.’ (રહેલામાં ઇન્દ્રિયોના વિષયોનો ત્યાગ છે, નિસ્વાર્થતા છે, ક્યારે પાછલામાં વિષય-અમ્પૂર્તિની ઇચ્છા રહેલી છે.) ૭.

૨૧. નિવેદનતાત્પર્યાર્થઃ ॥

अथ निवेदनवार्थार्थस्तु—नृचाढावेव जीवाः स्वतो भगवता
सृष्ट्यर्थं भिन्नाः कृताः; तेषां ततः प्रभृति भगवता सह भगवदंशानां
विप्रयोगोऽस्त्येव, न परं तापक्लेशः, सम्बन्धाभावात्; सम्बन्धस्तु
प्रपञ्चासक्तिनिवृत्त्या भवति, सा तु यावद्देहमन्वन्ताममतयोर-
विद्याकार्ययोः सत्तन्त्र भवितुं शक्नोति, अनो यत्राहन्ताममतयोर्भाव-

૧. અક્ષરાંશદેવા દ્વિવિધાઃ । કેવલમર્યાદાયા સ્થિતાઃ સાધન-
પરાસ્તેષાં મુક્તિરેવ ફલં, ચે ન મર્યાદાપુષ્ટાવદ્ગૃહીતાન્નેષાં સર્વમાધન-
ત્યાગપૂર્વકદારણાગતૌ ક્રિયમાણસેવનાયાં સેવાફલોક્તફલસિદ્ધિઃ ।
અન્યેષાં નાસુરાણાં પ્રકૃતિજન્યાનાં સસારનિશ્ચયેનાન્વન્તમ પ્રવેશરૂપા
મુક્તિઃ, ન હિ તૈષાં ભગવન્પ્રાપ્તિસમ્બન્ધગન્ધ્વાંઽપિ, 'મામપ્રાપ્યૈવ
કૌન્તેય' ઇત્યાદિવચનાત્ ॥ તત્પુન્તવસ્થ ટિપ્પણમ્ ।

૧. અક્ષરબ્રહ્મના અંગો દેવ અંશો એ પ્રકારના છે. તેમના
એક તો એક મર્યાદામાજ ગણેલા છે; તેઓ જે વસ્તુઓ વ્યવસ્થા
માધનો કરીને ગોઠવે છે તેને પ્રાપ્ત કરે છે તેઓને મોક્ષ ૧૧
મળે છે, અધિક નહિ. તેઓને મર્યાદાપુષ્ટમા અંગીકાર થયેલા
છે, તેઓ તો મર્યાદાનાં મર્મ માધનોને તિથાજલિ આપીને પ્રભુને
શરણે જાય છે; અથવા તો મર્યાદામાર્ગના સાધનોજ તેવા જીવોને
જોડીને આત્મા જાય છે; શરણે ગયા પછી તે જીવો પ્રભુની મેવ
કરે છે અને મેવા કરતાં કરતાં રમમય પ્રભુ માર્ગે અનેક આવીકે

કન્નં સ્વવિધ્યતીતિ પુનઃ સમ્બન્ધસિદ્ધિઃ, તથા પુનર્દેહાદેઃ પાવેન મૃદાપેઃ
 કાર્યક્ષમત્વમિવ ભગવત્કાર્યોપયોગિત્વં ભવતીત્યલ્પમુક્તયા ॥

इति श्रीहरिदासोदितो निवेदनतात्पर्यार्थः ॥

ભાવાર્થ-આત્મનિવેદનનો વાક્યાર્થ આ પ્રમાણે છેઃ વાક્યાર્થ
 એટલે નિવેદનમંત્રમા જે રહ્યો કે આક્ષરો ગહેવાં છે, તે સર્વનું
 રક્ષય, તેનો ભાવાર્થ, એ જ નિવેદનનો વાક્યાર્થ એને શ્રીહરિધન-
 ચમણુ ગાણુ કરે છે;

एकोऽहं बहु रक्ष, रक्ष की न रहते, म द्वितीयमैरुहत् ओ श्रुत-
 नाहुयने आधाते प्रथम तो प्रभुये सृष्टि न्यवानी छच्छा करी. रमण
 करवा भाटे सृष्टि न्ये छं ओम उपनिषद् कहे छे. रमण कुम जनी
 शक्ति? सर्वत्र ओकेज लगवान छे. लगवान लगवान साथे रमण केम
 करे? ओ म का यता श्रुति कहें छे के प्रभु पोते रमण करवा जहु-
 उये थाय छ सृष्टि न्यवा भाटे पोतानाभायी ज अनेक जडुवादि
 प्रकट करे छे. जेवो स्वप्नउप होवायी मृष्टि करवाणी प्रभु जयाते
 छच्छा करे छे, त्याज ते जेवोने पोतानाभायी लुप्त करे छे. जयाग्या

આનંદમય ભોગો ભોગવે છે, એ સેવાશ્રવણ મંથમા કહેલા ક્યની
 તેઓને પ્રાપ્તિ થાય ન જોઓ પ્રકૃતિ-માયામાથી ઉત્પન્ન થયેલા છે,
 તેવા આશુરોને તો અસારમા ભમવાનો નિશ્ચય થયેલો હોવાથી તે
 લોકોને અધંતમય નામના મહાનન્કમા પ્રવેશ કરવાશ્વ મુક્તિ
 મલે છે તે લોકોને પ્રભુની પ્રાપ્તિના અંબધનો ગન્ધ પાણુ નથી,
 આમ પ્રભુ જ શ્રીમુખે ગીતામા આજ્ઞા કરે છે કે 'હે અર્જુન, તે
 આશુર જોવો મને પ્રાપ્ત કર્યા વિનાજ અધમ ગતિને પ્રાપ્ત થાય છે.
 તેઓને આશુર જોનિમા જ હું પટકું છું.'

ભગવદ્દેવ હવે જુદા થાય છે, ત્યારથી પ્રભુથી તેઓ વિખુદ
 પડે છે, પ્રભુનો વિયોગ પ્રમ થાય છે. જુદા પડ્યા ત્યારથી પ્રભુનો
 સંબંધ ફટકો અને વિયોગજ. તો ભગવદ્દેવ તો વિખુદ થાય તો
 પણ તેઓને તાપ લગ નથી થતો વિયોગ દેવ તો લાપકસેવ થવો
 જોઈએ, પરંતુ વિયોગ છતાં, દરેક જાના વિયોગ છતાં હવેને
 દેવ પણ પ્રભુને મળી મટે તાપ કે સેવ કે દેવ નથી મળ
 નું ? કા જ એ જ - પ્રભુનો મળધ નથી તથા તો વિખુદ
 પડ્યા ત્યારથી પ્રભુ ને જોના ત- તથા, સંબંધ ફટકો હવે
 પ્રભુના વિયોગને લઈને થવો જોઈતો તાપમ્ભર થયા થાય છે -
 પણ પ્રભુનો સંબંધ રહ્યા અનુભવ તો તેઓને પ્રભુનો વિયોગ
 સાલરી આવે અને પ્રભુની પ્રાપ્તિ મટે આત્મિક હિંમત મનસુગો
 મળધ રહ્યા નથી, ત્યાં પ્રભુ પ્રાપ્ત મટે નામ ને નામ નિર્ધાર
 આપી ?

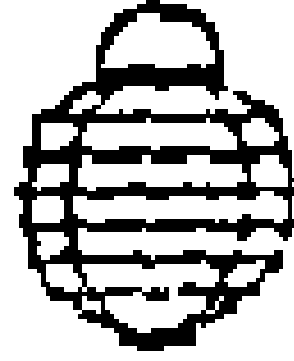
વિયોગ પ્રાપ્ત થયા પછી પ્રભુનો મળધ કે ની ન ત થાય
 એ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં આપણા આત્મા કે છે કે પ્રપાત્તિ રામને
 આમણિ દેવ થયા પછી પ્રભુનો સંબંધ થાય કે અપ્રપાત્તિ થય-
 સુધી આમણિ થાગી પડી ન. ત્યારથી પ્રભુનો સંબંધ સંબંધ
 નથી માર તો દેવ પ્રભુનો મળધ થય

પ્રપાત્તિ એટલે લોકમાં રહી આમણિ દેવ થયા ન
 આડી પ્રાપ્તિ છે એક તો આરતા અને બીજી મમલ એ જોતી
 માતા આદિ એટલે અજ્ઞાન ન જાનથી મરે તો ઉદ્ધવે છે
 મમલ જગત પ્રભુને જોવાનું જ્ઞાન છે એમાં મરે પદાર્થ
 પ્રભુને જોવાના નમ્ર છે. તે બધા પ્રભુના છે. જગત રેવ
 મળી, હવે અનુભવ થય. વિદ્યોગને જે ને

માની લે છે, અને દુખી થાય છે, ત્યારે ત્યાગુધી અનિદાએ
 ઉત્પન્ન કરેલી એ લૌકિક અદંતા અને મમતાએ પિશાચિનીઓ
 બેઠેલો છે, ત્યાગુધી લૌકિકમાંથી જીવની આસક્તિ દૂર થવાની
 નથી. જ્યારે જ્યારે અદંતા અને મમતાને બાધ થશે ત્યારે ત્યારે
 પ્રપંચમાં રહેલી આસક્તિ દૂર થશે, અને કરીને પ્રભુનો મળામ થશે.
 તાત્પર્ય આ છે: માયાની બે પુત્રીઓ, એક વિદ્યા અને બીજી અ-
 વિદ્યા. અવિદ્યામાં ક્રમાદિને જીવ પોતાનું સ્વરૂપ ભૂલી જઈને લૌકિક-
 ક્રમા આદતા મમતા બાંધે છે પ્રભુએ અદંતા મમતાનું મૂલ કારણ
 જે માયા. તેને જીવવાનું મન માથે બતાવ્યું છે. ગીતામાં શ્રી-
 મએ આજ્ઞા કરે છે કે, મામેવ ચે પ્રપદ્યન્તે માયમેતાં તરન્તિ તે—મને
 જે સંજો આવે છે, તે એ માયાને તરી જાય છે. પ્રભુને સંજો
 જવાથી એ માયાનો જય થાય છે. માયાનો જય થવાથી અવિદ્યા
 રહેતી નથી. આવદ્યા દૂર થતા તેની બે પુત્રીઓ અદંતા મમતા
 પલાયન કરી જાય છે. અર્થાત્ જે જે પદાર્થોને ‘માનો તારો’
 માનવામાં આવતા તે સર્વ પદાર્થો પ્રભુને મોપી રહેને, પ્રભુના જ
 માનીને, પોતાને પણ ‘હું એમ સ્વતંત્ર ન માનતા’ પ્રભુનો દાસ
 છું, એમ જાણીને ભગવત્સેવામાં પ્રવૃત્તિ થાય છે. એથી પ્રભુનો
 સંબંધ ફરીને સિદ્ધ થઈ ગયો એમ અમલું લેવું. જ્યારે પ્રભુનો
 સંબંધ થયો, ત્યારે એવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થયો. જેમ કાચી
 માટીના ઘડાને પકાવ્યા પછી જલ લઈ આવવા વગેરે કાર્યમાં
 કોઈ શકાય છે તેમ પ્રભુનો સંબંધ સિદ્ધ થયા પછી જ ફેલ,
 દ્રવ્ય વગેરેનો પાક થાય છે. એ પાક તાપક્રેશરૂપ વિયોગામિથી
 થાય છે, પહોળા, સંબંધ થતા જ ‘હું પ્રભુથી દળરો વર્ષથી વિખૂટો
 પડ્યો છું’ આવું ભાન જગાડે થાય છે. ત્યારે પ્રભુને મળવા માટે
 અત્યંત આર્તિ થાય છે, તે આર્તિ વિયોગરૂપ મહાગ્નિમાં પરિણમ

પામે છે, અને તે અસૌકિક અગ્નિ વડે સૌકિક દેહ, ઇન્દ્રિય વગેરે
ત્યારે પા છે, શુદ્ધ બને છે, ત્યારે તે દેહ, ઇન્દ્રિય વગેરે પ્રભુના
કાર્યોમા ઉપયોગી થાય છે આથી વધારે શી મોજી ? એટલે જ
બસ છે

(પ ન સુ વ ૬ અંક ૩-૪)

૨૨. સ્વમાર્ગમૂલનિરૂપણમ્ ॥

અથ શ્રીકૃષ્ણાનન્દનપદામ્ભોજપ્રસાદતઃ ॥

પ્રભુસ્વરૂપવિષયે કિંચિદ્વત્ત નિરૂપ્યતે ॥૧॥

હવે શ્રીકૃષ્ણઅન્દનપદામ્ભોજપ્રસાદના પ શ્રીમદશ્યાર્થ-
અગ્રણીના ચરણકમલની કૃપાથી પ્રભુના એ પદા વિષયમા કાર્મિક
અર્હો કહેવામા આવે છે ૧

‘સો વૈ સ’ इति श्रुत्या सरसान्धनयोदितम् ॥

तत्र कृष्णे सति कार्या ब्रह्मवादेन सर्वथा ॥૨॥

“સો વૈ સ” — ત પ્રભુ અગ્રણી, એ હિપનિપદ-વામ્મ
અનુસાર પ્રભુને સ્વરૂપ ગનામકે કહેવામા આવ્યું છે, તેવા પ્રકાર ॥
શ્રીકૃષ્ણઅન્દનપદામ્ભોજપ્રસાદના સિદ્ધાન્ત અનુસાર દૈવ ગીતે શુદ્ધિ
કરી ૨

બ્રહ્મવાદે હિ ભગવાનાનંદાકાર ઉચ્યત ॥

તન્માત્રમુલ્કપાદાદિ સર્વં તસ્ય નિરૂપ્યતે ॥૩॥

બ્રહ્મવાદમા ભગવાનને આનન્દાકાર કહેવામા આવે છે તે
પ્રભુના મુખ-ચમણ વગેરે સર્વ આનન્દરૂપ કહેવામા આવે છે ૩

કૌત્કિદર્પગવણ્યરૂપ ચાતદંત્વદિ ॥

એશ્વર્યાધિગુણા મર્વં તદરૂપા નૈવ સશય ॥૪॥

૩૧. ૧ કામદેવોના લાગણ્યનું એકત્ર મળેલ રૂપ આનન્દમાજ
રહેલ છે એશ્વર્ય વગેરે બધા ભગવદ્ગુણો આનન્દાત્મકજ છે,
એમા માત્ર પણ સશય નથી ૪

તજાવિધાકૃતિ બ્રહ્માત્મકન્વ જગત સ્મૃતમ્ ॥

મુલ્યો હિ જગદાકારો બ્રહ્માકારો નિરૂપિત ॥૫॥

પ્રકુલચાક્રાકૃતીના વાચારમણતોચ્યતે ॥

આનંદો હિ બ્રહ્મવાદે સર્વત્રાકારબોધક ॥૬॥

તેન આનન્દાકાર બ્રહ્મવર્ણમાત્મક રૂપ જગતનું છે મુખ્ય
એવો જગદ્ગ્રૂપ આકાર બ્રહ્માકાર કહેવામા આયો છે, ઘડો, ટુંક
૧ વગેરે આકૃતિના નામ એ વાણી. આરંભ થયો, તેટલા પૂરતા
જ છે બ્રહ્મવાદમા ત્યા ત્યા આનન્દ શબ્દનો પ્રયોગ છે, ત્યા ત્યા
તે આકારનો મોઢક છે ૫-૬

ન કિત્તિદીદશ વસ્તુ નિરાકાર તુ યદ્ભવેત્ ॥

માકારબ્રહ્મરૂપત્વાત્તત્કાલે સાકૃતિ ॥૭॥

૧૧૧ ૬ ૧૫ ૧૭ નંથી ૭૪ ૧ જાહેર ૭૪ ૧ હાથ
 ઘડા મામત ૧ તથી ને ઘડા ૧૧ જાહેર મગત્ર ૭૪ ૧ મ માત્ર ૭ ૭

॥ ए शस्त्रमाचार्यैर्निबधे तत्त्वदीपक ॥

^{१३} म्वड कृष्णवत्सर्व मिनि निगलित वस्व ॥८॥

ગાથા ૪/ શ્રીભરતીપતિમા આશ્રિત થાય - ૦૧૧ મનના
 ૧૧ ૧૦૫ પા ૧ ૭ ૧ ૬ કુ ૬ ૧ ૦૬ - ૧૧ જુન ૨૦૧૭.

५५५७८९१०१११२१३१४१५१६१७१८१९२०२१२२२३२४२५२६२७२८२९३०३१३२३३३४३५३६३७३८३९४०४१४२४३४४४५४६४७४८४९५०५१५२५३५४५५५६५७५८५९६०६१६२६३६४६५६६६७६८६९७०७१७२७३७४७५७६७७७८७९८०८१८२८३८४८५८६८७८८८९९०९१९२९३९४९५९६९७९८९९१००१०११०२१०३१०४१०५१०६१०७१०८१०९११०१११११२११३११४११५११६११७११८११९१२०१२११२२१२३१२४१२५१२६१२७१२८१२९१३०१३१३२१३३१३४१३५१३६१३७१३८१३९१४०१४११४२१४३१४४१४५१४६१४७१४८१४९१५०१५११५२१५३१५४१५५१५६१५७१५८१५९१६०१६११६२१६३१६४१६५१६६१६७१६८१६९१७०१७११७२१७३१७४१७५१७६१७७१७८१७९१८०१८११८२१८३१८४१८५१८६१८७१८८१८९१९०१९११९२१९३१९४१९५१९६१९७१९८१९९२००२०१२०२२०३२०४२०५२०६२०७२०८२०९२१०२११२१२२२१३२१४२१५२१६२१७२१८२१९२२०२२१२२२२३२२४२२५२२६२२७२२८२२९२३०२३१२३२२३३२३४२३५२३६२३७२३८२३९२४०२४१२४२२४३२४४२४५२४६२४७२४८२४९२५०२५१२५२२५३२५४२५५२५६२५७२५८२५९२६०२६१२६२२६३२६४२६५२६६२६७२६८२६९२७०२७१२७२२७३२७४२७५२७६२७७२७८२७९२८०२८१२८२२८३२८४२८५२८६२८७२८८२८९२९०२९१२९२२९३२९४२९५२९६२९७२९८२९९३००३०१३०२३०३३०४३०५३०६३०७३०८३०९३१०३११३१२३१३३१४३१५३१६३१७३१८३१९३२०३२१३२२३२३३२४३२५३२६३२७३२८३२९३३०३३१३३२३३३३३४३३५३३६३३७३३८३३९३४०३४१३४२३४३३४४३४५३४६३४७३४८३४९३५०३५१३५२३५३३५४३५५३५६३५७३५८३५९३६०३६१३६२३६३३६४३६५३६६३६७३६८३६९३७०३७१३७२३७३३७४३७५३७६३७७३७८३७९३८०३८१३८२३८३३८४३८५३८६३८७३८८३८९३९०३९१३९२३९३३९४३९५३९६३९७३९८३९९४००४०१४०२४०३४०४४०५४०६४०७४०८४०९४१०४११४१२४१३४१४४१५४१६४१७४१८४१९४२०४२१४२२४२३४२४४२५४२६४२७४२८४२९४३०४३१४३२४३३४३४४३५४३६४३७४३८४३९४४०४४१४४२४४३४४४४४५४४६४४७४४८४४९४५०४५१४५२४५३४५४४५५४५६४५७४५८४५९४६०४६१४६२४६३४६४४६५४६६४६७४६८४६९४७०४७१४७२४७३४७४४७५४७६४७७४७८४७९४८०४८१४८२४८३४८४४८५४८६४८७४८८४८९४९०४९१४९२४९३४९४४९५४९६४९७४९८४९९५००५०१५०२५०३५०४५०५५०६५०७५०८५०९५१०५११५१२५१३५१४५१५५१६५१७५१८५१९५२०५२१५२२५२३५२४५२५५२६५२७५२८५२९५३०५३१५३२५३३५३४५३५५३६५३७५३८५३९५४०५४१५४२५४३५४४५४५५४६५४७५४८५४९५५०५५१५५२५५३५५४५५५५५६५५७५५८५५९५६०५६१५६२५६३५६४५६५५६६५६७५६८५६९५७०५७१५७२५७३५७४५७५५७६५७७५७८५७९५८०५८१५८२५८३५८४५८५५८६५८७५८८५८९५९०५९१५९२५९३५९४५९५५९६५९७५९८५९९६००६०१६०२६०३६०४६०५६०६६०७६०८६०९६१०६११६१२६१३६१४६१५६१६६१७६१८६१९६२०६२१६२२६२३६२४६२५६२६६२७६२८६२९६३०६३१६३२६३३६३४६३५६३६६३७६३८६३९६४०६४१६४२६४३६४४६४५६४६६४७६४८६४९६५०६५१६५२६५३६५४६५५६५६६५७६५८६५९६६०६६१६६२६६३६६४६६५६६६६६७६६८६६९६७०६७१६७२६७३६७४६७५६७६६७७६७८६७९६८०६८१६८२६८३६८४६८५६८६६८७६८८६८९६९०६९१६९२६९३६९४६९५६९६६९७६९८६९९७००७०१७०२७०३७०४७०५७०६७०७७०८७०९७१०७११७१२७१३७१४७१५७१६७१७७१८७१९७२

सर्वम्वरुत्तमानमन्त्राः सप्तविंशति ॥९॥

પ્રમ ૧ લખા સુધી સિ ૥ પ્રમ ૧ સુધી સુધી સુધી
 સુધી ૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦ ૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬ ૩૭ ૩૮ ૩૯ ૪૦ ૪૧ ૪૨ ૪૩ ૪૪ ૪૫ ૪૬ ૪૭ ૪૮ ૪૯ ૫૦ ૫૧ ૫૨ ૫૩ ૫૪ ૫૫ ૫૬ ૫૭ ૫૮ ૫૯ ૬૦ ૬૧ ૬૨ ૬૩ ૬૪ ૬૫ ૬૬ ૬૭ ૬૮ ૬૯ ૭૦ ૭૧ ૭૨ ૭૩ ૭૪ ૭૫ ૭૬ ૭૭ ૭૮ ૭૯ ૮૦ ૮૧ ૮૨ ૮૩ ૮૪ ૮૫ ૮૬ ૮૭ ૮૮ ૮૯ ૯૦ ૯૧ ૯૨ ૯૩ ૯૪ ૯૫ ૯૬ ૯૭ ૯૮ ૯૯ ૧૦૦

एव रमात्मक ब्रह्म साक्षात् योगमालिकं ॥९॥

ଆମ ରାଜା ମହା ମେଘ ଦେବଙ୍କୁ ନେଇ ଆସିଥିବା ଖବର
(-ଆମର ଡି) ମାଧୁ ଶୁଣି

रमश्च त्रिविधं मिदम्तन्मद्विंशत्यध्या ॥१०॥

सदागविप्रयोगाभ्या शृंगारा विनिरूपेत ॥

सशोगनञ्च विरह मरुत्पान्तेति निगम ॥२१॥

અમરજીવના પેલા પ્રજા પો ગમ કહામઃ જાશે છે તે સમ
પે પ્રજાના મિલ્લ છ તજ નિ શાગા સમ મલેગ અને રિપ

યોગ એમ બે પ્રકારનો છે. સંયોગ રત્નની માફકજ વિપ્રયોગ રસ
શૃંગારમય છે, એવો નિશ્ચય છે. ૧૧.

દ્યાનંવ વિમંદો હિ મતન્યન્તસ્વરૂપયો ॥
ક્રિયાત્મકસ્તુ સંયોગો લોકવેદનિરૂપિત ॥૧૨॥
વિપ્રયોગસ્તુ ભાવાત્મા કેવલાનુભવેરુદ્ધક ॥૧૨૩॥

શૃંગારમય સનાં આ બે સ્વરૂપનો આટલોજ ભેદ જાણવો:—
સંયોગ રસ ક્રિયાત્મક છે અને તે યોગ અને વેદના દૃષ્ટિવામાં
આવેલો છે; જ્યારે વિપ્રયોગ રસ ભાવાત્મક છે અને ફક્ત અનુભવ-
પૂર્વ જોઈ શકાય તેવો છે (અનુભવાય તેવો છે). ૧૨૩.

ભાવાત્મકસ્વરૂપસ્ય ભાવાત્માનો વ્રજમ્થિતા: ॥૧૨॥
સદા તદેકમહિતાન્તદ્વરૂપા ન હિ સશય. ॥
તસ્ય સર્વેવ સામગ્રી મતલ્યા હિ તથાવિધા ॥૧૪॥

ભાવાત્મકસ્વરૂપ પ્રભુના વ્રજમાં રહેલા ભાવાત્મક યાત્રાપદાર્થો
દમ્ભેશ્વા તે એકજ ભાવથી યુક્ત છે, અને તેઓ ભગવદ્વરૂપ-ભાવ-
રૂપ છે, તેમાં કંઈ જાતની શંકા નથી. આપણી બધીજ માગમી
જાતરૂપ છે તેમ જાણવું. ૧૪.

કદાચિન્મૂલનીદ્રાયાઃ કર્તુ પ્રાકટ્યમીશિતુ ॥
શ્રુતિષ્વગ્નિકુમારેષુ તત્કલપ્રાપ્તેન્નુદયા ॥૧૫॥
સ્વદત્તવરસાફલ્યવિધાનાય વિદોષત ॥
સ્વમાવાત્મવ્રજનનાઃ પ્રથમ પ્રકટીકૃતા ॥૧૬॥

યહ વનયઃ તેજ રીતે આ દેહ ભૌતિક હોવાથી કેહ સમયે અહીં
બ્રહ્મા અમર ઉપના દર્શન યહ વનયઃ શોભ નાણો. ૨૦.

લીલાં કૃત્વા પ્રમાણાદિફલપ્રકરણાવધિ ॥

નિરોધેન તથાઽવિદ્યાં સર્વાં વિનિવાર્ય ચ ॥૨૧॥

સ્વાનંદ પૂર્ણિત્વૈવ શરીરમનઆદિષુ ॥

શુનયોઽગ્નિકુમારાશ્ચ નિર્દોષાનંદરૂપિણઃ ॥૨૨॥

વૃષાસ્તેષાં તત્તો ભાવં કેવલં વિરહાત્મકમ્ ॥

આત્યંતિકવિયોગાદ્યં મુક્ત્યાપિ ફલમૂર્થમમ્ ॥૨૩॥

ફલં દત્વા ભાવરૂપા બ્રજસ્યાઃ સ્વસ્થિતાઃ કૃતાઃ ॥

અક્રૂરવધને પ્રોક્તા અન્યથાભાવમાપિતાઃ ॥૨૪॥

મિઢ વિદિત્વા ભગવાન્ તત્પ્રાકટ્યપ્રયોજનમ્ ॥

‘પ્રાયઃ પ્રાણા’નિતિ શ્લોકે તાસ્તૈવ હનુદિતાઃ ॥૨૫॥

તામસ પ્રમાણ પ્રકરણથી માઠી તામસ ફલપ્રકરણ સુધીની
(અ. ૪ થી ૩૫ સુધીની) કથામાં લીલા કરી, નિરોધે કરી પામ
પરંપરાથી અવિદ્યાને દાખી, શરીર મન વગેરેમાં નિજ આનન્દની
મૂળી કરે. શુનિરૂપ અગ્નિકુમારોને પ્રભુએ નિર્દોષ આનન્દરૂપ ક્યાં.
ત્યારપછી તેઓને કેવલ ભાવરૂપ આત્યંતિક વિયોગ નામનું
વિદરૂપ અને મુક્તિ કરતાયે જે ૧૦ કૃપ તેઓને વટાવી જતાં હતામ
રવ આપી ભાવાત્મક એવાં તે બ્રજવાસીયોને પોતામા નિરુદ્ધ કરી
લીધા. અમુક પ્રભુને પધંગવવા આગ્યા હારે જે ગોપાદ્યનાઓની
પાત ફરેવ મા આવી છે, તેઓને પ્રભુએ તેઓના પ્રાકટ્યનું કારણ

સિદ્ધ થયેલું જનની ઉપદેશ લાવને પમાડ્યાં. "પ્રાયઃ પ્રાણાન્
(મા ૧૦)" એ શ્લોકમા તેવા પ્રકારના ગ્રામીજનોની વાત
ફેરવામા આવી છે. ૨૧-૨૫.

શ્રુતયોઽગ્નિકુમારાસ્તુ સ્વાત્મરૂપ મનસ્થિતાઃ ॥
આત્મનિક્તસ્થવિરહફલમાનસ્તથા કૃતાઃ ॥૨૬॥
અંતર્ગૃહગતાઃ સ્વસ્મિન્ ક્રિયારૂપેણવેશિતાઃ ॥
તેષાં સ્વાવસરેસ્વસ્માન્નિષ્કાશ્ય રમણ ધુનઃ ॥૨૭॥
પ્રવેશનિન્યસંયોગરૂપેણ વ્યવસ્થિતિઃ ॥૨૭૧॥

શ્રુતિ૩૫ અગ્નિકુમારા ૬ જે પ્રભુ૩૫ મળતી અન્દર રહેવા
દતા, તેઓને આત્મન્ત પોતાના વિપ્રયોગરૂપ કલના અધિકારો કરે-
વામા આગ્યા. તેમા જે વૈભુનાદ થતા થર બદાર ન નીકળી શક્યા,
તેઓનો ક્રિયારૂપે પ્રભુએ પોતામા પ્રવેશ કરાવ્યોઃ અનુકૂળ સંયોગ
મળતા તે અન્તર્ગૃહગતાને પોતામાથી બહાર પધરાવી તેઓની સાથે
રમણ કરે. આ પ્રવેશ થતા નિત્ય સંયોગરૂપેજ અમુકે, તેમ
જાણ્યું. ૨૬-૨૭૧

માવસ્તુ તેનૈવ રૂપેણતિ વિબુધ્યતાન્ ॥૨૮॥

ઉભયોઃ સાકૃતિત્વ હિ મંતવ્યં બ્રહ્માદિભિઃ ॥૨૮૩॥

ભારતમક તો તેજ એ એમ જાણે. આ બન્ને પ્રકારના
(પ્રવેશ થતા નિત્ય સંયોગરૂપ અન્તર્ગૃહગતા અને ભાગ્યત્મક શ્રુતિ-
૩૫)ને બ્રહ્માદીઓએ સાકાર માન્યાં ૨૮૩.

સર્વાધારો લોકને પ્રપિતા. ડુર યોગમઃ ॥૨૨॥

તદાધારો ડક્ષરસ્તસ્ય પ્રપંચસ્તદ્ભૂતૈઃ પુનઃ ॥

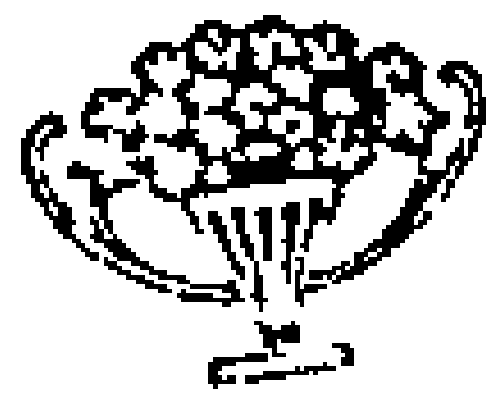
જીવેશ્વરતો જ્ઞેયસ્તદ્ભૂતૈઃ પરઃ પુમાન્ ॥૩૦॥

લોક અને વેદમા પ્રસિદ્ધ એવા જે ડુરયોગમ એ સર્વના
આધારરૂપ છે. તે પ્રભુનો આધાર અક્ષરબ્રહ્મ છે. અક્ષરબ્રહ્મનો
આધાર પ્રપંચ (=જગત) તેજ જગતમા રહેલા જીવાયે અક્ષરથી
પર એવા પરપુરુષને જાણવો. ૩૦.

તતઃ શ્રીગોપીકાત્મદગૂઢમાવઃ પરો હરિઃ ॥

શ્રીમદાચાર્યકૃપયા વિજ્ઞેયઃ કૃષ્ણ એવ હિ ॥૩૧॥

શ્રીગદાચાર્યચરિત્રની રૂપાયે હરી શ્રીગોપીજનોના સમૂહના
ગૂઢભાવરૂપ હરિ શ્રીકૃષ્ણને તે પર પુરુષ ક્રાંતાયે પર જાણવા. ૩૧.

૨૩. મૂલરૂપસંશયનિરાકરણમ્ ॥

સદા શ્રુતીનાં કૃપયા મૂલરૂપપ્રદર્શકઃ ।

રસાત્મકસ્વરૂપાત્મગોપીજનસમન્વિતઃ ॥૧॥

તથાભૂતવ્રજશ્રીમદ્ગોવર્ધનવિલાસનૃત્ ॥

યથા હ્યગ્નિસુતાન્સર્વાન્કૃપયા કોસહેન્દ્રતઃ ॥૨॥

અનુગૃહ્ય સ્વરૂપાત્મમક્તાવેશ વિધાય ચ ॥

તદા તદ્વરૂપતાપત્તિર્મૂલલીલાપરાયણઃ ॥૩॥

યથા વા પૂર્વરૂપેઽપિ સ્વયમાવિદ્ય સર્વત ॥

મૂલરૂપેણ કૃતવાંલીલામ્તદ્વત્સ્વય હરિ ॥૪॥

તથા શ્રુતિષુ મવાંસુ ભાવાત્મા સ્વીયરૂપતામ્ ॥

સમ્પાદ્ય મૂલરૂપેણ રમતે તાદૃશીષુ વૈ ॥૫॥

જે પ્રમાણે સદૈવ અનુગ્રહ વડે શ્રુતિયોના મૂલરૂપને જતાવનાર રસરૂપસ્વરૂપવાળા ગોપાલગુણાઓથી યુક્ત, તેવાજ પ્રકારના રસાત્મક સ્વરૂપવાળા જગદ અને ઓગિગિગજ - તેમા કોડા કરનારા મૂલસીધા કરનારા પ્રભુએ રામચન્દ્રદ્વારા અનુગ્રહથી સર્વ અગ્નિકુમારોને નવાજી સ્વરૂપાત્મક ભક્તનો આવેશ તેમા કરી અમન રૂપ સાચવ્યા આપના તે પ્રથમના સ્વરૂપમા ચારેમુખથી આપજોયે મૂલરૂપે ગદી લીલાઓ કરી. તેજ પ્રમાણે ભાવાત્મા પ્રભુ પપડેજ સમગ્ર શ્રુતિ-યોમા પેતાના રૂપને પધરાવી - તદ્વરૂપ કરી તેરી તદ્વરૂપ શ્રુતિ-રૂપાઓમા રમણુ કરી રહ્યા ૬ ૧-૫

આશ્રયત્વ તથાભાવે પ્રમોસ્તન્ન તથાન્ન હિ ॥

ઉમયોર્ભાવિરૂપત્વ મન્તવ્ય બ્રહ્મવાદિભિ ॥૬॥

અગ્નિકુમારોના વિષયમા આશ્રય મુખ્ય રૂપે રૂહેતો છે, તેજ રીતે બી શ્રુતિરૂપાઓના વિષયમા નમણુમા પ્રભુ અને ગોપાલગુણાઓ ભાવાત્મક છે, તેમ બ્રહ્મવાદિઓએ જાણ્યું ૬

मुख्यशक्तिस्वरूप तु સ્ત્રીભાવો હરિરુચ્યતે ॥

તત્ર સ્વયંશઃ પરા શક્તિર્માવાંશઃ કૃષ્ણશબ્દિતઃ ॥૭॥

મુખ્ય શક્તિના સ્વરૂપે રહેલા સ્ત્રીભાવ તે પણ પ્રભુજી કહ્યા છે. તેમા સ્ત્રી -આંશ છે, તે પર શક્તિ અને ભાવ- આંશ છે, તે કૃષ્ણ. ૭.

યથા હિ સર્વભાવાત્મા કૃષ્ણઃ સાપિ ચ તદ્દશી ॥

વિશિષ્ટસ્યેવ સર્વેષાં કૃષ્ણસ્ય હૃદયેસ્થિતેઃ ॥૮॥

દ્વયોર્મિલિતયોર્વાચ્યં મન્મથત્વમભેદતઃ ॥

દ્વિપત્રત્વાદ્રસસ્યાલમ્બને દ્વૈવિધ્યમુચ્યતે ॥૯॥

જેવી રીતે પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રશ્ચ સર્વભાવરૂપ છે, તેજ રીતે તે શક્તિ પણ સર્વભાવરૂપ છે. બધાં ગોપાલગુણઓથી સુકત શ્રીકૃષ્ણ-ચન્દ્રશ્ચ હૃદયમા બિરાજે છે, ત્યાં શક્તિ અને પ્રભુ એકરૂપ થતાં અભેદ કરી કામદેવપણું છે; માત્ર રસ દિલ્લ હોવાથી રસના આલમ્બનમા દિવિધતા રહેવામા આવે છે. ૮-૯.

एवं हि संशयः सर्वश्लेष्ठतव्यः प्रभुसंश्रितैः ॥

विशिष्टे गोकुलाधीशरूपे सर्वत्र सर्वथा ॥૧૦॥

આ પ્રમાણે પ્રભુને આશરે આવેલા ભગવદીયોયે બધે સ્થળે બધી રીતે ખામ પ્રકારના શ્રીગોકુલાધીશસ્વરૂપમાં થતા સર્વ સંદેહને દૂર કરવા ૧૦.

૨૯. શ્રીમદ્પ્રભુપ્રાકટ્યહેતુનિર્ણયઃ ॥

મત્તિમાર્ગે મગનત પ્રાકટ્ય ફલમુચ્યતે ॥

પરમાનન્ડરૂપવાત્તદવિર્ભવત તથા ॥૧॥

અત્તિમાર્ગમા પ્રભુનુ પ્રકટ થતુ, તેજ દેવ દેવેશ્વર ડે પ્રભુ
પન્માન્ડ પ દેવાથી (અને પાનન્ડ એજ પન્મ કલ દેવાથી)
પ્રભુ પ્રકટ થતુ, તે દેવેશ્વર ૬ ૧

તત્ત્વ હતુર્ભવતદુ લ, રૂપવિતયત્ હરે ॥

અવતારોડપિ મન્નાના દુ ગાદેય હંમત ॥૨॥

પ્રભુનુ પ્રાકટ્ય થવામા હેતુ લાગતુ દુ ખ દેવ ડે પ્રભુના
આપ, ડેગોર અને પોગડ એ તથે ડેવામા પણ પ્રભુનો અન્યાર
અપ્નેની તકરીકને આઆગી દેવ ડે ૨

‘ભવદુ સવિનાશાયે’ત્યત્રોક્ત પ્રભુમિન્નથા ॥૨૧॥

આ વાત શ્રીમદ્પ્રભુએ ‘ભવદુ સવિનાશાય ~પ્રભુ મેસાગના
દેવાના નામ માટે પ્રકટ થાવ ડે,’ તે પ્રમુખમા કોઈ રથને
તેની વાત મ્હી છે

ઘટાન્યવિહિત દુ લ મક્તાનામિદ નાયતે ॥૨૨॥

તદાપુરવિનાશાયાવતરત્યન્નમા રરિ ॥૨૩॥

અપારે અપોને મ્હા અન્ન અસુગન્ધિયા ઉત્પત્ત થયે

દુ ખનો પ્રસન્ન માપડે છે, ત્યારે તેવા અસુરમો સહાર કન્વાને
માટે પ્રભુ તરત પ્રકટ થાય છે રહે

કામેન યત્ર તદદુ સ્વ સ્વરૂપનિષય મતમ્ ॥૪॥

આવિર્ભાવો ભવેત્તત્ હરે પૂર્ણરસાત્મનઃ ॥૪૩॥

કામે કરી જ્યા તેવા પ્રકાશ દુ ખ પ્રભુના સ્વરૂપને માત્ર
કન્વાના નિષયમા હોય છે, ત્યા તેવા પૂર્ણ રસધન પ્રભુના પ્રાકટ્ય
થાય છે ૪૩

યત્રૈવ સદૃશસ્નેહાદ્દુ સ તત્ર સ્વય હરિ ॥૫॥

મૂલરૂપેણ કરુણસ્તદર્થ પ્રકટો ભવેત્ ॥૫૩॥

જ્યા સદૃશ સ્નેહને અડ્ડે દુ ખ થયેલ હોય છે, ત્યા કરુ-
ણા ॥ માગર પ્રભુ પણ્ડેજ મૂન સ્વરૂપે પ્રકટ થાય છે ૫૩

યથા બ્રહ્માચર્યનયા દેવકીવસુદેવયો ॥૬॥

કામ્યયા શ્રુતિરૂપાણા સહજસ્નેહતો હ્યમૃત્ ।

અતો ભક્તગત દુ સ્વ પ્રાકટ્યે હેતુરુચ્યતે ॥૭॥

—દાખના તરીકે બ્રહ્માજી-પૃથ્વી દેવતાઓ વગેરેને જઈ પ્રભુની
પ્રાર્થના કરી, એટલે પ્રભુને શ્રીદેવમી-સુદેવને ત્યા પ્રાકટ્ય લીધું;
જ્યારે શ્રુતિરૂપા ગોપાલનાઓની કામનાયે કરી સદૃશ સ્નેહને લીધે
પ્રભુ પ્રકટ થયા, માટેજ ભક્તને રૂહેલા દુ ખનેજ પ્રભુના પ્રકટ
થવાના હેતુ કહેવામા આવે છે ૭

દુઃખ તુ વિરહોઽવ જાયતં નાન્યથા પુનઃ ।
વિરહોઽપિ તદા દુઃખતેતુર્હૃદિ યદિ સ્ફુરેત્ ॥૮॥

દુઃખ છે, તે પ્રભુના વિરહ કરીને થાય છે. બીજી રીતે નહીં;
નિરહ પાડુ દુઃખના કાનગુડા ત્યારેજ થાય કે જ્યારે તેની સ્ફૂર્તિ
હૃદયમાં થાય (હૃદયમાં વિરહ વ્યાપી ન જાય ત્યારથી દુઃખનો
અનુભવ નથીજ થતો) ૮

તત્સ્ફૂર્તિસ્તેન ભગવન્મસ્વન્ધો દ્વિવિધો મતઃ ।
દેહમાવવિભેદેન, તત્રાગ્રો હરિણા સ્મૃતઃ ॥૯॥

નિહની સ્ફૂર્તિ થાય, તેથી કરીને દેહ અને જાનના ભેદ કરી
પ્રભુ સાથેના સમ્બન્ધ એ પ્રકારનો હોય છે તેમનો જે દૈદિક છે,
તેની વાત પ્રભુએ 'ધર્મ'ગ્યાનિ રખતે માધુર્યના રક્ષણ માટે અવનાર
'વર્ણ' તેની ગીતે (ગીતાજીમાં) કરી છે ૯

અવતારો દ્વિતીય મ્યાત્પગોશાધ્યક્ષયોરપિ ।
યથા પત્યા સ્ત્રિયા માત્રસમ્બન્ધો, નહિ દેહજ ॥૧૦॥

બીજો જાતને સીધે જાતના છે, જે પ્રભુ પદોક્ષ રહીને અત્ર
જાવાવે અથવા પ્રત્યક્ષ રહીને પણ અનુભવાવે, ઉદાહરણ તરીકે પતિ
સાથેના સ્ત્રીને જાતજનિત સમ્બન્ધ હોય છે, નહીં કે દેહજનિત
(ગોપાલગના સાથેના સમ્બન્ધ એ જાતજનિત છે. ત્યાં નિપ્રયોગ એ
પદોક્ષ અને પ્રયોગ એ પ્રત્યક્ષ અનુભવ છે) ૧૦.

સ જાયતે નિરુપધિ સ્વમર્ષસ્વનિષેડનાત્ ॥૧૦૩॥

આ અમાપ અને અપાર બાન અનુને નિજ સર્વરૂપ સમ
પણુ કમ્પાથી ઉત્પન્ન થાય છે ૧૦૬

યથા વન્ધ્યા સ્વતર્વમ્બ નિવેશ ચ નિજામહાત્ ॥૧૧॥

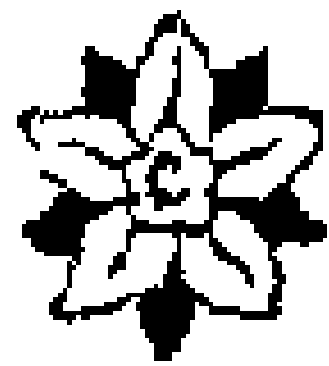
ગૃહ્ણતિ તદ્ગત ભાવ પરોક્ષે તાપરૂપિણમ્ ।

તથાત્રાપિ સ્વતર્વમ્બ નિવેશ સ્વામહાદપિ ॥૧૨॥

ઝરીકૃત્ય ચ તદ્ભાવ પરોક્ષે તાપરૂપિણમ્ ।

તરયાનુભવત કૃષ્ણપ્રાકટ્ય હૃદયે મતમ્ ॥૧૩॥

જે અમાણે કન્ધા પાતાના આમહ કને પતિદેવને પોતાના
અનુદેવન સમપણુ કને પનાક્ષમા પાતના વરદના તાપ-કલેશરૂપી-
ભાવનો નવીકાર કરે છે, તેજ અમાણે અહીં પોતાના આમહથી પણ
પોતાના સર્વરૂપ અનુને સમપણુ કરી પરોક્ષમા વિઅયોગાત્મક તાપ-
કલેશરૂપી પ્રભુનિવયક ભાવનો સ્વીકાર કર્યો બહુના અતુલવે કરી
બાકતાન પોતાના હૃદયમા શ્રીકૃષ્ણમન્દરુત્ત્વ પ્રાકટ્ય થાય છે (બન્ને
પ્રકારના પ્રાકટ્યમા આમ હુ ખ એજ પ્રભુ પ્રાકટ્યત્ત્વ કાણ છે) ૧૩

૨૫. શ્રીપુરુષોત્તમસ્વરૂપાવિર્ભવિર્નિર્ણયઃ ॥

અથ સ્વાધાર્યચરણાવલમ્બનચલન્મયા ।

પુરુષોત્તમઃ પાવિભાવે વિષ્ણિત્તિરૂપ્યતે ॥૧॥

હવે ધીમહિચાર્ય ચરણો ॥ આશ્રયતા બળે કુળે શ્રીપુરોત્તમના
સ્વરૂપના આધિભાવ સિધામાં હૂં કાઠકે મ્હું છું -- ૧

રમાત્મક શ્રુતિશિર મિદ્રં મ પુરુષોત્તમ ।

રમ શૃંગાર એવાસ્તિ નાટ્યસિદ્ધાન્તસમ્મત ॥૨॥

વેદ-વેદાન્તથી સિદ્ધ થયેલા તે શ્રીપુરુષોત્તમ પ્રભુ રમાત્મક છે
(રસો વૈ સ - તે પ્રભુ સ્વરૂપ છે, એ વગેરે બૃહદા ઇષ્ટ ઉપનિષદ
ના વાક્યો અહીં પ્રમાણ છે) નાટ્યશાસ્ત્રના મિદ્ધાન્તે તેને મમ્મતિ
આપે છે, તેવા રસ તે માત્ર શૃંગારમ્મ હ ૨

અન્યેષુ રસતા નૈવ સન્યન્તે ખરતાડય ।

શૃંગારરસસમ્બન્ધાદન્યેડપિ સ્યુ રસા રૂતિ ॥૩॥

શૃંગારરમના મમ્મન્વન તરીકે બીજા રસો રમ છે, ગાની
સ્થિતિને લીધે ભગત વગેરે નાટ્યશાસ્ત્રના આચાર્યો બીજા રસોમાં
માત્ર રસાણ માનતાજ નથી ૩

યથૈવોપકૃતિ સર્વા મહતા સ્વર્ગનિર્મિતા ।

શૃંગારસ્ય તથા કાર્યે રસા એવોપયોગિન ॥૪॥

મમુદ પુરુષો ॥ શૃંગારના સર્વ સાધન જે પ્રાણે સોનાનાજ
બનાવેલા હોય છે, તેજ પ્રમાણે શૃંગારમના માર્ગના બીજા રસો
ઉપયોગી છે ૪

સ એવ શ્રુતિવાચકવાચ્યતત્ત્વિત સ્ફુટ ।

સાકાર સચ્ચિદાનન્દો વિસ્ફુદ્ધાસ્તિત્વધર્મધ્રુવ ॥૫॥

રૂપવાનસ્થિલાવારોઽનન્તશક્તિઃ સ્વભાવતઃ ।

અપ્રાકૃતનિજાનન્દરૂપદેહેન્દ્રિયાદિકઃ ॥૬॥

શ્રુતિના સમગ્ર વાક્યોની એકવાક્યતાના બળે કરી સ્પષ્ટ એવા તેજ રસાત્મક પ્રભુ સાકાર છે, સત્-ચિત્-આનન્દસ્વરૂપ છે, સર્વ વિરુદ્ધ ધર્મો (આણુથી આણુ, મહાનથી મહાન, વગેરે) ના આશ્રય રૂપ, રૂપવાળા, મર્વના આધારરૂપ, અનન્ત શક્તિવાળા, સ્વભાવે કરી અસીકંક એવા પોતાના આનન્દરૂપ દેહ-દન્દ્રિય-વગેરે વાળા છે. ૫-૬.

સ શાસ્ત્રે દ્વિવિધઃ પ્રોક્તઃ સંયોગો વિરહસ્તથા ।

• રસે ગથા તારતમ્યં સંયોગાદિરહે તથા ॥૭॥

તત્સ્વરૂપેઽપિ મન્તવ્યં મત્તાનુમતઃ સ્ફુટમ્ ॥૭૩॥

તે રસને શાસ્ત્રમાં સંયોગ અને વિપ્રયોગ એમ બે પ્રકારનો કહ્યો છે. રસમાં સંયોગ શૂદ્ધાર્થો વિપ્રયોગ શૂદ્ધાર્થો એમ ભેદ છે, તેજ પ્રમાણે રસાત્મક પ્રભુના સ્વરૂપમાં પણ ભક્તોનો એ પ્રકારનો અનુભવ દિવાથી સ્પષ્ટ રીતે ભેદ જાણવો. ૭૩.

पूर्वाऽखिलस्य शास्त्रीयक्रियाधारस्तथोत्तरः ॥૮॥

भावात्मा भावरूपैकक्रियामात्राश्रयः स्मृतः ॥૮૩॥

સંયોગ શૂદ્ધાર્થે જે પ્રમાણે સમગ્ર રસશાસ્ત્રની ક્રિયાઓના આધારરૂપે રહેલો છે, તેજ પ્રમાણે વિપ્રયોગ એ ભાવાત્મક છે, તેમજ એકરૂપ સમગ્ર ક્રિયાઓના આશ્રયરૂપે રહેલો છે. ૮૩.

लोकवेद प्रसिद्धो हि पूर्वस्तस्मात्तथा मतः ॥૯॥

શ્રુતિસિદ્ધાસ્તિબ્રહ્મવર્માધારો જગત્કૃતિ ।
 ચતુર્વ્યૂહાદિસહિત સર્વાશ્રયમયો હરિ ॥૧૦॥
 ઉત્તરો ગદભાવત્વાદ મક્તૈકહૃત્યમ્નિત ।
 ગનુભૂતિપ્રમાણૈસ્ત્રેયો માનાન્તગતિગ ॥૧૧॥
 અનન્તકોટિલીલામામાશ્રયો નિત્યનૂતન ॥૧૨॥

જે પ્રમાણે પૂર્વે મધ્યાગશૂ ગાન-મ લોક અને વલ્ગા પ્રમિદ્ધ
 છે, તેથીજ મધ્યાગશૂ ગાન મક્તૈક શ્રુતિમા મિદ્ધ ગમત્ર અર્થ
 ધર્મોના આધારે, જગત જેનું કાર્ય છે તેના નાનુકે-ન-નુકેપણ-
 પ્રમાણ-આધારે એ બ્રહ્મવર્માના સમમ આશ્રયોના ધામગ્ય
 એના છે, બ્યાર વિવેચન શૂભાગતમકે પ્રમાણના ગૃહપણને લીધે
 માત્ર ભક્તોનાજ હૃદયમા થિતિ કરી રહેના, માત્ર અનુભવ
 એકજ પ્રમાણથી જાણી શકાય તેના, અન્ય માત્ર પણ પ્રમાણથી
 જાણી ન શકાય તેના, અન્ત કુગડો લીનાઓ ॥ આશ્રયકર અને
 નિત્યનવા એના છે ૧૧૩

પ્રકૃત સર્વરૂપેણ પ્રાદુર્ભાવો હોમત ॥૧૨॥
 વ્યવસ્થા તત્ર રચિતા શ્રીમદાચાર્યપણ્ડિતૈ ॥૧૨૩॥

આ ૧ પ્રમણીનામા મમમવરૂપે પ્રભુન પ્રાકટય થત છે શ્રીમદા
 ચાર્યવૈરોધે તે વિષયમા ખુલાસો આપ્યો છે — ૧૨૩

એકવેદપ્રમિદ્ધમ્નુ ન્યૂત્યુક્તો હરિસ્તથા ॥૧૩॥
 વસુદેવગૃહે જાતો વાકચમત્યત્વમિદ્ધયે ॥૧૩૩॥

લોક અને વલ્ગા પ્રમિદ્ધ એના પ્રભુ ન્યૂત્યુક્તને પૂર્વે જન્મમા

આપેલા વાક્યને સત્ય કરવાને માટે ચારે વ્યૂહ સાથે વસુદેવજીના
ધરમાં પ્રકટયા. ૧૩૩.

વ્યૂહત્રયસ્ય તત્રાસ્તિ કાર્યં, તદ્વિ નિરૂપિતમ્ ॥૧૪॥

તત્રાત્ત ણ્વ વ્યૂહાનામાવિર્ભાવોઽપિ રૂપિતઃ ॥૧૪૩॥

નાળ વ્યૂહનું કાર્ય ત્રણમાં છે અને તે ત્યાં ત્યાં જતાવાયું છે.
તે તે યથા આ માટેજ જુના જુના વ્યૂહનું પ્રાકટય પણ કહેવાયું
છે. ૧૪૩.

વાસુદેવસ્ય કાર્યં તુ વ્રજેઽવ્યસ્તિ ન સંશયઃ ॥૧૫॥

પૂતનાદિમહાદૈત્યમુક્તિદાનાતિરૂપ્યતે ॥૧૫૩॥

વાસુદેવ વ્યૂહનું કાર્ય વ્રજમાં છે, તેમાં સંશય નથી. પૂતના
વગેરે મહાન દૈત્યાદિનો વધ કરી તેઓને મુક્તિ આપવાના કાર્યથી
વાસુદેવવ્યૂહની માયંકતા છે. ૧૫૩.

અગ્રે રાજન્યદૈત્યાંશમારણ યન્નિરૂપિતમ્ ॥૧૬॥

તત્સદ્કર્પણરૂપેણ ભૂમારહરણ મનમ્ ॥૧૬૩॥

આગળ રાજન્ય પ્રકરણમાં દૈત્યાશવાળા કંસાદિ રાજ્યોનો જે
વધ કરવામાં આવ્યાનું કહેવામાં આવ્યું છે, તે બુલાવદરજી મુક-
ર્પણ વ્યૂહના અંશ છે. ૧૬૩.

અંતો હિ વાસુદેવાગ્ન્યઃ શુદ્ધમત્તવાન્મકઃ પરઃ ॥૧૭॥

આવિર્ભાવાય કૃષ્ણસ્ય પ્રાદુર્ગમીદિતીયતે ॥૧૭૩॥

આથી શુદ્ધ સત્ત્વવર્યાત્મક પર પ્રભુ વાસુદેવ નામે શ્રી કૃષ્ણ-
ચન્દ્રના પ્રાકટ્યને માટે પ્રકટ થયેલા, એમ કહેવાય છે ૧૭૬.

માવાત્મા તુ ભવત્યેવ શુદ્ધે સત્ત્વે સ્વયં પ્રભુઃ ॥૧૮॥

इति बोधयितुं वासुदेवोत्पत्तिर्निरूपिता ।

तमादाय शुकनोक्त'मुत्पन्न' इति सिद्धवन् ॥१९॥

‘માવાત્માત્મક શુદ્ધ પ્રભુ તા પોતે શુદ્ધ સત્ત્વ ગુણમાં રહેલા
છે,’ તેવું બતાવવા વાસુદેવ વ્યૂહરતી ઉત્પત્તિ કહી છે. આ વાત
ખ્યાણમાં ગાખાનેજ સિદ્ધ વાના પેઠે શુદ્ધદેવછયે (ભાગ-૧૦-૫-૧ મા)
‘આત્મેજ ઉત્પન્ન થયો’ એમ કહ્યું છે. ૧૯.

स्तन्योत्पत्तिश्च तेनैव न प्रभोर्भाव रूपतः ।

इयमेव मल्लत्पत्तिः शुद्धे सत्त्वे म्रियतिर्हरः ॥२०॥

માતાશુને ધાવણ ઉત્પન્ન થયું, તે વાસુદેવ વ્યૂહ ઉત્પન્ન થયા
તે માટેજ. ભાવાત્મક હોવાથી પ્રભુને માટે ધાવણ-ઉત્પત્તિ ન હોય.
શુદ્ધ સત્ત્વગુણમાં પ્રભુની જે મ્રિયતિ થય તેજ આ ઉત્પત્તિ. ૨૦.

आविर्भावे तदेवात्र मन्त्रार्थैरुपवर्णितम् ।

अन्यथा भावरूपस्य का वाच्योत्पत्तिश्चान्दिता ॥२१॥

પ્રભુનું પ્રાકટ્ય થયું તે વાતનો શ્રીમદાપ્રભુછયે તેજ રીતે
ખુલાસો કર્યો છે. આમ ન હોય તો ભાવરૂપ પ્રભુ ‘ઉત્પન્ન થયા’
એમ જે કહેવામાં આવે, તે કંઈ રીતે યોગ્ય થાય? ૨૧

अन 'जात्मन उत्पन्न' इति नन्दमनिसतदा ।

યુજ્યંતે નાન્યથા સાક્ષાદુત્પન્ને મતિવર્ણનમ્ ॥૨૨॥

કથ ચ વિવૃતાવસ્મટાચાર્યાણા હિ યુજ્યંતે ॥૨૨૩॥

આર્થીજ (પાચમા અધ્યાયના આન્શમા) 'પુન ઉત્પન્ન થયો,'
એવી નન્દગાયત્રને મુદ્ધિ યુક્ત થાય છે, મોકે આમ ન હોય તો
શ્રીમદ્વાચાર્યચંદોયે શ્રીસુમેધિનીશ્રમા 'પુન પ્રભુજ ઉત્પન્ન થયા,'
તે વાતનો પુરાવો આપ્યો છે, તે કેમ મંગત થાય ? ૨૨૩.

વાસુદેવસ્તુ મક્તાનામન્ત કરણમૂર્તિમાન્ ॥૨૩॥

તમાદો સ્વાશ્રયીકૃત્ય માવાત્મા વ્યક્તતા ગત ॥૨૩૩॥

લક્ષ્મી ॥ અન્ત મન્તની મૂર્તિ નાના બાવાત્મા વાસુદેવ તેજ પ્રથમ
ન્યૂતનો પ્રથમ આશ્રય ની અન્ત થયા ૨૨૩

અત ઉત્સવગીતેષુ સોઽજનત્વેન કીર્તિત ॥૨૪॥

વિવૃત ચ તથા તામિર્જાતમિત્યસ્મદીધરૈ ॥૨૪૩॥

આર્થીજ ગોપાંગનાઓને જન્મેત્સવને પ્રસન્નેને મંગલગીતો
ગાયા, તેમા પ્રભુને ઇજન = અજન્મા કહ્યા છે (જુઓ લાગ ૧૦-
૫-૧૦ - તા આશિષ સિઙ્ચત્યોઽજનમુચ્ચયુ - આશીર્વાદ
દેતી અજન્મા એવા પ્રભુના વિષયમા ગાવા લાગી) શ્રીમદ્વા-
ચાર્યે શ્રીસુમેધિનીમા ૨૫૪ કહ્યું છે કે- 'ગોપાંગનાઓ તે વાત
જાણી ગયેલી & આ બાબત અજન્મા છે ' ૨૪૩

एतदेवोक्तमाचार्यैर्मांथया मह सूर्यया ॥२५॥

नन्दगेहे मूर्ध्नि स जात पुण्योत्तम ॥२५३॥

શ્રીમદાપ્રબુદ્ધે તેજ વાત સ્ત્રી છે કે - પ્રકારિત યોગમાયાયે
કેવલ નયક પુરુષોત્તમ પ્રભુ નન્દના ધરમા પ્રકટના ૨૫૩.

एतस्यैव प्रभोः पूर्वरूपम्यानकदुन्दुभेः ॥२६॥

गृहेऽवतारश्चाद्यो हि नन्दगेहं समागतः ॥

स एव गतिसिद्धयर्थं बभूव प्राकृतः शिशुः ॥२७॥

यशोमोत्सङ्गचलितमूलप्रतिकृतित्वन. ॥२७३॥

આજ પૂર્વરૂપવાળા પ્રભુનો પહેલો વસુદેવજીના ધરમા થયેલો
અવતાર નન્દના ધરમા આવ્યો. ગતિની નિશ્ચિ કરવા તેજ પ્રભુ
વસુદેવ સમક્ષ યમોદાજીના બેગામા લાડ લડવાની મૂલઅવરપાત્રમક
સ્થિતિની જરૂર હોવાથી એક સામાન્ય બાળકરૂપે થઈ ગયા ૨૭૩.

गमनानन्तरं तत्र भावरूपेण योजनम् ॥२८॥

अन एव हि संध्योगवियोगानुभवो मतः ॥२८३॥

પ્રભુ પ્રજાના પધાર્થો પછી એ અરૂપ ભાવાત્મકજ રૂપ.
આથી કેવલે પ્રથમ સંયોગ અને વિપ્રયોગનો અનુભવ થયો ૨૮૩.

केवलस्तु ततः पश्चात्पूर्वस्मिन् मथुरां गते ॥२९॥

वासुदेवोऽपि तत्रास्ति सर्वमेकीभवत्तदा ।

ज्ञानिनामपि भक्तानां मोहमुत्पादयन्त्यनः ॥३०॥

કેવલ વિપ્રયોગાત્મક સ્થિતિ પછીયા થઈ તે પૂર્વે પ્રભુ મથુ-
રામાં પધાર્થો ત્યારે ત્યાં વાસુદેવ વ્યક્ત પ્રથમથીજ હતા; તે બન્ને

સ્વરૂપ એકરૂપ થઈ ગયાં. આ રીતે આ સ્વરૂપ મહાન જ્ઞાની ભક્તાન
મોહ ડાપીને છે. ૩૦.

एवं सर्वं चरित्राणां सन्निवेशोऽपि सेत्स्यति ।

अतो भावात्मनो लीला क्वचिदेव निरूपिता ॥३१॥

આજ રીતે જો ખુલાસો કરવામાં આવે તો પ્રભુનાં બધાં
ચરિત્રોના વિષયમાં મેળ થશે. ભાવાત્મક સ્વરૂપની લીલા તો કોઈ
કોઈ વાચક નિરૂપાયેલી છે (ત્યારે અવતારલીલા તો અનેક
રૂપો છે.) ૩૧.

यद्यङ्गनेत्यादिपद्येष्वेवा भावात्मिका मता ।

एवं विज्ञेयमखिलं श्रीमदाचार्यसंश्रितैः ॥३२॥

‘યદ્યદ્ગના (ભા. ૧૦- -) એ પ્રમદૂગ વગેરેમાં પ્રભુની
ભાવનાત્મક લીલાનું નિરૂપણ છે. આ પ્રમાણે શ્રીમદાચાર્યચરણોના
આશ્રિત વૈષ્ણવોએ સધાનું સમાધાન બાણ્યું. ૩૨.

जीवाशक्तं सर्वथैव यद्यप्येतन्निरूपितम् ।

तत्प्रसादप्रभायेण हरिदासेन रूपितम् ॥३३॥

દરેક રીતે જીવ કદાપિ ન નિરૂપી શકે તેથી ભક્તની આ વાત
જો અહીં કહેવામાં છે, તે આ હરિદાસે શ્રીમદાપ્રભુજીની કૃપાના
પ્રભાવ વડેન કહી છે. ૩૩.

इति कृष्णस्वरूपस्याधिर्मायोऽत्र विवेचितः ।

विज्ञाय तं तदीयास्तन्निरुद्धाः सम्भवन्तु हि ॥३४॥

મૂર્તિ પ્રાસવરાણા પ્રભાવિર્ભાવમભિક્ષમાણાના શ્રુત્યાદિરૂપવ્રજ-
 સ્થાનામેવ । તત્તાંડુભૂતે ભગવતિ સાક્ષાન્નાદદ્વારા વા લીલા-
 સહિતે હૃદિ પ્રવિષ્ટે તદ્વિપ્રયોગેણ પ્રાગ્નુભૂતલીલાભાવના દ્વીતીયા ।
 સા ચ નિન્નિત્સ્વામ્ય્યદેતુ । લીલાવેશે ક્ષણમાત્ર તદભેદેનાનન્દાનુ-
 ભવાત્ । સ્વરૂપભાવનાયા તુ સ્વરૂપાનુભવાવિર્ભાવઃ । યથા 'નન્દ-
 સ્વાત્મજ ઉત્પન્ન' इति । યથા વા લીલાદિભાવનાં વિહાય સમૂય
 ગુણગાને 'જયતિ તેઽધિકમિ'ત્યાદિના સ્વરૂપાવિર્ભૂતયે તદ્ભાવનયા કૃતે
 સ્વરૂપાવિર્ભાવઃ । 'તાસામાવિરમ્'દિતિ ।

સ્વરૂપભાવના—પ્રથમ દશામા જે લોકોએ અવગતો કે-
 પણુ અનુભવ કયો નથી, સ્વરૂપનું માત્ર શ્રવણ કરેલું છે કે અવગ
 આગ પ્રકારનું છે, પરંતુ અનુભવ નથી, એવા લોકોએ યોગી
 માટે પ્રજ્ઞાના સ્વરૂપનું ચિન્તન કરેલું યોગમા અને આ ચિન્તનમા
 એટલો ફરક છે કે—યોગી લોકોમા પ્રભુદર્શન થવાથી જે તાપ-
 કવેશ જે, એ તે હોતો નથી અને આ ભક્તો ભક્તિમાર્ગે હોવાથી
 તાપકેશ મહિત ભગવાનનું ચિન્તન કરે છે, એ તદ્વાત છે આ
 દુષ્ટાન્તમા આઘ મહિત છે ખીણું દૃષ્ટાત શ્રુતિરૂપા ગોપીજનો છે,
 જે આત્મજોને વચ્ચે મહિત કે 'હું' તમાગે માથે રમણ દરોગ
 ત્યાંથી આગલી પ્રજ્ઞાના મનિર્ભાવ પર્યંત તેઓએ સ્વરૂપના આત્મ
 મારી ભાવના કરી, તેમ આપણે કરી (જુઓ 'માર્ગકુરિત'
 સ્તોત્રમા ૩૧ પર્યંત સ્વરૂપભાવના કરાતી વત લખી છે કે કમાર
 ભગવાન તમાગ આગળ પ્રકો અને તેમની માથે રમણ કરીએ)
 આવી રીતે અવગત । ફક્ત ભગવાનનો અનુભવ થયે કે
 ત્યારે ભગવાન માક્ષા ૧ અથવા નાદ્વારા થીવા મહિત હૃદયમા

પ્રવેશ કરે છે

આ અડપલાનનાથી ભગવાન હૃદયમાં પ્રવેશ કરે એટલે જે
જે પ્રથમ લીલાઓનો અનુભવ કર્યો હોય તે તે લીલાઓની ભાવના
ધાય છે. ત્યારે લીલા-ભાવનાથી લીલાનો અનુભવ થય ત્યારે હૃદ-
યમાં અવગતિ આવી જાય છે પ્રભુ અને લીલા જુદા નથી, હૃદય
આનન્દમય છે, તેથી લીલાવેશથી શરૂ માત્ર આનન્દનો અનુભવ
ધાય છે; પરંતુ સ્વરૂપભાવનામાં અડપનોજ આવિર્ભાવ ધાય છે, જેમ
નિઃશયજીને ત્યાં અડપ પ્રકટ થયું ત્યારે અડપના અનુભવનો આવિ-
ર્ભાવ થયો હતો કાખમાં તરીકે ગોપીજનોએ પણ અડપનો આવિર્ભાવ
કરવાને સર્વ લીલા વિગેરે ભાવનાઓ કાઢી એકદમ થઈ 'જયતિ
તેઽધિક્ષમ્' ગાયું અને અડપનો આવિર્ભાવ થયો અને 'તાસામધિસ્મરં
વિગેરે. આ સ્વરૂપને આવિર્ભાવ કરવાની રીત હાથમાં લખી છે.

લીલાભાવનાયા તુ તદ્રૂપાપતિ । યથા 'ત્રીટામયો જાતઃ' ઇતિ ।
અતદર્થમ્તુ, તદાસક્તયા દેહાદિષુ સર્વત્ર ક્રિયાસુ જ્ઞાનેષુ પદાર્થેષ્વ-
સ્થિતેષુ ચાન્યેષામન્યથાત્વેન પ્રગીતાવપિ તા પ્રમુલીલામેવ આસક્તિ-
અમન્યાયેન સર્વત્ર પ્રતિયન્તીતિ તદાત્મકત્વમ્ । યથા વા લોકેઽપિ
'પરવ્યમનિની નારી વ્યગ્રાપિ મૃદ્ધકર્મણિ, તદેવાસ્વાદ્યન્ત્યાસ્તં પરસદ્ધ-
રમાયન'મિતિ તેન તત્ક્રિયાભાવનાયાં ક્રિયાત્મકત્વમુક્તમ્ । યથા વા
વ્રતસ્ત્રીણામેવ 'યા દોહને વહન' इत्यत्रોદિતમ્ ।

લીલાભાવના—લીલાભાવનામાં લીલાસ્વરૂપ જાતી જવાય તે
લીલાભાવનાથી ગોપીજનો પણ હૃદયમય જાતી ગયા હતા એટલે કે
લીલાની આગતિથી દેહાદિમાં સર્વ ક્રિયા, જ્ઞાનમાં, સર્વ પદાર્થમાં

પ્રીતિઓને અન્યથારૂપ પ્રતીતિ રતી હોય તમા પણ પ્રભુનીજ
 લીલાનું જાણે. *આગકિતિ-અમન્યાય રી થઈ જાય છે, લીલાત્મા જની
 જાય છે જેમ લોહમાં પર-પુરુષવ્યવસ્થા સ્ત્રી ગૃહકર્મમાં વ્યગ્ર છતાં
 પરપુરુષમગના રમનેજ આપ્વાદે છે; તેમાં જેમ ક્રિયાની લાવનાથી
 તે ક્રિયારૂપ જની જાય છે, તેમજ પ્રભુલીલારૂપ લાવનાથી લીલારૂપ
 જની જાય છે. પ્રભુલીલાસ્વાદ મળી જાય એમાં નવાઈ શું ?

ભાવભાવનં તુ, ભાવો હિ ભાવયતિ । નવનીતયા રસપરવશ ચેત
 ઉત્પાદયતિ, સ્વાસનયા વાસિતં વા કરોતીતિ । ભાવ પ્રેમાલ્યો ગૂઢઃ ।
 યેન તત્સ્વરૂપે તલ્લીલાયાં પ્રવૃત્તિઃ । યેન વા સ્વરૂપ(લીલાદિ)-
 સંઘન્ધિસુખાનુભવઃ સર્વોપિ, શુધાન્નરસાનુભવ इव । સ ભાવઃ સ્વવિષયં
 સ્વરૂપ લીલાં વા પ્રાપ્ય તદાનન્દં શીતલ નલમિવાનુભૂય કિંચિદ્દૂરંતો
 ભવન્ દેહેન્દ્રિયાદિક દાહયતિ, તદભાવે દેહાદિનૂતનતાભાવેન પૂર્ણ-
 વિયોગાત્મકકેવલભાવાનુભવો ન ભવતિ । યથા સંયોગતારતમ્યેન
 તન્સુખાનુભૂતિતારતમ્યમ્, તથા તાપતારતમ્યેન કેવલભાવાનુભવ-
 તારતમ્યમ્ । તાપશ્ચ મ્વાસ્થ્યલેશેપિ હૃસતિ । ભગવત્સંઘન્ધિ તુ
 સકલં જ્ઞાનગુણાદિ તાપહારકમ્ । યથા ભગવતિ પ્રવિષ્ટાનાં મુક્તાનાં
 સદા તત્સવવિનામ્ । एवं સંયોગાનુભવઃ । તથા સદા તદ્વિજ્ઞાનાં તદ-
 સવદ્ધાનામેવ વિયોગાત્મકકેવલભાવાનુભવઃ ॥

*જેમ ગરુડના વગરમાં પડેલો રૂઝીયા આવતો નથી તે પ્રમાણે
 આગકિતિના વગરમાં પડેલો પણ પાડો ઉપર આવતો નથી. પ્રભુના
 અમિન્ધુમાં રૂપું એ જ્ઞાનિત નથી, પણ આનન્દગમ્ય રસસ્વાદ છે.

ભાવભાવના--ભાર ભારના કગવે તે આ ભવ નવીનતા
 થીજ ચિત્તને અપરંશ બનાવી દે છે આ ભાવ ચિત્તને સ્વાસનાથી
 વાસિત-વામનાવાળું કરે છે આ ભાવ એ પ્રેમરૂપી ગૂઢ ભાવ છે.
 આ ભાવથીજ પ્રભુતા સ્વરૂપમા અને પ્રભુ હી લીનામા પ્રવૃત્તિ થાય
 છે આ ભાવથીજ સ્વરૂપ અને લીના સંબંધી સુખોનો સર્વ અનુ
 ભવ થાય છે, જેમ ભૂખમા અન્નરસનો અનુભવ થાય તેમ ભાવ
 ભાવનાથી લીલા અને સ્વરૂપના સુખોનો અનુભવ થાય તે ભાવ
 સંવિધ્યક એટલે જેને ભાવભાવન કરવાનું હોય તે સ્વરૂપને અને
 તે લીનાને પ્રાપ્ત કરી તેના આનન્દને શીતન જનની માફક અનુ
 ભવીને કિંચિત્ શાન્ત થાય છે પરંતુ (તુરત) દેહન્દ્રિયારિકેને તો
 તપાવે છે જે આવી રીતે તાપ-ક્રોધેશ ના થાય તો દેહાદિની નૂત
 નતા થાય નહિ અને પૂર્ણ વિયોગાત્મક કેવલ ભાવાનુભવ ના થાય,
 (કેવલ ભાવનો અનુભવ એજ પરમ કૃપ છે એ ધ્યાનમા રાખવું)
 જેમ સંયોગના તારતમ્યથી ત સંયોગરસના સુખનો અનુભવ કરે-
 વામા તારતમ્ય આવે છે, તેવી રીતે તાપમા (વધઘટ) તારતમ્ય થવાથી
 કેવલ ભાવાનુભવમા પણ તારતમ્ય થઇ જાય છે (તાપક્રોધેશ આ
 ભાવભાવનમા મુખ્ય કારણ છે) તાપક્રોધેશમા તો જગ પણ અવ્યથતા
 થાય તો તાપક્રોધેશ ક્રમી થઇ જાય, કારણ કે ભગવાન સંબંધી ના ।
 ગુણ વિગેરે અત તાપહાત્ક છે જુઓ, ભગવાનમા જેઓનો પ્રવેશ
 છે તે મુક્તોને કા નિરહતાપ કે ૧ તે ભગવત્સંબંધી એટલે મદ્ય
 ભગવાનની સાન્નિધ્યમા રહેનારને કયા વિયોગરમાનુભાવ થાય
 છે ૧ આવી રીતે સંયોગગમવાગને વિયોગગમનો અનુભવ થતો
 નથી, માટે ધ્યાનમા રાખવું કે ભગવાનના (લિન્ન) સાન્નિધ્ય ગતિ
 થયેવાનોજ વિયોગાત્મક કેવલ ભાવાનુભવ થાય છે

ननु वियोगाग्निना तन्निरेण देहादिदाहे तदभाव कथं सर्वशेन तदनु-
भव इति चेत् । न, वियोगस्यापि स्वरूपात्मकत्वेन तेनैव तद्रक्षणात् ।

आ तीन वियोगाग्निधी देहादिधी देहादि अणी नरो तो आग्ने
अनुभव ही रीते करीशु ? अरी श ही करीशो नहि, काण्णु ड
वियोग पाणु स्वरूपात्मक हावाथी ते वियोगरसद्वारा (तभागा)
देह न नक्ष ग थगे

प्रकारस्तु पूर्वदेहान् स्वनापेन शुद्धान् विधाय तत्स्थित मयादि
दूरीकृत्य वह्निसचन्वेन काष्ठमिव तेजोमय विधाय, यथा वियोगा-
ग्निनाशो न भवति तदात्मकत्वात्, मूर्तिवदधिष्ठानत्वेन तन्निर्माय-
तत्र भावात्मा बहिः प्रकटसमानाकार सर्वलीलाविशिष्ट प्रविश-
तीति । स च विरहात्मा तु तेनैवानुभूयते । यथा ब्रह्मानन्द आत्म-
नैव, स्वर्गो देहाभ्यासेन, भजनानन्दोऽलौकिकदेहेन्द्रियाद्यैरपि । लोके-
पि नैन्द्रियान्तरविषय फलमिन्द्रियान्तरेर्गृह्यते । तथा च विरहस्तदे-
वानुभूतो भवति केवलो यदास्वरूपलोलाज्ञानगुणस्वाम्यादि-
प्रतिबन्धनाप्रतिषेद्ध कव्यस्तापात्मको भावो भवति । स एव च कृष्णारय,
पुष्टिभक्ति, स्वतन्त्रभक्तिर्वा । यत्र भावातिरिक्ताग्निरपेक्ष्यम् । तस्य
च सिद्धौ न प्रकारान्तर्भाति, किन्तु भावनैव । 'भावो भावनया सिद्ध
साधनमिति वाच्यम् ।

तापःप्रेमाधी देहशुद्धि-भाप ड पूर देहने-आ नैडि ड
देहने ०१५ ५३ शुद्ध करी देहमा देहा भगादिने डू करी नेम

અમિના સબધથી કાઠ તેજોમય બની જાય હ તેમ તેજોમય બનાવી દઈ, વિયોગામિથી તે દેહનો નાશ ન થાય તેમ તેને તેજોમય બનાવે કે વિયોગામિ પણ સ્વરૂપાત્મક છે, તેથી તે દેહ નાશ થતો નથી આ પ્રમાણે દેહને શુદ્ધ તેજોમય બનાવ્યા બાદ મૂર્તિ મા જેમ પ્રભુ વ્યા હસ્ત ત્યા હસ્તકે પદ હોય ત્યા પદકે આવિર્ભાવ પામે છે, મૂર્તિને અધિષ્ઠાન ધ્યાન-કરી ત્યા જેમ આપ પ્રકટે છે તેમ આ ભક્તમા પણ અધિષ્ઠાન બનાવી આપ મહા પ્રકટેના હોય એવા સમાન આકારવાળા ભારાત્મક સર્વોન્નિવિરિષ્ટ પ્રભુ પ્રવેશ કરે કે, અર્થાત્ મહા પ્રકટ થયા હોય અને જેવો આકાર હોય તેવા આમગ્ધીજ પ્રભુ આ ભક્તમા પ્રવેશ કરે છે આ પ્રવિષ્ટ વિરહાત્મા પ્રભુ મહત્ દુષ્ણે અનુભવાય છે (ભક્તને તો તેમની સાથે સર્વેન્દ્રિય સંભોગની તીવ્રેચ્છા થઈ જાય છે) સર્વેન્દ્રિય સંભોગ કરવામાં આજ ન્યવચ્છા છે જે ફક્ત જે પ્રમરે અનુભવ કરવાને યોગ્ય હોય છે, તે ફક્ત તે પ્રમરે અનુભવ હ જુઓ, બ્રહ્માનંદ આત્માથી અનુભવાય કે, રમ્ય દેહાધ્યાસથી અનુભવાય છે, ભજનાનંદ તો અતૈકિક દેહેન્દ્રિયો વિગેરેથીજ અનુભવાય છે, લોકમા પણ અન્ય દેહેન્દ્રિયોથી અનુભવાતું ફક્ત અન્ય દેહેન્દ્રિયોથી ક્યા અહરુ થાય છે ? આગશ કે-જ્યારે તાપ-પ્રલેશને * પ્રતિગન્ધ કરનારા સ્વરૂપ, તીના, નાન, ગુણ રના રથ વિગેરે જે હરકતરૂપ ન આવે ત્યારેજ તાપ-પ્રલેશ ભાવ થાય અને કેવન વિહાનુભવ થાય, (ભાવભાવન થાય) આ ભાવનેજ અમે શ્રીકૃષ્ણારથ કહીએ છીએ, અથવા પુષ્ટિભક્તિના

* સન્ન્યાસનિર્ણયમા નિહામિને જ્ઞાન-ગુણ બાધક કલ્પા છે અને દયાતુ પ્રભુ આ વિરહી ભક્તના વિરોધમા આવતા નથી તેના વિરહને ખાતે છે

નામથી એળે મીઝે ઝીઝે, અથવા અતઃ લક્ષિત તરીકે પ્રમિદ્દ છે,
 ન્યા રૂઢવણ ભાવ વિના કોઈની અપેક્ષા નથી આ—પુષ્ટિ—
 ભક્તિની મિદ્ધિમા કોઈ બીજો પ્રકાર નથી, પરંતુ ભાવનાજ સાધ.
 ૭ ભા. ભા. વડજ સિદ્ધ થાય છે, અન્ય સાધનની તેન
 • અપેક્ષા નથી ૨

તમ્યાદ્યેય રીતિ । આદૌગુરત્વેન રવામિતીસમાશ્રય । તત્રૈવ માવ
 સિદ્ધ ।

આ ભાવ શી રીતે મેળવી શકાય—આ આભમા
 ગર તનીએ શ્રીઆમિનીજનો સમાશ્રય કરવો, કાગળ કે આ ભાવ
 તેમનામાજ સિદ્ધ થયો કે

તાસામિત્ર ચ રવત્વ તદ્દત્ત એવ ન પ્રાપ્યત રૂતિ । દાન ન ન
 સાક્ષાત્ , વિન્તુ માવનાદારૈવ ।

પ્રભુએ જેમ શ્રીઆમિનીજને અતઃ-રૂપરૂપદાન-અને તદ્-
 પોગી ભાવનું દાન થયું તેમ પ્રભુજ રૂપ-અવરૂપ અને ભાવ
 આપજાને દાન કરે તેજ પ્રાપ્ત થાય દાન પણ સાક્ષાત્ નહિ પણ
 ભાવનાદારજ આપે કે

૧ માધનવાદીઓએ હવે પછીના મનું રાખેલું હૃદયમા લેવા
 કે જેથી પ્રથમ, દ્વિતીય, તૃતીય રૂપ અને અધિકે ધ્રુમ વા વિગેરે
 અંગે માધનમદાયના ચરિતા વાની માધનવાદીમાન આ ધુ
 હાર તે તે માધનનો મદ બિતરે.
 ૨ માયા માવનયા મિદ્ધ માધન નાચન્દિયત

भाવનાપૂર્વે તા સ્વસર્વંશ્વવિરહત્તા* વહિત્ત્વા સ્વમનસિ
 સમાનીય તાસ્વપિ યસ્તાપાત્મકો ભાવો અમરગીતાદૌ પ્રોક્તો યત્ર સર્વ-
 નૈરપેક્ષ્યમ્, ત હૃદિ નિધાય સ્વાશ્યદેતુનિશ્ચિત્ પ્રમુસવન્ન્યપિ
 પરિત્યજ્ય કેવલ ત ભાવમેવ ભાવયતિ, ન સ્વરૂપમ્, ન વા લીલામ્,
 ન વા ગુણાન્, તદા તેન ભાવેન તાપાત્મકેન શોષણમ્ । તતસ્તંનૈદ
 નવપલ્લવતા । યથા વમન્તે ઘર્મેણૈવ વૃક્ષાણામ્ । તતો ભાવસ્ય નરય
 તસ્મિન્ નવીનદેહે ચિરતયા સ્થિતિ ।

ભાવના કેમ કરવી--પ્રથમ તો અમર-શ્રીગોપ જન-
 રક્ષકના-વિદ્યા તપેના રહિય-શ્રી-વામિનીજીને મનમાં ધા બુ
 ડના અને તે આશ્વામિનીજીના હૃદયમાં સિંગાજમાન તાપાત્મક
 ભાવ છે તેને હૃદયમાં સ્થાપવો કે જે ભાવ-તાપાત્મક છે અને તેનું
 નિરૂપણ અમરગીતાદિમાં પ્રત્યુ છે જે ભાવને રૂપથી (માધ્ય
 નતી) અપેક્ષા નથી, તે ભાવને હૃદયમાં ધરી આશ્વજીના પ્રમુ
 મ નધી ગુણ, જ્ઞાન વિગેરેને ત્યજીને એવડ તે સિદ્ધિ બનુજ ભાવ ।
 કરવું, પ્રમુત્ત રિંગાજનો તાપક નેશ કરવો આ વખતે અરૂપની ભાવના
 કરવી નહિ પ્લોયાની ભાવના કરવી શ્દિ, ગુણો ગાવા નહિ
 પંતુ એવડ તે સિદ્ધિ બનુજ ભાવ । કે આ તાપાત્મક ભાવથી
 ગોષ્ઠિ થશે પુન વમન્ત ઝડપમાં જેમ ના પલત, જે છે તેમ નર
 પલ્લવતા થશે ત્યાર બાદ તે ભાવના તે નવીન દેહમાં અચરતા
 પામશે (પુ । આ ભાવ કરી નહિ કે)

તત્ત્વનરય વૈચિત્ર્યમ્, વિકલ્પત્વમસ્વાશ્ય ચ તદ્વિધમ્ । યથા

૧ શ્રીગુ કે આ ગત તાપક નેશમાં-નિરહમાં-માધ્યક છે

महामुद्रानिमग्नस्य मञ्जनोन्मज्जने, तथा विरहभावरसमिन्नुमग्न-
 न्यापि विकल्बन्वमन्वास्ये । तन्त्रानिविगाडवियोगे कृष्णास्ये
 आनन्दमात्रकरपादनुखोदरादिरूपवह्नौ प्रवेशः । तन्मद्रूपता ।
 तन् कदाचित् तन्प्रकटीकरणं तद्भक्तिदानार्थम् । लेके तद्रूपेणैव
 तद्दानं संभवति । अथवा, भक्त्यात्मकत्वात् सर्वत्र भाववत् हृदय-
 देशेषु तदेवान्यं प्रविष्टमस्ति, नदाश्रयेणैव तद्भावनासिद्धिः । इयं
 भावना मुन्यफलसिमाधनम् । मुन्यफलं तु वियोगान्मकम्बरूप-
 प्राप्तिः । 'मयि ते तेषु चाप्यहमिति तत् स्वस्य तद्रूपता ज्ञम्य च लीला-
 विशिष्टस्य स्वमिमन् प्रवेशः । यथा वह्निः काष्ठे, वाष्पं वा वह्नौ
 तथा भावरूपेण भावनमनासु स्थितिः, तामां च भावान्मना भावति
 स्थितिः । तथा च भावरूपेणैवैतन्मोक्षपटवन् मननं यथासुखं स्थितिः ।
 लीलाश्रयो भगवद्घृष्टये नदास्ये वा । एतस्य फलस्य साधनं तत्ताप-
 दावभावात्, तस्य च सर्वन्यागः, तस्य च ममपंगम्, तेन कृत्-
 पुण्यपुञ्जानां ममपितरदमर्ववस्तूनामाचार्यचरणाश्रितानां फल-
 सुखभाग्यगदीनां सिद्धप्रेमभावानां परित्यक्ताविविक्तास्यपहेतूना-
 मेव मा नि यतीत्यलमविक्रान्तिरूपेण ।

इति श्रीगमातुदान(श्रीहरिदान)विगर्जनं भावनात्रयम् ।

(५२६) एतत् स्थितिः यथा पृथ्वी स्थिति-आ भाव स्थि-
 यथा जलं तेन विविक्तं यथा उ, ते ने प्रशान्ती उ विविक्त-
 अतो अत्र यथा, तेन भद्रं यथा इति ते अमुनी प्रदेयमा भवति

ભાવનાપૂર્વે તા સ્વસર્વસ્વવિરહતણા વહિરૂપા સ્વમનસિ
સમાનીય તારવપિ યસ્તાસાત્મકો ભાવો અમરગીતાદૌ પ્રોક્તો યત્ર સર્વ-
નૈરપેક્ષ્યમ્, ત હૃદિ નિધાય સ્વાશ્યપ્રદેતુનિશ્ચિત્ પ્રમુક્તવન્નપિ
પરિત્યજ્ય કેવલત ભાવમેવ ભાવયતિ, ન સ્વરૂપમ્, ન વા લીલામ્,
ન વા ગુણાન્, તદા તેન ભાવેન તાપાત્મકેન શોષણમ્ । તતસ્તેનૈવ
નવપલ્લવતા । યથા વમન્તે ધર્મેણૈવ વૃક્ષાણામ્ । તતો ભાવમ્ય નરય
તસ્મિન્ નવીનદેહે ચિરતયા સ્થિતિ ।

ભાવના કેમ કરવી--પ્રથમ તો ગામ-ગામ-શ્રીગોપ ૪ । -
સ્વમના-૨ દયા તપેના વહિરૂપ-શ્રીગોપિનીકૃતે મનમા ધ્યાન
મના અને તે શ્રીગોપિનીકૃત હૃદયમા મિમેક્ષમાન તાપાત્મક
ભાવ છે તેને હૃદયમા સ્થાપવો કે જે ભાવ-તાપાત્મક છે અને તેનું
નિરૂપણ અમરગીતાદિમા છેનું છે જે ભાવને દૃષ્ટ્યુ (માધ
નની) અપેક્ષા નથી, તે ભાવને હૃદયમા ધરી આસથ્ય પાનાગ પ્રમુ
ક્તવન્નપિ ગુણ, જ્ઞાન વિગેરેને ત્યજીને એવ તો વિદ્યુત્વનુજ ભાવ
કરવું, પ્રમુક્ત વિરોગનો તાપકેશ આવો આ વખતે નરપતી ભાવના
કરી નહિ । ભાવનાની ભાવના કરવી નહિ, ગુણો જ્ઞાન નહિ
પરંતુ એવ તો વિદ્યુત્વ ભાવ કર આ તાપાત્મક ભાવથી
જોષ્યુ થશે, પુન વમન્ત નરુમા જેમ ના રહી જે છે તેમ નર
પલ્લવતા થશે ત્યાર બાદ તે ભાવના તે નવીન દેહમા ચિત્તમા
પામશે (પુ । આ ભાવ મદી નહિ કો)

તત્ત્વનરય વૈચિત્ર્યમ્, વિકૃત્ત્વમસ્વાધ્યમ્ય ચ તદ્વિધમ્ । યથા

૧ દૃષ્ટ્યુ કે આ મર્વ તાપકેશમા-વિરહમા-માધક છે

महासमुद्रनिमग्नस्य मज्जनोन्मज्जनं, तथा विरहभावरससिन्धुमग्न-
 स्यापि विकलत्वमस्वास्ये । ततश्चातिविगादवियोगे कृष्णास्ये
 आनन्दमात्रकरपादमुखोदरादिरूपवह्नौ प्रवेशः । ततस्तद्रूपता ।
 ततः कदाचिन् तत्प्रकटीकरणं तद्भक्तिदानार्थम् । लोके तद्रूपेणैव
 तद्दानं संभवति । अथवा, भक्त्यात्मकत्वात् सर्वत्र भाववत् हृदय-
 देशेषु तदेवाम्य प्रविष्टमस्मिन्, तदाश्रयेणैव तद्भावनसिद्धिः । इयं
 भावना मुख्यफलाप्तिसाधनम् । मुख्यफलं तु वियोगात्मकस्वरूप-
 प्राप्तिः । 'मयि ते तेषु चाप्यहमिति तत्स्वस्य तद्रूपता तस्य च लीला-
 विशिष्टस्य स्वस्मिन् प्रवेशः' । यथा वह्निः काष्ठे, काष्ठं वा वह्नौ
 तथा भावरूपेण भगवन्स्तासु स्थितिः, तासां च भावात्मना भगवन्ति
 स्थितिः । तथा च भावरूपेणैतत्प्रोतपटवन् सततं यथासुखं स्थितिः ।
 लीलासृष्टौ भगवद्भूदये तदास्ये वा । एतस्य फलस्य साधनं तत्ताप-
 भावभावना, तस्य च सर्वत्यागः, तस्य च समर्पणम्, तेन कृत-
 पुण्यपुञ्जानां समर्पितरवसर्ववस्तूनामाचार्यचरणाश्रितानां फल-
 सुखभाग्यगशीनां सिद्धप्रेमभावानां परित्यक्ताखिरस्वास्थ्यहेतूना-
 मेव सा सिध्यतीत्यलमधिकनिरूपणेन ।

इति श्रीरामानुजाम(श्रीहरिदाम)विरचितं भावनात्रयम् ।

विरह भाव स्थितः यथा पत्नीनी स्थिति-आ भाव स्थि-
 यथा भाव तेना विचित्रा भाव उ, ते के प्रशस्ती उ. विज्ञप्ता,
 अने अस्वास्थ्य. तेन गदागमुदमां इमेताने ममुदनी प्रदेगमां भक्तान

ઉન્મત્તજન થાય છે, તેમ વિરહ ભાવડપી રસ સિન્ધુમા રૂમેના આ
 રમિક મહત્તને વિદ્યતા અને અગ્રાધ્ય સહજ થઈ જાય છે,
 અર્થાત્ આ ભક્તને પ્રભુ વિના જગ પળુ એન નજ પડે, વિકન
 બની જાય આમ કન્યા અતિવિગાદ વિયેગદિપ શ્રીકૃષ્ણાસ્ય આનન્દ-
 માન-કરૂપાદ-મુખોદગાદિરૂપ (આધિદૈનિક અભિમા આ ભક્તનો
 પ્રવેશ થાય છે, અને આનન્દ-માન-કરૂપાદિરૂપ) આ ભક્ત બની
 જાય છે, પુન કદાચિત્ આ અગ્નિમાર્ગ પ્રકટ કરી તેને ભક્તિનું
 દાન કરી (તેની આંધે રમણ કરે છે) જાકમા પળ તે કય વડેજ
 તે દાન આપી રકાય છે (આ તે ભક્તને આનન્દનય આ-ચર્ય
 અગ્નિમા પદ્મવપાની પાત થઈ, દવે ભક્તના હૃદયદેશમાલે કૃષ્ણાસ્ય
 પ્રવેશ કરવાની પ્રક્રિયા દર્શાવે છે) અથવા તે શ્રીકૃષ્ણાસ્ય ભક્ત્યા-
 ત્મક છે, તેથી ભાવડપે સર્વજ ભાવવાળા હૃદયદેશમા શ્રીકૃષ્ણાસ્ય
 પેટેલુંજ છે, તેમના આશ્રયથી (શ્રીકૃષ્ણાસ્ય-આમદાચાર્યસમન્વિત
 આશ્રયથી) તેની ભાવનાની મિદ્ધિ થાય છે. આ ભાવનાથીજ
 મુખ્ય ૧૫ મલે ૪, આ ભાવના શ્રીમદાચાર્યચરણાશ્રયોદ-
 ભવા-ભાવનાશ્ચ-સાધન છે, અને મુખ્ય ફક્ત નિયોગ ત્મક
 સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ છે 'હું ભક્તમા છું' અને ભક્ત મ મગા છે' એ
 ભાવરહસ્ય ભક્તરૂપતા મુસવે છે, ભક્તની ભાવરૂપતા સૂચી
 છે, તે બીનાવિશિષ્ટ શ્રીકૃષ્ણાસ્ય ભક્તમા પ્રવેશ કરે ૬, જેમ વલ્લ
 કાદમા પ્રવેશ કરે છે, અથવા કાંઈ વલ્લિમા પ્રવેશ કરે ૪ તેમ
 ભાવરૂપેજ ભગવાનની ને ભક્તિમા ગોપીજનોના-અથિતિ અને
 તેમની ભાવાત્મકરૂપે ભગવાનના નિયતિ, અર્થાત્ ભાવરૂપેજ પ-
 અપર કપડાના વાણ્ણાતાણુ માફક નહા એતપ્રોત થઈ થયામુખ

૧ વિકલ્પવં તથા સ્વાસ્થ્ય પ્રવૃત્તિ પ્રારંભ ન હિ

સ્થિતિ કરે હ આ સ્થિતિ લીલાચરિત્રમા કે ભગવદ્દેવમા કે શ્રી
કૃષ્ણાચરિત્રમા પણ થાય છે (હવે આ મર્ગ સદ્ભક્તિ સાગર એ
ચલે કે-) આત્મ ઉત્તમ ફલ પ્રાપ્ત કરવું હોય તો તેનું સાધન
પ્રભુના તાપની ભાવના, અને પ્રભુના તાપની ભાવભાવના કરવા
માટે માધન મર્ગત્યાગ છે એટલે ગુણગાન, જ્ઞાનસ્વરૂપસાન્નિધ્યાદિ
મર્ગ સિદ્ધતાપમા જે બાધક પાછળ જણાવ્યા, તેમર્ગનો ત્યાગ કરવો,
અને સર્વ ત્યાગમા સાધન સમર્પણ છે, અર્થાત્ સમર્પણ સાધન છે,
અર્થાત્ સમર્પણ કરી તાપકરેણમા બાધકનો ત્યાગ કરી કેવલ તાપ-
પૂર્વક ભાવભાવન કરે તો તો પૂર્વોક્ત ફલ મળે, માટે સમજવું
જોઈએ કે જેમણે મહાન પુણ્યનો પુજ સ પાદન કર્યો છે, સર્વ વસ્તુ
પ્રભુના ચરણમા સોપા દીધી છે, જેમણે શ્રીમદ્દાસ્યાર્ચચરણનો દદાશ્રય
કર્યો છે, જેમના ભાગ્ય ફલોન્મુખ થયા છે, જેમને પ્રેમભાવ સિદ્ધ
છે, જેમની અવ્યયતા હ્રી ગણ છે એટલું નહિ પરંતુ અવ્યયતા થવામા
હેતુમૂલ જ્ઞાનગુણ પણ ત્યજી ગયા હ, એવા પદ્મ ભાગ્યશાલીને
આ ૧૧ (ભાવભાવના) સિદ્ધ થાય છે વધારે કહેવાની શી જરૂર છે ?

સારાંશ—મહાન પુણ્ય હોય તો બ્રહ્મસંબધ-સમર્પણ-
થાય, સમર્પણ દ્વારાજ શ્રીમદ્દાપ્રભુજનો આશ્રય થાય,
આશ્રયથીજ આપણું ભાગ્ય ફલાધિકારી બને, પ્રેમ સિદ્ધ
થાય અને (વરહાત્મક તાપ શતા વચ્ચેમાં તાપને બગાડનાર
હેતુઓને પણ શ્રીમદ્દાપ્રભુજ હર કરી આત્મ ભાવભાવન-
રૂપી ઉત્તમ ફલ આપે છે. માટે શ્રીમદ્દાપ્રભુજનોજ દં
આશ્રય કરવો, સાધનબક્ષનો મદ તજવો, દીન બનવું;
દીનતાથીજ પ્રભુ પ્રસન્ન થશે.

૨૭. સ્વરૂપતારતમ્યનિર્ણયઃ ॥

હાવના વૈષ્ણવોને શ્રીમદ્દાચાર્યના સ્વરૂપ સાથે સંબંધ ।

અથ શ્રીમદ્દાચાર્યપ્રતિષ્ઠાપિતવૈષ્ણવજનનિઘ્નસ્યતત્ત્વુ—
પ્રતિષ્ઠાપિતવૈષ્ણવજનનિઘ્નસ્યમગવત્સ્વરૂપસેવયો તારતમ્યમરિત
ન વાં ઇતિ વિચાર્યંતે । તત્ર શ્રીમત્પ્રમુચરણપ્રાદુર્ભાવકાલે તુ સેવાયા
‘ગદ્ગાયા ન વિશેષેણ પ્રવાહાભેદચુદ્ધયે’ ઇતિ વાક્યોક્તિન્યાયેન
તાદૃશાધિકારિણા તત્ર સાક્ષાત્સ્વરૂપાનુભવો જાત ઇતિ સર્વસમ્મત—
મેવ । તદાનીન્તનકાળે નત્પ્રતિષ્ઠાપિતસ્વરૂપે તત્ત્વુલ્પ્રતિષ્ઠાપિત—
સ્વરૂપે ચેત્તનીન્તનના કયા રીત્યા સમ્બન્ધ ઇતિ ભવતિ વિચાર ।

વૈષ્ણવોને ત્યા શ્રીમદ્દાચાર્યજીને પદ્મવેશા સ્વરૂપોમા અને
હાવના આચાર્યજીને વૈષ્ણવો ત્યા સ્વરૂપેલા સ્વરૂપોમા કદાં પદ્મ
ફેન્કાર કે જે નહિ કે જેના નિચાર કરાય છે આ નિચાર કે તા
પહેલાં આનમા રાખા કે શ્રીમદ્દાચાર્યજી ॥ પ્રાદુર્ભાવ કાળે તે
સનામા ત તે સધિકાગીઓને તે તે સ્વરૂપોમા મરામા માક્ષાદ્ અનુ
ભવ થયો કે અને તે રાત સર્વેન અમન કે જેમ અચાત્રનુ
આધિદૈનક સ્વરૂપ મૂલરૂપ કે ત જનરૂપ અગાદુર્ભાવ વિગદમા
કે જેવી અભેદ મુદ્ધિ જે ॥ યાવ તે તે ગા ॥ પ્રસાદમ
ગગાજીના પ્રત્યક્ષ દર્શન યાવ કે તરી ૧૧ અનુવાજ સ્વરૂપમ જ
અનુના પ્રત્યક્ષ દર્શન હાતેને શ્રીમદ્દાચાર્યજીના પ્રમેય બલપી
થયા, પરંતુ આ હાવના વૈષ્ણવોને તે શ્રીમદ્દાચાર્યજીને પદ્મવેશા
સ્વરૂપમા અંતે તેમ ॥ વરુનેઅ પદ્મવેશા સ્વરૂપમા કે જે તેમ નધ
કે ૧ જેના નિચાર આ ૧૩૧ (૧૩૧) આવે કે

તત્ર 'પ્રત્યક્ષા ન સર્વેષામિત્યસ્ય વિવૃતૌ શ્રોતપ્રમુચરણૈરુક્તમ્ ।
 'યેષાં ન પ્રત્યક્ષ' તેષામપિ યા દેવતારૂપા સામ્તીતિ તત્સમ્બન્ધાનુ-
 ભવેનૈવ સર્વત્ર તજ્જલે પ્રાકાશ્ય પ્રકૃષ્ટકામનાવિષયત્વં શ્રદ્ધા-
 વિશેષપૂર્વકન્નાનાદિવ્યવ્યવહારો ભવતીત્યર્થઃ, ઇતિ દૃષ્ટાન્તન્યાયેને-
 વાનોન્તનાનામપિ તત્પ્રતિષ્ઠાપિતસ્વરૂપમ્પ્ર તદુક્તમાર્ગમયાંદયા તથા-
 જ્ઞાનપૂર્વકમચ્છિદ્રસેવયા દેહાન્તે અનુગ્રહચલેન અલૌકિકે દેહે જાતે
 પુરુષોત્તમાવિભાવયોગ્યતાયાં જાતાયાં તત્ર તદાવિભાવો ભવતિ ।
 તદા પ્રેમાસક્તિવ્યસનક્રમેણ સ્વાધિકારાનુરૂપેણ સ્વમાર્ગીય સેવા-
 ફલ ભવતિ । અત્રત્યઃ ક્રમોઽગ્રે વિવેચ્યઃ ।

હાલના વૈજ્ઞાને શ્રી હામરજીના અગ્રપનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ
 કરના હોય તો તેને માટે શ્રી ગુમાસ્તીએ એક ઉપાય દર્શાવ્યો છે.
 જેમ ગંગાજીની પ્રત્યક્ષ મૂર્તિ મળે તે જાતી નથી; પરંતુ આ
 ગંગાજીના પ્રસાદમાજ શ્રીમતી ગંગાજી મૂર્તિમતી ગિરિજા છે, તેથી
 આ જગત પશુ તેમના મજાધથી મળેથી છલકે છે અને આમાજ
 મને પ્રત્યક્ષ દર્શન થશે એવી શ્રદ્ધાપૂર્વક તે મને વ્યવહાર ગંગા-
 હમા કરે તો ખરેખર ગંગાજીના પ્રત્યક્ષ દર્શન થાયજ. તેમ શ્રી-
 મદાપ્રમુજીના દર્શાવેલા મેરાપ્રકાર પ્રમાણે જે જ્ઞાનપૂર્વક ભગવત્સ્વરૂ-
 પને ગંગાજીને-અછિદ્ર મેરા કરે તો દેહાન્તે અનુભવના જાતથી અતી-
 કિક મેવાપયોગી દેહ જતી જાય અને પૂર્યોત્તમના સાક્ષાદ દર્શન
 પણ થાયજ. તે જાતે પ્રેમ, આમરિ અને અમનના ક્રમે મેવાક્રમ
 રમિકાનુમાર થય છે. (એ વન અપદ થય.) પરંતુ પ્રાદુર્ભાવ
 આ દર્શી થય તેનો વિચાર આમાજ કરીશ.

સ્વમાર્ગ્યસેવાસ્વરૂપજ્ઞાનાભાવે તુ શ્રદ્ધાપૂર્વક તથા મેવયા
કેવલત્રિયયા પ્રપન્થ્યામક્તિનિવૃત્ત્યભાવાત્તત્સમ્બન્ધાનુભાવેનૈવ જન્માન્તરે
પુનસ્તથા ધત્તેન મુક્તિર્ભવતિ । તત્રાપિ 'અન્યન્તામિનિવેશ-
શ્ચત્સસારે ન મર્વે' દિતિ વાક્યોક્તન્યાયો ચાશ્વક એવ । તદા સમ્બન્ધો ન
જાત એવેતિ જ્ઞેયમ્ । તદિચ્છાયા વલિપ્થત્વાત્ ।

જેને સેવા અને સ્વરૂપજ્ઞાન ન હોય તેની શી રીત ?
જેને મેરા અને પ્રભુના સ્વરૂપનું જ્ઞાન હોય નહિ, તેમની તો કેવલ
ક્રિયાદક્ષ મેરા બન છે તેવી (ગાઝિયા પ્રવાહ) મેરાથી
પ્રપ આમક્તિ દૂર નજ થાય, અને બીજાને જન્મ લવે પડે, (મેરા
કલોકા ૬૫ નજ મને), બીજા જન્મમાં શ્રીમદ્દાયારે કહના મેરા
પ્રકાર અને સ્વરૂપના જ્ઞાનપૂર્વક મેરા કર તોજ મુક્તિ થાય તેમા
પણ (નિમ સ નિ કા ૨૧૪) જે મમારમા વધરે અભિ
નિવેશ (પ્રવેશ) થાય તો તેની મુક્તિ પણ થતી નથી ત્યારે જ્ઞાનના
વૈશ્વવૈભવે જાણવું કે આપણો સમગ્ર પ્રભુ સાથે થયોજ નથી
કામળ ? પ્રભુ છતાં મલવતી ?

યમ્તુ તત્કુલપ્રતિષ્ઠાપિતમ્બરૂપમ્ તદુક્તમાર્ગમર્ચાટયા સર્વ-
માવન સર્વદા યાવજ્જીવ સેવા ચેત્ કુર્યાત્ તદા તાદૃશસ્યાપિ મ્વાધિ-

૧ સ્વરૂપમેરમાર્ગનાભાવે તેવાપણક ફલ નોપલભ્યત કાત સમર્પયન્તિ ।

૨ મેરા અને સ્વરૂપનું ન માટે સામ્પ્રદાયિક અન્યો વાનો જે
લોકો સામ્પ્રદાયિક અન્યોમા વર્ણવેના સ્વરૂપજ્ઞાન અને મેરાપ્રમા
તરફ મેદરના છે, તેમણે આ દાખો વાચી મેદરમારી દૂર કર-
વીજ ધર છે

કારાનુસારેણ દેહાન્તે પૂર્વાક્તપ્રકારેણ સેવાફલં ભવત્યીત્યત્ર ન
કિશ્ચિદનુપપન્નમ્ ।

જેને સેવાપ્રકાર અને ભગવત્સ્વરૂપનું જ્ઞાન છે તેવા
હાથના વૈષ્ણવો જે હાથના આચાર્યોએ પધરાવેલા સ્વરૂપમાં સર્વ-
ભાવથી સંમેશાં જીવનપર્યંત સેવા કરે તે તેવાને અધિકારાનુસાર
દેહાન્તે શ્રીમદ્દાચાર્યકૃપાથી સેવાસ્થળમાં કહેલાં ક્ષેત્ર મળે એમાં
નવાઈ નથી. જે લોકો ભાગવતાર્થોપયોગી સામ્પ્રદાયિક અન્યોન્ય
અપભોક્ત કહે છે તે પણ સેવાનિષ્ઠ જાણવા.

કિશ્ચ મજનં હિ વાહ્યામ્યન્તરભેદેન દ્વિવિધમ્ । 'સેવાયાં વા
કથાયાં વે'તિ વાક્યાત્ । एतद्भजनमान्तरं मुख्यमिति निबन्धवाक्याच्च ।
સેવકસાધનસમ્પત્ત્યભાવે' શ્રીભાગવતાર્થવિચારરૂપમાન્તરમેવ મજનં
નિરુપધિસર્વભાવેન યાવન્જીવં ચેત્કુર્યાત્ તદા તસ્યાપિ સ્વાધિકારાનુ-
સારેણ જન્માન્તરાવ્યવધાનેન સેવાફલં મવતીતિ નિર્વિવાદમ્ । અતઃ
एवैतद्भजनस्य मुख्यत्वात् । सेवायां ज्ञानमावश्यकमिति ज्ञेयम् ।

ભજન બે પ્રકારનું છે--બાહ્ય અને આંતર. સેવામાં
અથવા કથામાં જેમની આમંત્રિ છે. તેમનો નાશ નથી, એવું શ્રી-
મદ્દામણીનું વચનામૃત છે (નિ. કા. ૨૩૦ પ્રકાશ) આન્તર
ભજન મુખ્ય છે એવું આપમીએજ નિબંધમાજ કહ્યું છે. જે સેવ-
કને, સેવા કરનારને-સેવામાં ઉપયોગી સાધન મંપત્તિ ના હોય તે।

૧ હાથના વૈષ્ણવો સેવા અને સ્વરૂપજ્ઞાન વગર જે સેવા કરી
રહ્યા છે તેમણે આ શબ્દો જ્ઞાનમાં ગણવા કે જેમી દુઃખી થવા

શ્રીભાગવતાર્થનો વિચાર યાજજીવન સુખી ઉપાધિનિહિત મરં
ભાવથી કરે તો તેને પણ અધિકાનનુમાર બીજો જન્મ લીધા વગર
આ જન્મમાજ મેવાદ્યમ કહેવા કલ મળે છે, એ વાત નિર્વિવાદ
હ માટે શ્રીભાગવતાર્થનું અવલોકન કરવું એજ મુખ્ય-
આન્તર ભજન હોવાથી સેવામાં જાતની ખામ જરૂર છે,
અમ (મેવાનિદોઝ) જાણવું

યન્તુ મમાર્ગીયસેવામ્વરૂપજ્ઞાનાભાવાન્ માર્ગીત્યા શ્રદ્ધયા
યથા વચચ્છિત્ સ્વરૂપમેવાં ચેત્ ક્રમેતીતિ તત્સંસારા કેવલમોતિ-
કત્વા 'હોકાર્થી ચેદ્ મજેત્કૃષ્ણ' મિતિ ન્યાયસ્ય જાતત્વાત્તદા
સર્વથા સંકલ્પો ભવતિ, તદા મજનત્યામ । 'કલ્પોઽપિ ચેદ્મજેત્-
કૃષ્ણ' મિતિ વાક્યોક્તન્યાયેન કલ્પોઽપિ ચેદ્મજનં કુર્યાન્, ચેદિતિ
પદનેતાદશમ્ય દુર્લભત્વમુચ્યત, તદા મરુત્કૃપયા લોકનાશો મજનૌપયિવ-
પદાર્થેષુ લૌકિકમાવનાશ દિતિ યાવત્, તદા જન્માન્તરે શુદ્ધમજનં
કૃતાર્થો મરિપ્યતીતિ જ્ઞેયમ્ ।

જે લોકો સેવા અને સ્વરૂપના જાન વગર કેવલ શ્રદ્ધા-
થીજ મેવા કરી રહ્યા છે તેમની દશા—મેવાનું જાન ન હોય.
અરૂપનું જાન ન હોય, પરંતુ માર્ગની રીતિથી શ્રદ્ધાથીજ જોગભેમ
અરૂપમેવા કરી ન્વા છે તે માત્ર તે કેવલ લૌકિકી મેવા કહેવાય
છે, આધિદૈવિકી મેવા નજ થાય 'જેમ મંચારી મંચાન્મા આગકેન-
શીકાગુને ભાજે તો દુ ખીજ થાય,' તેમ મેવા—અરૂપના જાન વગરનો
દુ ખીજ થાય. ભજન પણ છૂતી જાય છે. (ધણુ લોકો સેવા ન
મનવાને ત્રીપે અરૂપ ગુરને ઘેર પાછું પધંગી દે હ તેનું કારણ

હો ન્હા સમગ્રે સ્વપણ વિના પ્રભુના યથાર્થ આર્તિ ન
 થાય તો પ્રભુ મેરાળન નજ આપે.) પરંતુ દુનિયા થયા છતાં
 પણ જે ભજન કરે તો મુક્ત થાય. એ શ્રીમદાચાર્યના વચનામૃત
 અનુમાર દુનિયા પણ ભગવદ્ભજન કર્યો કર તો મોટાઓની
 કૃપાથી લોક નાશ થાય એટલે ભજનોપયોગી પદાર્થોમા લોકિક
 પ્રુદ્ધિ દૂર થાય. ત્યારે ભજન જન્મમાં (આ જન્મમા નહિ,) શુદ્ધ
 ભજન વડે કૃતાર્થ થશે એમ જાણવું.

અત્રેવં વિમેદો જ્ઞેયઃ । શ્રીમત્પ્રભુચરણપ્રાદુર્ભાવકાલે સ્વસ્થ-
 વહેનૈવ સેવાયા આધિદૈવિકત્વાદેહાન્તે સ્વાધિકારાનુસારેણ નિત્ય-
 લીલાપ્રવેશ ણ્વેતિ સિદ્ધાન્તઃ । હૃદયોત્તરકાલે માર્ગમર્ગાદ્યા તથા
 જ્ઞાનર્ત્વક સેવાકરણેઽપિ હૃદયોત્તરકાલે પ્રતિવન્ધકસ્યાવશ્યન્ભાવિન્યેન
 સેવાયા નાધિદૈવિકત્વ ભવતિ । આ એવ સેવાફલપ્રત્યં શ્રીમદાચાર્ય-
 ચરણૈરુક્તમ્ ' તદા સેવાઽનાધિદૈવિકીન્યુક્ત ભવતિ' ઇતિ । પરંતુ
 માર્ગમર્ગાદ્યા વલિપ્તત્વાદાખ્યાત્મિકી સેવા ભવેત્ ।

શ્રીમદાચાર્યચરણ અને આધુનિક સમય—અત્રે આ ✓
 પ્રમાણે જે સમગ્રે શ્રીમદાપ્રભુદના પ્રાકટ્ય સમયે તો શ્રીમદા-
 ચાર્યચરણના સ્વરૂપબલ વડે જે ભક્તોની મેરા આધિદૈવિકી એટલે

વેળા ન આવે સ્વપણ મેરાચારિના કોઈ મેરા કરના ભાગ-
 વદાર્થનુંદક મેથાનું મોક્ષન અનુ કરના મર્થયા ઉત્કૃષ્ટ જે.
 મેને આજ જન્મ સેવાય મને; મેને અજાની મેરા કરના
 દુર્ખાજ થયું એમ મારે આપ્યું છે

ગુણ કેવ આપનારી થઈને દેહાન્તે સ્વાધિકારાતુમાર નિશ્ચીયા-
 પતેન અવશ્યજ થતો હાવમા (શ્રીમદ્દાપ્રબુદ્ધ નિત્યલીલામાં
 બિરુદો છે) -ત્યારે- માર્ગની મર્યાદા વડે અટકત અભિગમ ધ દાગ
 ગુરુ પામેથી અવગ પવનવીને ન્વરપરાન, એવાપ્રકારના, મેગન્યા
 પાત્રીમા એવા કયા હતા પણ ઉદ્દેગ-પ્રતિગન્ધ-ભોગતથી અડચણો
 આવી પડવાથી એવા આધિદેવિથી થતી નથી. એવાકય અન્યમા
 શ્રીમદ્દાપ્રબુદ્ધએ આરા દરી છે કે અદ્ય કવની પ્રાપ્તિ ન થાય તો
 ભગવતની તે કરદાનની હચા નથી ત્યાર એવા પણ આધિદેવિથી
 નથી થતી. અર્થાત્ ઉદ્દેગ એ પણ પ્રતિગન્ધ છે. જો ઉદ્દેગ થાય તો
 મનમાજ થાય એ નિરુદ્ધ માન્યો થઈ. આવું ઉદ્દેગવાગું મન પ્રભુમાં
 લીન નજ થાય. તેથીજ સેવા આધિદેવિથી નજ થાય, પરંતુ શ્રી-
 મદ્દાપ્રબુદ્ધની માર્ગમર્યાદાજ એવી બળવાળી છે કે-એવાને આધ્યા-
 ત્મિકી નો બનાવે છે. (શ્રી મદ્દાપ્રબુદ્ધની પ્રાકટ્ય-અવદ્ય વત્ત
 આધિદેવિથી નો નજ થાય.)

• તત્રાડિ ' એતદ્દેહાવમાને તુ કૃતાર્થઃ મ્યાન સંશયઃ । इति
 નિશ્ચિત્ય મનસા કૃષ્ણે પરિચેત્ સદા ' (નિ. મ. નિ. કારિકા
 ૨૩૨) इति નિવન્યોક્તમનોનિશ્ચયેન સવંદા મેવા ચેદ્દવેત્તદા
 દેહાન્તેડનુગ્રહવલેન માધ્યોક્તપ્રકારેણાલૌકિકે દેહે જાતે ' પરસ્પરં
 ત્વદ્ગુણવાદસીતુમીયૂષનિર્યાપિતદેહધર્મા ' इति ન્યાયેન તાદૃશ-
 મમાને અહર્નિશં તદ્ગુણાનુવાદેનાન્મન્યક્ષરદ્રહ્યાત્મવત્ત્વજ્ઞાનેન
 ' ઉપાવિનાશો વિજ્ઞાને ' અનુભવે સમ્પન્ને પુરુષોત્તમાવિર્ભાવિયોગ્યતાયાં
 જાતાયાં તત્ર તદાવિર્ભાવો ભવતિ । તદા ' આત્માનન્દસમુદયઃ

કૃષ્ણમેવ વિચિન્તયે'તિવાક્યોક્તપ્રકારણ તદ્વાવનયા સંસ્કૃત્વૌ
 જાતાયા સર્વા અપિ પ્રેમાવસ્થા મવન્તિ । તતસ્તદ્દિના સ્થાતુમશ-
 ક્ત્યાઽતિશયિતતાપોટયે જાતે 'વાર્જ્ઝમનસિ' इत्यादि (४-२-१)
 સૂત્રોક્તપ્રકારેણ વાગાદિલયાનન્તર સાક્ષાત્મગતપ્રવેશ । તતસ્તદિચ્છા-
 નુસારેણ તાદૃશસેવૌપચિક્વદેહપ્રાપ્ત્યા સાક્ષાત્તરૂલીલાલોકનતદ્રસા-
 નુભવાદિક મવતીતિ સેવાફલપ્રાપ્તૌ વ્રમો જ્ઞેય ઇતિ દિક્ ॥

ત્યારે આધુનિકોને ફલ શી રીતે મળે ?

આ વિષયમા વધારે ૦૫૫ પત્રીએ (નિ ૨૩)

एतद्देहावसाने तु कृतार्थं न्यान्न सशय ।

इति निश्चित्य मनसा कृष्ण परिचरेत् सदा ॥

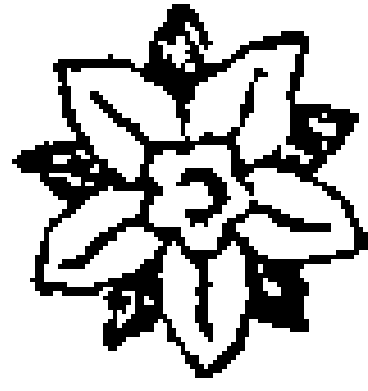
ભાસ્ય — જેમ તેમ કંઈ ભગવાન મનોપના ભગવાન
 ભગવાન હોય તે કંઈ પણ ગિદ્દ ન થાય એ હેતુથી ભગવત્પ્રગત-
 ના ઉપાયો દર્શાવે છે જેમ ભગવાન કહેતા અને પિગવાના
 દષ્ટાન્તથી જેવા વૈરાગ્ય દર્શાવ્યો છે તેવા વૈરાગ્ય સંપાદન કરવો
 મારું અપેક્ષાઓ ત્યજવી, કામ્ય કે જે સાપેક્ષ છે તે અમમર્થ છે
 મારું મારું અપેક્ષા ત્યજ પ્રભુમાન મૂન—માધનાપેક્ષાજનક અને
 રાપેક્ષાધુમ્ન-મનો-જ ભગવાનમા જોડતું અને કંઈ પણ મામ-
 નની પ્રાપ્તિ ન થવાથી બહિ મેરામા વિકન-નાપાસ-થયેના ચિત્તને
 વિરાગને પણ પાછું ભગવાનમા જિગ કરતું, અને પિતા માતા
 જેમ પુત્રુ મારત નહિજ કરે, દિતજ કરે છે તેમ ભગવાન પણ
 દિતજ કરે, જે રા દદ વિવામપૂર્વક બલિમુખતા ન થાય તેમ
 મેરા મરે તે આ દેહાવસાને જગ-પણ ॥ અનુભવ-જનથી બાધોમત

પ્રકારે અતીક્રિય દેહ મપાદા થતા ભગવદીયો સાથે પરસ્પર ભગવદ્-
 ગુણાનુવાદગી અમૃતનુ પાન કરતા દેહધર્મને ક્ષતિન મરતા
 ભક્તોની નાશ ન ભગવદીયોના અદર્શિણ ભગવદ્ગુણ-ગાતા ગાતા
 ગતા આત્માના ગદ્ય અક્ષર મકે નાન પ્રકટ થાય છે, અંતે આ
 નાનથી અવિદ્યારૂપ ઉપાનિ રૂપ થતા પ્રભુ-મંત્રી અનુભવ
 થાય છે આ અનુભવથીજ શ્રીપુરોત્તમ પ્રકર મરાતી તે ભક્તમા
 યોગ્યતા આવે છે અંતે પ્રભુનો આનિર્ભાવ થય કર આ નમયે
 આત્મ નન્દ સમુદ્રગ્ય નીકુળનુજ નિત ન થાય ન મ ભાવભાવ
 (નિર્ધનક્ષયોન્ન) પ્રકાર વડે સ્વચરુદિ થાય કર, આર્મનિ
 થાય કર, અગા થાય છે (દુકામા કહીએ તા પ્રમતી મર
 નામ્યાઓ આ ભક્તમા પ્રમે છે)

ભક્તની ધસન થયા પછીની સ્થિતિ—આ ભ નતે
 પ્રતુ નિતા જ ન પશુ એ નજ પડ ન નિકે પ્રાણવલ્લભ ના
 જરા પગ નજ નહી શ જ્યારે નિ નો અતિરુચ તાપ પ્રકટે ભરે
 ભક્તમનસિદ્ધિનોમ્ત ન તે રાગાલ્ભિ તથ થરા પાવ સાક્ષાદ્
 ભગવત્પ્રવેશ થાય છે પુ ને ભક્તી દુઃખાનુમાન નવો મેરોપો ગી
 દેહ પ્રપ્ત થાય છે અંતે તે જ ક્રોડક્રોધ દ્વારા માક્ષાત તે તે નીનાનુ
 અવનાકન અને તે ત નીલાગ્નને અનુભવાદિ ન કર આ પ્રમાણે
 મેરાકનની પ્રાપ્તિના કન જાણવા અર્થત્ શીમદાપ્રભુજના
 સ્થાનમા શ્રીમદાપ્રભુજ ન પ્રમેય નથીજ ન પમા માનુભવ થનો
 દાસમા આપ નિત્યનીનામા નિગળે છે તેથી માર્ગમયાગના બદથી
 ભક્ત ન કમગ એવાનની પ્રાપ્તિ થાય કર ને પ્રમાણે નરપતુ
 નામતમ્ય નાળુનુ

સારાંશ (૧) શીમદા ભવના ન કટય મગયે શીમદાપ્રભુજ
 ન પ્રમેય નથી જવપમા પશુ ને સક્ષાત અનુભવ થનો (૨) દાસ ન

લૈષ્ણવોને જે તેવો સાક્ષાત્ અનુભવ મેળવવો હોય તો સ્વરૂપજ્ઞાન
 અને સેવાપ્રકારજ્ઞાન મેળવો. (સેવા અને સ્વરૂપજ્ઞાન માટે સામ્પ્ર-
 દાયિક ગ્રન્થો વાચવા જોઈએ.) (૩) જેને પ્રભુના સ્વરૂપનું જ્ઞાન
 ન હોય તેની સેવા ઉત્તમ ન થાય, અને લબ્ધ ન હોય, દુઃખી
 થાય. (૪) જે લોકો ભાગ્યવાન વિચાર કરવામાં પોતાનો સમય
 ગાળે છે તે મુખ્ય સેવાનિષ્ઠ છે. (૫) જે દાક્ષિણ લૈષ્ણવોએ સાક્ષાદ્
 અનુભવ મેળવવો હોય તો પ્રભુ ઉપર વિશ્વાસ રાખી શરણુભાવન
 કરવું. (૬) આ વિશ્વાસથી ક્રમશઃ હૃદયમાં પ્રભુનો આદિર્ભાવ થશે.

૨૮. અન્તરજ્ઞચહિરજ્ઞપ્રપન્નવિવેકઃ ॥

અથાન્તરજ્ઞચહિરજ્ઞલીલાશ્રયયોઃ પ્રપન્નયોર્ભેદો નિરુપ્યતે ।
 તત્રાન્તરજ્ઞલીલા પુરુષોત્તમરૂપેણ, इतरा जीवान्तर्यामिरूपाभ्याम् ।
 तत्र तयोराद्यः केवलानन्दमयः, अपरस्तु जडजीवात्मकस्तिरोहिता-
 नन्दरूपः । तथा पुरुषोत्तमसमवाधिकारणकोऽक्षरसमवाधिकारण-
 कश्च । अविकृतो विकृतश्च । विकारश्च मायया कृतः । तथा माया
 सम्बन्ध रहितस्तत्सम्बन्धी च । तथा नित्योऽनित्यश्च । पूर्वस्य विकृत-
 रूपेणापि नित्यत्वं, तस्या अपि स्वरूपात्मकत्वात् । भगवानेव
 तथा भवति न तु माया । तथा अपरम्य विकृतत्वं माययैव । अत
 एव ब्रह्मविदां निरन्तमायानां तथा ब्रह्मत्वेन प्रतीतिः । प्रकृते तु

મતદોષાળા લીલારૂપેણૈવ પ્રતીતિ તમ્યૈવ વસ્તવત્વાત્ । અતઃ એવ
 શ્રુતય પ્રસન્નાદિ મગવતો કદાનામિપ્રદર્શિતમન્મનીત્રાત્રિશિટરૂપ
 મવિદોષણ દૃષ્ટવત્પ્ર । અતઃ એવ વૃહદ્દામનપુગણે, ' નાનારત્નમદોન્મત્ત
 તત્ર ગાપીરુદ્ધમ્બકમ્ ' इत्यादि । અન્યન્ન, પૂર્વ પ્રકરણનન્દ, પગ્સ્તિ-
 રોહિતાનન્દ । તથાય રમાન્મકો, અપેગે નીમ । તત્રાપિ મત્તના-
 નન્દવિપયાનન્દાન્યા વિદોષ ।

ઉપક્રમ-પ્રથમ ૧ પ્રકારના ૨ અન્ન-ગતીનાશ્રય પ્રાપ્ત
 ૩ ને નિદિ-ગતીનાશ્રય પ્રાપ્ત આ મન્ને પ્રકાર ॥ પ્રથમે તા
 ૪ ને નિદિ-ગતીનાશ્રય પ્રાપ્ત આ મન્ને પ્રકાર ॥ પ્રથમે તા
 ૫ ને નિદિ-ગતીનાશ્રય પ્રાપ્ત આ મન્ને પ્રકાર ॥ પ્રથમે તા
 ૬ ને નિદિ-ગતીનાશ્રય પ્રાપ્ત આ મન્ને પ્રકાર ॥ પ્રથમે તા
 ૭ ને નિદિ-ગતીનાશ્રય પ્રાપ્ત આ મન્ને પ્રકાર ॥ પ્રથમે તા
 ૮ ને નિદિ-ગતીનાશ્રય પ્રાપ્ત આ મન્ને પ્રકાર ॥ પ્રથમે તા
 ૯ ને નિદિ-ગતીનાશ્રય પ્રાપ્ત આ મન્ને પ્રકાર ॥ પ્રથમે તા
 ૧૦ ને નિદિ-ગતીનાશ્રય પ્રાપ્ત આ મન્ને પ્રકાર ॥ પ્રથમે તા
 ૧૧ ને નિદિ-ગતીનાશ્રય પ્રાપ્ત આ મન્ને પ્રકાર ॥ પ્રથમે તા
 ૧૨ ને નિદિ-ગતીનાશ્રય પ્રાપ્ત આ મન્ને પ્રકાર ॥ પ્રથમે તા
 ૧૩ ને નિદિ-ગતીનાશ્રય પ્રાપ્ત આ મન્ને પ્રકાર ॥ પ્રથમે તા
 ૧૪ ને નિદિ-ગતીનાશ્રય પ્રાપ્ત આ મન્ને પ્રકાર ॥ પ્રથમે તા
 ૧૫ ને નિદિ-ગતીનાશ્રય પ્રાપ્ત આ મન્ને પ્રકાર ॥ પ્રથમે તા
 ૧૬ ને નિદિ-ગતીનાશ્રય પ્રાપ્ત આ મન્ને પ્રકાર ॥ પ્રથમે તા
 ૧૭ ને નિદિ-ગતીનાશ્રય પ્રાપ્ત આ મન્ને પ્રકાર ॥ પ્રથમે તા
 ૧૮ ને નિદિ-ગતીનાશ્રય પ્રાપ્ત આ મન્ને પ્રકાર ॥ પ્રથમે તા
 ૧૯ ને નિદિ-ગતીનાશ્રય પ્રાપ્ત આ મન્ને પ્રકાર ॥ પ્રથમે તા
 ૨૦ ને નિદિ-ગતીનાશ્રય પ્રાપ્ત આ મન્ને પ્રકાર ॥ પ્રથમે તા

ત તન્મ આ લખની જોડે

અથારસ-ઉભય પ્રપચનું તારતર્ય અ તરગ લીલા મી
પુર સાતમ-સ્વરૂપે કે, ત્યારે બહિરગ લીના પ્રપચ જુવ અને અન્તર-
યામી રૂપે છે આત્મ અન્તરગ લીના કેવળ આનંદમય છે, ત્યારે
બીજી જગજનાત્મક હોઈ તિગદિતાનન્દ છે આદ્યમા શ્રીપુરુષોત્તમ
મમતાથી છે ત્યારે બીજામા અક્ષર સમનાથી છે પટેલો અનિકત
, ત્યાર બીજો વિકૃત-નિર્વાણ છે નિઠર મામાકૃત છે, માટે
આદ્યને મામાના સમય નથી બીજાને મામાનો સમય છે પૂર્વ
અવકૃત અન નિત્ય છે ન્હુ ભગવાનને તે અન્તરગ લીલારૂપ
પ્રકટ થયા છે મામાથી તે લીલા પ થયા એવું નહિ, માટે અન્ત
રગ લીનાશ્રય પ્રપચ અરૂપાત્મકજ છે, અવિકૃત છે બહિરગ
લીલાશ્રય પ્રપચ જે વિમ્બવાણો લાગે છે તે મામાથીજ એમ વિકૃત
લાગ છે ન હુત્તરુ મામા ફર થયા આખા સુદ્ધ બ્રહ્મ છે
નિન્મતમામાના પ્રભાવો આ બહિરગ આ બહિરગ લીનાશ્રય
પ્રપચો અનગવે છે ન્હુ ગ લીલાશ્રય પ્રપચનો તે નિર્દોષદષ્ટિ
સામા ભગવાદીયોને લીનારૂપ અનુભવ થાય છે, અને તેજ યોગ્ય
છે કે જુ શ્રુતિઓએ પ્રગત્ત થયેન ભગવાન પાસેથી બ્યારે વર
દાત મેળ થુ ત્યાર વરદાનાર્થ પ્રદર્શિત સકલ લીલા વિરિષ્ટ ભગવ
ત્પ્રપચુ દર્શા થયાર્થ નિત્યનીરાવિરિષ્ટ દેખી રકયા નાના
નારા મદથી ઉન્મત્ત ગોપીક મ્મક જોવાનું બ્રહ્મવામન પુરાણે
નર્મુ થુ છે આદ્ય પ્રપચમા પ્રગટાનન્દ છે અપરમા તિગદિતાનન્દ
જે આદ્ય આત્મક છે, બીજો નીરસ છે ભગવાનન્દ આદ્ય લીના
પ્રપચમા બીજામા વિપયાનન્દ હોનાર્થ સુદ્ધ આત્મક છે

નતુ એવ મતિ વિલક્ષણયોરપિ જ્ઞયોર્નિત્યત્વમવિશિષ્ટમુખય-

આપિ, इति, आविर्भावनिरोभावाभ्यां को विशेषः इति चेद् उच्यते ।

શંકા—આ અન્ને જાતના પ્રપંચ વિલક્ષણ છે, તથાપિ ઉભય પ્રપંચમા નિત્યત્વ મમાન રહેલું છે. તે આવિર્ભાવ તિરોભાવથી ઉભયમાં કંઈ પણ તારતમ્ય નજર રહેલું

આવિર્ભવિતિરોભાવયોસ્તુલ્યત્વેપિ કારણવૈલક્ષણ્યાત્ તદ્દિ-
લક્ષણત્વમ્ । કારણં ચ તદિરક્તે તસ્મિન્ ભગવદિચ્છા, તન્નાપિ
મૂલેચ્છા, તયૈવ તત્ર તૌ । અન્તરક્તે તુ મક્તેચ્છા, તન્નાપ્યન્તરગ્ઢાણાં
તેષામ્ । અત એવ 'યદ્વદ્ ઘિયા ત દુરુભાય વિભાવયન્તિ નત્તદ્દુષ્ટ-
પ્રણયસે સદ્નુગ્રહાયે' ત્યાદિયચાંસિ । અત એવ 'કમ્યાશ્ચિન્પૂનનાયન્ત્યા'
इत्यत्र सकललीलानां प्रादुर्भावः । युक्तं चेत् । लीलाप्रपञ्चस्य
मक्तहृदयस्मिन्नस्य आन्तरम्य तद्भावनाधीनाविर्भावस्वमिति
सर्वमनवचनम् ।

સુમાધાન—આવિર્ભાવ તિરોભાવ મમાન હોય તે પણ કારણ
વિલક્ષણતાથી એ ઉભય પ્રપંચમા વિલક્ષણતા આવી છે. અદિરંગ
સદ્દિમા કારણ ભગવાનની રમણેન્દ્રિયા છે ભગવાનની જગદુપે આવિ-
ર્ભાવ થવાની ઇચ્છા થતા અનેક હોયે વ્યુત્પન્નપામ્યા, એટલે તેમા
ભગવાનની મૂલેન્દ્રિયા કારણ ને. અન્તરંગ પ્રપંચમા ભક્તની ઇચ્છા
કારણ છે માટેજ અન્તરંગ ભક્તોએ ગાયુ છે કે 'ભક્તો જે જે
સ્વરૂપની નિભાવતા બુદ્ધિથી કરે છે તે તે સ્વરૂપને આપ ભક્તો
ઉપર અતુલ કરવાને ધારણુ કરે છે.' 'કોઈ પૂતના બન્યા અને
કોઈ કુણુ બન્યા' વિગેરે ભાગવતમા વર્ણવેલી મર્વ સીધાનો ત્યાં

પ્રાદુર્ભાવ થાય છે. અને એજ ગોચર છે, કારણ કે સીધાપ્રપંચનું
રથાન ભગવાનનું હૃદય છે. ભક્ત જેવી રીતે ભાવના કરે તે પ્રમાણે
સીધાનો આર્વિર્ભાવ થાયજ. તેથી અન્તરંગ સીધા પ્રપંચ સર્વથા
ભક્તેચ્છાધીન અને ભક્તેચ્છાદારણ્યમૃત છે, એ નિર્વિવાદ સિદ્ધ થયું.

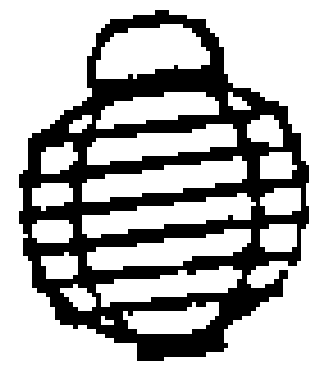
આચાર્યચરણામ્બોજયુગલૈકપ્રસાદિતઃ ।

પ્રપચ્ચયોસ્તુ બોદ્ધવ્યં વૈલક્ષણ્યં સ્વરૂપયોઃ ॥૧॥

શ્રીહરિરાયચરણવિરચિતોન્તરકુવહિરજ્જલીલાશ્રયયોઃ પ્રપચ્ચયો-

વિવેકઃ મમાસઃ ॥

શ્રી આચાર્યચરણ શ્રી વલ્લભાખીશ પ્રભુના ગરણકમલ યુગ-
લની કૃપાધીન આ અન્તરંગ પ્રપંચ અને બહિરંગ પ્રપંચનું સ્વરૂપથી
તારતમ્ય જાણયું.

૨૯. ભાવસાધકવાધકનિરૂપણમ્ ॥

યદા વૈરાગ્યં સ્યાદ વિષયજસુખે દુઃખસદૃશે

યદા વા સત્સજ્જો હૃદયગતદોષાપહરણઃ ॥

મદૈવાચાર્યાણાં ચરણયુગલે ભાવવિમલે

મનઃ સ્યાત્સર્વેન વ્રજપતિપદામ્બોજમનનમ્ ॥૧॥

(ભાવાર્થઃ) પરમકૃપાળુ શ્રીહરિરાયચરણ કળિકાળના છત્રોના

કહ્યા । આટલું રહેવા માર્ગ અતાવે છે. જે ૩ ભક્તિ કરનારાઓ
 બહુ હવે જોવાય છે, તથાપિ તે દરેક હવેને પ્રભુસાક્ષાત્કાં
 અગત્ય મર્માત્મમાન થવા માટે ગોરા વિદ્યા યથાનુ અનુમાન કરી
 શકાય છે ભક્તિ કરતા પરેવા ભક્તિમા બાધ કરનારા વગેરે
 પહેલા ઓળખવે જોઈએ જ્ઞાનુધી ભક્તિમા વિદ્ય કરનારા
 તત્ત્વોને ઓળખી શકાય નહિ, અને ઉપાય લેવામા આવે તો તે
 ઉપાયો સાધને બદલે માધ કરનારા તીવરે છે. તેજ પ્રસંગ મમ-
 બંધન માટે પદ્મવન્દનીય શ્રીહરિરામપ્રભુ આ નાનકડા અન્યમા
 મગોટ રીતે ઉત્તમોત્તમ પ્રભુભાવ પ્રાપ્ત કરના માટેના સાધનોની
 આગા કરે છે. હવેનો જગતમા તૈકિક સુખ ગોટમે વિદ્યસુખની
 મોતી વાનમા પ્રમાણ રીતે સ્વજ કરે છે તે પણ નિત્ય સુખમા
 જ્ઞાનમા તો નહોતો કેવળ મની લીધેજ સુખ હોય ગમે જ્યાર
 હવ પોતે આર્થી અને અમારમા આમકત હાય, એવે તો તેનું
 માનેલું-ધાતું સુખ પણ સાસારિકજ ભય સમારમા મિથ્યા સુખ
 મિથ્યા કમું ભયજ નહિ પરિણમે તે ૨ માનું સુખ. દુખ-
 રૂપેજ તીવરે છે દાખલા તરીકે હવ પોતે શ્રી પુત્ર, ધન વિગેરે
 વિવિધ સુખના સાધનેમા બધાય છે, એટલે ને શ્રી પુત્ર વિગેરેનું
 સુખ તો દાણિક અને ચોખ્ખા કામ પરનું હોતો પરિણમે તો
 દુખજ આપનાર હોય છે તેથી તેવા સુખમા જ્ઞાનુધી ગાળિયા
 થા જાતા ૨ ન થાય જ્ઞાનુધી, હવ પોતે શ્રીહરિની ભક્તિ કરી
 શકેનો નથી પદ્મકૃપાનુ તીમદાવાય અગળે પણ આજ આજ કમી
 છે કે “ વૈરાગ્ય પરિતોષ ચ ” વૈરાગ્ય અને અપૂર્ણ મર્તાવ પાળ-
 નાગ હવેને અરેખક અતૈકિક સુખ મળે ૩ તેજ આજાને પ્રક
 કરીને અત્રે શ્રીહરિરામચરણ પણ પ્રથમ તો વૈરાગ્ય પાળવા માટે
 જોતી જલમળ કહે છે હવેને અમાના નશ્વર અજોયા જ્ઞાનુધી

વૈરાગ્ય ન થાય ત્યામુર્ધી શ્રીધરિમા આશક્તિ થતીજ નથી; કારણ
 કે વિષયોના પાલનથી પરિણામમા ગમ, ક્રોધ, મોહ વિગેરે દરેક
 : તુઝો વધતા જાય છે અને કામાકાંત થા ક્રોધાકાંત શરીર થાય
 એટલે હૃદયમા પ્રભુનું ગિરાગ્યનું થતુંજ નથી. શ્રીમદાચાર્યચરણે
 પણ આશા કરી છે. " વિચિત્રાતદેહાનાં નવિદાઃ સર્વથા દુરેઃ " ।
 ત્યામુર્ધી શરીરમા લૌકિક વિષયોનું સામાન્ય આશ્વતું હોય ત્યા-
 મુખી પ્રભુ સર્વથા તેજ શરીરવાળા ભક્તના અંતઃકરણમા પધાર-
 તાજ નથી, એટલા માટે અહીં શ્રીધરિગય પ્રભુ આજ્ઞા કરે છે કે
 દુષ્પરિણામી વિષય મુખમા ત્યારે વૈરાગ્ય થાય ત્યારેજ સાક્ષાત્
 સર્વેશ્વર પ્રભુના ચરણગવિંદની ભક્તિ થઈ શકે છે; તેમ આમળ
 થાયતા આપ આજ્ઞા કરે છે કે દુષ્પરિણામી પણ ભક્તિ ન
 થઈ શકે, માથે સત્પુરપોનો મંગ પણ જોઈએ. હમેશા જીવ તો
 અભાવમા દુષ્ટ હોઈ મોટી મોટી વામનાઓ અને દોષોનું ધ્યાન
 કરનાર મોં છે તે દોષ વામનાઓ અને હૃદયના દોષો દૂર કર-
 વાનું આશન એકજ છે કે જેને ગમ્યોમા મત્મંગ તનીકે વખાણ-
 વામા આપેલ છે. મત્મંગથી જીવના, હૃદયના, દરેક પગલિન્દા,
 મુખગતા, (પાગડની નિન્દા કરવી, જેમ આવે તેમ બકવાટ કરવો)
 વિગેરે દોષો દૂર થાય ૬. શ્રીભાગવતમા પણ આવીજ આજ્ઞા આપ-
 વામા આવી છે કે " સત્સંગેન હિ દેતેગ. " મત્સંગ કરવાથી આમુર
 દૈત્ય જેવાઓનો ઉદ્ધાર થયો છે શ્રીમદાચાર્યચરણે પણ ભક્તિ-
 વર્ધિનીમા " અત રથેયં હસ્તિવાને તદીચં સહ તત્પરં. " (ભગવદીય
 ભક્તોની માથે ભગવન્ગદિંગા રહી ગદ્ગદેશ પ્રદણ કરવો.) આવી
 રીતે આજ્ઞા કરી છે. આમળ જતા શ્રીધરિગયપ્રભુ આજ્ઞા કરે છે
 કે વૈરાગ્ય અને મ મંગ થયા પછી પણ શ્રીમદાચાર્યચરણેમા શુદ્ધ
 મન થવાની ખામ આજ્ઞામા છે, કારણ કે જીવ પામે છેક આશન

[illegible]

मदा चिन्ता निते भवति मनत दर्शनकृते

યના મ સન્તાપઃ પ્રમત્તિ પરીરમ્ભજિર્મૌ
તદેવ સ્વાત્ક્રુણ્યસનજનિમાવોભગવતિ ॥૨॥

(ભાવાર્થઃ) જીવને લોકસુખ માટેની અને સ્ત્રી પુત્ર પરિવારની ચિન્તા મોટા પ્રમાણમાં હોય એમાં આશ્ચર્ય ન હોય; પરંતુ સાક્ષાત્ શીર્ષારના દર્શન કર્યા માટે ચિત્તમાં મોટી ચિન્તા માથે ઉતાવળ થઈ ગઈ હોય, તે ચિન્તા પણ પ્રભુઆસિ માટેની હોવાથી અન્તઃકર્મમાં આનન્દ રગતું ધાન કરનારી હોય છે. ફક્ત વિયોગાનન્દ અને સયોગાનન્દ આમ બે વિભાગ થઈ શકે છે. શીર્ષારનો આક્ષાત્કાર થાય અને તે દર્શનથી જે આનન્દ થાય છે, તે સયોગાનન્દ પ્રભુનો યોગ થાય અને તાપથી અંતઃકર્મ એકદમ વિલક્ષ્ય બની જતા જે આનન્દાનુભવ થાય તે વિયોગાનન્દ કહેવાય છે. હવે જીવ તેો અગમ્ય જન્મોથી પ્રભુના અંતરમાં ભુલે થયે છે, અને તે તે જન્મોમાં લૌકિક સુખાદિનો અનુભવ કરતો રહી જાય છે. પરંતુ તે અનંત કાળના પ્રભુવિયોગથી જે તાપક્રયેશ થવાં જોઈએ તે ન થવાથી જીવ દુઃખમાયી બને છે. તેના સયોગમાં ઉપગમ્યોકમાં જલાલેન શ્રીમદ્વાચ્યઅસુકમળમાં સદલાય થવાથી જીવને પોતાની સ્થિતિ અને મત તંત્ર સમજાય છે, અને તેમ થતા પ્રભુના આમાત્કર માટે જીવને અદર્શિત ચિન્તા થાય છે ત્યારે શ્રી તત્ત્વિયા વ્યમનાત્મક ભાવન બીજ રોપાય છે; તેમ જીવ પોતે વ્યમાવથી વિયોગનાવાળો હુગ્યાઈ હોય છે તે હુગ્યર અને વિષયવામના હુ કરવાનું આમર્થ્ય શ્રીકૃષ્ણાનન્દ પ્રભુના અંતરપર્યંતિવાય કાષ્ટનું નથીજ. પ્રભુના અંતરપર્યંતિ હૃદયનાં દરેક પાપ અને દોષ નિકળ થાય છે. દોષ નિકળ થતા આક્ષાત્ શ્રીકૃષ્ણ પ્રભુને ચિન્તા કર્યા વાચક હૃદય નિવૃત્ત થાય છે. તેથી શ્રીપ્રભુના અંતર-

સ્પર્શ કરવા માટે જ્યારે હૃદયમાં મોટી અપવિત્રતા આવે પીડા થતી હોય ત્યારે પ્રભુમયમન્દી ભાવની ગિરદશા થાય છે. આગળ વધતાં શ્રીહરિગણ પ્રભુ આજ્ઞા કરે છે; પ્રસુદર્શન-ચિન્તા અને ચરણ-સ્પર્શ માટે હૃદયપીડા થાય ત્યારે હવેનો પોતાના દેહના ધર્મની પગલાં ઝેલો નથી; અને આગળ જતાં વ્યસનનો નથ ધોભાવ મિદ્ધ થાય છે. તે એવી રીતે કે સ્વરૂપનો અનુભવ કરનારા અંશરૂપી હવેના જ્યારે પ્રભુના સ્વરૂપનું અને પોતાની ગિરદશા તાન ગ્રામ કરે છે, ત્યારે તે મારા પ્રકારે શ્રીહરિને જાળવા અમાધારણ પ્રથમ કરે છે, આ ચર્ચાઃ સ ત મજેત્ (જે જેમના તાપનો હેય તે તેમને આનુભવે ઇન્દ્રિયે છે.) તે શ્રુતિ અનુસાર હવેના પ્રભુ રિત્તા ગ્રહી શકવાને અમર્થ થતા નથી; કારણ કે શ્રીમદ્ ભાગવતમાં દક્ષ યુગ-ઘતમિત્ર યાસાં યેન વિનાઽભવત્ ” શ્રી ગોપીજનોનો શુદ્ધ વ્યસની ભાવ વર્ણવતા જ્ઞાનુભુ છે કે શ્રી ગોપીજનોને પ્રભુ નિવાસનું એક ક્ષણ માત્ર પણ સંકેતો હુમ જેવું સાગતું હતું તેથી શ્રીપ્રભુને બેટવા નાટે જ્યારે હૃદયમાં મોટો મન્તાપ થાય ત્યારેજ શ્રીકૃષ્ણ પ્રભુમાજ એક વ્યસન ઉત્પન્ન કરનારો ભાવ મિદ્ધ થાય છે; એટલે આપો વ્યસનાત્મક ભાવ થવામાં શ્રી હરિગણપ્રભુએ ઉપર જણાવેલાં ત્રણ કારણો બતાવ્યા છે. તે મિથાસ હવે કૃતાર્થ થઈ નાકનો નથી ૨.

યદ્વા માતામાર્ગો વસન્તિ દૃષ્ટ્યે દૈન્યમહિતઃ

પ્રતિષ્ઠા વા લોકે યદિ ન હૃદિ રંધેત વિહિતા ॥

યદા વાપ્યંદુઃશ્વ ભવન્તિ પુરુષૈર્નેચ કુષિયાં

તદા કૃષ્ણે પાર્ગો ભવતિ સુત્રહેતુર્નૃપતૌ ॥૩॥

આ જગતમા જીવને જ્યાસુધી અભિમાન હોય છે ત્યાસુધી ચિત્તની નિર્મલતા થતી નથી કેવળ અભિમાનના ત્યાગથી પણ કામ સંવાનું નથી; દીનતાપૂર્વક અભિમાનનો ત્યાગ કરવામા આવે ત્યારેજ હૃદયને શાંતિ મળે છે. તેમ લોકમા રહેલી 'હું' રાગ છું, હું બ્રાહ્મણ છું, હું સંપત્તિવાળો છું,' વિગેરે અનેક પ્રકારની પ્રતિષ્ઠાની ઇચ્છા જરા પણ હૃદયમા ન રહે અને ખરામ બુદ્ધિવાળા પુરવો પોતાના અભાવ પ્રમાણે કદું વચનોથી નિન્દા અગર ચિત્તના ઉદ્દેશને કરે તો પણ જ્યારે અત કરણમા થોડું સરખું પણ દુઃખ માનવામા ન આવે ત્યારેજ મજના અધિપતિ સાક્ષાત્ શ્રીકૃષ્ણ પ્રભુના ચરણાર- વિંદમા ભક્તિનો ઉત્તમ ભાવ સિદ્ધ થાય છે, અને ત્યારેજ, ક્યારે પણ નાશ ન પામે એવું કામનું સુખ જીવને મળે છે; કારણ કે પ્રભુ તો પોતે મર્મ સુખના સમૂહરૂપ છે, સાસ્ત્રમા આનન્દમય અરૂપ શ્રીહરિનું જ વર્ણવેલું, આનન્દમય હોય તેજ આનન્દાતુલ્ય કરાવી શકે તે અઘોરિક શુદ્ધ નિત્ય અક્ષય આનન્દને મેળવવા માટે તો દૈન્યપૂર્વક અભિમાનનો ત્યાગ અને લોકની પ્રતિષ્ઠાનો ત્યાગ, આ જન્ને ત્યાગ ખામ કારણ માટે વર્ણવેલા છે. ૩.

यदा यत्नः स्वीयो व्रजति विफलत्वं हि सकलौ
यदा वा धर्मादि स्फुरति विहितोऽपि ह्यविहित ॥
यदा विद्या स्वीया वदति वदने नातिवृषया
तदा वर्मत्यागे भवति शरणे निश्चलमति ॥४॥

શરણુમાર્ગમા મતિમા કોઈ જાનના જીવને ઉદ્દેશાને અંત્યવતા હોય તો શરણુ સિદ્ધ થઈ શકતું નથી. તે માટે આપશ્રી ચોથા શ્લોકનો આરંભ કરતા મુદ્ધિની અપગતા દૂર કરવાનું માધન

વળાવે છે.

ચોક્કસ ધના પ્રમાણના પ્રયામે કુટાશા આવે છે. પરંતુ તે
 હોક પ્રયામે નીચે તુલ્ય નુખને માટેનું પ્રાયેના લેય છે તેથી
 જ્યારે ચોક્કસ મુખ માટેનો દરેક પ્રયત્ન નિષ્ફળ જાય તથા જાણી
 જાણીને ધર્મોત્તુ જો કે આગી ગેને પળના માટે વિધિ દર્શાવે
 છે, તો પણ પ્રભુમાજ એક આશ્રય ને રૂળ ગળનાના તદ્દશ કરી
 તો શાસ્ત્રોક્ત ધર્મ વિગેરે પણ યાદ આવના નથી, અને છેવટે
 ઉત્તમોત્તમ વિદ્યા પણ કોઈ જાતની શાન્તિ આપનાની ન થાય
 અર્થાત્ વિદ્યા તો જ્ઞાને વધારનારી છે અને મમા ને રૂંડ કરનારી
 છે, તો પણ જાનન્ય પ્રભુનિઃ ભક્તને તેની વિદ્યા મ્હ જ્ઞાન આપ
 નાની થતી નથી, કારણ કે વિદ્યા હ તે પણ પરંપરાગી ન વિદ્યાના
 બદલનેજ નિવૃત્ત કરનારી છે, કારણ પ્રભુમુખ સુવચામા તેમનું
 ગામધ્ય ન લેવાથી વિદ્યા તેના મુદ્ધ પુષ્ટિમાર્ગથી કરીને કંઈ કરી
 શક્તી નથી આવી ગેને લોકમિદ પ્રયામ, શાસ્ત્રમા વળાવેના ધર્મ,
 અને વિદ્યા આ પણ સાહિત્યની પણ પન્ના નાજ્યા મિવાય પ્રભુ-
 ભક્ત તો ના જાનન્ય ભાવથીજ દરેક ધર્મનો ત્યાગ કરી હરિના
 નમનમાજ ચોતાની શુદ્ધિને રિચર કરતો ને છે ૪

મદા મર્તે સ્ફુર્તિમેવતિ મિલિતૈ સ્વાર્પણનિવે-

મદા વાન્ધેયોગો ન ભવતિ હરેશ્વાર્પિતધિયા ॥

મદા વા વિશ્વાસ સમુદયનિ માર્ગે મુરખિયો-

મદા માતમ્યૈર્થ ભવતિ ન વિદ્યેત સત્કર્મ ॥૧॥

જ્યારે મર્તે અને હરણ કરનારા કારણે ભગવાનમા પના-
 મુજ થયેના ભક્તો પન્ના સુખ કરી એકલા થઈને ચોને

કરેલા શ્રીહરિને નિવેદનને લૂચતા નથી. એટલે શ્રીહરિને દરેક વસ્તુ
 અર્પણ કરેલી હોયને કાંઈપણ લોકના દુઃખને યા મુખને ધારતા
 નથી અને ત્યારે પ્રભુમાન દેવ પ્રુદ્ધિને પરાવેલી હોવાથી અન્ય
 પ્રાદંબળ પુત્રો યા દેવતાની માથે માધારણ પણ સમ્બન્ધ ધરાવતા
 નથી તેમ જોકે હવનો ઉદ્ધાર કરનારા પ્રભુના પુષ્ટિમાર્ગમાં અડગ
 વિશ્વાસ કાયમનો ગહે છે. મોટા ભાગે દુઃખો અને કલેશો વખતે
 પણ ત્યારે પ્રભુનો વિશ્વાસ છોડતો નથી. ત્યારે તેના ભક્તોનો ભાર
 પ્રભુના કાયમ માટે ઝિઘર ગંદે છે. ભાવ પણ પ્રભુની નિષ્ઠામ ભક્તિ
 આધાર માટે તેમ અર્ચાભાવપૂર્વક તેના ભક્તો પ્રભુનો એકજ આશ્રય
 માખીને ક્યારે પણ દાગિને પાળતા નથી. અને ક્યારે પ્રભુના અતી-
 થિક સેવતા ભોખ્યા થઈને અતીથિક આનન્દમાં નિમગ્ન થાય છે. ૫

यदा लोके बुद्धिर्भवति भवभीताऽति शिथिला
 यदा काचिल्लीला वसति हृदये रोधनपरा ॥
 यदा तूष्णीम्भारो नयनयुगसङ्कोचसहितः
 तदा तिष्ठेद् बुद्धिर्भगवति दृढाऽलौकिककला ॥६॥

ત્યારે સાક્ષમા નિષ્ઠાવાળી પ્રુદ્ધિ સંગારના ભયથી અત્યંત
 રાત પડી જાય છે, એટલે લોકના રજો દુઃખ પરિભ્રામી (પગીજામમા
 દુઃખ આપનારા) હોવાથી ભક્તો તેના રજો ગેળવરા ઉત્પાદ ગખતા
 નથી. તેમ હૃદયમા પ્રભુની અતીથિક બીમામથી કાંઈપણ એક
 લાભનું નિત્ય ગદન થતું હોય કે જેનાથી મંસાની વિશ્વનિ થાય
 અને પ્રભુમાં નિરંતર આમકિન થતી રહે, તેમ જગતમા મુખ અને
 દુઃખ આપનારી ધમ્મી વ્યક્તિઓ હોય છે, તેપણ તેના ભક્તો તે
 તરખા જાણે પામીને મોનજ ન ગળ કરે છે મુખ મને તે પ્રદ-

હિત થતા નથી એ પણ મળનાથી ઉદ્ધિ । થતા નથી અથવા
 સંસારના અખંધમા પોતાના નેત્રોનેજ બાધ કરીને રહે છે તેવા
 ભક્તોની મુદ્ધિ તે વખતે ૧૧ ભગવાનમાજ એ વિનાશી થ તે
 ગહ છે અને તેને પ્રભુના આદર્શ ૧૨ ડી અનેકિ દીપ્તો લાભ
 લઈ રહે છે ૧

યત્ન વિત્ત વિત્ત સ્મરતિ સતત લૌકિકફલ
 યદા ત્રા દેહાદિભવતિ યિનિયુક્ત પરકૃતો ॥
 યદા સજ્જામાવો મજનપથસમ્પ્રાપ્તમતો
 તદા કૃષ્ણે માત્ર ક્વ ભવતિ વિનષ્ટેન્દ્રિયધિયામૂ ॥૭॥

જ્યાર તાપમા વિના ગાખનામા આવે અને મત્મગનો ત્યાગ
 કરનામા આવે ત્યારે પ્રભુમા ભાન થતો નથી એ નિદ્ધ કે તા માટે
 આપશી ભાનમાધક વસ્તુનું વર્ગન કરે છે

ચિત્ત પ્રભુનું ઝમરણુ કરના માટેજ છે તે જ્યારે પ્રભુનું રમર ।
 ડાગીને નિત્ય લોકનાજ દીપ્તુ ઝમરણુ કરવામા રોમાય, તેમ પ્રભુ ॥
 એના કરના માટેજ સર્જાયેલો દેહ જ્યારે પાન્ન માં સાધનામાજ
 તત્કર રહે તેમ મત્પુરોનો અગ કરનામા ન આવે, તો પછી
 પ્રભુમા ભાન કરી નીતે થા શકે ? તેથી લોકના દનનો ત્યાગ કરીને
 શ્રીહરિ ॥ ભક્તિમાજ અણુ ગાખનામા આવે, અને દેહ પણ શ્રી-
 હરિની સેવામા લોકવામા આવે, તેમ મત્પુરોનો નિરતર અગ કર
 વામા આવે, કારણ કે અપુરો પ્રભુ ॥ ભક્તિનો માર્ગ દર્શાવનાર
 રાય છે અને પ્રભુના માર્ગને પ્રાપ્ત કરનાર હોય છે તેવા મત્પુર-
 ઓનો અગ ધણો અનુદાન થાય છે એમ્મા સાડ દન્દ્રિયો અને મુદ્ધિ
 પ્રભુમા ગાખનાજ જીવોને ભક્તિમાવ મદાને માટે રહે છે ૭

વડા રાગાભાવો હરિષદસરોજેડવિ ભવતા

વડા વા સમાજે વિષયસુખરાગો હિ સુદૃઢ ॥

વગ વા નૌત્યોગ પ્રભવતિ ગુણાના ચ ગુણે

તદા માર સ્વલ્પ પરિમલિતહેતુર્ગ્રજપતૌ ॥૮॥

જ્ય નથી હોવાના હ ખતે હરના પ્રભુના ચ ભુવિદ્યા
જોદ્ધ હોય નહિ અને લોકમા પુછ ફવવાના પુત્ર સી વિગેરેમા
અયત નૈદ્દ હોય, તમ વ્યામુધી સાગ વિનાના આ રાસાગમા
હનિયોના કુદ્ર સુખ માટે દરતાપૂર્વકે દેવતા ગેરેતી હાય અને
ગર્ભ મનાપને દરનારા પ્રભુના ગુરુમાન કરવામા અછપાગ જાતો ॥
પ્રયાસ કરવામા ન આવે, તમ સુધી માહાત્ પ્રજના અધિપતિ
ગાદૃષ્ટ્ય ભગવાનમા ઉરમે તમ લાગ થતો નથી કાન્ધ કે પ્રભુમા
ભાગ એવા પ્રજાનો હતો જોધએ કે જગતના પદાર્થો ॥ સ્વપ્ન
ક ના ફળા ॥ આના પ્રજા પછ થવી ॥ જોધએ જો મમારિ
સુખા ॥ આના ગા ॥ જોધ મ થે ભાવ કરવામા આવે નો તે આરા
તમે ન થતા જન્મ મજાના ચક્રમાળ પડે છે, અને હવ પ્રારે પછ
અક્ષય સુખન પામતો ॥ આ તેના કામગુર પ્રભુ ॥ જ મનમા
જોદ્ધ આ મગગમા ॥ ૧ ॥ જ પ્રજાથી ભક્તિભાર મિદ્ધ થાય છે. ૮.

વગ વાસો દેશે હરિવિમુક્તર્જોકૈવલ્યમતૌ

વગ ગેકામચિર્ભવતિ ન વિરક્તિઘ મનમા ॥

વગ ઋણશ્રિતે ન વિશતિ વડાનિન્નિગુણૈ-

સ્વગ નાર વસ્માદ્ ભવતિ તદ્દ હેતોગ્નિહ નૃગામ્ ॥૨॥

પ્રભુમા માધવામા સગ દેસની પન ખામ આરમ્બકતા કે
તે દેશ પાળ પાળથી વિમુખ થએલા હો ॥ નિરાશ્રયો ન દેશે

જોઈએ હજી ત્રિપુળ થએલી જો નેમા રહેતા હોય તે દેશમાં
 વાસ કરવાથી ભક્તિ મિદ્ધ થતી નથી તોકની આમકિતનો ત્યાગ
 કરીને પણ રૈગમ્ય પ્રાપ્ત કરવાનું કદ્ય છે અને તે રૈગમ્ય પણ
 કેવળ વચનથી ન હોવું જોઈએ મનથીજ દરેક વસ્તુના ફળની
 ઇચ્છા ન ગળવી તેજ અરેખક રૈગમ્ય છે શ્રીમદ્ ભગવત્ગીતામાં
 શ્રીમગરાને એ તો કરેથી છે કે ઇન્દ્રિયોનો મયમ કરીને પણ મનથી
 ઇન્દ્રિયોના વિષયોનું ધ્યાન કરવામાં આવે તો તેવા આચરણ કરે-
 નાર જીવે તો મિથ્યાચારી બને છે. તેથી રૈગમ્ય પૈશ્વ મનની
 શાન્તિપૂર્વક હોવું જોઈએ અને ક્યારે પણ જો ચિત્ત પ્રભુના શુભમાં
 આકર્ષાઈને પ્રભુમાં પ્રવેશ ન કરે તો પછી આ લોકમાં પ્રભુભાવ કેવી
 રીતે થઈ શકે ? મારે પ્રભુના શુભમાં નહીં. ચિત્ત આકર્ષાઈને પ્રવેશ
 કરે ત્યારે પ્રભુમાં આયોભાવ મિદ્ધ થતા અન્ય કેાઈપ ! માધનની
 પરના રહેતી નથી ઉપક્રમ કરતા શ્રીદરિયાચરણ જીવે સંજોધીને
 આજ્ઞા કરે છે કે હે જીવ ! તું પોતેજ કહું કે જો મનથી રૈગમ્ય
 અને પ્રભુમાં ચિત્તનો પ્રવેશ ન થાય તો પછી પ્રભુભાવ કી રીતે
 ઊભો રહી શકે ? અર્થાત્ જગીરમાં અને જાણીથી કરેલ રૈગમ્ય અને
 ભક્તિ ત્યાગેજ મકલ થાય છે કે, ત્યાગે મનની ઉત્તમ અવસ્થા અને
 પ્રમ પગાયજતા થાય એટલા મારે દોક જીવે પેતાના મનને શુદ્ધ
 કરીને પ્રભુમાં વળાડવું અને દોકેયોની વસ્તુઓમાં મગ કરતો નહીં

૩૦. શ્રીકૃષ્ણશબ્દાર્થનિરૂપણમ્ ।

સ્વાચાર્યકૃપયા કૃષ્ણશબ્દાર્થો વિનિરૂપ્યતે ।

‘ રસો વૈ મ ’ ઇતિ શ્રુત્યા રસાત્મા સ નિરૂપિતઃ ॥૧॥

આપણા આચાર્ય શ્રીમદ્વલ્લભાચાર્યજીની કૃપાએ કરી ‘ કૃષ્ણ ’ શબ્દનો અર્થ રસવામા આવે છે ‘ રસો વૈ સ. ’-‘ પ્રભુ રમડપ છે, ’ એ ઉપનિષદ-વાક્ય પ્રમાણે ભગવાન રમડપ કહેવામા આવ્યા છે. ૧.

‘ કૃષિર્ભૂવાચકઃ શબ્દ ’ ઇતિ શ્રુત્યન્તરેણ ચ ।

મદાનન્દો हि भगवान् स्फुटं कृष्णो निरूपितः ॥૨॥

‘ કૃષિર્ભૂવાચકઃ શબ્દો ણથ નિર્વૃત્તિવાચકઃ ’-કૃષ્ણ શબ્દમા કૃષ્ ધાતુનો અર્થ મરતા અને જ નો અર્થ આનન્દ થાય છે; ’ એ એક બીજા ઉપનિષદ-વાક્ય પ્રમાણે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણઅન્દરને અપર ગીતે મર અને આનન્દરૂપ કહેવામા આવ્યા છે. ૨.

सत्ता तथानन्द इति विवृत नैव कुत्रचिन् ।

इत्युक्तमम्मदानार्थैरतो विवरणे मतिः ॥૩॥

કૃષ્ણ શબ્દમા કૃષ્ નો અર્થ મરતા અને જ નો અર્થ આનન્દ થાય છે, એ હકીકત કોઈએ કપાસ વિગતથી મમઝાવી નથી; મારેજ શ્રીમદાપ્રભુજીએ શ્રીસુખોધિનીજીમાં એ બિગ વિવરણ લખ્યું છે. (ભા ૧૦-૮-૧૪ વગેરે અગ્રા વિવરના સુખોધિનીજી) એ મારેજ એ અર્થનો વગરે ખુલાસો કરવા શ્રીમદાપ્રભુજી તત્પર થયા. ૩.

न भवेदेव जीवम्य तथापि तदुद्दीनितम् ।

‘कवेमा’ स्त्रिय’ इति श्लोकेऽवगत्याचार्यमंथयान् ॥४॥

वदामि कृष्णशब्दार्थं वस्तुतोऽनुवदामि हि ।

एकतास्यन्वसुभयोः श्रुत्योरेव हि भामने ॥५॥

આપણે આમાન્ય હોવા દેવાને કાગળે શ્રીમદાચાર્યચરણેને
(તિમજ શ્રીગુણાદિ) બતાવેલી દષ્ટીકન મમતી ન રહ્યો, એટલે
‘કવેમા’ સ્ત્રિય’ (મા. ૧૦-૪૬-૬૦) એ શ્લોક ઉપરના શ્રીકૃષ્ણોદિતી-
કનો આશય શ્રીમદ્વચનાભીષ્ટ પ્રજુના આશ્રયે કને મમતી અહીં
કૃષ્ણ શબ્દનો અર્થ બતાવું છું. ખરે જોતા આચાર્યશ્રીયે (અને
તેજ શ્લોક ઉપર ત્યાં શ્રીગુણાદિ) કેટલુંક વિવેચન કર્યું છે,
તેજોજ અહીં સાર દેવી જા. છું- ‘સતો વં સઃ’ અને ‘કૃષ્ણ-
વાચક.’ એ જે ઉપનિષદ વાક્ય એકજ દષ્ટીકન કરે છે. ૪-૫.

સ્મવત્તા રમયતાં હૃદિ સમ્ભવતિ મ્વત ।

મગવટમવન્યમ્તુ મ્વામન્યો નાત્ર સંશયઃ ॥૬॥

અતસ્તદ્દૃઢયે સતા કૃષિશબ્દાન્નિન્દાયતે ।

રમાનન્દશ્ચ તત્રેવ જરંગૈવ મોલ્યતે ॥૭॥

જેઓ સમિકે દેવ છે, તેઓને ગમિકતા હૃદયમા પેતાની
મેજેજ દિવસ થાય છે. જે ગોપીજનો દતા, તે પ્રભુવિષયક સમ
ધર્મપતા દતા; એમ ક્રોધ મંદય નથી એટલે શ્રીગોપીજનોના હૃ-
યમા કૃષ્ણ ગાંધરી ભગવદ્-ઉપરગતી મતા (દેવાપણું) કહેવામા
આવેલી છે પ્રભુ હૃદયમા બિનાજતા દેવાથી એજ રીતે જતાથી
સ્માત્મક આનન્દ રહેવો જાણી રાકામ છે ૧-૯.

અતઃ કૃષ્ણઃ સદાનન્દઃ સ્વામિનીદ્વયમ્બિતઃ ।
 મત્તા મગવતો વાચ્યા નિત્યા ત્રૈકાલિકો યતઃ ॥૮॥
 આનન્દઃ તથોપાગિરહિતો નિત્ય એવ હિ ।
 અતો હિ મ્યાગિભાવાત્મા પ્રમુર્ચાચ્યઃ શ્રુતૈર્મતઃ ॥૯॥

એટલેજ મત્તા અને આનન્દરૂપ પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર શ્રીગોપી-
 જનોના દૈવ્યતા બિનારૂ રહેલા છે. પ્રભુની મત્તા (પ્રભુનું અતિતત્ત્વ)
 તથા કાળના રહેતી નિત્ય છે. તે રીતે કાળપણ જાતની ઉપધિ-
 વિનાનો આનન્દ પણ નિત્યજ છે. એટલેજ ઉપનિષદોએ જેવું
 વર્ણન કરેલું છે, એવા તે મ્યાગિભાવાત્મક પ્રભુ છે ૮-૯.

મરતોડપ્પાહ તદ્વપ્ સ્થાગિભાવો રસ સ્મૃતઃ ।
 સ માત્ત્વ પ્રકૃતે વાચ્યો યશોદોત્સક્કલાલિતઃ ॥૧૦॥
 અતો હિ પરમ તત્ત્વમેતદેવ નિરૂપિતમ્ ।
 જાનીત પરમં તત્ત્વમિતિ મત્પ્રમુર્ચિર્મુદા ॥૧૧॥

નાટ્યશાસ્ત્રકાર ભગવાન શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર તેજ કહ્યું છે.
 નાટ્યશાસ્ત્રમાં જે આથી ભાવ તે રમ એમ કહેવામાં આવે છે.
 (શૃંગારગુણનો આથીભાવ 'રતિ' છે, તેા જે 'રતિ' તેજ શૃંગાર-
 મ) એ જે સ્થાગીભાવ એ શ્રીગોપીજનોના પ્રસન્નતા શીવસોદા-
 ણના ખેલામાં લાડ પામેલા ભગવાન શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર છે. એટલેજ
 મારા પ્રભુ શ્રી ગુમાસ્ત્રજીએ આજુમાગનાં અન્તમા 'શ્રીકૃષ્ણ'ના
 ખેલામાં લાડ પામેલા તેજ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર પરમ તત્ત્વને જાણે
 એમ કહી એજ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર પરમ તત્ત્વ છે, એમ જાણવું
 છે. ૧૦-૧૧.

તત્ત્વં हि सकलं भावः स्याद्यी स परमो मतः ।

अतो वेदान्नभाष्यान्ते पद्यमेतन्निर्दिशत ॥१२॥

વેદાન્ન ભાષ્ય શ્રીઆણ્ણભાષ્યના અન્તર્ગત ' જાનીત પરમ તત્ત્વં ' એમ શ્રીમુક્તાઈયં નિર્દેશ્યં છે, તેનું કારણ પણ એજ છે કે સમગ્ર પરમ એવો સ્થાયીભાવ (એ કે પ્રાકૃતગુણચન્દ્ર) એજ પરમ તત્ત્વ છે. ૧૨.

यतः ग्रामयिको भावो ह्ययमेव हि दृश्यते ।

एतद्भावेन भगवानाविर्मतो विराजत ॥१३॥

એમકે મૌલ્યી પ્રથમ ચનામે જે ભાવ તે આજ રતિ૩૫ ભાવ છે. આ રતિ૩૫ ભાવની માથે પ્રકટ થયેલા પ્રભુ ગિરિજા રહ્યા છે. (રતિ=પ્રેમ એ વિના ભાવજ સમ્બંધી શકે નહીં.) ૧૩.

स भावः कथितस्तत्र 'यशोदायाः सुतोद्भवम्' ।

इति पद्ये तद्विशिष्टः स्यादिभावे निगद्यते ॥१४॥

‘ યશોદાજીને પુત્રની ઉત્પત્તિ થઈ, તે વાળ માબજાને આનન્દમાં આવેલા આપીવળોયે વસ્ત્રાદિકથી પોતાના આત્મને સુગંધ મળ્યા ’ (મા. ૧૦-૫-૭) આ શ્લોકમાં તેજ ભાવ કહેવામાં આવ્યો છે; તે જે આનન્દ, તેનાથી સુગંધ એવો જે ભાવ, તેજ અહીં સ્થાયીભાવ છે; (અને તેજ પ્રભુ પ્રાકૃતગુણચન્દ્ર.) ૧૪.

यमालम्बयाम्बिजानां हि भावानामिह चोद्भवः ।

स एव स्यादिभावेऽर्धो मूढभावो निरूप्यते ॥१५॥

જેના આનન્દમાં આ જગતમાં બીજા સર્વભાગીની ઉત્પત્તિ છે, તેજ સ્વાધીભાવ એ સ્વાધીભાવ ગૂઢ ભાવ છે; (એ ગુપ્ત છે.) ૧૫.

• તદ્અકુરસ્તદુત્પન્નઃ કામાત્મા હ્યધિદૈવતમ્ ।
• તદ્ગતો યો રસઃ પ્રોક્તસ્તદેતત્ત્રિતયં પુનઃ ॥૧૬॥
મિલિતં કૃષ્ણશબ્દાર્થો માવાત્મા મન્મયો રસઃ ।
તલ્લક્ષણાત્સ શુદ્ધારઃ સાકારઃ શ્રુતિબોધિતઃ ॥૧૭॥

આ ગૂઢ સ્વાધીભાવનો જે અકુર, તે એક; તેમાથી ઉત્પન્ન થનારો આધિદૈવિક કામ એ બીજો; અને એ આધિદૈવિક કામમાં રહેલો જે રસ એ ત્રીજો; આ ત્રણે એક રૂપ થતાં સાક્ષાત્ મન્મથ-રૂપ ભાગાત્મક શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રના રસરૂપ કૃષ્ણ શબ્દના અર્થરૂપે રહેલા છે. આવા પ્રકારનો એ ત્રણે રૂપ શુદ્ધારસ કે જે 'રસો વે સઃ' અને 'કૃષ્ણમૃગચક્રઃ શબ્દો નથ નિર્નુતિવાચકઃ' એ વેદવાક્યોમાં બતાવવામાં આવેલો છે, તે આનન્દાકાર સ્પૃહ થાય છે. ૧૬-૧૭.

ભાવેનાન્તઃસ્થિતેનૈવ પોષ્યતેઽન્તર્ગતો રસઃ ।
અતો હિ સ્વામિનીભાવે રસાત્મપરિપોષણમ્ ॥૧૮॥

હૃદયમાં રહેલા ભાવ વડે કરીનેજ હૃદયમાં રહેલા રમને પુષ્ટિ મળે છે; એટલેજ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રના હૃદયમાં ખિરાજતાં શ્રીસ્વામિનીજ ગોપીમનો, તેઓના ભાવે કરી રસાત્મા શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રનો પ્રકાશ છે. ૧૮.

દ્યમેવ દેર્શીલા સર્વગૂઢા નિરુપ્યતે ।
યદન્તઃસ્થિતરૂપેણ માવૈવિક્રીડનં હૃદિ ॥૧૯॥

તદ્વિશિષ્ટ પ્રમુ કૃષ્ણશબ્દાર્થે પરિમાલ્યતામ્ ॥૧૯૩॥

આજ દ્વિભગવાન ની ચરંચીયે ગોપ્ય ગેની બીજાનુ વર્ણન કરનામા આપૂ છે, આ ત્રીજા એવે હૃદયમા સિંગળતા પ્રભુના ઉપની માથે લાવેથી એનવનુ આરા પ્રમાણની આસત્મક બીજા-એથી યુક્ત એવા જે શીખરુ, તે કૃષ્ણ શબ્દનો અર્થ છે, તેન જ આગ્રહ કરે ૧૮૩

एवविशेषवद्नाम महावि सततं स्थितम् ॥२०॥

प्रकाशयतु मयितै स्वामिनीभावभावनम् ॥२०३॥

મારી વાણીમા હમેશને માટે વિષય થઈ રહેલુ આવા પ્રકારના અર્થેન જુ એવુ પ્રમાણ 'કૃષ્ણ એ નામ આરા હૃદયમા શી-એપોજનોના હૃદયગત ભાવની ભાવનાનો પ્રમાણ કરે ૨૦૩

यद्यप्ययोग्यतैवास्ति मयि तत्फलभावेन ॥२१॥

तथापि निश्चयश्चिते नाममाहात्म्यदर्शनात् ॥२१३॥

આરા પ્રમાણના હતાત્મક ભારા આજ હૃદયમા પ્રકાશ થાય તેમા પ્રકાણની આરામા યોગ્યતા હજી તરફ તથાપિ પ્રભુના નામમા નહતા હાવાથી અને તે આગે વાણીમા સિંગળતુ હાવાથી આજ વિશમા નિશ્ચય છે કે તે હજી શક્ય છે ૨૧૩

यतस्त्विति मृत नाम कृष्णचन्द्राननाननात् ॥२२॥

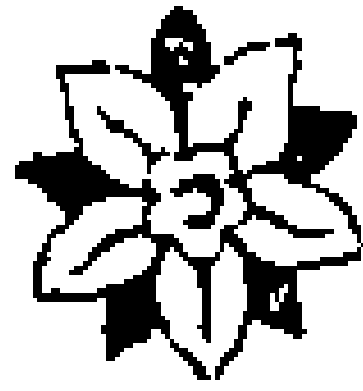
आविर्देविवमित्येव दोषदूरीकृतिसमम् ।

अगोचरगोचरानामिद्विकारण तस्वतः सदा ॥२२॥

મેડે ૧૬ ૬૪-૨૭ના મુખારવિન્દના મળતાં લગનાન શી-
 વલ્લભાચાર્યના મુખમાથી નીકળેલું 'કૃષ્ણ' એ નામ આધિદેવિકળ
 છે અને તેમને દુઃ કાવાને સમર્થ તેમજ સદૈવ આપોઆપ, યોગ્ય
 ન હોય તેવાઓમા યોગ્યતા મિદ્ધ કરામા કાગ્ણુરૂપે રહેતું છે.
 ૨૨-૨૩

इति विज्ञाय तन्त्रोम ग्राह्य रसनया सटा ।
 मनसा भावनीयोऽर्थ श्रीमदाचार्यसश्रितै ॥२४॥

આ પ્રમાણે શ્રીમદાચાર્ય શ્રીમહાપ્રભુજીને શબ્દો આવેના જીવોએ
 બરોબર સમગ્રી હમેશા જાણથી 'કૃષ્ણ' એ નામ લેવું અને મનથી
 એના પાછે રાહપના સંયુક્ત અર્થરૂપે રહેવા અર્થનો વિચાર
 કરવો ૨૪

३१. श्रीमत्प्रभोः सर्वान्तरत्वनिरूपणम् ॥

प्रपञ्चो भगवत्कार्यस्तथा नित्यस्तदात्मक ॥
 सर्ववैद्वान्तवेद्यो हि तदन्त स्थितरक्षक ॥१॥
 कस्य सच्चिदानन्दोऽन्यतो व्यक्तसमाश्रय ॥
 पुरुषोत्तमरूपावितलोकमन्य चासनम् ॥२॥

પ્રપન્ચ (=જગત) પ્રભુના કાર્યરૂપ છે, તેમજ નિત્ય છે અને
 ભગવદ્દેશ છે અને વેદાન્તશાસ્ત્રથી માણવા લાયક, વળી તે જગ

તમા રહી રહણ કરનાર. હૃદય, સન્નિવહન-ત્વ, અવ્યક્ત હતા
અવ્યક્તના આશ્રયરૂપ અને પુરોહિતમન્વરૂપના ચરણરૂપ આ અક્ષર
બોધને પ્રપન્થ આધારરૂપના છે. ૧-૨.

તદન્તઃસ્થો લોકવેદપ્રથિતઃ પુરુષોત્તમ ॥
સરમાત્મનયો પ્રોક્તઃ શૃંગારમર્વસમ્મતઃ ॥૩॥
મ દિધા સદ્વિરતાધ્યામિન્યેવ પ્રતીયતે ॥૩૩॥

બોધ અને વેદના પ્રગટ એક પુરુષોત્તમ તે અક્ષર અત્મા
રૂપેના છે. આત્મરૂપે રહીને કહેવામાં આવેલો, બધાને માન્ય કરેલો
શૃંગારરૂપ અયોગ અને વિપયોગ એ બંને એ પ્રકારનો છે, તેમ
પણ છે. ૩૩.

સયોગાત્મા યથાનન્દદારુરઃ શ્રુતિનિરૂપિતઃ ॥૪॥
સર્વદોષાદિસામગ્રીમહિતો વક્તસંયુતઃ ॥
તદન્તઃસ્થો વિયોગાત્મા મન્તલ્યશ્ચ નથાવિધઃ ॥૫॥

વેદના નિરૂપવામાં આવેલો બધી કીયાઓ વગેરેની સામગ્રીથી
મુક્ત અને બ્રહ્મો સાથે રહેલો અયોગાત્મક શૃંગાર જેમ આન-
ન્દાકાર છે, તેમ તેમાંજ રહેલો વિપ્રયોગાત્મક શૃંગાર પણ તેવોજ
આનન્દાકાર વતીજો. ૪

તથા વા કાચિદેવાગ્નિ સામગ્રી માપિ તદ્દશી ॥
તદ્દૂપાનુમવોઽપ્યત્રેન્દ્રિયૈરપિ તથાવિદ્યૈઃ ॥૬॥

તે વિપ્રયોગાત્મક શૃંગારની જે કાંઈ સામગ્રી છે, તે પણ

આનંદાત્મક તે દૂર ગાળ - ૬૫નો અનુભવ પણ તેનાજ ઉકારની
આનંદાત્મક દ્રવ્યોથીજ ૬.

માવાત્મકન્વાદ્રૂપસ્ય તમ્ય સેવાપિ માનસી ॥
તત્સયોગોઽપિ માવેન લીલાભિર્વિરહાત્મન ॥૭॥

૩૫ ભાવાત્મક હોવાથી તે ૩૫ની સેવા પણ માનસી (ભાવા-
ત્મક) નિરહાત્માના તે ૩૫નો અધ્યેય પણ ભાવે કરી લીનાઓ
૫૩ ૬ ૭

મર્વાન્તર ચૈતદેવ રૂપ સદ્ધિર્વિગુધ્યતામ્ ॥
શ્રીમદાચાર્યચરણે શ્રુતિસાગ પ્રકાશિતમ્ ॥૮॥

૫૫ ૧૧ હૃદયમાં રહેતું પણ આજ આનંદાત્મક રત્ન છે,
એમ મળજનોયે જાણુવું એજ ૨૫૩૫ શ્રીમદાચાર્યચરણોયે શ્રુતિ
યોના માન્યપે પ્રસિદ્ધ કર્યું છે ૮

તદર્થ બ્રહ્મસમ્બન્ધો માત્ર સેવાધિકારકૃત્ ॥
માવેન માત્રસેવાયા માત્રરૂપસ્ય મત્પ્રભો ॥૯॥
ય મર્વાન્તર્ગદ્ભાવ સ્થાયી કૃષ્ણો નિરૂપિત ॥
તત્પ્રાપ્તિર્માત્રસમ્પ્રાપ્તિર્નિર્ગદિત્યેષ નિશ્ચય ॥૧૦॥

તેને માટેજ બ્રહ્મસમ્બન્ધ છે ભાત એ સેવામાં અધિકાર કરા
વ ૧૧૨ છે. ભાવરૂપ એના મારા પ્રભુની ભાવે કરી ભાવાત્મક સેવામાં
જે બધામાં રહેતો ગૂઢસ્થાયી ભાવાત્મક કૃષ્ણ નિરૂપવામાં આવેલ
જે, તેજ પ્રભુની પ્રાપ્તિ એજ ભાવની પ્રાપ્તિ, બીજી કાંઈ નહીં,
એમ નિશ્ચય કે ૮-૧૦

૩૨. શ્રીમત્પ્રભોઃ પ્રાદુર્ભાવપ્રકારનિરૂપણમ્ ॥

રસાત્મકસ્વરૂપસ્ય પ્રાદુર્ભાવ કમ્ ભવેત્ ।

હૃદયે વા સ્વરૂપે વા તદ્વત્ર વિનિરૂપ્યતે ॥૧॥

ભાવના હૃદયમાં ગાથવા તો ગુરુએ પદગાથી આપેલા પ્રભુના
અવતરણમાં આત્મક અવસ્થા અને સ્વરૂપ પ્રભુ શ્રી કૃષ્ણચન્દ્રે પ્રકટ
કેમ થાય, તે વાત અહીં કહી આપી છે ૨

અનુરાગમ્તુ સદૃશસ્તાસામેવેતિ નિશ્ચય ।

જાતમાત્રે તથામાવાત્સરૂચિતશ્ચોત્સવે પુન ॥૨॥

એ વસ્તુ તરફ છે કે શ્રી ગોપીજનોને જે પ્રેમ હતો તે સદૃશ
હોયો ત્યારે પ્રભુ શ્રી નાગવલ્લભે ત્યાં પ્રાકટ્યેમય ત્યારે તે
પ્રેમ પણ પ્રકટ થયો, તે જન્મોત્થાનના પદ્મગમ્યા મૂલ્યવાયે છે
કે ૨

કામિનીનામન્યરૈવ કમ્ ભાવો મર્વોદત્ ॥

દૃષ્ટાનુરાગોઽપ્યધુના ન ગૃંથૈત્તૈર્મર્વથા' ॥૩॥

જો એ પ્રેમ સદૃશ ન હોય તો આ પ્રભુને (અથવા હૃદિ-
કૃદ ને રચને પાઠ સ્વીકારના-હૃદયમાં) ગોપીજનોને આવો પ્રેમ
કેવી રીતે પ્રકટ થઈ શકે? જો પ્રેમ ત્યાં જોવામાં આવ્યો તે પણ
આત્યારે (અત્યારેકલામાં હૃદયમાં) કોઈ રીતે મનમરી શકે
નહી ૩

અવતારદનાગાનાત્સ્વરૂપેડપિ ન સ્મરતઃ ।

અનુરાગસમુત્પત્તેઃ પૂર્વમિત્યેવ નિશ્ચયઃ ॥૪॥

અત્યારે પ્રભુની અવતારગ્યાયે નથી, તેથી પ્રભુ તરફના અનુરાગ-પ્રેમની ઉત્પત્તિ યથા પહેલા સ્વરૂપને વિશે પણ તેવો પ્રેમ સંભવી ન શકે; આ વસ્તુ તદ્દન નિશ્ચિત છે. ૪.

અતઃ શ્રવણમાત્રેકરાગ એવાવશિષ્યતે ॥૪૧॥

પ્રભુની અવતારદશા ન હોવાને કારણે તેમજ એપીજનોની માફક આપણામાં અદ્ભુત પ્રેમ ન હોવાને કારણે તેવા પ્રેમને મેળવવા કાંઈ પણ સાધનરૂપ હોય તો તે માત્ર પ્રભુનાં નામ અને નામોને જળાવતોરા શાસ્ત્રોનું શ્રવણજ છે. એ શ્રવણરૂપ માત્ર એકજ સાધનથી મેળવી શકાય તેવો પ્રેમ કહી બાકી રહે છે. ૪૨.

અત એવોક્તમાચાર્યઃ શાસ્ત્રદ્વારેવ મોચકઃ ॥૪૩॥

અહીકૃતેઃ શાસ્ત્રતૌ કારણત્વં હિ ગમ્યતે ॥

ઉક્તં ચ મત્તિહંસેપિ તદ્ગર્ભિત્વં વિલક્ષણમ્ ॥૪૪॥

પ્રભુ અત્યારે શાસ્ત્રો મારફત એટલે કે શાસ્ત્રોમાં ઉપદેશવામાં આવેલી રહીકૃતોના શ્રવણદ્વારા ભક્તોના ઉદ્ધાર કરે છે, એ પ્રમાણે શ્રીગદામયુગ્ધે આત્મા કરી છે. શાસ્ત્રોમાં પ્રેમ થાય, તેનું જો કાંઈ પણ કારણ હોય તો તે પ્રભુએ આપણો અડ્ડીકાર કર્યો છે, તે છે. સાચો આપણો અડ્ડીકાર થયો છે, તેની નિશાનીજ એ સમજવી કે આપણને ભગવાન-શાસ્ત્રોમાં પ્રેમ થાય. ભક્તિહંસમાં શ્રીગુણ-ધર્મોએ ભક્તને પ્રભુને મેળવવાની જે રીત કરી છે, ત્યાં પ્રભુ

એજ અર્થ, ' એવી ભત્રી થિતિ હું વિદ્યતા નાની ૭
તથો દકોક્ત ખનાનામા આતે ૬

તસ્માન્નુનો દિ મગ્ધાન્ મત્તિ સાધયતિ ધ્રુવમ્ ।

અહ્નીકૃતાનામધુના સવયેતિ વિનિશ્ચય ॥૫॥

માટે જેમનૂ અગ્ર થયુ છે એવો ભક્તિમગ્ધા મરીકાગ થયો
કે, તેના એવો આ કાનમા જેમનૂ અવગ મગ્ધામા આ ધ્રુ છે-જે
પ્રભુની લીલાએના અવગ મગ્ધામા આ ધ્રુ છે, તે પ્રભુ નિચર
એવી ભક્તિ સિદ્ધ કરી આવે ૭ જેમ નિશ્ચય થાય છે ૭

અહ્નીકૃતિ ફલમુક્ષા શરણાગતિર્ભવેત્ ॥૭૬॥

પ્રભુને આ હોવા માટે ૭૬ કર્યા છે કે નહીં એ મગ્ધા થયો
કે નહીં તે ત્યારેજ નહીં નીત મરી સમાય પ્રભુને ૭૭ જે જરાના ૮
ક્રિયા કરામા આવે ૭૬

એક મ્થાપ્ય મ્થસેવાયામિતિ સન્નિવૃત્તિતોડપિ દિ ॥૮॥

યદૈવ શરણ યાયાત્તદા સેવકના ભવેત્ ।

તત્તેયત્વ સેવયૈવ માનસ્યૈવાન્તર પ્રયો ॥૯॥

ભક્ત આ મોકમા પોનાને છે એવામા પ્રભુના મરૂપની સ્થા-
પના કરે અથવા પ્રભુનૂ ચિન્તા કરે તેમ કરતા બધારે પ્રભુને
૨ જે હવ જાય ત્યારે તેને સેવકપણુ પ્રાપ્ત થાય આમ મરવાથી
તો માત્ર સેવકપણુજ પ્રાપ્ત થાય તત્તેયપણુ-અથૂ ભગવદીયપણુ તો
હવ રહે છે તે ભગવદીયપણુ પ્રાપ્ત થી માનગી એમ વોજ પ્રાપ્તરી
સમાય છે ૮

આ પ્રકારે એક સંસ્કાર અને એક ભગવદીયદશા, એમ
બે સ્થિતિ હોવામાં આવી છે. આનો તદ્દાવન બતાવતા શ્રી હરિ-
ગણેશ આજ્ઞા કરે છે કે—

શરણે ચાત્મમમ્બન્ધે વૈલક્ષણ્યમિયન્મતમ્ ।

“મમ સર્વં હિ ભગવાન્” “ઋદ્ધ ભગવતઃ પુનઃ” ॥૧૦॥

શરણદશા અને સાચી ભગવદીયદશામાં આટલો તદ્દાવન છે કે
‘શરણદશામાં માત્ર’ જે કંઈ છે, તે પ્રભુનું છે; ‘ત્યારે ભગવદીય
દશામાં ‘માત્ર’ કશુંજ છે નહીં; હું પ્રભુનોજ છું’ ૧૦.

મન્યાસરૂપશરણ પૃથગેવ નિરૂપિતમ્ ।

તન્ન ત્યાગાત્મકત્વેન મમતાયા નિવૃત્તિઃ ॥૧૧॥

શરણે ચ તદ્દીયત્વેઽન્યહન્તાવિનિવૃત્તિઃ ॥૧૧૩॥

શરણના જે પ્રકારમાં એક સર્વત્યાગપરંકનો જે સન્યાસ
કરવામાં આવે છે, તેનાથી મમતાનો વિનાશ કરવામાં આવે છે. એ
શરણ ગાદી જે અડગીકૃતિહેતુક શરણ હોવામાં આવ્યું છે,
તેનાથી બુદ્ધિજ પ્રકારનું છે. અહીંના આ શરણમાં તેમજ ભગ-
વદીયપણમાં અલ્પતાનું નિવારણ કરવાનું છે. સન્યાસરૂપ શરણમાં
ફક્ત એક પદાર્થમાંથી મારાપણું હું કરવાનું હોય છે ત્યારે
આ શરણ અને ભગવદીયપણમાં “દૃષ્ટાણું”જ હું કરવાનું છે
પેલામાં દીનતા નથી જાગતી; આમાં દીનતા રહેતી છે. ૧૧૩.

તમ્માદેવં તદોષાનાં સમ્બન્ધાનાં ચ સર્વશ ॥૧૨॥

જાતમાવાહુગણાં ચ તાપફલેશયુજામપિ ।

મહાપુરુષસુક્ત ધ્રુવજ્ઞાયતે સ્તુતિ ॥૧૩॥

નેશી કમને આ પ્રમાણે ચારે બાજુથી પ્રભુ સધે જેમને અમન્ય યમ ચૂકો છે, જેઓને પ્રભુવિનાયક બાવના અંકુર ફૂટ્યા છે અને જેઓને પ્રભુના વિનંદે કરી તાપ ઉત્તન થયેન છે, તેના ભગવદીયોને મહાપુરુષના મુખ થકી પ્રભુના શુભાનુભાવના શ્રદ્ધાથી સ્વિ પ્રકટ થાય છે (જેમના મનમાં સ્વિ રહેતો છે, જ્યાં સુધી સ્વિ ઉત્તમ ન થાય ત્યાં સુધી પ્રેમ યમ સંકેત નહીં, તે પછી આગતિ અને ઉચ્ચતમ નવ નદરની તા આગળે કયા સમી મનમાં ૧ માટેજ શ્રાવ્ય જડનું ૬ અને તે મહાપુરુષ-પદમ મહા નૃબાન બ્રહ્મા-આચાર્ય-મુરમોના ઉપદેશામૃતના પાનથીજ મિદ્ધ થઈ શકે પ્રભુના સ્વિ અનુભવ જે મહાપુરુષ ૧૪ હોય શ્રે અનુભવી કયા ચરણ કમલે પામ તે ॥ મન્ય અમના-આચાર્ય નહ યનો અનુભવની ખામીને અંગે જન્યે અનુભવ ન કરાવી શકે શ્રેષ્ઠ ગુરુ કરાવી આરશ્યદેના અધી છે, તે આ બિપન્થી અમન આજે) ૧૩

કાવ્યશ્રવણલોકે સ માર પરબ્રહ્મયથ ।

કોમલ્વાદિરુપત્વાદ્ દૃઢતામાચત પરમ્ ॥૧૪॥

તતસ્તન્મેનાચ્છાન્વજોપણા જ્ઞાયતે દૃઢા ।

સ ઇવ કલિકારુપો માવસ્તજ નિરૂપિત ॥૧૫॥

કાવ્યશ્રાવણના શ્રાવ્ય બે કમલે તે આ જેવ નૌકિક નમ દાન્ય ॥ ગાવના અંકુરો ફૂટે છે, તેજ પ્રમાણે પ્રભુવિનાયક બાવના પગ પ્રભુવિનાયક અંધોના શ્રદ્ધાથી અંકુરો ફૂટે છે, નમાર્યા બાવના દિધિ થયા માટે ૬ આ માર પ્રથમનો કોમલ, જુનાજ અપવાનો

તેમજ દંડ નથી હોતો; તેમ છતાં પણ પ્રજાની સેવા કરતા કરતા
અને શાસ્ત્રની વાતોને પચાવતા પચાવતા તેવા ભાવની કળા દંડ
ધતી ગાય છે. આવા પ્રકારની જે ભાવવિષયક કળા ફૂટે, તેજ ભાવ.
(આ ભાવની શક્યાતની દશા છે.) ૧૪-૧૫.

મ ભાવસ્તાપસમ્બન્ધાદ્ વિચિત્રો હૃદયે ભવેત્ ।
કમલં સ્ફુટતિ પ્રાયઃ સૂર્યસમ્બન્ધતો યથા ॥ ૧૬ ॥

જેવી કલ્પના પણ ન કરી શકાય તેવા ને ભાવ પ્રજાના નિરંદે
કમલ યથેલા તાપ-ઊંચાટને લીધે હૃદયમાં જાગૃત થાય છે; પરંતુ
કમલની રચના કોશી તો તમને માલુમ પડશે કે અત્યંત ઉમંગેવા
સૂર્યના મમ્મનું જોડે સૂર્યોદય થવાની માથેજ કમલ ખીલવા
માટે છે ૧૬.

તતો દિશાનિશં તમ્ય વામના હૃદયે યદિ ।
તદા રમઃ સમગ્રોઽપિ પ્રાદુર્ભૂતો હરિર્હૃદિ ॥ ૧૭ ॥

તે પછી જોડે હૃદયમાં પ્રાદુર્ભૂત ભાવનો અદ્ભુત રૂપ
પછી અદનિશ હૃદયમાં તે ભાવનીજ વામના રચા કરે તો મમમ
મમમ પ્રજાનું પ્રાદુર્ભૂત હૃદયમાં થાય. (પણ માત્ર પણ ચૂક્યા વિના
પ્રાદુર્ભૂત થયું જોઈએ, તેજ આ ગિતિના અનુભવની મમમા-
વના શક્ય બને.) ૧૭

પ્રપચામ્મગ્નૈશ્વર્ય સર્વદાનુભવઃ ફલમ્ ।
આન્દ્રાદનં માયવૈર લોકવંદ્યપ્રદર્શનૈઃ ॥ ૧૮ ॥

અથ મ-ન-ગ-ના-દિ-નિ-મ-ર-જ- યા-ય- તે-જ- તે- ન-મ-પ- પ્ર-મુ-નો-
 ન-ઉ-પ- અ-નુ-ભ-વ- સ-દૈ-વ- ગ-હી- જ-ક- લો-ક- અ-ને- વે-દ-માં- નિ-ઉ-પ-ાયે-લા- મ-ક-મ-
 ક-મે-ર્ષી- ગો-દા-ત્મ-ક- કૃ-તો-મા- જ-તે- જ-ગ-તે- મો-ટ- ગ-દી- જ-યો- તો- આ- પ્ર-ક-ટ-
 ય-ગે-ના- ભા-વ- પ-ર- અ-વ-ગ-ત- આ-રી- જ-લ-થ- ૧૮

एष रसात्मन प्रादुर्भावो ह्येदि निरूपित ।

अत एव तस्य मूर्तौ प्रादुर्भावो निरूप्यते ॥१९॥

આ પ્રમાણે હૃદયના આત્મક પ્રમુનો પ્રાદુર્ભાવ કેવી રીતે
 થાય છે, તે જનાવવામાં આ-પૂં, હવે તે આત્મા પ્રમુનો ન-ઉ-પ-મા-
 પ્રાદુર્ભાવ કેવી રીતે થાય છે, તે જનાવવામાં આવે છે. ૧૯

मूर्तिर्हि भगवान् ज्ञानमार्गेत्वन्या निरूपिता ।

तस्यां हि भगवद्बुद्धौ म्यायिभावो भवेद्विह ॥२०॥

॥ म्यायिभावस्वरूपं तु यत्पતિर्भगवानयम् ।

॥ प्रत्यङ्गेषु तथा भावभावन च पदादिषु ॥२१॥

જ્ઞાનમાર્ગની રીતે મૂર્તિ એ ભગવાન છે. એમ કહેવામાં
 આ-પૂં છે તે મૂર્તિ ' એજ ભગવાન છે, ' એવી શ્રદ્ધિ જ્યારે
 થાય, ત્યારે રમતી મૂળ ત્રિયતિમા રહેશે નિ-ઉ-પ-આ-રી ભાવ થવા
 પામે સ્થિતી ભાવ શ ? ' આ પ્રમુ માગ આમી છે, ' તેની
 ભાવના કરવામાં આવે, તેજ આમી ભાવ. (તેમ થાય ત્યારેજ
 નિ-પ્રેમની રાકયતા છે.) ૨૦-૨૧.

स्थिरमूर्तौ तथा सर्वं तदन्तर्भाव्यते पुनः ।

अतो भावस्वरूपस्य तदन्तः स्थितिमुच्यते ॥२२॥

મૂર્તિ-રૂપ તો ધિર રહેતું છે તેમા પ્રભુના મર્મ અંગની
 લાના કનામા આવે છે લાજ એવું ન મ જોમા અવપને
 વિશે પ્રભુના મર્મ અંગની મિથિતિ જોવામા આવે છે. (સામાન્ય
 અંગે દેખાતીજ પર્ણાત્મક મૂર્તિમા એ લાવે કરીતેજ પ્રભુનો
 સાક્ષાત્કાર કરવામા આવે છે. લાવ ન હોય તો તે કથંજ
નય) ૨૨

અતઃ ઉપોત્તમાચાર્યૈસ્તદ્વપ તત્રન્ન મ્થિતમ્ ।
 તન્ન ચ મ્થિરતા તત્ર સ્થામિભાવવિભાવનમ્ ॥૨૩॥

• શ્રી મહાપ્રભુજીએ આ માટેજ તત્વાર્થદીપનિબન્ધના સર્વ-
 નિર્ણય પ્રકરણમા મૂર્તિ પદ્યગવાના પ્રમુદ્ગમા 'જો રૂપની આપણે
 લાવના કારણ છે, તે રૂપ આપણે પદ્યગવેલા અરૂપમા આવી
 રૂઢ છે' એવા પ્રમાણી આપી કરી છે. એ અરૂપમા પ્રભુના
 પ્રત્યક અંગની મિથિતિ ત્યારજ ગરલવી શક કે ત્યાર પ્રભુ તન્નની
 અભિપ્રેક્ષા-૩૫ આગી લાવની અતત ભાવના કરવામા આવી
 હામ ૨૩

एव भगवन् प्रादुर्भावं हृदि विभाव्यताम् ।
 श्रीमदानार्यनरुणशरणैस्तज्जनैः सदा ॥२४॥

જાણે જે પ્રમાણે જાત રાગા આવ્યું છે, તેજ પ્રમાણે મી
 મઃ ચાર્ય શ્રીરૂપાંગીજ પ્રભુને શ લે ગયેલા ભગવદીયોયે રમા-
 ત્મક પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રજીના પ્રાકટ્યની ભાવના હૃદયમા દગેસાં
 કરી ૨૪.

તથા નિસાધનજનાદારઃ । સ ચ તત્રૈવ સમ્ભવતિ, વસુદેવાદીનાં તપ-
 કરણાદિના મવાન્તે સસાધનત્વાત્ । ઉમયેપામપ્યુદારવિષયત્વેપિ
 નિ સાધનાનાં પ્રભુપરત્વેનામ્યર્થિતત્વાત્ પ્રથમ તત્ર લીલાકરણમ્ ।

એના ઉત્તર આ પ્રમાણે છે, નન્દગાયત્રીને ત્યાં પણ પ્રભુનો
 પ્રદર્શન થયો છે; અને એમાં નિ સાધનજનોનો ઉદ્ધાર કરવો, એ
 જીવ રહેતો છે. આના પ્રકારનો નિસાધનજનોનો ઉદ્ધાર કરના
 માટેના પ્રાદુર્ભાવનો સમગ્ર તો નન્દગાયત્રીને ત્યાં છે. વસુદેવ-
 દેવકીયે તો બીજા ભવમાં તો ત્રણે સાધન કરેલાજ હતા, એટલે
 ત્યાં પ્રભુનો પ્રાદર્શન નથી. સાધનવાળા કે નિસાધન એ બન્નેનો
 ઉદ્ધાર કરનાનો તો હેજ, પણ જે નિસાધન દોષ છે, તેઓ માત્ર
 પ્રભુમાજ આશ્રય કરી રહેલા હોય છે, તેથી તેઓનીજ યોગ્યતા
 હાય કે; માટે તેમ નિસાધન હોવા-પ્રજ્જનોતે ત્યાં પ્રભુએ
 પ્રથમ જી ૫ કરી

નન્વાગતરૂપેણૈવ તદુપપત્તૌ કિમર્થમત્ર પ્રાદુર્ભાવોક્તિરિતિ ચેત ? ।

અહીં પ્રશ્ન થાય કે-પ્રભુ તો માત્ર અહીં આપ્યા છે, એજ
 યોગ્ય છે, તો પછી ' પ્રભુનો અહીં નન્દગાયત્રીને ત્યાં પ્રાદુર્ભાવ
 થયો, ' તેમ જા માટે કહેવામાં આવ્યું છે ?

વશમમ્ભન્ધિન્ધેન તત્ર પ્રાદુર્ભાવાત્ તથૈવ રીત્યા લીલાકૃતિઃ
 મમ્ભવેત્ , તેન રૂપેણ । પ્રકૃતે તુ સા ન ઘટતે, નન્દાદીનાં વૈશ્ય-
 ત્વેન શત્રિયકુલોત્પન્નસ્ય પ્રભોર્વિવાહાદિસમ્ભન્ધાયોગ્યત્વાત્ । ઉદ્ધાર-
 ઐતેપાત્પ્યાવશ્યકઃ, સ્વદત્તશ્રુતિગણવરસાર્થકત્વાય નિ સાધનજનોદ-

ધનિદેવપ્રાકટચક્રાત્ । અદા અવ લુપ્તગીના મનસ્વિતિતરવિદુષાં
તથા વચનાનિ ।

શ્રી વસુદેવપુત્રે ત્યા તો વળ ચનાવનાને હા જે પ્રાકટચ ચક્ર;
તેથી ત્યા જે શ્રીનાઓ કંવાની નાથ, તે તો વળ ચનાવના વગેરે ।
હત્રિયોગિન ક્રિયાજ. તે આવી નન્દર ચક્ર વગેરે તો વૈશ્વ દત્ત,
એટલે હત્રિયના કુવળા ઉપન થયેલા પ્રભુ ત્યા વિવાદ વગેરે સમ
ન્ધ બાને, તે ચાન્ધ ન થાય અને આ નન્દર ચક્ર વગેરે નજજનોનો
ઉદાર તો કંવાનોજ હતા; હમક પ્રભુએ સુલિયને લીધાનો અનમર
કરવાનું જ્ઞાન આપેલ હતું, તે નાર્યક કંવાન હતું અને
નિરાપમા પ્રભુ પ્રાકટચ નિ નામનજનોનો ઉદાર કંવાને મટે થાય
છે, તે બતાવવાનું હતું. આ હાજોજ પ્રભુના દાર્યોના તરવને જ્ઞા-
નુત.ગ શ્રી ચક્રદેવપુત્ર વગેરે. શ્રીનન્દરચક્રો ત્યા પુત્ર ઉપન
થયે, ' એ વગેરે સમ્પદ કલ્યાણ (હમકે નન્દર ચક્ર વગેરે
તો તેજ જગત્ હતું — એમનું હૃદય જગતે નીચુંકેદરપુત્રે
તેનું હતું.)

નનુ પ્રાકટચ દિ પ્રસોગોપાપ્રસોગ, તત્કલમત્ર "માર્યા સહ
જાત" દુન્યુક્તિગિનિચેત્ ? ।

અગી પ્રશ્ન થાય કે—નાથ જ્યારે બધી જાય, ત્યારે ત્યા
પ્રભુ પ્રાકટચ જગતે તો પડી આવી પ્રભુ મગમા
આધે પ્રશ્ન થયા, ' એમ જે કંવાન આવે છે, તે કેમ
મગમાની પડે !

મન્યમ્ । પુરુષોત્તમપ્રાકટચ દિ દ્વિત્વા, સ્વરૂપજ્ઞાપનાર્થમ્,

લીલાર્થ ચ । યત્ર હિ સ્વરૂપજ્ઞાપનં તત્ર તદ્વપસારણેન તથા, તસ્યાસ્ત-
 દ્વિરોધિત્વાન્ । લીલાર્થપ્રાકટ્યે તુ માયાસાહિત્યેનૈવ સા સિધ્યતિ,
 અન્યથા તદનાવે સ્વરૂપજ્ઞાનાત્ર લયાત્ સા ન સિધ્યેત । इदमेव
 જ્ઞાપયિતું તત્સાહિત્યેન પ્રાદુર્ભાવ ઉક્તઃ । અત એવ સામ્પ્રતં સ્વજ્ઞાનં
 સમ્પ્રાદનોયમિતિ વસુદેવદ્વારા તદ્વપસારણમ્ । તત્ર ગતાયાઃ કંસ-
 જ્ઞાપનાદિસ્વકાર્યકરણોત્તરં પુનસ્તત્રૈવ ગમનમ્ , લીલામ્થલસમીકર-
 ણાય । અન્યથા “ગચ્છ દેવો” ત્યાદિવાક્યાન્યનુપપન્નાનિ સ્યુઃ ।
 પરન્તુ તત્સ્થિતિત્રૈજે દેવતારૂપેણ, ન ભગિનીત્વેન । “અર્ચિષ્યન્તિ-
 ન્નુજ્યામ્યા” મિતિવાક્યાત્ । અગ્રે ચાતએવ ફલપ્રકરણે શુકઃ
 કથયિષ્યન્તિ લીલોપયોગિતામ્ , “યોગમાયામુપાશ્રિત” હત્યને ।

એનો ખુલાસો એ છે કે-પ્રભુ યોગમાયાની સાથે પ્રકટ થયા,
 એ હકીકત સાચી છે. પુરોત્તમ પ્રભુનું પ્રાકટ્ય એ પ્રકારનું હોય
 છે: (૧) સ્વરૂપનો મોક્ષ કરવા માટે અને (૨) લીલા માટે. જ્યાં
 સ્વરૂપજ્ઞાન કરાવવાનું હોય છે, ત્યાં યોગમાયાને દૂર કરી કરાવવામાં
 આવે છે, કેમકે જો યોગમાયાને દૂર કરવામાં ન આવે તો સ્વરૂપ-
 જ્ઞાન થઈ શકે નહીં. લીલાને માટે જ્યાં પ્રાકટ્ય છે, ત્યાં તો
 યોગમાયાની મધ્યેજ પ્રભુનું પ્રાકટ્ય થાય છે; જો યોગ-
 માયાની હાજરી ન હોય તો પ્રભુના સ્વરૂપનું જ્ઞાન થઈ જવાને
 લીધે અને જાણી તો અક્ષર બ્રહ્મા લયાત્મક મોક્ષ થઈ જવાથી
 લીલા સિદ્ધ થઈ શકે નહીં. એ સ્વરૂપ જણાવવા માટેજ ‘પ્રભુનો
 નન્દગાયત્રી ત્યાં યોગમાયા માથે પ્રાદુર્ભાવ થયો છે,’ એમ કહે-
 વામાં આવ્યું છે; અને એ કારણેજ અત્યારે પોતાના સ્વરૂપજ્ઞાનનો

પરિવ્યય ત્રત્ત ભૂમિમા કમલસાન્ના હોવાથી યે મ માયાને પ્રભુને ૮૮મા
 મશુગ મોડનો આપી ત્યાં અને પ્રભુના પ્રાપ્ત થયાની વાત વગેરેથી
 વાસ્તુ કી એ કાચ પતાની પાછું યોગમાયાન ત્રત્તભૂમિમા પ્રભુની
 વીલાઓ માટે સ્થના તૈયાર કરવાને જવાન છે એમ ન હેય તે
 પ્રભુએ યોગમાયાને પ્રજમા જવાની આજ્ઞા કરી ત્યાજ રૂહેવાનું
 ફેલું, તે ખોટું હોય યોગમાયાની પ્રજમા સ્થિતિ રૂહેવાની તે દેવતા
 તરીકે, નહીં. પ્રભુની જાહેન તરીકે, એ ન હે તેની પ્રજમા તને
 મનુષ્યો પૂજશે, એનું પ્રભુએ તેને વચન આપેલુ એમ કહી નહી
 પણ આગળ કદપ્રકરણમા શીશુકહેવછુ યોગમાયા લીલામા ઉપયોગી
 છે, તેમા આશયથી ' પ્રભુએ યોગમાયાનો આશ્રય કર્યો ' એમ કહે
 વાતા છે. (ના. ૧૦-૨૬-૧)

નનુ પ્રમો રમાન્મન. સાલમ્વનામાવે કય પ્રાકટચસમ્ભવ
 એતિ ચેન્ ? ।

અહીં શરૂકા થાય કે 'પ્રભુ નો રમડા ક', એસનો આનિ-
 ભાવ આનમ્મન વિના ન થઈ શકે અને અહીં તે કોઈ આન
 મ્મન નથી, તે પ્રભુન પ્રાકટ થયુ. એ વાત કી રી રીને
 અમ્ભરી શકે ?

વાસુદેવવ્યૂહમ્ય ગુહ્યમર્ત્વાભિવમ્યાત્ર પ્રકટિતમ્ય તતમ્યા-
 નિવન્વાત્ ।

ધીન રૂડા, અહીં આનમ્મન છે, નહીં નરત-૧૩૫ વાનુકે
 વ્યૂહ અહીં પ્રકટ થયો છે અને તે આનમ્મન છે

નનુ વાસુદેવમ્મૈવાત્ર પ્રાકટચે કિ માનમિતિ ચેન્ ? ।

પાડ, અહીં વાસુદેવ વ્યૂહ પ્રકટ થયેલ છે, એમ જે તમે રૂઢો
છો, તેમા પ્રમાણ શું ?

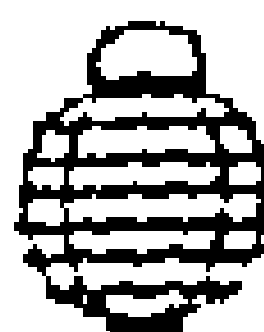
તત્ર “તવાત્મનો વાસુદેવ” इति समभिध्याहारात् तथाक-
म्यते । वसुदेवस्य क्वचिज्जातः, मयुरायामेव विशुद्धसत्त्वाविष्ठानेन
प्रादुर्भावात् । अथे तु प्रद्युम्न एव, प्रकृतं तु तवात્मनो वાસુદેવ एव,
प्रद्युम्नः । वंशमन्वन्निर्वाभावादिति सर्वे सुस्थम् ।

ગર્ગોચ્ચાર્યજીએ નન્દરાયજીને કહેલું છે કે-આ તમારો પુત્ર
વાસુદેવ છે, એ હકીકત બીજીથી સમગ્રી રીતે છે કે વસુદેવજીથી
પ્રકટ થયેલા હતા. મયુરાથી વિશુદ્ધ મત્સ્વના આશ્રયે પ્રભુદેવ પ્રાક-
ટ થયેલું. આગળ જતા પ્રદ્યુમ્નવ્યૂહદેવ કાર્ય પછી અહીં પ્રજ્ઞા
તો રંશવિષયક દાષપણ સમ્બન્ધ ન હોવાને લીધે ‘ આ તમારો પુત્ર
વાસુદેવ છે, પ્રદ્યુમ્ન નહીં,’ એવો આશય ગર્ગોચ્ચાર્યજીનો હતો.

अशेषः संशयश्चेद्यो जन्मने शेषशायिनः ।

इमयव निजान्तर्गकपयोक्त्या मदीयया ॥१॥

શ્રી વસુદેવજીને ત્યાં તેમજ શ્રી નન્દરાયજીનાં ત્યાં શેષશાયી
પ્રભુનો જે જન્મ થયો, તેના વિષે જે કાંઈ સંશય થાય, તે મરતે
શ્રીમદ્વિશ્વામીદેવ શ્રીમદ્વલ્લભાધીશ્વર પ્રભુની કૃપા વડે આ મારા વચ્ચે
હવે કર્તો. ૧.

૩૪. પ્રભુપ્રાદુર્ભાવવિચારઃ ॥

(અનુસાન્ક શ્રી ચીમનલાલ દ શાસ્ત્રી)

અથ પુરપોષમપ્રાદુર્ભાવવિષયે સુમેરિતીમાઝ્ય સગયશમનાય
તિદ્વિલ્કપાત્રેન નિરૂપ્યતે ।

(પ્રભુનુ પ્રાપ્ત્ય -યા ?)

હવે પુરપોષમ-પ્રાદુર્ભાવ વિષયના નોંધિતી થાય છે એમ કહ્યું
છે કે શ્રીમદાપ્રમુખી રૂપાયા લખાયા છે ।

‘ રસો વૈ સ ’ રૂપાદિશ્રુત રમાત્મા મગવાન્ શ્રુતિસિદ્ધ ।
રસશ્ચ શૃંગાર ઇવ, તચ્છાત્મસદ્ધ । ‘ શૃંગાર’ ઇવ સર્વે રસા ’ તત્ત
નાત્યસિદ્ધાન્ગત્ । ‘ શૃંગ ભાવાદુકુરો મદ જાન્તુ તદ્ગત્તા ગ્સ ।
મ્યુ શૃંગારમ્ભવિતા રમા હામ્યાઝ્યાં યતી’તિ મરતાજારોપિ યત્ત્મ-
થૈવાહ ।

પ્રભુનુ પ્રાપ્ત્ય મગવાન્ મગવાન્ શ્રુતિમા ૫ ; જલમ-
વદો નમર ૧ ; આ ૭ ન્તે ૧૧ નુમા જ ૭ ત ૮ ન્તે ૧૧
૨૫ ૭ નુમા નાજ મર્ ૨૫ મ ૧૧૫ ૭ ૭ ૭ ૧૨ ૧૧૧ ૧૧
મિદાન્તે શૃંગાર-એવ ૧૭ ૧૦ મગવાન્ ૧૦ ૨૫ ૧૭ ૧૧ ૧૧
અત અર્થ ૧૦ ૧૦ મગવાન્ ૧૦ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧
વિત હામ્યા ૨૫ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧
અનુ ૧ મુખ્યપાદ ૧૧ ૧૧ ૧૧

સોષિ * તસ્ય પ્રિયમેવ શિરઃ, માંદો દક્ષિણ પક્ષઃ, પ્રમોદ
 ઉત્તરઃ પક્ષઃ, આનન્દ આત્મા બ્રહ્મ પુચ્છં પ્રતિષ્ઠેતિ શ્રુતેઃ સાકાર
 આનન્દમાત્રરૂપાદનુલ્લોદરાદિરાનંદમયઃ । સ એવ * કો લ્યેવાન્યાત્,
 કઃ પ્રાપ્યાત્, યદેશ આકાશ આનન્દો ન સ્યાદિતિ શ્રુતેરાનન્દઃ ।
 આનન્દાનન્દમયયોરેક્ય તુ સિતારસતત્પ્રતિમયોરિવ વેદ્યમ્ । અત
 એવ શ્રુતૌ સ એવ રસાત્મા શબ્દદૃષ્ટ્યેનાપિ વ્યવહિયતે । સ્વરૂપત
 દેશ્યેષિ રસયિષ્ઠયોરિવ મેદેનાનુભવઃ । એતાવાન્ પરં વિશેષો વદબહિઃ
 પ્રકટં સ્વપ્ન સ્વપ્નમસહિતમાનન્દમયશબ્દેનોચ્યતે, ધર્મિમાત્રં કેવલમાવ-
 ન્દપમાનન્દશબ્દેનેતિ । અત યથા પ્રમુચરણેવેણુમીતિવિવરણે સુધાસ્વરૂપ-
 નિરુપણપ્રસ્તાવેઽભિરિતે ' આનન્દ એવ સા પ્રકટેતિ । તસ્યાઃ ભાવા-
 ત્મકભગવન્સ્વરૂપત્વાત્ । સ એવૈતદુમયશબ્દપ્રતિપાદ્યો મગયચ્છાસ્રે
 પુરુષોત્તમ ઉત્પ્રુચ્યતે । ' ગમ્યાત્શરમતતિોદિતિ વાક્યાત્, ' યો
 મામેવમમેવૃદ્ધ ' इतिवाक्याच्च ।

એ સુગારગ્ધ્ર પાત્ર આપૃતિયાળો વામુ'લ્યો છે. તેનો વિચાર
 કરીએ, ' તેનું પ્રિયજ શિર છે. મોઢ દક્ષિણ પક્ષ છે, પ્રમોદ
 ઉત્તર પક્ષ છે, આનન્દ આત્મા છે. જ્ઞાન પુચ્છ પ્રતિષ્ઠા છે. આ
 શ્રુતિ સુગાર ગ્ધ્રનો પરિચય આપે છે કે સુગાર રસ આકાર અને
 આનન્દમાત્રરૂપાદનુલ્લોદરાદિ એટલે મર્મ આવપવ આનન્દમય છે.
 તેજ સુગાર ગ્ધ્ર કોણ માણ્ય દે કોણ જર ડહાડે, નો આકારરૂપ
 આનન્દ ન હોય તો ? ' આ શ્રુતિ આનન્દ વર્ણવી રહી છે.
 આનન્દ અને આનન્દરૂપની ચિતારમ (ચાકરમ) અને તેની પુત-

લીની માટે એકનાજ જાણી; માટે શ્રુતિના તે જ સ્વાત્મકરૂપે
 આનન્દ આનન્દમય શબ્દથી વર્ણવાય છે. એકપથી આનન્દ અને
 આનન્દમય એકજ છે, તે પણ રમ અને રમના જોડાતી માટે
 બેદનો અનુભવ થાય છે. પરંતુ આટલો વિશેષ છે, કે પ્રગટરૂપ
 રમધર્મનિહિત એકપતે આનન્દમય શબ્દ વડે કહેવાય છે: ધર્મિમા ।
 એવ જાવાત્મક એકપતે આનન્દ શબ્દથી કહીએ છીએ આજ
 હેતુથી શ્રીમદાપ્રભુએ વેણુગીતના નિરૂણમાં સુધાન્યરૂપ દર્શાવતા
 કહ્યું કે 'તે સુધાજ આનન્દરૂપ છે' તે સુધા જાવાત્મક ભગવત્વરૂપજ
 હોવાથી આનન્દરૂપજ છે, આ પ્રમાણે સુગાજ આ આનન્દ અને
 આનન્દમય શબ્દથી કહેવાતા શ્રીપુત્રોત્તમનામથીજ ભગવન્નારૂપમા
 કહેવાય છે માટેજ ગીતામાં 'અક્ષર્યી હું ઉત્તમ છું.' અને ' જે
 મને સામાન્ય મનુષ્યવત્ મનજે તે મૂઢ છે, ' ઇત્યાદિ વાક્યો લખ-
 વામાં આવે છે.

તમ્ય ચ મૂળભૂતમ્ય પ્રાકટ્યે અનુપ્રત્તેતુમૂતા સ્વેચ્છેય કાર-
 ણમ્ । 'પ્રાદુરાસ વરદગાટ્ ગુવયોઃ કામદિત્તયા' ' યોગમાયાં સમા-
 દિશદિ'તિ વામ્યાત્ । પ્રયોજનં તુ પ્રાકટ્યમ્ય સ્ત્રીયામિ. પૂર્વનિષ્ઠા-
 પરિત્યાગનરૂપકમનુગૃહીતેતુ મત્તિયોગવિધાનમેવ । 'તથા પરમહંમાના'-
 મિતિ પુણ્યંગીકૃતવૃથાવચનાત્ । અન્યેપા તદશક્ત્યવેશાદિરૂપાણાં
 તત્રૈવ તત્કાર્યાર્યં બ્રહ્માદિપ્રાર્થનોત્તરાવિર્ભવેચ્છયા પ્રાદુર્ભાવઃ । કૃણા-
 વતાર. પૂર્ણં દતિ સર્વાંશેનાત્ર પ્રાદુર્ભાવ ઉચ્યતે । તદચરિત્રાણિ ત્રાત્રે
 અવતારં એવ સ્પષ્ટોમવિષ્વાન્તિ । એતદેવોત્તમાચાર્યે. ' એવ મતિ
 મર્વેપાં ચરિત્રાણામભિનિવેશો ભવતી'ત્યનેન । ચરિત્રાન્તિ ત્રાત્રે રાજમ-

પ્રત્યક્ષોપક્રમે 'પ્રચુન્નરૂપો ભગવાન્ વસુદેવહિતાય હીતિ । ઠતો
 વ્રતપ્રાપ્તેનયા ભૂમારહતયે ' દ્રક્ષ્યામિ ગાં ઘાં ચ તવાનુકમ્પિતા ' -
 મિતિવાક્યાત્ ધર્મરક્ષાચર્ય ચ વ્યૂહત્તુષ્ટયવિશિષ્ટસ્ય વૈકુણ્ઠસ્યપુરુષો-
 ત્તમસ્ય પ્રાદુર્ભાવઃ । ભૂમારહરણાદિકં તુ તત્તદ્વ્યૂહદ્વારા તત્કાર્યમેવ ।
 'અત એવ તેષા નિરોધહેતુત્વમ્ । નિરોધમ્ય મૂલરૂપલીલાત્વેન તત્ત-
 ત્કાર્યત્વાત્ । તમ્યેવ ચ પુનર્વ્રહ્માદિપ્રાર્થનયા યાદવકુલં માયયોપસંહૃત્ય
 વૈકુણ્ઠગમનમ્ । પુરુષોત્તમસ્તુ ' વરો કુર્વન્તિ માં ભક્ત્યે'તિ વાક્યા-
 શ્ચક્તિમોત્રાધીન ઇતિ ભક્તૈઃ સહ લીલાં કુર્વન્ લીલાસ્થાને એવ વિરા-
 જતે । સાક્ષાત્કારસ્તુ તદા નાવતારકાગ્નીભૂતસામાન્યેચ્છયા, કિન્તુ
 'કન્યેવ । 'ભક્ત્યા ત્વનન્યયા શક્ય' ઇતિવાક્યેનાવતારસામયિ-
 કદર્શનમમયેષ્યનન્વભક્તેભેવ દર્શનહેતુત્વનિરૂપણાત્ । અત એવ
 શુકોપિ સર્વાન્તે ' જયતિ જનનિવાસ ' ઇતિશ્લોકેન સ્વલ્પલીલા-
 સહિતસ્ય સર્વાત્કર્ષેણ વર્તમાનત્વમુપદિષ્ટવાન્ । અન્યથા લીલાકરણ-
 નન્તરં ભગવાનિદાનો ક્વાસ્તિ ઇતિ સંશય ઉદિયાત્ । પ્રભામીપકથા
 તુ વ્યામોહિકૈવ । ' વિદિ માયામનોમય ' મિતિવાક્યાત્ ।

તે મુક્તસ્વરૂપને પ્રકટ થવાનું કારણ ?-મુક્ત સ્વરૂપને પ્રકટ
 થવાનું કારણ અનુગ્રહ કરવાની ઇચ્છાજ છે. (એમ કહેવામા
 જગત્તે આવી નથી) 'વગ્દાન આપવામાં રાજા જેવો હું' (ભગવાન્)
 તમને જેને મનોગ્રથ પૂર્ણ કરના પ્રકટનો છું.' એમમામાને આજા
 કરી કે મારે માટે રમવાની જગ્યા તૈયાર કરો.' હવે મુક્તસ્વરૂપ
 પ્રભુને પ્રકટ થવાનું કારણ અષ્ટ અમગાયુ' કે અધીવાથી જેના પર

કૃપા કર્મ છે તેવા લક્ષ્મી પ્રપંચામૃતિરૂપી પૂરનિદા દૂર કરી
 ભક્તિયોગનું વિધાન કરવાને માટેજ પ્રભુ પધાર્યા, ' નિર્મલ આત્મા-
 વાવા પરમદંભ મુનિઓને ભક્તિયોગનું વિધાન કરવાને આપ
 પધાર્યા છે તો અમે કેવી રીતે સ્ત્રીઓ જાણીએ ? એવું પ્રથમના
 આત્મા અધ્યાયમા કહ્યું છે. આ વચન પુષ્ટિમા અંગીકૃત કુંતી-
 જીવું કહેવું છે. આ મુખસ્વરૂપરિના બીજા તેમના અંગ કલ્પા-
 આવેશાદિ ઉપનો તો ત્યજ તે તે કાર્ય કરવાને બ્રહ્માદિની પ્રાર્થના
 પછી આવિર્ભાવ થવાની ઇચ્છાથી પ્રાદુર્ભાવ થયો અને જે કૃષ્ણ-
 વતાર છે, તે તો પૂર્ણવતાર જે માટે તેમનો અર્વાંગે પ્રાદુર્ભાવ કહે-
 વાય છે તેમના તે તે અગ્નિ આગવ મવતાગ્મા અપદ થશે સ્ત્રી-
 મદાપ્રભુજી પણ ' સર્વ ચરિત્રનો સાક્ષાત્કાર આ અરૂપમંજ થાય
 ને,' એવી આત્મા કરે છે. જુઓને આગવ રાજ્ય પ્રકરણના આરં-
 ભમાં પણ 'પ્રભુમંડપ ભગવાન જે વસુદેવજીવું હિત કરવા પધાર્યા
 છે,' એવું વચન છે. ' અમે આપના સુંદર વજ્રસ્વરૂપિ શુકલ પાદથી
 અદિત થયેલ કૃપાપાત્ર પૃથ્વીને અને સ્વર્ગને જોઈશું, એ અમારાં
 અદોભાગ્ય છે,' આ બ્રહ્માની બીજતીથી જુલાઈ દેખા પર્વોદિન ગદ્યાજી
 કરવાને ચાર્યદમહિત વેદુલકર્ય પુરોત્તમનો અલી પ્રદુર્ભાવ છે.
 ભૂભાગજીવું તે તે વ્યદ્ધારા તે કરવાતું છે; માટે તે પણ ભગ-
 વતકાર્ય છે ભગવતકાર્ય લેવાથીજ તે તે પૂતનામાગણાદિ ત્રીસ
 નિરોધ કરનારી રહ; અને તેના બહને પણ નિરોધના કારણકે
 કહીએ તો ખોટું નથી. નિરોધ મૂનકેની લીલાકેપ હાવાથી તે તે
 બૃહ્મની ત્રીસ દાગ નિરોધ કરે છે અને આ બૃહ્મનિર્મિષ્ટ પ્રભુ
 બ્રહ્માદિની પ્રાર્થનાથી યાદવ કવનો મંદાર કરી વૈદ્યકમા પધાર્યા.
 પુરોત્તમ તો 'મને ભક્તિથી વશ કરે છે' હસાદિ વાક્યોથી ભક્તિ
 માનનેજ આધીન છે; માટે ભક્તો માથે બીજા કરતા લીલામયાન-

માનવ વિગતે જ મા પ્રભુનો સાક્ષાત્કાર તે તે નખતે પણ (આ-
ત્માના સાક્ષાત્કારને પણ અસ્તિત્વ સમગ્રની સામાન્ય ઇચ્છાથી થતો ન
હતા. તે તુ પ્રાપ્તિયાન મામા પણ ભક્તિથીજ સાક્ષાત્કાર થતો
હતો. ' ભગવાન ભક્તિથીજ પ્રાપ્ત થાય છે ' એ ગીતાનાકથ સાક્ષી
પુરુષ, માટે તે વાત ભૂતથી ન જોઈએ કે ' અવતાર મમયના
શૈલ વખતે પણ (મૂન૩૫૫) પ્રત્યક્ષ દર્શન અનન્ય ભક્તિથીજ
થતું હતું. મહાવિદ્યો પણ સદા લીલાસહિત (મૂન૩૫) ભગવાન
તે જ અર્થે ' જગતિ જનન્વિત્સ ' લોભા વર્ણુના છે
લીના પ્રમાણથી ભગવાન દાનમાં કયા છે ? એવો સંશય ન
થતા. ' મા ૨૪ ૬ પ્રભાસીય કથા તા વ્યાખ્યાનિકા છે, એટલે
આગુરો મોન પ્રમાણે છે ' તે તુ માયામય ભાવ ' કથાદિ
વાચ્યોથી તેને માયિક મગાવેની છે

तत्र यादववशमवन्धार्थं प्रद्युम्नो देवक्यामुत्पन्नः ।
 'देवक्या विष्णुरपिष्ठा'मित्यनेन । भगवताप्युक्तं 'देवक्या
 पुत्रता शुभ' इत्यादि योगमायाज्ञापनं समर्थम् । न हि साक्षात्
 पुरोत्तमं पुत्रो भवति, विशुद्धसत्त्वमधिष्ठायैव तस्य प्रादुर्भावात् ।
 गर्भस्थितिस्तु प्रसूनाशेन । अत एव 'देवकीजन्मवाद' इति विशेषे
 षण् भगवति शुकनोक्तम् । श्रीमदुद्धवैरपि श्रीनन्दादिमां समाहितये
 स्वस्वज्ञानमुपदिशद्भिरभित्ति 'न माता न पिते'त्यादि । धर्मरक्षा-
 रूपदेवक्यादत्तान्यानिरुद्ध उत्पन्न, 'मनाम्यासन् प्रसन्नानो'त्यारम्य
 'जायमानऽनन'त्यन्नेनोक्तम् । सङ्घर्षणोपि सात्त्विककल्पाविघातारूपेण
 मन्त्रिशक्तिविष्णुः सत्त्वशेखरमलिनोऽविद्यानिवृत्तिद्वान् मुक्तिदायकः,

સવપ્રલયકર્તૃત્વાદવિશ્વાપ્રલયકૃત્. ભગવત્પ્રયત્નિકીર્ણયા પ્રાદુર્ભૂત ,
 ' નિશીથે નમ ઉદ્ભૂતં જાયમાનં જનાર્દન ' इत्यनेनोक्तः । अत एव
 ब्रजे तस्य गमन गर्भसंकर्षणात् । भगवत्प्रयत्निकीर्णयास्तनैव पूर्ण-
 त्वात् । अतः पूतनादिमारणरूपमविद्यातदध्यामनिवर्तनं तेन रूपेण
 कृतमिति ज्ञायते । मुक्तिदानं तु वासुदेवादेव । ' आविरासी '—
 दिव्यनेन सर्वधर्मसहितः पुरुषोत्तम प्रादुर्भूत उक्तः । अत एव
 ' तमद्भुत ' मित्यादिना तथा रूपमग्रे वर्णितम् । पुरुषोत्तमप्रादुर्भावा-
 भावे क्लृप्ते प्रद्यम्नागे तथा रूपाभावादेतद्वर्णनमनुपपन्न म्यात्

વ્યૂહવિચાર—વાદવશિષ્મા પુત્રપે નવમંથ નમ ॥ માટે
 પ્રદુક્ત પૂહ શાદેવશિમા ઉત્પન્ન થયા, 'વિષ્ણુશિમા' નેવશિમા પુત્ર-
 પે પ્રકટયા' ઇત્યાદિ વાગ્યોયા એ વાત સિદ્ધ છે ભગવાને પાત્ર
 કલ્પે ન હોયગાએ । હું દેવશિમા પુત્રપે પ્રકટીય' એ આનમા
 નાખતું ન આશાવ પુરુષોત્તમ પુત્ર થતા નથી એ તે વિશુદ્ધ નર
 (વાસુદેવ) તું અધિષ્ઠાન (આવાન્ધાન) કરનાર પ્રકટ થય
 છે. અને ગર્ભમિથિ તે પ્રકટથાત છે. માટે જાહેર છે 'દેવશિમા
 વાદ' એવું વિષેય ભગવાનના માને છે માટેદેવશિમા પા. શા-
 નન્દાદિના મનનુ અમાધાન કરવાને કદું ન આ વાતકને મતા
 નથી, તેમ પિતા નથી' અનિરુદ્ધવ્યૂહ—મમ આશ્પા કાપે
 કન્યા ઉત્પન્ન થયા છે, અને તે વાત મતારજમનુ પસન્નાતિ' ત્યાંથી
 મારેલી 'જાયમાને જનાર્દને' ત્યાં શુભીમા જાણીતો છે. એકપણુ
 પણુ આત્મિક કપમા અધિષ્ઠાતાપે જતનાથી વિદ્ય છે; ન નર-
 ત્વકળામદિત પ્રકટ થયા કે, અવિષ્ય નિરુતિ હાન મેદાને આપે

છે. સર્વનો પ્રસન્ન કરવા એ સમર્થ છે તો અવિધાનો પ્રયત્ન કરે તેમાં
 શી નવાઈ ? ભગવાનનું પ્રિય કરવાને તે પ્રકટ થયા છે, આ વાત
 • નિર્ગોષે તમ હૃદયે જનારને • આ શ્લોકથી જણાવવામાં આવી
 છે. આ અંકુશ વ્યૂહ દેવદીક્ષના ગર્ભને જેથી માયાએ વ્રજમાં
 ક્ષમ્યે દાદિજિજ્ઞાસા હિરમા પધગવ્યો. તેથી તો વ્રજમાં ગયો; કારણ
 • તે ભગવાનનું પ્રિય કરવા પ્રકટમા દત્તા. અને તે પ્રિય, વ્રજમાં
 પધારે તોજ પાપ. માટે પતનામાન્યુત્પ અવિધા અને તેના અધ્યા-
 નને દુઃખ કરવાનું કામ આજ અવકાશે કયું, એ જણાય છે. મુક્તિ-
 તાવ તો વાસુદેવ વ્યૂહજ કરે છે. • અવિદ્યમિત્ • એ શ્લોકથી
 ગર્ભધર્મવાળા પુન્ન્યોત્તમનોજ પ્રાદુર્ભાવ વર્ણવ્યો છે; અને • તમ દ્વિધુતમ્ •
 એ શ્લોકથી આજી અર્ધ ધર્મવાળા પ્રભુનું વર્ણન કરેલું છે. જે
 દેવલ પ્રભુમાંજ અત્ર પ્રકટયા છે અને પ્રાપ્ત્યોત્તમનો પ્રાદુર્ભાવ
 અત્ર થયોજ નથી એમ કહીએ તો • તમ દ્વિધુતમ્ • શ્લોકમાં જે
 વ્યાસસ્વરૂપનું વર્ણન કર્યું છે, તે સંભવે નહિ પ્રભુમાંજ અર્ધ
 ૩. હોમજ નહિ અને તે વર્ણન સંભવે પણ નહિ.

તત્ર સંકર્ષેણ સાત્ત્વિકરૂપાધિષ્ઠાત્વાસુદેવાનુશયનં ચેતિ શમ્યા-
 રૂપેણ દામ્યકરૂપાદ્વિવતત્વેન ભક્તેષ્વિવ કદાચિન્મૂલભૂતાવેશ રૂપા-
 વેશચરિત્રમપ્યત્રાગ્તીતિ જ્ઞેયમ્ । અત એવ રૂપમાન્નરૂપીણા સં-
 નિવન્નં નિરૂપિતમ્, મૂલરૂપાવેશાત્; પન્તુ કદાચિદેવાવેશઃ,
 અન્યથા સાન્યસંભવેન • હ્રેઃ પ્રિયચિકીર્ષયેતિવાક્યસૂચિતાન્તરક્ષ-
 ભક્તન્વમનુપપન્નં સ્યાત્ । આવેશમ્તુ મગ્ધનૈવ. • અહો ઝમી'ત્યાદિ-
 વાતયૈસ્તસ્મિન્ સ્વાસાધારણધર્મનિરૂપણાદ્વધીયતે । ઉત્તેન મક્તેષ્વા-
 વિદ્ય યેન રૂપેણ ચરિત્ર ક્રોતિ, તદ્વિ સ્વામચાગ્તીતિ જ્ઞેયમ્ ।

સુતના નાનકડા કમવર્ણા જેમણે જદમી ગ્રામ કરી છે. એવું દેવદાસ-
 પુત્રએ આજ્ઞામિતીજનું વગત મભિવે નહિ. શું પગ્મ આમ કૃતિ-
 ઉપા નવામિતીજ અન્યથા કહે? (આમ વાક્ય તે પ્રમાણુન મનાય.)
 માટે વસુદેવજના શૂદ્રમા પણ તે નમ્યે મનકપ પ્રભુને આરિર્ભાવ
 માનવો જોઇએ આરિર્ભાવના કારણુ તે એ છે જોડ વસુદેવજ
 અને દેવદાસને નિન્દ વડે આશિષાઃ કરી પર્યન્ત ગાવરીવાનું ભાવનું
 કરાવું અને ખીશું ધર્મવિગિષ્ટ જે રાગ પ્રકટ થયું તે તેના
 ખોતામા ધર્મિર ઉપમા અન્તર્ભાવ કરવા સુદેવ દેવદાસને પ્રથમ જે
 ધર્મવિગિષ્ટ મનકપનું દર્શન કરાવું વરદાન મનકનું મનકનું ભાવ
 કરાવવા, તે જ આ ભગવાન એવું મનકનવા આ ધર્મવિગિષ્ટ
 ન્યકપનું ને ન કરાવવા મનક દત્તી

અથ નન્દગૃહે વાસુદેવ ; વાસુદેવોત્રિવાંતિભૂત इति न्यल्लૂये વિના-
 ર્થને । વાસુદેવલ્લૂરમ્ય વસુદેવગૃહે તદાનોમપ્રિમલીલાયા ચત્રિત્રામાત્રાજ
 પ્રાદુર્ભાવઃ, પ્રયોજનાભાવાન્ । તન્પ્રયોજન તુ માક્ષાન્મુક્તિદાનાન્ન
 તન્પ્રયોજનં પશ્યામ । અત એવ ‘ પાર્યામ્તુપૂતા પડમાપુરસ્કે ’ ત્યાદિ-
 વચનાનિ સગન્ઠન્તે । એજ તુ માયાસક્તિઃ પુરુષોત્તમ પ્રાદુર્ભૂત इति
 પૂતનાદિમુક્તિદાનાય વાસુદેવાર્પણેતિ નન્દગૃહે તન્પ્રાદુર્ભાવો વાચ્ય ।
 તતો માયામૃતપુરુષોત્તમો વાસુદેવાધિષ્ઠાનમિતિમમ્યતે । વાસુદેવમ્પ્ર
 વિમુદ્ધમત્વાન્મકાર્યેન તદાવિષ્ઠાનનોપદચતે । અત એવ સુરેશનન્કૂર-
 વરણપ્રમુતીનામપ્યત્ર પુષ્પિલોળામ્બરુપદર્શનમ્, અન્યથા બ્રજતનાનામેવ
 તદર્શન મ્યાત્ । અતો વાસુદેવોપ્રાદુર્ભાવોત્રિ દુક્તયા સ્થાપિત । અત
 એવ સિદ્ધાન્ત इति કથનમ્ । નતુ તથાપિ નન્દગૃહે વાસુદેવોત્રિભાવે

किं प्रमाणमिति चेत्, वराद्रोणशया ब्रह्मप्राप्तवरसार्वकत्वान्यथो-
 पपत्तिरेव । अन्यथा पुरुषोत्तमस्य वरणानुकूलस्वेच्छामात्रप्राप्यत्वात्
 तद्वैयर्थ्यमेव स्यात् । अत एव तत्र शुकेन ' पुत्रीभूतं जनार्दन ' इत्यु-
 क्तम् । पुत्रत्वमवतं तु न साक्षात्पुरुषोत्तमे घटने । तत्र भावस्यैव
 सर्वरूपत्वात् । अत एव ' न माता न पिता ' इत्याद्युद्धवाम्यानि
 समच्छन्ते । भगवान् भावात्मा इति भक्तजनभादितं तत्र सर्वमेवो-
 पपन्न इति नानुपपत्तिरद्वादनीया । एतदेव श्रीभागवते ' यद्यद्विया
 त उरुगाय विभावयन्ति तत्तद्वपुः प्रणवसे सदनुग्रहाय ' इत्यनेनाभिहि-
 तम् । श्रीमदाचार्यवर्यैरपि ' नन्दस्त्वात्मज उत्पन्न ' इत्यत्रात्मनः
 यथाशास्त्रातः पुत्र इति नन्दस्य बुद्धिरेव वर्णिता ।

नन्दरायજીને ઘેર વાસુદેવવ્યૂહ- આ વાત તે સ્થળે છેઃ
 એક તો 'નન્દગૃહે વાસુદેવ' અને 'વાસુદેવોત્રૈવ ભવિર્મૃતઃ' આ જે
 વાચ્યોથી વિચારી શકાય છે. વાસુદેવવ્યૂહની તીર્થ વાસુદેવજીને ઘેર
 તે વળતે ઉપરાગી ન હતી તેથી વાસુદેવજીને ઘેર વાસુદેવ વ્યૂહનું
 પ્રાકટ્ય નથી. આદ્યાન્મુક્તિદાન કરનાર વાસુદેવનું પ્રયોજન વાસુ-
 દેવજીને ત્યાજ નજ હોય; અને 'વાર્ધાસ્તુ પૂત્ર વદમાપુરસ્ય' इत्यादि
 વાક્યાંની ત્યાજ સંગતિ મળે છે. પ્રજા તો માયામદિત પુત્રો-
 તમનો આવિર્ભાવ છે. પ્રજા પૂતના વિગેરે મુક્તિનું દાન કર-
 નાને વાસુદેવ વ્યૂહની જરૂર છે; તેથી વાસુદેવ વ્યૂહ નન્દરાયજીને
 ત્યાજ પ્રકટન. એમ કહેવું. દેવે ગાળાયા પીંટાયેલા પુત્રોતમને
 વાસુદેવ જેમનું અધિદાન છે એવા મગજવા. વાસુદેવ વિશુદ્ધ મર્યા-
 ત્મક હોવાથી અધિદાન પણ અંતરે છે. આ જ કારણથી છે.

મપહાવ તિષ્ઠતિ । વસ્તુતસ્તુ 'પ્રકાશાશ્રયવદ્વા તેજસ્વા'દિતિ
 ન્યાયેન શક્તિશક્તિમતોર્મંદ એવંતિ ક્ષ મેદેન સ્થિતિસમ્ભાવના ।
 માયાયા શક્તિત્વ તુ 'શ્રિયા પુણ્યે'તિ વાસ્તવેન નિશ્ચયતે । અતઃ
 ઉદોક્તમાચાર્યેર્નિવર્ત્ય 'માયા વૃષ્ણમ્યે'તિ । એતદભિસન્ધાયૈવોક્ત
 માયયૈવ રૂપાન્તર'મિતિ । માયાનિરૂપણેનૈવ તમ્યોત્પત્તિર્નિરૂપિતેતિ ।

નન્દરાયજીને ધેર પુરુષોત્તમ પ્રાકટ્ય--નન્દરાયજીને ધેર
 પુરુષોત્તમના પ્રાકટ્યમા પ્રમાણ યોગમાયા કે માયાના પ્રાદુર્ભાવથી
 ભગવાનના પ્રાદુર્ભાવ મિદ્ધ થાય છે માયા ભગવદ્ભવનમુરૂપ છે.
 આપણુ પ્રક્ટ થાય તો આપણુ સજી ભગવાન પણ પ્રકટ થાયજ,
 નહિ ને માયા પ્રતુ આપણુ થાય ? માયાની ભગવાનથી છુટી
 સ્થિતિ તો અનવેજ નહિ, માયા એ મુનરૂપ શક્તિ છે. એણે પણ
 શક્તિ શક્તિમાનને છોડી રહી રહે નહિ આ હમીડત 'પ્રકાશાશ્રય
 વદ્વા તેજસ્વા' એ સૂત્રમા મિદ્ધ કરી છે, કેન્દ્ર અને સૂત્રનો
 પ્રકાર એન્જ છે, તેમ શક્તિ અને શક્તિમાન એન્જ છે. જો અબોદ
 હોય તો અનિત્ય માયા અનિમાન ભગવાનને છોડી ક્યા ગિયતિ
 કરે ? માયા શક્તિ છે, એણે 'શ્રિયા પુણ્યા મોક્ષમા વર્ણવેણુ' છે.
 તેમા 'માયયા ચ નિરેવિતમ્' માયાય સેવાયેલા બધુ છે, તેથી માયા
 શક્તિ , એણે રાક્ષમિદ્ધજ છે પ્રાક્ટ ' માયયા એવ રૂપાન્તરમ્ '
 ભગવાન માયાથી રૂપાન્તર થાયા. આવી રીતે માયાનિરૂપણથીજ
 ભગવાનનો આરિર્ક્તિર અદી નન્દરાયજીને ધેર મિદ્ધ થયેલ; અર્થાત્
 નન્દરાયજીને ત્યા માયાનું નિરૂપણ કયુ , માયાના પ્રાકટ્યનું વર્ણન
 કયુ , આ માયાયા પુરુષોત્તમ આગળવાળા થઈ રહે છે, જો આવ
 બલગે માયા પ્રક્ટે તો આકબ્જામા થના ભગવાન પણ અદી

०४ १५०, ३० ६५३८ ५५ १६ ५०

एतदर्थं तु नन्दगृहे मायानिरूपणेन तत्प्रादुर्भावनिरूपणेन तस्य
केवलपुरुषोत्तमस्य तयानिप्रमाणस्य तदुत्पत्त्या उत्पत्तिनिरूपितेति ।
अत एव प्रथमतः दुत्पत्तिजानाभाव सर्वेषाम्, तत्रस्थानामेव तद-
ज्ञानम् । अत एव सर्वेभ्योऽत्मवकरणम् । सावरण प्रादुर्भावस्तु
स्वस्य केवलसाम्प्रतिकविवक्षाय । रसस्य सुखताया एव रसत्वसाधन-
त्वात् । आ एवाविर्भूतेषु रूपेण तद्रूपपीनान्तरमन्त्राव । तथा च
वात्स्यायन 'गुप्तो हि रसो रसतामापद्यते' इति ।

तथैव (मायानुं आशङ्क्य ह्यसौ) श्रीमद्भगवत् ॥ ८० ॥
उत्पत्तिरिति यच्च वे, अेषु ज्ञानभेदेन न च यद्यु ज्ञे लग्नस्य प्रादुर्भावस्तु
ज्ञानं यद्यु होय तो ते कृतं प्रकृत्यनोतेन यद्यु ह्यु, ने ३ ३०५०
०४ ३१ प्रकृत्यनोतेन उत्पन्नं यथा लग्नस्य मायाना आशङ्क्य मन्त्रित
नन्दे यथा ॥ ३० ॥ उत्पन्नं लग्नस्य नन्दे नन्देन मायाना आशङ्क्य मन्त्रित
यथा ३ ३० ॥ ३० ॥ गुप्तं होय तोन रसतामापद्यते इति यथा, यथा
गुप्तता नन्दे रसपेक्ष ३ ३० ॥ लग्नस्य नन्दे नन्देन मायाना आशङ्क्य मन्त्रित
पीनान्तरमन्त्रित प्रकृत्यनोतेन वात्स्यायन मन्त्रितेन ३० ॥ ३० ॥ मन्त्रित
३ ३० ॥ ३० ॥ मन्त्रितेन ३० ॥ ३० ॥

स चालम्बनविभावद्वयभेदेनोपपत्त्यमाविर्भाव हीनमष्टौ
श्रुतीनामभिप्रेतानां च कृपया संयोगरममनुभवावितु तेन च पोषणेन
कदलविरहस्य च तदु नन्दगृहे वृषभानुगृहे च प्रादुर्भूत । अन्यथा
तत्रे सामिनीनामुभयविधाना मयोगरमानुभवो न म्यात् । मूले तदना-

વિભાગાત્ । સંયોગરસાનુભવો નિન્તરભાવી સ્વતન્ત્રવિરહરસાનુભવઃ ન
 ભવેત્ । દ્વિતીયાલમ્બનાવિભાવે ત્વાવરજે વિગ્રહ એવાનન્દમયઃ । સિતા-
 રસમ્ય તન્નૂતિરિવ । મૂર્તિમૂતે રસત્વસ્યાસ્ફૂર્તે । યથા ભગવતો રસા-
 ત્મકસ્ય યાવયા સર્વભવનસામર્થ્યરૂપયા રૂપાન્તરમન્યદ્રૂપમનન્તમૂર્તિ-
 ત્વાન્, નતુ પ્રદર્શનમાત્રમ્, તથા મુસ્ત્યસ્વામિન્યા અપિ દ્વિતીયાલમ્બન-
 વિભાવત્વેન રમાત્મિકાયા અનન્તરૂપત્વાદ્રૂપાન્તરસ્ય સંયોગસિદ્ધયેઽપ્રા-
 વૃતાશ્વિન્નસામગ્રીમહિતસ્ય પ્રાદુર્ભાવે इति નાનુપપત્તિઃ કાચિત્ ।

વૃષભાનુના ધરમાં પ્રાદુર્ભાવ- - ૭૫૦ જણાવેલા રસને
 માન્યતા અને વિભાવ એમ બે પ્રકારે પ્રગટ કરી લીધાસુષ્ટિમા
 શ્રુતિરૂપ અને અમિદુર્ભાવને કૃપાથી સંયોગ રસનો અનુભવ કરાવ-
 વાને, તેના પોષક વડે કેવળ વિગ્રહસનું જ દાન કરવાને નન્દરામ-
 ણનાધરમા અને વૃષભાનુના ધરમાં હાકુગુલ પ્રકટ થયા, જે આલં-
 બન વિભાવપ્રે પ્રકટ થયા ન હોત તો શ્રુતિરૂપ અને અમિદુર્ભાવને
 અયોગરસનો અનુભવ નજ થાત મૂળમાં તે પ્રકટ થયું નથી.
 સંયોગરસનો જે અનુભવ ન થાય તો અયોગરસના અનુભવ થયા
 પછી થાય એવું ન વિન્દરમાનુભવ પણ નજ થાય બીજા આવ-
 રમનના આશિભાવમાં તો માયાના આગળુમાં શીઅંગજ આનન્દ-
 મા કે માકરના રમતી જેમ મુર્તિ મનાવવા આવે તેમ આર-
 મણી અંદર આત્મક વિગ્રહજ આનન્દમય છે. બ્યારે રમાનાર
 ભગવાન શ્રુતિરૂપ થઈ જાય ત્યારે રમણનું અપ્રમાણ ન પડે,
 જેમ આત્મક ભગવાન મર્ત ભવનગમ્યરૂપ માયાવડે અનેક રૂપ
 રાવ છે, આન્તરૂપ હોવાથી બીજું રૂપજ ધારણ કરે છે, માયાથી
 બનાવતી એ દેખાવ કરતા નથી, પરંતુ તેને રૂપજ ધારણ કરે છે,

તેરી રાતે મુખ્ય રત્નમિનીદ પપા બીજન આપડમન વિગાનપ
 હોયથી આત્મકે તે આત્મકે આગિનિદ અનન્તપ રાચી
 બુદ્ધિ જાણ દેવી શરૂ છે એ ઉપાન્ત થીજ આગિનિદ ॥
 મોહ મિહો માટે આગાહત મારી મામગ્રીમલિત પ્રદર્શિત થયો
 કે તેમા જનમ અમલનિત મુક્તિ નથી, આરોગ્ય નથી

एतन्ना वसुदेवेन मायानया निर्विष्टानस्य रसस्य दर्शनमु-
पपन्नमित्यनुपपत्तिः पश्यान्ना । वसुदेवस्य तद्विष्टानस्य तत्र सत्त्वान् ।
माया तु जीवाया रसपोषायेतराजानाय च मयस्यतया म्याम्यति ।

નારો ૧૩૫ માસો મર્યુ । ૧૪૦૫ ત્યાં મામા દાન નહિ
થોલ ગમતુ ફર્મન નહિ થાય એવી રામ મરી દિ, કે ૧
મામાને રહ ગયા પમ નજમા જે હોતુ નહિદાન ૭ મા । ૧૪
લીનામા ગમતુ જે ૧ । કુમાન અને બીજાં તીરાતુ બાત ન થયા
દેવાતુ મામ કુમાને ગદાથ નીકે ભગે

ननु मायायाम्भत्र गम्य तत्रापि तद्वारणीयस्त्वान्तरसत्ता-
प्रमत्त इति चेत् न ।

[illegible]

तत्र मायाया गमनमात्रम्, रविकराणामिव नाविभाव । अतः
कर्मकरादुद्धोपायवरगमनानन्तरलोकोपयोगित्वेन ब्रजे एव तस्य-
स्थितिः । 'गच्छदेवि ब्रज भद्रे' 'अप्तिव्यन्ति मनुष्याम्वा'मित्या-
दिभिरह्वयनान् । अत एव फलप्रकरणे 'मायमायामुपाश्रितः'

इत्यુક્તમ્ । તેન પુનરાવરણાભાવત્તુ લોભાર્થમધ્યસ્થતયા સમીપ એન
 સ્થાપનાત્ । અતઃ એવોક્તં પન્નાધ્યાય્યાં વિવરણે ' યોગમાયાં ચ
 સમીપ એવાશ્રિત્ય સ્થિત ' इत्याचार्यैः । પ્રાપ્તવરાણાં ચિરકાલદિદક્ષા-
 તિતાપભેરેણ તન્નત્યાનાં શ્રુતીનામગ્નિકુમારાણાં ચ હૃદયૈઃ ' માર્વર-
 * હુરિત ' મિતિપદ્યાક્તરીત્યા યદૂપંતદ્વાવાત્મકમ્ । તદપિ તાસાં નન્દ-
 ગૃહે નમાગમનેન દર્શનાનન્તરં તત્રાયતમિતિ 'ગોપ્યશ્ચાકર્ણ્ય મુદિતા'
 રૂપાદિમિતિરૂપ્યતે । તથા ચ નન્દગૃહે વાસુદેવાધિષ્ઠાનઃ પૂર્વમ્,
 પશ્ચાત્તદાગમનાનન્તરં નિર્વિષ્ઠાનસ્તદ્વાવાત્મકમપ્યાગત ઇતિ દ્વયમ-
 પ્યત્ર કુલં સંક્રાન્તમિતિ ગયાવિકારં વ્રજેપિ સર્વત્રાનુભવ ઇત્યલ્લમુક્તયા ।

સમાધાન—નરિં, માયાનું માત્ર ત્યાં રૂપિના કિરણોની ગાદક
 ત્યાં ગમનજ છે. ત્યાં માયાનો આવિર્ભાવ થયો નથી. મારેજ દંડના
 કાયમાળા લીધે આદાગમા ગયા આદ માયા લીલામાં ઉપયોગિની
 દેવતાની વ્રજમાંજ પાછી આવીને રહી. 'હે દેવી તું વ્રજમાં જા';
 'મનુષ્યો તારું પૂજન કરશે,' વિગેરે ભગવદ્વચનજ છે. મારે ખરી
 રિયતિ તે વ્રજમાજ છે. ફલપ્રકરણમાં કહ્યું કે—'ભગવાને યોગ-
 માયાનો આશ્રય કરી લીલા કરી.' લીલા કરતી વખતે તે માયાનું
 આવરણ દૂરજ થાય છે; કાળજ કે લીલા મારે મધ્યસ્થ તરીકે પાસે
 જ માયાને ખેસાડે છે. શ્રીઆઆયંજરણુ આગા કરે છે કે 'ભગવાને
 ત્યારે લીલા કરી ત્યારે યોગમાયાનો પાસેજ આશ્રય લઈ બેસા.'
 જેમને વગ્દાન મહત્ત્વ છે એવા શ્રુતિ અને અભિદ્ધમાર્ગને વિર-
 હાસમાં થયેલી દર્શનેન્દ્રિયા ત્રિય તાપ કલંકના બાર વડે તેમના
 હૃદયમાં 'મારિ: હુરિત' શ્લોકમાં કહેલી રીતે જે ૩૫ પ્રકરણ, તે

આત્માત્મકર્ય છે, તે પણ તે ગોપીગત્તો જારે થાનન્દરાયજીને કે
મહ્યાં ત્યારે ભગવદ્દર્શનનન્તર ત્યાર નન્દમૃદમાજ—આચ્યુ હતુ,
અને તે ' ગોપીઓ મભણી હાઈ પામી ' કત્યાદિથી નર્મવેશું કે;
અર્થાત્ નન્દમૃદમાં પૂર્વ અધિગત તન્દ્રે વાસુદેવ, પછીથી તેના
આચ્યા પછીથી એમ્મે ત્યારે તે વાસુદેવ વૃદ્ધ દ્વારકામાં પધાર્યો
ત્યારે આ મુલમ્વરૂપ અધિગત રહિત થયું, ત્યા પ્રજાનુન્દગીના હૃદ-
યમાં રહેલું ભાવાત્મક મ્વરૂપ પણ આવી પહોંચ્યું આ જન્મે મ્વરૂપ
મંદ્રાન્ત (એક) થઈ ગયા, તેનો અધિ ૧૨ પ્રમાણે પ્રજામાં પણ જન્મે
અત્તમ થયો છે.

અત્ર વાસુદેવાવિર્ભાવાવે વાચકે તર્કમાદુ અન્યથેતિ વાસુ-
દેવાનાવિર્ભાવે કેવલા માયા વાસુદેવમભિન્ના. તથા જનિત સ્તન્ય ભગ-
વાન્ પુરુષોત્તમ' શુદ્ધપદાર્થાભાવાત્ કથં પિત્રેદિત્યર્થ । અત્રાય-
માશય । પુરુષોત્તમસ્ય તુ સાક્ષાજ્જનનનાનાસાક્ષ મ્તન્યોત્પત્તિનિમિત્તતા ।
માયાયામ્તુ ' યશોદાયા નન્દપત્ન્યા ભવિષ્યતી'તિ વાક્યાજ્જનનમર્ત્તીતિ
મ્તન્યોત્પત્તિહેતુત્વાત્ । તત્ર વાસુદેવાનાવિર્ભાવે કેવલમાયાજનિતસ્તન્યે
ભોગમાત્રમાત્રકમ્ય લૌકિકમ્નેહમ્મમ્ભવમ્ય શુદ્ધિહેતુત્વાભાવાદન્ત મ્થિત-
ચાલકશુદ્ધવર્ગમલૌકિકરમ્મોક્તા શ્રીમત્ત્વેન ભગવાન્ ન પિત્રેત .
નાહીકુર્યાદિતિ । એત્તેન ભગવતો ભોગાભાવેનાલૌકિકેન સમર્પિતમ્ય
મ્તકાર્યમેવ તેષુ કૃપયા ન સ્વાર્ગમપીતિ નિરૂપિત ભવતિ ।

વાસુદેવવૃદ્ધ નન્દરાયજીને ત્યાં પ્રકટ થયો—એ વાત કહી
ગયા. તો આ પ્રકટ થ ન માનીએ તો એવ માયાનોજ વાસુદેવ
રહિત જન્મ થયો કહવાય તે માયાના જન્મ થવાથી જે યશો-

દાહને તત્ત્વદુઃખ થાય તે ભગવાન કમ પાએ ? તે દુઃખ શુદ્ધ પદાર્થ
 નથી, 'નન્દપત્ની યશોદાજીમાં હું જન્મીશ' એ વચનથી માયાનો
 તો જન્મ મનમાં છે, ઘરેણુ કે તેનાથીજ યશોદાજીને તત્ત્વ
 (ધારણ) થયું છે. જો વાસુદેવ વ્યૂહનો નન્દગાયજીને ત્યાં આવીભાવ
 ન મળીએ તો પ્રેક્ષ માયાજનિત તત્ત્વ ભોગ માત્ર સિદ્ધ કરનાર
 'હોવાથી તૈમ્હિ એ જ ઉત્પન્ન થાય, શુદ્ધિ થાય નહિ, અને શુદ્ધિના
 અભાવે અન્ન ધ્યેન ગાલકની શુદ્ધિને માટે અતીક્રિક્ષ અભોક્તા
 ભગવાન પા. કરે નહિ, અગીકાર નજ કરે આ પ્રમગથી ભગ
 વાનને ભોગી અપેક્ષા નહિ હોવાથી અતીક્રિક્ષ હોવાથી ભગવાન
 ભક્ત ઉપર કૃપા કરીને ભક્તના સમર્પિતનો અગીકાર કરે છે, નહિ
 કે ભોગ ભોગવા, એ પણ સૂચન થઈ ગયું

ક્ષિપ્ત. નિ સાધનત્વ તુ વ્રજમ્થાનાન્, દેવકીવસુંડેવાદિયત્ તપ -
 વરણાશ્રમાવાન્ । શ્રુતિરૂપાણા કુમારિકાણા તદ્વિગતાનામન્યેષા
 નાર્થે પ્રમુરેવ સ્વોગ્રમેન પ્રાદુર્ભૂત इति तासु तदीयेषु च सर्वथा मन्त-
 व्या । अत एवोक्तमम्पत्स्वामिचरणे श्रीभागवतविवृतितृष्णया
 ' નિ માત્રનફલાત્માય પ્રાદુર્ભૂતોઽન્નિ ગોકુલે । જનો વ્ય હિ નિશ્ચિન્તા
 જાતા મર્વત એવ હિ' इति ।

નિ સાધન ભક્ત માટેજ પ્રાકટ્ય--ભગવ । નિ સાધન
 ભક્તો માટે પ્રકટ થય છે તત્ત્વ ભક્તો નિ સાધન હતા. દેવકી
 વસુંદરજીને પૂર્વજન્મમાં તપ આદિ કર્યું, તે તો અમાપા થયા
 આ વ્રજજનોએ જેવું તપાદિ કર્યું નથી શ્રુતિપા અને
 દ્વારિકાએના તેમજ તેમને અનુસરનારા અન્યને માટેજ પ્રત્યુ

સ્વૈદમધીજ તે ગોપલતેમા અને બગદીયેમા નર્મિયા પ્રકટ થયા,
 એમ માનવું; અર્થાત્ નિ સાધન બક્ષો માટેજ પ્રકટ થયા, એ વાતનું
 અર્થનું પ્રમાણ શીખવવાનું શીખાવવાનું શ્રીમતી ૧૮૫૫ ગ્રંથમા આ-
 ર્થેજે છે કે—

નિ સાધનકલાત્માય પ્રાદુર્ભવોસ્તિ મોદુલે ।

અતો વયં હિ નિશ્ચિન્તા જાતા સ્વંત ણ્વ હિ ।

નિ સધા કરાતમા મા પ્રભુ શ્રીગો-વત્મા પ્રકટ થયા. માટે
 આમે સધા શી નિશ્ચિન્તા થયા શ્રીએ

નતુ ' પુરુષોત્તમસ્તુ નન્દનૃદે એવ મત્યયા મદ્ જાત ' કૃત્યુક્તેઃ
 મહૈવ ભગવતાદૃશ્યામેવ તદાભિર્ભાવ ઇતિ નરમ્યા ચ સા જાતેન્વ્યમિત-
 પ્રત્યોડનુપપલ્લ ઇતિચેન, ઉચ્યતે । માયાયા જનનં પાયેવ્યેન સ્થિતી
 મતિ, નતુ ભગવતા મદ્ । એવ એવ તૃતીયયા પ્રાપ્તાન્નુત્તમ્ ।
 ભગવત્ એવ નજાતમ્યાદૃશ્યામાભિર્ભાવ. । સા તુ પુણ્યકથા વમદેવેનંગો
 નવનાનન્તઃ જાતેન્વ્યાશયેન નરમ્યાં ચ સા જાતેન્નુત્તમ્ । અત્ત એવ
 પુત્રોન્તવાદિક તુ શુદ્ધતમ્યામેવ જાતમિત્યુક્તમ્ । તમ્યાં પૂણ્યમૂલકા-
 મેવ ભગવદ્દર્શનમ્ । તદનન્તરમેવ જોત્સવ ઇતિ નાતુપાત્તે કાચિન્ ।
 તિદ્ધ, ધગદ્રોણયોગ્યધિષ્ઠાનભૂતયોઃ સ્થામિનોહત્તમશ્ચયોન્તદ્વાયા-
 ત્મકયોઃ શ્રીનન્દયશોભયોરાદેશ ઇતિ કેનાપ્યદેશાત્ર ન મંદશયિત-
 સેવકપુત્રીભિરિતિ દિદ્ધ ।

માયાનું નવમીએજ પ્રાકટ્ય- ગાપુત્રોત્તમ માયાનન્દિત

નન્દરામજીને ઘેર પ્રકટયા, તે માયા અને પુરુષોત્તમનો પ્રાકટય-સમય
 એકજ થયો, આમ છતાં નવમીમા માયાનો જન્મ છે એવું વહે
 છે તે સંભવે ? આનો ઉત્તર એકજ છે : માયાનું જન્મવું એ તે
 ભગવાનથી વિજ યાય ત્યારેજ સંભવે, ભગવાનની સાથે નહિ.
 ભગવાનનો જન્મ નથી, પણ પ્રાકટય છે, એવું પાછળ દહી ગયા
 છીએ; મારેજ 'માયાની સાથે' દહી માયાનો પ્રાદુર્ભાવ નહિ, પણ
 ભગવાનનોજ પ્રાદુર્ભાવ દહી, ભગવાનજ તેનાથી આવરણવાળા થયો
 અદ્વિતીના દિને આલિંગ્ય થયા છે; માયા તે જુદીજ (ભગવાનપ્રાકટય
 પછી) વસુદેવજ દેવા આવ્યા પછી જન્મી, એ આદ્યમીજ નવ-
 મીમા માય તે જન્મ વર્ણવ્યો પુત્રોત્સવદિક શુદ્ધ નવમીમાંજ
 થયાનો દેવ પણ એજ છે. તે જ્યારે જુદી પડી ત્યારેજ ભગવાનનું
 દર્શન થયું, આવરણ દૂર થાય ત્યારેજ દર્શન થાય.) અને દર્શન
 પછીજ ઉત્સવ થાય; મારેજ પુત્રોત્સવ નવમીમાં થયો, એ સચુક્તિ-
 સિદ્ધ છે અને ધર્મશાસ્ત્રના પર અધિષ્ઠાનરૂપ શ્રીકૃષ્ણમ્હિનીજના
 હૃદયમા વિજાજમાન ભાવાત્મક શ્રીનન્દયજોદાજનો પણ અહીં આવેશ
 છે. શ્રીભાવાત્મક શ્રીનન્દયજોદાજનો પણ ભાવાત્મક ભગવાનજ
 પ્રાદુર્ભાવ સમયે તેમાં આવેશ થયો છે; એટલે કોઈ પણ અંશે
 આશ્રિત નિદાનોએ સંશય ન કરવો.

इति श्रीबलुभाचार्यकृष्णामात्रात्म्यनः ।

हरिदासश्चकारेभं विनारं दिव्यौ मुदा ॥१॥

तेनाचार्याः प्रसीदन्ते स्वामिनो विद्वलेश्वराः ।

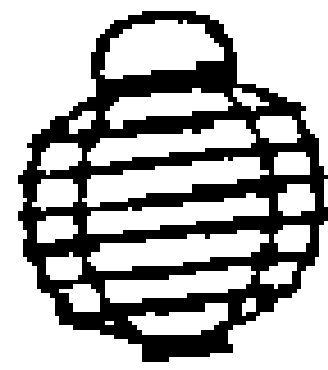
स्वामिन्यः स्वामिसंयुक्तस्तथा तदनुवर्तिनः ॥२॥

इति श्रीवल्लभाचार्यविरचिते श्रीविकृतचरणरेणुसामिलाषदासानुदासश्री-
हरिदासविरचितः प्रभुप्रादुर्भावविचारः समाप्तः ।

इति श्रीवल्लभाचार्यकृपाना आश्रये यथा ।
हरिदासे कुर्यो आनो विचार निवृत्ति मही ॥१॥

प्रमत्त नाथ हो भारी श्रीमद्वल्लभ विद्वत् ।
स्वामिनी-स्वामि भाये ते तदनुसारीजो तथा ॥२॥

श्रीमद्वल्लभाचार्य श्रीमद् विकृतचरणरेणुनी अस्मिन्नापादात्
दासानुदास श्रीहरिदास अस्मिन् 'प्रभुप्रादुर्भाव विचार' समाप्त यथे

३५. श्रीहरिरायविरचितप्रभुप्राकट्यविचारः ॥

“पुरुषोत्तमस्तु नन्दगृह एव मायया सह जात” इत्यत्रेदं
विचार्यते, “नन्दस्त्वात्मन उत्पत्ते” “वसुदेवगृहे साक्षा” इति-
वाक्याभ्यामुभयत्र पूर्णस्यैव प्रादुर्भावो वाच्यः, स चैककाल एव,
पूर्णपुरुषोत्तमाविर्भावस्यैकत्वात्, “अथ सर्वगुणोपेत” इतिवाक्यात्,
अत एव मुहूर्तान्तरं मायाजननं, आधिदैविकलीलाकालस्य तदा-
विर्भावानाधारत्वात् ।

श्री पुरुषोत्तम ते श्रीनन्दरायजुना प्रदुर्भावं मायानी

સાથે પ્રકટ થયા”

આ વાક્ય વિચારાય છે. “આત્મજનુ” પ્રાકટ્ય થયું ત્યારે
શીનન્દરાયજી” અને “શ્રીવસુદેવજીનાઃ ગૃહમાં સાક્ષાત્ પુરુષોત્તમ પ્રકટ
થયા” આ જાને વાક્યથી જાને રથજે પુરુષોત્તમનોજ પ્રાદુર્ભાવ બદલે,
અને તે પ્રાદુર્ભાવ એકજ કાલે થયો છે, કેમકે પુરુષોત્તમનો આવિર્ભાવ
એકજ છે અને તે આવિર્ભાવ મમ્યે “સર્વ” ગુણયુક્ત પરમશોભન
દાધનો પણ પ્રાદુર્ભાવ થયો” એમ વાક્ય છે. આથીજ એક મુદ્દત
પછી માયાનું જન્મ થયું, કેમકે આધિદેવિક લીલાકાલ કાંઈ માયાના
આવિર્ભાવનો આધાર નથી.

एवं सति वसुदेवगृहे प्रादुर्भावोत्तरं दर्शनमिव नन्दगृहे कुतो न
दर्शनञ्चातमित्याशङ्कयामाहुः ‘पुरुषोत्तम’स्त्विति, नन्दगृहे वसना-
वृतमहामणिवन्मायावृत एव जातः, तत्र मायाकार्यस्य तवार्तो
स्वादर्शनस्य सत्त्वात्, तदानीमेव दर्शने-निरावृतदर्शने-तत्रैव ज्ञानो-
दये लय एव स्यात्, तथा चाग्निमलीनानुपपत्तिः । अत एव न
वसुदेवदेवक्योरिव नन्दयशोदयोः स्तुतिः । सावृतदर्शनात्तत्कृतनिद्रया
च ज्ञानाभावोपि । वसुदेवगृहे तु पूर्वतपस्यादिफलरूपत्वमाविर्भावस्य
बोधयितुं ज्ञानसम्पादनरूपं कार्यमस्तीति न मायया सह किन्तु
व्यूहेन सहितो जातः ।

જો આમ છે તો શ્રીવસુદેવજીના ગૃહમાં શ્રીપુરુષોત્તમના પ્રાદુ-
ર્ભાવ પછી દર્શન થયું તેજ પ્રમાણે શીનન્દગૃહમાં શ્રીપુરુષોત્તમનું
દર્શન કેમ ન થયું ? આ શંકાના અમાધાનાય શીમદાપ્રજુજી
શ્રીમુગ્ધાપિતીજીમાં આગા કરે છે “શ્રીપુરુષોત્તમ તો શીનન્દગૃહમાં

શ્રુદ્ધમા માયાની આવે પ્રકટ થયા, વખતી વીટાણેના મહા-
 અહિની જેમ માયાથી વીટાણેનાનુ પુરુષોત્તમ પ્રકટ થયા, કેમકે ત્યા
 તે સમયે નિજ અદર્શન રુપ માયા કાર્ય છે જે તેજ સમયે માયાથી
 ન વીટાણે ॥ પ્રભુ આપણ દર્શનનુ દા ૬૩ કહે તો શીત-જાદિને ન લો-
 દા થતા તે માર્ગો લખત યહ જાય અો તેમ થાય તો અગ્રિમ
 માર્ગ લક્ષાન વડે નહિ. આશીજ શ્રીસ્તુતિ રંગીનર શ્રીનન્દ્યજોદા
 હમ ભગવાતુતિ પા ૩૩ નથી શ્રીનન્દ્યજોદાને માયાસરણુક્રમ
 દર્શન થસધી માયાત નિદાએ હરીને તેમને જ્ઞાન પણ થયુ નથી.
 શ્રીવસુદેવના શ્રુદ્ધતા તો શ્રીસ્તુતિવહો કરતા તપના કલરપ બાર
 ત્યાદર્શોવ છે જેમ જણાવનું ૬, જ્ઞાનભક્ષાદનરૂપ માર્ગ ત્યા દર્શન
 , તેથી માયાની આવે પ્રકટ ન થતા વ્યદની રાથે પ્રકટ થયા,
 કેમકે માદાભગવાન સંપાદનરૂપ કાય ન્યદનુ છે.

માહાત્મ્યજ્ઞાનમભ્યાસસ્ય કિ પ્રમાણમિતિ चेत् “तमदभुत”-
 मित्यादिना तयैव तद्वर्णनविरूपणात् ।

શ્રીસ્તુદેવ ૭ મગદ્ધ વ્યદમદિત પ્રકટ થયામા શુ પ્રમાણ ?
 “તે અભુત” મત્ય હિ જોડમા વ્યદમદિત ભગવદર્શનનું નિર-
 પા ૨૧ છે

નતુપ્રચુન્નરૂપેણેવ તત્ત્રાવિર્ભાવ इतिचेन्न, “आविर्देशाशमागमे”-
 निरास्यविरोधान्, अज्ञाना भागेन स्वयं पुरुषोत्तम आविर्बोतेति
 तदर्थान् । वसुदेवगृहे “विदितोसि भवानि”त्यादिवाक्यानि तु स्पष्टमेव
 विरुध्येरन् । प्रचुन्नव्यूहेन स्वस्य तद्वशासम्बन्धित्वं न त्वाविर्भाव

અતઃ એવં વસુદેવદેવનયોન્નાદશામાધારણધર્મવિશિષ્ટદર્શનેપિ પુષ્પ-
હૃદિ ।

“શ્રીવસુદેવજીના મુદમ પ્રભુમનપે પ્રાદુર્ભાવ થયો છે” એમ
પણ શરૂકા ન કરી, “કેમકે અંતમાને પ્રવેશ કર્યો” આ વાક્યમા
મ પુરપાસમગાજ પ્રાદુર્ભાવ હતો કે તેમા વિગેધ પ્રાપ્ત થાય એવો
અનેક સંદેશોના ભાને કરીને અર્થ શ્રીપુરપોદનેજ પ્રવેશ કર્યો એમ
અર્થ છે, નહીંને શ્રીવસુદેવજીના મુદના પ્રાદુર્ભાવ “આપ અમને
નિવૃત્ત રક્ષા છે” હતાદિ વાક્યોના પણ સ્પષ્ટજ વિગેધ પ્રાપ્ત થાય.
પ્રાદુર્ભાવમુદથી શ્રીવસુદેવજીના વરની માથે નિજ તન્મનિધિત સુચરે
છ, તેથી કાંઈ આગિમિતજ પ્રભુના મુદથી નથી. આથીજ શ્રીવસુદેવ
દેવજીએ અગધાર મુખમિશિષ્ટ ભાગવદર્શન થયું, તથાપિ પ્રભુમા
પ્રાદુર્ભાવ નહી

નતુ માયાસાહિત્યે પ્રાદુર્ભાવાનુપવત્તિ. તદ્વપસારણમ્પેવ તરત-
દિનિચેન્ન, “તમદ્ભુત”મિત્યન ધર્મણામિતરત્યા અપિ પ્રાદુર્ભાવ્યન્નેન
મદ્ભાવેનૈવ તત્તરણાત, ધર્મણાં માહાત્મ્યજ્ઞાનમિથ તત્કાર્યમદર્શન-
મિતિ તત્ત તત્સમ્પન્નમેવ, અનાવિરૂપતાયા કાર્યાનાપાટકત્વાત । અતઃ
પુનઃ “ત્વન્તુ યશોદાયાં નન્દપાત્ર્યા મરિચ્યમી”તિવાચય મ્હવ્યતે,
અન્દયા મમવદનાહિત્તે તમ્યાસ્તન જનનાનુપવત્તે । નતિ મમવદારિ-
મન્દનાતે મા મતિતમર્તેતિ, ‘તિલ્લજ્જનમાનમે’તિવાચયત ।

માયામદિત ભનવ મુદમાં પડે નહિ, કાંમુ કે માયાનું
અપમાનજ ભાગવતિતર્ક છે એમ પણ શરૂકા ન કરી, “તમદ્-
ભુત” પ્રાદુર્ભાવે મ પુરપાસ. આ વિગેધ રક્ષા છે તેમજ મ પુરપાસ

પરુ પ્રાદુર્ભાવ કરીને તે માયાની સાથેજ નિજ પ્રાદુર્ભાવ કર્યો છે, ધર્મનું કાર્ય જેમ માત્રાત્માનાન કે તેમ ભગવદ્દર્શન માયાનું કાર્ય છે. તેથી તે મગધે માયામખન ભગવત્પ્રાદુર્ભાવ થશે છે. આપણુ ભૂતમાયા નિજ-જો મખાદા કરી નહિ, આર્ય જ તું તો શ્રી ૧૦૫૨ ૥ શ્રીમશાવત્તમા પ્રકટ ચમસા' એમ ભગવદ્દાક્યની સમતિ નાથ છે, ના થયા ભગવદ્દિત નેક માયાનુ ત્યા પાડ્યવજ ધમ્મુ નથી કાન ૧ ત્યા ભગવત્તનિર્માવ હોય ત્યા નવ માયા પ્રકટ ચમ ઝેજ નહિ માયા નિર્દુર્માન છે ઇત્યાદિ સદ્ય ની પ્રમાણ ૭.

નનુ “નમ્વા સા જાતે ત્વનામિમન્યોતુપપન્ન ડત્તિ ચેન્ના, પૂર્વે ભગવત્પ્રાદુર્ભાવાવમેરે સા મિથિતાપિ ન મેટેનાસીન્, સદ્ભાવાત ૥ તત્તો ભગવદગમનમપયો તત્રત્યન્ત ગામોદાર્યે ધગત્ત સત્તાશાન્નિન્ના જાતેતીટમેવ તમ્યા જનન શક્તિરૂપાયા ધર્મરૂપેણ વર્તિર્મ્ય મ્દવાયે-વર્તુત્વ ૥ જત ણવામે “તયા હો”તિવાદ્યેન ત્વાર્થોત્તિન્નપણ, તત્ર સર્વેષા મ્વાયે નિપ્રત્યુદ્ભગવદગમનસિદ્ધિ, પશ્યાન્ કમલ્યામોહાય ધમ્મનમ્લ્વાય તમ્યા નયનમ્ ૥

ભગવાન્ ગાણિને દીતે પ્રકટ થયા ને “માયા નયમી વિવસે પ્રકટ થવ” એમ અગ્રિમ શીશુતોધિરી અન્યમા વિગેધ પ્રાપ્ત થશે એમ શકા પણ ન કરી, પૂર્વે ભગવત્પ્રાદુર્ભાવ સમા માયા ઉત્થિતવજ હતી, પરંતુ તેનો માત્ર મટબાર હતો, ભગવાનની બિજ માયા ન હતી તેથી ભગવાનન સમયે ત્યા મેટેનાઓ ૧૧ વ્યામોહાર્ય માયા ભમવ નથી બિજ થઈ આજ માયાનુ જન્મ, નાથાણ કમિત્તવ માયા ધવરો જાદાન ધ ૨ ૧૮ ૧ અમ્ય મ્દુ

થયું આથીજ 'તે માયાએ હૃત' વાક્યમાં માયાકર્તૃત્વ નિરૂપણ
કયું છે. ત્યાં માયાથી સર્વને નિદ્રા પ્રાપ્ત થઈ અને તેથી ભગવદ્-
ગમન નિઃપ્રત્યક્ષ-નિર્વિઘ્ન-સિદ્ધ થયું. પછી કંસના વ્યામોહ માટે
ભય ઉત્પન્ન કરવા માટે ત્વગ્ની માયા નયન થયું.

• એવં સતિ પુરુષોત્તમાવિર્ભાવોર્ધરાત્રસમાપ્તૌ સત્યામષ્ટમ્યામેવો-
ભયત્ર । નન્દગૃહે ઉત્સવસ્તુ તાવત્કાલે “જાતં પરમિ”તિવાક્યાન્
સામાન્યજ્ઞાનમત્ત્વેપિ નિશેષદર્શનાભાવાત્ તસ્યાં ગતાયામેવ । તત
આગમનાદિકં મુદ્ધર્તમાત્રેણ સિદ્ધમિતિ તદુત્તરમેવ જાતા પૃથગાવિર્મૃતા ।
અત એવ વસુદેવગ્રહણયોગ્યાપિ, મગત્તમહમૂતાવાસ્તુ ગ્રહીતુમશક્યત્વાત્ ।

આ પ્રકારે પુરુષોત્તમાવિર્ભાવ અને સ્થળે અર્ધ ગતિ ગમને
અષ્ટમીદિને થયો. શ્રીનન્દાક્ષયમાં નન્દમહોત્સવ તો માયાના મશુરા-
ગમન પછીજ, એમ “જાતં પરમ” વાક્યથી જણાય છે. કારક
જન્મ્યું એમ સામાન્ય જ્ઞાન હતું; તથાપિ વિશેષ દર્શનતો આભાવ
હતો, તેથી માયાના ગમન પછીજ શ્રીનન્દાક્ષયમાં નન્દમહોત્સવ તો
થયો. ત્યાંથી આગમનાદિક તો મુદ્ધર્ત માત્રમાંજ સિદ્ધ થયું, તેથી
આગમનાનન્તરજ માયાનું જન્મ અર્થાત્ પૃથક્ આવિર્ભાવ, અને
તેથી માયા શીવગુદેગ્રહ અદભ્યોગ્ય પણ થઈ, કારણ કે ભગવત્મદ-
ભૂત માયાનું તો અદભ્યજ્ઞ અશક્ય છે.

પુરુષોત્તમાવિર્ભાવદિનં ત્વષ્ટન્યેવ, સાપિ શુદ્ધા સપ્તમ્યસંયુતા,
અર્ધરાત્રસમયોત્તરમુદ્ધર્તપર્યન્તં સત્યાઃ શુદ્ધત્વાત્ । તસ્યામેવ પ્રાદુર્ભાવો
ન સપ્તમોયુતાયામિતિ પ્રાદુર્ભાવોત્ત્ત્વવ્રતાદિકર્તૃણામષ્ટમ્યાં સપ્તમોર્ધ
સતિ તન્માદુર્ભાવતિગિત્સામાવાદન્યયાદૃતિર્દોષ એવ ।

પુરુષોત્તમાર્થભાવ દિવસ તો અષ્ટમીનાંજ અને તે પણ શુદ્ધ
 અર્થોત્તમમી નામની એ જ રીતે, નરસુ કે અર્ધગાંધારીયોત્તમ મહર્ષિ
 પર્યન્ત અષ્ટમી શુદ્ધ છે. આ શુદ્ધ અષ્ટમીમાત્ર ભગવદ્પ્રાદુર્ભાવ છે,
 મમમીયુક્ત અષ્ટમીમા પ્રાદુર્ભાવ નથી. સમમી-વંદયુક્ત અષ્ટમીમા
 તે પ્રાદુર્ભાવોન્મયપ્રત્યાદિ કરે છે, તેમને અન્યથાકૃતિનો દોષ લાગે
 રહે, કારણ કે તે સમયે પ્રાદુર્ભાવ નિશ્ચિત નથી.

નનુ एवं नक्षत्रमपि रोहिणीमञ्ज न्नित तदा तत्रेति कृत्तिका-
 वेवस्तस्मिन्नपि दोषायेति चेन्न, “द्वैतं वाजनि जन्म क्ष” मिति वाक्यात्
 रोहिणो नक्षत्रमष्टम्याમभिन्नतन्वाच्च कृत्तिकाविद्धमेव तुल्य, तादृશ एव
 प्रादुर्भावात्तस्मिन्नाविषે ततोत्तमवाङ्करणस्यादोषत्वात् । तस्मात्
 शुद्धाष्टमीनियिरेव जन्मदिनत्वाद्वैष्णवैરपोष्या ।

આને તો તે સમયે રોહિણી નક્ષત્ર હતું તેથી કૃત્તિકા વેવ પણ
 દોષરૂપ ગણાશે એમ કહ્યું ન કે- “દ્વૈતં વાજનિ જન્મ ક્ષ” વાક્યથી!
 અષ્ટમીમા અને અમિત નવમીમા ઉભય નિયિમા રોહિણી-નક્ષત્ર
 તુલ્ય છે, અર્થાત્ કૃત્તિકાવિદ્ધ છે. ભગવદ્પ્રાદુર્ભાવ તાદૃશ કૃત્તિકા-
 વિદ્ધ રોહિણીમા હોવાથી કૃત્તિકાવેષમા તતોત્તમવાદિ કન્ય મા દોષ
 નથી, માત્ર શુદ્ધાષ્ટમીનિશ્ચિત જન્મતિવસ નામથી નક્ષત્ર-નિચર ન
 હોવા કારણે શુદ્ધાષ્ટમીના વૈષ્ણવોએ ઉપરી

નનુ तिगिक्षये शुद्धाष्टम्यावे कापोप्येति चेदाविर्भावोत्सवाधा-
 रत्वेन तदनुकूलत्वान्नवम्येयोपोष्या न सप्तमीगन्धयुताष्टम्यपि । अत
 एवं “विहाय नवमी”त्यादिकावधानि । अनुकूलत्वान्नवम्येव ‘केवला’

જયન્તીપત તો પુષ્ટિમાર્ગિયોએ સર્વથા કર્તવ્યજ છે. જન્મા
 પ્તીપત પણ મર્યાદામાર્ગિયજ ગણાશે, આ શુક્રાનો પણ અવમર
 નથી. નિજ પ્રભુનો પ્રાદુર્ભાવ દિવ્ય છે તેથી તે દિવસે નિજ હૃદ-
 યગ વા અપરપાદિમા ભગવત્પ્રકરણનો પ્રાદુર્ભાવ થશે એમ આશાએ
 પુષ્ટિમાર્ગિયે ભક્ત પણ લૌકિક સર્વ ભોગનું વિમર્જન કરે છે,
 'લૌકિક ભોગ તો ભગવત્પ્રાદુર્ભાવમા સદૈવ બાધક છે, અશુદ્ધ હૃદ-
 યમા ભગવત્પ્રાદુર્ભાવજ થતો નથી. એટલેજ વિશેષ છે કે મનુષ્યજાત
 તે પત કર્તવ્યે દિવિધ છે, તેથી પ્રત્યેક કે નિર્ણયભેદ નથી;
 અન્યથા પુષ્ટિમાર્ગિયો અધર્મો થાય પુષ્ટિમાર્ગમા પણ પ્રથમથીજ
 ત્યાગ નથી, કાન્ય કે મીનન્દરાયજ અને ઉદ્ધવજ પ્રભૃતિએ સર્વધર્મો-
 ત્યાગ કર્યું' છે, પરંતુ કેવળ ધર્મિસ્વરૂપ પ્રાપ્ત થાય ત્યારેજ ત્યાગ;
 અર્થોજ મીન્દરાયનીજો-ગોપીજનોતો-પણ કૃત્ત્યામાજ 'સત્યજી'
 'કા સત્યજી તે' મત્યાદિ વાક્યમા બોલ્યેક ત્યાગ કર્યો છે.

કિન્તુ, પુષ્ટિમાર્ગે ધર્મિવિરુદ્ધધર્મત્યાગો, નતુ તદનુકૂળત્યાગ,
 અન્યથા સપ્તદશાધ્યાયે વર્ણવેલે લીલોપયોગિત્વેન વ્રજે સર્વધર્મનિરુ-
 પણમાચાર્યેને કૃતં સ્યાત્ ।

કિન્તુ, પુષ્ટિમાર્ગમા પણ ધર્મિવિરુદ્ધ જો ધર્મ હોય તેવા
 ધર્મનો ત્યાગ છે, પરંતુ ધર્મતુલ્ય ધર્મનો ત્યાગ નથી, જો અનુ-
 કૂળ ધર્મનો પણ ત્યાગ હોય તો સપ્તદશાધ્યાયમા વર્ણવેલું વર્ણન
 કરતાં લીલોપયોગિત્વે કરીને પ્રજમા સર્વ ધર્મનું નિરૂપણ કર્યું છે,
 તે આમદ ચાર્યનાજ ન કર્યું

અન્યન્ન શુદ્ધપુષ્ટિમાર્ગો હિ પ્રાવચ્યદશાધ્યાયેવ સમ્ભવતિ,
 માત્રાનપ્રમેયમનુષંગમ પ્રમાણપરિત્યાગાત્ । નહિ પ્રાપ્તે પ્રમેયે

થમે તેથી નમીના મધ્યાહનસમયપર્યંતજ ઉપોયજ્ય મદૈવ પ્રાપ્ત
 થાય અને જન્માષ્ટમીને દિને તો ભોજનજ પ્રાપ્ત થાય; અને તેમ
 થાય તો સડગ ઋતિવચનનો વિરોધ પ્રાપ્ત થાય નિબંધમા
 “મન્યાન્વપિ તયા કુચાંત” નું વ્યાખ્યાન કરીને “ઉત્તમો યત્ર વે હરે”
 હતાદિયા ઉત્સવનિમિત્તજ નતાદિક તો કેવલ નૃસિંહજયન્તીમાજ
 અને વામનજયન્તીમાજ કહેવું છે, નૃસિંહ અને વામન ભગવ
 ત્મગુણથી હોવાથી શીઘ્રજયન્તીને ઉત્સાહ થાય છે તેથી, તે ઉત્સવ
 અવસરે ભગવત્સદ્દેવતાની અનુકૂળ છે તેથી, ઉત્સવમા ઉપોયજ્ય
 અર્થ છે તેથી, ભગવદ્દેવે હેતુલે કરીને તે જો જયન્તીમા ઉત્સવ
 પર્યંતજ ઉપોયજ્ય નિકે કરવું, અહોભાગ નહિ આજ હેતુથી નિબ
 ન્ધમા વામનજયન્તીના ઉત્સવકરણ-પ્રસંગમા “નૃસિંહજયન્તીવત
 ઉત્સવ હોય તો” હતાદિક કહિકાથી ઉત્સવની કૃતાકૃતતાથીજ તદ્દર્શ
 મનન થાય કૃત કૃતત્વ સ્પષ્ટ થયું છે.

નતુ જન્માષ્ટમીનિતમપિ મર્યાદામાર્ગીયમેવેતિ चेन्न, स्वप्रमुप्रादु-
 र्भावदिनत्वेन तस्मिन् स्वहृदये स्वरूपादौ प्रादुर्भावाशया पुष्टिमार्गीय-
 रपि लौकिकसर्वभोगविवर्जनात् । लौकिकभोगस्तु बाधकः प्रादुर्भावे,
 अशुद्धे हृदि तदनाविर्भावात् । एतावान् विशेष — यत्तदेव व्रत वर्त-
 नेदेन द्विविध श्रवणादिनत्, न तु व्रतभेदो निर्णयभेदश्च । अन्यथा
 पुष्टिमार्गीणामधर्मत्व म्यात् । न हि पुष्टिमार्गे प्रथम एव त्यागो
 नन्दादाभिरुद्धवादिभिश्च सर्वधर्मकरणात्, किन्तु धर्मिणि वेदले प्राप्ते ।
 अत एव स्वामिनीनामपि फलदशायामेव “सन्त्यज्य” “वास्त्रदह त”
 इतिवाक्याभ्या लोकेवेदत्याग उक्त ।

હાય પરંતુ ભક્તિમાર્ગીય ઇતિ લોકસંપ્રદાઈકા નથી. "વૈશ્ણવત્વ હિ સજ્જમ" - રૈખગવત્વ મહત્ત્વ છે - એ વાક્ય અત્ર પ્રમાણ છે.

ન ચ નિબન્ધ એવ " પૂજામાર્ગે ઉત્સવયાત્રાસરિતા પૂજા કર્તવ્યા" ઇત્યુપસંહારાત્ત પુષ્ટિમાર્ગીયત્વં જ્ઞાતોદેરિતિ વાચ્યં, અક્તયા પૂજાયુક્તે માર્ગે ભક્તિમાર્ગે ઇતિ તદર્થાત્ । અન્યથા આદિમો ભક્તિ-માર્ગમુપક્રમ્યાત્ર સર્વથા નિરૂપણાદુપક્રમોપસંહારવિરોધઃ સ્વાત્ ।

નિબન્ધમા "પૂજામાર્ગમા ઉત્સવયાત્રા સરિતા પૂજા કર્તવ્યા" એમ ઉપસંહારથી પ્રતિ પુષ્ટિમાર્ગીય નથી એમ પણ સ્પષ્ટ ન કરી, "અહમ્ દેવાગી પૂજાયુક્ત ભક્તિમાર્ગમા" એમ અર્થ છે, અન્યથા આદિમો ભક્તિમાર્ગનો ઉપક્રમ કરીને ત્રીજા સર્વથા નિરૂપણ કરીને પુનઃ પૂજામાર્ગથી ઉપસંહાર કરે તો ઉપક્રમોપસંહાર-વિરોધ પ્ર.મ થાય.

કિન્તુ ન હોત પૂજામાર્ગે નિરૂપ્યતે તત્કલસ્ય સાર્વભૌમાદેર-નિરૂપણાદિભૂતિરૂપાણામુપાસ્યત્વેનાનિરૂપણાચ્ચ । કિન્તુ પૂજામાત્ર-મદ્ભૂત્વેન નિરૂપ્યત ઇતિ 'પૂજામાર્ગે' ઇતિ પદસ્ય મદુક્તં વ્યાખ્યાનમેવે-નિરૂપિત્ ॥

કિન્તુ, અત્ર પૂજામાર્ગનું નિરૂપણ નથી, કારણ કે પૂજા-દર્શ સાર્વભૌમાદિનું અને ઉપાસ્યત્વે વિભૂતિરૂપ દેવતાઓનું નિરૂપણ નથી, પરંતુ ભક્તિમાર્ગના અશ્રુતાર્થીજ પૂજામાર્ગનું નિરૂપણ છે, તેથી આ "પૂજામાર્ગ" શબ્દનો અર્થ એ હોયો "પૂજાયુક્તભક્તિ-માર્ગ" જ થાય છે, આ દિશા.

દોષ પડેનું ભક્તિમાર્ગીય હૃતિ સોઠસડાહિકા નથી. 'દ્વેગવર્ત્વ દિ
સાજમ'—દેવો વત્ત ગાડજ છે—એ વાક્ય અત્ર પ્રમાણ છે

ન ચ નિબન્ધ એવ " પૂજામાર્ગે ઉત્સવયાત્રાસહિતા પૂજા
કર્તવ્યા"ઇત્યુપસહારાન્ન પુષ્ટિમાર્ગીયત્વ વ્રતાદેરિતિ વાચ્ય, અહ્નતયા
પૂજાયુક્તે માર્ગે ભક્તિમાર્ગે હૃતિ તદર્થાત્ । અન્યથા આદિમો ભક્તિ-
માર્ગમુપક્રમ્યાન્ન મર્વણા નિરૂપણાદુપક્રમોપસહારવિરોધ સ્યાત્ ।

નિગન્ધમા "પૂજામાર્ગમા ઉત્સવયાત્રાસહિતા પૂજા કરવી" એમ
ઉપસહારથી નહિ પુષ્ટિમાર્ગીય નથી એમ પણ રૂઢા ન કરવી,
'અર્થ' નામથી પૂજાયુક્ત ભક્તિમાર્ગમા" એમ અર્થ દે, અન્યથા
માનસમા ભક્તિમાર્ગનો ઉપક્રમ કરીને આ માર્ગ નિરૂપણ
કરીને પુનઃ પૂજામાર્ગથી ઉપસહાર કરે તો ઉપક્રમોપસહાર-વિરોધ
પ્રમથાય

કિન્તુ ન હાં પૂજામાર્ગો નિરૂપ્યતે તત્પલ્લભ્ય સાધર્મ્યમાર્ગે-
નિરૂપણાદ્વિમૂતિનિરૂપણામુપાસ્યત્વેનાનિરૂપણાચ્ચ । કિન્તુ પૂજામાર્ગ-
મદ્ભૂત્વેન નિરૂપ્યતે હૃતિ 'પૂજામાર્ગે'હૃતિ પદમ્ય મદુક્ત વ્યાખ્યાનમેવે-
તિત્તિ ॥

૧૩૦૨, -૧૧ પૂજામાર્ગનું નિરૂપણ નથી, કારણ કે પૂજા
દેવો 'સર્વભોગાદિતુ' અને ઉપાસ્યત્વે વિશ્વનિરૂપ દેવતાઓનું નિરૂપણ
નથી, પરંતુ ભક્તિમાર્ગના અર્થથી પૂજામાર્ગનું નિરૂપણ છે,
તેથી આ "પૂજામાર્ગ" શબ્દનો અર્થ એ કરીએ "પૂજાયુક્તભક્તિ
માર્ગ"જે થાય છે, આ દિશા

પ્રભુમાં પોતામાં આ રસોનો ભેદ-પ્રકાર કેવો નથી;
 તેમજ રસશાસ્ત્રના જાણકારોએ તેવો કોઈ ભેદ કહ્યો પણ નથી.
 કેરીમાં અખણ્ડ એકરસ રહેલો છે; તેમ છતાં બહારનો અને અન્દ-
 રનો એમ બે રસનો ભેદ દેખાય છે. દાખલા તરીકે કેરીમાંથી જે રસ
 બહાર કાઢવામાં આવ્યો હોય છે, તેવો કેરીની છાલના અન્દરના
 ભાગમાં નથી હોતો (કેરીમાં રસનો ભેદ નથી; પરંતુ રમતો ખરો
 આસ્વાદ કેરીને ઘેરાઈ એ બહાર કાઢ્યા પછી આવી શકે છે.
 જ્યારે જો કેરીમાં ને કેરીમાં હોય ત્યાંસુધી તે સાચા રસનો
 અર્થ જાણી શકાય નથી, તેજ પ્રમાણે રસાત્મક પ્રભુ અને તેમના અધ-
 ગમાંથી બહાર કરતો રસ એનો ભેદ દેખાય છે. આ અધરરમ
 મુખ્ય છે, એનો રસાત્મક પ્રભુ સાથે અભેદ કેવી રીતે બન્ધ બેસતો
 થાય, તે અહીં પરિપક્ષ છે) ૨-૩.

वस्तुतन्त्रमयैरिक्तं तारतम्यं न वर्तते ।

तथात्राप्याद्यरसतत्तारतम्यं विबुध्यताम् ॥૪॥

કેરીના આ બન્ને પ્રકારના રસમાં એકતા પણ રહેલી છે.
 અને તદ્વાવત ભેદ-તારતમ્ય ભાવ પણ રહેલો છે. તેજ રીતે આ અધ-
 ગમનો આદ્ય ગ્માંત્મક પ્રભુથી તદ્વાવત જાણવો.

ऐक्यं च सर्वथा तन्मादभेदे मुख्यतोच्यते ।

आनन्दसारभूतत्वमत एव प्रमृदितम् ॥૫॥

દરેક રીતે જો બન્ને પ્રકારના રસમાં એકતા તો રહેલીજ છે
 અને તેથીજ અભેદ મુખ્ય રહેલો છે, એમ રહેવામાં આવ્યું છે.
 આ વસ્તુનો ખ્યાલ રાખીનેજ અધરરમને સીમદાપ્રભુદયે આનન્દનો
 સામ્યત કહ્યો છે. ૫.

અતઃ એવં સ્વામિનોનામાશ્લેષઽસ્તિ તદ્વાદરઃ ।

અતઃ પ્વાવિકારોઽપિ તત્ત એવં પ્રવેશતઃ ॥૬॥

તે અધરમ આનન્દો સારસ્વત હોવાને કારણેજ સ્વામિનીયો-
ગોપીજનોને પ્રભુના આગ્નેષમાં તે અધરન તરફ મુખ્ય આદર
રહેશે છે આ કારણેજ ને ગોપીજનોને આગ્નેષમાં અગ્નિકાર
પણ રહેશે છે ૬

ત્રેણુદ્વારા વિયોગે તુ ગીવને તત્ત એવં રિ ।

એવં મુદ્યત્વનિર્વારસ્તદ્રમે ત્વચીયતામ્ ॥૭॥

इति सर्वायोग्यमुक्ताधिक्यस्य विनिरूपणम् ॥૭૨॥

પ્રભુનો નિગ્ધ ભાષા છતાં પ્રભુ હૃદય રહી જર્માનો નાદ કરે
તેને લીધે ને ગોપીજનોનાં જ્ઞાન દષ્ટી રહેતું હશે, તે પણ જર્મા-
નાથી પ્રભુના અધરસના આરવાદનો અનુભવ ગોપીજનોને
મળ્યાજ કરે, તેને લીધેજ આમ હોવાને લીધેજ અધરનો રસ
એ મુખ્ય છે, એમ અણુપૂં. આ વિપરીત ગમગી મકારો કે જે
મુધા-અમમમ્મ રમનો ગર્ભન આગ્રાદ ન પણ મકાર તેજ મર્મ-
એક છે. ૭૨

द्विवार्षिकः कुमारोऽत्र मन्तव्योऽस्मत्प्रभुः सदा ॥૮॥

सर्वा तदीयसामग्री मन्तव्यैव तथारविषा ।

अतो हि व्रतकार्या अप्युक्ता गोपबुद्धारिवाः ॥૯॥

‘एवं विहरि’ इत्यत्र प्रभुभिश्च निरूपितम् ॥૯૩॥

આ લીલામાં આપણા પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રને માત્ર જે વર્ષના
કુમારજ સહા માનવાના છે. પ્રભુના જેવ મારે રહેથી જે કાર્ય
નામથી તે પણ જે વર્ષના કુમારને મારે હોય, તેવીજ માનવાની
છે આ વસ્તુનેજ અથવા ગાંધીને પ્રતી ઇચ્છા કરનારી જે
ગોપગાલિકાઓ હતા. તેઓને પણ 'ગોપગાલિકાઓ' કહેવામાં
આવી છે આ દકીલ શ્રીમદભાગવત-દશમ સ્કન્ધ અધ્યાય ૧૧
માના છેલા યોગમાં "एव विनरै. कौमारे" એ યોગમાં પ્રભુની
કુમારવધાનીજ મર્મ લીલાઓ હતી, તેનો ખુલાસો ત્યા શ્રીગદા-
પ્રભુએ સુબોધિનીજીમાં આપ્યો છે ૮ ૬૩.

कुमारी च कुमारश्च नन एवमवत्प्रभु ॥१०॥
'ब्राह्मणोऽपि क्षत्रियोऽपि'त्यादिव्यावृत्तिस्फुरिकाः ।
तासु चास्मत्स्वामिभिस्तु सर्वां लीला निरूपिताः ॥११॥

વજ્રમુખિયા કુમારી-વડપે અને કુમાર-વડપે આપ પ્રભુ
પોનેજ થયા હતા. તેજ મળે (ભા ૧૦-૧૧-૪૮) સુબોધિનીજીમાં
શ્રીઆચાર્ય મોગે પ્રભુની મમત્ર લીલાઓ કુમાર-વડપે કરી હતી.
બાહ્ય પણ થાય, કાનિય પણ થાય; મમત્ર રમતે એકત્ર
રહેશેજ હાય 'તેચિતિમા રીકારી નિયે-પ્રભુને ગર્વાંઠ પ્રતિમન્ધ
કરનાને નથી' વજ્રની લીલાઓમાં ત્યામુખીમાં કુમાર-વધાની જરૂર
હતી ત્યામુખી તે અપ્યા ગાંધી, પતી જરૂર નહોતાં ત્યાગ કર્યો ૧૧

तादृशोऽनित्यस्तामर्थ्य हरे, कामः स्वरूपत ।

कामाश्रये वयोपेक्षा न तु माक्षान्स्वरूपके ॥१२॥

તેના પ્રકારના સ્વરૂપમાં પ્રભુનું મમત્ર મામર્મ આવી મુનું

૧) તે અડપત્ર ૥૬ કાગળી સ્થિતિ છ દને જો કાગળો આશ્રય
 મળ્યામા આવે તે કાગળી વધુ કાગળી છે, તે અડપત્રી જરૂર
 જાગ્યા; જ્યાં મુદ્દાત્મકપ્રમાણિતોજ મનાત તેમ લા વધુ પ્રાણ-
 વાળી જરૂર નથી ૧૩.

તસ્ય રૂપ તુ મન્નન્નમેત્તમાકૃતત્ત ॥૧૨૩॥

આ પ્રકારે તે પ્રભુના સ્વરૂપનો તે આકૃતિ છે, અનૌદિક
 છે, તેમ વિગત કહે, ૧૦૩

આવિનાદો યજ્ઞોદ્યાના આત્મ્ય ન મુનોદ્યત્ત ॥૧૨૪॥

પદ્યે જ્ઞાન ન તુ પ્રોક્ત તત્ત્વરૂપ તથાવિત્ત ૧

આમિનીત્વગમ્ય રૂપમેવત્રિય મનમ્ ॥૧૨૫॥

યજ્ઞોદ્યાના રૂપમા ન મનનાડખી આપી બાપ દત્તો, જોયી
 કરીતેજ જોય દેવપ્રીયા પ્રભુના આગટ્ય થયુ ત્યજે દેવપ્રીયે સ્તુતિ
 કરી અને જ્ઞાનદશાનો અનુભવ કયો, તેવો અનુભવ પુષ્કળ
 માળમળા શ્રીયજ્ઞોદ્યાને ન થયો તેથી તેમ જ એકમદ સ્તુતિ ન કરી
 જન્મનમયન પ્રભુને અડપત્ર વત્તનનાડપ દત્ત. શ્રીઆમિ-
 નીત્યો-ગોપીજનોના હૃદયમા પ્રભુને ૨૩૩૫ આપૂં પેમમળ દત્ત. ૧૪.

‘પદ્યજ્ઞને’ત્યાદિમિસ્તદ્વહિર્લોગ નિરુપિતા ૧

વ્યભાટિક્યા મયાં પૂર્વરૂપે વિદુગતામ્ ॥૧૨૬॥

પૂર્વ નિરુપ્તો રૂપ વિજ્ઞેયં પ્રમુષાત્રિત્રે ॥૧૨૭॥

‘વર્ગજ્ઞતા’ (બા ૧૦) આ વર્ગે પ્રમુષાતાં પ્રભુની બાપ શ્રીતા-

એનું નિરૂપણ કરવામાં આ પૂં કે પ્રભુની વય રંગેની સગમ
કયા એ પણ કુમારવચ્ચામાળ સમજાતી છે. આવાજ પ્રકારનું
અરૂપ શાન્તાપ્રભુજીને શરણે આવી રહેલા હવેયે જાણુ. ૧૫૩

૩૭. અષ્ટાક્ષરમન્ત્રાર્થઃ ॥

શ્રીગોપીજનવલ્લભાય નમઃ । ‘શ્રીકૃષ્ણ’ શરણં મમેત્વદાક્ષરો
મન્ત્રઃ । અમ્ય વ્યાख्या-શ્રીકૃષ્ણો યુગલરૂપો મમ શરણમાશ્રયો
ભૂતાત્ । ત્વાંશ્રયેષુ દેહદારભોગપુત્રપાતૃપિતૃભગિનીકુટુમ્બગૃહવિત્તપશુ-
ગ્રામદેગેષુ શિથિલેષુ મૃગતૃણાવદ્દૃશ્યમાનેષુ તદાશ્રય આનન્દરૂપો
નિત્યઃ પરમાત્મપ્રદો મમ ભવતુ ।

‘શ્રીકૃષ્ણઃ શરણં મમ’ એ અષ્ટાક્ષર મન્ત્ર છે. જાનો અર્થ
એ છે કે-‘નીરાધાજી અને શ્રીકૃષ્ણમન્દ્રજી એ યુગલ અરૂપવાળા
શ્રીકૃષ્ણમન્દ્રજી મારો આશ્રય થાવ.’ દેહ, સ્ત્રી, ભોગ, પુત્ર, માતા,
પિતા, બહેન, કુટુંબ, ઘર, પેસો, દારદાંપર, ગામ, દેશ એ બધા
આશ્રયો હોવા અને ઝાંઝવાના જળ જેવા તકામા દેખાતા રોગાથી
માન શ્રીકૃષ્ણમન્દ્રજીનો આનન્દરૂપ, નિત્ય અને પરમાત્માના રક્ષકનું
જ્ઞાન કરાવનારો આશ્રય મને થાવ.

સન્મજ્જ્યા નાશ્યા નર્યા ચાનન્યરૂપા ।
નિરમોઽનાશ્રયસ્તીવ્રતદાશ્રયો ધવેદધ્રુવમ્ ॥૧॥

મ નર્મ આ એક પ્રભુ મિત્ર ધીમ્ ક્રે હ મા ન હ થ તરી
 આ ય ચરમ ખર્નન અરુણ પામેદા, ન્દન દામ્ય ગમ્ય
 ના નાગરિય ર મરી નવ જાન લી જકિત રહે તીન મેવે અન્યા
 આ નારા પામ્યો હવે રીકું છુ ન્દનનો અથા આશ્રય થાવ ૧

‘અમય મર્વદા દામ્યે રતિ જન્મ ત મય’ રૂનિ મમવદારદમ્ ।
 મતિનામન્નનિરૂનિ ॥

૧ મુદ એ ૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦ ૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬ ૩૭ ૩૮ ૩૯ ૪૦ ૪૧ ૪૨ ૪૩ ૪૪ ૪૫ ૪૬ ૪૭ ૪૮ ૪૯ ૫૦ ૫૧ ૫૨ ૫૩ ૫૪ ૫૫ ૫૬ ૫૭ ૫૮ ૫૯ ૬૦ ૬૧ ૬૨ ૬૩ ૬૪ ૬૫ ૬૬ ૬૭ ૬૮ ૬૯ ૭૦ ૭૧ ૭૨ ૭૩ ૭૪ ૭૫ ૭૬ ૭૭ ૭૮ ૭૯ ૮૦ ૮૧ ૮૨ ૮૩ ૮૪ ૮૫ ૮૬ ૮૭ ૮૮ ૮૯ ૯૦ ૯૧ ૯૨ ૯૩ ૯૪ ૯૫ ૯૬ ૯૭ ૯૮ ૯૯ ૧૦૦

(પરમદ્ ૧૦ શ્રીગુપ્ત ૮-૧ આદ્યા મરી ૭ ૮—
 મદા સવામમાવન મજનોયો પ્રવેશ ૧

કરિષ્યતિ સ પ્રાસ્નદૈ હેક પાત્તિકિમ્ ॥૧॥

૧ રો ભા ૧૬ ૨૭ ૩૮ ૪૯ ૬૦ ૭૧ ૮૨ ૯૩ ૧૦૪ ૧૧૫ ૧૨૬ ૧૩૭ ૧૪૮ ૧૫૯ ૧૭૦ ૧૮૧ ૧૯૨ ૨૦૩ ૨૧૪ ૨૨૫ ૨૩૬ ૨૪૭ ૨૫૮ ૨૬૯ ૨૮૦ ૨૯૧ ૩૦૨ ૩૧૩ ૩૨૪ ૩૩૫ ૩૪૬ ૩૫૭ ૩૬૮ ૩૭૯ ૩૯૦ ૪૦૧ ૪૧૨ ૪૨૩ ૪૩૪ ૪૪૫ ૪૫૬ ૪૬૭ ૪૭૮ ૪૮૯ ૫૦૦ ૫૧૧ ૫૨૨ ૫૩૩ ૫૪૪ ૫૫૫ ૫૬૬ ૫૭૭ ૫૮૮ ૫૯૯ ૬૦૦ ૬૧૧ ૬૨૨ ૬૩૩ ૬૪૪ ૬૫૫ ૬૬૬ ૬૭૭ ૬૮૮ ૬૯૯ ૭૦૦ ૭૧૧ ૭૨૨ ૭૩૩ ૭૪૪ ૭૫૫ ૭૬૬ ૭૭૭ ૭૮૮ ૭૯૯ ૮૦૦ ૮૧૧ ૮૨૨ ૮૩૩ ૮૪૪ ૮૫૫ ૮૬૬ ૮૭૭ ૮૮૮ ૮૯૯ ૯૦૦ ૯૧૧ ૯૨૨ ૯૩૩ ૯૪૪ ૯૫૫ ૯૬૬ ૯૭૭ ૯૮૮ ૯૯૯ ૧૦૦૦

અન્યાત્રયો ન કતવ્ય મય્યા વાવરમ્તુ મ ।

મયકીયેષ્વાન્મભાવશ્ચ કર્તવ્ય સર્વથા મત્ ॥૨॥

પ્રભુ મિત્ર ધીમ્ મદનો આશ્રય કે રો નર્મ મરુ કે
 મીત્રો આશ્રય હમેશા નડવ કુનો છે મેતાના જે ના તેએ મા
 હમેશા જે પેતાના જે એવો ભ ૧ ગમ્યો ૨

મદા સવાન્મક કૃષ્ણ સં ય કામાલિયોપતુત્ ।

તદ્વત્ત્વ ન નિર્ગોષમાવજે મ્યેયમા રાત્ ॥૩॥

કાળ વગેરેના દોષોને દૂર કરનારા સર્વોત્તમ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ-
ચન્દ્રજીની સેવા કરવી. તે પ્રયુજના જે ભકતો હોય તેઓની તરફ
નિર્દોષભાવે માનની સાગળી રાખી રહેવું. ૩.

ભગવત્યેવ સતતં સ્થાપનીયં મનઃ સ્વયમ્ ।
કાલોઽયં કઠિનોઽપિ શ્રીકૃષ્ણમક્તાન્ન વાષતે ॥૪॥

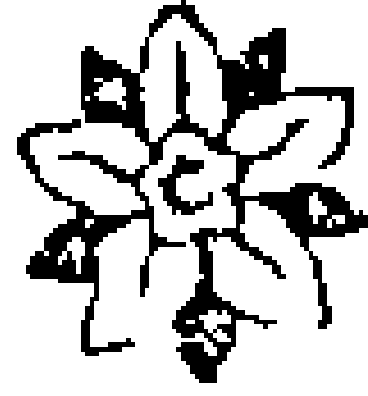
પ્રભુમાંજ જાને હમેશા મનને સ્થાપવું. આ કાળ કંઈયે છે,
છતાં જેઓ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રજીના ભકતો છે, તેને કાંઈપણ અડચણ તે
કાળ કંઈ જો તેમ નથી. ૪.

૩૮. ગદ્યાર્થઃ ॥

(વિવૃત્તિઃ—) સહસ્રાણિ અપરિમિતાનિ ચે પરિવત્સરાસ્તૈર્મિતઃ
કાલસ્તેન જાતઃ કૃષ્ણવિયોગસ્તેન જાતામ્યાં તાપક્લેશામ્યામાનન્દ-
તિરોભાવ આનન્દરહિતોઽહં જાતઃ । આનન્દાર્થ દેહેન્દ્રિયપ્રાણાન્તઃ
કરણાનિ તદ્ધર્માશ્વેતિ । દેહઃ પાંચભૌતિકઃ ૧, ઇન્દ્રિયાણિ દશ ૧૦,
પ્રાણા દશ ૧૦, અન્તઃકરણાનિ મનોબુદ્ધિચિત્તાહંકારાસ્તૈષાં ધર્માન્,
દેહસ્ય ચલનમ્, ઇન્દ્રિયાણાં યા યા પ્રવૃત્તિઃ, અન્તઃકરણાનાં યા યા
પ્રવૃત્તિઃ, તે ધર્માન્તાન્, તદુક્તં— “બ્રહ્મસમ્બન્ધકરણાત્સર્વેષાં દેહ-

છે. એનો અર્થ-હે શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર ! હું આપનો દામ છું. આપ
વચન છે કે જે આપને શરૂ કરી આવેશો ત્યારે તેને આપ અમથ
અર્થે તે અભય આપ માગમા કરો

૩૯. પુષ્ટિમાર્ગીયધ્યાનપ્રકારવિવેચનમ્ ॥

અથ જપસમયે પુષ્ટિમાર્ગીયધ્યાનપ્રકારો વિવિચ્યતે ।

એ જપ કરતી વેળાએ પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવોએ જે પ્રકારે
જાન કરેલા છે, તેનો પ્રયત્ન કરેલા આપને :-

પ્રથમાચાર્યવર્ણાન્ શ્રોતૃદામ્ નિપ્રયોગરસાત્મકતાપદ્ધતાન્
ધ્યાન્વા નમસ્કુર્યન્ત્ ।

ગોપી પેલા પ્રભુના નિપ્રયોગ રસ અરૂપ-તાપાત્મક શીખના-
આપણે શીખવવામાથીશ્વર પ્રભુનું જ્ઞાન કરી આપશીને નમન
કરું

તત્ત્વ શ્રીમત્પ્રભુચંડાન્ શુદ્ધપુષ્ટિમાર્ગીયમર્વાન્મમાયાન્મક-
મ્ત્રીમાતૃસ્વાન્ શ્રોતૃદામ્ ધ્યાન્વા નમસ્કુર્યન્ત્ ।

તે પછી શુદ્ધ પુષ્ટિમાર્ગીય મર્વાન્મમાયાન્મક-
અરૂપતાના શ્રીમાન્ પ્રભુચંડાન્ શ્રીમાતૃસ્વાન્
અને આપશીને નમન કરું

ततो मन्त्रोपदेष्टारमर्भतः शब्दस्य यथादृष्टमनुस्मृत्य नमस्कृत्यादी

त्यारणाद ऋषे आप गने गद्य धर्म मन्त्रो उपदेष्टा कर्षो होय
तेषा गुरुरेवता ते प्रभाषे आपले दर्शन कर्षो होय ते प्रभाषे
अग्रेषु तेजोशीलं अमरं इति नमन इत्यु.

ततो मन्त्रमष्टाक्षरं मार्गकं विचार्याद्यैस्तद्वत् नमस्कृतम् ।

५ ओ अष्टाक्षरं मन्त्रो गार्ग्यं इति विचार इति १०८ ॥
८५ इत्येव ।

“श्री, ८५ सच्चिदानन्दो ऋषो नमः पञ्च ५ ।

गुरुः स्त्रीभावात्मा स्वामिनीहृदयस्थिता ॥१॥

स्वामिभावात्मकं सर्वांगीयत्वात्पदलात्मकं ।

रासलीलापरो नित्यो भावभावात्मकः पर ॥२॥

स्वामिनीवृन्दमध्यस्थमनदेवकर्ममग्नकः ।

नीवरतर्धानश्च तस्य सर्वात्मभावः ॥३॥

लोकेष्वप्रसिद्धश्च पुण्योत्तमनामकः ।

सख्योगे न विनायुक्तः सख्योगात्मा तदात्मकः ॥४॥

तद्वन्द्यं सर्वतदि प्रविष्टं शरणं मनः ।

निष्ठावनस्तन्मनसा तदेकप्रवचनम् ॥५॥

इति संप्राप्त्येवमिति विप्रयोगान्नमः ॥

“સન્દિગ્ધનન્દરૂપ, મૂઢ, બ્રહ્મ, પરથી પણ પર, સ્ત્રીમૂઢલાગતમકે,
 શ્રીવામિનીજના હૃદયમા ગિરાજતા, રથાધીમાવરૂપ, સમગ્ર લીલા-
 એકાંતી રૂપવાળા, હમેશા ગમલાલામાં પગચાળુ, પરમ ભાવાત્મક,
 શ્રીગોપીજનોના સમક્ષ વચ્ચે રહેલા, તેઓમાંજ મગ્ન, જીવેલી
 માફક શ્રીગોપીજનોને અધીન રહેલા, છતાં મર્વન ગિરાજ રહેલા,
 પુત્રોત્તમ નામ છે જેનું એવા, મંથ્યોગ સમયે ગધિકાશ્રુથી યુક્ત,
 સંયોગે ગમરૂપ, ગધિકામય, એકરૂપ અને સર્વતા હૃદયમા જોગણે
 પ્રવેશ કર્યો છે, તેવા શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રજી મારો આશરો છે નિઃમાધન
 એવા જીવે તે શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રજીનાજ આશરતી મનપૂર્વક પ્રાર્થના
 કરવી,” આ પ્રમાણે પ્રાર્થના કરવી; આ પ્રમાણે વિપ્રયોગ સ્વરૂપની
 ભાવના કરવા.

અથ પચ્ચાક્ષરે ચાદ્યે પ્રગૌ શૃંગારસંયોગાત્મકે સર્વાત્મભાવેન
 દાસ્યં તદુપયોગિ તથા દેહાદૌ નિરન્તરભાવનાં પ્રાર્થયેત્ ।

તે પછી “કૃષ્ણ તવાસ્મિ” એ પચ્ચાક્ષર મંત્રમા બતાવ્યા
 મુજબ શૃંગારે મંથ્યોગાત્મક પ્રભુને વિશે સર્વાત્મભાવપૂર્વક દાસભાવ
 પ્રભુને ઉપયોગી થાય તેવા પ્રકારે દેહ વગેરેમા નિરન્તર ભાવના રહે,
 તેવી પ્રાર્થના કરવી.

તત્ર પ્રથમં શ્રીકૃષ્ણપદપ્રયોગસ્ય પ્રાકટ્યસામયિકશોભાભિવ્યક્ત-
 કત્વાદ ભાવનાપુરઃસ્થિતં યુગલસ્વરૂપં, અષ્ટષોડશચતુર્વિંશતિસસ્ત્રી-
 મણ્ડલમધ્યે નવરસમયં ચતુર્વિંશતિરમણાત્મકં શ્રીકૃષ્ણં વિધાય માવ-
 નયા દેહેન્દ્રિયાદિકમપ્યન્તઃ પ્રવેશ્ય તત્રેવ સર્વદા નિરુઢીભૂય દાસ્યં
 પ્રાર્થનીયમિતિ ચોભાય (! બોદ્યમ્) ॥

પ્રભુ પ્રાટલ્ય જે સમયે થઈ તે સમયે જો સોભા તે
 'શ્રીકૃષ્ણ' - જે શબ્દમાં રૂઢી દેવાથી હૃદયમાં કંઈથી માનસિક
 ભાવનાયે હૃદય સમક્ષ રહેલા યુગલ સ્વરૂપ, ચોરીમ સખીયોના
 મળવા વચ્ચે કાચશાસ્ત્રમાં રહેલા નવ સ્વરૂપ ચોરીમ સખીયોને
 રૂઢી શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રનું સ્વરૂપ ભાતી, ભાતનાથીજ દેહ, ઇન્દ્રિયા
 દિક્ષ પણ તેજ સ્વરૂપમાં ભાવાં; તેજ સ્વરૂપમાં સદા નિરોધ કરી
 દામધર્મની પ્રાપ્તિ કરવી, એમ જાણવું.

તથા ચ સિદ્ધમેતન્ શ્રીમદાચાર્યોનાં હૃદય વિપ્રયોગાત્મક
 સ્થાયિભાવયુત સર્વલોલાત્મક (તસ્મિન્) શ્રીકૃષ્ણપદાર્થે શુભલ્લભ્યસ્વરૂપે
 વિમાન્ય, તસ્ય મુખ્યલીલા રાસરૂપા, તાં વિમાન્ય, તદ્ગતગોપિકા-
 શુભલાન્તર્ગત તદ્ભુજાચ્છાદિતં તદેકનિરદ્ધ પ્રભુ સ્વામિનં સ્વામિની-
 સ્વરૂપં ચ તથાવિધ ભાવયેત્ । એવમેકવારમપિ નામતપે મુખ્યફલ-
 સિદ્ધિ । અન્યથા આવૃત્તિરિતિ બોદ્યમ્ ।

તે ડાખથી આ વાતુ મિદ્ધ થાય છે અને તે એ છે કે શ્રીમદા-
 ચાર્યશ્રીનાં વિપ્રયોગાત્મક, સ્થાયિભાવયુત, સર્વલીલાસમન્વિત એક
 જે હૃદય, તેમાં યુગલસ્વરૂપ શ્રીકૃષ્ણ રૂઢીના અચલી ભાવના કરી,
 તે પ્રભુની જે મુખ્ય સમસીયા, તેની ભાવના કરી તે નમનીલાને
 વિશે મિગજતા, બધાં જોપીજનો વચ્ચે રહેતા, તે જોપીજનોના
 બાહુથી લીટાયેલા, તે જોપીજનોમાં જેમનું ચિત્ત પરોવાયેલું છે,
 તેવા સ્વામી-પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રનું અને તેવાજ પ્રકારે શ્રીસ્વામિ-
 નીલનું જે સ્વરૂપ તેની ભાવના કરવા આ પ્રમાણે એકવાર પણ
 નામગપ કરતા મુખ્ય કૃત્તી મિદ્ધ છે; આમ મુખ્ય ૪૧ ન મને

તો નામજપની આદતિયો કરવી-અનેક વાર જપ કરવો, એમ
આં ઉપરથી સમજૂં.

નનુ સાક્ષાદ્રસરીત્યા મગવદનુમર્વડપિ સર્વાત્મમાવેન દાસ્યેડધિક-
નિરૂપણં કથમુપપચતે, इति चेत् तत्रायं भावः ।

વાર સાક્ષાત્ રસશાસ્ત્રનીજ રીતિ પ્રમાણે પ્રભુનો અનુભવ
થઈ શકતો હોય, છતાં સર્વાત્મભાવપૂર્વક દાસ્યધર્મના અવલમ્બન માટે
જાર આપવામાં આવે છે, તે કેવી રીતે થોડી કહેવાય? એના ઉત્ત-
રમાં કહેવામાં આવે છે કે-દાસ્યમા વિશેષતા હોવાનાં કારણ આ છે:

મગવાન્ સ્વામિનીસહિત एव पूर्णरसात्मकः, तस्यालम्बनविभाव-
द्वयसम्योगनिष्पन्नत्वात् । तथा च दास्ये उभयसहिते सेवया पूर्ण-
रसानुभवो भवतीति नानुपपत्तिः काचित् ।

રસ એ એક પ્રકારના આલમ્બન વિભાવનો સંયોગ થતાજ
મિલ્લ થઈ શકે છે, તેથીજ જ્યારે સ્વામિનીજી સાથે જિગ્જતા હોય,
ત્યારેજ પ્રભુ પૂર્ણ રસાત્મક હોય છે; અને આમ બન્ને સ્વરૂપ
સાથે જિગ્જતા હોય. ત્યારે દાસ્યપૂર્વક સેવા કરવાથી પૂર્ણરસનો
અનુભવ થાય છે; એટલેજ દાસ્યની મહત્તા કહેલી છે, તેમાં કાંઈ
અથોડપણું નથી.

अष्टाक्षरमन्त्रस्तस्याष्टोत्तरशतं जपः । ततः पञ्चाक्षरो मन्त्र-
स्तस्य चतुर्विंशोत्तरशतत्रयं जपः । ततो नवरसमयभावनाध्यानं कार्यम् ॥
इति श्रीहरिरायेण महद्विलोकनपरेण कृतं समर्पणमन्त्रविवरणम् ॥

“શ્રીકૃષ્ણઃ શરણં મમ” એ અષ્ટાક્ષરમન્ત્રનો એકસો આઠ વાર

પન્ચાક્ષર-મન્ત્રમાં 'હ' આપનો છે', એમાં તે દા-યમ્પ ભાવ
 ઝૂટ થાય છે. આ દામ્યભાવ સર્વાત્મભાવની સિદ્ધિમાં સાધન તરીકે
 નથી; પરંતુ એ પન્ચાક્ષર મન્ત્રના જપે કરી 'હ' પ્રભુનો છે'
 એવી મતલ ભાવના કરવાને કારણે દીનતા સિદ્ધ થાય છે. (દીનતા
 પ્રભુના મન્ત્રોપ માટે કારણ છે, તેથીજ) પ્રભુ એવા દીન ભક્તને
 કૃપા દ્વારા સર્વાત્મભાવની સિદ્ધિ કરી આપે છે ૨-૩.

અષ્ટાક્ષર તથા મન્ત્ર જપ્ય શરણસિદ્ધયે ।
 શરણમ્યં યતઃ કૃષ્ણ સ્વતઃ સર્વાત્મનોદ્ધરેત્ ॥૪॥

આશ્રયની સિદ્ધિને માટે તેજ પ્રભાણે "શ્રી કૃષ્ણ શરણ. મમ"
 એ અષ્ટાક્ષર મન્ત્રનો જપ કરવો; કેમકે શ્રી કૃષ્ણચન્દ્રશરણે આવી
 રૂદેશા ડાંગો ખોલેજ અને હૃદયે ઉદ્ધાર કરે છે ૪.

ઉદ્ધારોઽપ્યત્ર મન્તવ્ય સ્વરૂપાવેશસાધક ।
 ફલાન્તરાનપેક્ષમ્ય કિં દેય પ્રભુણાપિ હિ ॥૫॥

સરૂપના આવેશની સિદ્ધિ કરનારો ભક્તનો આ ઉદ્ધાર છે
 આજ ભક્તને બીજા દોષપણ જાણતી જ્યાં અપેક્ષાજ નથી, ત્યાં પ્રભુ
 બીજું આપેય પણ શ ? ૫

તત્ર સ્વસ્વામિરૂપમ્ય ભાવનારીતિરચ્યતે ।
 યતો ભાવનયા માવ સિદ્ધચેન્નાન્યેન કેનચિન્ ॥૬॥

હવે આના પ્રકારના દામ્યધર્મ આપણા આમાં શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર-
 ડાંગા સરૂપની ભાવના કેવી રીતે કરવી, તેનો પ્રકાર રૂદેશામાં આવે

છે, કેમકે સર્વોત્તમના મન ભાવનાથીજ સિદ્ધ થાય, બીજા કશાથી
પણ નહીં. (શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા પાંચ નિબંધનક્ષણમાં આપ્યા કી છે
કે, "ભાવો ભાવનયા સિદ્ધ સાધન નાન્યદિપ્યતે-ભાવ માત્ર ભાવનાથીજ
સિદ્ધ થાય છે; બીજું કંઈ માત્ર ભાવ વિદ્ય કંઈ માટે નથી) ૧.

સ્વયંદોષાફલ રાસલીલામાત્રે વિભાવયેત્ ।

તમ્યામેવ હિ લીલાયાં સર્વમાત્મિકા ચત્ ॥૭૥॥

અમારૂં લીલાઓના ફળરૂપ ગમનીવાનો મોખા પ્રથમ વિચાર
કરો, કેમકે તેજ લીલામાં સર્વોત્તમના રૂપો છે ૧.

‘રાસદોષેભાત્મર્ગે’ ક્વચત્ સ્વામિનામ હિ ।

ફલપ્રકરણત્વ ચ તદ્દોષાભિનિરૂપણાત્ ॥૮૥॥

આ કારણેજ શ્રી મદ્ભગવદ્ગીતા રામચીતૈ-તાત્પર્ય-શ્રી રામ-
લીલાજ સમગ્ર લીલાઓના તાત્પર્યરૂપ જેમણે સ્વીકારી કે, તેનું
નિર્ણય શ્રીગુમાહજીએ આપ્યું છે. શ્રીમદ્ભગવત્માં ગમનીવાનો
જે ભાગ, તેમાં તે યજ્ઞ ૪૧૩૫ લીલાનું નિર્ણય દેવાથી તે ભાગને
શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા ક્ષત્રક્રમનું નિર્દેશ્યું છે ૮

તત્ર મ્બલે ગૂઢતમે યમુનાપુલિનાત્મકમ્ ।

તત્ત્વાનિદુર્મત્સર્વાંગમ્ય હૃદિ વિભાવયેત્ ॥૮૬॥

આ ભાવનામાં અત્યન્ત ગૂઢ એક કાષ્ઠી ન રહી શકાય
એવું જમર કિલ્લા એક એક ગમચીતનું અંગ-સ્વરૂપે શ્રીયમુના-
જના કાદા લીલર આવેલું છે, તેની ભાવના કરી ૬.

૫તિતો યમુનાતીરં તતો વૃન્દાવનં તથા ।
 તતો ભૂમિઃ સાપિ રૂઢા વાયુના ધનુર્ચાલનાત્ ॥૧૦॥
 અલૌકિકમનશ્ચન્દ્રપ્રકાશધવલીકૃતા ।
 યમુનોર્મિભિરત્યન્તશીતલ સર્ગસં તથા ॥૧૧॥

શ્રીયમુનાજીના તીર્થની આગપાસ અને પછી વૃન્દાવનની ગારે
 જાણી ઊપર રૂઢાના ચંદ્રની ભાવના કરવી. ત્યાર પછી ત્યાંની
 ગૂંઠ ભૂમિની ભાવના કરવી, તેમાં વાયુ વડે ટકી પાંદડાઓ દાલતાં
 હોય; ત્યાં અલૌકિક મનરૂપી ચન્દ્રના પ્રકાશથી લિંગવદ્ધ થયેલી
 હોય; વળી તે ચંદ્રના યમુનાજીની વાહેરેથી ગરસ અને અત્યન્તશીતલ
 હોય. તેવી ભાવના કરવી ૧૦-૧૧.

एतादृशे तु पुलिनं त्रिभङ्गललितं हरिम् ।
 वह्निपिच्छशिरोभूषं सरोजसदृशाननम् ॥१२॥
 चञ्चलारक्तनयनमलकावृतभालकम् ।
 श्रुतिगुग्मलसुच्छ્રીमन्मकराकृतिकुण्डलम् ॥१३॥
 दिव्याङ्गरागललितं सर्वाभरणभूषितम् ।
 पीताम्बरावृत श्रीमद्वनमालાવિરાજિતम् ॥१४॥
 रसासक्तं गोपिकैरानुरक्तं गोपिनावृतम् ।
 रासमण्डलमध्यस्थं गोपिकागुग्ममध्यगम् ॥१५॥
 श्रुतिरूपाग्निपुत्रात्मरूपगोपीभुजावृतम् ।
 नृत्यतं शास्त्रीरित्यापि रसोद्रेकेण च स्वतः ॥१६॥

તુ ત્રિયપુરુષાર્થયિરસક્રોડાપરં ક્વચિત્ ।

જન્યક્રોડારત ક્વાપિ મદ્ગવિહ્વલ્લોચનમ્ ॥૧૭॥

ગોપિકાસુ ચ સંસક્ત વિરક્તં સર્વકાર્યતઃ ।

ણ્તાદ્દશે પ્રભુ શ્રીમદાચાર્યહૃદયમ્થિતમ્ ॥૧૮॥

ભાવાત્મકેન રૂપેણ સામગ્રીમહિતં તથા ।

ત્સાત્મકમ્વાવિષ્ઠાન રસચન્દ્રદયં ચતઃ ॥૧૯॥

તથૈવ હૃદયાવિષ્ટં લીલાયાં પ્રતિગોપિકાઃ ।

હૃદયાદૈવ તત્તાપવશાત્ કહિરિદ્ધૃતઃ ॥૨૦॥

લોકવેદપ્રસિદ્ધસ્વર્માધિષ્ઠાય ત્રિયાવૃત્તિઃ ।

અવતાન્પરોક્તે તુ મૂર્તાવિવેતિ નિશ્ચયઃ ॥૨૧॥

અનુભૂતિર્ભાવકતાં ભાવરૂપેણ સર્વથા ।

અન્યેદામન્યરૂપેણ તત્ સાવારણી મતિઃ ॥૨૨॥

સ્વરૂપે ચ તથા મૂર્તૌ નહિ ભાવકતાં ક્વચિત્ ।

જન્મમૃત્ હરિં ધ્યાયેદનિદીનેન ચેતસા ॥૨૩॥

આવા પ્રકાશના શ્રીચમુનાદિતા કાદા ક્રિપા મોખીજના મુકુટ-
વાળા, કમલમમાન મુખવાળા, અપજ અને કાન્ક રેતાં નેત્રવાળા,
રેગથી ઘેરાયેલા કપાલપ્રદેશવાળા, જન્મે કાન ઠીપર મુજાસિત મક-
ના આકાશના કુણ્ડળવાળા, દિવ્ય એવા લેખકુએલ વગેરેથી સુંદર,
મમત્ર અમ્મદુરોથી શણગારેલા, પીતામ્મન્યા બીટળાએલા, સુંદર
વનમાવાયાં ગોબી ડાહ્યા, રમમા આમકિતવાળા, માત્ર ગોપીજનો

તરત અનુગમવાળા, ગોપિકાઓથી ઘે-ઘેરા, ૧૧ મ્હા, ૩ મ્હા ॥ ગમ્ય
 ભાગમાં રહેવા, બન્ને ગોપીજનો વચ્ચે જિગજોત, શ્રુતિપન્થાગ્રિપુત્ર
 ગોપીજનો ॥ ભુજગોથી માથે બરેલા, ૨૧૪ સ્વમા રહેલી ગીતે નૃત્ય
 કરતા, વળી ગાંડકાગર ગંગો હોરેક થાને કાલો તૃતીયપુરુષાર્થને
 લગતા ગસની કીડમાં પગથાળ, કોષકવાગ જનકોડમાં આનન્દ લેતા,
 મદ્યો નિર્મલ નેત્રવાળા, ગોપિકાઓમાં આનન્દિતવાળા હતા ગર્વ
 કાર્યોમાં વિનયવાળા અને ગર્વ માનગ્રીમાં યુક્ત, આત્મ પ્રકાશના,
 નિર્મળાનિત પ્રભુ શ્રીધામચન્દ્ર જે શ્રીમદાચાર્યવય શ્રીમદ્વલ્લભા
 ગાથ પ્રભુના હૃદયમાં જિગજોત હોય, તેવે પ્રકારે ભાતમક રાગે
 ભાવના કરવી, (શ્રીમદાચાર્યજીના હૃદયમાં રહેલા પ્રભુની ભાવના
 કરવાનું કાન્હુ જોડે) ગમવાળૂ ગેવું જે હૃદય તેજ રમાત્મક પ્રભુનું
 આધારન્યાન મળ રહે પ્રભુ પ્રત્યેક ગોપીજન સાથે લીલામાં જિગજો
 રહે ॥ છે, તેના ૨૧૩૫માં હૃદયમાં પધાર્યો છે, તેની ભાવના કરવી.
 પ્રભુના નિરહન લીધે અત્યન્ત તાપકલેશ થાય છે, ત્યારે, પ્રભુ
 હૃદયમાંથી બહાર પધારે છે, મારેજ હૃદયમાં રહેલા પ્રભુની ભાવના
 કરવાની છે શ્રીમદ્દાપ્રભુજી પ્રભુનું લોક અને વેદમાં પ્રમિદ્ધ એવું
 નિજ સ્વરૂપ છે; તેનેજ આધારન્યાન બતાવીને પ્રભુ પોતાની
 લીલાઓ દર્શાવી ગયા છે. અવતાગદશા ન હોય, ત્યારે પ્રભુ
 મૂર્તિ-૨૧૩૫માં ગદીને લીલાનો અનુભવ કરાવે છે તેમાં પ્રભુના ઉપનો
 ભાવુકોને જે અનુભવ થાય છે, તે ભાવરૂપેજ થાય છે જે શુદ્ધિ
 સામાન્ય હોય તે તેવાઓને બીજે બીજે રૂપે દર્શાવે આપે જે ખરા
 ભાવિમે છે, તેને ૨૧૩૫માં તેમજ મૂર્તિમાં સામાન્ય શુદ્ધિ હાતીજ
 નથી જિપર બતાવ્યા ગયાઓના ૨૧૩૫ રહેલા પ્રભુનું અતિ દીન
 ચિત્ત બેઠે ધ્યાન ધર્યું ૨૨-૩

તુતીયપુરપાર્થિવસર્વકૌડાપર કવિત્ ।
 જલકૌડાત ક્વાપિ મદવિહ્વલ્લોચનમ્ ॥૧૭॥
 ગોપિકાસુ ચ સસક્ત વિરક્ત સર્વનાયત ।
 ણ્તાદશ પ્રમુ શ્રીમદાચાર્યહૃદયમ્થિતમ્ ॥૧૮॥
 યાત્રાત્મકેન રૂપેણ સામગ્રીમહિત તથા ।
 રસાત્મકમ્પાવિષ્ઠાન રસનબ્ધૃદય યત ॥૧૯॥
 તથૈવ હૃદયાવિષ્ટ લીલાયા પ્રતિગોપિકા ।
 હૃદયાદૈવ તત્તાપવદાતુ કહિરદ્ધ ત ॥૨૦॥
 લોકવેદપ્રસિદ્ધસ્વર્માધિષ્ઠાય ત્રિયાતૃતિઃ ।
 અવતાન્પરોક્તે સુ મૃતાવેવોતિ નિશ્ચય ॥૨૧॥
 અનુભૂતિભાવવતા ભાવરૂપેણ સર્વથા ।
 અન્યેદામન્યરૂપેણ તત સાવારણો મતિ ॥૨૨॥
 સ્વરૂપે ચ તથા મૃતૌ નહિ ભાવરતા કવિત્ ।
 ણ્વમ્મૃત હરિ ધ્યાયેદનિદીનેન ચૈતસા ॥૨૩॥

આવા પ્રકારના ધીવમુનાડના કાદા ૧૮૦ મેા-પીછના ચુક્ટ
 ૫૧૧, કમલમમાન મુખવળા, ચપળ અને નરુક રાતા નેત્રસળા,
 દગથી ઘેગાયેલા કપાનપ્રદેશસળા, બન્ને કાન ડીપર ચુકેલિત મ
 ન્ના આકાન્ના કુપ્ત બવળા દિ ૫ એવા તેજકૂદેલ વગેરેથી સુન્દર,
 મમમ્પ અલકાંગેથી શણગારેલા, પીતામ્બરથી ધોળગારેલા, મુન્દર
 વામાલાથી ઝોલી ડોરેલા, ગમમા આમકિયળા, ગાન ગેપજનો

તરફ અનુગમવાળા ગોપિઃ ગોપી ઘેરાઈને, તરફગણના ગમ્ય
 ભાગમાં રહેવા, જાણે ગોપીજનો વચ્ચે જિગજેના, શ્રુતિરૂપ-અભિપ્રાયરૂપ
 ગોપીજનો ની ભુજાગોથી માથે મરેલા, ગણ સમા રહે ની ગીતે તુલ્ય
 કરતા વળી ટાંકનાં ગગનો ઉદ્દેશ થાને કાલે તૃતીયપુરુષાર્થને
 લગતા ગસની કીડમાં પનયણ, કાંઈકનાં જનહીડમાં આનંદ લેતા,
 મત્થી નિર્દુન નેનવાળા, ગોપકાઓમાં આનંદિતવાળા છતાં સર્વ
 કાર્યોના વિગમવાળા અને સર્વ મામત્રોની યુક્ત આત્મ પ્રકાશના,
 નિર્મળગનિત પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણમયન્દ્રજી તે શ્રીમદાચાર્યવય શ્રીમદવલ્લભા
 શ્રીશ પ્રભુના હૃદયમાં જિગજત હોય, તેવે મકારે ભાસાત્મક રસપે
 ભાનના કન્વી, (શ્રીમદાચાર્યજીના હૃદયમાં રહેલા પ્રભુની ભાવના
 કરવાનું કાન્ય ગોપી) રમવાળું જેવું જે હૃદય તેજ ગમાત્મ પ્રભુનું
 આધાર-ચાન મત્ રહે પ્રભુ પ્રત્યેક ગોપીજન સાથે સીનામાં જિગજ
 રહે ન છે, તેના અરૂપમાં હૃદયમાં પધાર્યો છે, તેવી ભાવના કરવી.
 પ્રભુના નિર્મલ વીધે અત્યંત તાપકલેશ થાય છે, ત્યારે, પ્રભુ
 હૃદયમાંથી બહાર પધારે છે, મારેજ હૃદયમાં રહેલા પ્રભુની ભાવના
 કરવાની છે શ્રીમદ્દાપ્રભુજી પ્રભુનું લોક અને વેદમાં પ્રમિદ્ધ એવું
 નિજ સ્વરૂપ છે, તેનેજ આધાર-ચાન બનાવીને પ્રભુ પોતાની
 સીલાઓ દર્શાવી ન્હા છે અવતાવદશા ન હોય, ત્યારે પ્રભુ
 મૂર્તિ-અરૂપમાં ગદીને સીવાનો અનુભવ કરાવે છે. તેમાં પ્રભુના ઉપનો
 ભાવુકોને જે અનુભવ થાય છે, તે ભાવરૂપેજ થાય છે જે શુદ્ધિ
 મામાન્ય હોય તે તેવાઓને બીજે બીજે રૂપે દર્શાવે આપે જે ખરા
 ભાવિન છે, તેન અરૂપમાં તેમજ મૂર્તિ મા મામાન્ય શુદ્ધિ હાલીજ
 નથી ક્રિપા બતાવ્યા ગમાણે ॥ અરૂપે રહેના પ્રભુનું અતિ દીન
 ચિત્ત વડે ધ્યાન ધરૂ ૨૨-૩

તત મેત્સ્યતિ સર્વાત્મભાવો ભવતિ ન સ્વતઃ ।

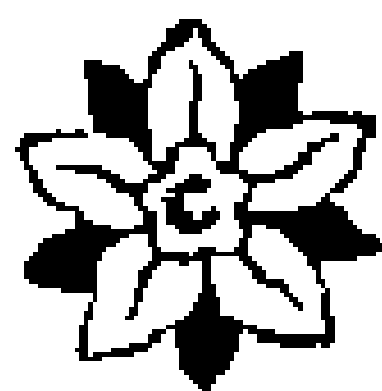
પુષ્ટિમાર્ગે સાધનં ચ ફલં ચાપિ મતો હિ સ્વઃ ॥૨૪॥

આ પ્રકાર ભાવના કરવામા આવે ત્યારે સર્વાત્મભાવ મિદ્ધ થાય. એ સર્વાત્મભાવ ભક્તને આવા પ્રકારના ધ્યાન વિના કાર્ય આપેઆપ થતો નથી પુષ્ટિમાર્ગમા આ સર્વાત્મભાવ એજ માધન અને એજ ફળ છે. ૨૮.

एतत्सर्वं निताचार्यकरुणालम्बिततत्तमनाम् ।

भवेदतस्मन्दीयानां विधेयं केवलाश्रयः ॥૨૫॥

આ બધું આપણા આચાર્યવર્ય શ્રીગદ્ગદભાષીશ પ્રભુની કૃપા વડે કરીને જેમનો આત્મા મનાય થયો છે, તેવા ભગવદીયેને પ્રાપ્ત થાય. મારેજ ફક્ત પ્રભુનો આશ્રય ગ્રામ્યો. ૨૫.

૪૧. સ્વમાર્ગશરણદ્વયનિર્ણયઃ ।

यथा हि शरणं यातैर्विधेया भावना हृदि ।

स्वाचार्यकरुणामात्रदલાत्માत्र નિરૂપ્યતે ॥૨૬॥

જે પ્રમાણે શરણે ગયેલા હૃદયે હૃદયમા ભાવ ॥ કરવાની છે, તેમ નિરૂપણુ આપણા આચાર્યવર્ય શ્રીગદ્ગદભાષીશ પ્રભુની કૃપાનાજ બલ પર રહી કરવામા આવે છે ૧

એ પ્રકારનું શરણુ: ૧. સિદ્ધ શરણુ

શરણં દ્વિવિધં પ્રોક્તં સિદ્ધસાધનભેદતઃ ।

ત્યાગાત્યાગવિભેદેન પ્રથમે ત્યાગ इष्यते ॥૨॥

સિદ્ધ શરણુ અને સાધન શરણુ એવા બેદે શરણુ એ બાતરું
કહેવામાં આવ્યું છે; તેમાં એક ત્યાગદશામાં રહી કરવાનું અને
બીજાનું આત્યાગદશામાં કરવાનું. આમ પહેલું જે સિદ્ધ શરણુ છે,
તેમાં ત્યાગ હજી છે. ૨.

‘સર્વવર્માન્પરિત્યજ્યે’ત્યત્ર ત્યાગનિરૂપણાત્ ।

‘ન્યાસાદેશે’તિ પદ્યેન તત્તાત્પર્ય નિરૂપિતમ્ ॥૩॥

કેમકે આમદ્ભગવદ્ગીતામાં “સર્વં ધર્મોનો ત્યાગ કરી વં
મારે શરણે આવ,” એવું જે શરણુ જે, તેમાં ત્યાગનું નિરૂપણ છે.
શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતામાં આ ત્યાગકર્તા તાત્પર્ય ‘ન્યાસાદેશે’ એ શબ્દથી શર-
યના સુપ્રસિદ્ધ શ્લોકમાં બતાવ્યું છે. (૫. શ્રીમાનાયજુરે “ન્યાસા-
દેશે” એ શ્લોક પર ગૂજરાતી બાપાના વિવેચન હપાવ્યું છે, તે
આદી વાંચવું.) ૩.

સ एवात्र च सन्यासः सर्वत्यागात्मको मतः ।

सर्वोत्तमे प्रभोर्नाम तादृगेव विगजते ॥૪॥

“વિરહાનુભવૈકાર્યસર્વન્યાગોપદેશકઃ ॥૪૧॥

તેજ શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતામાં ઉપદેશવામાં આવેલો સન્યાસ
સર્વ ધર્મો ॥ ત્યાગપૂર્વકનો શરણુ છે. આ વસ્તુનો ખ્યાલ રાખી-

તેજઃ શ્વેતશાલ્ભ્યમ્ શ્રીમદ્વેદાન્તર્યામિનિઃ શ્રીમદ્વાયકુન્દ "પ્રત્યક્ષ
વિગ્રહનો અનુભવ કરવાનો માર્ગ મધિમેનો ત્યાગ કરવાનો
ઉપદેશ આપનાર" એવું નામ આપ્યું છે. ૪૬.

યન્ન જ્ઞાનગુણાદોના મ્હાસ્યદેતોરપિ મતઃ ॥૨॥

ન્યામ, શરીરશાપિ ન તાવાં મોક્ષાદિભિઃ ।

ગોત્રિકા વૈદિકા લાપિ વર્માભાગવા અપિ ॥૬॥

ત્વજ્યનો, યન્ન ન જરમન્યહાનુભૂતિત્વ ।

અનો દુર્ગમા પ્રોક્તા 'પ્રેમ્ણા સિન્ધવતિ નાન્દયા' ॥૭॥

આ ઉચ્ચ મેદિના ત્યાગાત્મક બ્રહ્મિયાર્ગીય ગિદ્દ શરણાત્મક
અન્યાયમય જ્ઞાન, ગુણ વગેરે તેમજ શરીરની અન્યથાના કાન્ધુનો
પણ થોતા ॥ મેગે ત્યાગ કરવાનો છે, બેજન વગેરેથી દેહનું અક્ષણ
કરવાનું નથી; આમા લૌકિક અને વૈદિક તેમજ ભાગવત ધર્મોનો
પણ અવધા ત્યાગ કરવાનો છે; કેમકે તે કરવામા આવે તેથી પણ
કેઈ કસની નો અપેક્ષ નથી; મારેજ આ ગિદ્દ શ્વેત શ્વેત માર્ગ
અદુર્લભ દુર્લભ કહેવામા આવ્યો છે. આ માર્ગ કેવળ પ્રેમથી જ
ગિદ્દ થાય ૭ ૫-૭.

તૃષ્ણવદાન્નમાર્ગોવદેતૃત્વમિદમેવ હિ ।

કુલિપૂર્વકવસ્થામિ વિગ્રહાનુભવમ્ભવા ॥૮॥

શ્રીમદ્વાયકુન્દ શ્રીગુણાનુષંગે શ્રીમદ્વેદાન્તર્યામિનિઃ "મદાપ્ર
ભવ જ્ઞીવ જન્મતા દુર્લભ માર્ગનો ઉપદેશ કરનાર," એવું નામ

હું છે, ને આ મિદ્દ શરણ માર્ગનો ઉપદેશ શીમદાપ્રભુજીએ કર્યો
 છે. તે માટે બુદ્ધિપૂર્વક આવા પ્રકારનો શીમદાપ્રભુજીમાં રહેલો
 ત્યાગ કરવામાં આવે નો પ્રભુતા વિન્દનો અનુભવ થઈ
 શકે. ૮.

अग्रे तु तस्याप्यस्फूर्तिः स्वाकृतिर्विरहेण न ।
 एवं हि सिद्धशरणं त्यागेन विनिरूपितम् ॥१॥

આગળ જતાં વિરહનું પણ ભાન રહેતું નથી; અને અત્યંત
 વિરહ વડે કરીને પોતાનું પણ ભાન રહેતું નથી. આ પ્રમાણે ત્યાગ-
 વાળું “મિદ્દ માર્ગ” નિરૂપવામાં આવ્યું. ૯.

૨. સાધન શરણ

अन्यागेन न सम्प्रोक्तं साध्यभक्तिप्रामिदये ।
 कलौ भक्त्यादिमार्गाणां दुःसाध्यत्वादपि स्वतः ॥१०॥
 स्वसाधनेन संसिद्धिः, शरणादग्निलं भवेत् ।
 विवेकधैर्यभक्त्यादिरहितस्येति रूपेणात् ॥११॥

સાધ્ય એવી ભક્તિ મિદ્દ કરવા માટે જેમાં ત્યાગ કરવાનો નથી,
 તેનું આ શરણ છે શીમદાપ્રભુજી વિવેકધૈર્યભયમાં આગ કરી
 છે કે-“આ કળિયુગમાં ભક્તિ વગેરે માર્ગો અત્યંત મુશ્કેલીથી માધી
 સકાય તેવા છે, તેથી મને તેટલા સાધન કરવામાં આવે તોયે ભક્તિ
 સિદ્ધ થઈ શકે તેમ નથી એથી કરીને શીમદાપ્રભુજીએ શીમદાપ્રભુજીમાં
 જતાનું છે. ને પ્રમાણે વિવેક-ધીર-ભક્તિ વગેરે કઈ પણ

એવો સ્વતન્ત્ર કૃત્ય અને સાધનરૂપ એમ બે પ્રકારનો આશ્રમ ઉપદેશ્યો. આમાં જે બીજો સાધનરૂપ આશ્રમ છે, તેમાં વિવેક-ધૈર્ય-ભક્તિ વગેરે માથે મળતા પ્રભુના પ્રેમ ગિદ્દ કરાવે ૧૩-૧૫.

પ્રથમે માયના કાર્યા શરણે સ્વાત્મરૂપિણઃ ।
યતો હિ ભગવાન્ કૃષ્ણો વિરહાત્મા ચ સાકૃતિઃ ॥૧૬॥
દેહેન્દ્રિયાન્ત કળ્પાદિષુ તિષ્ઠતિ રક્ષકઃ ॥૧૬૩॥

એવો જે કૃત્યરૂપ આશ્રમ છે, તેમાં પોતાના આત્મરૂપ પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રની ભાવના કરવી; કેમકે વિન્દરૂપ સાગર એવા છ એકરૂપના ભગવાન શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર ગ્રહરૂપે દેહ, દન્દ્રિય, અંતઃકર્મ વગેરેમાં બિગાડ રહેલા છે. ૧૬૩

તતશ્ચ માયયેત્કૃષ્ણં દેહજીવેન્દ્રિયાત્મકમ્ ॥૧૭॥
અતઃ એવ વિયોગસ્થાનુભૂતૌ જીવન મંવેત્ ॥૧૭૧॥

ત્યારપછી દેહ-જીવ અને દન્દ્રિયરૂપ પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રની ભાવના કરવી; એ ભાવનાથીજ પ્રજ્ઞના વિરહનો અનુભવ વધતો થતાં જીવન દુઃખ ગટે ૧૭૩.

અયમેવ ચ સન્ન્યાસઃ સ્વતન્ત્ર શરણં તથા ॥૧૮॥
સર્વન્યામેન મતતં વિયોગાનુભવાન્મકઃ ॥૧૮૩॥

આજ મારું સૌકીક-વેદિક-દૈદિક ધર્મોના ત્યાગથી સતત પ્રજ્ઞના વિયોગનો અનુભવ કરાવનારા શ્રીકૃષ્ણરૂપ સ્વતન્ત્ર સન્ન્યાસ ૧૮૩

દ્વિતીયે શરણે હુ મ્યાદેતદ્દહાત્ક મમ ॥૧૨॥

તત્કેકશરણ, તેપા રક્ષકશ્ચ પ્રવર્તેત્ ।

નિવર્તેત્થ મમવાન . નિષ્પ્રયત્નમ્નતો ભવેન્ ॥૨૦॥

બીજા પદાને જે માનવે આશ્રય છે, તેમા ટુટતે આ-
મારું દેહદિક તે પ્રભુને સંભોળે છે, તેવો પચાન રૂહો છે આવા
ભક્તોનું ધ્યાન કરનાર, પદ્ધતિમા નાખાતો અને પ્રતિમાથી
વંચી નિયતિમા મુકનારો ભગવાનને; તેથી ભક્તો નિષ્પ્રયત્ન-
બીજા ગુણમા લોકિક પ્રગટે કાષ્ટમા પ્રયત્ન વિના થઈ ૧૬-૨૦ •

इति विज्ञाय शरणद्वयं जीव समाश्रित ।

निस्पाधनो निजाचार्यानाश्रितः सिद्धिमाप्नुयात् ॥૨૧॥

આ પ્રમાણે વિદ્ય અને માનવે, જેમા અને પ્રકારના
મગ્ધ-આશ્રયને મારી રીતે સમગ્ર પ્રભુને આશ્રય રતન મળી,
નિસ્પાધ ૧લી, શ્રીમદાપ્રભુજીને મળે રૂહે એટલે હવે મર્વ
મિદ્ધિ મેગરા જાનશાળી થાય ૨૧

૪૨. સ્વમાર્ગીયસન્ન્યાસવૈલક્ષણનિરૂપણમ્ ॥

પુષ્ટિમાર્ગીયસન્ન્યાસઃ સ્વબુદ્ધચાત્ર્યસંશ્રયાત્ ।

નિરૂપ્યતે યદ્વિજ્ઞાનાદ્ ભાસતેઽનધિકારિતા ॥૧॥

શ્રોતદાગાર્યગણ શ્રોતધર્માભીશ પ્રમુતે આચરે ૨૨ી માર્ગી
બુદ્ધિ પંડાચે છે તે પ્રમાણે પુષ્ટિમાર્ગીય મન્ન્યામનું અહીં નિરૂપણ
આપા આપે છે; જેને પૂરૂગી રીતે જાણવાથી એ ઉચ્ચ કેટલિના
પુષ્ટિમાર્ગીય મન્ન્યામનાં આપણે અધિકાર નથી, એમ ૨૫૯
જાણાય છે. ૧.

૧. મર્યાદામાર્ગીય સન્ન્યાસ

મર્યાદામાર્ગસન્ન્યાસે વૈતાગ્યમધિકારહૃન્ ।

હ્રામુત્ર પરં તત્ર સ્વાત્મરક્ષા વિધીયતે ॥૨॥

મર્યાદામાર્ગીય મન્ન્યામનાં વૈતાગ્ય એ અધિકાર અર્પનાડ છે;
પરંતુ આ વૈતાગ્ય કે પનોક્યા મર્યાદા તેમા આત્માનું રક્ષણ
કરવાનું હાય છે. ૨.

શ્રવણં મનનં ચાપિ નિદિગ્યાસનમુચ્યતે ।

નૈકત્રાદમ્બિતિશ્ચાપિ ચેતસોઽસ્વાશ્વકારણમ્ ॥૩॥

મનપ્રમાદમિદ્ધચર્મગટ્થગટ્થનમુચ્યતે ।

વિશ્વાદન ન વપુષો રક્ષાતે તત્ર રૂપ્યતે ॥૪॥

વેદાન્તશ્રવણં ચાપિ કૃષ્ણમાહાત્મ્યવોરક્તમ્ ।

મંસાન્દુગ્ધત્ત્વાતૃત્ત્વે સ્વાત્મમૌલ્યમસિદ્ધયે ॥૫॥

જે પ્રમાણે રાગીને ખાના પૃથ્વી થાય તે ખાતન ખેતરાકે તેવી
મમજ્ઞ તૈયાર કરવામા આવે છે, તે પ્રમાણે પ્રેમ સી ગદ્ધિ કરાવવાનો
માનુભાવ બાળને કરી તેમજ મૃદુ-પુલકાર ગોચમા વિગત કરાવી
પ્રભુ પ્રેમાત્મ બાવવી જદ્ધિ કરે છે પ્રભુમાના થયેના ગમ-પ્રેમને
લીધે જોને પ્રભુમા પ્રેમ થયેનો છે, તેવો બક્ષા દરેક રીતે મર્દ
દુન્યવી પદાથેના ત્યાગ કરે છે ૧૦-૧૩

અતોઽધિકારમેદોઽમિતિ તન્ન્યાસાદિત્ર મર્વદા ।

મિથ્ય નાન્યત્રા પરક્ષા દરિત્વ સાપ્તવહ્નિયન્ ॥૧૪॥

માટેજ તે મયદામાર્ગો મેલથી આ પુષ્ટિમાર્ગીય મોક્ષ ૫
દરેક રીતે અધિકારનો ભેદ છે વિશેષમા મર્્યાવમાર્ગીય મન્યામમા
જેમ આત્મ-ક્ષા કરવાની હોય છે, તેમ આ પુષ્ટિમાર્ગીય મોક્ષમા
આત્મ-ક્ષા નથી, પરંતુ જેવી રીતે માદમા આત્મે રૂડના જે, તેજ
રીતે આ પુષ્ટિમાર્ગીય સન્ય મીના હે થમા પ્રભુ ૫૭ રૂડે ૧ ૬,
ઝેટ્યે આ મ-ક્ષાનો પ્રશ્નજ બારનો નથી (તોજિ દરિતો આ મ
ગ્યા હે થમા રૂડના પ્રભુ બીસી નિરે છે) ૧૪

યથા તિરોહિતં વહ્નૌ મસ્મતા નૈવ, કાઠતા ।

તથાત્રૈતત્તિગેભાવેઽન્યથામત્તો ભવેન્નિતિ ॥૧૫॥

થવળાદિનિષેધોઽત્ર સ્વાસ્થ્યસમ્પાદનાન્પુનઃ ।

એવ ત્રૈવાવસ્થિતિશ્ચ તિરોધસ્થાનતો યથા ॥૧૬॥

વ્રતસ્થાનામગમન મથુરાયા સ્વગોકુલાત્ ।

અપ્યપ્નમન્નાપિ પન્હોગદિદર્શનાત્ ॥૧૭॥

લાકડામાંથી અનિ હોડી જાય પત્રી બાકી રાખજ રૂંડ,
 તેજ પ્રમાણે હૃદયમાંથી પ્રભુનો તિરોબાવ થઈ જાય તો ભક્તપણુજ
 કયા રહ્યું? મર્યાદામાંથી મોક્ષમાં આવણુ, માન, ધ્યાન કણુ છે ત્યારે
 આ પુષ્ટિમાર્ગીય મોક્ષમાં તેનો નિગેધ કહ્યો છે (નિગેધ હૃતમાધિ
 કાર-એ પુષ્ટિમાર્ગીય સન્યાસ-માં જે, એ વસ્તુ નબૂતારી જોઈએ,
 એમ નહીં તર આમાન્ય બંધિકારી પૈણુનો ભગવદીયતાની કલાયે
 રાગચરા સંજીવમાન થઈ નજ રહે) ગરીર મુખાકારી સારી રૂંડ તે
 ખાતર કોઈ એકાન્ત સ્થળમાં ન જતા પ્રભુમન્દિરમાં કાયમ એકજ
 સ્થળે રહેવાનું હોય છે શ્રીરાજજનો મધુગમાં જઈ શકે તેમ હતા,
 પરંતુ નિગેધધ્યાન એના નજમાંથી-પોતાના ગોઠામાંથી તેઓયે
 જવાનું પસંદ ન કર્યું. (જે ધ્યાનમાં રહી પૂરો નિગેધ માધી
 શકાય, તાજ મદેન મિતિ કરવાની છે, એ આ દેશનનો આગવ
 છે,) આ પુષ્ટિમાર્ગીય સન્યાસમાં પૃથ્વીપર્યાટન પણ છે, પરંતુ મર્યાદા-
 નામાર્ગીય પૃથ્વી-પર્યાટન કરતાં આ જુદું છે અહીં તો પ્રભુના ચરણ-
 વગલ તેમજ પ્રભુની વીધા એના દર્શન માટેજ યાત્રાદિ છે ૧૫-૧૭.

નિગેપમ્યાચ્ચજનક તન તદ્વિન્નમુચ્યતે ॥૧૭૩॥

વિરોધ શાન્તિ મેળાવાને માટે નર્મોમાર્ગીય સન્યાસમાં જે
 પૃથ્વી-પર્યાટન છે, તે જુદાજ પ્રકારનું છે ૧૭૩

નાત્ર વિક્ષાટન ટેહરશાયૈ કાર્યમિવ્યતે ॥૧૮॥

વિરહાદેહપાતાર્યમત્ર સર્વં સમુચ્યત ॥૧૮૩॥

ટેહરશાયે માટે વિક્ષાટન કરવાની વાતજ અહીં નથી; આ
 પુષ્ટિમાર્ગીય સન્યાસમાં પ્રભુનો ચિત્તને લીધે રહીનાજ ત્યાગ

માટે સર્વ તૈયારી છે (તાપક્રમેણ એજ માધરાનો છે, લિહાટન તો દેહની રક્ષા કરે; એમ જનો તાપક્રમેણા અનુભવની અભાવ-નાથે ન રહે ૧૮૩.

નાત્ર માહાત્મ્યબોધાય વેદાન્તશ્રવણં મતમ્ ॥૧૯॥

જ્ઞાનમ્પ્રાપ્ત્ય વાધકત્વોક્તેઃ સ્વાસ્થ્યહેતુન્યાપિ ચ ॥૧૯૩॥

જ્ઞાન એ તાપક્રમેણાદિમા બાધક છે, વળી એ તો શરીરના રક્ષ-ણનો બોધ કરે છે; માટેજ પ્રજ્ઞાના માહાત્મ્યજ્ઞાન માટે આ પુષ્ટિ-માર્ગીય સંન્યાસમા વેદાન્તશાસ્ત્રના શ્રવણની આવશ્યકતા જણાવ-વામા આવી નથી. ૧૯૩

સંન્યાસધર્માઃ કેડપ્યત્ર ન સન્તીત્યેષ નિશ્ચયઃ ॥૨૦॥

‘સર્વધર્માન્પરિત્યજ્યે’ત્યેતદ્વચનતો હે ॥૨૦૩॥

મર્યાદાધર્મની માફક આ પુષ્ટિમાર્ગીય સંન્યાસમા આવ નિષિદ્ધ કોઈ ધર્મો નથીજ; કેમકે શ્રીકૃષ્ણઅન્દ્રણ્યે શ્રીમહાભગવદ્ગીતામા આતા કરી છે—‘હિ અર્જુન ! મર્યાદાધર્મોનો ત્યાગ કરી તું મારે શરણે આવ’ (પુષ્ટિમાર્ગીય સંન્યાસની આ ઉચ્ચ ક્રોદિ છે. તેવા સંન્યાસીને પ્રજ્ઞાના શરણ મિત્રાય કોઈપણ ધર્મની અપેક્ષા નથી; એટલે જ નહીં, દુષ્ટિયોના ધર્મોની પણ તેને આવશ્યકતા નથી.) ૨૦૩.

ઘન્યમાત્રનિવૃત્ત્યર્થમત્ર વૈષમ્યયાવિધઃ ॥૨૧॥

મર્વ પ્રકારના માસાગિક બન્ધે દુષ્ટી જાય એ ખાતર મર્યાદા માર્ગીય સંન્યાસમા છે, તેની જાતનો નિષિદ્ધ વૈષ આ પુષ્ટિમાર્ગીય સંન્યાસમા પણ છે (શ્રીદશ્વિમય ૭ કામાવચ્છેના માન્ય જેના

વેધ તી પાત કરે છે ૫ કોઇ અન્ય પ્રકારના વેધ તી, એ સાત નહીં
 સંકુટ થતી નથી માત્ર આ જિવિથી એટલુજ ફરિત થાય છે ૬
 શ્રીપરિગમણના સમયમા પુષ્ટિમાર્ગીય સન્ન્યાસીઓ માટે હીન મધ્યમ
 અધિકારીયોથી નેઓ જુ ૧ જણાઇ આવે તે પાત ૭ કોઇ વિચિષ્ટ
 પ્રકારનો વેધ હોય સમ્ભવ છે ૮ આ વેધ માત્ર થોડી જી ૧ જીજ
 હોઇ શકે) ૨૧

મોક્ષેષામના નાસ્તિ દરેરપિ ચ વાગ્ઢનમ્ ।

તત્ર વાધકસમ્પ્રાપ્તો, નાત્ર કૃષ્ણૌપિ વાધક ॥૨૨॥

આ પુષ્ટિમાર્ગીય મોક્ષમા મોક્ષનીયે હ-છા નથી, અરે દરિ
 ભગવાન મળે, તેની પણ હ-છા નથી તે મર્્યાદામાર્ગીય સન્ન્યાસમા
 અનેક વાધકો નાપાનો સમ્ભવ છે, જ્યારે આ પુષ્ટિમાર્ગીય
 સન્ન્યાસને ખુ પ્રભુ પણ બન્ધ દરનાર થઇ શકતા નથી ૨૨.

તત્ર પ્રમવહ્દધ્યાનમત્ર કલ્પશૈરુપાસનમ્ ।

તત્ર કૃષ્ણે પ્રવેશોઽસ્તિ, પ્રવૃત્તે કૃષ્ણવેશનમ્ ॥૨૩॥

તે મર્્યાદામાર્ગીય સન્ન્યાસમા ઝંઝાનુ દદામા ધ્યાન કરનાર
 હોય ૬, જ્યારે અહીં આ પુષ્ટિમાર્ગીય સન્ન્યાસમા માત્ર પ્રભુના
 ચિત્ત થયે ૧૧ ત પકરેશનાજ નિચાર કરાનો હોય છે ત્યા જ્ઞાન
 માર્ગીય સન્ન્યાસીને શ્રીકૃષ્ણગન્દરુમા પ્રવેશ છે, જ્યારે પુષ્ટિમાર્ગીય
 સન્ન્યાસીના હન્ધમા ખુદ પ્રભુ આવી પ્રવેશ કરી નહેતા છે ૨૩

તત્ર નિષ્કામનાહીલાતુમવોઽનાન્તરોઽસ્તિ ।

તત્ર વિજ્ઞાપ્ય વૈજ્ઞાન્ય ન્યાસમોર્વિપરીતતામ્ ॥૨૪॥

દુર્લભત્વં જાતમત્યાગી કાર વિભાવયેત્ ॥૨૪૧॥

તે ત્રી [માર્ગીય સુ ૧૫ ॥ ૫૪ તર્ગી મ ૧ ૨૫ ૧૧ ૨૫
મોક્ષ પત્રી જ્યારે પ્રભુને તમા હૃદય પર કૃપા કરી લીધાનો અનુભવ
કરવાના હોય છે ત્યારે તેના અને પ્રભુ પોતામાંથી જુદાં મળી
તેને લીધાનો અનુભવ મને છે જ્યાં અહીં આ પુષ્ટિમાર્ગીય
સંન્યાસની કાટિયા તા સ્મૃત ૧ હૃદય ૧૦૪ અમર લીધો અનુભવ
થાય છે આ પ્રમાણે જન જન્મ ॥ અન્યામમા રૂઢી વિગિજ્ઞતા
તેમજ જનમપણુ બંને મર અમરો અને આ પુષ્ટિમાર્ગીય સંન્યાસ
મટલા ફુલ છે તનો અવ ન કરી ૧ પાતનો વિચાર મારો અધિ
માર છે તે ॥ વિચાર મરવા ૨૪૩

ત્યાગમાત્ર પ્રકુર્વોત્ત જન સર્વાવિચારમ્ ॥૨૪૨॥

પપચ્ચસ્ફુર્નિરહિતો વિન્ધ્યાન્દસન માતમ્ ૧

યાવત્પપચ્ચ સ્ફુરતિ તાન્નૈવાધિકરિતા ॥૨૪૩॥

અન અધિ ૧૦ પ્રાપ્ત મરવા ૧૧ ૪ જાતમાર્ગી મકન ૧૫૦
ત્યાગ કરવો તમા પણુ આ જગત મો જગત ॥ ૧૧૫ ॥ જે
મૂર્તિ તે ॥ વિના ૧૦૪ થઈ મ નામમા મુદ્ધિ મરી ૧૧ ૧૧
મૂધી જગત અમે જગતના પદાર્થ ૧૧ મૂર્તિ રૂઢી તામધા મરી ૧૧
આ પુષ્ટિમાર્ગીય સંન્યાસમા અધિમાર મગતા નથી ૧૧-૨૬

અત સ પુષ્ટિમાર્ગીય સિદ્ધો વ્રતનનુ હિ ૧

તથા ન ધામતાચાર્યેન્યત્રામ્યવ્યગમ્યતા ॥૨૪૪॥

એ ઉચ્ચ પ્રકારનો પુષ્ટિમાર્ગીય સન્યાસ ગૌર્વાજનોના, સિદ્ધ
હતો; તે ઉપરાંત થીમહાપ્રભુશ્રીમદ્દક્ષાધીશ્વર પ્રભુમાં સિદ્ધ હતો.
બાકીના જે બીજાઓ એમાં તો સ્પષ્ટ અનધિકાર કહેવો છે. ૨૭

અયોગ્યમિચ્છન્મનુજ. પતતિ સ્વફલાદપિ ।

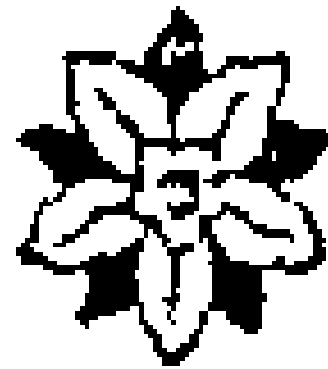
તસ્માત્સ્વયોગ્યતાં જ્ઞાત્વા કર્તવ્યઃ સ્યાન્મનોરથઃ ॥૨૮॥

પોતાનો અધિકાર ન હોય તેવું કંવા જાય તો મનુષ્ય
પોતાના અધિકાર પ્રમાણે જે ક્ષમ મળવાનું હોય, તેમાંથી પણ
અજ્ઞાત થાય છે. તેથી કરીને પોતાની હાયકાતનો વિચાર કરી પછી
આગળ પગલું ભરવું. ૨૮.

સ્વયં તચૈવ વા રોન્મા મનુજૈર્ભાગ્યરાશિભિઃ ।

તન્નામ નૈવ કર્તવ્યમપરાધાદિતિ સ્થિતિઃ ॥૨૯॥

અથવા તો નગીયજગ એવા હોવાયે પોતાને જે ભાગની રીત
મળી હોય, તે રીતેજ આગળ પુષ્ટિમાર્ગીય ઉચ્ચ કોટિના સન્યા-
સનું નામ લેવાય અથવાથ યાય, એ ભયે અધિકાર વિના તેવું
નામ પણ ન લેવું એવું મને વાગે છે. ૨૯.

૪૩. જન્મવૈફલ્યનિરૂપણાષ્ટકમ્ ।

નાશ્રિતો વલ્લભાધીશો ન ચ દષ્ટ સુવોધિની ।

નાઽઽરાંપિ રાધિકાનાથો વૃથા તન્જન્મ મૃત્તે ॥૧॥

(અનુવાદક-શાસ્ત્રીશ્રી જયેન્દ્રરામ હરશંકર જોશી)

સમ્બંધ—જેઓએ શ્રીવલ્લભાધીશ્વરનો આશ્રય કર્યો નથી શ્રીમુખોધિનીશ્રી જેવા નથી, અર્થાત્ શ્રીમુખોધિનીશ્રીના કથામૃતનું પાન કરી શીભાગવતના તરવને જાણ્યું નથી, અને ગાધિકાનાથ શ્રીકૃષ્ણચંદ્રશંકરનું જેઓએ આગમન કર્યું નથી અર્થાત્ મેં ન કર્યું નથી તેઓનો જન્મ પૃથ્વીમા ગિરજા છે. ૧.

વિવેચન—યોગશીલક યોનિમાં ભ્રમણ કરના કરતા અને ગાદિ કૃપા કરીને અને મનુષ્યદેહરૂપી નૌકા અમારમમુદ્ર તરવા માટે અર્પણ કરે છે નૌકા ચળવા છતાં પણ જે તે સમાવત્ર ન. આવડે તો નમદ્રમા દૂગી જલ ૭ માટે શ્રીભાગવતના એકાદશ અંકમાં ભગવાને ઉદ્ધવને કહ્યું છે કે—“ગુહર્કર્ણધારણ” ગુરુ એ નહેદ નૌકાના ગાદાવતાર છે. અતઃએવ વેદમા કહ્યું છે કે “આચાર્ય-વાન્ પુરુષો વેદ” આ આચાર્યનો આશ્રય કરનાર પુરુષ જાણી શકે છે. માટે ગુરુના મર્મ લક્ષણયુક્ત એવા શામદવલ્લભાચાર્યશ્રી મદાપ્રમ-હનો આશ્રય કરવાથીજ આ નહેદનૌકા મમુદ્રપાત પામી શકે છે. તેમજ શ્રીવલ્લભાધીશ્વર એ વાળીના પતિ હાવાથી મથાર્ય શ્રીમદ્મા-ગવતના રહસ્યને પણ તેઓજ જાણે છે. અતઃએવ તે રહસ્યન શ્રી મુખોધિનીશ્રી જે જાણના શ્રીગદિકાર્પાત શ્રીકૃષ્ણગન્ધની સેવા કરવા આજ્ઞા કરે છે. માટેજ શ્રીદત્તિચાર્યશ્રી આજ્ઞા કરે છે કે તે શ્રીવલ્લભાધીશ્વરનો જેણે આશ્રય કર્યો નથી, શ્રીમુખોધિનીશ્રી જેણે જેવા નથી, અને ગાધિકાનાથ શ્રીકૃષ્ણચંદ્રશંકરનું જેણે આગમન કર્યું નથી, તેનો જન્મ આ પૃથ્વી ઉપર નકામો છે. ૧.

न गृहीतं ह्येनाम नान्माद्यग्विदमपि नम् ।

न कृष्णसेवा दिदिता कृया तज्जन्म भूतं ॥२॥

સાધાર્થ—જેઓએ મનુષ્યજન્મ ધારણ કરી શ્રીહરિનું નામ-
 પ્રદણ કર્યું નથી, આત્મા, પુત્ર, કન્ય, કન્ય, કુટુંબાદિક સર્વ
 પ્રસુતું છે એમ માત્ર જેઓએ આત્મનિવેદન કર્યું નથી, તેમજ
 આત્મનિવેદન કરી લગભગ કરવાનો લાભ મેળવી શ્રીકૃષ્ણની સેવા
 કરી નથી, તેઓનો જન્મ આ જાતના નિષ્ફળ છે ૨.

વિવેચન—ભગવદ્દીક્ષા મધ્યપાતની અનિતાપાપ જાઓએ પ્રતિ-
 ક્ષણે ભગવત્ સેવું જ નેમણે, કાણ કે—“ભગવત્ સમા પાત દૂર
 કરવાની જેટલી શક્તિ છે તેટલું પાપ પાતકી મનુષ્ય કરી શકે
 નથી”, માટે શ્રીહરિચરણ આજ્ઞા કરે છે કે જેમણે શ્રીહરિનું નામ-
 પ્રદણ કર્યું નથી તેમનો જન્મ આ જાતના વૃથા છે. તેમજ આ
 જગત્ પ્રભુએ ઉત્પન્ન કર્યું હોવાની જગત્ના અગ માત્રીક શ્રીહ-
 રિજ છે તથાપિ હવે અવિજ્ઞાપાધિન લીધે તેમજ અદંતામમતા મળે
 છે, તે વિદ્યા છે, હુઓ શીમામતના અવિરાગ્તએ શીવ મતમમ-
 વાનને તબ્બ વગલાં પૃથ્વી આપ્યાની પ્રતિજ્ઞા અત્તા કરવા જાણ્યું
 છે તે મમયે તેની જો વિધ્યાવલીએ અપદ કર્યું છે કે—“હું પ્રભુ
 આ જગત્ તમેએ ફીડા કરવા માટે ઉત્પન્ન કર્યું છે તેથી તેના
 જગ માત્રીક તમે હોવા જના જેઓ પોતાની માવજી જતાવે છે તે
 દુષ્ટપ્રવૃત્તિવાળાઓ છે, માટે હવની જેમજ અદંતામમતા ગ્રહણ છે તે
 દેહ, સ્ત્રી, પુત્ર, કન્ય, ગૃહ, કુટુંબાદિક હું પ્રભુ ! મારા નથી પણ
 આપના છે એવી રીતે મુગ્ધમદ્ધ પ્રતિજ્ઞાદાર પ્રભુને આત્મનિવેદન
 કરી અદંતામમતાનો લાભ કરી ભગવત્સેવાનો અધિકાર મેળવી
 દામ્યજ્ઞાત્રી “યોચદંશ મ તં મજેત” એ શુભનુમાર હવ પ્રભુને અંશ
 દેવામાં આંડી પ્રભુની સેવા કરવી એ તેનો સ્વધર્મ છે માટે તે

સ્વધર્મરૂપ સેના ન કરવારેનો જન્મ આ જૂતો ઉપર નિષ્ક્રમ છે
એમ આ શ્લોકમાં શ્રીહરિગાયત્રી જણાવે છે ૨

ન લીલાચિત્તન નૈવ દીનતા વિરહાદ્ધરે ।

નવા કૃષ્ણાશ્રય પૂર્ણો વૃથા તજ્જન્મ ભૂતલે ॥૩॥

શબ્દાર્થ-જેઓએ જ્યાતમઃ શ્રીપૂર્ણપ્રયોગમની લીલાઓનું
ચિત્તન કર્યું નથી શ્રીહરિને મગસા ॥ આતિથી વિપ્રયોગમિથી તમ
યજ્ઞ જેઓનામાં દીનતા આવી નથી, અથવા શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રનો દહ
આશ્રય જેઓન નથી તમ ॥ જન્મ આ પૃથ્વીમાં નિષ્ક્રમ છે ॥૩॥

વિવેચન-ભગવદ્ભક્તોએ હમેશા ભગવત્લીલાઓનું ચિત્ત
કરવું જોઈએ કે જેથી ચિત્તવૃત્તિનો ભગવાનના નિરોધ મિદ્ધ થાય,
અને તે લીલાઓનું ચિત્તન કરતા કરતા પ્રભુને મગસાની આત્મ
પૂર્વક હૃદયમાં જ્યારે વિરહાગ્નિ પ્રગ્લ્ભ થાય છે ત્યારે તે વિરહાગ્નિ
ભગવદ્દર્શનમાં આતમયરૂપ દોષો નાશ પામતા દીપ્તા પ્રગટ થાય છે
અને તે દીનતાથીજ પ્રભુ પ્રગટ થાય છે તમજ આત્મ રક્ષી જેમ
મેઘ ઉપર વિશ્વાસ ગમે છે તે તે મેઘ જગ હોવા છતાં પગ ચાલીમાં
વૃષ્ટિ કરી તેની આશા પૂર્ણ કરે, કમળે ચાતો આનંદ
વિશ્વાસ મેઘ ઉપર છે, આત્મ આત્મી ॥ જગ વિના અન્ય જગ ॥
સ્વીકાર કરવું નથી, તે ભક્ત પ્રભુની અતન્ય ભક્તિ કરી અન્યાય
મના ત્યાગપૂર્વક પૂર્ણ રીતે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રનોજ આશ્રય કરે
તો પ્રભુ તે ભક્તોના મોગ્ધ અવસ્થા રૂપે કરેજ, એમાં કો
આશ્રય થી, માટેજ શ્રીહરિગાયત્રી ગાવા કરે છે ૨ લીલાઓનું
જેને ચિત્ત નથી, ભગવાનને મગસાનો હૃદયમ વિદ્ય થી, વિ

હાસિથી દી હતા પ્રાપ્ત જેઓને યર્ષ નથી, તેમજ નહિ ૨. ૪૬ ॥ ૫૪
આશર નથી, જેઓનો જન્મ આ પૃથ્વીમા વિષ્ણુ ૭ ॥ ૩ ॥

ન નીતા વાર્તમા પમ્પા માલવો નૈ સેવિતા ।

૭ ન ગોવિન્દગુણા ગીતા કૃષ્ણા તત્ત્વજન્મ મૂનલે ॥ ૪ ॥

અર્થ-જેઓને ભગવત્સંગથી રત્ના રહે વિમો નથીત
કર્ષો નથી, સાધુપુરુષોનું અર્થાત્ ભગવન્મય હૃદય વ્યતીત કરનાર
ભગવદીયોનું જેમણે સેવન કર્યું નથી, શ્રીગોવિંદ ભગવાનના
ગુણોનું ગાન જેઓએ નથી કર્યું તેમનો જન્મ આ ભૂતમા
ન મો ૭ ॥ ૪ ॥

વિરે ૧-જે ભગાદીયો ॥ ૬ થમા પાર્શ્વપુરોચિત શ્રીકૃષ્ણ ન્દ
મિગજ્જ્વ હાય જેમના મુખનાથી સમાગતાપથી તમ થોનાઓની
તૃષ્ણો શાન્ત કર ॥ ૭ ભગવત્ ૩ ૪ મૂનલો ઝો અપક વડનો હાય
તેમ ભગાદીયોનો મ સંગ ઓ તેમની પગિયર્થો કર સાધી મહુનો
અનુભવ થાય છે જેમ શ્રીભગિનિચર્યા તેમ ભાગદીયોના મત્ત-
ગમા ગમદાત્મી વિમો નથીત કર ॥ અને તેમની પગિયર્થો
કર ॥ તે ૧ ૮ ગોવિન્દ ગુણા ૧ કર ॥ આના મે ૩ પગ્નુ કાવના
મમતમ ભગવદીયોનો સત્તમ કરના અને પગિયર્થો કરના પહે ॥
શ્રીભગિનિ-પગિયર્થ 'દુઃસંગવિજ્ઞાન' નામો અથ વાની
માર્ગથી બહુ કર ॥ ૭ નાના નાના મહુ નેજી નહિ
તો સનમ સથેતો ભગવદ્ધર્મ પગ નાના પામે છે માટે માન્ય ન
થઈ મમતમ વિવેકનનુ અનુભવ કરી સ્ત્રી, પુત્ર, કુટુંબ દ્રવ્ય વિક
પ્રમુખ ગા ॥ અદનામગતાનો ત્યાગ કરી જેમણે મત્પુરુષોનું સેવન

કયું નથી અને ગોવિન્દશુભાન કયું નથી તેમનો જન્મ આ
 જૂતા દેખે નિષ્ફળ છે વળી શ્રીકૃષ્ણ જ્યારે વનમાં પધાર્યા
 હતા ત્યારે વ્રજવાસીને આજ્ઞા કરી હતી કે જુઓ વૃક્ષો પણ સમ્પત્તિ
 છે કેમકે તેમને ત્યાં આપણે અતિથિ આવેલા છીએ, એમ સમજી તે
 વૃક્ષો પણ પાનથી પુષ્પોથી, ફળથી અને કાદાદિકથી પણ તેમનું
 ઊંચા વગેરેથી આપણો સત્કાર કરી કેવા પેરો લાગે કરી રહ્યા છે ?
 માટે તેમનો ધન્ય છે આ ભગવાનનાનુસાર શ્રીદગ્ધિરામચરણ સાધુ-
 સેવન એટલે અતિથિમત્તર અને પેરોપકાર કરના સૂચન કરી
 તેમ નહિ કેવલારનો જન્મ વિષય જણવે કે. ૥૪ ॥

ન કૃષ્ણરૂપસૌન્દર્યે મનો નૈવ વિરાગિતા ।

ન દુઃખપરિત્યાગો વૃથા તન્મનમ્ ભૂતલે ॥૫॥

અર્થ-જેઓનું મન પ્રપચ્છિન્નનિર્લક શ્રીકૃષ્ણચરણના
 મનહર સૌન્દર્યમાં આસક્ત મનુષ્ય નથી તેમજ દુષ્ટ પુન્યાનો
 મગ્ય ચારે તરથી જેમણે ત્યાગ કર્યો નથી તેમનો જન્મ આ
 જૂતામાં નિષ્ફળ છે ॥૫॥

વિવેચન-૨૧૧ શ્લોકે જ્યારે સુહૃદ્વૈભવને નિહાળીએ છીએ ત્યારે
 તે સુહૃદની મોહમતા જોઈ જેમ જમર કમળમાં લમ્પ મની જમ
 નમાં પડી નાશ પામે છે તેવી રીતે આપણે પણ તે મોહમ પદા-
 થામાં આમકેત મની આપણો નાશ કરી મનુષ્યજન્મ વૃથા ગુમા
 રીએ છીએ, માટે આપણે વિચાર કરવો જોઈએ કે આપણે જેમાં
 મોહ પામી મનુષ્યજન્મ ગુમારીએ છીએ તે મોહક પદાર્થો આપણા
 મ્યાથી ? ‘એકમેવાદિતીય વ્રજ ‘તત્કાલી ન રમતે, સ દ્વિતીય-
 મં-ઉત્ ‘સ હેતાવાનામ’ પ્રથમ ‘એકે અલ્પજ દતુ, ગોકના ગમણ

યામ નહિ તેથી તે ક્ષણે ખીંગા પી હ-છા કરી, ત્યારે તે મદ્ય જગ
 દરથે યમા." એમ વેદ નિરૂપણ કરે છે, ત્યારે વિચાર કરવો જોઈએ
 કે—જો પ્રભુભાથો આ સૃષ્ટિસૌન્દર્ય ઉત્પન્ન થયું છે તે પ્રભુ કેના
 સૌન્દર્યનિધાન હશે ? એમ વિચાર કરનાથી જણાશે કે તેઓ
 કાટિક દર્પણાવપણ સૌન્દર્યના ભંડાર છે, આ સૃષ્ટિના મોહકપદાર્થો
 તેમના આગળ લુપ્ત છે માટે સમાગમકિત ત્યજી પેન્દ્રગ્યપૂર્વક મન
 ને કાટિક દર્પણાવપણ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રમા પરોવવું જોઈએ, તેમજ સમ
 જલુ જોઈએ કે જગત્મા કામદોષાદિમાએ અતમતા અને સ્ત્રીપુ-
 તાદિક કુટુંબીઓએ મહાગ્ના ચોગે છે, તેમજ અનેક પ્રકારના
 ભગવદ્ભક્ત વેપધાને મહાગ્ના વચ્ચે (દગો) પણ છે, તેઓના
 દુઃખગનો ત્યાગ કરવો જોઈએ ત્યારે ભગવદ્ભક્તિ યામ છે
 માટે શ્રીહરિગાયથરણ આગા કરે હ કે—પેન્દ્રગ્યપૂર્વક શ્રીકૃષ્ણરૂપ
 સૌન્દર્યમા જેઓનું મન પરોવાયું નહિ તેમજ દુઃખગનો જેઓ પતિ-
 ત્યાગ કરી નથી તેઓનો જન્મ આ જૂતા ઉપર નકામો છે ॥૫॥

ન ભક્તિઃ પુષ્ટિમાર્ગીયા ન નિ સાધનતા દ્વિદિ ।

ન વિસ્મરતિ વ્રવનસ્ય વ્યા તન્નન્મ મૂતલે ॥૬॥

રૂપદાર્ય—જેમનામા પુષ્ટિમાર્ગીય (નિગુણ) ભક્તિ નથી,
 હન્યમા નિ સાધનતા એટલે માર્ગ સાધનોથી રહિતપણું નથી, જગ
 વની વિસ્મરતિ નથી તમનો જન્મ પૃથ્વી ઉપર નકામો હ ॥૬॥

વિવેચન—ભક્તિના ચારેક પ્રકાર ॥૫॥ વેદ કે પંચતુ તે
 ભક્તિમા નિગુણભક્તિ મેજ ઉત્તમ કે જુઓ નજમક્તોએ તમામ
 પ્રકાર ॥૬॥ જોને ત્યજી દહ પ્રેમ પ્રભુનીજ નિજામભક્તિ કરી
 લી, પ્રભુ ન જોયે થવા શ્રીહરિએ તેમને લોકિકમા જોયા ॥

કર્તુ નથી અને ગોવિન્દચુલુભાન કર્તુ નથી તેમનો જન્મ આ
 મૃતગા હિપર નિષ્કળ છે વળી શ્રીકૃષ્ણ જ્યારે વનમાં પધાર્યા
 હતા ત્યારે વ્રજબાળોને આડા કરી હતી કે જુઓ વૃક્ષો પણ ભ્રમ
 છે કેમકે તેમને ત્યાં આપણે અતિથિ આવેના છીએ, એમ સમજી તે
 વૃક્ષો પણ પનથી, પુષ્પોથી, ફૂલથી અને કાટાદિકથી પણ તેમનું
 જાણ વગેરેથી આપણો સત્કાર કરી કેવા પરોપકાર કરી ગયા છે ?
 માટે તેમને ધન્ય છે આ ભગવાનનાનુભાવ શ્રીકૃષ્ણશિષ્યચરણ સાધુ
 સેવન એવે અતિથિમત્તમાં અને પરોપકાર કરના સૂચન કરી
 ભગ નદિ કરનારનો જન્મ નિષ્કળ જાણવે કે. ૧૪ ॥

ન કૃષ્ણરૂપસોન્દર્યે મનો નૈવ વિરાગિતા ।

ન દુ સગપરિત્યાગો વૃથા તન્નન્મ મૃતલે ॥૧॥

અર્થ-જેઓનું મન પ્રાગતિમતિવારક શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રના
 મહારૂપ સોન્દર્યમાં આમકત થતું નથી, તેમજ દુષ્ટ પુન્યાને
 મગ્યારે તરફથી જેમણે ત્યાગ કર્યા નથી તેમનો જન્મ આ
 મૃતગા નિષ્કળ છે ॥૫॥

વિવેક ૧-આપણે જ્યારે સૃષ્ટિમૌન્યને નિહાળીએ છીએ ત્યારે
 તે સૃષ્ટિની મોહતા જોઈ જેમ ભ્રમ પ્રમાણમાં વધે મની જમ
 માં પડી નાશ પામે છે તેવી રીતે આપણે પણ તે મોહક પદાર્થો
 થીમા આમકત મની આપણો નાશ કરી મનુષ્યજન્મ વૃથા ગુમા-
 રીએ છીએ, માટે આપણે વિચાર કરવો જોઈએ કે-આપણે જેમાં
 મોહ પામી મનુષ્યજન્મ ગુમારીએ છીએ તે મોહક પદાર્થો આપણા
 આથી ? ‘એકમેવાદિતીય મક્કા’ ‘ત્વાકી ન રમતે, ન દ્વિતીય
 મં કર્તુ’ ‘મ હતાલનામ પ્રથમ’ ‘જોકે મક્કાનું હતું, ગોકના રમણ

યાય નહિ તેથી તે બ્રહ્મે બીજાં ॥ હ-છા કરી, ત્યારે તે બ્રહ્મ જગ
 દરપે થયા, ” એમ વેદ નિરૂપણ કરે છે, ત્યારે વિચાર કરવો જોઈએ
 કે—જે પ્રભુમાથી આ સૃષ્ટિસૌન્દર્ય ઉત્પન્ન થયું છે તે પ્રભુ કેના
 સૌન્દર્યનિધાન હશે ? એમ વિચાર કરનાથી જણાશે કે તેઓ
 ક્રાંતિકર્મદર્પણાવણ સૌન્દર્યના લાગર છે, આ સૃષ્ટિના મોહકપદાર્થો
 તેમના આગમ તુચ્છ છે. માટે સમાગમકિતિ તથા વૈગવ્યપૂર્વક મન
 ને ક્રાંતિકર્મદર્પણાવણ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રમા પરોપયુ જોઈએ, તેમજ સમ
 જુ વ્રજોએ કે જગતમા કામદોષાદિમાએ અતગ્ના અને સ્ત્રીકુ-
 તાદિક કુટુંબીઓએ બહાગ્ના ચેરો છે, તેમજ અનેક પ્રકારના
 ભગવદ્ભક્ત વેદાની બહાગ્ના વચો (હો) પણ છે, તેઓના
 દુઃખગનો ત્યાગ કરવો જોઈએ ત્યારે ભગવત્પ્રાપ્તિ યાય છે.
 માટે શ્રીહરિગાયકપરણ આજ્ઞા કરે છે કે—વૈગવ્યપૂર્વક શ્રીકૃષ્ણરૂપ
 સૌન્દર્યમા જેઓનું મન પરોપાયુ ન ॥ તેમજ દુઃખગનો જેમણે પત્નિ-
 ત્યાગ કર્યો નથી તેઓનો જન્મ આ ભૂતમા ઉપર નહામે છે ॥૫॥

ન મત્તિઃ પુષ્ટિમાર્ગીયા ન નિ સાધનતા હૃદિ ।

ન વિમ્મતિ પ્રપન્નસ્ય વૃથા તજ્જન્મ ભૂતલે ॥૬॥

૭ અર્થ—જેમનામા પુષ્ટિમાર્ગીય (નિર્ગુણ) ભક્તિ નથી,
 હૃદયમા નિ સાધનતા એટલે મારી સાધનોથી ગલિતપણુ નથી, જગ-
 તની વિમ્મતિ નથી તેમનો જન્મ પૃથ્વી ઉપર નહામે છે ॥૬॥

વિવેચન—મક્તિતા અનેક પ્રકારના બેદ કે પરન્તુ તે
 ભક્તિમા નિર્ગુણભક્તિ એજ ઉત્તમ કે જુઓ ભગવત્કૃપાએ તમામ
 પ્રકાર ॥ ઇચ્છાગોને તથા દુષ્ટ કેમ પ્રભુનીજ નિષ્કામભક્તિ કરી
 દત્તી, પ્રભુન કરી થતા શ્રીહરિએ તેમને વૈકૃતમા બેડાવા

અનેક પ્રકારે ઉપદેશ આપ્યો, પરંતુ તેઓએ પોતાનો નિશ્ચય ન ત્યજ્યો, પ્રભુએ તેમને રાનાંદત્ત દાન કર્યું, ત્યારે તેઓ મદાવિટ થતા બાપી પ્રભુ તિગેબાન પામ્યા, ત્યારે મમત્તમનોએતમામ રૂણો પછડ્યુ, પ્રભુની શોધ કરી, પ્રભુ સાધનખળી ન મળ્યા, છેડે સાધનખળ ત્યજી હૃદયથી નિઃસાધન બની કેવળ ગુણગાન કરવા માડ્યું, પ્રપંચને ભૂલી ગયા, ત્યારે કેટલિકંદર્પલાવણ લગરાત્ત નન્દગન્દન પાંચસ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર પ્રકટ થયા, માટે શ્રીહર્ગિરિયજી આજ્ઞા કરે છે કે પશ્ચિમાર્ગીયભક્તિ જ્ઞાનના હૃદયમાં નથી, હૃદયમાં મર્વ સાધનને ત્યાગ કરી નિઃસાધનતા પ્રકટ થઈ નથી, તેમજ પ્રપંચ (જગત્) ની જેઓને વિમૂર્તિ નથી મહા તેઓનો જન્મ પૃથ્વી ઉપર નકામો છે. ૥૬૥

ન વર્મરક્ષા નૈવ વર્મમાર્ગે મનોગતિ ।

ન ભક્તિર્જ્ઞાનવૈરાગ્યૈ ધૃત્યા તત્તજન્મ મૂલ્યં ॥૭૥

અર્થ—જેઓને ધર્મમાં તત્પરતા નથી, ધર્મમાર્ગમાં મનની ગતિ નથી, ભક્તિ, જ્ઞાન કે વૈરાગ્ય જ્ઞાનમાં નથી તેઓનો જન્મ આ પૃથ્વીમાં નિર્જન છે ॥૭૥

વિવેચન—“યો યદયઃ સ તં મજેદ્” એ જેનો અશ હોય તેણે પોતાના અંશની અર્થોત્ત જેમ પુત્ર પિતાની સેવા કરી તત્ત્વમાત્ર જીવન અંશે અશી શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રની સેવા કરવી જ જોઈએ, જે શ્રુતપ્રમાણ શીમદાપ્રભુ શીમહવલ્લભાચાર્યચરે “અતુલસોદી”ના પ્રથમ પ્રયોજના આજ્ઞા કરી છે કે—“હાંમેના મર્યાદામાપૂર્વક મન પ્રિયતિ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રને સેવા, જીવનો એજ ધર્મ છે અન્ય દેશમાં કે કાળમાં જીવો જીતે ધર્મજ નથી” તત્ત્વમાત્ર શ્રીહર્ગિરિયજી

પણ ચાલતા કરે છે કે જેઓને સેવારૂપ નિર્ધર્મતા તત્વપ્રતા નથી,
ધર્મમાર્ગમા જેના મનની ગતિ નથી, સ્ત્રી, પુત્ર, દ્રવ્ય, કુટુંબમા
પ્રેમ છે તેથી અવિદ્ય પ્રભુમા એક નથી, પ્રભુના આદાત્મ્યનું અરણ્ય
દિક્ષાના માર્ગ નથી તેમજ જગતની આસક્તિ છૂટી વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત
મહા ભગવદ્ભક્તિ પ્રાપ્ત થઈ નથી તો કુધી તેમનો જન્મ આ
પૃથ્વીમા નિષ્કર્ષ છે ૭

ન નિશ્વામિરહૃવરિતાપો ન માર્ગના ।

ન દૈન્ય પરમ વ્યય વૃથા તજન્મ મૃતલે ॥૮॥

અર્થ—જેઓને પોતાના માર્ગ કે શીકૃષ્ણચન્દના નિયોગથી
પરિતાપ (અતિ) થયો નથી, તેમજ ભગવાની ભાવના એટલે
આતુન્તા પ્રાપ્ત થઈ નથી, સર્વ સાધનોના પરિત્યાગ પૂર્વક પણ માર્ગ
લગ્ય દીનતા જેઓનો પ્રાપ્ત કરી નથી તેમનો જન્મ આ જન્મમા
નિષ્કર્ષ છે ૮

નિવેદન—છાન્દોગ્ય મહાકથા વગર ઉપરિવેશી જગતમા
હ કે જેમ અભિમાની તણખા ની જે છે તેમ પ્રભુમાથી જલો વુન્ન
જુ થયા છે તેથી તે ભગવદ્દશ છે, પરંતુ તેમાથી ઐશ્વર્યોદિ ધર્મો
કે જન્મજામી નિગ્રાહન કરાવી જલો દીન દુખી મહા જન્મમુખ્ય
જુ મુક્ત જોવામા ચાલે છે, તથાપિ તે જોને પોતાના અન્ય
માલીક શાદગ્નિ માર્ગનો નિષ્કર્ષ તાપ કે ભાવના કરી નથી
તેમજ મીઠાપ્રભુટ શીન્નુ મીઠી (અથા ચાલતા કરે છે કે—“દૈન્યવ્રતા-
પરાધામ્” છે પ્રભો આપને મતુષ્ટ કરવાનું સામન આ દૈન્યવ્રત કે,
તે દૈન્ય પણ નથી, માટે મીઠગિયજી આજ્ઞા કરે છે કે જેનામા
ન્યામીના વિગ્દનો તાપ ભાવના કે દૈન્ય જેમનામા નથી તેમનો
જન્મ આ પૃથ્વીમા નકામો છે ૮.

૪૪. દુસંગવિજ્ઞાનપ્રકારનિરૂપણમ્ । ❀

(અનન્ત મર્તા-૧૧ શ્રીઅનિલદાચાર્યજી મહારાજ)

અથ શ્રીવહ્નિમાચાર્યકૃપયા સ્ફુટિત હૃદિ ।

સ્વીયાનામભ્રમાથાય વિચિત્રનિરૂપ્યત ॥૧॥

અથ શ્રીમદ વલ્લભાચાર્ય— ૧૧ કૃપાથી જે માર્ગ હે તમા પ્રતીત થયું છે તે દર્શાવિત એની પ્રાપ્તિ દૂર થવા માટે આ અથમા નિ પશુ મગામા આવે ૬ ૧

વિવેચન—અથકનો શ્રી િયજ્ઞના હૃદયમા જે વિચારો શ્રીમ વલ્લભાચાર્યજીની કૃપાએ કરી અ યા તે ભક્ત તોના મ યા ર ને મટે આ અથમા ૧ ૨ મર્તા છે

તૈવાસુરવિભાગેન દ્વવા જીવા પ્રકાર્તિતા ।

વધમોખ્યવસ્થાપિ ગીતાયામેવ રૂપિતા ॥૨॥

અર્થ—૧૧ તો અ દુઃખ છે થો જે પ્રાપ્ત ૧૧ એના બન્ધ વેલા છે બધ તો મોક્ષ મે યવ થા ૧૧ ગીતા ૧૧ કરતી જે

વિવેચન તુતિ આ રમ્ભિમા સી અી ૧ મુરી મે જે અ ૧ ૧૧ અવા રતવમા આ ૧૧ છે જેઓ ભગવત્પગય ૧ જે ત રી

❀ ૧૧ પ્રકાર ૧૧ મગ ભક્તજો લગવે જે મે મે ૧૧ વરાનો આ ૧૧ અથ ૧૧ અગ્ય છે મટે આ અથને ભક્તના ઉપમેગમા આવે એવુ દુઃખ વિનુ વિગાન એ ગાય ૧૧ નામ આપવામ આ યુ ૧૧

હવે છે, અને જેઓ સ્વાર્થપરતાથી તે આશુરી હોય છે. આ હવેનાં વર્ણન ગીતાના ૧૬ માં અધ્યાયમાં મળેલાં છેવામાં આવ્યું છે. ત્યાં કહેવામાં આવ્યું છે કે આશુરી હવે પ્રવૃત્તિ અને નિવૃત્તિ બેને કહે છે તે જાણતા નથી. તેઓ આ વસ્તુ અસત્ય, અપ્રતિષ્ઠિત અને અનીશ્વર કહે છે. દેવી સંપત્તિવાળા હવે અભય, મત્વમંશુદ્ધિ આદિ ૨૬ લક્ષણોવાળા હોય છે. દેવી હવે ભોક્ષના અધિકારી છે, અને આશુરી હવે જંધ (વારંવાર જન્મ મરણ) ને પામે છે.

• ભક્ત જનને દેવી હવેનો મંત્ર હાથ છે અને માનક આર-
ગ્યમાં આશુરી હવેનો સંગ તેને અત્યંત હાનિકારક છે. ૨.

મૂળમ્—દૈવેષ્વપિ ચ જીવેષુ યદ્ગીર્ણરણં પુનઃ ।

મક્ષિમાર્ગે ત દ્વાન્ન પ્રાપ્ચન્નિ પુરુષોત્તમમ્ ॥૩॥

અર્થ—દેવી હવેમાં પણ જેઓનો ભગવાને ભક્તિમાર્ગમાં અંગીકાર કર્યો છે તેજ હવે આ પ્રપચમાં શીખુએત્તમને પ્રાપ્ત કરશે ૮.

વિવેચન—દેવી હવેમાંથી બેટાકને ભક્તિમાર્ગ ઉપર આ-
ભવિક ગતિ હોય છે, દેવવાને કર્મમાર્ગ ઉપર અને બેટાકને
જ્ઞાનમાર્ગ ઉપર અભાવિક ગતિ હોય છે. જેઓને ભક્તિમાર્ગ
ઉપર સ્વભાવિક પ્રીતિ હોય તેઓનો ભગવાને ભક્તિમાર્ગમાં અંગી-
કાર કર્યો છે એમ મનજીવું, અને તેઓજ માત્ર આ જગતમાં
અનાવામે પુરુષોત્તમની પ્રાપ્તિ કરી શકે છે. જેઓને કર્મમાર્ગ
ઉપર પ્રીતિ હોય તેઓ કર્મજનિત રૂપે ભે.જવી પછી જગતમાં

આવાગમનને પામે છે. જેઓને જ્ઞાનમાર્ગ ઉપર પ્રીતિ હોય તેઓ
ધણા જન્મને આપે (સદ્ગુણાં જન્મનામંતે જ્ઞાનવાન્મા પ્રપદ્યતે । ગી. ૭
-૧૯) પ્રભુના સ્નેહ ઉત્પન્ન થતા પુન્ડીરિકની પ્રાપ્તિ કરી શકે છે.
અને પ્રભુને વિશે સ્નેહ ઉત્પન્ન ન થાય તે તેઓનો અક્ષરમા
લગ થાય છે.

અન્ય રથજે શ્રીહરિગાયત્રી ભક્તના લક્ષણ ત્રીજે પ્રમાણે કહે છે:

અનન્યભજનાસ્તુષ્ટા. કામલોભવિવર્જિતાઃ ।

નિરપેક્ષા વિરક્તાશ્ચ સર્વભૂતહિન્ન રતાઃ ॥

નિઃકાષ્ઠા ૧-૨૨

અર્થ-અનન્ય ભક્તિ ક-વાચનો, ન-સેવાનો, કામ અને લોભ
મહિત, નિરપેક્ષ (જેને કોઈ વસ્તુની અભિચાપા ન હોય તે) વિરક્ત,
અને સર્વ પ્રાણીમાત્રના હિતમા પ્રીતિવાળો હોય તેને અનન્યભજનો ક.

મૃદમ્-તત્રાપિ ભેદો વિજેયો મયાંદાપુષ્ટિભેદતઃ ।

માર્ગે ફલેડપિ વિજેયો મત્તિમૌહાવિભેદતઃ ॥૩॥

અર્થ-ભક્તિમાત્રમા પણ મયોદા અને પુષ્ટિ એમ જે પ્રકાર-
નો ભેદ છે, અને ફળમા પણ ભક્તિ (ભગવદ વિભાવ) અને મોક્ષ
જે જે પ્રકારનો ભેદ છે એમ જાણવું.

વિવેચન--ભક્તિ જે પ્રકારની છે, માયાદિક અને પૌષ્ટિક.
જે ભક્તિમા શાસ્ત્રીય નિયમોનું આધિક્ષ્ય અને સ્નેહનું ગૌણપણું
હોય તે માયાદિક ભક્તિ કહેવાય છે. જે ભક્તિમા સ્નેહનું આધિક્ષ્ય
અને શાસ્ત્રીય નિયમોનું ગૌણપણું હોય તે પૌષ્ટિક ભક્તિ કહેવાય

હે મયાદામાર્ગીય ભક્ત મોક્ષને માટેજ ભગ્નિ કર છે, તથી તે ૧
ભક્તિનુ ૬૪ મોક્ષ થાય ૮ પુષ્ટિમાર્ગીય ભક્ત પ્રથુ ૧ પ્રાપ્તિને
માટેજ ભગ્નિ કરે ૭ તથી તે ૧ ભક્તિનુ ૬૪ ભગવત્પ્રસિ ૭
પુષ્ટિમાર્ગીય ૮ ૧૦ અગ્નિથી દિવન કરે ૧૧ ભગ્નના ૧૦૦ લીધે
કામની મલાન ૧૧ હોતી નથી તેથી કરીને તે ૧ મોક્ષ ૧૧ ઇચ્છાજ
રતી નથી પૌષ્ટિક ભગ્નિ નિસાધન છે અને માયાદિ ભતિ
સસાધન ૭ પુષ્ટિમાર્ગીય સેવન ૬૪ પ્રભુની સેવા અને ભતિનુ
૬૪ પ્રભુની ભતિજ ઠ, અને તે ઘડે તેને પ્રભુનો આધિભાર
થાય ૭ ૪

गूढम्-भक्तावगतिव्यभव दैवानामपि सर्वथा ।

कामनिष्कामभेदेन स्वर्गमोक्षौ न संशयः ॥५॥

અર્થ--ભક્તિમાર્ગમાં જે શ્રેયોનો માર્ગીય નથી તે શ્રીને
 ૫મ સ્કંધમાં મને નિષ્કામના જોઈ વડ વર્ગ અને મોક્ષ(ની પ્રાપ્તિ)
 થાત છે, એમાં યાદ મેં । થી

વિવેચન - ૧. ૮૧૦૧૦ જામિયા જામીદાર નાલાય પદ મર્મ
 આગમિ અગીયાર હાય તે તેની પેચામી ધમ્મના પાત્ર દોષ
 નો ને ૧૬ મામ પાત્રી યનકિ ૨ દા. ૧૭ મે તે તો અગમની
 પ્રાપ્તિ થાય નો તે નિમયજ્ઞાતી યનાકિ એર મે તા તે
 મેદક્ષ ૧ પ્રાપ્તિ થાય આ માનનિશ્ચયપૂર્વક જાણનારામા આવે છે ૫

मूलम्-विनेय वरण भक्तौ तदर्थित्वैककार्यत ।

तन्मूर्ध्नि च विज्ञेय भक्त्यर्थप्रवृत्ति ॥२॥

અર્થ—માન ભગવાનજ નેનો અર્થ છે એ કાર્ય ઉપરથી ભક્તિમા વરણ થયું છે એમ જાણવું જેની ભજનમા પ્રવૃત્તિ થાય તેને ભગવાનજ એક પ્રયોજન કે એમ માનવું

વિવેચન—પ્રજ્ઞાએક માણુએ (મુકુટ વડનાર, મોની વગેરે કારીગરો) ભગવાનને મારેજ કાર્ય કરતા હોય એમ જાણાય છે, પણ ઘણી વખત તેઓ પોતાના પેટને અર્થ કાર્ય કરતા માન પડ છે, કમકે તેમને ભગવાનજ મુખ્ય પ્રયોજનરૂપ હોતા નથી, એવા મારે કહેવામા આવે છે કે જેઓને મત્ર ભગવાન અથવા ભગવતપ્રાપ્તિ એજ મુખ્ય પ્રયોજન છે અને જેઓ એ પ્રયોજન સિદ્ધ કરવાને તમામ કાર્યો કરે છે તેઓનું ભક્તિમા વગણ થયું છે એમ જાણવું. યેટલીક વખત કાર્ય ઉપરથી કરેતુ અનુમાન પોતે પડ છે, મારે કહેવામા આવે છે કે ભજનનાદમા પ્રવૃત્તિ થાય ત્યારેજ ભગવાન એજ મુખ્ય અર્થ કે એમ માનવું

મૂલમ્—નમ્રાદૌ શરણ ગચ્છેન્મહાપુરુષયોગત ।

મહાપુરુષપારોક્ષ્યે તદ્દિપ્તૈરપિ સ્વર્ગ ॥૭॥

અર્થ—ભજનાર્થ પ્રવૃત્તિ ॥ નિપરમા મહાપુરુષદ્વારા ભગવાનને શરણે જવું, અને તેમા મહાપુરુષના અભાવે ભગવાનમા જે નિદા ગાખતા હોય તેમના દ્વારા ભગવાનને શરણે જવું

વિવેચન—આ શ્લોકોનો ઉત્તરાર્થ શ્રી મહાપ્રભુજીએ એવા નિબંધના માર્ગ નિર્ણય પ્રકરણના નીચેના શ્લોકને મળતો આવતો હોય એમ જાણાય છે

તદભાવે સ્વથ વાપિ સૂતિ કૃત્વા હોં કવચિત્ ।
પરિચર્યા સગ કુર્યાત્કૃપ તત્ર ચ મ્થિતમ્ ॥

અર્થ—ઉપર કૃપા ગુરો ગણાવે પોતે કોઈ કે । તે ભગવત્
મુક્તિ કરીને સદા ભગવત્સેના કૃપી મ્થ તે મુક્તિમા ભગવદ્કૃપ
નરુ કે

ઉપર ભગવાને શતી જાણુ નખુ છે તે ૨૨૦ ॥ મળ-
ધમા શ્રીકૃષ્ણજગરાન ગોવાદ મા દહે છ મ્—

સર્વેવનાન્ પરિત્યજ્ય મામૈક શરણ વ્રજ ॥

અર્થ— મારું ધમો નિત્યાત્ર કમી નારે સર્વે થ .
માઆનાવૃત્ત મદાપ્રમુત્ત અ શનુ વલુન વિવેકધૈર્યપ
મથમા નાવે ભતો ૨૨ કે -

રેહિલે પારલોક ન મર્નયા શરણ હરિ ।

દુ મ્થાનો તથા પાપે મયે કામાર્થપ્રરણે ॥૨૦॥

મરુત્તે મરુત્યમા મત્તેઆતિક્રમે કૃતે ॥

મરુત્યે ના મુશાત્તે ના મવયા શરણ હરિ ।

અહનારકૃતે ચૈવ પોપ્યપોપજરક્ષણે ।

પોપ્યાનિવ્રમણે ચૈવ તથાન્નવામ્યતિક્રમે ॥૨૧॥

અનૈવિક્રમન મિદ્ધો મરુત્યે શરણ હરિ ।

ત્વ નિતે મદા માય વાન્ના ન પન્કીર્તયેત્ ॥૨૨॥

અર્થ—આ લોક અને પરલોક સંગ્રહી સર્વ કાર્યોમાં સર્વ પ્રકારે ભગવાન માટે શરણ થાઓ. તેમજ દુષ્કર્મો નિવૃત્તિ થવામાં તથા પાપમાં, ભગવાં, મન-કામનાદિ પૂર્ણ થવામાં, ભક્તના દ્રોહમાં, ભક્તિના અભાવમાં, તેમજ ભક્તોએ પોતાનો તિરસ્કાર કર્યો ન હોય તેમાં, તેમજ પોતાથી નહિ જતી શકે કે જાતી શકે એવા કામમાં, સર્વ રીતે પ્રભુ માટે શરણ થાઓ. અદંકાર કરવામાં આજ્યો હોય તેમાં, પોષણ કરવા યોગ્ય (સ્ત્રીપુત્રાદિક)ના પોષણ અને રક્ષણમાં, તથા પોષ્યર્થે કે દિષ્ટ્યોએ પોતાનો અપગ્રહ કર્યો હોય તેમાં, મન અતૈકિક થાય તેમાં, એ સ્વકામાં શ્રીદરિ માટે મરણ થાઓ, એવી રીતે પોતાના મનમાં નિરંતર વિચાર રાખવો; અને વાતોમાં પણ એવુંજ નિરંતર ઉચ્ચારણ કર્યો કરવું. ૭.

મૃતમ્—તત આશ્રયસંનિદ્ધૌ સંત્યાયે સ્વસમર્પણમ્ ।

મમર્પણે જીવદેહતત્સવવાત્તામપિ ॥૮॥

સત્સંઘંવતઃ કૃષ્ણમાક્ષાત્સંઘંવયોગ્યતા ।

તત્તત્સંઘા મ્વીયમર્પણવિનિયોગતઃ ॥૯॥

ગૃહીતપરમાનંદનિધિઃ કૃષ્ણોઽશ્વઃ સતઃ ।

જાનમ્તુ માયવાનિર્વ્યં વિધેયં મમવજ્જનૈઃ ॥૧૦॥

અર્થ—એવી રીતે સંઘે ગયા પછી આશ્રયની ગિદ્ધિને માટે એવા અર્થે પોતાનું મર્ણસ્વ ભગવાનને અર્પણ કરવું હવ, દેહ અને તેઓના નિર્ગંધવાળા પદાર્થોનું મમર્પણ થતા બ્રહ્મ મર્ણધર્મી માક્ષાત્ શ્રીકૃષ્ણની સાથેના મર્ણધર્મી યોગ્યતા પ્રાપ્ત થાય છે. યદ્દી તે સેવા વડે પોતાના મર્ણસ્વનો ભગવાનને નિર્વે નિર્નિગ્રહ થવાથી

સાક્ષાત્ શ્રીકૃષ્ણરૂપ અક્ષય પરમાનંદનિધિની પ્રાપ્તિ થાય છે અને એ નિધિ (ખજાના)ની પ્રાપ્તિ થયેથી (તે સમ્યક્ રાખવા) ભગવદ્-જનોએ સાવધાનતા ધારણ કરવી. ૧૦.

વિવેચન--પૂર્વે કહેવામાં આવ્યું કે શ્રવણદિના જે ભાગ છે, ૧ દેવી, ૨ આશુરી. તેમાં આશુરી અને તે ભગવાપ્રાપ્તિ કરવાને માટે અયોગ્યજ છે. દેવી હવે ક્રેટલાક કર્મમાર્ગે ક્રેટલાક જ્ઞાનમાર્ગે અને ક્રેટલાક ભક્તિમાર્ગે ચાલે છે. કર્મમાર્ગે જ્ઞાતનારાઓમાંથી જેઓ સકામ કર્મ કરે છે તેઓને માત્ર રત્નની પ્રાપ્તિ થાય છે, જેઓ નિષ્કામ કર્મ કરે છે તેઓને મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે. જ્ઞાનમાર્ગે જ્ઞાતનારામાંથી જેઓ ભગવાન પ્રત્યેની ભક્તિ રહિત હોય છે તેઓને અક્ષરની પ્રાપ્તિ થાય છે, પણ જેઓ ભક્તિમાન છે તેઓને પુરુષોત્તમ શ્રીકૃષ્ણની પ્રાપ્તિ થાય છે.

ભક્તિમાર્ગે જ્ઞાતનારામાં જેનું ભગવાને અંગીકરણ કર્યું હોય તેજ શ્રીપુરુષોત્તમની પ્રાપ્તિ કરી રહે છે. ભગવાને તેમનો ભક્તિમાર્ગમાં અંગીકાર કર્યો છે કે નહિ એ જાણવાને માટેજ માત્ર એટલુંજ જોવું જોઈએ કે તેને ભગવાન પ્રીતિ છે કે નહિ, તેનું મુખ્ય કાર્ય ભગવાનની પ્રત્યક્ષતા મંપાદન કરવી એ છે કે નહિ ? જો એ જે વાનાં હોય તો ભગવાને ભક્તિમાર્ગમાં અંગીકાર કર્યો છે એમ જાણવું.

તે જોતો ભગવાને ભક્તિમાર્ગમાં અંગીકાર કર્યો છે તેણે ભગવાનની પ્રાપ્તિને માટે શું કરવું તે જાણે છે. તેણે રત્ન મર્યાદા પૂર્વક ભગવાનની સેવા કરવી. સમર્પણ કરવાથી પોતાનો અને પોતાની સાથે જોડાયેલાં પ્રાણી અને પદાર્થોનો ભગવાનની સાથે સંબંધ થાય છે, અને તેમ ધરાથી હજી અને તેની સાથે જોડાયેલાં

હેલ્ય અને જેઓ ભગવાનની એકમાત્ર ઉપમેશી હોય તેઓનેએર
 ચાલુસમા આનંદ નથી, પણ જેઓ ભગવાનથી વિમુખ હોય તેઓને
 એક અપુણ્યમા આવે છે, તેથીજ વિદ્યાપણમા કહ્યું છે કે કલ
 સદૈવ મેક્ત્ય લોકિકાસલિત્ય જનઃ જેટલા માટે લોકિક મા આસ કા
 માગનાન્યા ન લગતોએ કે તા એવ ૧૦

મૂર્ત્-કાતરા તામલોગાત્રાદિત્તમાચ્છદ્યમ્તુ નં ।

યતો વરિર્મુનં તિત્ત સેવાયા પ્રાપ્તિર્નહિ ॥૧૩॥

ચિત્તિર્લેક્ષાધ્યા તિ સેવા તાપિ ન નિષ્પતિ ।

તદમાયેડિત્તિ લર્થ પુરપાર્યપરિદ્યાત ॥૧૪॥

અર્થ—અદના એક કામ બોળાદિ કે તે (ધનને દરના
 નથી ૧૦) એકા ચિત્તને દર જે તે કા બધી તિત્ત વરિર્મુનં શક ને
 મે ૧૧ એકા એક નથી

ચિત્તથી કામગીર એકા તિત્ત શક નહીં. (જે કામ કામે
 ચિત્તથી કામ નથી તેનાથી) તે કામને કામને એકા તિત્ત કામ
 રહતી નથી અને એકાને આગલે (પુરપાર્ય) સમ ગમથી અંદિક
 પાલોકિત) એક અર્થ છે, કામગીર એકા એક માત્ર પુરપાર્ય છે.

વિવેચન—૮૫૦ થાયે ૧ એકા રજદ થયે ૨૦૦૦૦ નમ્તે.
 સિદ્ધાત મુક્તિદથીમા કહ્યું કે કે જેતત્તકામ એકા, ભગવાનમા ચિત્ત
 પાત્રાગલ્ય રજ તેનેજ એક કહે છે. એ ઉપગતી ૫૪૮ કામક છે
 કે જો રાગેકાને સિદ્ધાત્ત ઉપર પાત્રાગલ્ય, કે એકાને અમુક પાત્ર
 કે અમુક પાત્રાગલ્ય, કે અમુક લોગ પાત્રાગલ્ય, એક એકા છે, એક
 માત્રાત્ત નહિ પણ એકા એક ભગવાનમા ચિત્તને પાત્રાગલ્ય પાત્રાગલ્ય

એનેજ સેવા દહે છે ભગવાનમા ચિત્ત પરાયણતુ રાખ્યા સિવાય
 સેવા અબધી જે જે કરો કન્યામા આવે તેથી સેવા રિદ્ધ થતી
 થી, પણ માત્ર ભગવાનમા ચિત્ત ગામી સેવા રિદ્ધ થાય જે
 શ્રીયોગી નાન કરાવત, તેમને અબુલ્લુ ધારના તેમને ભોગ
 ધગવા વગેરે ક્રિયાઓ ભગવાનમાજ ચિત્ત ગુચારેતુ જે એને
 માટે માધનરૂપ છે તે સાધો ॥ ૬૧૩૫ તો ભગવાનમા ચિત્ત
 રાખત એજ છે

અથ અથો શ્રી હરિગીતા ૭૮

મૂલમ્—ભક્તિમાગાયતાડ તથે પ્રિયામાત્ર હિ કર્મવત્ ।
 તત્રાડપિ ન મન મ્યૈર્મ્ય વિદ્વેષાઽવહારત ॥

પા ૭૮-૨

અથ—ભક્તિમાગીચતાનો અભાવ હોત તો અર્થ ક્રિયા કર્મ
 સમા ૧ છે આ તમા વ્યવસ્થા થી ઉત્પન્ન થતા વિદ્વેષને નીવે
 માત્ર પ્રિય ના હોતી નથી

સેવામા ચિત્ત ગામીથીજ ભગવાનના પ્રાપ્ત થઈ ૨૪ કે
 ગાન્ય ગીતે થઈ શકતો થી, માટેજ સેવાને મુખ્ય ધર્મ સાર્યકે ૧
 ફેરી કે

યોગશાસ્ત્રમા જેને ચિત્તવૃત્તિરિધ ૩ છે તેવાજ પ્રમાણે
 સેવાકે ૧ નિરોધ છે પણ તેમા મનના પ્રિય ભગવત હારાથી અને
 તેમના પ્રત્યે પ્રેમ હોવાથી તે (સેવારૂપ નિરોધ) યોગશાસ્ત્રના નિરોધ
 કરતા વધારે ઉત્તમ પ્રમાણે છે માટે પ્રભુમાજ ચિત્તને પગાવતુ
 એજ મુખ્ય છે

ભગવદ્પ્રાપ્તિને માટે જ્યારે ચિત્ત ભગવાનમંત્રે પગેપાકેતું
 રાખવાની જરૂર છે, ત્યારે જે વિષયો ચિત્તને ભગવાનથી વિમુખ કર
 છે, તે વિષયો તજવાની અવશ્ય જરૂર છે. જે વિષયોમાં મુખ્ય કામ
 લોભાદિ અંત કરૂંમા ગ્રેવા વિદ્યારો છે. જે વિકલ્પ મનુષ્યના
 અંત કરૂંમા ગ્રે છે તેથી તેમને અંતરના મોર દેવામાં આવ્યા છે.
 તેઓને ચિત્તની મોગત થતા અવશ્ય ચિત્ત તેઓમાં ચોટતા તે ભગ-
 વાનમાં પ્રવેશ કરી શકતું નથી. અર્થાત્ તેમાં થઈ શકતી નથી.
 માર્ગ પુરુષાર્થમાં પ્રભુની પ્રાપ્તિને માટે નેવાડપ પુરુષર્થ મુખ્ય છે.
 • તે ચિત્ત પ્રભુમાં પ્રવેશ કરી શકે નહિ, તો તે પુરુષાર્થ માધી
 શકે નહિ અને તેમ થવાથી ભગ્નજનના દત્ત મૌલ્ય પુરુષાર્થો
 પણ અર્થ વત્ત છે એટલા માટે કામ લોભાદિ મોર જે ચિત્તને
 દૂરી લે છે તેઓથી ભગ્નજને માધ્યાન મેલેતું જોઈએ.

પ્રતિએથી રાન્ત કન્ય માર પ્રકાન્તું છે, મન, બુદ્ધિ ચિત્ત,
 અને અદંકાર, તેમાં ચિત્ત દાન્ત, રચ્ચ, અને અવિદ્યારી છે.

મન્ડુક્યમવિકારિત્વ શાંતિર્ધર્મો નેતમઃ ।

વૃત્તિર્મિશ્રણં પ્રોક્તં યથાઽર્થા મૃતિ પદ ॥ બાનગ.

ભાવાર્થ—જેમ વરમાદનું જળ પ્રથમ રચ્ચ દેવ છે, પણ
 ત્યાર જુગિનો સંજય થય છે ત્યારે તેમાં અસિનત્તદિ દોરો પ્રાપ્ત
 થાય છે, તેમજ મન, બુદ્ધિ, અને અદંકારના મંજય વિનાનું ચિત્ત
 રચ્ચ, અવિદ્યારી અને રાન્ત દેવ છે, પણ તેને મન, બુદ્ધિ, અને
 અદંકારથી પ્રતિએનો મમ મમ થતા તે મવિત થાય છે.

જેમ જળ પ્રથમ રચ્ચ દેવ છે, પણ ત્યારે જુગિનો મંજય

થાય છે, સારે તેમા મનિનલાદિ દાવા પ્રવેશ કર છે તેમજ ચિત્તને મન,
બુદ્ધિ, અને આદિકાને મન થયે ન હોય ત્યાંથી તે અર્થ
કામી અને ના ન હોય કે, ચિત્તને મનનો મન થયે ના મન
નિમ્લપને લીધે તેમા કામાદિ ॥ ઉત્પત્તિ થાય છે, બુદ્ધિનો મન
યતા વેગત મન વગેરે ગામ થાય છે મન, બુદ્ધિ અને આદિકા-
ના લક્ષણ ચિત્તની સાથે એક થઈ જાયથી ચિત્ત પણ મનીન
દેખાય

ચિત્તચિત્તમાધ્યાદિ ને ન્યે ચિત્તપન્ન પ્રદણ કરતુ છે તે
એવા અભિપ્રાયથી ન જાનત, મનુષ્ય, અને અનિકારી ચિત્તથીજ
એવા મિદ્ધ થઈ શકે, જ્યાં મનના કામાદિ ધર્મો ના ન થાય
જ સારે ચિત્તના ધર્મો તિરોદિત થઈ ના જ, તે ના બુદ્ધી એવા થઈ
શકતી નથી એટલા ગાળેજ અન્ય ન્યે ધીરગિયત્ત કરે કે કે:-

તદ્વાચસાનોદિયાણિ ત્રિયયા લૌકિકી મનિ ॥

પ્રતિદાવ મ્તયોદ્વેગો મોગોઽવત્રલ લૌકિક ॥૨૨૨॥

અર્થ--ઇન્દ્રિય, વિત્ત, લૌકિક બુદ્ધિ, પ્રતિબદ્ધ, તથા ઉદ્વેગ
તથા લૌકિક ભોગ એ ગર્ભ માનવી સેવાના બાવક છે ૧૩-૧૪

મૂળમ્-અતો વિવેક ત્રિયાદિશસ્ત્રયુક્તૈસ્તથા પુન ।

આતરાસ્તે નિરાકાર્યાં વાહ્યાસ્તં તુ ચયાક્રમમ્ ॥૧૫॥

સેવાકારણતદ્વોધપરિત્યાગાદિસાધનૈ ।

વચ્ચસ્તુ તતોઽપ્યેષ દુષ્ટ હત્યેવનુભ્યતામ્ ॥૧૬॥

અર્થ--એવા માટે વિવેક-ત્રિયાદિ શસ્ત્રયુક્ત ભગવાનકૃતોએ

૧. વા.વર ઝે અંદરના અને બહારના ચેત્તોને યથાક્રમે દૂર કરવા. સેવાનું કારણ ચિત્ત છે, તેનો વિવેકથી રોધ કરી અંદરના ચેત્તર દૂર કરવા અને વેદ્યથી કટુળ ઉપગતી મમતાના સાગ વગેરે સાધ-
નોથી બહારના ચેત્તરને દૂર કરવ; ઝે બંને ચેત્તર કરતા વધુક
ધધાને કુદ છે તેમ જ્ઞાનુભૂતિ.

અંદરના ચેત્તર કામાદિ છે બહારના ચેત્તરે કુદુબીજનો છે. પ્રથમ કામાદિ ચેત્તરને વિવેક અને મેલોદિ માર્ગો વડે દૂર કરવાનું કાર્યવાહી આવે છે.

૨. ભગવાન મર્મ વસ્તુ પેતાતી મેલે કર્મે, તેથી એમને અમુક વસ્તુની કામિને મટે કે અમુક વસ્તુ દૂર કરવાને માટે આર્યના કરવાની મન નથી ભગવાન મર્મ વસ્તુ કરવાને મમર્થ છે. પ્રભુને આર્થ ન થવાની ભાવનાથી અભિમાનનો સાગ કરનો, અને આપદ અને મન આદિ કાર્યોમા મર્મયા દર્શનો સમ કરવા એ વગેરે વિવેકના બક્ષણ છે.

માનિ, બાધિ અને ઉપાધિ એ ત્રણે પ્રકારના દુઃખો મનના જુદી સર્વ પ્રકારે મદન કરવા કુદુબીજનો. જી પદ, વગેરે તરફથી અવિદ્ય (અભિમાન) વગેરે કરવામા આવે તે મદન કરવું, મન્દિ-
મેલો પેતાપેતાના વિગત તરફ જોવાની અટકાવમા કાપાથી, વાગીથી અને મનામો મર્મ પ્રકારે યતન કરવો. એ મર્મ મેલોદિ બક્ષણ છે.

વિવેક અને ચેત્તરના મધ્યસ્થાના ભક્તિજનોએ તે આધનો વડે પ્રથમ અંદરના ચેત્તર કામ, મોક્ષ વગેરેને દૂર કરવા, અને પછી બહારના ચેત્તરને પણ દૂર કરવા કુદુબીજ ચેત્તરને દૂર કરવાનું પરિણામો આધનો પણ વાપરવને માધ નથી. એમ કરવાથીજ ચિત્તનો નિરોધ થઈ તેવા મિદ થઈ મટે છે ૧૫-૧૬.

એ રીતે અદરના અને બહાગના ચોરનું અને તેમને દૂર કરવાના સાધનોનું વર્ણન કરી, વચક (ધર્મને) દોષ દરનાગ (ધર્મ દોષ, પાપાંડી), જેની ગણના બહાગના જે ના થાય છે, તેનું અને તેને દૂર કરવાના સાધનોનું શ્લોક ૧૬ માંના ઉત્તરાર્ધથી સ્લાક ૩૮ સુધીના અર્ગુન કાંડમાં આવે છે કામાદિ અનંતા ચોર અને કુટુંબાદિ બહાગના ચોર કરતા વચકને વધારે દુષ્ટ બળુશામાં આવે છે, તેના કારણે હવે પછી બળુશવામાં આવશે.

મૂલ્મ—યતન્તદાકૃતિશ્ચેષ્ટા તથાચાન્દ્ર માર્ગમ્ ।

વિનય શાન્તાવેશ શમ્યચક્રાદિનિદ્રિત ॥૧૭॥

એવાચ્ચન્દ્રિય તુલ્ય મગદ્ભ્રમવાનભિઃ ।

તતો જ્ઞાનામાવતોઽપિ સર્વથા નાશન મતન્ ॥૧૮॥

અર્થ—(વચક અદરના અને બહાગના ચોર કરતા વધારે દુષ્ટ છે) અને તેના આકૃતિ, ચેષ્ટા, આચાર, ભાવણ, વિનય, શાન્તાનો આવેશ (દિખાવ) અને શમ્ય ચક્રાદિ નિદ્રાનો ધાગ કરવાપણું ભગવદ્ધર્મ પ્રમાણે સાધનાગના જેવાજ હોય છે. તે કાંબુખી એવા વચક વિષેની માહિતી ન હોય તો મર્મ પ્રકારે નાશ થાય કે

વિવેચન—ફેહની અંદર રહેનાગ ચોર કામ લોભાદિ અને ફેહની બહારના ચોર કુટુંબાદિને દૂર કરવાનો ઓધ સાધ્યા પછી વચક, દોષ, પાપાંડીનો મંગ ન કરાવો ઓધ આપવામાં આવે છે. જેટલે દગલ જે કામ લોભાદિ અને કુટુંબાદિનો મંગ દુઃખંગ છે અને તે દૂર કરવાને યોગ્ય છે તે કરતા ધર્મદગનો મંગ વધારે દુઃખંગ અને દૂર કરવા યોગ્ય ગણેલો છે. કામાદિ ચોરની તો પરીક્ષા થઈ શકે છે પણ વચકની તો પરીક્ષા પણ થઈ શકતી નથી, કમકે તેના

અંગેની ચૈષ્ટા (બહુ વિનયથી જય શ્રીકૃષ્ણ કરવા, પેળે લાગવું, ભગ-
વન્નામ સાભળી ધણે આનંદ પ્રદર્શિત કરવા વગેરે) વ્યા જેવો
આચાર પ્રવર્તતો હોય ત્યા તેથી અધિક પણે, ભાગ્ય વિનાય (નશ્વર),
સાન્તતાનો દેખાવ, અને માલા નિરુક, છાપાં વગેરે ચિહ્ન ધારણ કરવાં
એ સર્વથા એ સાચા ભક્તના જેવુંજ રાખે છે. તે બોલે છે :-

મેં કોન હું, અત્યંત તુચ્છ જીવ હું, દોષકો મર્યા હું, મોરેમં. વહુ
ધર્મ નહિ હું, મેં કનુ જાનું નહિ હું, કેવલ મહેનકે અનુગ્રહસૂં જો
• દો અક્ષર મોરે મુખમેં આર્યે હું સો યથામતિમેં મોહું હું.

(સંપુટિમાર્ગ પ્રકરણ)

નામ આગી એટલીજ હોય છે કે તેનું ચિત્ત ભગવાનના હોતું નથી
પણ કામ, લોભ અને મ્વાધના દોષ છે આના વેગ ધારણ કરવાથી
એને બીજા વૈષ્ણવો મોટો વૈષ્ણવ ધારી એનો વિશ્વાસ કરી ભગવદ-
ર્ષિત ધન મેળે, અથવા ભક્ત તરીકે એને સારું મારું ખાવાપીવાનું
મળે, અને અનેક પ્રકારના બીજા ભોગ પ્રાપ્ત થાય, એ પ્રકારની
છત્તા હોય છે. જે પોતે ભગવાનમાં ચિત્ત ગળવવાનો નથી તે
બીજાને બહિર્મુખ કરે છે અને એ દારૂથી એ ભક્તવત્તેનો
નાશ કરવળો નીગડે છે. ૧૮.

મૂલમ્—દુર્વટં તસ્ય વિજ્ઞાનં સર્વથા ભક્તમાશ્રય. ।

અતદ્વ ન કર્તવ્યો વિદ્યામો ભવિનાન્તિઃ ॥૧૯॥

અર્થ—ભગવાન મરણ સ્વપ્નાના વ્યવસ્થા સ્વરૂપ જ્ઞાન
સર્વથા આશ્રય છે, માટે વિચાર કર્યા વિના દ્રાહનો વિશ્વાસ
કરવો નહિ.

બિવેન । ભાતના મનમા વેશ થવું કરનરનું અર્થ ન્યમ
 નામ । અર્થ છે ઘણા કા સુધી બારીબારી એવી કૃતિઓનો
 નિહાર કરવામા આવે તોજ એનું અર્થ ન્યમ જાણવામા આવે
 નહીં ના । અપાદન કરના પહેલાં વારી વખત ગાઠેલ મનુષ્ય તેની
 સોતને લીધે બકિતમાર્ગથી નિમુખ થઈ નય ઠ મારે લે તે
 વિચાર કમા નગર ગોવા ધર્મગોનો વિશ્વાસ કરે । મન નથી
 શાસ્ત્રા મતમગ । મહિમાની ધી રસમા કરે હ, પગ ના
 કવિયુગમા સગ કેર । લાયક ગા ના બને । અચિત્ત । મી આવે ક
 નેટના મારે ઉત્તમ માર્ગ નો હ કે કલિધર્મક પ્રધોને અને
 ભગવાનની મુર્તિ મનમા લા જ કરી ભગવાનનોજ મગ ગાયવો ૧૦

मूढम्-तनीयत्वभ्रमात्तस्मिन् विश्वासो सगोषतः ।

अथ — अगवद्भक्त ० । तेन काले भक्त्या तेनो निश्चित
 इत्यर्थो स गतोपने दीध अमर । विरे सत्त्वाय यथाया भक्तिमा
 गमयति विमुक्त यथाय ॥

1

4

शृङ्गसेवा- वीक्षयैर्या-त्रै निवर्धनं । - १॥

[illegible]

कृष्णसेनपरं श्री य दयाप्रदित नमः ।

श्रीभागवतवत्सल भवेन्निज्ञातुरात्मन् ॥

અર્થ-શ્રીકૃષ્ણ ॥ એવામાં તત્પર દેશ દિવ માન-
સામલન ॥ તત્પર જાણતાં મુને જિવાસુ પુ મેઝે આ ગ્યા જા-વા
એટલે એ મુને જહે તે પ્રમલે શ્રીકૃષ્ણ એવા ની

$$[\text{Pr}(\mathbf{y} \rightarrow \mathbf{t} \mid \text{Pr}(\mathbf{y} \rightarrow \mathbf{t}))]$$

જે ભગવાનના ભજનો કરશે તે બધાને મોક્ષ મળે છે એમ
કહ્યું છે તે મનોમન રાખો ધન

भूतमा वागवतनं तत्तद्वि कदाचित् स तामा आनु ५
 द्वयं द्वयं पन्नामा कदाचित् आरे छे दे आरुतमा नैति
 दासिकं दनातो अने अहंभुन वागवतो पदं न गवे डे गेन
 श्रीमद्भागवतानु तत्त्व नदी, पद्य श्रीमद्भागवत नो वमिनाम्

છે, તેને બહિષ્કાર તરીકે વાળી કે સમજી શકે તેજ ભાગવતના તત્ત્વને જાણે છે એમ કહેવાય. માનવાના પુનઃક તરીકે જે ભાગવતને જાણે તે ભાગવતના તત્ત્વને જાણે નથી એમ કહી વગર ચાલે નહિ.

ભાગવતમાં મહામેલી કથાઓ બહિષ્કારના ગૃહ તત્ત્વોનું વર્ણન કરે છે.

સર્ગ, વિમર્ગ, ન્યાન, પેગળ, પાતિ, મદમ, બહિષ્કાર, નિરોધ અને સુહિત એ નવ સીવા પુનઃ પુરોષોત્તમનું સ્વરૂપ જાણવું એ ભાગવતના ૩ જાદ્યો ૧૧ માં ૨૬૦ સુધીનું તાત્પર્ય છે. એ જાણવાની ઇચ્છા રાખનાર ઈશ્વરી યોગ્યતાવાળો જોઈએ એ પહેલાં રક્ષક કહેવામાં આવ્યું છે. અને બીજા રક્ષક તરીકે અધિકાર પ્રાપ્ત કરવાના માધનનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. બીજા રક્ષક આશ્રયનો જોધ કરવામાં આવ્યો છે.

પૃથુગત્તએ જાણીને આવી વડે પૃથ્વીને ગામટ અને રાજકુપ, કરી એ કથા ભગવતપરાયણ રાજા રાખની કેવી રીતે મુન્ધવરથા રાખી શકે છે તે જાણે છે.

આવિશ્વાનુ બળ વધતા તે પૂતનાનું રૂપ ધ્યાન કરે છે, અને જ્યારે તે બહિષ્કારથી ચડનાર બાળક જીવે નાશ કરવા પ્રવૃત્ત થાય છે ત્યારે ભગવાન બહિષ્કારથી ચડનારનું રક્ષણ કરવા તે પૂતનાના પ્રાણને દોરે છે, અને બાળક જીવતા પછી માત્ર તેનો ગંધ રહે છે. તે ગંધ, ભગવતપ્રતિ ગતિ કરનાર જીવ ભગવત કૃપાથી ભગવદ્ભક્તિ, દૂર કરી શકે છે, એ પૂતનાની કથાનું રહસ્ય છે.

ભગવાનને પોતાના રક્ષકી કરવાની અશ્વા મળતી હોય

બૌદ્ધિક પારો અને દેહાપ્તાતમાની પ્રતિ બની લઈ પ્રભુગણ
પ્રીતિ નો વી એ વલ્લહમ્પુ લીનાતુ તાત્પર્ય છે

- ત્યારે ભગવાન ૨૨૯ અનતારી પુરુષ માણક દેહ ધારણ કરી
લીલા કરતા દોષ છે ત્યારે ઝોગની મુચે ગમે ત પ્ર રે ગ ૧૪
- યસ્યો એમ ૧૧ મ ૧૪મા આસ્ના ૧૧ પાપના ૧૧ આ ૬
અસ્ના ૬૨મા સંબધની પૂર્વ લાગિત ક જ્ઞાન ૧૧ ૧૨૨ ૧૪ ૧૧
૧૨૨ ૬૨ સંબધ પૂરી પાડે છે એ મના જે આત્મેનો ભગવો
દેહવા નને તેઓની અગ્નિ થઈ ગઈ એ વાત મિદ્ધ ૨૨ ૨
 - ત્વાખ્યામ એજ ઘેતુક છે કાલી ૧૧૨ ૨૫૦ એતુ વિન મો ઇન્દ્રિયો
અને ૧૦૧ વિન ૧૦૨ મના અસ્ના ૧૧ ૧૧૧ નથી પ ૧ શીયુ
૨ ૧૧૧ ૧૧ ૧૧૧ ૧૧

એ પ્રમાણે શ્રીમદ્ભાગવતમા મમાલી દેક કથાતુ ૫૩
૨૬૨૫ છે એ તરત જે મુન ના છે તજ મુન લાલિત્ય સ્વતુ
સા ૧ આપી રહે છે ૨૧

મૂલમૂ-નન્યેનમ્ય પરિજ્ઞાન કથ ભવતિ સવથા ।

જ્ઞાને સ્તનિ પરિત્યાગ કર્તે યોડમ્ય મના ભવન્ ॥૨૨॥

અર્થ-- ૧૦ ૧૧ ૧ કરે છે ૧ [૧ ૧૨૫] ૨૧ ૨૨૨ે ૧૧
૬૨ થાય ૧ સા ૧ થાય તેજ સત્પુર થાય એ ૧૧ ત્યાગ થય શક ૨૨

મૂલમૂ-મવેચ ચોરવિજ્ઞાન શાસ્ત્રતો વમર્શનત્ ।

નહિ વન્કવિજ્ઞાન સામ્યતો મર્શનત્ ॥૨૩॥

અર્થ-- ૬૫૨ કહેના બદાન્તા અને અદ્વતા મોતુ સાત તે

લૌકિક પદાર્થો અને દેહાધ્યાત્મનાવી પ્રીતિ બંધી હાઇ પ્રભુમાન પ્રીતિ જોડી, એ વસ્તુકણુ કીવાનું તાત્પર્ય છે.

- જ્યારે ભગવાન મનના તારી પુરુષ માધક દેહ ધારણ કરી લીલા કરતા હોય છે, ત્યારે એમની મધે ગમે તે પ્રકારે અંગધ પચાપી એમના સંબધમા આવનારના પાપનો નાશ થાય છે. અવતાર દશામા સંબધતી પૂર્વ જાહિત કે જ્ઞાનની જરૂર નથી. એ જરૂર હજી સંબધજ પૂરી પાડે છે. એ મત્ત જે અનુગમે ભગવાને હણ્યા અને તેઓની મહમતિ થઈ ગઈ એ વાત મિદ્ કરે જે.
- દેહાધ્યામ એજ યેનુકે છે કાક્ષીય નામ અને એનું વિષ એ હન્દિયો અને જોના વિષયો છે જેવા અવતાગની કચ્ચાની નથી, પણ મીયુ-ગોપમની કચ્ચાની છે.

એ પ્રમાણે શ્રીમદ્ભાગવતમા મમાગેલી કહેક કથાનું ખરું રહમ્ય છે. એ તત્ત્વ જે ગુરુ જાણે છે તેજ ગુરુ ભક્તિગાન્ધનું જ્ઞાન આપી શકે છે ૨૧.

મૂલમ્—તન્વેનમ્પરિજ્ઞાનં કયં ભવતિ સર્વથા ।

જ્ઞાને સતિ પરિત્યાગ કર્તવ્યોઽમ્ય સત્તાં ભવેન્ ॥૨૨॥

અર્થ—જેણે નાંજા કરે તે એવું [નિમકનું] મર્વ પ્રકરે જ્ઞાન કેમ થાય ? જ્ઞાન થાય તેજ અસ્તુગેશી એના ત્યાગ થઈ શકે ૨૨.

મૂલમ્—ભવેચ્ચૌરવિજ્ઞાનં શાસ્ત્રનો વર્મદર્શનાત્ ।

નહિ વેનકવિજ્ઞાનં સામ્યનો ભગવન્જનૈઃ ॥૨૩॥

અર્થ—ઉપર કહેવા બતાવના અને આદેશો ચોરનું જ્ઞાન તે

શાસ્ત્રી (કર્તવ્યથી), ધર્મદર્શનથી થઇ શકે છે, પણ વંચક પુર-
પમા ભગવતજનના જેવા આચાર્ય દોષથી તેનું જ્ઞાન થઈ,
શકતું નથી.

વિવેચન—જીતરના ચોર કામ લોભાદિ ચિત્તને દૂર છે. તેથી
તેમનું જ્ઞાન થાય છે. આપ જુદિવાળાના અધર્મથી એકઠા કંઠે
ધનને દુટુંગેજનો, લગ્ન, શાદ, કમની લડાઈ, નાચારંગ વગેરે
પ્રમંગે લેઈ જાય છે, તેથી દુટુંગેજથી ચોર પણ જાણવામાં આવે
છે, પણ વંચકના ગદાગ્નાં ચિહ્નો ભક્તના જેવા દોષ છે તેથી
તેનું જ્ઞાન ઝટ થઈ શકતું નથી. ૨૩.

મૂલમ્—ન કોપિ તાદૃશો ધર્મો વૈશ્વજ્યાવચોવકઃ ।

મૃગાણામિવ સાધૂનાં મૃગયોરિવ ગાયત્રે ॥૨૪॥

અર્થ—જેમ મૃગને પાર્શ્વીનું ગાયત્ર ગાયતા મત્પુરુષોનું ગાયત્ર
જાણવાને માટે કાઈ પણ અસાધારણ ચિ ન નથી, તેમજ વંચકનું
જ્ઞાન થવામાં પણ કોઈ પણ વ્યાવર્તક ધર્મ (તત્ત્વ જાણી શકાય
એવું ચિહ્ન) નથી.

વિવેચન—આ વ્યોકથી પાર્શ્વી અને વંચકનો મુકાબલો કર-
વામાં આવે છે. પાર્શ્વી મૃગને પોતાના ગાયત્રમાં મોહિત દરી પડી
જાણુ વડે મારી નાખે છે, તેમ વંચક મનુષ્ય પણ પોતાના વેદ,
વેપ્પા અને બાકીના જ્ઞાનજનને મોહ પમાડી તેનું ચિત્ત અને ચિત્ત
દગી સેઈ તેને કહિતમાર્ગથી ખસેડી દે છે.

મત્પુરુષનું ગાયત્ર કયું છે અને પાર્શ્વીનું ગાયત્ર કયું છે એ
વાતની જેમ મૃગને ખબર પડતી નથી, તેમ બોળા દિવના ભક્ત-

જાનને રાત્રી સુત્ર કાણ છે અને વંચક કાણ છે તેની ખાતર
ખુલી નથી. ૨૮.

મૂલમ્-અતોપિ વિનિદાધિવ્યં વંચકે તુ પ્રતીયતે ।

પ્રદર્શનાર્થત્વતસ્તુ વંષાદેરિહ સર્વથા ॥૨૫॥

અર્થ--હેમકે અત્યુન્ન ક્રતા વેપ દેખાડવામાં વંચકનું આધિક્ય
છે. અત્યુન્નપોમાં વળતે આવરણ યોગ દેખાય છે, પણ વંચક તે
ધમ્મા આગમ્જિને આજ્ઞા દેખાડે છે.

વિવેચન--અત્યુન્નને દોષને દર્શાવે છે એ ત દોષથી એ
નાશ પ્રકારનો દોષ કરતો નથી, પણ વંચકને જીવને દર્શાવે
દર્શા દોષથી તે તમામ જાતનો દોષ અને હાં મળે છે. એ હાં
અને દોષથી અંગ્રહ જમ બોળા દિગ્દા સંસ્તરનો દર્શાવે છે. ૨૫.

મૂલમ્-ગૃહસદ્વાસતો જ્ઞેય ઇતિચેત્તજ ગુચ્ચતે ।

સંસર્ગે વૃદ્ધિનામે તુ મોહાન્ન જ્ઞાનસંભવઃ ॥૨૬॥

અર્થ--ધરમા નિવાસ કરવાથી ધરકને જાણી કેવો (જેમ
કહેવામાં આવે તો) એ પણ મોહ નથી, કેમકે મોહ વડે અંધાર
ધરથી વૃદ્ધિનો નાશ થાય છે, [તેથી] તેનું જ્ઞાન થવાનો અંશ
નથી.

વિવેચન--મોહ જેમ કહે કે વંચકની માર્ગ યોગ વળતે એક
ધરમા ગ્રહેવાથી તેની પરીક્ષા થઈ શકે. હો તે પણ અંધારનું નથી,
હેમકે વંચકના દોષથી એક વળતે અંગ્રહ મળેથી વૃદ્ધિનો નાશ
થાય છે, તે કારણથી તેના આવરણમાં કાંઈ દ્રાણ જોવામાં આવતું

ખોગે શોધ કરીને લગ્ન લગેને હોય છે. તે બાર કે હુદારની માથે લાકડી કે બીજાં દર્શના મળે નથી, પણ જોય પી હથિ-ચાપી મારે છે ૩૬.

• મૂલમ્—છલ્લુહિર્મિનાશાય ન ચન્ તમ્ય સાવનમ્ ।

અજ્ઞાત સર્વથા રિતો જ્ઞાતો નૈવ હિ વાયક ॥૩૦॥

અર્થ—ખી-નો નાસ્ત હસો મને । હવે મારું મારું બધું નથી પણ તની હલકુલિ છે લથાણું । તેનું અગ્રથ ન જાણું ત્યાં ત્યાંથી તે મારે છે (રાત-દિવા ૨૦ ૬) તે જણ્યા પછી ન હોય શોધ કરી તે નથી

વિવેચન—અહીં રજીસ્ટરના જાણી જીજ્ઞાસુઓ મારે નથી પણ છલ્લુહિ—(અહીં અકાન્તા અને ૧૫) થી જીજ્ઞાસુ મારે છે જાણી નથી તેનું ખરું અગ્રથ જાણના ન આપું ત્યાં ત્યાં સુધીજ એ જીજ્ઞાસુ સુકશાન કેરું છે પણ જ્યાં એવું મારું રક્ષણ સામાન્ય અમ ત્યાં આવે છે ત્યારે તે શોધ કરેને નથી ૩૦.

મૂલમ્—જ્ઞાન ત્વશક્તય તમ્યેતિ ન નિન્નાગ્ કર્યવત્ ।

इति चेत्तत्र सिद्धात उपाय परिकीर्त्यते ॥३१॥

અર્થ—તેજ જ્ઞાન તો સર્વ પ્રકારે અશક્ય છે, તેથી તે જ જ્ઞાનાથી કેહ પ્રકારે નીચી શકાય એમ નથી, એમ જોય પગલા આપતું હોય તો, આપણા મિદાન્તમા જે ઉપાય છે તે કદી અતારસમા આવે છે

• વિવેચન—માન્યા અક્ષાત્ર અને ત્યજ એ પેલી વચ્ચેનાં ત્વશક્ત અસુવાને મારે આપણા મિદાન્તમા અક્ષાત્રના જે રીતમાં

વિક્ષેપો કલ્યા ઇ તે વચકમા છે કે નહિ એ તાતની તજવીજ
કરવાથી નવક પાળી શકાય છે ૩૧

મૂલમ્—ભગવદ્વક્ત્તસામ્યેઽપિ તત્સાધારણો ગુણ ।

નિરપેક્ષત્વમેતન્મિસ્તદ્ભવાદ્ધિ વચક ॥૩૨॥

અનાક્રાન્તિ એવાસૌ સમે લગતિ સર્વથા ।

પ્રાર્થિતા ભગવદ્વક્ત્તા કૃપયન્તિ વચવન ॥૩૩॥

અર્થ ભગવત્ત ૥ સમ્યા ૨૥ ૩૦ ૩૧ ૩૨ ૩૩ આભાસ છત પળ
ભગવદ્વક્ત્તોનો અનધાગ્ય ગુણ જે નિરપેક્ષ છે તે તેનામાં
દોષો નથી, અને તે હિ હોવાથીજ તેને નવક મમજી સ્વે
નવક સગર તેના પોજ સાથેજ નો છે અને ભગવદ્વક્ત્તો તે
જાણ્ય પ્રકારે પ્રાર્થના કરવાથીજ કૃપાકરે ૭

નિરેચન—વચકમા નિરપેક્ષતા પાડે તે નથી તે તેના સાથી
દોષ છે આનો ભક્ત નિરપેક્ષ દોષ છે નિરપેક્ષ મનુષ્ય વગર
મોનાવે કાંઈની પાસે જતો નથી, પણ વચક હરકે છ બહાને બીજની
પાસે જાય છે અને તેના આગળ પોતાની જગ પાથરે છે ભક્ત
જનને સાર્ય ન હોવાથી તે નિરપેક્ષ (કાલ્પજ મનુષ્ય કે નાનક
વગરનો) નહે છે વચકથી માયા ભક્તને એ જાણી મદદાને મુખ્ય
ચિન્ન નિરપેક્ષતાજ છે ૩૨-૩૩

વચકને જગવાનું બીજું માધ ૬ મ્હેસાગા આવે ૬

મૂલમ્—સ દ્રવ્યમેવ વિજાય સન્નત સ્વાર્થમોહિત ।

ઢીતેષુ ભગવદ્વક્ત્તાન્તદર્થેવ પ્રસાત્કા ॥૩૪॥

અર્થ—વચક દ્રવ્યને બળીને પોતાના સ્વાર્થથી મોઢ પામી તેમા અમકત થાય છે, પણ ભગવદ્વાકતો દીન જનને વિને પોતાના સ્વાર્થ વિના તેના અર્થ મારેજ પ્રસન્ન થાય છે.

• વિવેચન—વંચક અર્થો દોવાથી દ્રવ્યવાનનીજ દેરે લાગે છે, આગલા જ્ઞાથી દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ થવાનો મંભવ હોય ત્યાજ પોતાનો યત્ન કરે છે, પણ ભક્તજન તો સ્વાર્થ રહિત દોવાથી દીન અને મરીજ મનુષ્યોના હિપ્ત અર્થ વિના કૃપા કરે છે. ૩૪.

મૂલમ્—ચાલયત્યયમુન્માર્ગ માયાચાટુકસુક્તિમિ ।

તે તુ માર્ગે ચાલયન્તિ વચોમિ કટુકૌપધે ॥૩૫॥

અર્થ—વચક કપટ સુક્ત મધુર વાજ્યથી ખેટા માર્ગમા ચલાવે છે, અને સત્પુન્યો તો કટુ ચૌપધૃષ વાદ્યથી મન્માર્ગમા ચલાવે છે

વિવેચન—વચકની વાણી મધુર હોય છે. તે મીઠી વાણીથી મ માને પ્રમત્ત કરે છે. માયો બક્ષા કહ્યા વગન કહેવાની જરૂર પડે ત્યા કહેવાને અવકાશો નથી, અને તેમ કરીને મામાને તે મન્માર્ગે ચલાવે છે. સામે છાણ ખેટ માર્ગે ગડે તો ગાડ એમ વચક ધારે છે, તેથી એ મીઠા વાણો ખેતી મામાને ખેટ રસ્તે જવાને હિતજન આપે છે, પણ કહ્યા વાચ્ય કહી મન્માર્ગે ચલાવતો નથી એટલા મારે શિક્ષણમા કલ્પ છે કે—

સંમતિગ્રેરકો વાપિ તત્સંગો હૃદયસંગમ ॥૮॥

વિક્ષણો કલા છ તે વચકમા ડે ૫ નહિ એ સાતતી તજતીજ
કરનાથી વ રક પારથી શકાય ૭ ૨૧

मृ०मू-भगवद्भक्तसांख्येऽपि तत्साधारणो गुण ।

निरपश्यत्वमनर्मिमस्तदभावाद्धि व यक् ॥३२॥

अनाश्रित एवाप्तो सगे लगति स्वया ।

प्रार्थिता भगवद्भक्ता हृष्यते वधवन ॥३३॥

[illegible]

વિવેચન—વચકમા નિગ્રાથી પડે તુ નથી ને તે ગ્રાથી
 રોય છે એવા ભક્ત નિગ્રાથી રોય છે નિગ્રાથી મનુષ્ય વગર
 પ્રેમાવે કામની પાસે જતો નથી પણ વચક દરકે છ બહારો શિખની
 પાસે જાય છે અને તેના આગળ ચોતાની જગ્યા પાથરે છે ભક્ત
 જનને સાર્ય ન હોવાથી તે નિગ્રોષ (અપણુ ધન્ય ૩ નાનવ્ય
 વગરનો) રહે છે વચકથી આવ્યા ભક્તને પ્રેમથી કાઢાશે મુખ્ય
 ચિન્ન નિગ્રપત્તાજ છે ૩૨ ૩૩

૧૨ ને જાગૃતાનું સિદ્ધિ માધ. મહેવાળા આવ

मूत्रम्-स द्रव्यमव विज्ञेय सज्जनव स्वार्थमोहिता ।

दीपे यगवद्भस्मास्तथैकप्रसादका ॥३४॥

અર્થ—વચક દ્રવ્યને જાણીને ચેતાના સ્વાર્થથી મોહ પામી તેમા આસક્ત થાય છે, પણ ભગવદ્ભક્તો દીન જનને વિષે ચેતાના સ્વાર્થ વિના તેના અર્થ માટેજ પ્રયત્ન થાય છે.

• વિવેચન—વચક સ્વાર્થી હોવાથી દ્રવ્યનાનીજ રૂઝે ધારે છે. અથવા જ્ઞાથી દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ થવાનો અંશય હોય ત્યાજ ચેતાનો ચત્ન કરે છે, પણ ભક્તજન તો સ્વાર્થ તરિક્ત હોવાથી દીન અને મગીન મનુષ્યોના ઉપર અર્થ વિના કૃપા કરે છે. ૩૪.

મૂલમ્—ચાલયત્યયમુન્માર્ગે માયાચાટુકસુત્તિમિ ।

તે તુ માર્ગે ચાલયન્તિ ક્વોમિઃ કટુકૌષ્ઠૈઃ ॥૩૫॥

અર્થ—વચક કપટ યુક્ત મધુર વાક્યથી ખોટા માર્ગના ચલાવે છે, અને સત્પુરુષો તો કટુ ઔષધરૂપ વાક્યથી મન્માર્ગમા ચલાવે છે.

વિવેચન—વચકની વાણી મધુર હોય છે. તે મીઠી વાણીથી મ માને પ્રયત્ન કરે છે. સાચો ભક્ત કડવા વચન કહેવાની જરૂર પડે ત્યા કહેવાને અવ્યકાતો નથી, અને તેમ કરીને સામાને તે મન્માર્ગે ચલાવે છે. માનો જણી ખોટો માર્ગ ચડે તો માઠં જોય વચક ધારે છે, તેથી એ મીઠા વાક્યો બોલી મામાને ખોટો રસ્તો જવાને ઉત્તેજન આપે છે, પણ કડરા વાક્ય કહી મન્માર્ગે ચલાવતો નથી એટલા માટે નિષ્પાપનમા કવુ છે કે—

સંસૃતિગ્રેરકો વાપિ તત્સંગો મુષ્ટમેગમ ॥૮॥

અર્થ—અથવા અહ તા મમતાનેડ નસાના આમકિત કર-
વાની જે પ્રેરણા કરે તેનો સગ દુષ્ટ સગ બનેલો ૫.

મૂઢમ્—एव विजाय यु यैव वैक्षण्य हि वचने ।

तत्संग तन्न सदभाव तन्माहा-म्य परित्वजेत् ॥३६॥

અર્થ—એ પ્રકારે મત્પુરુષ અને વચ્ચેનું જે દાહન્ય દુષ્ટી
જાતીને વચકના મગંદા, તેને તિમે અમલ નો, અને તેના માટે
તમને ત્યાગ કરવો

નિરૂપ ૧--ઉપર નેતા નવર ॥ મગનો ત્યાગ કરવો મગ
કરવો હાય તો માટે સાતુ પુરવાનું નવો સાતુ પુન્ય તેજ
જે શ્રદ્ધાપ્રમા કાન્યુ નિહત પ્રીતિનો યોધ કરે અને જે નિર્લેક્ષ
તથા માનવિક નાય ૬

मूढम् अन्यथा मार्गनिष्ठोऽपि विनाशं पाप्नुयान्नरः ।

अत एवास्मदाचार्यैरक्तं स्वीयवृत्पालुनि । ३७॥

पाषट्प्रचुरे लोके वृष्ण एव गतिर्मम ।

अन्यत्राप्युक्तमेव हि शिक्षाध्वेनુ सर्वथा ॥३८॥

અર્થ—ઉપર દેશા મમાણે નંવકનો ત્યાગ પ્રજાના ન આવે
તો માર્ગનિષ્ઠ પુન્ય પણ વિનાશ પામે છે. એટલા મટે આશ્રિત
જનને વિશે કૃપા રાખનાર આપણા આચાર્યશ્રીએ કત્યુ છે કે
લોકમા પાખડનો પ્રચાર થવાથી શ્રીકૃષ્ણ એજ મારી ગતિ છે,
અને એજ પ્રકારે અન્ય મ્યજે શિક્ષાધવને વિશે મે પણ મગ્યોગ્ય
કરેન છે

વિનયન—શ્રીમદ્વાયાય શ્રીકૃષ્ણાય પ્રણમઃ કહે છે કે હું
યામા ખગ ધર્મને ગદ્યે પાખાંડ ધર્મ વધી પડ્યો હો એ ક.સ્મી
શ્રીકૃષ્ણ એજ સાચી મતિ યાચે. નિમ ધર્મ પણ આનાય શ્રી
ગણે કે કે,

अयुना तु कलौ सर्वं विमृष्टाचारतन्त्रम् ।

रस-पञ्चाङ्गिणिमालीनास्तथाऽऽनामपराङ्मुखा ॥२१॥

स्तिममाणं तथाऽत्र निधित्वं प्रकुर्यते !

विदिःस्तमन्मोऽत्रावा निलोपस्थपनाग्रः ॥२५॥

नात्यग्राया स्वतो दुष्टान्न च धर्मः कथं भवेत् ।

पुत्रभिः संपुत्र्यन्तं धर्मन्तं दुर्धमयना कद्रो ॥२१॥

અર્થ—આ વખતે (૨૧/૧૧) ગાંધીજી - ગાંધીજીના
તત્કાલે થતા છે આધ્યાત્મિક રીતે જનાવેલી ક્રિયા મદિત છે તેઓ
ને ક્રિયામાં શ્રેષ્ઠ છે તે વિધિની છે. તેઓ વિદિષ્ઠ મનના
અને જ્ઞાતિસામાજિક, અને જીવ અને ઉપ થતા વિષયોને આધીન
તે થઈ જાય તેઓ ચરોપવીત મંદિર મદિત છે અને જાને દુષ્ટ
છે. લાગે મર્મ શી રીતે થાય? જ પાવો (દિગ્-કાળ-દ્રવ્ય-કર્તા અર્થ
અને મર્મ) શુદ્ધ હોય તે મર્મની પ્રતિ થાય

સે ૭ વસંતે આ સિપુરમા શુદ્ધ મળ્યા મુદેલ છે એટલે
માટે શીદરેગુણુ દિશ્યા આ વળે છે કે,

शुद्धभावाः प्रदीप्यो न चादुर्गमोऽयम् ।

અર્થ—નુદ બાન પ્રભુમા યાપન કેનુ જોઈએ, વચની
માફક ચતુનાઈ બતાવવાનુ કાઈ પ્રયોજન નથી ૮૭-૩૮.

મૂલમ્—પ્રાગ્લિકામ્તેઽપિ ચેત્સ્યુરેક્ષવોચિતા તદા ।
 એવ વિજ્ઞાય સતત મ્યેયં વૈ સાવવાનિમિ ॥૩૯॥
 મયાપરૈ કત્રામયતૈ સસગપરિશાઘકૈ ।
 વાહ્યપાપારન્હિતૈર્ભગવટભાવમાયુકૈ ॥૪૦॥
 દૈન્યમાત્રપરિશ્રાતૈસદાપપવર્જિતૈ ।
 શ્રોકળ્પર્શનાઘાતૈર્નિજાન્નાત્રિનાશ્રિતૈ ॥૪૧॥

અર્થ—અને ભગવદ્ભક્તો પણ ભવિતો હોઈ તે પ્રવાહમા
 હોય તો તેમની પણ ઉદ્ધેશા કરી રચિત છે આ પ્રમાણે ભક્તો
 મેવામા તરપર ભગવદ્ધ્યામા રમ ન, અત્યગતા જોઈ, બાહ્ય
 વિષયોના વ્યાપાર રહિત ભગવદ્ભાવનો રમ જાણાતો મા
 દૈન્ય વડે સાધારી વિગમ પામેના અસત્યાય રહિત શ્રીકૃષ્ણના
 આલિભારી આશ્રિતાથીજ પીતિ, અને ક્ષીઆઆર્થચગલનો
 આશ્રય ગાખનાર પુરુષોએ નિત્ય ચિત્તે સાવધ નપણે રિચિતિ કરી

વિભેચન—અનાદનુ નશન પુષ્ટિપ્રવાદમયા । અથમા આપ્તુ
 છે તેમા મ્હુ છે કે પ્રવાહમા રહેના છવો આશુરી કે તેઓ
 ધર્મમા પ્રવૃત્તિ અને અર્થથી નિવૃત્તિને જાણતા નથી એટલે ધર્મમા
 પ્રવૃત્ત થનુ, અને અધર્મથી નિવૃત્ત થનુ ત તેઓ જાણતા નથી
 તે કારણથી તેઓમા પરિવતા આચાર ને મગ પેાનુ નથી

પ્રથમ તમા મગેલા છત્તો સંગ કરશે એવું નથી. લાતજ-
નોએ એવા કવોની સોખત આરમ્બ તજવી જોઈએ, એકબુંજ નહિ
પણ ને પૂર્વે લાંકા માર્ગમા હોય તે પાછળથી પ્રવાહમા બળી
મયેલો હોય તો તેનો મંગ પણ તજવા એવું છે.

દીનતા ભાવથી અદના અને મમતાનો નાશ થાય છે માટે
આ ય સ્થળે શ્રાદ્ધગિરિયન્ત કહે છે કે હસ્તિમાર્ગસા ને માધનેથી
દૈન્ય સાર મીતે મિદ થાય તે માધનો મહાય કવવા એવું છે,
અને જેથી દૈન્યનો નાશ થાય તે સર્વ વિરાધી છે એમ જાણવું.
(શિક્ષાપત્ર ૩૬-૧૫) ૧૫મી શીઆઆયત્ત મતપ્રભુતએ મુજોવિની-
શમા કરેલું છે .

મજ્જાનાં દૈન્યમેવૈકં દ્વિતોષણમાત્મકં ।

બક્તોને શીહરિને પ્રગત કવવાનું મુખ્ય માધન દીનતાજ છે ૩૬-૧૧.

યમ્ય દેવે વગ મજ્જિનર્મયા દેવે તથા મુરો ।

તમ્યેન કથિના દ્વર્ધા પ્રકાશન્તે મહાન્મન. ॥

કેનાપિ ન નિરુદ્ધોઽહં નિનાતાર્યકૃપાવજ્ઞાત્ ।

યન્મન્ય મયપ્રાગેન વિવૃતં મ્ફુરિતં દ્વદિ ॥૧॥

અગ્રેભ્ય ગને કરી જે હમેશા વિજાત વિનાનો છે, તેને જેમ
 આગ્યો દુષ્ટ ઘોડા વશ નથી રહેતા, તેમ હન્દ્રિયો વશ નથી રહેતી." (ક્રી. ૨-૩-૩ થી ૫)-આ હન્દ્રિયરૂપી ઘોડાઓને જે કામુખા ન
 ગમવામાં આવે તે શરીરરૂપી રથને બંદો વાળો દિયે અને અર્થ
 નાશ થઈ જાય પ્રમુખા ભક્ષોને તે આ હન્દ્રિયરૂપી ઘોડાઓને
 ગાંઠી રીતે કામુખા ગમવાના છે; કેમકે જગપણ ચિત્ત ચચિત્ત થતા
 ભગવદ્ગજનમા પ્રતિબંધ ઉત્પન્ન થાય છે. ૧.

૨. કામનાં કાર્ય

તેજ ભાષિત જાણનાં કાર્ય છે —

વિષયવેગદેહુત્ત્વાદિક્ષેપોત્પતિવાગ્મનુ ।
 રજોગુણમમુત્પન્નો રજઃપ્રક્ષેપકો મુરું ॥૨॥
 બ્રહ્માવેશવિરોધી ચ સદ્બુદ્ધેર્વાધકો માઃ ।
 સત્ત્વર્મનાશકઃ સર્વપ્રાવૃતામત્તિમાધકઃ ॥૩॥

કામ વિષયના ગાંધેશમા ગમવાને રહેતો છે. ભગવદ્ગજ
 ગીતામાં આના કારે છે — "વિષયોદ્ભૂત આત્મ કરતા પુરુષને મર્દ
 ઉત્પન્ન થાય છે; સદ્બુદ્ધી કામ ઉત્પન્ન થાય છે; કામથી દોષ ઉત્પન્ન
 થાય છે, દોષથી દુર્ભાવોદ્ભૂત ભાવ પ્રગટે છે. એ મોહથી રમ્ભિમાં
 બંધિત થાય છે; રમ્ભિમાં બંધિત થઈને રહેવાથી બુદ્ધિનાશ અને
 બુદ્ધિનો નાશ એટલે મર્દનાશ" (મ. ગી. ૨-૬૨ થી ૬૩) કામ
 આટલો ભયાનક છે; તે અનેક જાતના વિષેષ-ગાથ કરવામાં એ

નિષ્કરેપે હોય, આ શી નવાઈ ? ભનનને ગીતાડમા કામ અને ક્રોધની ઉત્પત્તિ સ્નેહુમાથી ફી છે પ્રભુ આજ્ઞા કર છે કે—

“—આ કામ, આ ક્રોધ એ સ્નેહુમાથી ઉત્પન્ન થયેલા છે. એ મોગ ખાઉધર, મદાપ પી છે; જેને તૂ દુઃખન તાળ જે પ્રમાણે ધુમાડાથી અતિ દીપ્ત જાય છે, તે પ્રમાણે અગ્નિએ મળાથી જ્વાલ જાય છે, જે પ્રમાણે ઓળટી ગર્ભ દટ્ટાઈ જાય છે, તે પ્રમાણે કામથી આ જગત જાણે છે તે અર્જુન ! દુઃખેથી જેની પતિ થઈ શકે તેમ એ જાતાના નિત્યેથી કામથી અગ્નિને જાળને તાપી • દાધુ કે ઇન્દ્રિયો મન અને બુદ્ધિ એ આ કામનૂ રૂપેણ છે આ વ્યવસ્થાની કામ જાળને / ક્રોધને ડરાભાને મોદ ધમાડે છે; તેથી આગ્રમમાન તું, છે ભગવદુપોત્પન્ન ! ઇન્દ્રિયોને નિયમમાં રાખી જાન અને વિજ્ઞાનનો વિનાશ કરનારા પ પી કામનો વિનાશ ‘કી નાખ’ (મ. ગી. ૩. ૪૭ થી ૪૮) મથી બુદ્ધિ બહેર નથી જતી તેવાથી કુકર્મો કરવા ત ૫ ડરા નેચર જાય છે કે અને અગ્નિથી તેને પશ્ચિમ મરન કરવો પડે છે, તે દુનિસારી નજરેથી બિતરી જાય છે, મેલ તેનું સ્વનન કરતુ નથી. આનું નામ તે મેલ પડે સ્નેહ-ધુમ પડેલી શીમલાપ્રભુટ આજ્ઞા કરે છે કે ‘વિશ્વથી જે હા ગયેલા દેહવાળાઓને દરિનો આવેશ મેલ નથી’ (મ. નિ. ૧૧) જેને બુદ્ધિનો વિનાશ થઈ ચૂકો છે, તેને શૂ મરૂ થી મૂ, એનો વિચાર કરવાથી હોય ? આવી બિચલિતા પાપો કરમ, એ નેને મરણ છે એ પાપોથી અને નરકમાં ધોગદા જાય છે જેમ જેમ વિશેષે અધીન થતા જાય, તેમ તેમ પોતમા વધતે અને વધારે આગમ્નિ થતી જાય તે • • •

ચિત્તાશુદ્ધિનિદાનત્વાત્ ચિદુત્પત્તા ચ વાધકઃ ।

ભક્તિમાર્ગમહાદ્વેષા વૈરાગ્યાભાવસાધનાત્ ॥૪॥

સર્વગ્રાપરિતોષશ્ચાનેન લોભસમુદ્ભવાત્ ।

યથાકથચિત્સામુદ્યયેન્દ્રિયવૈસુદ્યકારકઃ ॥૫॥

કામની બેદરે માટેજુ' ચિત્ત એક છે. ત્યાં જ્યાં કામનો અભાવ થયો, ત્યાં ત્યાં શુદ્ધિનાશના પગરખુ થઈ ચૂક્યાજ સમજો; એટલે ચિત્તને મલિન થતા વચ્ચે નથી લાગતી. જ્યાં ચિત્ત મલિન થઈ ચૂક્યું, ત્યાં જ્ઞાન દષ્ટી ક્યાથી શકે? ઉપનિષદમાં કહ્યું છે કે- "જે આત્માની છે, જેનું મન ફેરવે નથી, જે મદા અપવિત્ર છે, તે મન્મ- પદને પ્રાપ્ત કરી શકે નથી; તે મંગલદર્શી ગે. થા આવે છે." (કે. ૧-૩-૭), જ્યાં જ્ઞાન નથી, ત્યાં પ્રભુનો આલેશ ક્યાથી? ભગવાન ખીનાછાના જાનવું લક્ષણુ આપનાં આસા કરે છે કે- "અમાનીપણુ, અદમ્ભીપણુ, અદિસા ક્રમા, આરંધ, આચાર્યમેવા, પવિત્રતા, શિષ્ટતા, અન્તઃક્રણુ પર કાજુ, વિષયોમાં લેગાગ, નિરભિમાનિત, જન્મ મત્તુ-વડપણુ અને ગેમ રિમે દુઃખકપી રોપનો વાગ્યાર વિચાર, સ્ત્રી-પુત્ર ઘર વગેરેના અન્તામદિન અને અગમાપણુ, મુદ્દ ક અનિષ્ટ પગથોલી પ્રાપ્તિમા હમેશા ચિત્તનું મરખાપણુ. માગમા અનન્ય પ્રેમ વડે અનન્ય ભક્તિ, એકાન્ત પ્રદેશમાં રહેવાનું, જ્યાં મનુષ્યનો અમૂદ રહેલો હોય ત્યાં આગ્રીનિ x x x x x x આ જ્ઞાનદશામાં વૈરાગ્ય એ મુખ્ય વસ્તુ રહેલી છે, કામ હે થ ત્યાં વૈરાગ્ય દષ્ટીજ શકે નહીં. જ્યાં દુઃખવી પદાર્થોનાથી રાગ છટયા નથી, ત્યાં અનન્ય ભગવદ્ભક્તિ સમી શકાય ન ક્યાથી? એજ માટે કામને

ભકિતમાર્ગનો મહાન રત્ન મલો છે. યજ્ઞપણ પદાર્થ તન્દ્ર દન્દ્રિયન
 બેચાણ થઈ કે તગ્તજ તે લેરા દિવ થાય છે એક બગીચામા
 ગવા, વમન્ત હતુ ખીલી નહીં હ, આમપાસ વનપતિ નના મંગે
 સહ મનોદન થઈ રહી હ, ત્યાજતા ક્રોધના ઉદ્ગમને ક્રોધ આપે
 અને નાક બન્ને તે બાજુ બેચાણ હ, મોને ને બેચાણ કરાવ
 આ સુધાજ મંગાન તેને ના ના મંગા થયા છે આ ક્રોધ
 અપવાનુ મન થાય, માનુ નામ તે લેખ દવે મનવાગ્નિ પદ
 થાંગ ન મળે અને ન મળે એ અમાનિક, કમકે વવૂ અને રધૂ
 મેળવવાપણુ એ હવેને રાજાનિક લેવું હ, એનો મંગતોત્ર
 રહેવાનો લીનાળાનો મમય હ, લોકગાટો મારી નીચવા, મોટા
 મહેરોની બબગેમા રીનો વ્યાગને માટે નામમજીમ, મદ મોગત
 મન અને સમનોની હત જે ત્યાજ. પણ મ. રતચાથ એવે
 એ વસ્તુ લીધી, ખાધી યા પીધી ને જગા માનિ અનુભવાય પણ
 પાછો લોકગાટો તો મારજ હ, એટલે લે બીજવાર લે રીજવાર,
 આમ અસન્તોર રવાજ દે, પણ જે પ્રથમથી સચમ મળ્યો હેય,
 દન્દ્રિયોને તે મોહક પદાર્થો તન્દ્ર બેચાણ ન દીધી હોય તો અમ-
 ન્તોરને કાઢ કારણુ છે ? આજ લોકક ત ફતી આમન્તિ બને
 પ્રભુ તરફથી વાળી લિયે છે, બહિર્મુખ બનાવે હ ચિત્ત ચિત્ત
 બનતા લોકિક મોહક પદાર્થો તન્દ્ર આમન્તિ વધતીજ બય છે
 એટલે ચપચ દન્દ્રયકી ઘોડ આ પોનાના વિચરૂપી ગોચરોમા કરતા
 પ્રથ નમીન બને છે, ને તેન પશ્ચિમ સમારજ ૪-૫

કામરી આથે નામ મુગાયને જ છે એવે પણ દાગવો
 મુકેલ છે, ત્યા બે બિપર વિજય મેળવે મુકેલ નામ તેમા શ

આશ્ચર્ય ? મનને દૂષિત કરે ના એ જો તુ સ્વસ્થ બતાવના
શ્રાદ્ધિ ભય નિરોધે ૭૩

कामलोभौ हरिप्राप्तिप्रनिबन्धनं १६३ ।

• मुख्यं न शक्नोति गन्तु कृष्णान्तिकं जन ॥६॥

सत्तारमोहहेतुत्वात् मनोद्वेषसाधनम् ।

अत रुपाविरोधी च यत सा मानसी मता । ७॥

[illegible]

અધિકારી થાય છે. આ કામોદિના સહજનમાં દુસાઈ જવાથી મન દૂષિત થઈ જાય છે, જેને પરિણામે હવે મંસારમાં કુમારોજ રહે છે. ઉત્તમોત્તમ માનની સેવા મિદ્દ કરવામાં મરિન મન મમથ થઈ શકતું જ નથી. આમ આ કામ સેવામાં જગ્ગર આપણુ ભી કરનારો છે. શ્રીમદ્દામ્બુજીએ મેવાનમાં મેવાના ગણ પ્રતિબંધમાં લૌકિક ભોગને ગણાવ્યો છે એ લૌકિક ભોગ તેજ કામપતિ; તેને ભાગ કર્યોજ સેવા મિદ્દ થઈ શકે. ૧-૭.

“જન્મથી આપણો માનમ કદી જોઈ નથી શકે, તેજ રીતે કામથી આપણો ચંદ્રા પાળ કરી શકે શકે નથી,” એ મુખ્ય મિદ્દ વાત છે. આવા અન્ધ માણસને પ્રભુમામ્બુજીકારક કામ પાળ કરાંથી મેં ? તે ખતાવતાં કહેવામાં આવે છે કે—

નિરોધમ્ મહાન્દુરન્યસૂત્રિકો યતઃ ।

ગુણાનમપન્નોઽપિ ન રોચન્તે ગુણા યતઃ ॥૮॥

વૈરાગ્યમાધ્યાઃ સર્વે કામિનસ્તે કથં પ્રિયાઃ ।

અન ઇત્ત હિ દ્વિગન્તે ગુણશ્રવણવૈગ્નિઃ ॥૯॥

શ્રીમદ્દામ્બુજીએ નિરોધવક્ષાનુમા નિરોધની વિદ્ધિ ગાટે જે ઉપાયો દર્શાવ્યા છે, તેમાં મુનુષ્યનને પાળ એક માધન અનુભૂ છે. હવે હવે કામથી પરમન થઈ ગઈ છે, તેવા મનુષ્યન પ્રભુમાન રિધર દર્શી શકતું નથી; કામપતિની લાલમામા લૌકિક પદાર્થોમાં તેદ્દ મિથ જેવાઈ જાય છે; તે પ્રભુના મુનુષ્ય ગાન કરી ક્યાંથી શરૂ ? એ શોધ્ય થઈ હોય તો કદી પતિને જમ્ય નેવા દેતી નથી; તેજ પ્રમાણે એકાદ મનુષ્યમાં એકા માથે કામ અને પ્રભુન મુનુષ્ય

ગાન ઉત્પાત મચાવી મહે જે, સોકવ દૂર થય તો હરી હામ
 જેમાય તેજ રીને કામનો ત્યાગ થાય તોજ હવને સ્થિરતા પ્રાપ્ત
 થય પ્રભુના ગુણો છે, તે તો મંમાગ્ના વેગવ્ય હિપ્તવનાગ છે.
 સમાગમદિન દૂર કંગાવનાગ દે, ત્યારે કામીને તો સસાગ્ના ઓ
 ગમે ? અગ્નિર ચિત્રાયા કામીયોને લગતદ્ગુણુઅરણ્ય કહાપિ અમતું
 નથી એક ધ્યાનમા એક અમયે એકજ પદાર્થ નહી રહે. મનગ્ની
 ધ્યાન પર કામ બેઠો, ત્યા બીજું કાંઈ કયા જેમી રહે ? ૮-૯.
 કામ અનેક અનર્થ-પગમ્પરને ઉત્પન્ન કંગાવનારો છે, તેની
 ભયાનકતાનું વણુન કરના દુરેવામ આવે છે. —

ક્રોધઃ મમાર્થકરણાહોમ પ્રાપ્ત્યાપિ શામ્યતિ ।
 ઘૃનહોમે વહિરિ કામો મોગેને વર્ષને ॥૧૦॥
 કામેન નાશિતમતિ પ્રતિપિદ્ધે પ્રવર્તને ।
 અગમ્યાગમને ચાર્યે તથૈવામદ્યમદ્યને ॥૧૧॥
 યા ઉત્પચતે ક્રોધો મહદ્દ્રોહમમુદ્મનઃ ।
 લોભોઽપિ જાયતે તન્માત્ મ ચાર્યવિપયો ભવંત્ ॥૧૨॥
 સોઽયં પચ્ચદશાનર્થમૂલ તત પ્રસન્નતે ॥૧૨૩॥

કામ નર્થ અનર્થોનું મૂળ છે. ક્રોધ પદ્ય વતુ ગેળા પી
 ઇન્છા ૫૬. તે ન મગી એટલે નગ્ન ગુન્મે ચડે છે; એટલે તે ને
 વધારે લોભ થાય છે; પણ ક્રોધ અને લોભ તે તે વતુ પ્રાપ્ત થઈ
 જવાથી હજી કામ છે; પરંતુ આ કામ દન્ડિયોપમેતત્તી ના તેનથી

અધિકારી થાય તે આ કામાદિના મહાજ્ઞાના દુર્માર્ગ જરાથી મન
 દૂષિત થઈ જાય છે, જેને પાનિણીએ ૯૨ અમારમા દુર્માર્થોજ રૂઢે
 છે. ઉત્તમોત્તમ માત્રી સેવા મિદ્ધ કરાયા અગિન મન અમર્થ
 ઘણ શકતૂજ નથી એમ આ કામ સેવાગા જગજગ આશ્ચર્યની
 કરનારો જે શ્રીમદ્વાયપુરુષે આપ્યમા સેવાના ત્રણ પ્રતિબંધમા
 લૌકિક ભોગને ગણાવે છે એ લૌકિક ભોગ તેજ કામપૂર્તિ, તેને
 ત્યાગ કર્યોજ સેવા મિદ્ધ થઈ જાય - ૭

“અમથી આરોગી માત્ર કદી જોઈ નથી રહતો, તેજ રીતે
 નામથી આપોય થયેના પગ મૂકી જોઈ શકતોજ નથી,” એ ગુપ્ત
 મિદ્ધ વત્ત ૬ આપા અન્ધ માણસે પ્રત્યક્ષામુખ્યકારક કાદા પગ
 અમથી ગમે ? તે ધત્તાનવા કદાગમા આપે છે -

નિર્ગોષમ્ય મહાજ્ઞસુરન્મમ્પૂર્તિકર્મો યત ।

ગુણમાનસપન્નોઽપિ ન રોચન્તે ગુણા યત ॥૮॥

ચૈભ્યવાધવા સર્વે કામિતમ્ને કથ પ્રિયા ।

તત ઇવ હિ વદ્યન્તે ગુણશ્રવણૈર્ણિ ॥૯॥

શ્રીમદ્વાયપુરુષે નિર્ગોષમ્યમા વિરોધી મિદ્ધિ ગામે જે ઉપાસે
 રમી થા છે, તમા મુજવર્ગીને પગ ગોઠ માધા અનુભવ છે હવે
 હૃદય કામથી પગાવત ઘણ ગદ્ગદ, તેણ મનુષ્ય પામુદ્યાન થિય
 રપી શકતૂ નથી, કામપૂર્તિની તાલમામા લૌકિક પદાર્થોમા તેજ
 નિષ્કેશ થાય જાય છે, તે પ્રજુના ગુણોનું જ્ઞાન કદી આપી શકે ?
 જે શોધ્ય ઘરમા દોષ તો કદી પતિને જગમ વેચા દેતી નથી, તેજ
 પ્રમાણે એકજ તનુદ્યમા એમી સાથે કામ અને પામુદ્યાન ગુણોનું

ગાન ઉદ્ધાપાત મચાવી મૂકે છે; શોકથી દૂર થાય તો ઠરી ઠામ
 બેસાય તેજ ગીતે કામનો ત્યાગ થાય તોજ જીવને સ્થિરતા પ્રાપ્ત
 થાય પ્રભુના ગુણો છે, તે તો મંમાગ્ના વૈરાગ્ય ઉપજાવનારો છે.
 સંયામગદિત દૂર કંગાવનારો છે; ત્યારે કામીને તો સંસારમાં ઝોગ
 અને ઝોગ ખૂલે જવાનું દિવ હોય છે, તેને આ ગુણો કયાથી
 મળે ? અગ્નિર ચિત્તવાળા કામીયોને ભગવદ્ગુણુપવણુ કદાપિ અમલું
 નથી. એક ધ્યાનમાં એક અમર્યે એકજ પદાર્થ નહીં રહે. મનમાં
 ધ્યાન પણ કામ બેઠો, ત્યાં બીજું કાંઈ કયા બેઠી શકે ? ૮-૯.
 કામ અનેક અનર્થ-પગમ્પરાને ઉત્પન્ન કરાવનારો છે, તેની
 ભયાનકતાનું વર્ણન કરના શ્રદ્ધામાં આવે છે —

ક્રોધઃ સ્વકાર્યક્ષણાદ્યોમ પ્રાપ્ત્યાપિ શામ્યતિ ।
 ઘૃતહોમે વહિર્લિવ કામો મોગેને વર્ધતે ॥૧૦॥
 કામેન નાશિતમતિઃ પ્રતિપિદ્ધે પ્રવર્તતે ।
 અગમ્યાગમને ચાર્યે તથૈવામશ્વ્યમક્ષણે ॥૧૧॥
 યા ઉત્પન્નતે ક્રોધો મહદ્દ્રોહમસુદ્ધમતઃ ।
 ભોમોઽપિ જાયતે તસ્માન્ સ ચાર્યવિષયો ભવેન્ ॥૧૨॥
 સોઽર્થઃ પશ્ચદ્દશાનર્થમૃત્લં નત્ર પ્રવર્તતે ॥૧૩॥

કામ નર્થ અનર્થોનું મૂળ છે. ક્રોધ પાણુ ન તુ મેગવાની
 ધૃતજા પદ. તે ન મગી એટલે તરત ગુસ્સો ચડે છે; એટલે તે મેગ
 વધારો લેખ થાય છે; પણ ક્રોધ અને લોભ તે તે જન્મ પ્રપ્ત થક
 જવાથી રૂઝી જાય છે; પરન્તુ આ કામ-દન્ડિયોપમેશની નો તેવથી

તાની વાત છે થયાતિ જન અનંત ના સુધા મમોપભાગન
 મજ્જિ કરી પશુ તેન વૃષ્ઠિ થ નહી તનાજ રખાથી આ
 વક્ર ની ૧ કે ૬

“ ન જાતુ કામ વામાનામુપમાગેન શામ્યતિ ।

હવિષા કૃષ્ણવ મવ મૃગ ઇવામિજવત ॥ (ભા ૬-૮૧-૧૪)

મમ વિરાગ નિબોધી શા ન થનો ।થી નિમા ધીના
 હોમ કરાગા આવે અંત અગિ । જેમ વવુ અંતે વવુ પ્રદીપ્ત સને
 કામ છે તમ મમ મોગ ગને ગેર રથેતો જાય છે બાજાન
 જેમો નિરામો ગમત મદા । જિ જાણીયો પપા ભ્રમ ૨ પાપમ
 તોમ ધ ની દિયે છે ગમ્યગરો નો અપદ ગાના કે છે
 જેમ તમા મા નેન કે દી ની ગાયે । ન મેવુ (ભા -૧૮-૨૫)
 મે નો ૨૧૪ છે કે-‘વિવેકવ્રણના મવત વિનિષાત જાતમુગ (મનુ ૧)
 શમા કેશુ ગચ્છ, એના જ નિચિ રજ યા તો તમામોના પ ની
 આ આ આ । દની થાય છે તમાજા આ તુ નથી આ રકા
 ન તદ્ અથ ના । થાય છે ગમત ગમ । જેમ મારથી નીના
 અંતે ગજ્જએનો ભાગુ પ્રાદ દિવાન થય છે ન । ગિગમે પ
 પગ ગુમ્સાની લાગ ની જગત થય છે વગ મમ મે અથ મા ૧
 પુત્ર છે ન મૂવી નાગ દેય લાસુ ની અને સ્ત્રીયા વીદગાઇ વગ
 પગ ન । ખરામ થમા ૧ થી હૃદય જાય એવે દાણે
 નીસાને પ્રમ । ગખાને માટે નાગ । જનમ તણે જો ની ખૂન
 જવા ભવદ્ મરો કન્યામા પ્રજા દહુ પડે છે (અચારે વર્તમાન
 પોતે સાચના એને આ વાત અગજ ની ૧૭ તેમ નથી) કામી

ચેતને અર્થપ્રાપ્તિ થઇ એટલે ભયકુર પન્દર અર્થો ॥ પ્રવૃત્તિ થાય છે.
 ધનિક કામી હુન્ધુકારીના અનર્થોનું વર્ણન શ્રીભાગવત મહાત્મ્યમાં
 છે. " તે જ્ઞાન-ગૌરવીન, ધાર્મિક-ક્રિયાદીન, અભિક્ષયમ
 ક્ષક, કોધી, ખગમ લોહિતી મંત્રિવાજો, ખૂન કરી ભોજન
 કરનારો, ચોર, જ્યાંને પીડા કરનારો, પારકાના વસ્તુમાં કળિયા
 વગાડનારો, તાના અવ્યયોને મારી નાખનારો, હિંસક, ગરીબો
 અને આધિગાઓને પીડા કરનારો, ચાખડાલો સાથે રહેતો, હમેશા
 હાથમાં કામચોરાખનારો અને વેસ્થામળી, " આ ૧૫ પન્દર દુર્ગુણો
 હુન્ધુકારીના ગણાવવામાં આવ્યા છે. પન્દર અનર્થો જાન્યમાં નીચે
 મુજબ ગણાવ્યા છે - "મહેષ હિસાનુત્ત દમ્ભ વામ ક્રોધ સ્વયં મદ ॥
 મેદો વૈરમદિશ્ચાસ મરુર્ધા વ્યસનાનિ ચ ॥-૧ ક્રોડી, ૨. હિંમત,
 ૩. જૂઠું મોહનું, ૪. દમ્ભ, ૫. કામ, ૬. ક્રોધ, ૭. ગર્વ, ૮. મદ,
 ૯. ભેદ, ૧૦. વૈર, ૧૧. અવિશ્વાસ, ૧૨. દુર્ગુણ, ૧૩. સુન્દ, ૧૪.
 દુન, ૧૫ મદ આ પન્દર અર્થો પ્રમિદ છે

૩ કામનાં પરાક્રમ

કામની ભયકુન્તા વર્ણવતા શ્રીભાગવતે -

કામેનૈવ હિ કાર્પણ્ય કામિનીષુ સત્તા મતમ્ ।
 પ્રાર્થયન્તિ યતસ્તુચ્છા પ્રવેશ્ય વટને કરમ્ ॥૧૩૩॥
 પ્રિયતત્રસુતો રાજા શ્રેષ્ઠઃ કામેન સન્ફલાત્ ।
 આનીધ્રો વિપયાવંશાદુર્વશીલોક્માપિત ॥૧૪૩॥

કામનું જગા એટલું બધું જગ્યા છે કે મહાન પુરુષો,
 પન્દર અર્થો, જગ્યા એટલું જગ્યા છે કે મહાન પુરુષો,
 પન્દર અર્થો, જગ્યા એટલું જગ્યા છે કે મહાન પુરુષો,

સ્ત્રીએ પામે દામપૂર્તિની રીતની કન્યા માટે છે. વાયુ પાદડા અને
 પાણીથી પોતાના હાથે ન્યવદાન સમાવનારા વિશ્વાસિ અને
 પાત્ર જેવા મદવિગે સ્ત્રીએ પાછળ ધેના થઈ પોતાના દગરા
 પાંના લપના રક્ષેને એક દાણુમાત્રમા ગુમાવી નેમ છે ગત
 આત્મીત્રનો પ્રસંગ શ્રીમદ્માત્રના પચ્ચમ સ્કન્ધમાં બીજા અધ્યક
 યમા આવે છે સાયન્નુ મનુષી ગતપાગા ઉત્પન્ન થયેલા મોગ
 પુત્ર પ્રિયત્રવ નબળો નાની ના મોગે પુત્ર હોય એક વાર
 નિરુપેન્ન પ્રાપ્ત કરી દે અને કદી દિવાનયમા અન્નાહની તપ
 પૂર્વક આગધના કરવા લાગ્યો. અન્નાહ્યે તેની પરીક્ષા કરવાને
 માટે પૂર્વવિત્તિનામની અમરને મોત્રી તેના વપુન્નો મુકાવ કરી
 આવના તાત્રયે જગ ગામ્મ ખેતી તેના તરફ દષ્ટિ કરી અને ત
 તેમા પ્રમાદ ગયો તો ક્ષી તેની માથે વિનામ કન્નાયે, નર નર
 પુત્રા ઉત્પન્ન થઈ ચૂમ્યા તેને તેને મન્નેર ન થયો પુત્રો થયા
 માદ પૂર્વવિત્તિ પાડી પ્રહ્લાદ પામે માત્રી ગમ્મ ગમ્મને બહુજ
 ત ભિક્ષુ થઈ હમેશા પૂર્વવિત્તિનુંજ ખ્યાત ધર્યા વાગ્યો અને તન્મય
 થઈ અમરના વાકને પામે પિટૃક થયો - ૧૩-૧૪૨

નાનકિત જેવા કવિનાર કામે નહ મક ગત એટલૂજ નકો,
 મદાત તમથ અપિયો અને વિરના જેવા પાત્ર નયિત થઈ
 ગયા જેવા કે -

વામેન વશ્વપો દૈત્યોન્પાન્ને હેત્તા મત ।

નિવૃત્તમન્યાનિયમ પત્નોપાર્થનમોહિત ॥૧૬૨॥

વામેન ચ કિર કાળયુવતીન્પત્રમિત ।

કાર્મેન નારદઃ પષ્ટિપુત્રાત્નનયત્મ્બત્ત. ।

મર્માભાવાય હરિણા દત્ત. કર્મો મહાશન. ॥૧૭॥

કરુણપત્રણિ, શિવજી અને નારદ આ ગણેય ક.મદેવના મધા-
ટામા આટવાયા. કરુણ પત્રણિને મારે એવી કથા છે કે એકવાર
ગોક્યોના ખારે દિતિને સ્પર્શી લેણાયે પતિ માયે સમ્પન્ન કરવાની
છત્તી થઈ. પતિ તે સમયે અગ્નિશયળામા અગ્નિનૂત મજન કરી
રહેલા. તેની પાસે જઈ તેણે વીનતી કરી. પત્નીની વીનતી ન થકે-
લયા ખાતર તેણે તેને થોભી જવાનું કહ્યું. પણ નિર્લજ્જ પત્નીયે
પતિનું વસ્ત્ર ખેંચી ગળપૂં અને પરિણામે દિગ્વપક્રશિપુ અને દિર-
ળમાક્ષ જેવા ભયાનક પુત્રોની ઉત્પત્તિ થઈ, (ભા.૬-૧૪મો અધ્યાય)
શિવજીના વિષયમા એવી કથા છે કે જલધિમયનમા મોહિની સ્વરૂપે
પ્રભુયે દેત્યેને મોહમા નાખી દેવાને અમરપાન કરાવ્યું, (ભા.-૮-
૧૨ મો અધ્યાય). આ વાત જાણે શિવજીએ સાલજી ત્યારે મોહિની
સ્વરૂપ જેવાની છત્તી થઈ, એટલે ત્યાં પ્રભુ બિગળના હતા ત્યાં
હિમાલય સાથે પધાર્યા અને પ્રભુને વીનતી કરી કેન્દ્રિનાથી દેત્યેને
આપે મોહ કર્યો, તે સ્વરૂપના અમો દર્શન મળ્યા આખા ક્રિયે,
તો દર્શન કરાવે. પ્રભુયે ત્યાંજ અન્નધોન થઈ જડ્ગવમા મોહિની
સ્વરૂપ પ્રકટ કર્યું. લાગવાન શિવ ને મોહિની-સ્વરૂપની મોહક
મીઝાથી મુન્ધ થઈ તેને પકડવા દોડ્યા; પકડી બેઠી પડ્યા; પરંતુ
મોહની-સ્વરૂપ પ્રભુ છટકી ગયા. કામર્ષી અવ્યન્ન મુન્ધ થઈ ગયેલા
દરી દોડવા લાગ્યા. એ ૧૬ી પ્રભુયે પ્રકટ થઈ તેમનો મોહ ભિતાયો.
નારદજીની તો આતાર્પણે લપડકરે દશા પુરાણાન્નરમા સમ્પન્નાય

૭. કામવૃત્તિ ખાતર નારદજીને સ્ત્રીરૂપ ધામગ કુશલનં થયું જેને
પરિણામે સ્ત્રીરૂપ નારદે ૬૦ પુત્રોને જન્મ આપ્યો. કામદેવને આમ
મહાનમા મહાન પુરુષોને પણ મહા કરનારો પ્રભુએ બનાવ્યો છે, તે
મહાન પુરુષોનો મર્થ હિતારના ખાતર ૧૫-૧૭.

કામેન ભરતસ્યાપિ હર્ષિણસ્વ મનાન્તેરે ।

પુરુષનોઽપિ કામેન સ્ત્રીયોનિમુપલબ્ધવાન્ ॥૧૮॥

કામેન વેદગર્ભોઽપિ સ્વસુતાયાં તથાકરોત્ ।

તેનૈવ રાય્ણો વૃદ્ધિ રમાયમન્યથાકરોત્ ॥૧૯॥

કામદેવજીના પુત્ર ભરત રામ વાનપ્રથાશ્રમનો આગમ કરી
વનમા રહેતા હતા તેઓએ પ્રભુપદ આજ જન્મમા પ્રાપ્ત કર્યું હોત;
પરંતુ એક દિવસ એવો બન્યો જ્યાંએ ભગવાન જ્ઞાન
કર્મ નિયમનિયમથી પરવારી પ્રભુવત્ ઉચ્ચારણ કરતા બેઠા હતા,
તેવામા સામે કાઠેથી વાદતી બીકથી ડેડેલી એક મીનીનો ગર્ભ
નદીમા પડતો અને તણાનો તેમણે જોયો. તેમણે જાણ્યાને પાણી-
માથી ઊઠાવી લઈ તેના પુત્ર માફક પાલન કર્યું. તેમા તેમને અસા-
મક્તિ થઈ ગઈ અને યોગાદિ કર્મો કરવાને બદલે મૃગમન્યાના
પાલનપોષણમાજ તેમનો સમય વ્યતીત થતા લાગ્યો એમ કરતા
મૃગમા તે મૃગમા આસક્તિવાળા તેમને મૃત્યુ આપ્યું. અસામક્તિને
હીધે બીજા ભવમાં તે મૃગ તરીકે જન્મ્યા. સંસારમાં મૃગ
બન્યા તરફના પુત્રવત પ્રેમત્ર પણ આપ્યું પરિણામ આપ્યું. પુત્ર
જન્મ ગળત સ્ત્રીયોનિને પામ્યો શ્રીમદ્ભાગવત-અતુર્થ રકન્ધમા જીવના
ઉપકે તરીકે આપેલો ગળત પુરુષજન ધરતોથી જ્યાંએ પરાભવ થઈ

ગયો લાગે ચલે તેને કદી તનક જોયી મયા નિન્દરી વ્યગ્ર થવેના
 એવો તે પોતાની સ્ત્રી અનુકરણ લાગે; તે સત્ ધ્યાન
 કરતા નિર્ભંગના મહામા ઉત્તમ સ્ત્રીરૂપ થઈ ગયા. તેને મન
 ૧૦૮ પાપુય પરણે; (આમ ૪૨૮ મો) અહાહમે પોતાની પુત્રી
 મન્દા કરી, મરીન્દ્યાદિ પુત્રોએ પિતાને સમજાયા અને અહાહમે
 પ્રાયશ્ચિત્ત માટે ૧૦૮ પોતાના દેહનો ત્યાગ કર્યો, (મા ૧-૧૦-૨૮
 થી ૩૩) ગણ્ડુની કથા મુદ્ધિ છે હન્દોષ એ દ્વિવ પપ વે
 તેના વિષય ત ૫ એવાય તો સર્વ નાશ કરે જે, તો પત્રી સમગ્ર
 દ્વિવો એવાય તો શી દશા થાય ? ૧૮-૧

૪ ભક્તિમાર્ગ અને કામ

કમે અનેકને પતિત કરી નાખ્યા કે ને ડાપર ગતિ પ્રાપ્ત
 આપ્યો ભક્તિમાર્ગીય જોરે તે એનાથી જાતિ કરતા નાનકાનક
 છે, તેવું કહેતા આપ્યો કદામતી અને કે —

एव हि बहवो नष्टा कामेनैव हि साधव ।
 भक्तिमार्गे विरोधस्तु तत्र कामकृतो महान् ॥ ૧ ॥
 कामिन फलवाञ्छात शरण नैव सि यति ।
 सापेक्षस्य तु सर्वत्र दुर्लभ हि समर्पणम् ॥ ૨ ॥
 तदभावे तदीयत्वं सर्वत्र हि दुर्लभम् ॥ ૨ ॥

ડાપર ગણવેના એ ઉનાતના બીજા અનેક પછુ મગદોના
 પ્રતાપે સર્વનાશ પામો ચક્રમા કે નિષ્ક્રિય જેવા સમર્થ ક્રમિન-
 મોના પણ હવેના વર્તના તપ પલમાનમા કામન પ્રતાપે ધોવાઈ

-રાહિન પ્રમાણે અગ્નિહોત્રાદિ ન્યધર્મોનું આચરણ, પરધર્મ-
 માર્ગો તન્ન નિહતિ અને ઇન્દ્રિય-રૂપી ઘોડા હિપર નિયમન, આ
 ગુણ વસ્તુનો કાષ્ઠપણ રીતે ગ્રહણ ગમ્યેગમા લગ કરવાનો નથી.
 શ્રીદગ્નિપાત્ર તો ત્યામ્સોની આજ્ઞા કરે છે કે-કૌતુકને માટે કે
 ધર્મને ખાતર પણ એ વ્રજેમા શિથિલતાનો પ્રમુગ હોનો થાય .
 તોગણ કાષ્ઠપણ રીતે એ નરોમા લેતા પણ શિથિલતા થવા દેવાની
 નહી. શ્રીમદ્દાપ્રમુદ્ધે 'સ્વચ્છમૌચરણ' નો વ્યોદના પ્રકાશમા ક્રીડાર્જ-
 નમન ખાતર પણ ના નાગમા શિથિલતા ન લાપવાની આજ્ઞા કરી
 છે. શ્રીદગ્નિપાત્ર તેમ આગમને માન્ય તી કૌતુક અને ધર્મ મજા
 પ્રયોગે છે શ્રીમદ્દાપ્રમુદ્ધનો આશય ઇન્દ્રિયનિયંત્ર ગમ્યવાની સામ-
 તમા મૌથી વધૂં છે. ૨૩૯ મી કાન્દિકાના પ્રકાશમા ગાપમી આજ્ઞા
 કરે છે કે-પરોપકારને માટે પણ ઇન્દ્રિયપ્રિહનો ન્યાય થવાનો
 અશ્વવ રૂંદ; ને વગેરે ગમ'ગોમા સામ ન્ય ધર્મનો લગ કરવો પડે
 નો કરવો પરોપકારનાં ધર્મો અગત્યેવામા અપકારક લેવા તો તેનો
 ત્યાગ કરવો' ગોપનો શ્રીદગ્નિપાત્રનો કૌતુક અને ધર્મ રાજ
 પ્રયોગવાનો આશય પણ હવે મુદ્દ થશે. હવે મુખ્ય ને કાષ્ઠ
 માખવાના છે, તે વિવેક, ધૈર્ય અને આશ્રય કે; અન્દિમ
 આશ્રયની મિદ્ધિ માટે વિવેક, અને ધૈર્ય છે. શ્રીમદ્દાપ્રમુ-
 દ્ધે વિવેકધૈર્યપ્રમા ધર્મની મિદ્ધિમા 'કાયા-વાણી અને મનથી
 ગર્વમા ઇન્દ્રિયના કાર્યો, ઇન્દ્રિયના વિષયો તરફના ને જે'ચાણ તેનો
 લગ કરવાની વાત કરી છે (વિ પ ૮) કૌતુક ખાતર પણ
 જેનાથી ઇન્દ્રિયો તેના વિષય તન્ન જેવાય, પરોપકારાદિ ધર્મો
 ખાતર પણ જેનાથી ઇન્દ્રિયો તેના વિષયો તન્ન ધમડાવ, તેનાથી
 અર્થનામ થવાની પૂરી સમ્ભાવના છે; માટે કાષ્ઠપણ પ્રવરજમા
 ઇન્દ્રિયો ગોપનો કાણ ગોપાને નથી. ૨૪-૨૬

દન્દિયનિબદ્ધો નામ વિવેક અને ચૈયનો નાશ કરવાર છે. 'મ્હુ બધું પેલતની દન્દી કરશે. એ વિવેક' (વિ. ધે. ૧) અને 'મરણપર્યંત તણે પ્રકારના દુઃખો સહન કર્યા, તે ચૈયન' (વિ. ધે. ૧) આ બન્ને વસ્તુ કમીથી મિદ્ધ થઈ શકે નહીં; ત્યાં આશયની શક્તિ ખરી ? તેનો જવાબ આપતા કહે છે કે—

આશ્રયસ્તુ કથં સિદ્ધ્યન્મનોવિશ્લેષસમ્ભવાત્ ।

બક્તિમાર્ગોઽપિ મૂલત્વાત્યાગમ્ય નહિ સિદ્ધ્યતિ ॥૨૭॥

ચાલપક્ષે કૃષ્ણયોગઃ સર્વથા ત્વાન્તરે મતઃ ।

પરન્તુભયસા ત્યાગો મૂલમત્ર સંશયઃ ॥૨૮॥

કામે સતિ કથં ત્યાગઃ સાપેક્ષમ્ પ્રસિદ્ધ્યતિ ॥૨૯॥

રિયર ચિત્ત વિના આશ્રય સિદ્ધ થાય નહીં. ગીગદામ્હુજીએ વિવેકચૈયનોબદ્ધતા સતત ચરણવાચના કરવાની આજ્ઞા કરી છે. 'પ્રાસં સેવેત નિર્ભયઃ (વિ. ધે. ૧૫) કોણપણુ જાતની મમતા વિના જે મળે તેનાથી અન્તોપ માની લેવો.' "અથાકથચિત્તાર્યાણિ કુર્માદુચા-વચાન્યપિ (વિ. ધે. ૧૬) હિન્દુ અને અવન-લૌકિક વૈદિક કર્મો જરૂર પડતા ભગવદાશ્રય રાખી કર્યે જ્યાં." કામ ચિત્તને ડખેણા નાખે છે. તમે ચિત્ત બે વ્યય હોય તો ભગવદાશ્રયનું મતન ચિન્તન થઈ શકે નહીં; અને મતન ચિન્તન ન થાય એટલે ભગવદાશ્રય સિદ્ધ થાય નહીં. દન્દિયોના કાર્યોનો અન્તર ત્યાગ, પૂર્વ સમ્મત, એજ બક્તિમાર્ગમાં મુખ્ય વસ્તુ છે; એ વિના બક્તિમાર્ગ સિદ્ધ થઈ શકેજ નહીં. જુનાજુદા આમકારીએને ઉદ્દેશી બક્તિમાર્ગમાં મહુપ્રાપ્ત ન

પ્રકારે છે, આ શ્રીહરિગાયત્રી વિષયત્યાગ ॥ જે વિનાગ કરે છે
એક બાલ, બીજે આન્તર દેહ, ઇન્દ્રિયાદિ બાહ્યોપકરણથી તે માલ
વિષયત્યાગ કહેવાય અને આન્તર કરણમાથી તેની વામના પણ કાઢી
નાખતા તે આન્તર ત્યાગ કહેવાય તેવો કામગી કબોળાધ ગયેરાને
આ બંને કયાથી સિદ્ધ થાય ? ભક્તિમાર્ગમા તો પ્રભુને પ્રાર્થના
કરવાનું પણ નથી પ્રભુએ જવું જ દારી મૂક્યું છે, તેજ પ્રમાણે
થાય છે, કાંઈ માગારી ક્રિયે તો પણ જે પ્રભુનું ધારેનું તેજ
ચલાવું-આ પ્રભુ તરફ તેથી શુકાની નજરે નેરાપણુ થાય છે,
તેથી અનિશ્ચય ઉત્પન્ન થાય છે અને તેથી ઇન્દ્રિયોના કાર્યોના
ત્યાગજ જે ભક્તિમાર્ગમા ઇષ્ટ છે, તે કયાથી સિદ્ધ થાય ? વિવેક
અને ધૈર્યને આન્તે સિદ્ધ કરાવો. આશ્ચર્ય કામી પાસેથી હાથ લાગી
દબને છગી જાય છે ૪૭-૨૮૩

૬. ઉપરાહાર

આત્મા સુધીમા મમતી અયુક્તતા, ભક્તિમાર્ગમા ઇન્દ્રિય
નિમ્રદનો અત્યાગ, ઇન્દ્રિયોના કાર્યોનો ત્યાગ અને કામોને વિવેક-
ધૈર્યની અશક્યતા બતાવવામા આવી આ કામથી બચવાનો નિયામ ।
છતાં ઉપમાનો ટેકા ઉપાય બતાવતા શ્રીહરિગાયત્રી આસા કરે હ કે

તસ્માદ્વિચાર્યં તદૂપ દુરતિક્ષણ સ્વત ॥૨૯॥

શરણીકરણીય શ્રીનિનાચાર્યવટામ્બુજમ્ ।

માધનાનામમાદેડપિ મ્વવટાવિન્સાધકમ્ ॥૩૦॥

તત્ત્વ એવં ચ નિમ્તાગે દોષોષયુતામનામ્ ।

નાન્યા ગતિર્ગોકુલેશમનનાનન્ડકાક્ષિણામ્ ॥૩૧॥

કામનુ અવરૂપ નિર્મિત થાય છે, તેના ઉપર વિજય મેળવે
 અતિ મુશ્કેલ છે તેને નરી જરા અરે ધરમ રૂરૂ ૨ ૫૦૪ એકમા
 પ્રેષ સાધન છે શીમદાપ્રભુષ આજ્ઞા કર છે કે 'વલ્લો મર્યાદિમાર્ગ
 હિ હુ સાધ્યા इति मे मति (પિ ધૈ ૧૭) મારો મત એવો છે કે—
 • કનિયુગમા ભમિત વગેરે માર્ગો દુ ખર્ચી સાર્થા શકાય તેમ છે '
 મારેજ આપશીયે બધાને દિતમરક એસ સતત ભગવદાશ્રય-સતત
 રાજ્યની ભાવનાને આદેશ કર્યો છે શમ્ભુ ને રીતે ગામ્ય છે ૧
 મર્ત્યાગપૂર્વક શમ્ભુમાધના અને ૨ અત્યાગપૂર્વક રાજ્ય
 • સાધના આમાનુ પદ્ધત્ત રાજ્ય એ મિદ્ધ રાજ્ય અને બંધુ સાધન
 રાજ્ય છે ત્યાગાત્મક સિદ્ધ શમ્ભુમા ભોજન વગેરેથી સારીના રક્ષ-
 ભની પન્નાયે નથી કરવાની હેતી આ અર્થે ઉત્કટ દશાની ગત
 છે અતિ દુઃશમ્ભતા આ કનિયુગમા આની રહેલી છે તિલે, મૈય,
 ભમિત વિનાના, દુનિયામા ખૂતી ગમેલા જરો મારે બંધુ માધન
 રાજ્ય છે આ બીજા શમ્ભુમા દેવદિક મમતાનો આશ રહેનો દાર
 છે તેને સતત ભગવદાશ્રયની ભાવના કરવાની છે તે ભાવના
 ઉત્તમ ગુરદાત દકાવી-નિતારી શકાય છે આ કાર્ય ભમિમા
 ગર્ભના પન્માચાર્ય ભગવાન મંત્રા ભાગ્યલેખના આશ્રયથી મિદ્ધ થય
 છે પ્રભાદ્યે ગર્ભગત માર્કપાન્દરૂપી મુતિમા કલ છે કે—

स्वयं समुत्तीर्य सुदुग्धं शुभं भवार्णव भीममभ्रमोहना ।

भवम्पनाम्भोरहनावमत्र ते निषाग याता सन्दुग्धो भवान् ॥

(ભા ૧૦-૨-૩૧)

હે પ્રભો ! તે પવિત્ર સુદુગ્ધ-ધર્મવાળા મદનુભાવો અત્યન્ત
 દુગ્ધર એસ આ ભવાનક ભવ્યામને બલેજ તરી આવના અન્ન

સ્વારવિન્દત્તી નાવને અહીં મૂકી ગયા છે; કારણકે આપ મત્પુરમે
 તરફ મહાન કૃપાનાલી છે.” માટેજ લોકો ઉત્તમ પ્રકારના ગુરનો
 આશ્રમ કરે છે. એશુક તેમા પ્રભુનો અનુમદજ નિમ મક. છે. કેમકે
 “એ જીવને પ્રભુનો અનુમદ ન હાય તો આ માર્ગમા સર્વ કે
 અશક્ય છે.” (નિ. સર્વ, નિ ૨૨૩) નિરોધ લક્ષણમા શ્રીમદાપ્રભુ
 જી પ્રભુમા હમ્ય નિમદ્દ કૃપાના હિયાય બનાવ્યા છે—“પ્રભુના
 ધર્મોના સામર્થ્યથી નિપયોગા ગિયર વૈગમ્ય ગાખવું. પ્રભુના ગુણોને
 ઠરી નુખત અર્થ થતા કયાય પણ આમારુંક અતનાઓની અસર
 ન થવાની. મત્મરદોષ વિનાના થઈ, અમારમા આગકિત ગાખ્યા
 સિવાય પ્રભુના ગુણોનું સદૈવ ગાન કરવું. માનસી રીતિયે પ્રભુના
 અરૂપનું મદા આન ધરવું. (નિ. લ ૧૫-૧૭) અને તે બધું એક
 ગુરના આશ્રમપરક. આમા ગુરની પ્રસંમા આજકાવની નથી,
 ધન્યુ છેક ઉપનિષદકાળથી ગાથી આવે છે. મ્હેનાંધનર ઉપનિષદના
 અન્ને સ્પષ્ટ રહેસમા આશ્રમ છે કે—

“યમ્ય દેવે પરા ભક્તિર્યથા દેવે તયા ગુર્ગે ।
 તસ્મૈવે કથિતા દ્વર્થાઃ પ્રકાશન્તે મહાત્મન ॥

જેને દેવે પરા ભક્તિ, દેવગી ગુરમા ગી,
 અર્થો તેવા મહાત્માને આ કલ્પ અદુટ થાય છે.”

૬૬. નિષ્કામલીલા ॥

(અનુવાદક-વસંતરામ હરિદ્વૃષ્ણ શાસ્ત્રી)

- શ્રીમદ્દસામનના ૨૬ મા અધ્યાયમાં કથાપ્રસંગ એનો છે કે.
- “સરદન્નાતુની પૃષ્ઠિગાની ગતે રમણેચ્છાથી ભગવાન્ ગોવિન્દાકાશના આશ્રય કરીને વનમાં પધાર્યા, અને ત્યાં વેણુનાદ કર્યો વેણુનાદના મંત્ર સ્વરથી આકર્ષીતને ભગસ્ત્વવતપાનંદની અભિવાધાવાળા મન્દબકનો ત્યાં પધાર્યા, પ્રથમ તો પ્રભએ તેમને વિવેક વાગીથી મોહ પમાડ્યો.
 - ભગવાનનું તેણે બેદળનક ભયભૂ માનવીને પ્રથમ તો તેમને શું કંઈ એની સમજ પડી નહિ પછી દ્વિગત કરીને પ્રભુની દશ પ્રકારની વાગીનો પ્રત્યુત્તર દગ પ્રકારે આપીને જેવો અવતપાનંદનું મન અગાધી વિનતિ કરી, તે વિનતિ સ્વીકારીને આત્મારામ પણ પ્રભુ તેમની સાથે રહ્યા.”

અંત્ય વિચારમાં ઉપમેગી છે પ્રત્યેક વિચારમાં અંશય પણ નિર્ણયક થઈ પડે તેમ હોવાથી શ્રીહરિદાસચરણ ભેખતા પ્રાગંભમાં પ્રકૃત વિચારો અનુકૂલ સંશય વર્ણવે છે એ અસ્ય એટલો બધો આભાસિક છે કે આ બીજાનું અવલકે પાન કરતાં ઉત્પન્ન થાયજ.

मन्त्रं भगवतः कामलीला निरूप्यते । सातुषपन्ना । कामस्य प्राकृतशरीराधारत्वनियमेन भगवति तादृशतद्वत्त्वापातात् ॥

સંશય

શ્રીમદ્દેવહ આ કથાપ્રકરણમાં ભગવાનની કામલીલાનું નિરૂપણ કરે છે. તે અર્થે ઉપપન્ન-અપમેગી-ચર્ચ પડતી નથી, કારણ કે કામ પ્રકૃત શરીરના આધારે રહે છે, અર્થાત્ પ્રકૃતિયા ઉત્પન્ન થયેલા પંચમહાભૂતોના સંનિમજ તે કામ વમે છે. હવે તેનો કામ

ભગવાનના રહે છે એમ માનશે તો ભગવાનનું શરીર પણ લૌકિક
 મનાયજ નહિ, કેમકે તેમનું શ્રીઅગમ માત્ર આનન્દમયજ છે, એમાં
 અધ્વજાગીર અને સ્વદેહશરીર એવા બે ભેદ નથી, એટલુંજ નહિ,
 પરંતુ લોકમાં જેમ જીવ અને શરીર જુદા જુદા છે, તેમ ભગવા-
 નનું શરીર અને ભગવાન જુદા એવા પણ ભેદ નથીજ, તો
 પ્રભુના એ દિ ષ શ્રીઅગમ પદ્યમહામૃતના પૂતલાઓમાં રહેનારા
 કામ મ ગ્રીહાય ?

અલૌકિક શરીરમાં કામ કેમ ન માનવો ?

હવેના અશયનો નિગમ કરતા યાદ એકદેશી જાણાવે છે
 કે-‘કામ લૌકિક શરીરમાંજ રહે છે, ભગવાનમાં જો તે નહ તો
 ભગવાનનું શરીર લૌકિક જની જાય એમ માનવાને કાંઈ કારણ
 નથી, કેમકે ‘કામ લૌકિક શરીરનેજ આધારે રહે છે’ એવો નિયમ
 મજ નથી. એવો નિયમ માનીએ તો પ્રભુનું શરીર લૌકિક હો-
 વે કામ જેમ લૌકિક શરીરમાં વસે છે, તેમ અલૌકિકમાં પણ તે વસ
 કરે તો શ’ ?

મુખ્ય સશયનું આ સમાધાન સતોપકાન્ક નથી, એમ
 સશયર્થો જાણે કે

ન ચ નાય નિયમ । મૌલદશાયમાધિદૈવિકદેહવતો જીવ-
 સ્યાપિ ‘ઘટા સર્વ પ્રલીયન્ત’ इति श्रुत्या तन्निवृत्तिश्चक्षणात् ‘સોઽ-
 શ્રુતે સર્વાન્’ इति पणवति प्रविष्टाना तेन सह स्वरूपात्मवत्तदनुभव
 एव । अन्यथान्तर्गृह्यताना गोपीना काम प्रतिबन्धको नोच्येत ॥

અલૌકિક શરીરમાં કામ નજ મનાય

જ્યારે જીવની મોક્ષદશા થાય છે, ત્યારે તેનો દેહ આધિદૈનિક થઈ જાય છે, લૌકિક દેહ નિવૃત્ત થતા અલૌકિક ખની જાય છે તે વેનાએ જીવને પણ કામ રહેતો નથી, એમ શ્રુતિ-વેદ કહે છે. 'વદા સર્વ પ્રલૌયન્તે' 'જ્યારે સર્વનો પ્રાપ્ત થઈ જાય છે,' અર્થાત્ મોક્ષદશામાં જીવનો અલૌકિક દેહ થવા પછી લૌકિક દેહ ઇન્દ્રિયા-દિનો અને તેના આધારથી રહેલા કામાદિનો લય થઈ જાય, ત્યારે જીવના અલૌકિક શરીરમાં કામ નથી રહેતો, તો હવે ભગવાનના દિવ્ય શાસ્ત્રમાં તેના વિધિ પ્રમાણની શકાય ?

શાસ્ત્રમાં ઉત્તર સામે એકદેશી દ્રશ્યને ચેતનાની શક્તિ દર્શાવે છે

વેદ અલૌકિક શરીરમાં પણ કામ હોવાનું કહ્યું છે.

વેદ કહે છે કે- 'અલૌકિક દેહ ધારનારે જીવ અતુલ પદ-માત્રા સાથે મર્મ-અંક-કામેનું અરણ્ય કહે છે' આ વેદના મત પ્રમાણે અલૌકિક શરીરમાં જીવ ભગવાન કામાના અતુલ સર્વકામેનું અનુભવે છે એમ જણાવે છે. જો અલૌકિક શરીરમાં, કામનું ન હોય તો તેનો બોગ જીવ કરી શકે અને શ્રુતિ તેમ કહે પણ કેમ ? મારે અલૌકિક શરીર માં પણ કામ તો હોય

એકદેશીયુ આ સમસ્યા રચિકા આગતુ નથી એમ શાસ્ત્ર જણાવે છે.

એ શ્રુતિમાં કામશબ્દનો અર્થ વિલક્ષણ છે.

અપ્રાકૃત-અલૌકિક-દેહ-માં પણ કામ નમે ન, એમ દર્શાવે મારે જે શ્રુતિ આજવામાં આવી છે, તે શ્રુતિમાં કામશબ્દનો અર્થ

લોકમા અનુભવાતો 'દુષ્ટ કામ' એવો નથી થતો પણ કામ એટલે
 જાગૃત્વરૂપાત્મક જે કામ તેનો અનુભવ તે દિવ્ય દેહવાન બને
 એ છે લૌકિક કામની તો નિવૃત્તિ થઈ જાય છે એમ શ્રુતિ કહે
 છે, ફરીને તેજ લૌકિક કામનો અનુભવ અલૌકિક દેહ ધર્મ પછી,
 તે પણ આનંદમય પ્રભુ સાથે હવ કરે એમ માનવું તદ્દન અયોગ્ય
 જાજી શકાય. પ્રત્યુત્પન્ન થી-ભગવાનથી વિજ નહિ પણ તદ્દપ
 આનંદમય જે કામ તેનો ભોગ અલૌકિક દેહવાન હોય કરે છે, એ
 માનવું વેદમુખ્ય છે. વળી જો પ્રભુ સાથે પણ લૌકિક કામનો
 ભોગ થાય છે, એનું જો માનવું તો મદાન વિગ્રહ આવશે. તે
 વિગ્રહ આ પ્રકારે દેખાયે

અતીત ગમગમને જેવા મનોદઃ સેવ્યનાત્મક અવસ્થા કર્યા પછી
 અત્યંત અસ્વસ્થ અને નિર્મોહી એવા નામે શુભોના મિત્રભાવથી
 નવ પ્રકારના અને નિર્મુખ મનીને ૧૦ પ્રકારના વ્રજભક્તો પ્રભુ
 અનિધાનમા પધર્મો, તેમના કટલાક વ્રજસુંદરીઓ દાવના બધા
 નમા આવી પડ્યા, પૂર્વ તો ભક્તિભાવ હતો, છતાં દાસના પ્રતિ
 બંધથી બધાને ભજનાનંદનો ગાનુભવ કર્યા વિના ભગવત્સાયુજ્ય-
 રૂપ મોહને પ્રાપ્ત થયા, અર્થાત્ ભજનાનંદરૂપ ઉત્તમ રૂપ નહિ
 મળતાં સાયુજ્યરૂપ મધ્યમ રૂપ તેઓને મળ્યું. આ પ્રસંગને અનુભ-
 વને શ્રીગુરુદેવજી શું કહે છે, અને તેનું હાર્દ શીવલક્ષ્મણજીએ કેવું
 પ્રકટ કર્યું છે, તે અમજ્યા માટે મન શ્લોક અને તે ઉપરના
 શીમુખેધિનીજી અત ઉત્તરવામા આવે છે —

અન્તર્ગૃહગતાઃ કાશ્ચિદ્ ગોપ્યોદ્ભવત્રિનિર્મમા ।
 કૃષ્ણ તદ્ભાવનાયુક્તા દધ્યુર્મોન્નિલોચના ॥

શ્રીસુરાધિની-દૈવાત્મા કાશ્ચિદ્ મૃદમધ્યે સ્થિતા ગોપધાર્યા
 ચાતુર્યાનમિજ્ઞા અપ્રોદા પતિસહિના પતિભિરવ સરશિતા અલ્લઘવિ-
 નિર્ગમા જાતા । તત્ પ્રતિબન્ધનિવૃત્તયર્થે કૃષ્ણમેવ ધ્યાતવત્ય પર
 તદ્વાવનાયુક્તા ભગવાન્ જાર સ્વયમભિસારિતા इति । અન્યથા
 પ્રતિબન્ધો ન મ્દ્યાત્ । તાદૃશ્યોઽપિ મૌલિત્વલેખના સ્વયો અમનન્ત
 વધ્યુ ધ્યાતવત્ય । તત્તો મુક્તા જાતા ।

અર્થ — 'દૈવાતથી કેટલીક ધ્રુ માળ નહીં, અને એક
 પ્રોદ પુખ્ત હિમગ્ની-નદિ દ્વારાથી નતુ-તારી અગાનજ નદી
 પતિ રાથે દ્વારાથી પતિથીજ રક્ષા કરેલી એપભાષાએ એ મ
 ભરુદરીએ પેટે પ્રભુના દર્શન મ્વાની તીવ્ર આશિષના હન
 બદ્ધ નિહાળી રખે નદિ ભાગ્યડી પ્રભુમિત્રના આ ૧ પટેના
 પ્રતિગધો તોડી નાખવાને શીઠ્ઠુણુ ધ્યાન ધરુ', પરતુ જાન તો
 તેજ દતો તે એકે ભગવાન્ જાર હ અને અમે અભિસારકાએ
 છીએ તેમાંજ તેમને પ્રભુને મહામા પ્રતિનધ નયે, નદિ નો
 પ્રતિનધ ચાલજ નદિ તેના દત્તા તાપજ નમતો મીચીને ભગવાન્
 તુજ ધ્યાન ધરુ તેથી મેક્ષો તો પામ્યા "

ઉપ ના વચનોનુ મનન કરતા જણાવિતા નદિ નદ કે
 સૌદિક કામ તો પ્રતિગધ નાખનારો છે જે એપભાષાએની પ્રભુ
 પ્રતિ જ્ઞ-મુદિ-કામમુદિ દતી, તે તે પ્રભુને માણતા મધી ન્યાજ
 નદિ હવે અતીકિક દેક ધરને પણ સેકિક કામ જો પ્રભુના નયે
 તો જળાનદના અનુભવથી તો દુઃખ ગદે નેમ જર પણ નાશવ
 નદતો નથી, એમના રમ્મેજ કેજુના એ સૌદિક દેશ્યમ સૌદિક

કામ માનવ, જો મોક્ષ પામેતો છવ પ્રભુ માથે લૌકિક માનવો
ભોગ કરે છે એમ માનવા, ઉપરના સિદ્ધાંત માથે વિરોધ પ્રાપ્ત થશે
માટે તે મનનુ યોગ્ય નથી

સકાકાર ॥ ઉત્તરનુ પ્રયત્ન કરીને એકદેશી આપે ટે—

અલૌકિક દેહમા અલૌકિક કામ

૧૭ ॥ દિ ય એમ સામ્ય માનવવાતો કામ માત્રી લતા
ઉપ ના વિદ્યા અત્રી પ ડ ના-અન્ પીત્તેજ માર્ગે તે વિગ
ધાને અનુદાનવા લઇ શકાય એમ છે પ્રભુના દિ ય ન્દ ॥ પાકૃત
કામ છે એમ ન માતા અપાકૃત-અલૌકિક-કામ છે એમ માનવ
લૌકિક કામ શરીરને આધારે રહ અને અલૌકિક કામ અલૌકિક
શરીરને આધારે રહે એમ માત્રી લતા કાકાણુ પમારના વિગન
ખીજ રંગે રહિ ॥ રમાવાઓને લૌકિક કામ ગુદિ દત્તી તેથી તેમને
પ્રતિ રધ થયો, અલૌકિક દાત તો નજ થાત એને આ અધ્યયન
ને સિદ્ધાંત ઉપદેશાનલો , તેનો થોડો પગ વાધ નહિ થાત અને
પત્તે અમય ગમી જશે

એકદેશીનુ આ સમાધાન પણ સકાકારને રમ્પુ નહિ, તેથી
એકદેશીના કથનનો પુન જન્મ આપે ?

न चापकृतविग्रहोऽपाकृत स इति वाच्यम् । स्वरूपातिरिक्तस्य
तथाविधस्य तस्याप्रमिद्वे । न चैवमपि वक्तुं शक्य नामृत्यैव स इति ।
तदनुकूलवित्याया नत्वादित्याशयश्च नमादधत्ते विद्या मदापीति—

પ્રભુથી ભિન્ન અલૌકિક કામ છેજ ક્યા ?

‘અલૌકિક કામ’ ને કોય ને તે પ્રભુ ॥ દિ ય વિગ્રમા

માનવો ફીક મધ પડશે, પણ અસૌકિક કામ કયા છે ? પ્રજ્ઞના દિવ્ય અવગતી જુનો કેાઇ દિવ્ય કામ પ્રમિદ્દ કયા છે ? જો કામ પ્રમિદ્દ હોય તો અંશજનો કે પ્રક પન્દિતાર થઇ શકે છે, પણ તેવો કામજ પ્રમિદ્દ નથી એટલે નિરપાય.

એકદેશી હવે કાલક કરાણથી કહે છે—

પ્રજ્ઞમાં કામ છેજ નહિ, એમ માનો.

પ્રજ્ઞમાં કામ છે એમ માનતા આટલા જ્યા તર્ક હોદે છે, અને તેને તોડવાને અનેક પ્રયાસો કરવા પડે છે એમજ માની લો કે પ્રજ્ઞના દિવ્ય દેહના કામજ નથી. લૌકિક કામ માનતા વિગેધ આવે અને, અસૌકિક કામ માનતા સંગત થાય અને તેવો કામ છે એવું ભામેજ નહિ, તો પછી કામ માનવો શા માટે ?

એકદેશીનું કે 'પુ' સમાધાન તો અનિવર્ય હૃદ છે એમ હમાવતા શુ કાકાર કહે છે કે—

કામ તો પ્રજ્ઞમાં હોવાજ જોઈએ.

અગમાનમાં લેતા પણ કામજ નથી એમ માનવું તરૂન મૂલ્ય ભરેલું છે કેમકે કામાવદન, કામના અનિવર્યથી જે કાઇ થાય છે તે, ક્રિયાઓ તો આદિ જોવામાં આવે છે. કામ હોય તેજ ક્રિયાઓ, કામાધીન ક્રિયાઓ, જણાય તે ન હોય તે ક્રિયા પણ નજર હોય. ક્રિયાઓ—ચેષ્ટાઓ તો તેથી જણાય છે, કારણ તો થાય છે, તો તે ચેષ્ટાઓનું મૂલ્ય કામ પ્રજ્ઞમાં કેમ ન હોવો જોઈએ ? જો તે લૌકિક માનીએ છીએ તો પણ વિગેધ બિનો થાય છે અને અસૌકિક માનવા જતા તેવો કામ કેઈ કેશમે વળુવેલો નાજાયો નથી એવી રીતે

બન્ને બાજુએથી પાંચ મા અપકાયા જેવું થતા થી ૧ ભાગિ
 હોય છે કે—

શ્રીકારિકા—ત્રિયા સર્વાપિ સૈવાત્ર પર કામો ન વિચિતે ।

તાસા કામમ્ય સ્મૃતિર્નિષ્કામેનેતિ તાસ્તયા ॥

ભગવનો ‘રસો વૈ સ્વ’ એટલેના રસાત્મકવાત્ર ભગવતિ ત્રિયા
 સર્વાપિ મૈવ । યા રમશાન્તે રસાર્થિર્નિહંતુત્વેન પ્રમિદા નૃત્યચન્ધાદિ
 રૂપા । રસમ્ય ચ મ્વત્રિયાભિચ્છસ્યૈવ પ્રવગ્ત્વાદ ભગવાનપિ સ્વ
 રૂપ પ્રવ્યયિતુ સ્વસ્ય રસાત્મતા ચ નોધયિત્ત્વમેવ જીગ વગતીતિ
 ત્રિયાપિ તથૈવગ્યર્થ ।

અન્યથાર્થ—આ રીતેના ક્રિયા પણ ૨૧ ૬, અને તે ૩૨
 શાસ્ત્રમાં સ્થાવેલી છે તેની તેજ છે પણ ૩૨ નથી મળતી હોય
 જોના કામની પૂર્તિ પણ નિષ્કામથીજ કરી છે, એમ નક્કી નથી
 અનોકિક દેહવારીજ છે’

તાત્પર્ય—જાણ પણ ત્રિયાનો પાત્ર કંઈ પહેલા શ્રુતિ
 અને યુક્તિથી દૃઢ થયેલો સિદ્ધાંત હૃદયાર્થ ૩૨ વો જોડે શ્રુતિ—
 વેદ કહે છે કે, અક્ષરબ્રહ્મથી પર પરબ્રહ્મ, સદાનંદ, ગુણતીત,
 વશુગુણમ્ભૂત પૂર્ણ પુરુષોત્તમ રમાત્મક છે સર્વસંસાર તેજ પ્રજુ
 છે ભગવાન જ્યારે મર્તિ સંસારગ્રસ્ત છે એથી અજ્ઞાન્નમ ૩૨ ॥
 આત્મિકતામાં કાંઈ પણ માની નૃત્ય અંધ દિ ક્રિયા છે ભગવાનમાં
 હોય તેમાં આશ્ચર્ય નુ ? જ્યારે પણ મનસ્સ મન ૭ પોતાની
 રમણના પ્રકર મારે થય ? ક્યારે તે તે ૩૨ પ્રકર કંઈવારી

ક્રિયાઓ પોતે કરે હાથે. જ્યારે રંગ પ્રક્રિયાથી નષ્ટ થાય છે, સ્વચ્છ તેનું ખર્ચ વધતું પીત્તી તીક્રમે છે અર્થાત્ જ્યારે પ્રક્રિયા નડે તેનું વધતું આપેઆપ છે, જ્યારે તે પોતાનું સ્વરૂપ આપેઆપ રીતે પ્રકટ કરે છે, એટલા માટેજ સમગ્ર પોતાનું સ્વરૂપ જાણાવવા માટે તેને રસના પ્રકટ અગાધ તેનું પૃથગધાદિ ક્રિયાઓ કરે છે, અને પોતાની અવસ્થા પ્રકટ કરી છે એથીજ મુખ્ય પ્રીતિદા પ્રકટ આજ્ઞા કરે છે કે 'કામલોત્પત્તિ ક્રિયા તો અવસ્થામાં વર્ણવેલી છે ત્યજ'.

૧ આ સંગીત દૃષ્ટાન્તરૂપ છે મંગીત પાત્રમાં વર્ણવેલા નગોનું અવસ્થા રંગથી જાણાવવા પ્રકટ અગાધ અર્થ નથી, અર્થાત્ "જેમ જાન્યાર અને ચૈત્ર આવે તલિ અને આરોહમાં તીવ્ર નિરા અને આરોહમાં ગેમ નિષ" આવે તે માંગ ગમ દર્શાવે" એમ જાણાવે તથા જેમ પોતાની મંગીતમાં નદેશ માનદ અનુભવનો નથી એ તો જ્યારે ઉચ્ચકાનનો ખર્ચ મુખ્ય પૂર્વનો અમય હોય, પ્રભુ અમલ વિગતેના લેખ, પાંચે આવી નહોતી, પ્રકટમાંથી બિન્દા જ્યારેમાણો જાત-૨ કીતમાં ખર્ચ ૧ માલ હોય, ખર્ચ ૧ પાંચી દહીમાંથી મુગ ૧ મહેળી ની હોય, તે પેલાએ સારંગી, તાલ ૩ (૧૫૦) વગેરે પ્રાચીન સાધનો અમુક મુંદર ૨૫ માથે વેંટે હરિ રાધે સગ વગેરે શ્રીઅષ્ટગણ્યોના નીર્વનો જે નાગેજ ગમમાં ગમય લેખ તેનો આનંદ અનુભવ, ગમ પણ પોતાના અર્થવિધિ અવસ્થા પ્રકટ થાય તેવી રીત અશાસ્ત્રના રાગિદન જાણી તેનો અનુભવ થતો નથી, પરંતુ તેમાં વલંદેથી ક્રિયાઓથીજ અમલ મુંદર ૧૫ ખર્ચ ૨૫.

લાકાને તુલ્ય કરાવ્યું. અર્થ જુઓ મંગા જે ગુપ્ત છે, તે જેવી રીતે
 પ્રકટ થાય, તેવી રીતે આને તુલ્ય કર્યું અને ભક્તોને નિર્માળા.
 અમથી જલ અને ઝીનથી વાયુરૂપ ગામથી થાય છે. આ યોગમાં
 પ્રકટ થયેલું હિતમ અને આધૈયિક કામરૂપ મુખ તે જુઓ
 •દોગરે ન નમ્ય નહિ

एतदेव चेत्त वृन्दावन समीत्यम्याभासविवृतौ प्रभुभिरपि
 'लीलैव परिचायिके'ति । तत्तद्रमात्मकस्य स्वरूपस्य सा सा लीलैव
 • परिचयसम्पादिकेत्यर्थः । सर्वतिपदमखिलतद्वत्त्वेन लोकवैलक्षण्याय ।
 नहि लोके त्वच्चिदपि सकलक्रियावत्त्वमुपलभ्यते । अपिशब्द सरस-
 तासिद्धये उत्कृष्टापकृष्टममनतत्सत्त्वयोवनाय । एतकारोऽनैतदन्य-
 तदमत्त्वज्ञापनाय । अंशतोऽप्यन्यक्रियामत्त्वे रमान्मकना न म्यात् ।

છે - અહુનર્તકીયુક્તોં નૃત્યવિશેષો રાગ , રસસ્વામિભક્તિર્વરમાદિતિ । રસપ્રાપ્તુ-
 માંવાર્થમેવ નૃત્ય, રસે ક્રીડા લીલા રસ્ય । 'નાચનારી જેમાં । વળે ।
 હાય તેનું નામ ગમ, અર્થાત્ જેવી ગમની અવિન્યક્તિ થય તે
 ગમ એવના પ્રાદુર્ભાવ માટેજ નૃત્ય છે. ગમમાં જે પ્રભાવી ક્રીડા
 લીલા- ગમલોલા. આ હિતથી દેટલાક 'ગમથીના' શબ્દ 'અદન્ય
 લીલા' હિતથી થયેલા માને છે, તે પોતી એક પ્રકારની બાન્ધ છે
 એમ ગમરૂપું.

૧ ગાવં અજોઅંગ નાચાર્યો, ૨૨ ભક્તોં લામ્બા ચારે એ
 શ્રીમે પામ્યાગણતં કુનન અર ગમરૂપું

૧૧ સતિ મગવતો યા નાચિહોલોં મ્મા સર્વાપે તત્તદ્વમા મક સ્વમ્વસ્તુ
 પાવિમાંવાયેતિ મન્ત્રમ્ । અન્યથા પુમ્પોત્તમમ્પ પ્રાકૃતાનુકરણ
 વાયેત । વસ્તુતસ્તુ ન તત્ પ્રાકૃતાનુકરણ નિન્તુ તદ્વમ્પ વિશિષ્ટ
 સ્વમેવ તોત્યર્થ ।

વાળી શ્રીમ પ્રભુનરણ કૃન્દાવન લગી એના વિભાજીમા એમજ
 આના કે જે ગાપ હો છે કે અગ્નિય મનાસી નો લીનજ
 કે જે મજુ મનાસરૂપ છે એમ અને પ્રમાણ હાવથી તે તે અનુ
 અપ આગળનાની તે અડતો પચિય કગવનારી તેની તેની
 લીનઓજ હાઈ શકે તરી તેની નીનઓથી તે તે અપ અડપતો
 પરિચર થઈ શો માટે શ્રીગુમાઈની નીનજ પચેચર કે ની
 છ એ ઉકિત આતીન મુજ છે

૧૧ના આરેતી કામિમા આગળપ્રત એમ ઉરમે છે ,
 આ લીનમા કિમા પણ મન હો આ દેખાવો મર્મી એક કે મ
 લનુ એકમ્પ ઘાનન કરે છે ભગવનમા મધી કિમાએ છે એમ
 મન કિમાઓ ૧ આવાર એ સમજજ છે, ગન્ય મા નથી
 લોકમા એક પણ અગે સર્વત્તો ઉત્પન્ન કરનારી મર્મ કિમા કે વિ
 દિપ્તિય નાદિ થાવ એકમા દોષ એક રજે, તો હામા કા નીજ
 દશે, પરંતુ મર્મ કિમાઓ ૧ આવાર નો માત્ર મન્મથમન્મથજ છે
 આ લાલચજ એ કિમાઓ તો અરે તે કિમાઓ જેમા કે એક
 એમ શ્રીગે કુનેન્દુની લોચી વિવક્ષણતા પતાવે જ મનમા અર્થિ
 પચુ એના માટે થો તપનો જે મમમપતા તો મિદ્ધિ માટે મન
 કિમા પામ ગમમ્પ કે એમ વિદ્ધ થા માટે ઉદ્ધ અરે અપદ્ધ

સર્વ ક્રિયાઓ આન છે, એમ જણાવવા માટેજ સર્વિદમદ મુલ્ય
 મેળવે છે. તેમજ એ શબ્દ પણ નિઃસ્વાર્થતા બોધન
 કરે છે. જે ક્રિયા રમને પ્રકટ ન કરી શકતી હોય, જે લીધા
 પ્રભુનું સ્વરૂપ જણાવતી ન હોય તેવી અન્ય ક્રિયાઓ, આશ્વાસ
 કરી નાખનારી ક્રિયાઓ તે પ્રભુમા નથીજ, એમ એ શબ્દ કહે
 છે. અર્થાત્ આ હિચ્છી એમ નિશ્ચય કરવો કે પ્રભુની જે કામ
 લીધા છે તે મળી લીધા તે જે સ્વાત્મક સ્વરૂપના આધિભાવ માટેજ
 છે તેથી સ્વાત્મક સ્વરૂપ દીપે નહિ તેવી લીધા તે પ્રભુમાં છેજ
 નહિ. એના યોગેએ યોગી લીધા પેનાના અનેક અર્થો પરિપૂર્ણ
 સ્વરૂપનેજ પ્રકટ કરનારી હોય છે. જો એમ ન હોય તો પ્રભુ
 પૂર્ણપૂરોત્તમ, દોષિ જહાનના નામક પ્રાકૃત જનોનું અનુકરણ, શા
 માટે મે ? કાંણુ કે તે અનુકરણમાં કાંઈક મૂડ સ્વ સમાધેલો હશે,
 અને લોકિકનું પણ અનુકરણ કરવાથી મહા સ્વરૂપ પ્રકટ થવું
 હશે; માટેજ પ્રભુ લોકિકને અનુસરનારી લીધાઓ કરે છે. પ્રભુ જે
 લોકિકનું અનુકરણ કરે છે, પોતે લોકના જેવી લીધાઓ કરે છે તેથી
 લોકનું અનુકરણ પ્રભુએ કર્યું એમ ગ્રાહ્યને ભાસે છે, પણ તે
 વાસ્તવિક નથી. વાસ્તવિક તો એજ છે કે, જગવાન કાંઈ લોકિ-
 કનું અનુકરણ કરતાજ નથી, પરંતુ તે તે રમને જગવાનાર
 સ્વરૂપ પ્રકટ કરનારી લીધા કરે છે. લોકનું અનુકરણ પ્રભુએ
 કરવાથી પ્રભુમાં લોકિક મુદિ પ્રવેશે છે, માટે પ્રભુ લોકિકને અનુ-
 સરતાજ નથી, અને તેમની લીધામાં લોકને અનુસરવાની કામ
 અનિત થાય ત્યાં એમજ મનજનું કે એ વિહસલ અર્થો પુરત
 સ્વરૂપ તેવું છે, પોતાની સમમયતા જણાવવા માટેજ પ્રકટ થાય
 છે, નહિ કે લોકનું અનુકરણ કરવામાટે, એ પ્રિદ્વાલ જગમા મળવે

नन्वेवविधक्तिगवत्त्वे भगवतो लोके मा कामसमानाधिकरणा
दृष्टेन्यपि काममिदौ पूर्वांचदृषणा' इति इत्याहुः परं काम इति ।
अन्तु ता एव क्रियास्तथापि न दोष । उ गन्ध'वासासागु । नहि भग-
वन्मूर्त्युः आनन्दमात्रेऽन्यदस्ति विहित, मन्मथस्यमेव भक्तभावनमु-
पन्य तया तया भवतीति सिद्धान्तस्य 'विनाशुवाद न च तन्मनोदित'-
विनाश निरुक्तान्त । न्यासेष्णमिति न 'आह च तन्मात्र' इति ॥

ક્રિયાઓ જણાવ. તેવી રીતે પ્રજ્ઞા ક્રિયા ઉત્પન્ન થતી નથી.
 પહેલાં જણાવ્યું છે કે જગ્યાનું તે આનંદરૂપ છે. જગ્યાનું જુદું
 અને તેમનો દેહ જુદો એવી લોકજ્ઞતા અવગણ્યા હોય ત્યાં પ્રજ્ઞાનું
 શીઘ્રમજ્જ આનંદમય છે, હા આનંદ સિવાય અન્ય કેમ નહિ તે
 પછી ત્યાં કામનો પ્રવેશ ક્યાથી થવાનો ? અને તેવી ક્રિયાઓ
 જગ્યાની ક્યાથી ? *અન્યન એવોજ સિદ્ધાન્ત પ્રકટ કરવામાં આવ્યો
 છે કે અમ્મની ભાવના પ્રમાણે પ્રભુ સ્વરૂપ પ્રકટ કરે છે ભક્તના
 હૃદયમાં જેવા આત્મક આપની ભાવના થઈ ગઈ હોય, તેમજ
 અવરોગે પ્રભુ થાય છે. તેમજામે પણ એમજ રહેલું છે, 'જેમ અમલ
 આંદર અને બહાર સેધવ જુદાથી પરિપૂર્ણ છે તેમ પ્રભુ આનંદથી
 પૂર્ણ છે.' એમના શીઘ્રતેજિયાદિ અવરૂપથી જુદા નથી, પણ અવરૂ
 પાત્મક આનંદમયજ છે. વેદ વગેરે એમના વિશાળ હોવાથી તે
 નિઃશ્વાસરૂપ ક્રિયાઓ પણ તેજ અવરૂપમાંથી થાય છે. મર્જાદારસ્વરૂપ
 પ્રભુ હોવાથી ઇદ્રિયાદિક કલ્પનાથી શ્રુતિનો વિરોધ આવતોજ નથી
 આવો સિદ્ધાન્ત વેદવ્યાસજીએ કહ્યો છે

૧. જેમ દોષ શરીરમાં પ્રવેશ પડેલો હોય અને તે શુદ્ધિમાં
 જેવી વિચિત્ર ક્રિયાઓ જોવામાં આવે છે, તેમ કામનો પ્રવેશ થતા
 પછી શરીરના ચિત્તનો જાલક કામ છે, અને નવી નવી ક્રિયાઓ
 જુદામ થાય છે.

* વિમાનુવાદ ન જ સમ્મતીવિર્ત એ મ્નાહેના.

૨. આજ ન સમ્માન એ અર્જુનના ૩ ના અધ્યાયના બીજા

मनु कथमन्यत्वं तद्दीनानामित्यादि च तदुपपादयन्ति
 कामोऽत्र न विद्यते इति । लोके तद्धेतुत्वेनाभिमतं कामोऽत्र न
 विद्यते । प्रभारव तद्रूपत्वात् । 'साक्षान्मन्मथमन्मथ' इति वाक्यान्ता
 नहि भगवतो विग्रहे काम । विग्रह काम इति तु सुवचम् । एतन्
 हेत्वभावनाजन्यतया तत्क्रियाणां नित्यत्वमलौकिकं च स्वरूपात्मकत्वं
 न समर्थितम् । एवविधलीलाकरणेऽपि भगवता निष्कामत्वमप्राकृतत्वं
 चोक्तम् । यत् एव कामाभावादेव न लौकिककाहुक्वत् सापभता
 भगवतः प्रकृत मानस ॥

દેહમાં કામ પેસે છે, તેમ ભગવાનના દેહમાં કામ નથી, પરંતુ
 ભગવાનવરૂપજ કામ છે, એમ તો સારી પેઠે કહી શકાય. હવે
 જુદો, તેનો દેહ જુદો અને તેમાં પેસનાર કામ પણ વિભિન્ન, એટલે
 તેમાં ક્રિયા ઉત્પન્ન થવામાં કામ કારણુ મહત્ત્વ પડે, પણ ભગવાન
 જુદા નહિ, ભગવાનનું શરીર પણ ભગવાનથી વિભિન્ન નહિ અને
 કામ પણ પૃથક્ ન હોયને ભગવાનજીવજી સ્થો, તે દરે ત્યાં કામે
 તેથી ક્રિયાઓ ઉત્પન્ન કરી દેમ મનાય ? તેમજ ભગવાનને કામી
 કામવાન દેમ કહેવાય ? એ પ્રશ્ન મારે અમેદમન હોવાથી, જેમણે
 તેમ પણ ન કહેવાથી ક્રિયાઓ પશુ થતી અજન્ય છે, નિયંત્રે,
 અનૌકિક છે, વધારે તો શું પણ ભગવાનવરૂપ છે, એમ સિદ્ધ થયું,
 તેમજ એવી અનેક પ્રકારની ટીકા કરવામાં પણ પ્રભુની વિશાળતા
 અને વિચિત્રતા તેનીજ અખંડજ પ્રમાણ છે

ભગવાનમાં તેવો તુલ્ય કામ નહિ હોવાથીજ લૌકિક કામની
 પેઠે ભગવાનને માદનો અપેક્ષા પામી નથી, પરંતુ હોશદું માત્ર એ,
 લૌકિક કામો ક્રીએ માટે તણવે છે, જ્યારે પ્રભુ અનૌકિક કામસ્વ-
 રૂપ જતા રાત્રિના અગમ્ય, વનમાં, મનોદર શરદ્ઋતુમાં પેનની
 પાસે આવેલાં મનહરદીએને મેરજ જવાનો શેષદેશ કરે છે ! અને
 તેમની ઘોડી પણ અપેક્ષા કેળાવતા વિના પોતે માનસીમાખંડ
 મિલકે છે !

ગોતગોત્રેન્દ્રાણુત્ક્રમકોણ લૌકિકીયુ રાત્રિયુ ગ્મણે માંદશતા
 ચ તદ્વપ્ત્યરૂપસ્ય તથાસ્વરોધનાયા લૌકિકત્વં તિ એકતિર્વવનોદ્યં,
 ન તુ મૌકસિદ્યવમ્ । લોકે ગ્મય્યેતાવશાન્ । 'દ્વેષન્ કામિના

દૈન્ય'મિત્યત્ર તથા નિશ્ચયનાત્ । લોકાનાં તુ મહારાજલીલાનુકરણે
બાલાનાં તદ્ભિમાન ઇવ સરસતાભિમાનમાત્રમિતિ નિર્ગર્વઃ ।

ગીતગોવિંદમા કલા પ્રમાણે લૌકિક રાગિમાં રમણ કરતા
પ્રભુઓ જે અપેક્ષા જતાવેલી છે, તે અથવા એમજ એમજવું કે તે
ગમરવડપ તેવું કાંઈક વિચક્ષણુ છે. જેમ કે ગીતગોવિંદના કર્તા જય-
દેવજી તે અવડપ કહે છે —

વિકિરતિ મુહુ શ્વાસાનાગાઃ પુરો મુહુરીક્ષતે
પ્રવિશતિ મુહુઃ કુન્જં ગુહ્યન્મુહુર્બાહુ તામ્યતિ ॥
સ્વયતિ મુહુઃ શય્યાં પર્વાકુલં મુહુરીક્ષતે
મદનકદનકચાન્તઃ કાન્તે પ્રિયમ્નવ વર્તતે ॥

ગીતગોવિન્દ, સ, ૧

‘લૌકિક લૌકિક’ એમ કહેવામા આવે છે, પરંતુ તેનો બાવાર્થ
જો લેવાનો છે એ કાંઈ જાણવું નથી. લૌકિક એટલે લોકમા કહે-
વાતું હોય તે, નહિ કે લોકમા જે મિદ્ધ છે તે લૌકિક, લોકમ.જ
સિદ્ધ હોય તે તો પ્રભુમા હોયજ નહિ, પરંતુ લોકમા જે કાંઈ
કહેવાતું હોય અને તેથી લૌકિક ઠરી ગયેલું હોય, તેવું લૌકિક
પ્રભુમા હોઈ શકે. જેમ કે ગમગાન લૌકિક કહેવાય છે, પણ તે
લોકમા મિદ્ધ નથી, કેમકે લોકમાં રસજ નથી. લોકમા ગમ સિદ્ધ
હોય તો તે પ્રભુમા ગણાય નહિ. જેમ લોકમા શરીર પંચમહાભૂતનું મિદ્ધ
છે, પણ તે પ્રભુમા મનાય નહિ. પણ આનંદનું શરીર લોકવેદમા
કહેવાય છે, પણ લોકમા નથી, તો તેવો દેહ પ્રભુમા મનાય પણ

હે. ભોકમા રસ નથી, પણ કહેવાય તો છે, તો એ રસ માત્ર
પ્રભુમા દોષ, પ્રભુ તે રમરૂપ દોષજ એમા આશ્ચર્ય શું ?

અજમોડન વડે છે કે—

૪ રમે તયા ચાત્મરત આત્મારામોઽવ્યસ્થિત. ।
કામિનાં વર્ણગન્ દૈન્યં સ્ત્રીણાં ચૈવ દુરાત્મતામ્ ॥

ફલપ્રકરણ.

અર્થ—‘આત્મરમાણ કુનામ, અખંડિત, આત્મારામ
એવા ભગવાન કામીઓની દીનતા અને સ્ત્રીઓનું દુરાત્મપણું
દર્શવતા તેની માથે અને આંતરપ્રવિષ્ટાએ ની માથે રમ્યા હતા.’

આ શ્લોકમા શ્રીમદાપ્રભુજી આના હરે છે કે—

કામિનસ્ત્રેવમેવ દીના યવન્તિ, ‘કામાર્તાં હિ પ્રજ્ઞતિષ્ટદણા’
इति तेषामनुकरणं करोति । अन्यथा तेषां निरोधो न स्यात् । प्रयो-
जनान्तरमप्यस्તીत्याहुः स्त्रीणामिनि । स्त्रीणां च दुरात्मता प्रदर्शिता ।
न तासां काचिदशक्तिरस्ति नापि सौकुमार्यम् । किन्तु वशीकृते पुरुषे
दौष्ट્યमेव कुर्वन्ति । शाल्यवृक्षाणां हृदयान्येनानि । अत्र
उभयबोधनार्थं रमे ।

ભોજ પ્રભુની હીલાનુ અનુકરણ કરે છે.

આર્થ—લોકિક કામીઓ દીન છે, એમની દરે દખલગત છે,
અને કાલિદાસ કરે છે—‘કામાર્તાં પ્રજ્ઞે પ્રજ્ઞિએ કૃપણ દોષ છે’

પ્રનુ એટલા મારેજ એનું અનુકરણ કરે છે, અને નિગ્રાહ કરે છે
 સ્ત્રીઓની પણ તેવીજ દુષ્ટતા બતાવે છે, આ ઉપરથી એમણેજ
 સાર લેવાનો કે જે દાર્ઢ લે કરા રમ દહવાય છે, તે લોકમા સિદ્ધ
 વધી, માન નસનો આભાસ દેખાય છે એટલું જ. ૩ ત્રી પશ્ચિમ
 તો માન સદાનંદ પ્રભુજ છે, છતાં લોકમા રસનું અભિમાન રહેતું
 હોય તો આટલા પૂરતુંજ છે જેમ સાધારણ બાળકે માદર અદર
 અમતી વેળાએ કાંઈ રાગ બને છે, કાંઈ પ્રવાન બને છે, કાંઈ
 મિયાદનો વેગ બળવે છે, તેમા રાગ બનેનો પે તે રાગ લાવાને
 કાંકો મળે છે અને રાગલીનાનું અનુકરણ-હુકમ કરનાર જેવું કર
 છે, તેમજ વેદિકા પણ તે નિતાકના નાથક એજ પ્રાપ્તી મમય
 લીલાનું અનુકરણ કરીને પોતાને રમમા દુઝાદુખ થયાનું માની એમ
 છે । પરંતુ તમનું તે માનનું માનમેના દષ્ટાતની જેરે ઉપદાસપાત્ર
 તેમજ એક દિગ્ગે દાનનંદ જે મન જગત્ તે આત્મનંદ મનમય
 મનમય નદનદની લીલાનું અનુકરણ કરે છે, પણ કાંઈ લૌકિક
 ક્રિયાનું અનુકરણ કરતા નથી, પરંતુ મમય લીલા કરીને લૌકિક
 કામીઓની દીનતા તેમ નેરી સ્ત્રીઓની દુષ્ટતાજ જણાવે છે, અને
 તેઓની તેમથી આમકિત જીવી જાય, તેમજ તેમનું સરસપણું
 અભિમાન કમી થાય, મારેજ રસમય અગ્ર પ્રકટ કરે છે, જેજ
 નિદાનનો શિરોમણિરૂપ મહામિહાંત ૬

નનુ મર્યાના તુ કામસત્ત્વેન સ્વામત્વ પ્રાકૃતત્વ ચ દુષ્પરિહ-
 મિતિ તત્સમ્બન્ધેન ભગવતો લીલાયાશ્ચ તથાત્વ સિધ્ધેદિત્યાશદ્વયાદુ
 તાસા કામસ્યેતિ । તાસા સ્વામિનીના ય કામઃ સોઽપિ સ્વરૂપાત્મક
 એવ, ન કૌલિક ૧ । યતો નિર્વામેનાધેયતાસમ્બન્ધેન કામામાચરતા

સમ્યક્ સર્વભાવેન તમ્ય પૂર્તિરિતિ । પ્રતિમાયાં સ્વરૂપસ્થિત્યા તત્ત્વમિવ
 તાસ્વપિ સ્વરૂપાત્મકકામસ્થિત્યા તદ્રૂપત્વમિતિ તાઃ સ્વામિન્યોઽપિ
 તથા ભગવાનિવાપ્રાકૃતવિગ્રહા નિષ્કામાશ્ચેતિ તથાભૂતાસુ રમણાન્તા-
 શતોઽપિ લીલાયાઃ સ્વરૂપમ્ ચ પાકૃતત્વશક્ટેત્યર્થઃ । અતઃ એવ દૃશ્ય-
 ન્તેત્ર સર્વત્ર તથાવિધાન્યેવ તાસાં વર્ત્તાસિ 'સન્ત્યગ્ય સર્વવિપયા'
 નિત્યાદિ । નહિ કામિન્ય એવ વદન્તિ । ન વા ભગવતોઽન્યઃ સર્વથા
 નિરંદેશો ભવતિ । દ્વિતીયાધ્યાયોચસાપેક્ષતા તુ ભગવતઃ સ્વોત્તરસ-
 ' પ્રાકટ્યેન તદ્દર્શનવિમાનત્વપેતિ ભાવઃ ॥૧॥

સૂચ્યેત્યાપન

ભગવાનનાં કામ નથી, એ તો શિદાન દેવ થો, પરંતુ બકોના
 તો કામ હોવાની બકો તો સકામ અને પ્રાકૃતજ રહેવાના, તે માટે
 પ્રાકૃતજ હોવાથી માટે તેમ નથી. બકોની સકામતા અને પ્રાકૃ-
 તતા માટે કંઈ પણ બગાડ થઈ શકે તેમ નથી. બકો સકામ
 અને લૌકિક નહે તે હાલની પણ સકામ અને લૌકિક થઈ
 જવાની, કેમકે તેના બકોના માંડે લીલા મુખ્ય મંડામ મરાવે છે.

સંશયનિરાસ

આ શંકાનો પરિહાર સુધૈશ્વાનમુખ્ય એવ મહાકામ કંઈ
 છે. તે મનમુંદરીઓનો કામ પણ હ.પાત્તવરૂપાત્મકજ છે. સ્વામિ-
 નીઓનો કામ લૌકિક નથી મનમુંદરીઓનો કામની પૂર્તિ નિષ્કામથા
 કની છે. કામના આધાર વિનાના સુવર્તમભાવથી કશી છે, પેતાને
 મર્તમાવ પ્રજામ જ થાય તે મર્તમાવજવ કહેવાય એ મર્તમાવમાં

હમ નથી નહોતે તેના કામથી મહિન મનુષ્યના સ્વદ કામની પૂર્તિ
 થઈ ગયે હો તોત્પર્ય કે, જેમ પાશાદિનો પ્રતિમાગા-મૂર્તિમા અગ-
 વત્તરૂપની ગિયતિ થાયથી મૂર્તિ ભગવદ્રૂપ થઈ જાય છે, તેમ અ-
 પાત્મમમ, આત્મા પ્રમુક્ટ હોય તે મજબૂતનેના રહ્યો હોયમા
 ૧૮ સીમાંતની પગ ભગવદ્રૂપ થઈ ગયેના અમજા ૧૧ એથીજ નસાગિ *
 નીઓ પણ અનામની પહે અલોકિક દેહવળ તથા નિષ્કામ થઈ
 ગયના મેવથી તેમની ગાયે અમવાથી દેશ પણ દેશ લીનામા અને
 અપમા સારના નથી, તેજ નીકાતી વિચિત્ર અગત અચનાક
 નહિ, મને અગમ અને લીનામા પ્રાકૃતનનાની વડા નામની *
 નહિ એમા બીજા પણ અનેક કાન્દે છે મજબૂતનેના ત્યારે વેળ
 નામી ગાધ્યા તે પ્રમુત્ત અજિધિમા અન્યા ત્યારે પહેલા પ્રમુત્તે
 તેમને અતુરીયા તરે ૧૧ ગમેના પડે અચાકામા નાખ્યા, પણ એમને
 વૈકલિક મામનો ગંધ અપો પણ નહિ હોયથી ભક્તિમય હોય
 આધાર ગાધ્યાને પ્રમુત્તે પ્રત્યુત્તર ગાયે ૧, એમા પહેલાજ પ્રમુત્તેકમા
 પોતા ૧૧ હૃદયે મર્મ ભાવ પ્રકરે છે

૧. કામની સ્વરૂપા વિન કો વે આ સોમુજ પૂરપૂરે
 ૧૮ થ અમજાલા હાય તે નાઓને કહી અકમા પડના થઈ
 નહીં થઈ પણ વિનના નામમા ૧૧ ૧૧ માનના મારના શ્રુ-
 માહજનાજ ૧ નોમા મહુનો નેન વિનના થઈને બહિર્મુખતા
 અમતમગ નામના મોટા ભયંકર ખાડામા પડી જાય ૧, અને તેજ
 અંત કમળ પગથા મનીને પરદીય સુજને ઉપરોશીત પણ તેના
 અમ ભુમા નેતુ નથી, એટલે તેમને ખાડામાથી બહાર બેચી
 દાર ૧૧ કોઈ મજબૂત નથી

મૈત્ર વિમોહનિ મત્તાન્ ગઢિતુ નૃસિંમં ।

મંત્ર્યજ્ય સર્વવિષયાન્ત્ર પાદમૂલમ્ ॥

પ્રાપ્તા મજમ્બ દુરગ્રહ મા ત્યજાન્માન્ ।

દેવો યથામ્પિપુરુષો મજનં મુમુક્ષુ ॥૧૧॥

તાત્પર્ય—“ત્રિમો ૧ આપુ કુર આપણુ કુરુ આપને
ચોગ્ય નથી. આપ મગર્થ હા, તેથીજ આપુ કુર મોચો ૧, આપ
હાત તો આપુ નિહું આપણુ કુર નહિ આપ પુરુષ ૧. નજ
કુર ન તો હું ૧ પણ તેની ગાયે અમાન તબધે મો ? નજ કુ ૧
હોમ ના ન હોમ, તે વળગવાની આપારે જરૂર ની કે ૨ અમે તો
મર્થ વિષયોનો ત્યાગ કરીને આપની પામે આવેતાં કીએ હવે
જો માર્ગે જવાનું ઠાકી દીકું, જે દિગ આપી જોવાનું આપાર
થઈ પડ્યું હા નાપ નાગ મોકલો ને નું મોગ્ય ૧ જે વિષયો
હિપર પુરો મગ્યો તેને ઠીકાર મ કિમિત કે ? અમે આપને જરૂર
મનીને પણ મથી આપ મેકાદશ દન્દિય ના ત્રિમોનો-નામનામ
બીજ સાથે ત્યાગ કર્યો જ ને તેમ ન યુ” હેન તો આપના
અરબરવિન્ને પ્રાપ્ત કેમ કરી પડે ? મર્થ વિષયો-સૈકેડ વિષયો
ત્યાગે છું કે ત્યાગે આપના નજમનની પ્રાપ્તિ થાય કે, તે પ્રાપ્તિ
અમને થઈ કે. તેથી ત્રિમોની સમગ્ર હવે અમાન હવે
નથી એન અમે માનીએ કીએ આપે પુછ્યું કે અદિ આપના
કાચ જાગારો, તો અમે જાગારીએ કીએ કે જાગે અમને ભગે
નથી જાગતા મો આપનો એક પ્રકારનો દુગમદ કે હુનેને જાતું
કુરુ મમે કે, પણ જાગદમદન કુરુ નથી મમતું, તેમ આપને
પણ મમ છે ન મું ? જેમ ન જાગદમદન ન કુરારો આપને

તન્મેમપિ ભક્તગનામલૌકિકકામવત્ત્વે કિ પ્રમાણમ્ ? ભગવતઃ પરમ-
કૃપાલોરન્યથાકર્તુમપિ સમર્થત્વેન તદર્થ પ્રાકૃતવિક્ષ્ટં કામં ન સ્વીકૃત્ય
પ્રાકૃતમપિ તદ્દીયં ત પૂર્યેદિત્યાશંક્યાહુઃ કામેનેતિ—

કામેનાધેયરૂપેણ સ્વરૂપભિન્નં ન પૂરિત પ્રાકૃતઃ કામઃ સંસારં
પુત્રપૌત્રાદિસંપન્નયા વિશેષાદન્તાક્રમ્તાત્મકં જનયેન્ન તુ તદ્ભાવમ્ ।
‘ન જાતુ કામઃ કામાના’મિતિ દાવયાત્ । કામાભાવેન કામસ્યાધેયસ્યા-
ભાવો યત્ર તાદૃશેન સ્વરૂપેણ પૂર્ણસ્તુ કામો નિકામ અધેયકામરહિતઃ
સ્વરૂપાત્મક એવ સ્યાત્ । અત એવ તાદૃશકામવર્તનાં યજ્ઞાયથા ભગવતો
વિશેષલીલા તથા તથા દશ્યતેત્યન્તનિરપેક્ષતૈવ । યતો યગવતોઽપ્યગ્રે
નિરપેક્ષા જાતાઃ સ્વતન્ત્રમકત્યૈવ સ્થિતાઃ । યદિ લૌકિક એવ કામઃ સ્વા-
ત્તદા નૈવં મ્યાદિતિ સ્વરૂપાત્મકકામરત્ય એવૈતા ઇતિ સ્તવંમન્ત્રવદમ્ ॥૨॥

ઉત્થાનકાંડઃ

ભગવાન્ના અપ્રાકૃત ફેદમા તેા અનેક પ્રમાણો મને છે. તેમ
તે ગન્ધગ્નાઓના અપ્રાકૃત શરીર અને અપ્રાકૃત કામમા પ્રમાણ
થા ? તેમાં કાક પ્રમાણુ હોય તેા તેમ માનયું મંગલ ભરેલું ન
ગણાય, પરંતુ પ્રમાણુ વિના તેા નિરાશ ગણાવને વિશ્વામયાર
ગણાશે નહિ.

વળી ભગવાન પરમકૃપાલુ છે. કર્તુમર્તુ અન્યથાકર્તુ અમર્થ
છે, તેા ભક્તોના પ્રાકૃત ફેદ અને બીકિટ કામનો સ્વીકાર કરાને
પણ ભક્તોના બીકિટ કામને કમ ન પડે ? પ્રભુ મર્ત કાપ કરવાને
અમર્થ છે.

આ નાંકાનું નિવારણ કરવા માટે શ્રીમદ્ભગવત્ અન્ય કારિકા
 યોગે છે—

શ્રીકારિકા—કામેન પ્રિતઃ કામ સમારં ગનયેત્ સ્ફુટમ્ ।

કામાયાચેન પૂર્ણમ્તુનિશ્ચામ મ્યાન્ન મશય ॥૨॥

અર્થ—પ્રાકૃત દેહના આધારથી રહેતો, બગવદ્વચનથી
 સિત્ત ગેના કામથી તે પ્રાકૃત કામ પૂર્ણ કરવામાં આવે, તત્કાલિન
 એવા લૌકિક કામનો આશ્રય કરે, અને તેજ કામથી ભત્તોના
 લૌકિક કામને પરે નો તેમ કરવાથી જેમ લોકમાં પગિયામ આવે
 છે, તેમ અહિં પણ આવે. લોકનું અનુભવ્ય પ્રભુ કરે તો મસા-
 રજ ઉદ્ભવે યુત્તપૌષ્ટાદિ સંપત્તિ ગળે વળગે, અને તેથી વિશેષ
 અદંતામમાન્મક સસાગજ જન્મ પને તે અમાનો અભાવનો નજ
 રહે મંમાર વધાટે વળગે તો ભયકર હાનિ થાય કથિ છે કે—

ન જાતુ કામ કામાનામુપભોગેન શામ્યતિ ।

લવિષા ક્રાળજત્મેવ મય ત્વામિવર્ધતે ॥

અર્થ—જેમ ધી દોમનાથી આ રાધેતો તે રત્તોજી ભય
 છે, તેમ કામ ॥ હુપગોગથી કામ કરી સત થત નથીજ માટે
 વધાટે ને મારે વધે છે

હવે મમજાગે કે જે પ્રભુને પણ પ્રાકૃત દેહ અને પ્રાકૃત કામ

૧ કવિ પુલ્કશીદાસ પણ કહે છે કે—‘કામ નામહી અનુગમ
 જગ જડ, ત્યાગ દુરશ્યા છને; છુને ન કામ અસિ પુલકી કહે,
 ‘જિય ભોગ બડ ધૂન ને’

હોત અને ભક્તોને પણ તેમજ હોત તો પુત્રપીત્રાદિ સંસારજ દીપ્ત
 થાત. તેવું થયલું કાંઈ પણ ઠેકાણે શ્રીભાગવતમાં કે અન્ય પુરા-
 નામાં વર્ણવ્યું નથી, માટેજ ભક્તોનો કામ અને ભગવાનનો કામ
 તોફારી વિવક્ષણ છે. એમ મિદ્ધ થય. વિના ગેરવું નથી.

“ ભગવાને આમન ભક્તોનો કામ પ્રાપ્ત કામથી નથી પૂર્યો,
 પરંતુ કામના અભાવથી તે કામ પૂર્યો છે. કામનો જેમાં અભાવ
 છે, એવું જે અપનું મનમથમનમથ અકપ તદુપ કામ તેમાં પૂર્યો
 છે. તેમ થવાથી કદાચિત્ ભક્તોમાં લોકિક કામ હોય તો પણ તે
 ભગવન્વચ્ચ અહાં જાય. અને મુદ્ધતાથી જોતા જણાયે તે પણ
 અવિચારક કામવાન માયે જેમ જેમ ભગવાને વિશેષ લીનાઓ કરી
 છે, તેમ તેમ અત્યંત નિરોક્ષનાજ દૃષ્ટિગોચર થય છે, વધારે તો
 જાં પણ ભગવાનની આગળ પણ નિરોક્ષજ થઈ ગયાં, માત્ર રવત ન
 ભક્તિ પડેજ ગયાં જે તેમનો કામ હૌકિય હોય તો જેની કાને
 તેઓ નિરોક્ષ થાવજ નહિ, માટે સ્વરૂપાત્મક કામજ સ્વરૂપદર્શ-
 નોમા છે, અને તે ભગવન્વચ્ચ હોવાથી તેમનો દેહ પણ પંગમદો-
 ભુતનો નથી પણ ભગવન્વચ્ચ છે, કિન્તુ જ. એ મિદ્ધ થયું.”

નન્નંત્રં ભગવતો ભક્તનાં ન નિષ્કામત્વે રમશાસ્ત્રમર્યાદા મજ્યેત ।
 કામવતોગેવ તથા ધાવનિરૂપણાદિત્યાગર્કેશદ્વઃ અને ન કાર્યાતિ—

યતો ભગવાનેવ કામ. સ્વસ્વરૂપમેવ વિમ્બરૂપેણ કામરૂપેણ
 આવિર્ભૂત્ય મરૂતેષુ ચ સ્વસ્વરૂપે પ્રતિઠાપ્ય પ્રસાદરૂપશક્તિપ્રવેશેન
 રૂપેમાવં દૃષ્ટ્વા સ્વસ્વરૂપસ્ય ચતન્મન્વન્નિન્નંત્રં વિભાગ સ્વ પાન્નિકામિઃ

સદ રમત ક્ત્યતો રસમર્યાદા નિષ્કામત્વાન્-મોક્ષફલાપિ સા ન મને-
ત્યર્થઃ । અત એતચ્છુતાવિતિ યતો નયં કામલીલાઽપિ તુ સ્વરૂપાનન્દ-
દામલીલા અત એતચ્છુત્વેન ચેદાન્નશ્રવણેનૈવ લોકઃ માધારણોઽપિ
નિષ્કામ એ સર્વથા સર્વપ્રકારેણ ભવેન્ ॥૩૧॥

ઉત્થાનિકા

કો ૨ પ્રમાણે તો ભગવાન પણ નિષ્કામ અને ભક્તો પણ
નિષ્કામ નિદ્ધ થયા અને નિષ્કામ થાય તો રમતો આરંભાય પણ
ન થવો જોઈએ. અશાસ્ત્રની મર્યાદા પણ તુડી જાયતી, કેમકે કામ
વિના રમતી ઉત્પત્તિ કોઈપણ અશાસ્ત્રમા વર્ણવીજ નથી કામના
આધાર સ્ત્રીપુરુષમાજ અપ્રાકટ્ય નિદ્ધ છે

આ મ કાનું નિવાગન તૃતીય કાગિમા સીવત્વાગિ કહે છે-

શ્રોકારિકા-અતો ન તપિ મર્યાદા મના મોક્ષફલાપિચ ।

અત એતચ્છુતા લોકો નિષ્કામ. મર્યાદા ભવેન્ ॥૩૧॥

તાત્પર્ય-રમતી મર્યાદા ભગ્ન થતી નથી. ભગવાન
અને ભક્ત લૌકિક કામથી રહિત છે, લૌકિક કામનું કય મંમ
છે અને અસ્તિ તે, કય મોક્ષરૂપ છે, છતા પણ અશાસ્ત્રની મર્યાદા
અન્યથા રહે છે, અને રમતી ઉત્પત્તિ પણ અવિન્ન થાય છે,
અને ભગવાનની રસમયતા-રસાભક્તા-પ્રત્યક્ષ કરી રહ્યા છે.
એમા જ કામનું એ છે કે લોકની પેટે આદિ કામ જૂદો નથી,
એ તો પહેલા વારંવાર પ્રતિપાદન કરેલું જ છે, માટે કામ કિમ
નથી, પણ ભગવાનજ કામ છે પ્રભુ પોતાનુંજ અરૂપ કામાભ-
ને અને અરૂપ મુંદર દેહરૂપ પ્રકટ કરીને ભક્તોમા તે અરૂપને

ધ્યાપીને, તેમા પોતાનો અનુકૂલ યથાગે છે, તેના પ્રવેશથી ભાડોમાં
અલોકિક સ્ત્રીભાવ પ્રાપ્ત થાય છે, તેનું તે પગમૂલાત્મક સ્ત્રીભાવનું
દાન પણ તે મનન થકે પ્રાપ્ત કરે છે. એ પ્રમાણે સ્ત્રીભાવનું દાન
કરીને, ભાડોને-સ્ત્રીપ્રજનનું કર્મકરણ કરીને તેની સાથે ગમે
છે. માટે સ્ત્રી પામ ઉત્પત્તિ અનિવચ્યનીનો સુંદર પ્રવાદ. અવિ-
ચિન્ન આત્મ એ છે, અને અમશાસ્ત્રની ક્રોધ પણ મર્યાદા ભગ્ન થતી
નથી. પુત્રપૌત્રાદિક સંપ્રદાય દ્વારા નહિ પણ મોક્ષરૂપ જલ પરિ-
પૂર્ણમાં છે, એ પણ વિલક્ષણના સ્મૃતિમા નથી.

આ દામલીલા નથી. પણ સ્વરૂપાનંદ દાનલીલા છે

આ લીલા દામલીલા કહેવાય છે, બોડના જગદોમાં કામલીલા
કહેવાય છે, પરંતુ અનુભવ દામલીલા નથી. ભાડોને પણ અવર-
નંદનું દાન દે છે, માટે તેનું મુખ્ય નામ સ્વરૂપાનંદદાનલીલા છે
એમ નિર્ધારિત. એજ કામલીલા આ લીલાના અવગૂંચી વેદાનના
અવગૂંચી પેઠે સ્વાધ્યાસ; બોડ પણ અર્થ પ્રકારે નિષ્કામજ થાય છે.

નન્વેવમપ્રાકૃતતત્ત્વમન્દિષુષાં કામ્યાદિધ્રુવણ કૃત્તન્નન્નરૂપેઽપિ
કામોદ્યોષ એવ મ્યાદિન્યાશક્યાદુઃ ભગવદ્ધરિતમિતિ-

મનઃ સર્વમેવ ભગવતઃ પગમકાષ્ઠાપન્નમ્ય ચરિતમતો નિષ્વામ
કર્મને કમ્યને । પમોનિજ્વામતાયા. પૂર્વ પ્રતિપાદિત્ત્વાનુ નહિ ભગવાન
પગમકાષ્ઠાપન્નઃ શરીરં ગૃહ્ણામિ ન વા કામ ન વા નન્વેદ્યામ્ । યતો
જ્ઞાનિનોઽપિ તત્ત્વજન્તિ । તસ્માત્તસ્ય ભગવત્ચરિતં ચેતદા નિષ્વામ-
મેદેનિ માત્રાગ્ણાનામપિ જ્ઞાનમન્નરૂપેઽપિ કામોદ્યોષસંમારના?

પ્રત્યુતા પ્રાકૃતત્વનિષ્કામત્વાદિજ્ઞાનં ચ તત્સ્વરૂપે લીલાયાં ચ સૈત્સ્ય-
તીત્યર્થઃ । અત એવ શુકોઽપિ પ્રવૃત્ત પરિત્યજ્ય જ્ઞાનનિષ્ઠાં પ્રાહ ચ
કામં 'હૃદ્રોગ'મિતિ પ્રકરણાન્તે સ્ફુટમેવ વાક્યમિતિ સર્વમનવદ્યમ્ ॥૪॥

ઉપસંહાર ૨

સંજય ઉઠે છે કે જે લોકો ઉપર પ્રભાણે આ લીલાની દિવ્યતા
સમજી શકતા ન હોય તે લોકોને તો કાવ્યો-શૃંગારનાં કાવ્યો-સાહ-
લ્યાથી જેમ કામનો ઉદ્બોધ થાય, લૌકિક કામ જાગે, તેમ આ
લીલાના શ્રવણથી પણ તેજ પરિણામ આવે

શ્રીકારિકા-ભગવદ્ચરિતં સર્વં વતો નિષ્કામમીર્યતૈ ।

અતઃ કામસ્ય નોદ્બોધઃ તતઃ શુકવચઃ સ્ફુટમ્ ॥૪॥

આ મંદ્યનો પરિહાર અન્તિમ શ્લોકમાં મહાપ્રભુ કહે છે—

તાત્પર્ય—પરમકાષ્ઠાપન્ન ભગવાનનું સર્વ ચરિત નિષ્કામજ
હોય છે. તે ચરિત અન્યનું હોય તો સકામ કહેવાય પરંતુ તે
અભિલ્ષણના નિયંતાનું છે, માટે જ નિષ્કામ કહેવાય છે.
ભગવાન તો આપ્તકામ છે, એમ લૌકિકકામ નથી, એમ પહેલાં
પ્રતિપાદન કરવામાં આવ્યું છેજ, તો તેમના ચરિત્રમાં કામ ક્યાંથી
આવવાનો ? ભગવાન તો પરમકાષ્ઠાપન્ન પૂર્ણ પુરુષોત્તમ પરબ્રહ્મ
છે, તે કાષ્ઠ પ્રાકૃત દેહ પણ ધરતા નથી કે નથી સ્વીકારતા કામને
અને તેની ચેષ્ટાઓને. કેમકે સારી પુરષો પણ લૌકિક દેહને કામને
અને કામની ચેષ્ટાઓને ત્યજે છે તો ભગવાન તેને સ્વીકારે એ તો

એમ જ મનાય ? એથી ભગવાનનું ચરિત્ર તો કામના ક્ષેત્ર પણ
 સ્પર્શથી રહિત જ હોવું જોઈએ, એમ માધારણ માણસો પણ જો
 વિચાર કરે તો તે સમજી શકે એમ છે, તો હવે આ ચરિત્રના અવ-
 બધા કામનો ઉદ્દ્યોધ થવાનો સંભવ જ ક્યાં છે ? પરંતુ તેના
 અવબધથી તો ભગવાનની દિવ્યતા અને નિષ્કામતાનું ભાન થાય છે,
 એટલા માટે જ શુદ્ધદેવણ જેવા હવન્મુક્ત સોની પુરવ પણ જ્ઞાનમાં
 રહેલી પોતાની નિષ્ઠા ત્યજીને ભગવાનની આ રસાત્મક દિવ્ય લીલાનું
 વર્ણન કરવા તૈયાર થયા, અને હવે એમ જ ઉપદેશ છે કે—

વિક્રોદિતં વ્રજવુમિન્દિં ચ વિષ્ણોઃ

શ્રદ્ધાન્વિતોઽનુ શૃણુયાદય વર્ણયેયઃ ॥

મક્તિ પરાં ભગવતિ પ્રતિલભ્ય કામં

હૃદોગમાશ્વપહિનાત્યચિરેણ ધીરઃ ॥

ફલપ્રકરણે,

તાત્પર્ય—વ્રજવધુગણ સાથે ભગવાને કોણી નિઃઃ કીર્તય
 ચરિત્ર જે ભક્ત શ્રદ્ધામુક્ત થઈને મારી પેદ વર્ણન કરાવું તેમ તે
 સાચાને, અથવા તો તેને પોતેજ વર્ણવે તો ભક્તિ પ્રાપ્ત કરે. આમા
 વર્ણાદિનો પણ નિગમ તથા શ્રાવણ શ્રવિય ગમે તે હો. તે ભગવાનના
 ભક્તિ, તે પણ ઉન્નૃપ ભક્તિ પ્રાપ્ત કરે છે. ને ભક્તિ હૃદયમાં
 નિયત થયા પછી હૃદયનો ભયંકર વ્યાપ્તિ, હવન્મુક્ત રહે. એવો જે
 કામ તેને, તાકાત હો કરે છે જે કામ પદેલા હૃદયમાં પેલીને વાગે.

વાર અન્નથો નાખતો, ઉનમ રતુનો તકાલ ગાધ કરો, તેને તે બકિ ત્યાંથી દુર કંટે છે, તે માત્ર આ ચરિતના શ્રવણથી જ ત્યાંપડી પરંબની વચના વડે મેઘ વેલાએ જો કામ હિતનમ થયે તે તેને જાણાને રક્ષિમાન થાય છે. થોડી જ વારમાં તેને દશરી નકે છે. માટે આ ચરિત અભિપ્રાય માથે સાંભળવું. તેનાં ઉંચાં હૃદયની માથે સાંભળવું.

મીઠુકરેનણના સપગાધ્યાયીના આ છેલ્લાં હૃદયથી રૂપાં થાય છે કે બગચ્ચરિત સાંભળવાથી તેના અભિપ્રાય બગચાથી કામનો ઉદ્દેશ્ય થવોતો દુરસ્થોપરંતુ હૃદયને કોરી ખાનાર જે જલની કીડી, મહાબલકર રોગકષ, દુર ચામ જામ છે, કેમ પણ વખતે ત્યાં ચામ મેળવી રાકતો નથી.

અ. પ્રમાણે રૂપીજ વેળાની અમારિતવેલાએ શ્રીહરિચરિતનું આજ્ઞા કરે છે કે—

શ્રીમદાચાર્યકાસેન હરિટાસેન રૂપિતઃ ।

નર્મ્યં શ્વાચાર્યનામગાનાં મ પદૈવ પ્રમાણતુ ॥૧॥

૪૭. અવહિમુલ્લત્વનિરૂપણમ્ ॥

(અનુવાદ - વ્રજભટ્ટ દ્વિવેદી શાસ્ત્રી.)

ધને ગૃહે યદામૃતા સંજા સમ્ભવન્તિ હિ ।
લામપૂજાર્થયત્નાશ્ચ તગ સ્યાત્ કુપિતો હરિ ॥૧॥
ભક્તિમાર્ગ પરિત્યજ્ય શિશ્નોન્નરુદ્ધતોદયમા ।
આમુરાવેશિનો તાસાન્નદોષાય એવદન ॥૨॥
અહઙ્કારેણ કુર્વન્તિ યથા મહત્તિનમમ્ ।
નિજા અપિ તદા કૃષ્ણ કુપ્યતિ સ્વજનપ્રિય ॥૩॥
યદા મહત્ક્રોધમૃતામૃત્યજન્તિ કુલ્મા ગતિમ્ ।
તદા તુ તત્કુલસ્વામી ક્રોધમેતિ ન સશય ॥૪॥
અન્નિવૃણ્યતા હિ સર્વેન ન દ્યાપિ સુપજ મ્યતિ ।
ન વા નિજાચાર્યેનિષ્ઠા ન વા દૈન્ય દ્વે પરમ્ ॥૫॥

ભાવાર્થ

મામા અને વન્મા ન વ્યારે મેતી આમકા થક કાપ, સાગ
અને પૂજાર્થ મરેના પ્રગતો કરે ત્યારે શ્રીનંદિ કાપે છે. સેવકોતી

૬ મુ. મેનામા પ-પનાથી વિનિયુક્ત થતા ત્રિવિધગુણ અને
સામાન્ય વગેરે જાણીએ એ મથો અશ્વમનન કરે. એ ૫ છે

વાર અમ્યજો નાખતો, ઉનામ વરતુનો તકાલ ગાધ કરતો. તેને
 તે બહિ ત્યાંથી દુર કહે છે, તે માન આ ચરિત્રના શ્રવણથી જ
 ત્યાગ્યછી પરેશાની વચના વડે મેઘ વેલાએ જો કામ ઉત્પન્ન થય
 તો તેને દયાવાને સ્થિતિમાન થાય છે. થોડી જ વારમાં તેને દયાવી
 હે છે. માટે આ અગ્નિ અભિપ્રાય ગાથે મંજળવું. તેના ઉપ-
 મદનથી ગાથે મંજળવું.

શીશકટેવણના રૂપમાધ્યામીનાં આ હેતુના વચનથી સ્પષ્ટ
 થાય છે કે ભગવન્નચિત્ર સાંભળવાથી તેનો અભિપ્રાય નાખવાથી
 કામનો ઉદ્ભવ થવો તો દુર રત્યોપરંતુ હૃદયને દેરી ખાના જે જલની
 દીપ્તિ, મહાભયંકર રોગરૂપ. દુર રામ જાય છે, દેશ પણ વળને ત્યાં
 ધ્યાન ગેળતી શકતો નથી.

અ. પ્રમાણે ૩.૬૧નું લેખની અમારિનવેલાએ શ્રીહરિનાયકમ્બ
 અશ્વ કહે છે કે—

શ્રીમદ્વાચાર્યદાસેન હરિદાસેન રૂપિતઃ ।

નર્યઃ જ્ઞાનાર્થવાસ્યાનાં મ પદૈષ પ્રમોદતુ ॥૧॥

૪૭. *વહિમુખત્વનિરૂપણમ્ ॥

(અનુ ૧૧૬૬ - વસુ તરામ હરિહર શાસ્ત્રી.)

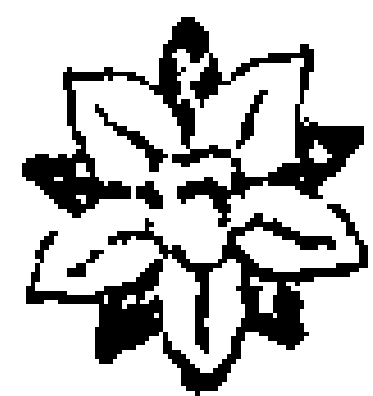
ધને ગૃહે યદામક્તા સંજ્ઞા સમ્ભવન્તિ હિ ।
લાભપૂજાર્થયત્નાશ્ચ તત્ત સ્યાત્ કુપિતો હરિ ॥૧॥
યત્કિમાર્ગ પરિત્યજ્ય શિશ્નોઽરઠ્ઠતોદ્યમા ।
આમુરાધેશિનો નાસાસ્તગૈરગમ્ય *વેદર ॥૨॥
અહઙ્કારેણ કુર્વન્તિ યથા મહત્ક્રિયમમ્ ।
નિજા અપિ તદા વૃષ્ણ કુપ્યતિ સ્વજનપ્રિય ॥૩॥
યદા મહત્કુલોદ્ભૂતામ્ત્યજન્તિ કુલગા મતિમ્ ।
તદા તુ તત્કુલસ્વામી ક્રોધમેતિ ન સશય ॥૪॥
અન્વિપ્યતા હિ સર્વેષામ્ ન હાપિ સુપશમ્યિતિ ।
ન વા નિજાચાર્યનિષ્ઠા ન વા દૈન્ય દોષે પરમ્ ॥૫॥

ભાષા

મામા અને ધરમા ન ત્યારે મેરો આમકા ધર કાય, મામા
અને પૂજાર્થ માટેના પ્રયત્નો કરે ત્યારે શ્રીદત્ત કોપે છે. મેરોની

* પ્રભુમેળના પાપનાથી વિનિયુક્ત થતા ગિરિનામયજ્ઞ અને
સારંગ વગેરે જ્ઞાતીઓ આ પ્રથા અસમ્ભવન કરવા ચો પ છે

ગુરુના, ભગવદીયોના મુખથી પ્રકટ થયેના વાક્યોને ભેગ પાડી મંત્ર
 યુક્ત થયા વિના અનુમત્તુ, તે પ્રમાણેજ ગાયવામા તત્ત્વપર ચતુ
 ર્થેવો પગ્મ દામધર્મ કયે કેટલાણે અગ્નિત્વ ધરાવે છે ? પ્રભુથી પૃથક્
 પર્વથોમા રહી આસક્તિનો સંપૂર્ણ ભાગ કરવો, પ્રભુમેરામાજ
 પ્રવણ ચતુર્યુર્ય યથા હૃદયને શોભાવે છે ? દાસનો ધર્મ
 છે કે, સ્વામીની સંજ્ઞાથી જે માન મળે, તેમા મનોષ માની લેવો
 પરંતુ તેવો મનોષ યથા દાસેમા દીરો છે ? માત્ર અથવા નહિ
 ત્યારે કાંઈ નથી, છતાં પણ કહી એ કે પ્રભુ પ્રસન્ન થતા નથી,
 પ્રભુ ગણી રહેતા નથી, તો એ નદાનનન પ્રભુ કેમ પ્રમત્ત થાય ?
 એ પ્રમત્ત થાય તેવું શું છે ? કાંઈ નથી માગતા દ્રવ્ય કે નથી
 માગતી માધનો માત્ર એટલુંજ કહે છે કે તમે દામધર્મનું
 પતિપાત્રન કરતા કહો તેટલું પર ત્યારે ચતુર્ય નથી ભારે શ્રીકૃષ્ણ
 એ પ્રમત્ત થાય ?

૪૮. બહિર્મુખત્વનિવૃત્તિઃ ॥

(અનુવાદ:-વસંતરામ હરિકૃષ્ણ શાસ્ત્રી)

નિજાષાર્યપદામ્બોજ સ્થાપ્યતા સતત દૃદિ ।

તત્ત્વ તદોચાના સકલ સિદ્ધમેતિદિ ॥૧॥

ભાવાર્થ.

બહિર્મુખ દેવી રીતે થવાય છે, એનો ખ્યાલ આપીને હવે
 બહિર્મુખતાની માત્રનો માત્ર શ્રીકૃષ્ણચરણ ગતિ છે બહિર્મુખ

તાથી ત્યજુ હોય . અથવા મન રદજ પડુ જાત આત્મા દીવા
 વિરય પ્રભુ પ્રસન્ન રૂપા હોય તો આપણા આચાર્યચરણકમનને
 હૃદયમા યથાપો આત્મા ગમે નવા દોરોતનુ હૃદય રીતે પ્રભુ
 મથ મન ખૂન ગાન-મળાધ બધી દેનાર આપ । ૧૨ શ્રીમદાપ્રભ
 ૬ ॥ ચરન મનને હૃદયમા પધ વિો અને તે પ્રય તો થઈ ગયુ
 તો પડી બીજુ કહ ક વાનુ રહેતુ નથો જે તીય કે તને તા
 શ્રીમદાચ ચયચરણ ॥ ૬૮ મ શ્રવથી મન મિલ થાત શ્રીમ
 કામ ગવના ૧૦ ૧ પ તા થી મિલ દસા મળાઈ મદુ ઠ
 શ્રીમદાપ્રભો ભમ નૌગો અ ૮ ગાથાશ્રવ ઝેના મ
 શ્રીમ પ્રભુજી ૬૮ ૧૨શ્વા ૧ ગાથો ૧૦ લીપનો નખ્યમ ૧૦ ૧

મહા સત્તામવ મગ વિધેયો નાસતા હૃદિન્ ।

મનદતો વૌ શુદ્ધિ મસદ્ગાઢ ગ્રહાન્નિપુ ॥૨॥

મગ રૂપો તા મ પ્રાના ૮ રૂપો મગ રૂપ અપુરનો ૮
 થય ઝેરી થય ॥ ૧૧ નકે અ પુરો મગરોને દરનાગ છે
 અસ પુર્યા ॥ સમાગમ કદાચ ન ક વો મ પુર્યાના મગથી પ્રભુમા
 બુદ્ધિ થય ૧૬ ૧૬ પુર્યા ॥ ન થયા ગૃહિતિ આત્માના થય કે
 પમુન તો શ્રીમદનાયચરણમા રતિ રાખી ઝેન મુખ્ય કનવ્ય
 છે છતાં ત કાનવ્યવથા ન્યૂન થય તા શ્રીમદનાય રજની નાહા
 પ્રમાણે તાદશ ભગવદીયા મથે મ ૧ રૂપો ૧૦૪ તાદશ ભગ
 વીનાના મગથી ઝે ભગવદીના પ મ ઝે પ્રભુમા પ્રમ
 થય કે ભીજાયના હામ તા બીજવહે રગદન હૃદયનોજ
 મગ થય ગરુડ હૃદયને રો હ અત્રેમ સુવર્ણિત ॥૧૧ મગથી
 રતિરૂપ નુ થિયો પાન ૧ ૧ ખત પુર્યા ૧ ૧ મુગવે ૧ ૧ મ

કરવાથી તેવીજ બુદ્ધિ થય છે. તેઓ માત્ર શિ.નો.૬૨ પગથળે
હોવાથી તેમનો સમાગમ તે ટોચા ૨૧૬૩૫ (?) નિવડે ? એજ કે
આપણે પણ તેવાજ અપંચાનકત બની જઈએ. ૨.

અમન્તસ્તુ વિજાતીયા મતિમન્તો નિજા અપિ ।

સન્તો હરૌ નતિયુતા ઉદાસીનામ્નટાશ્રિતાઃ ॥૩॥

અમત્ પુરુષો વિજ્ઞતીય છે. તેનો આશ્રય ભક્તબળ સત્પુરુષોને
પણ હોવાથી છે. તો મા'પરણોનો હિસાબ શો ? સત્પુરુષો નિજ-
પ્રભુના છે, બુદ્ધિમાન છે, તેમના પ્રભુના પ્રીતિ પ્રગવનારા છે, તેપણ
તેઓ જો વિજ્ઞતીય-જુદી જાતના બલ પુરુષોના સમાગમમાં આવી
જાય તો આવશ્ય તેઓ પ્રભુપ્રેમથી, પ્રભુમેવાથી કિંમતીન બની જાય.
કિંમતના ગદરામથી વિખુટું પડેતું મિંદતું જડતું શિયાળવાના ટોળામાં
ભળાને જેમ પોતાનું અવરૂપ બુધી જાય છે, તેમ માત્ર અમાગમનો
પામ જલદી જેમનો નથી પરંતુ અસાધ્ય દુઃખગતી અમર તો મોટા
મોટાઓને પણ જલદીના થઈ જાય છે, માટે તેથી આવધાન
ગહેતું ૩.

સ્વમાર્ગીય પરો ચર્મો હરિમેવા નિરન્તરમ ।

ફલરૂપતયા જ્ઞાત્વા વિધેયા મન આદિધિ ॥૪॥

સ્વમાર્ગનો-માર્ગસ્થાપનથી દૈવરૂપિ હૃદય પરમ અનૃત્ત કરીને
પ્રકટ કરતા માર્ગનો મુખ્ય ધર્મ પ્રભુમેવાજ છે. તે પણ નિરંતર કર્યા
કરવી. શરઆતમાં તનુજા અને વિતલ મેવા, દ્રવ્યથી અને દેહથી
નિરંતર કરવી એ મેવાજ પન્થ દર્શક છે, એમ નાનકું. ૬૬
નિમ્ન રાખવો કે, આ મેવા મિત્રામ બીજું શકે હૃદય દૈવ જે

નહિ મોક્ષ દિ પાણુ તુ-૧ છ, એ સેવા કરતી ચિનિયા જે અમ-
 આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે, તેવો અન્યત્ર નથી, માટે તેજ સ્થિતિમાં રહેતું
 એજ પરમ શુદ્ધ છે તે સેવા મન વગેરેથી કરવી, માનસિક સેવા
 કરવી મન વગેરે સર્વ કન્દ્રિયત્રય અને દેહ વગેરે પરિકર
 સેવાપયોગી બનાવવા પ્રભુની સેવા નિઃ તેનો બીજો દેખાણે વિનિ-
 યોગ ન થાય તેની ખામ મમાળ ગાખરી તતુ ન વિતત્ત સેવા
 કરતા કરતા માન્યો સેવા જે પરમ શુદ્ધ છે, તે મિદ્ધ થાય કે
 પહેલી મન્ને સેવા વેળાએ સેવાપયોગી પદાર્થોના સંજ્ઞાત અનુભવ
 નથી થવો માન્યો સેવા મિદ્ધ થતા દષ્ટિજ બદલે જાય છે,
 પ્રભુને પધગારવાના મિદ્ધાગનમાં કે ગાદીમાં બોનિત પદાર્થો દષ્ટિગે-
 ન થતા નથી, પરંતુ તે થવે માત્રા શીખ્યોના હિસગના
 દર્શન થાય છે એવી રીતે મર્ત્ય અમણ લગ જાના અસૌમિ-
 અનુભવી અધિ-૧૧ ૩ ૧૫ ૩૮ ૧ ૪

મદાનુસહિતિ કાર્યા નિવેદનક્રમેગપિ ।

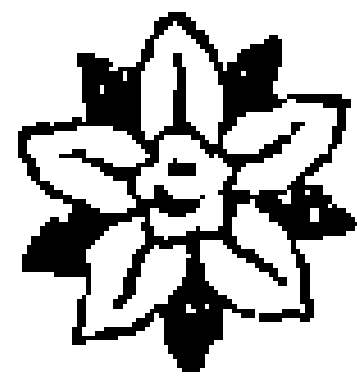
મદ્વિ સદ્ સત્ કૃણ શણાન્તે હૃદય વિગેન્ ॥૬॥

શ્રીગદાનુહી આત્માનુ ૧૨ બગવદીયે ૧૧ મથે મ । અર્થ ।
 નિવેદનનુ અનુસવા ૧ કરવું, એ આત્મા આપે નવરત્ન ત્રયમાં કરી
 છે એવા કેઇ નિરત્ત બગવદીયોનો સુભાએ મર્ગને અમામમ મધ
 જાય તો તેમની સાથે નિરતર નિવેદનનુ સમગ્લ કરવું પોતાનું
 કહેવાનું વર્ણવ તુલસીદાસ લઈને, શ્રીમદ્મિરશ્વરનાજ કૃપાબલ્યા
 પ્રભુને અર્પણ કરેલું છે, અને તેનો વિનિયોગ પ્રભુમાજ થવો જોઈએ
 તેમજ આમી એવમ્નો અધ્યાપનો નાનો મ । નમો નેમ કર્તવું જોઈએ

ધગેરે અતુસંધાન નિવેદિતાત્મા ભગવદીયોના સમાગમથીજ રહે છે,
માટે તેવાઓ સાથે નિરંતર નિવેદનનું સ્મરણ કરવું તેમ કરવાથી
તેજ ક્ષણે, તેજ પળે માક્ષાત્ શીકૃષ્ણ હૃદયમા ભિગજે છે. ૫.

શ્રીભાગવતમાવાર્થ શ્રવણં કીર્તનં તથા ।
સ્મરણં વા સદા કાર્યં બહિર્મુગ્ધનિવૃત્તયે ॥૬॥

વળી બહિર્મુગ્ધતા ટાળી ॥ માટે એવાજ ભગવત્સેવાપગમણ
ભગવદીયોનાજ સુખાગ્રવિંદથી શીવદ્ભાગવતનો ભાવાર્થ શ્રવણ
કરવો. દશલીલાવિશિષ્ટ પ્રભુની નિચ વૃત્તન લીલારસનો અનુભવ
તેજા ભગવદીયોના હૃદયમા પ્રકટ થયેલી વાણીથીજ થાય છે. ભગ-
વદ્લીલાનો સાક્ષાત્કાર કરીને ગાયલા અષ્ટગબ્ધાદિ મહાનુભાવીઓના
રંગમય પદોનું પ્રીત્વન કરવું. અને શ્રવણ કરેલી શ્રીમદ્ભાગવતોક્ત
ભગવદ્લીલા અને કીર્તન કરેલી પરમ ભગવદીયોની વાણીનું અદ-
ર્ભિશ સ્મરણ કરવું. બહિર્મુગ્ધતાની નિવૃત્તિ એથીજ થાય છે. આ
મિત્રાય બહિર્મુગ્ધતાથી બચવાનો બીજો ઉપાય એક તથી. ૬.

૪૯. ॥ ભગવત્પ્રકૃતિવર્ણનમ્ ॥

શ્રીયશોદોત્સજ્જલાહિતઃ કુમારવયાઃ શ્રીકૃષ્ણ પૃતાદશો રસન્ધવ
ઇતિ જ્ઞાન્વા સેવા કર્તવ્યા । સેવા તુ મ્વામિનો વત્સમયે પદપેશન્ને

તેદેવ સમર્પણાયમ્ । યથચ્છા તથા ત્રિયત તદા સિદ્ધિભવત્ । પતન્દ્જાન
 જીવાના મ્વતો દુલ્ભતર તથાપિ શ્રીમદાચાર્યપ્રકરિતમેવારોતિમવલોક્ય
 મનસિ ભગવત્પ્રીતિર્ભાવનીયા । તત્ર પ્રથમ પ્રમુદ્યાપૂર્ણ । સર્વથા મત્ત
 દુ સં જ્ઞાયતે । અન્યન્નનિક્તગમ્ય । લોટ્ટાતિરિત્ત કિમપિ ન જ્ઞાયતે ।
 સ્વજનમાત્રેષુ પરિચિત । અન્યત્કિમપિ ન જ્ઞાયતે । ક્ષણેપિ સન્તોષ
 પ્રાપ્નાતિ । ક્રોધ મ્થિરીભૂતો ન ભવતિ । સમ્બન્ધિવાનય પરિપાલયતિ ।
 પન્મોદારોન્નિ । કિમપિ ાતુ ન વિચારયતિ । તમ્ય સર્વત્રાત્મસ્ત્વમ્ ।
 સ્વજનપક્ષપાત્રૂર્ણ । લોટાસુનિમગ્ન । શોકગ્રસ્તહૃદયતા દૂરીગચ્છતિ ।
 “જ્ઞાત્રગ્રસ્ત જન દ દ્વા કૃષ્ણોગચ્છતિ સન્વર” મિતિવચનાત્ । ઘજજનપુ
 સન્ન નિરુદ્ધ । યથા બાલ કાપિ પરિચિતો ન ભવતિ તદ્દિના મ્થાન
 ન ક્રિયતે લલન કુરને તથા મત્તિમાર્ગીયૈ સ્વજનૈ પરિચિનોન્નિ ।
 અન્યત્કિમપિ ન જ્ઞાયતે । અહ્ગીકૃતજીવાના ધર્માર્થકામાના વિવાત
 કૃત્વા સ્વસ્વરૂપદાન ટન્વા સ્વમ્મિન્ પ્રીતિમુત્પાદયતિ । યથા વારુક
 મ્નેહ દૃષ્ટ્વા ઉત્સહુમે મમાયાનિ હામ્ય કરાનિ ક્રીદતિ એવ કૃષ્ણોપિ
 વિજ્ઞેય ॥

ઉપક્રમ — શ્રીમદાચાર્યગણાલિપિ પ્રમાણ ૧૫ ૨ શીટ ૨૧ એનાદમ
 ૨૫૩૫ ૬ એગ જાણીને એવા કે ની મ્વાગી જે સમય જેની અપેક્ષા
 કરે તેજ અમપત્રુ એ એવા જે પ્રકાર શ્રીકૃષ્ણની ધન્દા તજ
 પ્રકારે નર્તાય તેજ નિર્દિયય આ ગાન હવો રવત થયુ અતીત
 અગમ્ય છે, તથાપિ શ્રીમદાચાર્યપ્રકરિત એવારીનિત્ર અવસોકન
 કરીને મનમ્ભા ભગવત્પ્રકૃતિની માનના રૂપ

વિષય:—પ્રથમ દર્શાવ્યું છે. સારંચા ભાવતરું, અને જાણે છે
 અત્યંતનિકટગમ્ય છે. સીધાતિરિક્ત કાંઈ પણ જાણ્યું નથી, પ્રજ્ઞ-
 જનમાત્રમાજ પરિચિત છે અન્ય કાંઈ પણ જાણ્યું નથી. સમ્યક્મા-
 ત્રમાજ સન્નિષ્ઠ થાય છે. ક્રોધ રિયર થતે જ નથી. સમ્યક્ધીના
 શાકમનું પરિપાતન કરે છે. પરમ ઉદાર છે, કાંઈ પણ દાન કરવામાં
 વિચાર કરતા નથી અર્થાત્ તેમજ ઉત્તમત્વ અવજન પ્રતિ પશુપાત-
 પૂર્ણ છે. સીધામા નિમગ્ન છે. શાકમત્ત હૃદયથી દુઃખ ગ્રહે છે, કારણ
 'શાકમત્ત જનનો જોઈને ભાઈ' પણ દુઃખ જાય છે' મત્તાદિ વચન છે
 આમજનમા અદા નિન્દા છે. જેમ બાલક જેનાથી પરિચિત હોય
 એના વિના બહાણ કરતો નથી નહીં કરે છે તેમ શ્રીકૃષ્ણ ભક્તિ
 માર્ગીય સ્વજનોથીજ પરિચિત છે, અન્ય કાંઈ જાણ્યું નથી
 આક્રીડિત જીવોના ધર્મ અર્થ અને કામ કરે કરી અન્ધરપગલ
 કરીને અન્યનમા પ્રીતિ ઉપજા કરે છે.

ઉપસંહાર—જેમ બાલક જોઈને ઉત્સુકમા આવે છે,
 દારૂ કરે છે, કોડા કરે છે, આ પ્રકારે કૃષ્ણપ્રકૃતિ જાણવી.

૫૦. કથાશ્રવણવાધકનિર્ણય: ॥

જીવે હિ ત્રિવિધા શક્તિરવિદ્યાયામ્તુ વર્તેતે ।
 કાર્યત્રયાથ મનતં તિદાચિન્તનંદ્રનાલ્કતા ॥૧॥

અવિદ્યાના ગણુ ડાર્ય મિદ્ધ કન્વાને મારે નિદ્રા, ચિન્તા અગે
ઈન્દ્રજાલતા એવી ગણુ પ્રકારની અવિદ્યાની ઝલિયો શુવ વિગે
કમેશા રૂહેલી છે. ૧.

सकलेंद्रियवृत्तीनां निद्रा चेतसि यो लयः ।

तत्र चित્तेन सृज्यन्ते पदार्थाः स्याज्જિકા પગે ॥૨॥

નિત્તમા ઇન્દ્રિયોની ગધી વૃત્તિઓનો લય થઈ જવો, તેનું
નામ નિદ્રા, આ નિદ્રામા ખીજત સ્વપ્ન મગ્નન્ધી પદાર્થો ચિત્તરૂટે
ઉત્પન્ન થાય છે. ૨.

बाह्यवृत्तिनिरोधात्मा स एव स्वाप उच्यते ।

मनमाऽपि लय प्राप्ते सुषुप्तिर्गति चोच्यते ॥૩॥

આમ બહારની વૃત્તિઓનું નેમા રોકાણુ થઈ ગયું છે, તેની
ચિત્તિને સ્વાપ કહેવામા આવે છે. પ્રાપ્ત એવા પુરુષમાં મનનું પણ
વિલી. થઈ જવું, તેને સુષુપ્તિ કહેવામા આવે છે. ૩.

आनन्दानुभवश्च प्रत्यभिज्ञानबोधितः ॥૩૩॥

આ સુષુપ્તિમા સતતજ્ઞાને તીથે જાગત થયેનો આનન્દનો
અનુભવ રૂવો છે. ૩૩

अज्ञानहेतुर्निद्रा स्याच्चिन्तान्यत्तान्कारणम् ॥૪॥

નિદ્રા એ અજ્ઞાનના કારણુએ રૂહેલી છે, જ્યાંજે જુદા
પ્રકારનું જ્ઞાન થવાને કારણે ચિન્તા રૂહેલી છે. ૪.

अन्यथाज्ञानहेतुस्तु प्रोक्ता तत्रैन्द्रजालता ॥૪૩॥

જેનાથી બિનટાજ પ્રકાર :- અવગૂ જ્ઞાન થાય, તેનું નામ તે
હન્ડ પિસતા ૩, (જે ૧ ૨ છીપમા કપાની માનિ) ૪૩.

અજ્ઞાનમન્યવિજ્ઞાનમન્યવાજ્ઞાનમેવ ચ ॥૬॥

કાર્યત્રયમવિદ્યાયા જીવ એવેતિ નિશ્ચય ॥૬૩॥

અજ્ઞાન, બીજાનું જ્ઞાન અને બિનટા પ્રકારનું જ્ઞાન, આ ત્રણ
છત્રે વિશે અવિદ્યાના કાર્ય છે, એમ નિશ્ચય બાંધવો. ૫૩

તત્ત્વ કૃષ્ણાચારીનાગુણરૂપવિબોધકૃત્ ॥૬૪॥

અજ્ઞાનહેતુતો નિદ્રા શક્તિ સ્યાદવિરોધિની ॥૬૫॥

નિદ્રા એ માન જાનો. અજ્ઞાન, એટલું જ કરતી હોવાથી જો
તેથી શ્રીકૃષ્ણઅન્દ્રજીની કથા લીધા, ગુણ અને રૂપનો વિશેષ બોધ
(નિદ્રા ૧૧ ગેગ્ગાજરી ૧) રૂહતો હોય તો તેની નિદ્રા કાંઈ બાધક ન
થાય શકાય ૬૫

યથા પ્રત્યર્થિતમ્પ્રાપ્નો વાધાયત્તિષ્ઠતે રિપુ ॥૭૦॥

તથા નિદ્રા કથાયાસ્તુ વાધાયોત્તિષ્ઠતે ક્ષણાત્ ।

અતઃ કૃષ્ણકથાશ્રોતા નિદ્રાન્તે જાયતે નર ॥૮॥

જે પ્રમાણે શત્રુ માર્ગમા પ્રાપ્ત થતા તેનો શત્રુ તેને અડચણ
કરવાને બહા થાય છે, તે પ્રમાણે નિદ્રા ક્ષણ માત્ર મારે કથામા
બાધ કરવા બહા થાય છે નિદ્રા પૂરી થઈ જતા મનુષ્ય પ્રભુના
કથાનું શ્રવણ કરનારો થાય છે ૭-૮

यथा निद्रानिवृत्तिस्तु लोक कर्तेशेन चिन्तया ।

तथा संसारसन्तप्तश्रवणे कृष्णचिन्तया ॥९॥

अत एरीक्षिच्छुक्वयोर्न साभूद् बाधिका क्वचित् ॥९३॥

લૌકિક કાર્યોની પ્રિયતિમા માણુમને કાંઈ કલેશ થયા હોય કે
કાંઈ ચિન્તા થઈ હોય તો તેથી નિદ્રા બેડી જાય છે, તેજ પ્રમાણે
સંસારથી સન્તપ્ત થયેલા જીવને શ્રવણને સમયે પ્રભુવિષયક વિચાર
આવતા નિદ્રા બેડી જાય કે આધીજ ભાગ-તટના ઉપદેશ અને
શ્રવણ વખતે અનુક્રમે શ્રીશુકદેવજી અને ગણ પરીક્ષિતને (માન
દિવ્ય પર્યાન્ત) નિદ્રા કયાય પણ અડચણ કરનારી થઈ નહીં હૈ

इदानीन्तनलोकानां न ससारोऽस्ति दु खकृत् ॥१०॥

कृष्णचिन्तापि नैवास्ति ततो निद्रा हि बाधते ॥१०३॥

અત્યાગના મનુષ્યોને સંસાર પણ માર્ગ દુઃખ કરનારો નથી, કે
તેઓને પ્રભુ વિષયક કાંઈ વિચાર પણ હાનો નથી. એથી કરીનેજ
નિદ્રા અડચણરૂપ થઈને પડી કે ૧૦૩

तथा विमोहिता कृष्णकथामाकर्णयन्ति हि ॥११॥

अत एव न विज्ञान जायते सर्वतो हरे ॥

तत ससारसंसक्ता भ्रमन्त्याभूतसम्प्लवम् ॥१२॥

એ નિદ્રાથી મુગ્ધ થયેલા મનુષ્યો પ્રભુની કથાનું શ્રવણ કરી
રૂંઢેલા છે, તેથી કરીને તેઓ પ્રભુવિષયક સર્વદેશી વિશેષ જ્ઞાન

૫૧ સત્સંગનિર્ણય. ॥

(અનુદત્ત — વસતરામ દરિદ્રજી ગાન્ધી)

કૃપાપીપ્પાપાગર શ્રીદગ્ધિપ્રભુમે અગીકૃત હવે ઉપર દયા
વિચારી સામદાનિક નિનુદ મમેતી અદ્ય અમે અન લાપામ
નિરૂપણ કરનાર નોક અન્થે પ્રકટ કર્યા કે, એ અનુભવીઓને
નિર્ણય. ૨ અચાનક સુવીમા નેઓઓના લગભગ મનમે નાના
મેળા અન્થે પ્રકટ થઈ ગયા છે, પરંતુ આ અનિદ્ય અનિદ્ય તમ
વધાર દષ્ટિ કરનારા આવે છે સાત જગ્યાયા વિના નથી નેતુ કે
અનિદ્યમા આવેન માલિય ૧ માત્ર એકચતુર્થ ભાગમાં છે તેઓ
શ્રી ૧૨ થોનો અનિયત કરાવવા અને તે ૧૨ પ્રકાર કરના એ કાર્ય
હવેમામથર્થી સીમાથી દૂર છે એમ તે વિવે મૌનજ ઉચિત
માનીને નેઓના વચનામૃતન પાત અમરદીયો કરે એટલી વિનંતિ
કરુ છું

यथा जलं तु प्रसन्नं सर्वत्रैव च तिष्ठति ।
अत एव प्रयत्नेन लभ्यते खननादिना ॥१॥
प्रयत्ने तारतम्यं च दृश्यते भूमिभेदतः ।
कचिच्छीघ्रं प्रकट्यते क्वचित् कालेन भूहिणा ॥२॥
यत्नेन कूपवाण्यादिनडागादिषु लभ्यते ।
कचित्तु यन्नविरहेऽप्यस्ति नद्यादिषु स्वतः ॥३॥
उभयत्रापि यस्त्यक्ता सर्वं तत्रैव तिष्ठति ।
तस्य तत्सुखं तत्र कूपे कश्चित् धर्मोऽपि हि ॥४॥

વગેરેમાથી જન્મ મની શકે છે. પણ કેકાણે તો મહંત નિનાજ
 અત જલ મની શકે છે, જેમ કે નદી વગેરેમા પાણી અને વાવ
 વગેરેમા પ્રયત્ન-વધાએ મહેનત છે તમાવ વગેરેમા યત્ન- યોગી શ્રમ
 ? , તે બન્ને ડાડીને જે નિર્મલ નદી વગેરેની મમીપમાજ રહે
 તેને વિના શ્રમે જન મલે અને ધણજ મુનલ થઇ પડે દુષામાથી
 જન્મ પ્રાપ્ત કરવામા મહંત શ્રમ પણ છે, પરંતુ નદી વગેરેમાથી તો
 પશ્ચિમ નિનાજ અત જલપાન થઇ શકે છે જે પુરેલા મુદ્ધ વિગે
 રના ત્યાગ કરીને શ્રમ વિના જલ પ્રાપ્ત કરી શકે તેમા દશમા નથી
 નદી તેઓના ઉપયાગમા ઘટાડિમા નહી જન્મ આવે છે, તે
 પણ શ્રમ વિનાજ, જે કે તે જલ નદી વગેરેમાથી લાવવામા આવ્યું
 કે પરંતુ તે યોગ-મુદ્ધ પાત્રમા હોય તોજ ત ખમમા આવે છે
 એથી મનમ જનને ઉપયોગ મિદ્ધ થય ૭ ૧-૬૩

तथा ब्रह्म व्यापकत्वात्सर्वत्रैव हि तिष्ठति ॥७॥

ज्ञानिना तत् प्रयत्नेन प्रकटीभवति स्वतः ।

सुदेशे च तथा काले सत्यादावलयत्नतः ॥८॥

अन्यथा नृयसा काले श्रमेणाविर्भवेत् पुनः ॥८३॥

ભાનાર્થ—તેનીજ રીતે બ્રહ્મ પણ વ્યાપક હોનાથી જો કેકાણે
 મહે છે જેમ જલ મની અમે છે, તેમ બ્રહ્મ પણ સર્વત્ર વ્યાપક છે
 ધણે પ્રયામ કરનાથી જેમ જન પ્રમટ થાય કે, તેમ ધણે યત્ન
 કર્યો પછી જાનીઓ મગક્ષ તે બ્રહ્મ અત પ્રકટ થાય છે, કહિન
 અને પોત્તી પૂરીના અમાણુમા વધતો ઓઠો પશ્ચિમ જન્મને માટે
 કરવો પડે છે, તેમજ બ્રહ્મને માટે પણ સારા દેશ અને સત્યયુગ

વગેરે સારો અમય હોય તો થોડો પ્રયામ વેલો પડે છે, અને દેશ-
કામ મારા ન હોય તો ધણો કામ વીતે છે અને અમ પણ ધણીજ
વધે છે, ત્યાં પછીજ તે પ્રજા પ્રકટ થતુ જણાય છે ૭-૮૩

૧) મક્ષાના સ્વચ્છયા કૃણો યશોઢાદિષુ તૃદ્ગત ॥૯॥

તતો માવેનાનદન ન પ્રયત્નોઽન્નિ કશ્ચન ।

તત્રાપિ ચેત્યત્તગૃહાસ્તેષા તિષ્ઠતિ સન્નિધૌ ॥૧૦॥

ભાવાર્થ — કૃપ વગેરેના જગતી પેરે જાનીએને પ્રભુ અત્યંત
પ્રયત્નથી મળે છે, એમ મિદ્ધ થયું હવે ભકતોને મારે નહી જાયવત
એ-પ્રાપ્તિ માં વગેરેના વગેરે પ્રજાનાઓમાં પ્રકટ થાય છે, એમ
તિષ્ઠતુ કરે છે જેમ નદીનું જળ સ્વતઃ છે, તેમ ભકતોના હિદ્ધા
માટે પ્રભુ પોતાનીજ દુષ્પ્રાપ્તિ માં વગેરેના વગેરેમાં ભાગ્યે પ્રાપ્ત
ભાગ પામે છે. તે પ્રકટ થયેલા પ્રભુને હૃદયમાં અથવા બહાર પધગા-
વવા ને પણ ભાવથીજ, તેમાં કાંઈ પ્રયત્નની જરૂર નથી જેમ
નદીનું જળ સેવામાં ફેરા વગેરે બીજા જગ્યાઓ જેટલો પરિશ્રમ
નથી, તેમજ નિમ્નનિદાનર્થ પ્રકટ થયેલા પ્રભુને ભાવથીજ હૃદયમાં
અથવા બહાર પધગાવના પોરો પણ પરિશ્રમ સામ્યો નથી તેમાં પણ
જે સોમો ગૃહનો સામ દરને નદીની સમીપમાં વસે છે, તેમને જેમ જલ
પ્રમાણ્ય છે, તેમ જેઓ ગૃહાદિનો સામ દરને અંધારત વસે
નહી છે, તેઓ ॥ તે એ આવતમાં પ્રભુ મનિષ નાજરન્દે છે ૬-૧૦

જ્ઞાતિના વ્યાપક-ધેન દુષ્ટ્યઃશો વર્ધિન્દિ ।

અનો જ્ઞાનાદિના વર્ધિન્ દુષ્ટત્વ ન મિદ્ધને ॥૧૧॥

મક્તાના માવચ્છેષેણ ચહિરન્ત્ય િત ઠતિ ।

અતો ન તૈષા વ્યાનાઙ્ગિશ્ચ કશ્ચિદ્દેશિત ॥૧૦॥

ભાસાર્થ — મહા મર્ત્ય પાપક છે એમ માનિને જાતી લોકો
અતો ભાવના રીતે તે પ્રપ્ત કરે, પરંતુ વ્યાપક વ્યાપનાથી
પ્રપ્ત તેના હૃદયમાં પધારે, પણ જતા પધાન્તા નથી હૃદયમાં તે
આશી કે જે વિનાશકારી રીતથી જાતી જે નિષ્ક્રમ કરવો પડતો
નથી અર્થાત્ જ્યાંયાં જ્યાં દિશી જાય ત્યાં જ ને તેમને નથી, મન
તે જ જાતી થઈ ગયેલા છે ભક્તે ના પ્રપ્ત તે ભાવરૂપ દારાથી ભાવ
તે જ જાતી થઈ ગયેલા છે, એટલે ભક્તે ને પણ જ્યાં
પધારે કે જાતી થઈ પા આ નથી ૧૦

અવ્યક્તભાવના યે તુ જ્ઞાનિન્યે તુ દૂરગા ।

તૈષા ચૈત્ કશ્ચિદાગત્ય પાપયેત્ પ્રાપ્યતે તટા ॥૧૧॥

અનસ્તૈષામન્યજોવાધીનતા સર્વદૈવ હિ ।

ભાસાર્થ — આપક ને હૃદયમાં હતા મનને એળખના
અ મક્તની ભાવના જે જાતીઓ છે, તે દૂર જનારા છે, અર્થાત્
સમીપમાં નહેતા સુપ્રાપ્ત નદીજળને લ્યતને દૂર નહેતાના છે તેઓને
મોઢ જલ લઈ જઈને પા પોજ નેઓ જ્યાં પ્રાપ્ત કરી શકે, નહિ
તો નહિ અપ્યક જ્યેષ્ઠમરુત, અવ્યક્ત હિ તિર્તુર હયાદિ ભગવદ્વા-
ન્યાનુમાર અ મક્ત તી ભાવના રાગાઓને દુ જાજ પ્રાપ્ત થાય છે, મોઢ
તેઓને જ્ઞાન આપનાર મને જાજ તેઓ ઠેકાણે આવે એ કારણથી
તેઓ નિરતર ખીજા હોવાને આધીન જનીને રેલા હોય છે ૧૧

ગૃહસ્થિતાસ્તુ ચે ભક્તાસ્તેષાં સાન્નિધ્યદૂષણાત્ ॥૧૪॥

અતો હરિયેષુ તિષ્ઠેદ્યોગ્યેષુ સ્વજનંષુ હિ ।

તત્સાન્નિધ્યે સદા કૃષ્ણઃ સ્વોપભોગાય જાયતે ॥૧૫॥

કૃષ્ણાશયૈવ દુઃસ્થિત્વં તૃષ્યેવ તૃષાવતામ્ ।

અન્યથાન્ત સગ્ર યેષુ પુર્ણ કૃષ્ણો વિરાજતે ॥૧૬॥

ગુણૈઃ સેવાંદિભિન્તેષા સતાં સતતસન્નિધૌ ।

સ્વોપભોગાય કૃષ્ણઃ સ્યાત્તદાસ્યવિવરોદ્ગતઃ ॥૧૭॥

ભાવાર્થઃ—ગૃહ ત્યાગ કરીને નદીના સમીપમા ગિયતિ કરવાથી જેમ જલ ગુચળ છે, તેમ ગૃહાદિના ત્યાગ કરનારના સમીપમાજ પ્રભુ મિળાજે છે, એમ નિઃપણ કયું હવે જોએ! ગૃહમાંજ રહે છે તેઓને ઉપદેશે છે. ગૃહમાં રહેનારા લોકોને સન્નિધિમા-સમીપમા રહેનારાઓના હોય જલદી વગરે છે; તેથી તેઓએ જેમાં પ્રભુ ગૃહમાં હોય, જેમના ને (માં) ગિરિવરધરણુ ઝગડતા હોય તેવા યોગ્ય સ્વર્ગ-નોમાં, પેતાના જનોમા ગૃહેકું, એવા ભગવદીય સ્વર્ગનોમા રહેવા પ્રભુનો ઉપભોગ, આર્થાત્ પ્રભુના અરપામૃતનું પાન એ ભગવદીયોના અન્નિધનમા રહેવાથી નિરંતર કરી શકાય છે. જેમ ગૃહ પટાદિક પાત્રોમા કરી ગમેકું જલ પેતાના ઉપભોગમા આવે છે, તેમ ભગવદીયોમા મિળાજતા પ્રભુનો સ્વરૂપાનંદ તેમના સમીપમા રહેવાથી પ્રાપ્ત થાય છે. ગૃહમાં જેની રીતે નિવસ કરતા હુઝ પ્રાપ્ત થાય તે પશુ પ્રજ્ઞની અકાંચીજ, જેમ તૃષ્ય જોએને તૃષ્યી હુઝ થાય છે; તેમ પ્રજ્ઞની ભગત જેને શાંતી છે, તેને હુઝ પ્રાપ્ત થાય છે, તે

પ્રભુ ક્યારે મળે એવી આશાથી થાય છે, આ સમય ક્યારે પ્રાપ્ત થાય છે કે ન્યારે ગૃહમા ઉપર જણાવેના ભગવદીય સ્વજનો ન મળે ત્યારે, જેમકે ગૃહમા જન્મ ન મેલ અને તૃષ્ણા તો લાગી હોય અને પછી જેમ દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે, તેમ ભગવત્સ્વરૂપાનંદનું પાન કરવાને તૃપ્તિ તવગી રહ્યો હોય અને પ્રભુના સ્વરૂપામૃતનું પાન પ્રાપ્તી શકે એવા યોગ્ય સ્વજન ન મને ત્યારે ગૃહમા મિથિત કરના આવી રીતે દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે, માટે ખાજો માર્ગે પ્રભુ ઉપદેશ છે, આવું દુઃખ અનુભવી રહતા ન હોય તેઓએ ભગવદીયોની સેવા કરવી ભગવદીયો કેના હોવા જોઈએ ? ભગવદીયો એવા હોવા જોઈએ કે જેઓમા પૂર્ણ પુરોષોત્તમ સદાનંદ પ્રભુ બિગાજતા હોય, તેવા ભગવદીયોના મમીપમા નિરતર જોડાથી અને એવા વગેરે ગણાથી તે ભગવદીયોના મુખાન્નિદમા મટ્ટ થતા પ્રભુના સ્વ પાન દત્તો અનુભવ કરી રમય તેવા ભગવદીયોના મુખમાથી પર્વતી ગુદાઓ માથી જેમ શીતલ જવન નિરતર ઝડી કરે છે, અને તૂંડાતૂંડોની તૃષ્ણાને, તાપથી તોલાઓના તાપને છુટાવે છે, તેમજ ભગવત્સ્વરૂપામૃતનો અખડ ઝગ તે ભગવદીયોના મુખમાથી નિમરે છે અને પ્રભુને મળવા ઇચ્છનારાઓના મનોરથો પૂર્ણ કરે છે

તસ્માદ્ભક્તિયુત્તમભક્તિસાધકૈસ્તુ ગૃહમ્નિયતૈ ।

તાદૃક્તસદ્ગુણસમવતૈ સદા સ્યેય તત્તો હરિ ॥૧૮॥

મવન્યેવાનુભૂતમ્તુ નાન્યથા સર્વથા ભવેન્ ।

જ્ઞાનાર્થ — ઉપર કહેના કામ્નેથી ભક્તિથી યુક્ત અને ભક્તિના માધ્યમેએ ગૃહમા ગદીને તેવા ભગવદીયોનાજ સગમા મદા રહેવું એવા માર્ગમા પ્રવેશ કરેલા ભગવદીયોએ અને સેવા મિદ્ધ કરવાને

ઈવ્હા રાખનારાઓએ ઉપર જણાવેલા મહાનુભાવી ભગવદીયોનેજ
સતસંગ કરવો; નિન્તર તેમની પરિચર્યા કરતા કરતાં તેમનીજ પાસે
રહેવું. એમ કરવાથી પ્રભુનો અનુભવ થાય છે, અન્યથા કોઈ
પણ ઉપાય કરવાથી ભગવદનુભવ તો નજ થાય.

મક્તિમાર્ગપરિત્યાગં ભાવેન વિરહાત્મકમ્ ॥૧૯॥

કૃત્વા ચેડંદમ્બિતાસ્તેષાં જીવદેહેન્દ્રિયાદિષુ ।

ત્રવિષ્ટો ભગવાનંવ ભાવેન વિરહાત્મકઃ ॥૨૦॥

કોશવત્તચ્છરીરાદિ પ્રતિમેવ હરિઃ સ્વયમ્ ।

અતસ્તે ભગવદ્ગુણાસ્તેષાં સક્નો હ્યપેક્ષિતઃ ॥૨૧॥

ભાવાર્થ:—ફરે જનારા જ્ઞાનીઓને એ દોષ પ્રાપ્ત થતો હતો
કે તેઓને કોઈ આવીને જતા પીરગાવી જાય અર્થાત કોઈ આવીને
તેને સત્ય જ્ઞાન આપે તોજ તેઓનું કલ્યાણ થાય, માટે તેઓ
બીજા જીવોને આધીન બને છે. આજ દોષ ભક્તિમાર્ગમાં પ્રાપ્ત થાય
છે, કેમકે તેમાં પણ સત્પુરોના સંગનો ઉપદેશ કરવામાં આવ્યો છે
અને માત્રાંગ વિના કોઈ પણ ઉપાયથી ભક્તિ મિદ્ધ થતી નથી,
એમ કારણ છેને કહેવામાં આવ્યું છે, સારે સત્પુરો-ભગવદીયો પણ
જીવજ હોવાથી તેઓને ગંગ કરવાની આત્મંત આશરણના હોવાથી
ભક્તિમાર્ગીયને પણ બીજા જીવોને આધીન બનવાનો પ્રશ્ન આવ્યો;
આ સંશયને મનમાં ધરીને તેનું મગાધન કરે છે કે:—

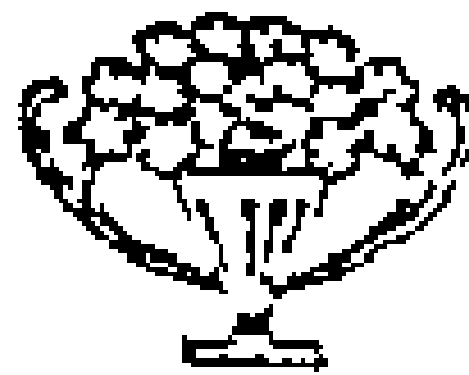
ભક્તિમાર્ગીય સંન્યાસ લેનારા ભગવદીયો ભગવદ્ગુણ છે.
ભક્તિમાર્ગીય સંન્યાસ ભગવદે સદ્ સદાય છે. તે વિરહાત્મક છે.

હા નાચ રમણ પ્રચ્છ કામિ કાસિ મદા મુના એ ૧૧ પ્રકરણોક્ત સન્યાસ,
 પ્રભુના મદા વિપ્રયે ગતો અર્થાં ૩ અનુભવ પ્રાપ્ત થાય ત્યારે ભક્તિમાર્ગીય
 સન્યાસ થયો કહેવાય તેવો સન્યાસ ડ્રોઈયરીને જેઓ ગ્રહે ના છે,
 તેઓના છત્રદેહ, ઇન્દ્રિય વગેરેમા માક્ષાત્ વિગ્દવદનાનણતપ ભાવનડે
 પ્રભુ પ્રવેશ કરે છે પ્રભુ તમતપ હોનાથી શુભ ૨ પણ સયોગ વિર્ધ
 યોગરૂપ દ્વિલ્લાતમક. ૧ હોનાથી ન્યાતમક પ્રભુ ભક્તના દેહન્દ્રિયા-
 દિમા પ્રવેશ છે ભક્તના શરીર રંગેરે તો તન્નારની મ્યાન જેવાગ
 છે જેમ પ્રભુ સાક્ષાત્ પ્રતિમામા સદૃષ મૂર્તિમા પ્રવેશ કરે છે અને
 તે સ્વતપ્ત અનુભવાય છે તેમજ વિગ્દાતમક પ્રભુ ત્યારે દેહન્દ્રિ-
 યાદિકમા પ્રવેશ કરે છે, ત્યારે ભક્તો ભગવદુપ સદા જાય છે, મારે
 તેઓના સમ તો અવશ્ય ક વો અને તેમના આશ્રયથી છત્રને
 આપી ૧ ૫૫૫નો દોષ નથી

इति श्रीवल्लभाचार्यकृपामात्राभिक्रान्तिना ।

हरिदासेन विहितो मुद्रा सत्सगनिर्णय ॥२२॥

શ્રી સદ્ભાષીશ્વર ॥ કૃપામાત્રની અભિનાના ધરણનારા શ્રીદરિ
 રામ પ્રભુ તરફ આ સત્સગ નિર્ણય આનંદનડે રચ્યો છે શ્રીકૃષ્ણ
 પેશમસ્તુ

૧ આ વિષે વધારે જાણવા ॥ હમણા ગણનારાઓએ શ્રીમદ્
 ભાષ્યનો ફલાધ્યાય રાચવો

૫૨ ગવાં સ્વરૂપવર્ણનમ્ ॥

લસચ્ચલત્પુચ્છગુચ્છા ધૃતવર્ણાં મુલોપરિ ।

ઉત્તુગતીક્ષ્ણશ્રુગાપ્રા ગાવો દગ્ધિવપયાઃ કટા ॥૧॥

મુન્દર ચાલના પુચ્છના ગુચ્છાવાળી, મોઢા ઉપર જેવો કાન
દભા ધાગ્યુ મારું છે અને હાથ આધિવાળા શીંગડાના અમ્મમામ
જેને છે તેવી ગાયોના દર્શન મને કરારે થશે ? ૧.

ત્રજનાયમુત્વામોન પશ્યત્ય. સ્મિતસુંદરમ્ ॥

નિમોગ્ધત્યો નંત્રાણિ ગાવો દગ્ધિવપયા કટા ॥૨॥

ગરુડસપ્તથી સુંદર એવું જે પ્રજનાયક મુખ કમલ, તેનું
દર્શન કરતી અને આંખોને ખીટી કરતી ગાયોના દર્શન મને કરારે
થશે ? ૨.

શૃષ્વત્યો વેણુગાનાનિ દુષ્યયચેતનાવરમ્ ।

સ્તદયંત્યો દટ્ટિ ગોપીશં ગાવો દગ્ધિવપયા કટા ॥૩॥

વેણુના ગાનાને મળાતી, શાન ભૂલી જવાય તેટલો આનન્દ
પામતી અને શીંગડાપીટનો દુષ્યમા રપડ કરતી એવી ગાયોના
દર્શન મને કરારે થશે ? ૩

મચ્છયશ્વરણામોર્ગચિદ્ધમાર્ગ વાનનમ્ ।

મશ્ચયાતુળાનીર ગાવો દગ્ધિવપયા કટા ॥૪॥

શીમજેશ્વર અમ્મકમલના ચિન્દના સુખ સગું વનમાં જતી
અને જતી વનમાં પામ અતી મરેના દર્શન મને કરારે થશે ? ૪

આફળયત્યો નામાનિ પતિગીતાનિ વેણુના ।

દત્તદટ્ટાધંકવલા ગાવો દગ્ધિષયા વદા ॥૬॥

વેણુ વડે આગી શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રજના અવાયેલા નામોનું શ્રવણ
કરતી અને દત્તે અર્ધા કંઠેના આસનાળી ગાયેના દર્શન મને
ક્યારે થશે ? ૫

વિસ્મયત્યઃ સ્વનાત્યાદિ ભાવયત્ય સ્વયોગ્યતામ્ ।

સ્થાપયત્ય સ્વસન્નધ ગાવો દગ્ધિષયા વદા ॥૬॥

પોતાની જાતિ તિગેરેને બૂલી જતી પોતાની યોગ્યતાનો
વચ્ચાર કરતી અને પોતાના સમ્બન્ધને પ્રસિદ્ધ કરતી ગાયો ॥ દર્શન
મને ક્યારે થશે ? ૬

ઉત્તમયત્ય શ્રવણે સ્થાપયત્યો ગતિં સ્વકામ્ ।

પિલાત્યો વેણુપીયૂષ ગાવો દગ્ધિષયા વદા ॥૭॥

કાતાને ઉચ્ચ રાખતી પોતાની ગતિને રોગી દેતી અને
વેણુમાથી ઝગ્ગા અમૃતનૂ પા । કરતી ગાયેના દર્શન મને ક્યારે
થશે ? ૭

ચરત્યશ્વેતસાસક્તા ગોવર્ધનગિરેસ્તૂળમ્ ।

ધાવત્યો વેણૂનાહતા ગાવો દગ્ધિષયા વદા ॥૮॥

ચિત્તપૂર્વક પ્રજુમા સમ્પદ એવી ગિરિગજ શ્રીગોવર્ધન પરિતત
ધામને ચરતી અને વેણુનાદ વડે બોલાવાતા દોડી જતી ગાયેના
દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૮

વેદ્યત્યો વિશેષેણ સદાર્તા ગોકુલાધિપમ્ ।
વેદ્યત્યોઽતિવાત્સલ્યાદ્ગાવો દૃગ્વિષયા કટા ॥૯॥

સદૈવ આર્તિવાળી વિશેષે કરી શ્રીગોકુલાધીશને ચારે બાજુ
કરી વળતી અને અત્યંત વાત્સલ્યથી ચેષ્ટા કરતી ગાયેના દર્શન
મને ક્યારે થશે ? ૯

નિજનાયકગમનસમાર્જિતનિજાનના ।

ગણ્યત્યો ન દુઃખાનિ ગાવો દૃગ્વિષયા કટા ॥૧૦॥

પોતાના રામી શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રજીના કરકમલથી જેના મુખે
પમ્પાળનામા આવ્યા છ તવી અને પોતાના દુઃખોને ત અણકારતી
એવી ગાયેના દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૧૦

પ્રતિહસ્તયુગપ્રાપ્તદૂવાટલમુસ્તાવપુ ।

મજ્જયતો રસામોઘૌ ગાવો દૃગ્વિષયા કટા ॥૧૧॥

પોતાના રામી શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રજીના બન્ને કરકમલથી જે ॥
મોઢામા ધ્રોકક આવી મળી છે તેવી અને રસના સાગરમા પોતાના
પેહને તગ્મેળ કરતી ગાયેના દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૧૧

વિશંત્યસ્તૃણલોભેન વિર્ષિત ગહ્વર મુદા ।

રક્ષિતા ગોકુલેશન ગાવો દૃગ્વિષયા કટા ॥૧૨॥

ધાસના સોબ આનન્દ પૂર્વક ગાઠ વનમા પ્રવેશ કરતી અને
શ્રીગોકુલેશ પ્રભુએ જેનું ગ્દક્ષુ ક્યુ છે તેવી ગાયેના દર્શન મને
ક્યારે થશે ? ૧૨

અલૌકિકરસપ્રાપ્તિસાધનૈ વર્ણસંપુટે ।

સુધાધિવર્ણયુક્તા ગાવો દુર્ગિવિષયા વટા ॥૧૭॥

અલૌકિક રસને મેળવવામા આધનરૂપ અને અમૃતના સ્થાન-
રૂપ એવા કાનનાળા ગાયોના દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૧૭

एवेऽक्षणसदाधलीलालीना व्रजात्मना ।

વનાન્નિવર્તિતા સ્વાર્થ ગાવો દુર્ગિવિષયા વટા ॥૧૮॥

એકએક ક્ષણની લીલામા ત તીન બનેલી એવી અને પ્રજના
આત્મારૂપ પ્રભુએ વનમાથી પાછી વાળેલી એવી ગાયોના દર્શન
મને ક્યારે થશે ? ૧૮

दृग्ण्य इव नादेन दूरादतिवमागता ।

સ્થિતાશ્ચિત્થિતિપ્રાપ્તા ગાવો દુર્ગિવિષયા વટા ॥૧૯॥

નાદથી દરિવારો જેમ નજીક આવે તે પ્રભુને (વેળુના
નાદથી અથવા પ્રભુએ કરેલા ગાદથી) દુર્ગથી નજીક આવેલી અને
જાહે ચિત્તમા સ્થિતરાષ્ટ્ર રહેલી હાથ તેમ ધિર થઈ ગયેલી ગાયોના
દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૧૯

तमनूत्थाय चरिता वरिता वृषभैरपि ।

લરિતા ગતિભિમાર્ગે ગાવો દુર્ગિવિષયા વટા ॥૨૦॥

પ્રભુ જેવા ઉઠ્યા કે પછી હી નીકળી આવવા મુરેલી અને
મારેથી વીરકાપેલી અને માર્ગમા હાજર થવડા સામિપ્યરૂપ
ગાયોના દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૨૦.

વાંદયત્ય કંઠઘટા નાદસંત્યોડયનૂપુરમ્ ।

આહ્વાદયત્ય સ્વપતિ ગાવો દગ્ધિષયા કદા ॥૨૧॥

કણ્ઠમા રૂઢેશી વટડીયોતો રણુ ૧૨ કરતી અને પગના ઝાઝ
રોઝા ઝમકારો કરતી અને તેમ કરી પોતાના સ્વામી શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રછને
આનન્દ આપતી ગાયોના દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૨૧

માસયત્ય સ્વશ્રુગાણિ સુવર્ણામરણે પુન ।

હ્રલાપટ્ટિકાશુક્તા ગાવો દગ્ધિષયાઃ કદા ॥૨૨॥

વગી સોનાના ધરેપાઓથી પોતાના શી ગડગડોને પ્રકાશિત
કરતી અને માથાપર મોડિયાવાળી ગાયોના દર્શન મને ક્યારે
થશે ? ૨૨.

હ્રલાપ્ત્વમાનેન સ્વર્ણવર્ણેન શોભિતા ।

સિંદૂરરજિતમુખા ગાવો દગ્ધિષયા કદા ॥૨૩॥

માથેથી લટકતી સોનાની પાદડી (જે નામના અલ્પકાગ) થી
શેઠી ઉઢેલી અને ચિન્દૂર વડે જેના મુખને રંગવામા આવેલું છે
તેવી ગાયોના દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૨૩

પુન સક્લદેહેષુ ગૈરિકાદિવિચિત્રિતા ।

વંકિષિચ્છશિરોગુચ્છા ગાવો દગ્ધિષયા કદા ॥૨૪॥

વગી આખા શરીર ઉપર ગેર ગેરે ગડગોથી ચિત્રામણ કર-
વામા આવ્યું છે, તેવી અને ગોરખી હથી માથા ઉપરના ગુચ્છો
જનાવવામા આવી છે તેવી ગાયોના દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૨૪

પ્રથિતાને રૂપુણાદિમાલદિભિરલંકૃતાઃ ।

દર્શયંત્યઃ સ્વમાહાત્મ્યં ગાવો દૃગ્વિપયાઃ કદા ॥૨૬॥

ગાયેલી અનેક ફૂલ-પાંદ વગેરેની માલા-વગેરેથી શણગારવામાં
, આવેલી અને પોતાના માહાત્મ્યને બતાવતી ગાયોનાં દર્શન મને
ક્યારે થશે ? ૨૫.

નિરુદ્ધા ગોકુલેશાસ્યે નિરુદ્ધા વિપિને ક્વચિત્ ।

ન વિરુદ્ધાઃ સ્વકીયેષુ ગાવો દૃગ્વિપયાઃ કદા ॥૨૬॥

શ્રીગોકુલાધીશજીના મુખકમલમાં ગેદેય ચિત્રવાળી અને ડોક
વાર વનમાં રોકાઈ ગયેલી છતાં પોતાનાઓમાં કદાપિ વિરુદ્ધ નહીં
(મદા અનુકૂળ) એવી ગાયોના દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૨૬.

અમેષ્ટત્ય સ્વગોવિદં તૃયંતં સ્વજનૈઃ સહ ।

પરાવૃત્ત્ય સમીક્ષંત્યો ગાવો દૃગ્વિપયાઃ કદા ॥૨૭॥

પોતાના ગોદિગાઓ સાથે નાચ કાના શ્રીગોવિન્દને આગળ
દેરી મોડું ફેરવી પ્રજ્ઞતાં દર્શન કર્યો કરતી ગાયોનાં દર્શન મને
ક્યારે થશે ? ૨૭.

મ્વલુરોન્મુતરજસાઽલંકૃતમ્યામિકુંતલા ।

સંગંધાતિશયોન્મુક્તા ગાવો દૃગ્વિપયાઃ કદા ॥૨૮॥

પોતાની ખરીમોઘી ઉઠેલી રજવડે શ્યામી શીફમ્બન્દનના
ફેરા ટાળુમારી આપ્યા છે તેવી અને પ્રજ્ઞ સુધેના મદ મુખ-મધી
ઉન્મત્ત ૨૪ ગયેલી ગાયોનાં દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૨૮.

અનાતિકગતિપ્રાપ્તપ્રમોદપુન્નકાવિના ।

વિલોકિના સ્વામિનીભિર્ગાવો દશ્વિપયા કદા ॥૨૯॥

૪૪ની નજીક જતા ઉત્તર થયેના આનન્દથી થયેલા રોમા
અવાગા અને ગોરા ગનાઓ જેની મામ્ નિકાળી ઝડી કે, તે રી,
ગાયેના દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૨૯

તદ્દર્શનમહાનદસદોહશિથિલી કુતા ।

વિસ્તૃતસ્વૈષ્ટગતયો ગાવો દશ્વિપયા કદા ॥૩૦॥

ગોરાડૂગનાઓના દર્શનથી થયેના મહાન અપૂર્વ આનન્દથી
હીની થઈ ગયેની અને તેથી પોતાની ગતિને ખૂટી ગયેલી ગાયો ॥
દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૩૦

સ્વામિનીમુલ્લસદૈવચક્રોર્થો ધૈર્યવર્જિતા ।

ન લીલાપ્રતિબધિન્યો ગાવો દશ્વિપયા કદા ॥૩૧॥

ગોરાડૂગનાઓના મુખઅન્દ્ર ત ૫ નડારીફ, ધીરજ વિનાની
અને લીલામાં પ્રતિમન્ધ ન કનારી એવી ગાયોના દર્શન મને
ક્યારે થશે ? ૩૧

લીલાતરચિકીર્ષો સ્વપ્નમોરગ્રે ગૃહ ગતા ।

તદાગતિં લોધયત્યો ગાવો દશ્વિપયા કદા ॥૩૨॥

અન્ય લીલા કરવાની ઇચ્છાના પ્રભુની પેદાજ ધેર ગયેલી
અને પ્રભુ હવે પધાંગે તેવું જતાતી ગયેના દર્શન મને ક્યારે
થશે ?

સમાગતનિજપ્રેઠ્ઠદર્શનનનદસપ્લુતા ।

સ્વદોહનાયામિમુખા ગાવો દગ્નિષયા કટા ॥૩૩॥

આરી પહેલેલા પોતા ॥ ગાય ત વ્હાલા પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણાચ્ચન્દ્રના
દર્શને લીલે આનન્દથી ઉભરાયેની ઓ દોહાવાની ક્રિયા માટે
તેમનાં થઈ રહેની ગાયોના દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૩૩

નિર્યોગિપાશરચિતગોપવપાવલોક્તિતા ।

તૂર્ણોભૂતા સ્વદોરાય ગાવો દર્શિષયા કટા ॥૩૪॥

નોઝણ ધારણ મૂકતા થયના ગોવાળ વેપરાળા ગોવાળ જોમની
સાથે જોઈ રૂંડલા છે તેની અને દોહાવાની ક્રિયા માટે તને શા ત
થઈ ઉભેની ગાયોના દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૩૪

વેણુનાદકૃતિસ્તઋગતયો નેહનોમુખા ।

આનદમીલન્નયના ગાવો દર્શિષયા કટા ॥૩૫॥

વેણુનો ના થતા જેની હૃદયથપા ॥ ક્રિયા તને ગેમાઈ
૨૪ જે તેની દોહાવાની ક્રિયામાં અતુલ થઈ રહેની અને આનન્દ
થી આખો માગેલી છે તેની ગાયોના દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૩૫

ગોઠાદમત્તચન્નનનુપુરસિન્ધિન્ ।

આવર્ણ્ય નિશ્ચલતરા ગાવો દર્શિષયા કટા ॥૩૬॥

ગોઠા ॥ આગી શ્રીકૃષ્ણાચ્ચન્દ્ર ॥ મન્દમન્દ સાધવાથી મુન્દ
માઝ ॥ અમારો મુલ્યા અલગ્ન થઈ દબી રહેલી ગાયોના
દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૩૬

વ્રજાતિકગતિપ્રાપ્તપ્રમોદપુન્ડ્રકાકિતા ।

વિલોકિતા સ્વામિનીભિર્ગાવો દ્વિગ્વિષયા કટા ॥૨૯॥

નજની નજીક જતા ઉપન થયેના આનન્દથી થયેલા રોમા
અસાગી અને ગોપાગ્નનાઓ જેની મામ્ નિહાળી રહી કે, તેવો
ગાયેના દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૨૯

તદ્દર્શનમહાનદસદોહશિથિલી કૃતા ।

વિમ્મૃતમ્વેષ્ટગનયો ગાવો દ્વિગ્વિષયા કટા ॥૩૦॥

ગોપાગ્નનાઓના દર્શનથી થયેના મદાન અપૂર્વ આનન્દથી
ઢીલી થઈ ગયેલી અને તેથી પોત ॥ ગતિને જૂની ગયેલી ગાયો ॥
દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૩૦

સ્વામિનીસુલ્લસદૈવવસોયોં ધૈર્યવર્જિતા ।

ન લીલાપ્રતિબધિન્યો ગાવો દ્વિગ્વિષયા કટા ॥૩૧॥

ગોપાગ્નનાઓના સુખચન્દ્ર ત ૪ અગેરીડપ, ધીરજ વિનાની
અને લીલામાં પ્રતિબંધ ન કરનારી એવી ગાયેના દર્શન મને
ક્યારે થશે ? ૩૧

લોગત્તરચ્ચીપોં સ્વપ્નભોરમે ગૃહ ગતા ।

તજાગતિ ચોધયત્યો ગાવો દ્વિગ્વિષયા કટા ॥૩૨॥

અન્ય સ્ત્રીના કરવાની હનુસાણા પ્રભુની પેલાઈ થેડ ગયેલી
અને પ્રભુ હવે પધાગે તેવું બતાવતી ગાયેના દર્શન મને ક્યારે
થશે ?

સમાગતનિઝપ્રેઽઠર્શનનંદસંપ્લુતા ।

સ્વદોહનાયામિમુખા ગાવો દર્શિષયાઃ કટા ॥૩૩॥

આવી રહેયેલા પોતાના અત્યંત વ્હાણા પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રના
, દર્શનને લીધે આનન્દથી ઉભરયેલી અને દોહાવાની ક્રિયા માટે
તૈયાર થઈ રહેલી ગાયોના દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૩૩.

નિયોગિપાશરચિતગોપવેપાવલોકિતા. ।

તૂર્ણામ્ભૂતા. સ્વદોહાય ગાવો દર્શિષયાઃ કટા ॥૩૪॥

નોંઝણું ધારણ કરતા યંત્રણા ગોવાળ વેપવાળા ગોવાળ જેમની
સાથે જોઈ રહેલા છે તેવી અને દોહાવાની ક્રિયા માટે તદ્દન શાન્ત
થઈ ઉભેલી ગાયોના દર્શન મને ક્યારે થશે ! ૩૪.

વેણુનાદકૃતિમ્તત્તગતયો દોહનોન્મુસાઃ ।

આનંદમીલન્નયના ગાવો દર્શિષયાઃ કટા ॥૩૫॥

વેણુનો નાદ થતા જેની હવનચક્ષુની ક્રિયા તદ્દન ગેઠાઈ
રહી છે તેવી, દોહાવાની ક્રિયામાં અનુકૂળ થઈ રહેલી અને આનન્દ
થી આળો ગાયેલી છે તેવી ગાયોના દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૩૫.

ગોઝાદમંઙ્ચઝ્નકઝ્નપુરસિન્ધિન્ ।

આકર્ષ્ય નિશ્ચલતરા ગાવો દર્શિષયાઃ કટા ॥૩૬॥

ગોઝુવના સ્વામી શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રના મન્દમન્દ ગાસવાથી મુન્દર
ખંઝરના કમકારને આકર્ષી અત્યંત ચિપરે દબી રહેલી ગાયોના
દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૩૬.

સ્વનં સ્વરસંદાનાય સર્વભાવૈકતત્પરા ।

ઇસંત્યો ગોકુલેશાસ્ય ગાવો દગ્ધિષયા કદા ॥૩૭॥

સર્વોત્તમાવમા એકાન્ત અને જાતેજ પોતાના દૂધ યગેરે મસને
દેવા શ્રીગોકુલાધીરાના મુખકમળના દર્શન કન્ટી ગાયેના દર્શન
મને ક્યારે થશે ? ૩૭

ગોઞ્ઠે ગોપજનાત્રાંત રાઙ્ગી વાર્તેન ચેતસા ।

વિભાવયત્યસ્તા લીલા ગાવો દગ્ધિષયા કદા ॥૩૮॥

ગોવાળાથી ભગ્યક ગોકુલમા ગતિને અમયે આર્તિવ ગા
ગિતથી પ્રભુની કીલ્લાઓની ભાવના કન્ટી ગાયેના દર્શન મને
ક્યારે થશે ? ૩૮.

एव मनोरथ नित्य यच्छन्तु मयि मत्प्रभो ।

પ્રસન્ના ગોકુલેશમ્ય ગાવો ભાવ સ્વપાલકે ॥૩૯॥

આ પ્રમાણે મારા પ્રભુ શ્રીગોકુલેશની પ્રસન્ન એવી ગાયો મને
મારા પાલક પ્રભુમાના મનોરથરૂપ રહેવા ભાવને સદૈવ આપો. ૩૯

૫૩. કાર્પણ્યોક્તિઃ ।

(અનુવાદકઃ—બદરીનાથ કારીનાથ શાસ્ત્રી)

વાञ्छामિ સેવનં નાથ સ્વાયં ન પાદયોસ્તવ ।
ન જાને તત્ર કો વાસ્તિ પ્રતિબન્ધો હ્યદૃષ્ટજઃ ॥૧॥

ભાવાર્થઃ—હે નાથ હે હૃદયેશ્વર ! આપનાં પરમ કૃપામય ચરણ-
સેવનની સેવા કરવાની ઇચ્છા રાખું છું તે પણ હે પ્રભો મારા
લૌકિક સુખની જરા પણ આશા રાખ્યા શિવાયજ સેવા માગું છું.
ગમે તેટલા અને તેવા લૌકિક સ્વાધ્યો સરે પણ પરમકૃપાળુ આપ-
નાના ચરણનાં પ્રીતિ કર્યા વગર કંઈ એવું નજ પડે, હે પ્રભો !
વારંવાર આપની સેવા માગું છું છતાંય મારો પ્રતિબન્ધ મટતો નથી.
કદાચ પૂર્વજન્મનાં પ્રારબ્ધ એવાં હશે કે શું ? હે નાથ ! આપ તો
પ્રારબ્ધને પણ મટાડનારા અને પાપોને દૂર કરનારા છો; તેથી
જીવને પ્રતિબન્ધ નજ હોય તથાપિ હું કંઈ સમજી શકતો નથી કે
શા માટે આપની સેવામાં પ્રતિબન્ધ આવે છે ? ૧.

ન જ્ઞાનં ન ચ વૈરાગ્યં નાપિ ભક્તિસ્તથાવિધા ।

કથ મે મનસો દ્રાઢ્યં ભવેન્નિઃસાધનસ્ય હિ ॥૨॥

ભાવાર્થઃ—હે પ્રભો શાસ્ત્રોમાં સાંભળ્યું છે કે સાધનોથી સાધ્ય
મિદ્ધ થઈ શકે છે તે પ્રમાણે મારી પાસે તેવાં સાધનો પણ નથી
હું તો કેવળ નિઃસાધન છું જગત્ શાસ્ત્રોમાં આજ્ઞા કરી છે કે
જ્ઞાનં વર્મ ચ ભક્તિય જ્ઞાન કર્મ અને ભક્તિ આ ત્રણ પ્રકારે પ્રભુ
મળે છે તેમ શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતામાં પણ આજ્ઞા કરી છે કેનહિ જ્ઞાનેન

સદ્ગુણ પવિત્રમિદ્ર વિદ્યતે જ્ઞાન સિવાય આ જયતમાં હોય પવિત્ર
 વસ્તુ નથી તો મારામા તે મુજબ જ્ઞાન પણ નથી બીજું સાધન
 શાસ્ત્રમાં વૈરાગ્ય કહેલ છે, શ્રીમદ્વાચાર્યચરણે પણ વૈરાગ્યપાત્રન કરવા
 માટે ખામ આજ્ઞા કરી છે. તે પ્રમાણે મારામા વૈરાગ્ય પણ નથી
 કાગણ કે લૌકિક આસક્તિ નાશ ન પામે ત્યાં સુધી આપનામાં.
 આસક્તિ થતી નથી તેમજ ઉત્તમ પ્રજ્ઞાની અર્થોત્તર પ્રેમસ્રાવણ
 ભક્તિ પણ મારામા છે નહીં. ઉત્તમ ભક્તિ પ્રાપ્ત કર્યા પછી જીવને
 પ્રેમપણુ અવશેષ કાર્ય રહેતું નથી. જેવી રીતે શ્રુતિરૂપ ગોપીજન-
 નેત્રમે આપની શુદ્ધ ભાવથી ભક્તિ કરી ઉત્તમોત્તમ સેવાનું રજા
 પ્રાપ્ત થયું છે; તેવી રીતે હે પ્રેમો મારામા ભક્તિ કપી પણ માધન
 નથી. આવી રીતે ચોતગ્રંથો હે નાય ! હું તો સાધન રહિત થયો છું.
 આચાર્યશ્રીએ આજ્ઞા કરી છે કે ગાનસી સા પરા મતા સેવાના દરેક
 પ્રકારો કરતાં માનસી એવા અર્થ જોઈ છે. એટલે અંચલ મનનો
 દરેક વ્યવહાર આપશ્રીમાજ હોઈ શકે. તે મુજબ જ્યારે મારાથી
 માનસી સેવા સિદ્ધ થઈ નથી તો માત્ર મન આપના ચરણકમલની
 સેવામાં શી રીતે દૃઢ થઈ શકશે. આપની કૃપા મિવાય મારું સાગ-
 ર્ય કેજ નહિ. ૨.

लौकिके कलेशहेतौ मे सर्वदा मनसो गतिः ।

न वैमि केन दोषेण वर्तते लौकिकप्रियः ॥३॥

ભાવાર્થ;—હે કૃપાનાથ જ્યાંસુધી મનનો દરેક વ્યવહાર લૌકિક
 મુખ માટે ગુંથામતો હોય છે ત્યાંસુધી સ્વભાવદુષ્ટ જીવ ખડું મુખ
 અને ખડું દુઃખ એળખી શકતો નથી લોકમાં જાહેર જાનીકાદથી
 ભેડેલું, તો કેવળ કલેશ મિવાય અન્ય કાષ્ટપણુ મળતું નથી કાગણ

કે જ્યાં અહતા અને મમતા બધાય છે ત્યાં કનેશ સિવાય કંઈ
 હોતું જ નથી. શીશાગવતમા પણ તવામસો વહેલ એવ શિખ્યસ
 લૌકિક સુખમા લચીપચી રહી આપની સેવાને ન કરનારા હવે
 મારે કસેગ ગહે છે તવીજ રીતે કેવલ કલેશના કાગળુ રૂપ આ
 લોકમા મારા મનની ગાંત નિત્ય દખાય છે હે પ્રભો ! એવુ એક
 પછુ દલુ જતુ નથી કે જેમા મારું મન લૌકિક સુખની ચિન્તા
 કરવાથી બરેલું હાય, હુ ભગવાન ! એવો મારા ક્યો દેષ હશે કે
 માગ ચિત્તમા હ મેરો લૌકિક પ્રેમ અને સુખની મકન જ જાતી
 ગહ છે જ્યાસુધી લોકમા પ્રીતિ હોય ત્યાસુધી હુ આપના અનૌ-
 કિક અરપને શી રીતે સમજી શકુ. ૩

त्वया सर्वसमर्थेन सर्ववर्त्राऽखिलेष्वपि ।

यदि मे नहि निस्तारस्त्रिलोक्या वा गर्भिम ॥४॥

ભાવાર્થ — હે કૃપાનોય ! આ તો કર્તુમ્ કર્તુમ્ જ રથા
 કર્તુમ્ = ૧ મમર્થ હા મમે તેવુ અન્ય દેવાદિકથી ન ગા ૨ કે તેવુ
 મારું હાય, તો ત્ય આપ આપના ભક્ત મારે તે કાર્ય કરી નેકા છો.
 અને ઘણી વખત આપમ્ ના ભક્તજનનો ઉદ્ધાર કરવા મારે આપે
 અમાધાગ્ય કરી કરેલા પણ છે આપના પન્મ ભક્ત ગોપીજનો
 તેમજ મર્થદાના ભક્તો પ્રદનાદ અર્જુન વિગેરના ઉદ્ધાર મારે આપે
 સમર્થ કાર્ય કરેલા હ. તો હુ પ્રભો ! સર્વસમર્થ એવા આપશીથી
 માગે કરનાર નિગ્તાર થશે નહીં તો પડી તલુ લોકમા પણ મારું
 નિદાણ કરનાર હોયજ નહીં, કાગળુ કે આપને ઢોઢીને દેકે હવે અને
 દેવો પ્રાકૃત છે, અમમર્થ કે-અપૂર્ણ છે. જો આપ સર્વ મમર્થ
 પ્રભુ પોતેજ આ પ્રમગ મનિવાગા લોકમથી તગ્વી આપની મેવામા

પ્રવેશ કરાવે તોજ બની શકે તેમ છે, અન્યથા હે પ્રાણુનાથ, મારી ગતિ આપના શિવય છેજ નહીં ૪.

दुष्टानां म्वम्य जानामि धर्मत्याग च सर्वथा ।

किं करोमि न वै किञ्चित् म्वाधीनं सेवकम्य मे ॥५॥

ભાવાર્થ — હે સર્વોધાર પ્રભો, શ્રીમદાચાર્યચરણની આરાધા છે કે ‘જીવાઃ સ્વભાવતઃ કુપ્ત્યા હવે પોતાના સ્વભાવથી દુષ્ટ છે, અર્થાત્ પોતાના ગ્રાહ્ય સાર મ્હોટા લાભનો ત્યાગ કરે છે; તે મુજબ હું . પણ લોકિક સુખ અને ન્યાયના વધારે આગ્રહિતનાનો હોઈને આપને વખતોવખત પરિશ્રમ આપું છું કાગળ કે સ્વભાવ એવો હોય છે કે કોઈ સાધારણ વ્યક્તિથી તે કાશુભા આવી શકતો નથી. શ્રીમદ્ ભાગવતમા પણ આરાધા કરી છે કે સ્વભાવો દુરત્યજો નાથ કાશીયનાથ સ્તુતિ કરતા કહે છે કે હે પ્રભો ! હવેનો સ્વભાવ એકદમ સુધરી શકતો નથી આપની કૃપા હોય તોજ સ્વભાવ પન્વિર્તન થઈ શકે, તે પ્રમાણે હે નાથ ! મારી દુષ્ટતાને હું બરાબર અમળું છું તેમ હવેનો ધર્મ આપની ભક્તિ કન્વાનો છે સર્વદા સર્વમાર્ગેન મજનીયો મજાધિપઃ એ શ્રીમદાચાર્યચરણની આરાધા અનુમાર અમારો તો ખાસ ધર્મ આપની સેવા કરવાનો છે તે સેવા પણ લોકિકાસક્તિ હોવાથી છુટી જાય છે હે પ્રભો હું શું કરું મારી મત્તાની વાત જરા પણ નથી તેમ માગ લાખાનું કશુંયે નથી જેથી કમીને હું મારી દુષ્ટતાનો ત્યાગ કરી આપની એવા કન્વાને તત્પર અનુ. આપના કૃપામય સિવાય મારું કશું પણ સામર્થ્ય નથી ૫.

સેવકાભાસતા યદ્યપ્યસ્તિ નાય તવાપિ તુ ।
નિજાચાર્યવલ્લદેવ પશ્ય મા કરુણાદૃશા ॥૬॥

ભા.અર્થ — હ કૃપાનાથ, જો કે મારામા આપના સેવકોના
'જેવો આભાસ તો છે. પણ તે આભાસથી શુ ફલ મળવાનું છે.
આભાસ તો મિથ્યાર્થ પ્રતિપાદન કરતારા હાય છે તેથી તે ગમે
તેવો પ્રખ્ય આભાસ હોય તેથી પણ મારો શો અર્થ સરવાનો છે
'સ્વપ્નમા પ્રાપ્ત કર્યા ભોજનનું ફલ ખરું હાતુજ નથી જગૃત
દગામા તે ભોજન નામશેજ રહી જાય છે તેવીજ રીતે હ પ્રજો,
સેવાનો આભાસ તો ફક્ત જગતના લોભને છેલગ્વા પૂરતોજ દેખાય
છે હે દયાનિધાન, મારી આવી ગિયતિ હોવાથી આપ શ્રીમદાચાર્ય-
ચરણના સંપર્કથી પણ મારા ઉપર કૃપાની દૃષ્ટિ વર્ષાવી દરારન
આપવા કૃપા કરો, કાન્દુ શ્રીમદાચાર્યચરણ આપના વદનાવતાર
છે અને આપશ્રીના ચરણથી તે વદનચરણ મિત્રકુલ અળગુ નથી,
એટલા સાડ આપને વાનવાર વિનવું છું, જે ગામ માં અશી
અને વશી છે. અર્થાત અને સર્વે જુલો આરના હ અરુપ અરો
હીએ અને આપનોજ વશ હીએ અશીએ હો. હારગ અરો તન
કૃપા કરવીજ જોઈએ જો હ હે નાથ આપ તો ફલ કૃપા
હોવાથી કૃપા કરો છો પણ અમારા નૈમિક આવરણોથી આતી કૃપાને
હવે ઓળખી શકતો નથી માટે આપ કરુણામય દૃષ્ટિ અમારા
ઉપર કરો કે જેથી અમે આપની કૃપાને ઓળખત થઈએ. હ.

न चैतदुचितं नाय त्वदीयो दैन्यमेव हि ।

(ના) પ્રાપ્નોતિ સર્વતો નિય પરિહાસાસ્પદ તવ ॥૭॥

ભાવાર્થ—હે ભગવાન હે નાથ આપ નર્વ સુમય અને કૃપાળુ છો અને કૃપા એ આપનો અસાધારણ ધર્મ છે એટલે અમે સ્વાર્થી હવે હોવા છતાં પણ આપ તો કૃપા દિયીજ અમારો ઉદાર કરો તેમા શક હોયજ નહીં છતાં પણ હે નાથ આપનો ભક્ત થાને લોકમા ચોત રથી તુચ્છ સ્વાર્થની ખાતર કમાવ જેવો ફરતો રહે તે તો આપને પણ હીં લાગે નહીં, મરહુ આપની સમક્ષમા દૈન્ય પ્રાપ્ત થીને આના અધીકિક દશનાર્થ પ્રયાગ કરી શકાયા આવે તેજ અમ્મ ગણાય પરંતુ લૌકિક તુચ્છ પુત્ર પૌત્ર ધા વગરેના મુખ્ય પ્રાપ્ત કરવા માટે જે પ્રયત્ન કરાયા આવે અને તેને અગે લૌકિક સ્વચ્છ સાધ દીતા કરવામા આવે તે તો આપના તરીકે ઓગળાના ભક્ત તો જગ પા ઉચિત નથી કહાય આપનો યજ્ઞને કેવલ આપનામાજ પરાચરુ ન થતા ઉત્તમો સમ સાધન નિયન ન મેળવી શકે તો તે ઉપપ પણ આપનું દાન્ય કરન ની ગણાય ભૂત તા ગાતા દદ આશ્રય રાખી આપનામા ગાયણુ યજ્ઞને રહે પગીનુ દરેક મર્થ આપના ઉચરજ ગણાય છે

(આ પ્રસાદમા શ્રીદગિગયણ જ વિ છે, કે આપનો ભક્ત થયા પછી—એક વૈષ્ણવ બન્યા પડી જો તેનામા દીતા ન હાય તા તેમા એને કનક નથી, પણ આપોજ છે, એની મશકતી થવાની નથી પણ આપનીજ થવાની છે, કાન્સુ કે એ આપનો છે, તાતાર કે બીજા માર્ગમા જેમ હવનેજ મર્થ પ્રપત્તો કરતા પરંતુ તેમ પ્રુષ્ઠિમાગગા નથી એ માર્ગમા તો પ્રતુને એટલુજ દહવાતુ રહે છે કે આપનો છુ. આપને શ જે છુ, આટલાથી એમા સર્વ નિર્ગુણ ભાવના પ્રકટાવની એ પ્રભુના ઉપર જાગ છે, અને દાદ નહીં, કેરી ઉત્તમ ભાવના, ધન્ય શ્રીદગિગય પ્રભુ । ।)

વદામિ નાથ કસ્યામે દુઃખં હૃદયસમ્ભવમ્ ।
 ન પશ્યામિ ત્રિલોક્યા તુ યો મે દુઃખં નિવારયેત્ ॥૮॥

ભાનાથ — હે નાથ, જગતનો વ્યવહાર એવો હોય છે કે
 'પોતાના અમ મા તો રનેહી શિવાય મધ પણ પોતાતુ દુખ બોલી
 રકનોજ નથી તેની રીતે હુ પણ માઠ દુખ અન્ય કોની સમક્ષ
 કહુ ? કારણકે દુખો તો એક પ્રકારના હોતા નથી દરેક દુખોમા
 હૃદયતુ દુખ અસાધારણ કહેનાય છે તે હૃદયતુ દુખ અન્ય કોઇ પણ
 જાણી રહે તેમ નથી કદાચ કેઇ આપનો અનુગૃહીત ભક્ત હૃદયતુ
 દુખ જાણી પણ શકે તો તે દુખતુ નિવારણ કની શકે નહી
 એટલા કારણથી માટે દુખ હુ હવે કાઢના મમક્ષ મ્હી શકુ તેમ
 નથી લોકમા । હતે-છુ જેવા યજ્ઞને દુનારા અને કહેનાગ તરીકે
 ધણા માણસો અને દેવતાઓ પણ ગણે છે પણ તમે પેઢી એક
 પણ એવો નથી કે માગ હૃદયના દુખને ઓળખીને દૂર કરી શકે
 હૃદયતુ દુખ તો તેજ જાણી શકે કે જે હૃદયમા નિગ્નતર વાસ કરતો
 હોમ આ નિલ હૃદયમા નિરાજો છો અને હૃદયના તાપને સમાવના
 પણ આપજ સક્તિમાન છો માટે તણ લોકમા પણ આપના
 શિવાય એવી એક પણ વ્યક્તિ નથી કે જે માગ દુખતુ નિવારણ
 કની શકે ૮

(દુખ નિવારણ મટે ચરે, કુટડા કુટડા માટે એક સામાન્ય
 માણસની ગુહામગિરિ કરતા વગ ને આ મ્હોલમા સજ્જક કુટડો
 લગાવ્યો છે, જગતમા એવો કયો સર્વોચ્ચ સુખી સજ્જન હયાતી
 ધનાવે છે, કે જે પોતે સુખી હોઈને અન્યના દુખ દાખી રહે જેને
 આપણે આપણા દુખો દેકવા નિવરતા હોઈએ હીએ, તે પણ તિરાહિ-

તાનન્દ હોઈને દુખીજ દોષ છે, તેવ ઐતી વિનતી કરી એના કરતા જેનુ સુખ મર્વાદા ત્રિજાયામધિન છે, જે જાને સુખ-૫ ઈ, આનંદધન જે મદાનો તમારો મિત્ર છે, અરે હૃદયમલ્લયો કદીને તમામ મિત્ર તનીકે વે- જોને ઓળખાવે છે, તેજ ને શ્રીયશ્ચેદોત્તમ ગન્ધાલિત પ્રગ્ને તમાકે દુખ હલો, જુ દુખ નિવાનની શક્તિ : એનામા નથી : તો પછી જગત્મા કયો માણસ એવો ઈ, ૬ જે દુખ નિવાનની ગદિત ધરાવેો હોય ? આ જગત્મા આગાનકે દુખ કે જૈનિક દુખની વત નહીં પણ પ્રભુચિન્દનનિત પરમ તાપનુજ તકે જ છે)

ત્વત્રૈવ કમ્યાં કાર્યાં ગાદ્યં નાદ્યં મયિ ।

યદા મ્વામ્યેન મતતં વર્ગેમિ તદ્ મંદનમ્ ॥૨॥

હ જગત્મા, આસિન્ધો, આપનેજ આગ ઉપર તો કૃપા કરવાની ગદી. આપના મિત્રય જ્યારે કોઈપણ મગ ઉપર નિવામક ના તો દહે આપને ગા વખતે વિશેષ મગયતી ગદ્દ જેવાની નજ દોષ દુ નો આપનોજ છુ એટલે પછી આપના તરીકેજ મારો સ્વીકાર થવો જોઈએ, મમે તેવો છુ પણ દુ તો આપનોજ છુ મારે આપના મિત્રાય માર્ગનો આશ્રય મારે સ્વખામા પણ ન હોય, ગાપા પામે જમાગ જેવા પુરુષ જાનો તો અમખ્ય દગે પરનુ મારી સમક્ષ નો મારા શરણુ રૂપ દુખના નિવારણુ કરનાગ આપ એકજ હા હે પ્રભો, જ્યા સુધી આપ મારા ઉપર કૃપા કરો નહી, ત્યા સુધી મારા ચિત્તો શાંતિ યવાની નથી, અો ચિત્તચન્તિ રિના આપનો સેવા જગત્મા મીને નજ થઇ શકે અર્થાત્ આપનામા પગથણના જેવે અો

ઇન્દ્રિયોની શુદ્ધતા ત્યારેજ યજ્ઞ રકે જ્યારે ચિત્ત સ્વસ્થ હોય,
એટલા માટે ચિત્ત સ્વસ્થતાથીજ આપની સેવામાં આનંદ મળે છે
જો ચિત્ત સ્વસ્થ ન હોય તો અમુક વખતજ સેવા થઇ શકે, પરંતુ
કાયમની સેવામાં નિપુણતા પ્રાપ્ત થઇ શકે નહીં અને સદાને માટે
'આપના વિમુખ રહેવું પડે. આપનાથી હું વિમુખ તો નજ રહી
શકું જ્યાં આપ માગે ઉપર કૃપા કરી મારા ચિત્તની સ્વસ્થતા
કરો. હ

(આ શ્લોકમાં શ્રીકૃતિગાયક —
(જેવો તેવો હું) એમ કહીને પોતાની દીનતા સ્પષ્ટ રજામાં
જણાવી નહા છે મહાનુભાવી શ્રીકૃતિ ગાયક પદ્ય જ્યારે 'જેવો તેવો
જણાવે છે તેનો મર્મ હોઈ શકે, કે 'પુષ્ટિભક્ત તો હમેશા
દીનતાથી ભરેલો અને પ્રભુની કૃપા જ પોતાનું અવનરૂપ કાર્યની
સિદ્ધિ આદ્યનારા હોય છે' આ ઉપરથી મિદ્ધ થાય છે, કે
'ચિત્તની સ્વસ્થતા માટે પુષ્ટિભક્તને કોઈ યાગમાધનની કે આન્દ્રા
વસ્ત્રાદિ વસ્ત્રોની જરૂર રહેતી નથી પ્રભુની કૃપાથીજ ચિત્તના ઉદ્દેગ
મટે પ્રભુની કૃપા જ હૃદયના રાગ શાન્ત થાય પ્રભુની કૃપા જ
પ્રભુની સેવા થાય, એજ ઇન્દ્રિયો પુષ્ટિભક્ત હોય છે, વૈષ્ણવો
કોઈ ધ્યાન આપશે કે ?)

સર્વજ્ઞે बहु कि वाच्य मया नाथ वृषानिवो ।

विचार्यै सदृश कार्यं सेवके मम्यनुग्रह ॥૧૦॥

(વાવાચ્ય) હ સર્વજ્ઞ ભગવાન, પુનઃ પુનઃ આ બાબતમાં
આપને વિનવતા તે સીકે હાગવું નથી, કારણકે વિશેષ અમળનવાનું

તો તેને હોઇ શકે કે જેને કોઇપણ ગ્રામ્યતાનું જ્ઞાન નજર હોય આપ
તો સર્વજ્ઞ હો. અર્થાત્ દરેક સ્થળમાં જે જે થાય છે તેનું જ્ઞાન
અને થવાનું છે. તે મર્મને જાણનારા આપ એકજ હો. તેમ કદાચ
કોઇ સર્વજ્ઞ જેવો હોય અને કૃપાશુ ન હોય તો કોઇ પણ અર્થ
નજર મરે, એવા યોગી લોકો અગર દેવતાઓ પણ કોઇ કંઈ હોય છે.

કે જે જળ કાલનું જ્ઞાન ધરાવતા હોય પરંતુ તેથી મારો અર્થતો
સિદ્ધ થવાનોજ રાનો હોય ? મર્મજ્ઞ હોવા છતાં પણ કૃપાશુ ન હોય
તો તેનું મર્મજ્ઞપણ કોઇ કામનું નથી એટલા મારે આપતો સર્વજ્ઞ
પણ હો અને કૃપાના સાગર હો. જે સાગર રૂપ હોય તેમને ત્યાંથી
કોઇ વિમુખ તો નજર નથી તો હું પણ આપ કૃપાના મમ્મદ પામે
આપની કૃપાની પાવના કરવા આપના ચરણમાં ઝુટી રહ્યો છું.
કદાચ આપને વિચાર કરવો ઇચ્છતો હોય તો આપ લમે ગમે નેટતો
વિચાર કરજો પણ આપના સેવક તરીકેના અધિકારને યોગ્ય લાગે
તેવો અનુમત્ત તો મારા ઉપર થવોજ જોઈએ. કારણ કે મારે
આપના નિવાસ કોઇપણ અનુમત્ત કરનારો નથીજ. નેમ થવાનો નથી
એટલા મારું આપને વારંવાર વિનવું છું કે આપના સેવક તરીકેનું
માન મન્યવનું ને કેવળ આપનાજ હાથમાં છે. ૧૦

વિશ્વાસસ્તુ નિનાચાર્યપાદયોરસ્તિ સર્વથા ।

ન જાને જાયતે નાથ વિલંબઃ કેન હેતુના ॥૧૧॥

(ભાષાર્થ)કે કૃપા સિન્ધુ ભગવત્, આપના ચરણારવિન્દમાંજ મારો
વિશ્વાસ નમો એવી રીતે આપશ્રીને માનવાનું તો નજર હોય કારણ
કે શ્રીમદ્વલ્લભાધીશ આપનું શ્રીમુખ છે, અને આપશ્રીએ મારા

અને આપશ્રીયે મારા જેવા પામર હોવાના ઉદ્ધાર કરવા માટે
 શ્રીવાગીશ પ્રભુને આજ્ઞા કરીને આ જુલક ઉપર પધાગવ્યા છે.
 અમ અને અંગી બન્ને બિન્ન હોતાજ નથી આપ સાક્ષાત્ કૃપાતુ
 સર્વજ્ઞ પ્રભુ છે. ત્યારે આપના શ્રીમુખ્યવરુપે માક્ષાત્ શ્રીમદાચાર્ય
 ચરણ વિરાજે છે. જેમ લોકમા શરીની હવના પોષણ માટે અગર
 પ્રસન્નતા માટે હવના રાગીના દરેક અંગેથી રાગીની હવને આન-
 ન્દાનુભવ થાય છે. તેમા પણ મુખ્ય અમ મુખ્ય છે અને મુખ્ય દ્વારા
 સામાના દરેક કમવહાર મિદ્ધ કરી હવને અખુટ આનંદ મળે છે તેવી
 રીતે અલૌકિક દશામા પણ શ્રીમુખ્યાવતાર મામદ ચાર્યચરણદ્વારાજ
 આપની પ્રસન્નતા મેળવી શકાય તેમ છે. એટલા કારણુમર
 શ્રીવાગીશ ચરણાવિન્દમા મને તો સર્વથા વિશ્વાસ છે અને તેપણ
 એકદેરી વિશ્વ મજ નહીં પણ સર્વદેરી છે સર્વથા જેકે બાબતમા
 આચાર્યશ્રીની આજ્ઞામા વિશ્વાસ રાખીને જ હું તો ગાનુસરે છું
 હતા પણ હું પ્રભો મને ખબર નથી કે આપ સા માટે હજી આપના
 આનન્દનો અનુભવ કમવવા વિલંબ કરી છે. આપ અરેખ્ય
 કૃપાતુ તો હોજ. કૃપાતુની કૃપા તો પાન આપની પરવા રાખ્યા
 સિવાય પણ અજમિલ જેવાના ઉદ્ધારનો માદક પોતાના હોવાનો
 સ્વીકાર કરેજ છે. હું પ્રભો આપ ગર્વજ હો એટલે મારાથી આપની
 દન્ધાને શી રીતે જગતી શકાય / મારો માત્ર આપનામા વિશ્વાસ છે,
 એ વાત વિગતો જવાની તો નજ દોમ ૧૧.

~ અસહાયોડસમર્યથ સેવનં મનિમજ્જહ. |

દીનોડસ્મિ સર્વથા નાથ વિશિષ્ટૈવં કૃપાં પુર ॥૧૨॥

(ભાસ્ય:) હું પ્રભો ! આપ કાન એમ મારતા હો કે મને
 માદાય્ય કરનારા હોજ લોકિકના સમા કુડળિયો થઈ, તો તે પણ

બનવા જોગ નથી હું તો આપના ચિવાય કેઇની સદાય માગતો
 નથી અને કેઇની સદાયથી મને કાઢપણ લાભ નથી કાઢણ કે
 લોકિના સદાયકો લોકસિદ્ધ કરી સાધવામાં અમર્થ હોઇ મરે
 આપનો સાક્ષાત્કાર અને પ્રેમતક્ષણ જાકિત કરી કેળવવા માટે તો
 આપની કૃપાનીજ મદાય પૂરતી છે તેમ હું તે ફળ માધરા માટે
 પણ અમર્થ હું મારૂ સામર્થ્ય ક્રમ્ત આપના કૃપામતો અનુમ-
 રીજોગ મળાય તમ જગા હે પ્રભો આપી મેના કરવામાં મારી
 મુદ્દિ વીજી જગત જગાય છે એટલા માટેજ આપના માહા
 ત્કારના આનન્દની પ્રાર્થના કરૂ છું જ્યારે આપની સેવામાં ઇન્દ્રિયો
 મન અંત્રિયો સમ્પૂર્ણ રીતે વિશ્વાસને પામે ત્યારેજ હું આનોકમાં
 ફેરવાઈ મને માનુ તેમ હે નાય હું કમલવધી પણ એક કમલ હું
 લોકના રૂપ મેળવનાગ કમલો ઉપર જોગ લોકા મેલને રંગ
 દયા ઉપજે કે તમ આપની સેવ કરને મેળવવા માટે હું અરુ ૥ ૥
 દીન દાસ હું હે ભગવન્ આપ સર્વશક્તિ કંઈ પણ સુવસ્વાનુ નજ
 હોય આપ મને એક દીન સેવક જાણીને પણ માગ ઉપર કૃપા-
 વૃષ્ટિ કરો જેનાથી મારૂ લોકસિદ્ધ આપત્ય નષ્ટ થઇ જતા હું
 અપાર આનન્દને પ્રાપ્ત કરૂ ૧૨

શરણસ્પર્શસુદ્ધાર વીનોદારપરાયણ ।

માસુદ્ધર વ્રજાધાર સ્વમેધાસ્થાસ્યહેતુભિઃ ॥૧૩॥

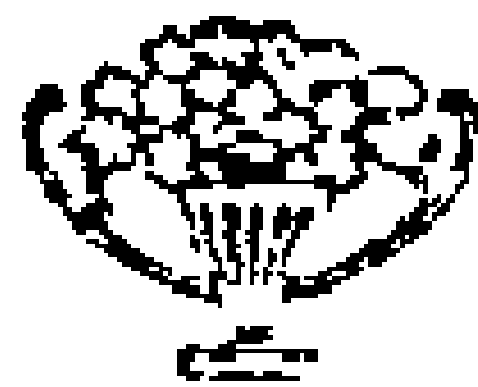
(ભાવાર્થ) હે ભગવન્ આપ તો આપને શબ્દો આવેલા છો
 દુષ્ટ હોય કે શિષ્ટ હોય, ગમે તેવા હોય તેવાઓનો ઉદ્ધાર કર
 નાગ છો તેમ જેમને કેઈ પણ પ્રકારનું આદાય્ય નથી અને કેવળ
 આપની બક્ષિત મેળવનામાજ નિષ્ઠા હોય છે તેવા જીવોનો ઉદ્ધાર

કરવામાં પણ આપ તો નિરંતર તૈયાર રહેલાજ છે. આપને
 શરણે આવેલા જીવો અને દૈન્યયાળા જીવોની યોગ્યતા તરફ કે
 કર્મવાચના તરફનો આપ જરા પણ વિચાર ક્યાં સિવાયજ ગજેન્દ્ર
 અને પિંગલા જેવા જીવોનો પણ આપે તત્કાલ ઉદ્ધાર કર્યો છે.
 જેવી રીતે આપે તેવા ભકતોનો જ્યારે ઉદ્ધાર કર્યો તેવી રીતે મારો
 પણ આપશ્રી ઉદ્ધાર કરવા કૃપા કરો તેમાં ખીણું એકપણ ખાસ
 પ્રયોજન તો નથી સિવાય આપની સેવા સિદ્ધ કરવામાં અમારા
 હેઠ પ્રાણુ દન્દ્રિયો અને તે તે દન્દ્રિયો અને તે તે દન્દ્રિયાદિકના
 ધર્મો વિગેરેનું આરંભ ન હોય ત્યાં સુધી આપની અત્યંત સેવામાં
 સમ્મતા મેળવી શકાતી નથી એટલાજ કારણો આપ મારા
 પુનઃ જીવ ઉપર આપની રાજાસાનિક ઉદારતાનો પરિચય કરાવી
 મારો ઉદ્ધાર કરવા કૃપા કરો તેવી મારી આપને વારંવાર નમ્ર
 પ્રાર્થના છે. આપ કદાચ મારા ઉપર ઉપેક્ષા કરશે. અને મારા
 અંતઃકરણની પણ ખાતરી નથી કે મારા પ્રાણોને આપના વિયોગમાં
 ટકાવી શકાશે અમર પ્રાણો પણ સ્વતઃ મમર્ષ બની રહી શકે
 આમ થતા આપની સેવાનો લાભ ન મળવાથી હું અપૂર્વ કષ્ટનો
 અનુભવ શી રીતે મહન કરી શકીશ ? ૧૩.

સ્મર સ્મર સ્મર સ્વીયપક્ષપાતપરિપ્રદમ્ ।
 શ્રીમદ્વાચાર્યદાસેષુ તેનૈવ નિલિલં કુરુ ॥૧૪॥

(ભાવાર્થ:) હે કૃપાનિધાન, ભગવન આપ તો સર્વ મમર્ષ
 હો એટલે મારે આપને નિવેદન કરવું તે તો અનુચિત મણાય તો
 પણ મારી અપક્ષતા સમાવવા આપને ફરીથી એકવાર પ્રાર્થના
 કરું છું કે આપશ્રીના મુખારવિન્દાત્મક શ્રીમદ્વાચાર્યસરભુના

સેવકો પ્રત્યે તો આપમીનો પક્ષપાત આપ બાદ કરો. કારણ કે શ્રીમદ્વાયર્ચયશ્વના જેવા અને તેવા જોડલા અને તેટલા જયારે અને ત્યારે દરેક સેવકોમાં આપે પોતાના તરીકેનો સ્વીકાર કરેલો છે, તો તેમ પણ આપ મને શ્રીમદ્વાયર્ચના એક દાસ તરીકે માનીને પણ આપશ્રીયે તો મારો ઉદ્ધાર કરવાનો રહ્યો. હું તો અવ્યય અને સ્વભાવ દુષ્ટ હવ આપશ્રીની શું નિનાત કરી શકું. આપને મારામાં જે જે સાધનોની ન્યૂનતા જણાતી હોય. અગર જે કાંઈ પણ મારામાં આપશ્રીની અત્યંત કૃપા મેળવવાં, અપૂર્તિ હોય તે દરેક વસ્તુ મેળવી આપવામાં આપ કૃપા કરો. હું તો આપનો દાસ છું જે મારા ઉદ્ધારો મારી બુદ્ધિથી આપને અર્પણ કર્યા છે તે વિશે આપને થોડું લાગે તે કરો હું દાસ છું આપ મારા મદાને માટે મેન્મ છે. ૧૪.

૫૨. મદત્યાગહેતુઃ ॥

અથ ત્યાગાય સદ્યુક્તઃ પ્રોચ્યન્ને વિવિધા મદાઃ ।

વિદ્યામદો ધનમદસ્તયૈવ કુલ્લજો મદઃ ॥૧॥

સુહ્યા એતે મયા પ્રોક્તાઃ સન્ત્યાન્યાથ વિશેષતઃ ॥૧૩॥

સાધુ પુરુષોમાં રહેલા એવા જુદાજુદા પ્રકારના મદો એનો અમલીને સાગ કરવાનો છે, એ માટે અહીં કહેવામાં આવે છે.

૧. પિલાનો મદ, ૨. બાળો મદ અને ૩. કૃષીનતાનો મદ, આ ત્રણ મદને હં મુખ્ય ગણું છું, તે ત્રણેયનો ખાસ કરીને લાગ કરવાનો છે. ૧૩.

યૌવનીયઃ પૌરુષજો બાલજત્વકૃતોઽપિ ચ ॥૨॥

રૂપજઃ શીલજશ્ચૈવ લોકસન્માનજોઽપિ વા ।

ન્યાવૃત્તિકૌશલ્યુતસ્તથા સ્વજનપોષજઃ ॥૩॥

દાતૃતાવિહિતઃ શત્રુવિદ્વિહાદપિ જાયતે ।

સાન્તાનિકસ્તથા પુત્રભાર્યાદિદુસૃતેરિહ ॥૪॥

જ્ઞાનાભિમાનઃ સર્વેષાં તથા મજનતોઽપિ હિ ।

રાજસન્માનજો નિત્યં દૃઢાનુમિતિર્જોઽપિ વા ॥૫॥

શયનાહારસચ્ચાતો વૈરાગ્યજનિતોઽપિ ચ ।

એવંવિધા મદાસ્તેષાં નિવૃત્તિરધુનોચ્યતે ॥૬॥

હવે ૪. જુનીનો મદ, ૫. પુત્રપાતનનો મદ, ૬. બચપણની અસરનો વાત્સાલ્યગુણનો મદ, ૭. રૂપનો મદ, ૮. મદાચાર પાલનનો મદ, ૯. 'મોડા તરફથી માન પામવાને લીધે થયેલો મદ, ૧૦. વ્યવહારકુશલતાનો મદ, ૧૧. મનોબદાવાંચોનું પોષણ કરવાની ક્ષમિતો મદ, ૧૨. દાનેશ્વરિતાનો મદ, ૧૩. શત્રુઓને કેદ કરવાની ક્ષમિતો મદ, ૧૪. આગં કે અગં સન્તાન દેવાને લીધે થયેલો મદ, ૧૫. પુત્ર-સહી વગેરે પોતાને વશ છે, ક્રોધી થયેલો મદ, ૧૬. પાત્રી દેવાને લીધે થયેલો મદ, ૧૭. પોતે જીત્યા છે, એ દૃષ્ટિ થયેલો મદ, ૧૮. રાજદરબારમા પોતાને માન મળે છે, તેથી થયેલો મદ,

૧૬ વૃક્ષોમા પોતે માન પામે છે, મારે થયેતો મદ, ૨૦ જુખસમ
 વડ ને સાગે સારા ખાંચોનો પોતે ઉભોગ કરી શકે છે, તેથી
 થયેતો મદ અને ૨૧. પોતામા શ્રેષ્ઠ પ્રકારનું વૈનાય્ય રહેલું છે, એથી
 થયેતો મદ, આવા પ્રકારના જે આ એકવીમ મદ છે, તે કેવી રીતે
 દૂર કરી તેનો ઉપાય હવે અહીં ખતાવવામા આવે છે ૪-૬

વિગ્રામદનિવૃત્તિસ્તુ સુદ્ધગમ્યન્વનો હો ।

વેદવેદાર્થચથને હ્યવતારો હેમંત ॥૭॥

ચતુર્મુલસ્તથા વ્યાસમ્નગ્રાહં વૈડિમ્ન મન્દવી ।

इति विज्ञाय मनसा क्षिप्र विग्रामद त्यजेत् ॥८॥

હિન્ગ પ્રકારનું જ્ઞાન ધરવાનાગએને પ્રભુ ગમ્ય છે, એક
 જાણી વિગ્રામદ નિવાન્વાનો છે વે અને વેદના અર્થનો વિગ્રા
 કરવાને મારે પ્રભુનો અર્થના છે, વળી સદ્માજી અને ભગવાનનામ
 જેવાઓ ન્યા બિરાજે છે, ત્યા અત્ય મુદ્ધિવાગે ૬ શી વિમાતમા,
 એમ મનથી સારી રીતે જાણી તરતજ વિગ્રામદનો ત્યાગ કરવો ૭-૮

लक्ष्मीपतिं हरिं ज्ञात्वा तस्याश्चञ्चलतामपि ।

बाहिर्मुखैकहेतुत्वात् सर्ववस्तुममर्पणात् ॥९॥

લક્ષ્મીના પતિ તો માત્ર મીઠગિ ભગવાનજ છે, વળી લક્ષ્મી
 અમ્યમ હ, એ લક્ષ્મી પ્રભુ તરશથી ચિત્તને દટાવી બહિર્મુખ કરા
 વનારી છે અને આપણે આપણુ જે કાંઈ માન્ય હતું તે તો
 પ્રભુને સમર્પી દીધું છે, એટલે આપણુ ફરજ નથી, આવી ભાવ
 નાથી ધનમદનો ત્યાગ કરવો ૯

કુલસ્યાનિષતત્વેન બ્રહ્મેન્દ્રાદિવિમોહનઃ ।

અકુલીનકિરાતાદેઃ પ્રહ્લાદાદેરશોધૃતેઃ ॥૧૦॥

મહત્કુલપ્રસૂતસ્યાવધાનિત્વવિશેષતઃ ।

સત્તિધેરેવ કર્તવ્યં સર્વદા સ્વવિચારણમ્ ॥૧૧॥

કુળ એ તો ક્ષણિક વસ્તુ છે. પ્રભુ ક્ષણ એ કન્દ જેવાને
મોહમાં નાખી પ્રજાડે છે. તેનાથી બિચૂં હીન કુળના કિરાત, બીજા
અને અમુર બાકક પ્રહ્લાદ જેવાનો પ્રભુ ઉદ્ધાર કરે છે. ઉચ્ચ
કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલામે તો ખામ કરીને સાવધાનતા રાખી પ્રભુનું
માનિધ્ય બળવાઈ રહે એ દૃષ્ટિએ પોતાની કુલીનતાનો વિચાર
દંભેશ કરવાનો છે. (ક્યારે અકુલીન બની જવાશે, તે કંઈ નક્કી
નથી; માટે સદા સાવધાન રહી પોતાના સ્વરૂપનો દંભેશ વિચાર
કરવાનો છે.) ૧૦-૧૧

અસ્થિરત્વાદ્યૌવનોયમસામશ્યાંસ પૌરુષમ્ ।

સંસારાવેશહેતુત્વાદ્વાચાલત્વકૃતં તથા ॥૧૨॥

જુવાની કાંઈ કાંઈમ રહેવાની નથી. એનો વિચાર કરી જુવા-
નીના મદનો ત્યાગ કરવો. કાંઈ પક્ષી શું થશે એ નક્કીવાની આપ-
ણમાં તાકાત નથી, એમ મમત્રી પુરપાતનના મદનો ત્યાગ કરવો.
અવપણને લાગે જે અટકાવો છાપણું છે, તેનાથી અહંતામમતામક
મંસારમાં વધુ અને વધુ લેડા ખૂલે જવાય છે. માટે એ વાચાલ-
પણનો મદ પણ છોડી દેવો. ૧૨.

પ્રાકૃતત્વાદનિન્યત્વાત્ પુત્રિસત્ત્વાચ્ચ ન્યપજમ્ ।

સગુણવાચ્છોદ્ધજાતં લોકસન્માનર્જનં મયાત્ ॥૧૩॥

૩૫ છે, એ તો પ્રકૃતિના ગુણોથી ઉત્પન્ન થયેલું છે, એ કાંઈ
કદી કાયમ રહી શકતું નથી, વળી એ ૩૫ અનેક નિન્ધ કર્મોના
કારણક્રમ છે, એ દૃષ્ટિએ ૩૫ના મદનો ત્યાગ કરવો. સદાચાર એ
મુખ્ય છે અને જીવે તો નિયુક્તતા મેળવવાની આવશ્યકતા છે, એ
દૃષ્ટિએ સદાચાર પાલનનો મદ હોડવો. લોકો તરફથી આપણને મદાપ-
માન મળશે ખરું ? ક્યારે કેવા સંયોગોમા લોકો વિમુખ થઈ જશે,
એ કાંઈ નિશ્ચિત નથી, એ બંને લોકો તરફથી માન પામવાને બીધે
મદેના મદનો ત્યાગ કરવો. ૧૩.

વ્યાવૃત્તિકૌશલ્યત્વં સંસારામત્તિભાવનાત્ ।

અભ્યામપોષકત્વેન તથા સ્વજનપોષજમ્ ॥૧૪॥

વ્યવહારે કુશળતાનો મદ સંસારમા કાર્યકુશલતાને આગે વધુ
અને વધુ આમંત્રિત કરાવનારો છે, એ વિચારે વ્યવહારકુશલતાના
મદનો ત્યાગ કરવો. સગાં-હાલોનાં પોષણ કરવું એ આપણી કરજ
છે, પણ તેના મદથી અવિચારે કરેલા પાત્ર આખાઓમા ચિત્ત
આસક્ત બને છે, એ વિચારે સગાં-હાલોઓનાં પોષણ કરવાની
શક્તિના મદનો ત્યાગ કરવો. ૧૪.

દાતૃતા હિ તદ્દેયપદાર્થાનત્ત્વભાવનાત્ ।

શત્રુનિપ્રહજાં બ્રહ્માત્મનગદ્દ્રોહમમ્ભવાન્ ॥૧૫॥

જે કાંઈ આપણો આપણું માની બેઠો છે, તે પદાર્થો તો
પ્રભુએ આપેલા છે; પ્રભુએ આપેલા પદાર્થો આપણાથી બંનને
આપવાની શક્તિજ દયા છે; અને જો માનતા હોયે તો એ પદાર્થો
પ્રભુના ક્યાં રહ્યા ? વસ્તુરિચિતિએ આપણું કરજ નથી ત્યાં

આપણે આપણો કિયો પદાર્થ બીજને આપીયે છિયે ? આ દાદા-
પણું પણ કયા રહ્યું એમ વિચારી દાનેશ્વરિતાના મદનો લાગ કરવો.
આ આખું વિશ્વ બ્રહ્માત્મક છે, ત્યાં કોણે કોનો નિમ્મલ કર્યો ?
અને જો નિમ્મલ કર્યો એમ માનતા હોઇયે તો જગતની બ્રહ્માત્મકતા
કયા રહી ? એ દૃષ્ટિએ રટુઆને કેદ કરવાથી ક્યેલા મદનો લાગ
કરવો. ૧૫.

સાન્તાનિકે તથા ત્યાગપ્રતિવન્ધવતા યતઃ ।

પુત્રાવતુર્મૈર્જનં મગવન્પ્રેમશાસનાત્ ॥૧૬॥

પોતાને પુત્ર કળા કરતા છે, એવું જાન હિપજ થવાથી જગત-
માથી જે આમંત્રિ આપણે ઉદારી લવાની છે, તેમાંજ અડચણ
હિપજ થાય છે, એટલે આપણે ભગવન્પ્રેમથી વેગળા થઈયે છિયે,
એ દૃષ્ટિએ શાગ કે ઝાઝા મતાન હોવાને છોડે બિખેડા મદનો
લાગ કરવો. પુત્ર-સ્ત્રી વગેરે આપણને વશ છે, એવું કારણ તો એ
છે કે આખા જગત હિપજ પ્રભુના પ્રેમદ્ ગાત્ર છે; એઓની
વશતા પ્રભુના પ્રેમભાવદળ પરિણામ છે, તે આપણી કંઈ શ્રેષ્ઠતા
કે હોશિયારીથી આપણને વશ નથી, એમ વિચારી, પુત્ર-સ્ત્રી વગેરે
પોતાને વશ છે, એથી ક્યેલા મદનો લાગ કરવો ૧૬.

જ્ઞાનાભિમાનજ્ઞ ગર્વમાવસ્થાનમ્પરુષતઃ ।

દાસપર્મત્વતઃ સ્વામાત્કિત્વાદમત્તોન્નવન્ ॥૧૭॥

કે.છ પણ વસ્તુનો મર્વ હોતો, એજ અજ્ઞાન, એ જો એક માણસ
જાની હે.પ અને માથે જાન્યો તેને મર્વ હોય, તો જાન રહુજ
કયા ? કેમકે પોતાની કંઈ પરમતત્ત્વ દેહર છે, એ જાનવું હમણ
છે; મર્વ થવાથી તે હમણુ દેહી રહ્યું નથી. મરેજ જાની હોવાને

હીધે જાગેલા મદનો ત્યાગ કરવો આપણે પ્રભુના હાથ ઝિયે
એટલે પ્રભુનું ભજન કે વૂ એ આપણે સ્વાભાવિક ધર્મ છે, એટલે
એમાં કશી નવાઈ આપણે નથી આ વિચારી, પોતે ભક્ત
છે એ દૃષ્ટિયે ઉપજેના મદનો ત્યાગ કરવો ૧૭

રાજસન્માનજ નિચ દુ સંસર્ગનિવર્ધનવાત્ ।

વૃદ્ધસમ્મનિજ સ્વપ્રાપગધાઙ્ મક્તિનાશનાત્ ॥૧૮॥

નજ આપણા આપણી માન મળતું હોય એટલે નિમ
ગજદગ્ગા મા હાજરી આપવાનું દિા થાય, પરંતુ નજનતિ તો
પરમ કટિન છે, એટલે હમણા ફુલના નમગ વધનોજ નહીં, એ
એવું વિચારી, ગજદગ્ગામાં પોતાને માન મળે છે તેમાં થયેલા
મદ હોયે કેવો વૃદ્ધોમાં પોતે માન પામે છે, વૃદ્ધો પોતાના કાર્યને
મન્માને છે, આના વિચારે વૃદ્ધો ન કે પોતાની જે ફક્ત બળસ્વાની
દાય, તે ન આપવાનું બળના પ્રાપ્તિ ઉપર ધ્યાન છે અને
એઓના તરફનો જોઈતો ભક્તિભાવ નાશ પામે છે આમ વિચારી,
વૃદ્ધોમાં પોતે માન પામે છે, માટે થયેલા મદનો ત્યાગ કરવો ૧૮

રાયનાહારજા દુષ્પ્રતિવિષ્ણેન્દ્રિયપોષણાત્ ।

વૈરાગ્યજાતે ક્ષયતો જાતિવૈરાગ્યનાશનાત્ ॥૧૯॥

નુખ મગવડ અને આરા ખહોનો ઉપબોગ દુષ્ટ અને
અધાનિકારકે હિન્દિયોનું પોષણ કે તો હોવાથી અને તેવી રીતે પ્રુષ્ટ
કર્ત હિન્દિયો મતુષ્યનો અથવા કમન રી હોવાથી તેવી રીતે
ઉપજેલા મદનો ત્યાગ કરવો વૈરાગ્યને લઈને મદ વગરિયતિયે
દિનપરદિન ધમાનો જાય છે અને મિદ્દ હિન્દિયોનું વૈરાગ્યને ન શ

કનારો મધ પડે છે, એમ ન થયો પામે નો જમદગ્નિથી
આમકિત કાયમને માટે હોલીજ રહે, એ ખાતર એ મદનો સાગ
કરવો ૧૯

પ્રતિકલ્પવિદાનાર્થાનુપાયૈશ્ચ નિર્મતંત્રેત્ ।

ત્યજેત્સર્વાન્ સગ કૃષ્ણમેવાયૈ દૈન્યસિદ્ધયે ॥૨૦॥

આ મદેનો બનાવ સામનો કરી રકાવ, એ ખતર જુદા
જુદા ઉપાયો વડે કરીને એ મદને ટાળી નાખવા. કૃષ્ણચન્દ્રજીની
મેરા અપિ ત કોની રકાવ અને દીનતા પામ થય એ માટે દમેશા
એ મધાગ ૧૨ નો સાગ કરવો ૨૦

દૈન્યેનૈવ દૈર્ઘ્યંયો નાન્યમાજનમિપ્યતે ।

દૈન્ય તુ વિમદ્યૈવ તત્ સર્વાન્ પરિત્યજેન્ ॥૨૧॥

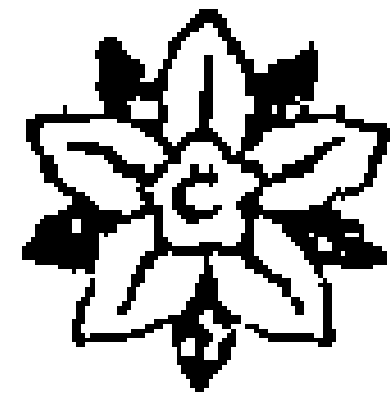
હાં જમરાવને મા ૧ દૈન્ય-દીનતાનો અન્તાય થાય છે ૧ જુને
પ્રમત કરવામાં દીનતા ૧૨ વાય બંજૂ કોઈપણ સાધન નથી આ
દીનતા મા ૧ જે ૧૧૦૨ મા ૩૬૪ ગુ પ્રમતો મદ ન દોય, લઈ
નિન્નિમાની દોય, ૧૨૪ ૬૬ ૨૩ આ દીનતા ખરોખર ૧૦૦૨૫
મટે તે જધાગ મદેનો સાગ કરવો ૨૧

પાત્મકાશર શિમદ્વલ્પાચાર્યનમઃ ।

સર્વં સર્વં ચાર્યં તથા નિવૃત્તગૃહે ॥૨૨॥

દી ૧૧૦૨ એજ ૩ જુને પ્રમત કરવું એ મદ મદન છે,
એ વગુ આપણા જ્ઞાન અમારો શ્રીમદ્ જમરાવને ૧

‘અક્ષાતા દૈવ્યગૈર્વૈકં કસ્તિલક્ષ્મણમ્ (ગમપગાધ્યાયીનો મુખે મની
જીમાં)’ બતાવી છે; આવા શ્રીમદાપ્રભુજીનો નિલ આશ્રય શ્રીમદા
પ્રભુજીએ જેનો સ્વીકાર કર્યો છે, તેવા ભગવદીયોયે સર્વદા સર્વ
રીતે કરવો ૨૨.

૫૫. માર્ગશિક્ષા.

(અનુવાક-૨૧. કેશવસાક્ષ હૃદયસ્પર્શ)

જાનીત પરમં તત્ત્વ યશોદોત્સહ્જલાલિતમ્ ।

તદન્યદિતિ ચે પ્રાહુરાસુરાંસ્તાનહો વૃધાઃ ॥૧॥

ઉપરનો શ્લોક શ્રીમદણ્ણશાપની સમાપ્તિમા વેદના સાગરપે
શ્રીગુસાંઈજીએ આજ્ઞા કરેલો છે તેનો અર્થ એવો થાય છે કે
પરમ તત્ત્વ શ્રીયશોદોત્સહજલાલિતમ્ છે. જે એમના સિવાય
ખીમને પરમ તત્ત્વ કહે તેમને સર્વથા આસુર મનજવા, આ આજ્ઞાથી
એતન્માર્ગીય પૈષ્ણવને આપ એમ જણાવે છે કે યશોદોત્સહ
લાલિતના દુષ્ટ ખીજો કાષ્ટ છે એમ કહે તો પરમ અપરાધ થાય.
વક્ત્રી, આપણા માર્ગમા મીઠાકુરજી આનંદમાત્રકરપાદમુખોદરાદિ
છે, લીલા વિશિષ્ટ છે, તેથી જ્યાં શ્રીદાકુરજી બિરાજતા હોય ત્યાં
તેમની બધી લીલા સામગ્રી જાણવી.

નલિયો ત્રજસુન્દર્ય. પુત્ર તાં શ્રુતયઃ ત્રિલ્લ એ વાક્ય બ્રહ્માએ ભૂગુ-

સંબંધ હોવો જોઈએ. જેવી રીતે વિવાહ થયા પછી ભાવમંબંધ
 થઈને પતિસેવાનો અધિકાર ઝીંતે મળે છે, તેવી રીતે જીવને પણ
 ભાવસંબંધ થયા પછી સાક્ષાત્ ભગવત્સેવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થાય
 છે, આ દેહાણે એક શંકા પ્રાપ્ત થાય છે કે જીવ તો મર્વદોષનિધાન
 છે, અને આ દેહાદિ પ્રાકૃત દુષ્ટ છે, તો કવી રીતે ભગવત્સેવા થીય
 થઈ શકે ? અને શ્રીઠાકૃષ્ણ તો આપ નિર્દોષ પૂર્ણભુવિચર છે. આત્મ
 હિતર એવી રીતે વિચારવું. આ જીવને નિર્દોષ બનાવીને સેવાથીય
 કરવાનો શ્રીમદ્દાપ્રભુજીને જ્યારે વિચાર પ્રાપ્ત થયો ત્યારે તેજ
 વખતે આપ શ્રીપૂર્ણપુરંપોરાન માક્ષાત્ શ્રીઆચાર્યજી મમક્ષ પ્રકટ
 થયા અને બ્રહ્મમંબંધ કરાવાની આજ્ઞા આપી જે આચાર્યજી મહા-
 પ્રભુજીએ આપના દ્વારાએ સમર્પણ કરાવ્યું તો તે જીવના મધળા
 દોષની નિવૃત્ત થાય છે અને તેથી તેને સેવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થાય
 છે, એમ સમજવું જેવીરીતે બ્રાહ્મણનો બળક પોતાના ધર્મનું
 આચરણ ન કરે તો તેને ક્ષય મળે નહિ, તેવીરીતે વૈષ્ણવ થઈને
 પ્રભુ સેવા ન કરે તો આ માર્ગનું ફલ મળે નહિ જે કાઈ અધિકાર
 પ્રાપ્ત થયો હોય તે પણ તથા થઈ જાય. ભક્તિમાર્ગનો મુખ્ય ધર્મ
 એજ છે કે નિયમપૂર્વક કૃષ્ણસેવા કરવી. જેવીરીતે બ્રાહ્મણ થઈને
 મંથ્યા વન્દન ન કરે તો પ્રત્યયાય આવી પડે છે, તેવીરીતે વૈષ્ણવ
 થઈને ભગવત્સેવા ન કરે તો દોષનું પાત્ર બને છે કોઈવાર વ્યાવૃત્તિ
 વિશેષ હોય તો પણ એકવાર અવશ્ય મદિરમા જઈને થોડી પણ
 સેવા કરવી. સેવામાંથી પરવારીને બહાર નિકલીએ ત્યારે પણ એરીજ
 ભાવના ગળવી કે સર્વ કાર્ય શ્રીઠાકૃષ્ણનું છે, સર્વનો ઉપયોગ
 પ્રભુસેવામાજ થવાનો છે. એવી રીતે જાણીને શ્રીઠાકૃષ્ણ વિશે મન
 ગળાને મારી વ્યાવૃત્તિ કરવી. તેમ કરવાથી આશુન્દ્યાનુ નથી થતો

માટેજ સમય મહત્તા શ્રીકૃષ્ણ. શરણ મમ એ અપહાનરૂપે જ પ કર્યા
કરવે. શ્રીમદ્ભાગવત આગા કરે છે કે

તસ્માત્ સર્વાન્મના નિત્યં શ્રીકૃષ્ણ. શરણં મમ
નન્દમિરેવ મતતં સ્થેયમિત્યેવ મે મતિઃ ।

માટે અપહાર મન વારંવાર પ્રતિજ્ઞા બોલતા રહેવું એ ન
બોલે તો અતિગમ્ય કાંઈક અશુભાવેશ આવી જાય. પણ અમ-
મર્ષિત પદાર્થ સર્વથા ન આવે. તે આવાથી નિવેશન ધર્મ આપે
જાય છે. જેથી રીતે શ્રીકૃષ્ણને અમર્યુ દેવ તરીકે રીતે લેવું. એ
પ્રત્યુત્તર ઉચ્છિષ્ટ છે એમ જાણીને લેવું, નહિ કે વાગવૃદ્ધિ રાખીને
એમને વાગ લેવામાં જાય કર્યો છે. શ્રી મદાગ્રજીવનું વચન છે કે
હ્રેમઃ પ્રતિકન્ધો મનો દા રાગનુ વાચકઃ । પણ જેમ પતિવ્રતા સ્ત્રી
જામી સાગરી પતિ માટે મિત્ર કરીને પતિને ધરે છે, તે પછી
પતિના ઉચ્છિષ્ટથી રૂદનિર્બાધ કરે છે. તેમ જારી અમર્યુ. જે પતિ
પહેલા સ્ત્રી આવે તો તેની શુદ્ધિ જગતે અને અતિશયની થાય.
તેથી રીતે જાગવાને નહિ અર્થેસા પદાર્થ પેનાતા ઉપમામાં
વેળાવે થઈને લે તો તેની શુદ્ધિ જગતે અને તેથી જાગવદાયક પૂરી
જાય. પણ દુઃસંગથી નાજવાન રહેવું. કારણ કે દુઃસંગ. અર્થે
જાગવદાયકો એક દુઃખના નશ કરે છે. જેમ દુષ્ટ દુહીના અંગથી
પતિવ્રતા સ્ત્રી પેનાનો ભાવ લાગે છે. તેમ સંગથી પતિવ્રતા થાય
તો જેમ અમર્યુ થાય છે અને ભાગ પડે કરે છે તેથી રીતે અર્થ-
પણ દુઃસંગે દેવ સાગવાથી હાનિ થાય છે, નારે શ્રીકૃષ્ણની મેદાના
મિત્ર રાખીને દુઃસંગ લઈ રેવા. દુઃસંગ હરણી અભિમાન પ્રમાણે
સાગવા જતાં અમર્યુમાં પ્રતિષ્ઠા આવી પડે. વિષ ને મિત્ર વને,

મૂલસકિત પણુ ધણી થાય, નાંટી કુદિમા નિશ્ચય કરવો કે ધર્મ
 પણુ હુ સગ હોય અને માતર પણ હોય તો જેમ જાવિ ગમને
 જેમ શક્તિયા નો સગ હતો તેમ સાધા ગમેવુ આમસ્તિ ન
 કરવી ઉતામીન થતો ને મર્યા નેમનિહીવ નિષયતો પતિ
 લામ મરવો અને ને છન્દિય પ્રાણ અત કરણ રિત, કુદુબ
 વગેરે જાણો વિનિયોગ પ્રભુસેવામાં મરવો જે વિનિયોગ ન કરે
 તો બદિર્મજના થાય, તેથી ભગવાનતુ વિમ્મણુ થયુ મારને અન્ય
 વિનિયોગથી માવધાન ગમેવુ કલ્પિત ગમાથી અથ વિનિયોગ
 થત વતય નો રણ ગિતા તો રજ મરી માણુ કે શીપણુ મર
 નમથ છે શીમદાપ્રભુનુ વચનમત : કે હમયા હિ દરિ ગમન
 બનો વિધિ એવો છે કે પ્રથમ દિવસે ઉપવાસ કરીને શુદ્ધ થતુ
 પત્રી પ્રભુ મમીપમા જેમણુ ત્યાર શીખાયા કે મદાપ્રભુનુ
 નિદમા નિદા થાય ત્યા શીખાવ્યવજી મદાપ્રભુ માર નામ
 અભિષેક કરે કે શ્રીકૃષ્ણને સર્વ મમપણ મરવાતુ કે તે થણા પત્રી
 અભિષેક તપણ ખાવુ નહિ અન્યાયા ન કરે અન્ય વિનિ
 યોગ થતા ન મરવો શીખાવ્યવજી સ્નેહપૂર્વક જાગવો જે પ્રથમા
 જાના મરી કે તે કીને નેના પ્રમાર જાણીને એવા કરી
 શીખાવ્યા કે મદાપ્રભુનુ વચનનુત છે કે સેવા કૃતિગુરોરાજ વાપર
 વા હરીચંદ્રયા આધી ગાન્યથા વર્ત તો પ્રભુ ન થાય પ્રવલાગ મય
 સ્થિતનેજ સમર્પણુ મરવાતુ છે ત્યા શીમદાપ્રભુનુ છત્રને અમી
 કાગ કરે છે શાગુમાનુ પાણુ જાના કરે છે કે સદા મત મગ
 સેવકો મગવાર ગાકુશ્વર સનમ્ભવ ગાદિર રહે નીકર શુદાવનમ્ભિત
 વગી શીખાવ્યા કે મદાપ્રભુ વાકા છે કે મામાન દશમુકર
 કામમેવ વિચિત્રજન પ્રભુનુ મગ થા કરે તે પછ મારી પ્રભુનુ

દર્શન માટેની આત્મા રાખીને કરો. આ પાનમાં અતિરિક્ત
 બાવ વિના પ્રભુને મલતું મુશ્કેલ છે, કેમકે શ્રીમદ્ભગવદ્ અમિત
 છે. આ માર્ગે પણ તેવોજ છે. મક્તનાં વૈવિધ્યેયેક એ વાક્યથી
 ૧૦૧ પ્રતિદિન આટલા કંથોનો અવશ્ય પાડ કરવો. શ્રીકૃષ્ણાધ્ય,
 નવરત્ન, મક્તિવધિની, ધીયુનાટક, વનિટાટક, દુરદોષમ્પરકનામ,
 નાનાવતી, શ્રીવજ્રભાષ્ય, મર્જીતમ ધીમદ્ભાગવતનો ૧ કયાવ આટલા તે
 અવશ્ય પાડ કરવો. શ્રીકૃષ્ણાધ્ય અને વનિટાટક નો ૧૬ શ્રીમદ્ભગવદ્
 પામે કરવો. બીજા પાડો પરાક્ષ ગદીને કરવા. અને માર્ગની રીતિને
 અનુગમીને લખા પ્રમ બીજાગત હોય અને તેવા રતી હોય અને
 ૧૬ પ્રમ ન લેવો. તેના કરતા બીજો ગાન્ય ન્યવે પ્રમાદ લેવાની
 ૨૧ વગરના ગાત્રી પડે તે શ્રીમદ્ભગવદ્ભાષ્ય શ્રીમદ્ભગવદ્ મદ્ભા
 નાદ મેવાર્થને લેવો તે વાચક નમો, નદિ તે માર્ગામ્ય અવશ્ય
 મેવા હુંજ, અગર પિત અથવા અન્યમર પિત ગરંથ ન લેવો.
 અત્ર ગણુપ મળે ગરંથ, ગૃહ્યામ્ભમા મિત હોય તે ભગવદ્ભાષ્ય
 કરવી. શ્રીકૃષ્ણ: જાણે મમ કરેતા ગરંથ. અગરમાં નિહા મળવી.
 આત્મનિવેદનવાલા વાંચુને જ મંત્ર કરવો દુઃખગી કરતા ગરંથ
 વળી ભગવદ્ભાષ્ય જે આત્મભાવ મળવો. કૃતિમાં આત્મભાવ ન
 મળવો એમ થવાથી ભક્તિમાર્ગના મર્મેન આત્મભાવ હોય કરેલ
 રે. આત્મયક વીકેક રીતે કરવો અનાસક્તિથીજ કરવો વળી શીશક
 હોય મર્મ અમર્ષેય છે એમ જાણીને તે કાર્યમ. કમ્ય દેવો અવશ્ય.
 તે કમ્યને ગાન્ય વિનિયોગ મર્મે એમ જાણીને કરવા ગરંથ. આ
 અવંદા શ્રીમાગ ચંદ મદ્ભાગવદ્ભાષ્ય ૬૬ અવશ્ય મળવો. તેથી મર્મ
 તિલ મર્મે એ મર્મ કરવાં મૂખી એ ૧ જે આ માર્ગમાં રીતિ
 ૧૦૨, ૨૦ આ માર્ગના અર્થ નો શ્રીમદ્ભગવદ્ મદ્ભાષ્ય મર્મે

શ્રદ્ધાસક્તિ પણ ધણી થાય, માટે હુદિમા નિવધ કરવો કે ધરમા
 પણ હુઃસંગ હોય અને ખાદાર પણ હોય તો જેમ જાવિ રાગને
 જેમ શુદ્ધાર્થનો સંગ હતો તેમ, સાધધાન રહેવું આમકિત ન
 કરવી. ઉદાગીન થઈને ગેવું. સર્વથા નેવામનિદ્રુવ વિષયનો પરિ-
 ત્યાગ કરવો અને દેહ, ઇન્દ્રિય, પ્રાણ અંતઃકરણ, ચિત્ત, કુદૃષ
 વગેરે બધાનો વિનિયોગ પ્રભુનેવામાં કરવો. જે વિનિયોગ ન કરે
 તો બદિમુખતા થાય, તેથી ભગવાનનું વિરભરણ થાય, વાસ્તે અન્ય
 વિનિયોગથી સાધધાન રહેવું. કદાચિત્ત પ્રમાદથી અન્ય વિનિયોગ
 થઈ જાય તો પણ ગિંતા તો નજ કરવી. કાગ્લ કે શીખરુ મર
 ગમર્થ છે શીમહાપ્રભુનું વચન જન છે કે સમયો દિ દરિઃ ગમર્થ-
 બનો વિધિ એવો છે કે પ્રથમ દિવસે ઉપવાસ કરીને શુદ્ધ થવું.
 પછી પ્રભુ સમીપમાં બેઠવું. ત્યારે શીખરાર્થે મહાપ્રભુનું
 વિદમા નિષા થાય. ત્યાં શીખરાર્થે મહાપ્રભુ અવંરૂદ્ધાગ
 અંગીકાર કરે છે. શ્રીકૃષ્ણને સર્વ ગમર્થણ કરવાનું છે તે થયા પછી
 અન્યમર્થેન કેપણ બાવું નહિ. અન્યથા ન કરવો. અન્ય વિનિ-
 યોગ થવા ન દેવો. મેવામહાગે સ્નેહપૂર્વક જાગુવો. જે પ્રથમા
 આજ્ઞા કરી છે, તે પછીને મેવા પ્રકાર જાણીને મેવા કરવી.
 શીખરાર્થે મહાપ્રભુનું વચનાનુવૃત્ત છે કે સેવા કૃતિર્ગૃહીરાજા વાચન
 વા હરીરુદ્યા આથી અન્યથા વર્તે તો રક્ત ન થાય. વ્રજલોક મધ્ય
 સ્થિતનેજ સમર્પણ કરવાનું છે. ત્યાં શીખરાર્થે પ્રભુને અંગી
 કાર કરે છે. શાગસહજ પણ આજ્ઞા કરે છે કે સદા મર્વત્મના
 સેવ્યો ભગવાન્ ગોકુલેશ્વરઃ સ્નેહેષો નં પિતૃન્દે જીહવા ચન્દાવમસ્મિત ।
 વળી શીખરાર્થે મહાપ્રભુનું વાક્ય છે કે-માનન્દસમુદ્ભવ્ય
 કૃણમેવ વિચિન્તયેત । પ્રભુનું અગણ્ય કરો તે પણ શીખરાર્થેના

જીવન પ્રાપ્ત થતા સ્ત્રીને કટાક્ષાદિ કોઇને શિષ્યવત્ત પડતાં નથી, તેમ
 શ્રીમદ્વાયનુચી કૃપા થતા આ માર્ગ એની મેળેજ મમનશે. આ
 માર્ગની મર્મ વાત એમને એમજ સ્પૃગી આવશે શ્રીહાકુરજી આપ તે
 અપ્રીયોનું મર્મથા હિતજ કરશે. યથાકાલે મુક્ત એ શ્લોકથી શ્રીમ-
 દાચાર્યજી એજ આતા કરે છે. અને જ્યાં જન્મ સાર્યક કરવો છે,
 તથા ચોડામા જાણવું છે તો સકલ દોષ એક ક્ષણમાજ ભગ્ન થઇ
 જશે અને મર્મ સ્ફુર્તિ થશે ત્યારે મમજવું કે તે માર્ગનું શૂન્ય જે
 મગનાર હવું તે મલી ગયું. જેણે પુણ્યો કર્યાં હશે તેના મનમા
 તે વાત આવશે, બીજાને ધણે દુર્લભ માર્ગ છે. કાલ અનિકગય
 છે, દુઃસંગો ધણા આવી મથે છે, સતસંગનું નામનિશાન ન મથે,
 ત્યારે શ્રીહાકુરજી આપ તે તેવી રીતિ વિના ઉદાસીન લાસે છે.
 સ્વતંત્ર છે, મનમાં આવે તે કરે, એમા કોઇનું જોર આવતું નથી.
 જાગ્યેલી વાત છે.

કેટલાક અભિપ્રાયો.

આ પુસ્તકમાં શ્રી હરિરાયજીના રતુતિ ગ્રંથો મિવા
નોં-જે શિક્ષાન્તાત્મક છે તેમાંના ઘણાખરા યાવતપ્રાપ્ય
બેકત્ર કરવામાં આવ્યા છે. સંપ્રદાયનું ખરું સ્વરૂપ શ્રીહરિ-
રાયજીના ગ્રંથોમાં જેવું જણવાઈ રહ્યું છે તેવું ભાગ્યેજ
બીજા ગ્રંથોમાં હશે એમ કહેવાની ભાગ્યેજ મરૂર છે. આ
સંપ્રદાય ભાવાત્મક છે. અને તેમાં સ્વેચ્છ પ્રભુપણ ભાવાત્મક.
આ ભાવાત્મક સ્વરૂપ કેવા પ્રકારનું હશે અને તે સ્વરૂપનો
અનુભવ ભગવદીયોને કેવી રીતે થાય તે ગદી બાળતો
શાસ્ત્રીય રીતે સમજાવવાને શ્રીમદ્ હરિરાયજીએ કેટલાક
નાના ગ્રંથો રચ્યા છે જેમ શ્રી હરિરાયજીએ કેટલાક
'શિક્ષાપત્રો' 'કામાખ્યદોષ વિવરણ' તથા 'દુસંગવિજ્ઞાન'
ગ્રંથો વૈષ્ણવોને આકર્ષી રહ્યા છે તેવી રીતે આ ગ્રંથો
પણ આકર્ષશે, એમા કાંઈપણ શંકા નથી. શ્રીહરિરાયજીના
ગ્રંથોની સૌથી સાન્નિધ્ય છતાં પ્રાસાદિક છે. મને જણા-
વતાં ઘણા આનંદ થાય છે કે આ પુસ્તકમાં પણ ભાવાન્તર
કર્તાઓએ તેની પ્રાસાદિકતા જાળવી છે મારા
અભિપ્રાય પ્રમાણે આ તમામ ગ્રંથોનું ભાવાન્તર પ્રામાણિક
છે. મને આશા છે કે વૈષ્ણવો મરૂરથી આ પુસ્તકનો

સત્કાર કરશે. નિ. લી. વિહરકેસરી ગો. શ્રીઅનિદ્દા-
ચાર્યજીના સમારકમાં આ ગ્રંથ પ્રકટ થવાનો હોઈ હરેક
વૈષ્ણવ જરૂરી ગોષ્ઠામાં ગોષ્ઠી એક પ્રત ખરીદી લેશે કે
જેથી ગ્રંથમાળાની યોજના સુજળ ગ્રંથ ગ્રંથો પણ પ્રકટ
કરી શકાય.

અમદાવાદ

જેઠાલાલ ગોવર્ધનદાસ શાહ

ગો. એ.

જામનગર

નાગર મકલા

સાંપ્રદાયિક શિક્ષાતો અને મર્મ અમજવા માટે
શ્રીહરિરાયમહાપ્રભુની વાણી એક અદિતીય સાધન છે.
શ્રીહરિરાયજીના કૃતિ સુંદર નાના નાના સામિક ગ્રંથો
અને તેનો સરલ અનુવાદ છાપવાનો જે શુભારંભ થયો છે
તેનો વૈષ્ણવોએ અત્યાદર કરવો ઘટે છે. સાંપ્રદાયમાં આ
એક અત્યાવશ્યક અને અદિતીય કાર્ય છે. વૈષ્ણવોની
અનન્ય ભાવનાનું પેલણ આ ગ્રંથથી ઘણું જ સુંદર રીતે
થશે અનુવાદ ગરલ છે.

વસંતરામ હરિકૃષ્ણ શાસ્ત્રી

शुद्धिपत्र.

पृष्ठ	लीटी	अशुद्ध	शुद्ध
३	५	स्वपुरुष	स्वपुरुष
६	११	५२५॥	५२५॥
१०	१३	स्वबुद्धयैव	स्वबुद्धयै
११	१६	सर्वे	सर्वे
२८	२५	स्वमागवि-	७. स्वमागवि-
२६	१०	स्थानम्	स्थानम्
३०	६	मान्नास-	सन्नास-
३०	१२	वेद्येव	वेद्येव
३०	१४	प्रकटयमिचते	प्राकटयमिचते
४१	३	पद्वज्जा-	पद्वज्जा-
५७	२१	मपत्ता	मपत्ता
५८	११	-तेषु	-तेषु
८४	२०	-नात्मन-	-नात्मन-
६२	६	जन्म-	जन्म-
१०६	४	-पुत्रिते	पुत्रिते
१११	२३	एवविषा	एवविषा
१३४	११	निगद	निगद
१८४	१२	कामध्व	कामध्व
१३९	३	माकिर.	माकिर-
१३६	१०	अने केरी	अने केरी
१५३	१३	हरी	हरी
१६६	६	कस्य	कस्य

પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૪૪૧	૧૯	શવાંત	અસંત
૪૪૩	૧	-માલદિ-	-માલાદિ-
૪૪૪	૧૨	-વંધિન્યો	-વંધિન્યો-
૪૪૭	૧૬	દાટ્ય	દાટ્ય
૪૪૯	૨	વન્દેશ	વલ્લેગલ
૪૫૪	૩	સદસૌભસાયો	સદસૌ સસાયો
૪૫૫	૧૯	કિ	કિ
૪૬૧	૧૦	-મિતિજો-	-મિતિજો-
૪૬૬	૫	-નત્વાત્	-નન્
૪૬૬	૨૨	શુદ્ધ-દિનપરદિન વૈરાગ્યનો ક્ષય કરનારો અને મિદ્ધ છૂવને નિતિગત વૈરાગ્યનો નાશ—	
૪૬૯	૧૬	વન્ધારા-	વન્ધારા-
૪૭૧	૧૧	-વન્ધો	-વન્ધો વા
૪૭૩	૩	શુદ્ધ-મક્તાનાં	દૈન્યમેવૈકં
૪૭૩	૫	મદ્ધ-	મદ્ધ-

સચના—મને માત્ર એકજવાર પ્રૂ જોવાની મુગવડ રહેલી,
તેથી અને પાછળનાં પાનાંઓના પ્રૂ તો મળ્યા શક્યાં ન હોવાથી
છાપખૂલો રહી જવા પામી છે; તો ભગવદીય વાચકો પ્રથમથી જિપર
મુજબ સુધારો કરી લઈ, પછીજ અન્યવાચન કરે, એવી અભ્યર્થના.

—સુપાદક—